Маргарита Пешева

ТОРЕАДОР

Кеворк Кеворкян – воля да побеждаваш

© Маргарита Пешева – автор, 2023
© Издателство „Фабер“, 2023

ISBN 978-619-00-1675-5

Рецензент: проф. дфн Милко Петров
Редактор: Милена Йовчева
Художник: Брайко Брайков

Маргарита Пешева

ТОРЕАДОР

Кеворк Кеворкян – воля да побеждаваш

ВЕЛИКО ТЪРНОВО
ФАБЕР • 2023

СЪДЪРЖАНИЕ

Вместо увод. СЪДБОНОСНАТА БИТКА.....7

Първа глава. ВОДЕЩИЯТ – ПРОФИЛ, ХАРАКТЕР И ХАРИЗМА 27
1. Профил.....27
2. Характер.....50
3. Разговор 58
4. Харизма.....67
5. Джени 73

Втора глава. „ВСЯКА НЕДЕЛЯ“ – СЪБИТИЯ, СВИДЕТЕЛСТВА И ЛИЧНОСТИ.....87
1. Славна епоха.....87
2. Последен спектакъл..... 112
3. Кипящо вино 120
4. Поредна битка..... 141
5. Последен акорд?..... 145

Трета глава. „СЪБЕСЕДНИК ПО ЖЕЛАНИЕ“ – ПЕРСОНИ, ИНТЕРВЮТА И ТЕЛЕМОСТОВЕ..... 154
1. Интервюта в студио..... 154
2. Медийни стратегии..... 187
3. Посвещения 196
4. Телемостове..... 212
5. Медийни стратегии..... 238

Четвърта глава. „ГОРЕЩА ЛИНИЯ“ – ПЕРСОНИ, ИНТЕРВЮТА И ТЕЛЕМОСТОВЕ..... 252
1. Интервюта в студио..... 252
2. Медийни стратегии..... 271
3. Посвещения 282
4. Телемостове..... 286
5. Медийни стратегии..... 320

Пета глава. „ВСЯКА НЕДЕЛЯ“ – НЕОБИКНОВЕНИ РАЗГОВОРИ 332
1. *„Да гледаме напред. България е вечна“.* Симеон Втори 332
2. *„В една и съща лодка. Интимно“*. Симеон Втори 382
3. *„За мен цялото е България...“.* Ванче Михайлов..... 403

Шеста глава. „ПЕЧАЛНИЯТ ОБРАЗ“ НА СМЕХА. БОРИС ДИМОВСКИ 433
1. Идея и етимология 433
2. Редукция и незавършеност 447
3. Хипербола и литота 452
4. Алегория и символ 455
5. Хронотоп 458

Седма глава. ВЪПРОСИТЕ – СЕМАНТИКА, МОРФОЛОГИЯ И НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЯ 474
1. Методика 474
2. Въпроси 477
3. Семантика 495
4. Морфология 502
5. Невербална комуникация 510

Осма глава. ТЕЛЕВИЗИЯТА – ОБРАЗИ, КОВАРСТВО И СЛАВА 553
1. Едър план 553
2. „Свирепа“ слава 559
3. Телевизия завинаги 572
4. Телекеворкизми 579
5. Емоции и страсти 583

Девета глава. СВИДЕТЕЛИТЕ – СЪБЕСЕДНИЦИ И РЕСПОНДЕНТИ 590
1. Събеседници 590
2. Социологическа леща 631
3. Памет за България 666

Вместо заключение. СЪСТЕЗАНИЕ СЪС СЕБЕ СИ 678

Списък на основните съкращения 692

Вместо увод

СЪДБОНОСНАТА БИТКА

Голямата дарба е полезна само за онзи,
който е достоен за нея. За другите тя е опасна.

Стефан Цвайг

Текстът е посветен на журналиста и тв водещия, който успя да превърне професионалния си живот в телевизията в легенда – Кеворк Кеворкян. **(1)** Това е разказ за неговата творческа работа като автор и водещ на най-успешното предаване, създадено от Българската телевизия в нейните шест десетилетия история – „Всяка неделя“ (ВН) **(2)**.

Разказът е опит да се разгледа, анализира и осмисли неговата безспорна творческа дарба – впечатляващата ерудиция – къртовският работохолизъм – постоянният стремеж към съвършенство, които по съвкупност обусловиха огромното влияние на Кеворк Кеворкян върху националната аудитория и нейната култура. Дошло е време да се разкаже обективно за неговата работа в националната телевизия – професионалната му взискателност към себе си и своя екип – желязната самоподготовка за всяко интервю – оригиналния характер на всеки следващ въпрос в дългата върволица от въпроси, които той задава цели три десетилетия. Но и за бързото развитие на предаването като тв продукт – старта на тв мостове с участия на наши и чужди събеседници – социологията на улицата – националните кампании за опазване на българското минало.

Но и да се надникне в „задната стая“ на неговата творческа лаборатория – това, което се случва „зад кадър“, там някъде – в „телевизионната кухня“. А то съвсем не изключва силния егоцентризъм на водещия, неговия много труден характер, които през годините задават тон за сложните отношения между него и екипа на ВН. А също и неговото изключително упорство да вярва и се доверява единствено на себе си и (често) да не се съобразява със силните на деня. Все качества на характера (добри или лоши), които са присъщи само на изключително талантливите хора, действително белязани от творческия случай и от съдбата.

Това е разказ за човешката способност и воля винаги и неизменно да побеждаваш. В трудни условия в началото – без да имаш нужните телевизионни познания и опит, в движение да учиш и научаваш себе си и другите на този тежък и същевременно много опасен телевизионен занаят.

Това е разказ за най-голямата любов на Кеворк – „Всяка неделя“ – телевизионното предаване, на което е автор и водещ няколко десетилетия. Кеворк и ВН и до днес остават медиен еталон за качествена телевизионна журналистика. Той съумя да изгради в предаването широко духовно пространство, което всяка следваща неделя показваше на българския зрител личностите – идеите – постиженията на българската и на световната култура.

Това е разказ за нелеката съдба на истинската тв журналистика, която по времето на ранната телевизия у нас направи сериозен творчески пробив за представяне и осмисляне на националната съдба. Въпреки тогавашната власт – в лицето на Партията държава, с нейните духовни и идеологически ограничения. Въпреки всички неизбежни ограничения – на времето, епохата, хората, историческите обстоятелства.

Но, както смята Хосе Ортега-и-Гасет: „В историята всичко е възможно – както тържествуващият и безграничен прогрес, така и периодичният регрес. Защото животът – индивидуален или колективен, личен или исторически – е единствената органична цялост във вселената, чиято същност е опасността. Изградена е от превратности. Строго погледнато, е драма“ **(3)**.

За Алексей Лосев времето е живот и творчество, поне доколкото „истинското творчество е възможно само там, където не всичко е дадено от един път и където всеки момент от цялото трябва да бъде завоюван, създаден, зафиксиран, укрепен“ **(4)**.

Ранната телевизия

В ранната телевизия, за да постигнеш наистина високо качество на своето предаване, е трябвало време и задължително – борба. Борба с телевизията като нова медия – неразвита и незряла, с довчерашните представи за журналистиката, утвърдени главно чрез пресата и нейната категорична доминация. С отсъствието на подготвени телевизионери (водещи, режисьори, редактори, оператори, продуценти, техници и др.), с липсата на национален опит за телевизионно предаване от магазинен вид и др. В Началото Кеворк има цялостната подкрепа на телевизионното ръководство (в лицето на Иван Славков като генерален директор

на БТ), „зелен коридор“ за въвеждане на нови, коренно различни, непознати журналистически практики. Всъщност той получава изключителния професионален шанс творчески да развие и докаже себе си – извън вестника, извън територията на словото, която довчера е негова основна трибуна. Но школата на „Литературен фронт“ се оказва съдбоносно важна и полезна за предизвикателствата на новата му роля – като автор и телевизионен водещ на първия у нас истински телевизионен магазин.

В отминаващата епоха на традиционната телевизия да бъдеш неин водещ, са нужни големи и силни лични качества, професионален потенциал и творческа дарба. Но и още едно трудно постижимо качество на характера – всеки път безстрашно да преминаваш през „блатото“ на коварната екранна популярност и успешно да укротяваш личните си емоции и тези на зрителите. За зрителите неизменно оставаш самотен медиен герой, разположен върху „телевизионната корида“, на която те страстно искат водещият да се бие до кръв, а на финала – задължително да „убие“ бика и спечели това жестоко състезание.

Творческият живот на Кеворк на практика затваря много дълъг исторически път, извървян от Българската телевизия. От времето на нейния монологичен дискурс, когато тя е съвсем сама на „медийното игрище“, а търговската тв инициатива е все още немислима и невъзможна. До годините на политическия преход, когато се появяват редица търговски тв програми с национален, регионален и местен обхват. Именно те (привидно) въвеждат конкуренцията на „медийното игрище“. Доколкото въобще тя е възможна в този исторически етап.

Това е времето от 1979 г. до 2014 г., което хронологично отбелязва началото и края на ВН. Телевизионното предаване, което донася на Кеворк изключителна известност и слава и действително го превръща в национален телевизионен герой. Своего рода телевизионна икона – медийно вместилище на идеи и национални ценности, желания и страсти. Съвсем нов модел на телевизионно предаване, основано върху културата и разума, които телевизията (по принцип) носи в себе си.

Но монологичният тв дискурс остава в близката медийна история, а новият тв дискурс, условно казано, е плуралистичен. Той въвежда в телевизията конкуренцията (истинска или не съвсем), а заедно с нея – и новата власт (и гибел) на тв развлечение, което предефинира основните творчески цели на тв програмата. От нея най-често отпадат образованието – културата – лидерите на нацията. За сметка на развлекателните предавания – шоу звездите – риалити героите. Въобще – за сметка на модерните „господари“ на тв зрелището – манекенки, плейметки, герои на

ъндърграунда. Истинските национални персони – писатели, хора на изкуството или науката, остават в медийната сянка. Българската телевизия в годините на прехода почти напълно ги забрави и донякъде изостави. Те се оказаха ненужни, защото появата им в едно предаване не генерира за него висок рейтинг. Гледаемостта зависи най-вече от забавното и развлекателното, а не от сериозното. Телевизията е първата голяма електронна медия, която докрай осъзна този жесток комерсиален принцип, а хората на словото и духа някак естествено паднаха зад нейния борд.

Създаденото от Кеворк в „големия екран" на ВН наистина остава еталон за професионална тв журналистика. Без значение дали Кеворк е обичан или мразен, дали сътвореното от него във ВН (като концепция и тв формула) днес не изглежда твърде различно. За всичко може да се спори, но не и за неговите интервюта. Не и за онези близо 75 000 въпроса, зададени към стотици събеседници, всеки път оригинални и аналитични, в състояние да извадят на показ характера на човека отсреща, да разгадаят дълбоките тайни на неговата природа.

Телевизионното интервю

Във ВН Кеворк прави стотици интервюта със събеседници, които живеят на няколко континента, в десетки страни, изповядват различни религии, придържат се към разнообразни идеологически доктрини, имат свои естетически нагласи, различни житейска философия и творческа съдба.

Някои телевизионни интервюта остават единствените на българския екран – без значение от каква националност са събеседниците на Кеворк, например с Нобеловия лауреат **Дарио Фо**; с класика на съвременната литература **Гор Видал**; с гуруто на икономическата мисъл **Джон Гълбрайт**; с гениалния диригент **Херберт фон Караян**; със съвестта на световната интелигенция Ноам Чомски; с шахматния гений **Гари Каспаров**.

Зрителите възприемат тези интервюта като истински духовни откровения – на знаменити творци, населяващи различни краища на планетата, като „медиен прозорец" към различни национални култури, които постоянно разширяват техния поглед, предлагат им идеи, виждания и доктрини в повече. Все едно – преди или след промяната. **Лидерите на българската интелигенция, без изключение, дават интервюта на Кеворк и ВН през годините.** Което означава – **най-добрите писатели** (от Йордан Радичков до Николай Хайтов), **най-добрите драматурзи** (от Станислав Стратиев до Иван Радоев), **най-добрите актьори** (от Георги Калоянчев до Невена

Коканова); **най-добрите кинорежисьори** (от Рангел Вълчанов до Вело Радев); **най-добрите оперни певци** (от Никола Гюзелев до Николай Гяуров или Райна Кабаиванска), **най-добрите художници** (от Светлин Русев до Никола Манев); **най-добрите учени** (от Азаря Поликаров до Благовест Сендов).

И още – най-добрите спортисти, кметове, учители, изобретатели. **Това са стотици образци на българската култура в компресиран формат.** Стотици шаржове на събеседници, нарисувани от гениалния карикатурист **Борис Димовски.** Поредица от интервюта „с двама събеседници" (например **Ахмед Доган и Горан Брегович**); интервюта с поп и фолк изпълнители (например **Лили Иванова и Азис**); с обикновени, земни хора, достойни за своя живот и професия.

Кеворк въвежда в интервюто въпрос и отговор от **една дума**. Ще цитирам фрагмент от вдъхновяващото интервю със **Светлин Русев** по повод неговата 70-годишнина (15 юни 2003 г.): ***„Художникът?*** – Рембранд; ***Съперникът?*** – Светлин Русев; ***Картината (твоята)?*** – „Самуиловите воини"; ***Картината (чуждата)?*** **–** „Блудният син"; ***Учителят?*** **–** Всеотдайният; **Приятелят?** – Нощта; ***Омразният (човек)?*** **–** Подлецът; ***България?*** – Рана; ***Хармонията?*** – Леонардо; ***Суетата?*** – Наградата; ***Грешката?*** – Изборите; **Нещастието?** – Предателството; ***Цветето?*** – Детето; ***Цветът?*** – Емоцията; ***Сезонът?*** – Времето; ***Дрехата?*** – Убежище; ***Ястието?*** – Необходимост; ***Изпитанието?*** – Надеждата; **Гордостта?** – Глупостта; ***Красивото?*** – Неуловимото; ***Грозното?*** – Жестокостта; ***Самотата?*** – Спасение; ***Надеждата?*** – Вярата; ***Бъдещето?*** – Спирала; ***Думата?*** – Изстрел". Целият въпросник на Кеворк съдържа **41 думи**, които пресъздават различните „етажи" на човешкото съществуване – с неговата духовна „горница" и телесна „долница". Думите са подбрани така, че събеседникът (в случая Светлин Русев) отново с 41 думи да „извае" своя телевизионен автопортрет – какво обича и мрази; в какво вярва; на какво се надява и т. н. Несъмнено – изключително майсторство. На водещия и на събеседника.

Към това блиц интервю Кеворк добавя 4 финални въпроса, които са изцяло по мярката на художника Светлин Русев: ***„Кой е най-големият ексхибиционист на нашето време?*** – Живков; ***Срещу коя картина – една! – би разменил всичко, което притежаваш?*** – Кьолнския автопортрет на Рембранд – онзи, усмихнатия; ***В какво наддаване би участвал?*** – Само за картина. Сигурно бих се издънил много; ***Фразата, която ще ни оставиш?*** – „По рисунката ще ги познаете" **(5).**

И още един фрагмент от интервю на Кеворк с **Жельо Желев**, формат „една дума/въпрос – една дума/отговор“ **(26.06.2003)**: *„**Омразният** (човек)**?*** – Живков; ***Омразният** (политик)**?*** – Балев; ***Приятелят?*** – Радой Ралин; *Непрежалимият (приятел)?* – Николай Генчев; ***Страхът?*** – Провалът (на България); ***Съперникът?*** – Нямам; ***Жената** (единствената)**?*** – Мама; ***Неуспехът?*** – Преходът; ***Успехът?*** – Мирът (мирният преход); ***Гордостта?*** – Президент; ***Срамът?*** – Провалът (на прехода); ***Красивото?*** – Изборът (избирането ми за президент); ***Грозното?*** – Предателството; ***Цветето?*** – Кокичето; ***Цветът?*** – Небесносиният; ***Сезонът?*** – Есента; ***Дрехата?*** – Ризата; ***Книгата** (предпочитаната)**?*** – „Науката логика“ на Хегел; ***Книгата** (твоята)?* – „Релационна теория за личността“; ***Личността?*** – Николай Генчев; ***Политикът?*** – Рейгън; ***България?*** – Родината; *Градът?* – София; ***Празникът?*** – 24 май; ***Самотата?*** – Неразбирането; *Нещастието?* – Смъртта (на близките); ***Думата?*** – Свободата; ***Фразата** (твоята)**?*** – „Кой, ако не ти, кога, ако не сега!“; ***Фразата** (чуждата)**?*** – „Съдбата води този, който иска, и влачи онзи, който не иска!“ **(6)**.

Това интервю казва много повече за известния събеседник Жельо Желев – като учен, политик и характер, от редица обширни анализи и изследвания, посветени на неговата дейност като президент. В телевизията времето е много ценно, ето защо за предпочитане е с малко думи да се кажат много неща. Д-р Желев съумява с 40 думи да каже всичко най-важно за него самия като човек и политик – за идеите, в които вярва; за хората, които уважава и обича; за неговото усещане за красиво и грозно, добро и зло, успех и провал. За неговото разбиране за политика и политици у нас и по света, за съперничеството, приятелството, предателството. В студиото той е искрен и съвсем истински. Кеворк съумява да постигне един дълбок и съдържателно осмислен разговор. Да създаде онази аура на човешко разбиране и съпричастност, които събеседникът неизменно усеща с всичките си сетива. Той притежава рядката дарба да създава непринудена атмосфера за всеки разговор, неусетно да преодолява обичайния стрес на събеседника от студиото, водещия и камерите.

Ще добавя и един фрагмент от интервюто с **Ноам Чомски** (2004) – десет въпроса на водещия, които по моя преценка са образец на тв журналистика: *„Защо смятате, че американските имперски амбиции са опасни дори за САЩ? – Защо все пак Русия е толкова търпелива към имперската стратегия на Америка? – А колко трайна ще бъде доминацията на САЩ? – Веднъж казахте, че тероризмът може да се намали, като се престане да му се съдейства. Какво означава това? – Сюзън Зонтаг беше казала, че Америка не трябва да бъде само силна. Каква слабост може*

да си позволи Америка? – А коя ще е следващата, след Ирак, заплаха за САЩ? – Британският „Гардиън“ наскоро ви нарече „иконата на лявото пространство“. Вашият коментар? – А били ли сте жертва на някаква несвобода? – Какво предизвика законът за патриотизма? – Какво има в сърцевината на бъдещето според вас?“ (7).

Списъкът с интервюта и оригинални въпроси във ВН на практика е необозрим. Наистина е много трудно да се обхване творческият живот на Кеворк на малкия екран, който се разполага в близо три десетилетия. В историята на телевизионното интервю у нас нищо по-добро не е създадено, нищо, което да има по-високо качество като телевизионна журналистика. Факт, който признават всички, дори неговите яростни критици и недоброжелатели.

Тореадорът и бикът

На малкия екран Кеворк е медиен тореадор, той постоянно е на ръба на телевизионната игра, хладнокръвно приема нейните големи предизвикателства, сам ги търси и създава през годините. Ранната българска телевизия е самотна на медийното игрище, което логично я превръща в желано и очаквано зрелище, в своего рода медийна корида. Донякъде изглежда лесно да получиш неподозирани възможности за огромно влияние върху зрителите. Всяка седмица да разговаряш с тях – да ги очароваш – прелъстяваш – омайваш – покоряваш. Една цяла седмица да ги въвличаш в толкова интересно и вълнуващо екранно приключение. През цялата седмица зрителите да живеят със спомена за събитията и персоните, с които водещият ги е срещнал, с трепета на очакването какво ще им донесе предаването следващата неделя. Така творческият път на ВН, в близко историческо време, трае една седмица. Същото време е отредено и за класическата испанска фиеста.

Ако си опитен тореадор, който владее играта и бика на арената, обикновено успяваш и биваш възнаграден от публиката. Разменната монета е собственият ти живот, който неизменно залагаш на арената – пред бика и зрителите. Единствено тореадорът е в състояние да направи пробив, с което да надвие бика на арената. Телевизията също е опасна и убийствена игра, която изисква от водещия неподозирана смелост, мъжество и поемане на много рискове – творчески и всякакви. Но и много силни лични качества на водещия – образование, интелектуален блясък, умение да се справя с натиска (все едно какъв е), ефект на присъствие, дарба за общуване със събеседника и зрителя.

Тореадорът е в постоянна игра със смъртта, той предизвиква не само бика на арената, но и самия себе си. Той залага на карта живота си, защото вярва в своите знания, умения и отлична подготовка. Тореадорът винаги разчита, че той е по-силният играч на арената, който винаги може да победи бика.

Величието на телевизионния успех на Кеворк е, че като медиен тореадор излиза на арената, но „бикът е вътре в него", той постоянно се състезава със себе си, което означава – с бика, скрит вътре в него. Този бик неизменно му нашепва, че може да работи и „по-бавно, спокойно и недотам прецизно", защото просто няма „кой да му излезе насреща".

Но телевизионната игра (аналогично на испанската корида) има строги и жестоки правила. Тореадорът в „И изгрява слънце (Фиеста)" на Хемингуей смята биковете за своите най-добри приятели, които той убива, за да не го убият те. **(8)** Зрителите обичайно влизат в ролята на бика, те обожават своя любим водещ, но и могат да бъдат жестоки и безпощадни към него. Ако водещият не успее да ги очарова и задържи тяхното внимание, престават да го гледат и метафорично го „убиват".

Всъщност истинската опасност за водещия е не толкова публиката, колкото бикът, разположен в неговата душа. Колко му е да успееш, когато няма с кого да се състезаваш? И защо са нужни толкова големи и специални усилия (дълга и жестока подготовка за всяко интервю – внимателен избор на събеседници и теми за предаването), когато и с далеч по-малко пак ще бъдеш гледан, харесван, предпочитан и обичан от зрителите.

Бикът в душата на водещия постоянно му нашепва, че зрителите няма как да не го харесат. За да станеш наистина голям телевизионен журналист, трябва да укротиш бика вътре в теб. В преносен смисъл – да го убиеш, да не се поддаваш на бързата екранна популярност, която лесно можеш да получиш, но и лесно можеш да изгубиш. Но и ужасно трудно можеш да задържиш цели три десетилетия.

В началото на ВН се наблюдава интересна разлика между творческата подготовка на Кеворк като водещ и медийната подготвеност на публиката. Преди началото на ВН има своите професионални колебания, ето защо прави неуспешен опит пред ръководството на БТ да осуети старта ѝ. Но след началото на ВН бързо прегръща своя златен медиен шанс и буквално потъва в опасната телевизионна игра. Отдава ѝ се изцяло и без остатък – интелектуално, емоционално, всякак. Кеворк носи натрупания опит от „Информационен дневник" (ИД), върху който стъпва. Работата му в ИД за него е своеобразен „преходен период" към ВН, помага му да

навлезе бързо в новото предаване, при това с такава професионална категоричност, която не оставя никакво съмнение у зрителите.

Всяко следващо издание на ВН, всяко следващо интервю за него е все същото много сериозно медийно сражение. През годините постоянно се състезава на телевизионната арена: с рутината на професията – с догматизма на властта – с медийния дефицит при събеседниците – с отсъствието на опит у зрителите за толкова голямо телевизионно предизвикателство.

Още в първите години на ВН като тв водещ бързо става „афисионадос", или човек, който изцяло и без остатък е емоционално отдаден на зрелището и телевизионната корида. „Афисионадос" означава да бъдеш изцяло посветен на играта, тя да се превърне в цел и смисъл на живота ти, а коридата (бикоборецът – боят – бикът) да бъдат твоето зрелище, в което ти си вградил себе си и сянката си.

При зрителите не става съвсем така. На тях им е нужно малко време, за да разберат и изцяло се посветят на това изключително тв зрелище. В началото на ВН зрителите (все още) не са „афисионадос", те не притежават онази пълна отдаденост на телевизионната корида – тореадора и бика, която може да ги направи изцяло и докрай посветени на играта. Телевизионната игра, която неусетно се превръща в много важен елемент от техния живот. Техните колебания са кратки и зрителите бързо влизат в това неподозирано медийно предизвикателство. Зрителите стават „афисионадос" и остават емоционално приобщени към телевизионната игра на ВН до края.

Поредното и тогава окончателно спиране на ВН през 1989 г. и нейната символична смърт буквално се пресъздава от скулптора Красимир Русев, който изхвърля своя телевизор през прозореца на улицата. Защото няма смисъл от него – без ВН и Кеворк. Художникът решава, че е по-добре символично да убие/разруши предмета, който олицетворява медията. Ето и разказа на Кеворк за този невероятен случай: *„Авторът на композицията Красимир Русев толкова се ядосал, че направо изхвърлил телевизора си през прозореца. Сетне обаче размислил, прибрал изпочупения „Юность" и започнал работа по него. Обгорил го и вместил в него моя портрет. Впрочем в една от характерните ми за онова време екранни пози. И досега намирам тази композиция за добра метафора на случилото се с „Всяка неделя" по онова време. А днес подобни зрителски жестове съвсем не са възможни"* **(9)**.

В ранната телевизия зрителите не са подготвени за толкова силен наркотичен ефект. Да чувстват телевизионната корида – да я разбират – да бъ-

дат изцяло отдадени на тази желана – обичана – жестока игра. „Афисион“ е същинското сливане на тореадора и публиката – с бика, арената и самата игра. На един истински матадор, който има „афисион“, казва Хемингуей, всичко може да се прости – „нервни кризи, паника, неуместни действия, всевъзможни грешки“. Когато тореадорът и публиката са наистина афисион, всичко им е простено. **(10)**

Кеворк в годините на ВН съумява да стане „афисион“, да постигне нужната отдаденост на предаването и телевизионната игра, да се слее изцяло и без остатък с нея. Нещо повече дори – да продължи биографията на ВН и извън екрана, дори след края на нейния медиен живот. Чрез книги, интервюта, спомени, срещи със зрители, публицистика. А днес – и в необятното пространство на Мрежата – в сайта на ВН, в който са публикувани десетки тв интервюта от различните ѝ периоди.

В зрелите години на ВН Кеворк и зрителите действително стават „афисион“, те постигат онова магическо сливане на водещия, зрителите и телевизионната игра, което се случва веднъж в живота. Достатъчно е да спомена поискания от Кеворк вот на доверие – за предаването и него самия като телевизионен водещ. И получения впечатляващ резултат от близо половин милион зрители (**488 945**) за тяхната емоционална отдаденост към програмата. В цялата история на българската телевизия няма друг такъв случай. И не само на телевизията.

„Винаги съм имал слабост към Бика – казва Кеворк. – ***Но към „рисувания“, върху хартия, камък или бронз. Никога обаче не съм ходил на корида, може би няма да понеса унизения бик – така си обяснявам нежеланието си.*** *Приятелите ми изглежда са подозирали нещо – имам няколко фантастични акварела, подарени ми от Вежди (Рашидов), както и една негова малка, но много въздействаща пластика: един бик, изправен на рогата си, които пробождат Земята и сякаш искат да стигнат до сърцето ѝ… Нещо като хубавото интервю, нали – ако не прекалявам със случайните асоциации…“*

Всъщност успехът на всеки тореадор се основава на неговото дуенде, което Гьоте, говорейки за Паганини, оприличава на „тайнствена сила, която всеки чувства, но нито един мислител не обяснява“ **(11)**. За Фредерико Гарсия Лорка „дуендето е сила, а не действие, то е борба, а не размишление... То не е въпрос на дарба, а на истински жив стил, тоест на кръв, на прастара култура, на непрекъснато създаване“ **(12)**.

Но според Лорка, „за да се търси дуедето, няма нито карта, нито занаят. Знае се само, че то разпалва кръвта като допинг, че изчерпва, че отхвърля цялата приятна изучена геометрия, че разкъсва всички стилове и заставя

Гойя, майстор на сивото, на сребърното и розовото, взети от най-добрата английска живопис, да рисува с колена и юмруци ужасни черноти от битум...“ **(13)**. Всъщност Кеворк загърбва всичко, което е създал преди ВН, и надгражда в нея целия си медиен опит. Започва съвсем отначало – на нова, почти непозната медийна корида, която изисква от него като водещ да загърби старата си медийна техника и сладкия литературен спомен за „сивото, сребърното и розовото“. И решително да излезе на арената на опасната тв корида, в която (метафорично казано) властват „чернотите от битум“. А те наистина се постигат с помощта на „колена и юмруци“, без които един истински професионализъм е невъзможен.

Лорка вижда най-чувствителния израз на дуендето в борбата с бикове. Защото дуендето, от една страна, „трябва да се бори със смъртта, която може да го погуби, и от друга страна – с геометрията – съразмерно със същината на зрелището. Бикът има една орбита, бикоборецът – друга, а между двете орбити – една опасна точка, където се намира върхът на страшната игра“ **(14)**.

„Испания е единствената страна, където смъртта е национално зрелище“ – казва още Лорка. – А бикоборецът, който просто плаши зрителите на арената със своята безразсъдна дързост, всъщност не е бикоборец. Но „бикоборецът, обзет от дуендето, изнася урок по питагорийска музика и кара да забравяме, че постоянно подхвърля сърцето си пред рогата на бика“ **(15)**.

Всъщност истинският телевизионен успех едновременно се нуждае от сърцето на водещия, което той (понякога безразсъдно) подхвърля пред „рогата“ на публиката. Дуендето е любовна история между телевизионния водещ и неговата публика, която много често фетишизира всичко, свързано с любимия водещ и неговото предаване. Дуендето неизменно е в средата между зрелището и смъртта, което тласка всеки истински (или медиен) тореадор непременно да убие бика, ако иска сам да не бъде убит. Да го „заключи“ в себе си, да покори, прелъсти и успее да спечели публиката на своя страна.

И да не забравя, че бикът всъщност е далтонист, той не разпознава цветовете. Червеният плащ е само театрален реквизит на зрелището – все едно дали се разполага на истинската или на медийната корида. Винаги е нужен един червен плащ, който задължително трябва да се вее, да се разгъва и променя в движение и – донякъде магически – да привлича бика към себе си.

Аленият плащ

На малкия екран постоянно е нужен червеният плащ, който водещият изкусно размахва и понякога щедро предлага на зрителите. Зрителите постоянно имат нужда от истинска телевизионна игра, в която да има за всекиго и всичко – от древния магически ритуал, разигран около огъня и заклинанията, произнасящи името на страшния предмет – през клоунадата на комедия дел арте – до съвременния ритуал на всекидневния живот, който телевизията успешно преработва в съвсем ново медийно зрелище. Телевизията всъщност е съвременна медийна корида, която има своите бикове, бикоборци и алени плащове.

Впрочем Кеворк придава на метафората с аления плащ предимно творчески смисъл. Движението и промяната на предаването през годините, въвеждането на нови рубрики и медийни техники, съдържателното обогатяване на интервютата са малка част от творческия регистър от методи и средства, които той използва, за да вее свободно аления плащ на водещия и неизменно да очарова зрителите.

Без значение каква е телевизията, как и доколко е развита, неговата тв игра е опасна и особено трудна. Опасна, защото в дългия живот на предаването неизбежно има върхове и спадове, големи и по-малки постижения. Особено трудна, защото тореадорът знае, че ако рязко прибере червения плащ, бикът (в случая публиката) веднага ще изгуби интерес към играта, ще го погледне уморено и ще се изключи от зрелището. Това е истинската гибел за всеки тореадор – да загуби жаждата за борба у бика и нестихващия интерес на публиката към зрелището. Затова коридата е смъртоносна игра. Трябва да играеш през цялото време на ръба на човешките възможности, но аленият плащ трябва да се вее безспир, а бикът неспирно да се стреми да прободе – плаща или тореадора.

Всяко интервю на Кеворк, без значение от кой период на ВН е, прилича на този ален плащ, без който телевизионната игра би изгубила смисъла си. В нея всеки въпрос е подготвен – осмислен – надграждащ – винаги различен от предходния. За три десетилетия Кеворк се движи по ръба на почти невъзможното. Всеки негов тв разговор е съставен по мярката на отделния събеседник, а въпросите като формулировка не се повтарят. Не зная за друг такъв случай в световната история на телевизията. Но да успяваш толкова дълго да развяваш аления плащ пред събеседника и зрителя, са нужни не само професионална дарба и творческа смелост, но и много силен характер, който не му позволява поне веднъж да изгуби, поне веднъж да свие аления плащ и се признае за победен.

Толкова блестящ телевизионен успех едва ли може да се обясни само с рационални аргументи. Вероятно тук си казват думата психичният живот, свръхмярата на Аза, принципът на удоволствието и щастието, за които Фройд говори. Ако оприличим телевизията на „лека наркоза“ (по Фройд) и приемем, че тя може само мимолетно да ни откъсне от действителността, от бремето на насъщните житейски нужди, то трябва да смятаме, че, като всяко изкуство, и телевизията, като медия, не е достатъчно силна, за да ни накара да забравим реалната нищета. **(16)**

Във ВН Кеворк наистина забравя за себе си, той изцяло се посвещава на предаването, постоянно търси нови техники, нови програмни решения, които са гаранция за неговия дълъг живот. ВН (вероятно) е неговият водещ принцип на щастие и удоволствие, своеобразен център на неговия психичен живот, един много силен „наркотик“. Това е истинска любовна история – между един водещ и неговото предаване. Своего рода „сублимация“ на неговите чувства, желания и духовни стремежи. ВН и Кеворк съумяват да постигнат пълно сливане с нуждите и желанията на зрителите и историческия момент. Без ВН Кеворк не би бил това, което е днес, просто животът два пъти не предлага толкова изключителен шанс. Всъщност това е неизбежната медийна необходимост на времето, потребността от нарастване на света и живота, от което българският зрител в онези години силно се нуждае. Кеворк осъзнава тази толкова „безразсъдна“ потребност след старта на ВН. Потребността постоянно да се доказва пред зрителите всяка седмица, да ги очарова и зашеметява, да общува с много и различни хора, да създава, измисля, открива нови неща, наистина изглежда откровение, своего рода медийно посвещение. Тази изключителна телевизионна потребност буквално се втурва в неговия живот, тя коренно го променя, бързо уголемява неговия личен свят – и няма връщане назад.

Всеки голям успех е жестоко състезание с „бика вътре в теб“, който трябва да победиш, за да успееш. Без значение дали става дума за Айнщайн, Джон Наш, Пикасо, Лорка или Унамуно. А в нетрайния медиен свят – за Лари Кинг, Джей Лено или Дейвид Летерман например. В български прочит тв студиото на ВН е онази „медийна корида“, на която се провеждат много и различни сражения. На водещия – с неговия екип и събеседниците, на събеседниците – с водещия и коварството на студиото и камерите. На телевизионния разговор – с националната аудитория и идеологическото твърдоглавие на управляващата политическа класа. На водещия Кеворк – с медийната гилдия, която често не е готова да понесе толкова голям професионален успех.

Телевизията е „площад“ и същевременно „корида“, защото в нейната тръба е заложена онази публичност и популярност, която я превръща в предпочитано зрелище за публиката. В български контекст днес то често носи името „Биг Брадър“ (или друг риалити формат), но вчера гордо се определяше като „Всяка неделя“. В единия случай „телевизионната корида“ буквално гилотинира медията, която я създава, но заедно с нея – и своята разумност, както и тази на публиката. В другия случай – телевизията гилотинира възможността да бъде мислена предимно като масова, популярна култура. В разтворената медийна ножица между един риалити формат и предаване като ВН за жалост се изгубват образованието – културата – разумността, които телевизията постоянно трябва да предлага на зрителите. Независимо от всички обстоятелства ВН се оказва границата, която очертава драстичната разлика между едната и другата телевизия. Телевизията на монологичния дискурс у нас исторически се развива извън конкуренцията и независимо от нея. Докато телевизията на плуралистичния дискурс е поставена в условията на нарастваща конкуренция. Но в български прочит единствено първата телевизия успя да създаде качествена тв журналистика, а втората телевизия и нейната журналистика буквално затънаха в тресавището на елементарни шоута, забавни игри и многобройни риалити формати, които по-скоро „развращават“ зрителя, „възпитават“ ниски страсти и несъмнено „опростачват“ неговия вкус.

„През годините доста често са ме рисували – споделя Кеворк, – *главно шаржове, както и един-два скулптурни портрета. Най-популярни са два шаржа – на Борис Димовски и на Доньо Донев. От този на Доньо се излъчва някаква надменност, а е правен още през 1978 година. Не знам защо ме е видял така. Димовски пък ме рисува като лъв, пред който се е свил стреснатият Събеседник, уплашен Лъвът да не го перне с опашката си, в края на която има микрофон. Ето ти две потвърждения – казвам си сега – за стила, който съм имал – имал в себе си, както и за средата, в която случайно съм попаднал. На какво овчедушие е лъхало от нея, та за една-две години да ме видят като Лъв…*

Напоследък Дора Бонева ми направи – след дълго отлагане – един маслен портрет, но ние сме толкова близки с нея и Левчев, че сякаш взаимно сме се рисували непрекъснато през десетилетията. Дора ме е видяла като един ведър и донякъде насмешлив човек, а аз се имам за мрачен тип, но пък никога не съм се виждал отстрани, в живота имам предвид, телевизията е друго. Съвсем наскоро пък един пловдивски скулптор, който от четвърт век работи и живее в Германия – Павлин Неделчев, ми даде една глава, която е правил още през 1989 година, след спирането на „Всяка неделя“: много

е въздействаща, по-скоро изглежда като посмъртна маска, със затворени очи и, отгоре на всичко, с венец от тръни. Хубава е наистина – да не те подлъжа със скептицизма си. Обаче по онова време не му позволили да я представи на традиционните пловдивски есенни изложби – заради трънения венец. „Не ни трябват такива хубавци“ – казали му нещо от този род.

Пак да се върна към Бика: „Отива ли му на него трънен венец?“ – тази мисъл ми се мерна за кратко в главата, но набързо я отпратих. Това е едно от важните ми правила: никога не си позволявай да се харесваш, никога, дори да си най-добрият – Бик между блажени кравички и говеда.

Обаче много обичам една картина на художника Онник Карамфилян: един бик, целият покрит със стрели, миг преди да се срути на земята – разбираш обаче, че това няма да се случи, поне не пред очите ти. „Това си ти“ – ми каза Ончо, когато ми даде картината. Нищо не отвърнах, но все си мисля за друго: как полумъртвият Бик преодолява дори земното притегляне…“

У нас и в световен мащаб (почти) няма истинска телевизионна корида. Нито истински телевизионни тореадори, които вече не са нужни на публиката. Впрочем и испанската корида отиде в историята. Главно заради непомерната си жестокост и много силните емоции на ръба на възможното. Които вече не отговарят на духа на времето.

Този медиен разказ е най-вече за битката с бездуховността в професията, за онова същинско духовно безсмъртие, което според Исак Паси, в погледа му към Унамуно, „е продължение на човешкото Аз във времето – повече във времето, отколкото в пространството... Духовното безсмъртие е невидимо, живеещо в съзнанието, в душата на онези, които остават след тебе... И в такъв смисъл духовното безсмъртие се разгръща в пространството“ **(17)**.

Нарастването на света

Но в телевизията духовното безсмъртие винаги променя и преобразува погледа на аудиторията. То значително го разширява и обогатява, дава му шанс и възможност да постигне други хоризонти – в медиен и в културен смисъл. Ортега-и-Гасет в „Бунтът на масите“ разсъждава как печатните медии стимулират „нарастването“ на света, а оттам – и на живота на всеки отделен човек. Медийната среда (от вестника – през телевизията – до интернет) обуславя съвсем нови правила и обстоятелства – „съдържанието на живота на средния човек днес е цялата планета,

[...] всеки индивид живее с всичко, което се случва по света, [...] днес от която и да е точка на земното кълбо трябва да признаем най-ефективна вездесъщност. Тази близост на далечното, това присъствие на отсъстващото изумително разшириха хоризонта на всяко съществуване“ (**18**).

Именно това успя да постигне Кеворк чрез ВН – за културния живот и образованието на националната аудитория. Много силно нарастване на света и живота на българския зрител, значително разширяване на неговия културен поглед и медиен хоризонт – чрез именитите герои на ВН, които всяка седмица донасяха в неговия дом знания и емоции, присъщи на нашата и други цивилизации. ВН задълго се разбираше от зрителя като (почти) магическо зрелище, своеобразна „неделна църква“ (Михаил Неделчев), в която светът е далеч по-голям, по-цветен и много по-разумен. В този нов телевизионен свят животът на зрителя изненадващо се оказа в световен медиен контекст.

Но да не забравяме думите на Томас Карлайл: „Герой е оня, който живее във вътрешната сфера на нещата, в истинското, божественото, вечното, което съществува винаги, макар и невидимо за мнозинството, под покривката на временното и тривиалното. Първата отличителна черта на героя, първата и последната, алфата и омегата на целия му героизъм, е, че вижда отвъд привидността на нещата самите неща“ **(19)**.

Това успя да постигне Кеворк във ВН – да покаже на зрителя света отвъд привидността на нещата, отвъд „желязната завеса“ и нейната идеологическа рамка. Отвъд културните стереотипи и медийните стандарти. Отвъд обичайния ритъм на всекидневието. С което даде на публиката си един разширен поглед, довчера немислима възможност да види и разбере самите неща и техния смисъл.

„Всяка епоха ражда... героя, който ѝ е нужен – казва Унамуно. – Героят се вдъхновява от великите идеи на времето си, единствените велики идеи на епохата си; чувства нуждите на своето време – единствено необходими за епохата... Героят не е нищо друго, освен индивидуализирана колективна душа... героят е първообраз и продукт, духовният средец на народа... Героят е негова съвест и израз на неговите въжделения“ **(20)**.

Кеворк е именно такъв герой – той е продукт на своето време и епоха, в него се въплътява „индивидуализираната колективна душа“, над която той властва цели три десетилетия. С рядка дарба, талант и поразителна сила на характера той съумява да превърне ВН в истинска територия за култура и духовни събития, която изпреварва времето, руши стереотипите, преборва предразсъдъците. И през годините дава шанс най-вече на силните, талантливите и смелите. На тези, които вървят срещу течението

и търсят предизвикателствата, които без страх разпъват „аления плащ“ на промяната. От малката медийна територия на ВН всъщност започна голямата промяна.

Онова значимо културно и духовно разширяване, което доведе националния поглед до други страни, цивилизации и личности. Нарастването на света и живота във ВН неизбежно промени националния поглед. Малкото студио на ВН се оказа същинска телевизионна корида, в която Кеворк (като автор и водещ) неизменно побеждаваше бика – в себе си и в своята публика.

Тореадор.

БЕЛЕЖКИ

1. В това научно изследване шаржовете на Борис Димовски и всички документи от личния архив на Кеворк Кеворкян се публикуват с неговото писмено съгласие.

2. Създаването на тази книга е огромно професионално предизвикателство за всеки медиен историк. Тя е опит цялостно да се разкаже историята на „Всяка неделя“ – най-доброто предаване в Българската телевизия – чрез телевизионната персона на неговия създател и водещ Кеворк Кеворкян. Да се разгледат, анализират и осмислят неговите действителни постижения в тв журналистиката – чрез научно изследване на неговото израстване като тв журналист, творческия му метод на работа, психологията на тв разговора в студиото, спецификите и ограниченията на телевизионната машина.

Но и чрез обстойно изследване на тв интервюто – в контекста на неговата семантическа конструкция, морфология и граматика на въпросите, оценка от зрителите, приятелите и критиците за работата на Кеворкян като тв журналист.

Започнах работа върху тази книга с ясното съзнание за огромния риск, който поемам. Но и с вътрешната убеденост, че историята на ВН и ролята на Кеворк в развитието на телевизионната журналистика обективно трябва да се разкажат именно днес и сега. След едно десетилетие ще бъде късно. Най-вече – в услуга на историческата истина, в каква степен и доколко Българската телевизия в ранните си години създава нужните условия за появата на предаване като „Всяка неделя“ и развитието на телевизионна журналистика като тази на Кеворкян. В крайна сметка медийната история, като всяка друга, постоянно се опитва да стигне до истината. Но според Умберто Еко: „Истината е винаги комбинация от няколко версии. Отделните версии от своя страна често ни пречат да стигнем до цялата истина...“ (Вж. **Славов, Иван.** Речник на глупостта. София: Издателско ателие Аб, 2001, с. 106). Стигането до истината винаги е особено трудно, което не означава, че трябва да се откажем да я търсим.

Идеята се роди в хода на изпълнението на един научноизследователски проект. Първоначално този медиен разказ беше в рамките на научна студия, която се оказа крайно недостатъчна, за да се систематизират, разгледат и анализират многобройните исторически факти и обстоятелства, свързани с професионалната съдба на ВН и нейния водещ. Смятам, че заглавието на книгата много точно отразява истинската роля на Кеворк Кеворкян като тв журналист за налагането на новаторските идеи на ВН в националния поглед на зрителя.

Създаването на този текст ми отне повече от седем години, с големи прекъсвания. Той изразява единствено моята гледна точка към изминалите събития и личности в Българската телевизия, с които Кеворкян е свързан в качеството си на автор и водещ на „Всяка неделя". Вложила съм големи усилия събитията и личностите в този медиен разказ да бъдат представени максимално обективно и вярно, с нужния респект и уважение към историческите факти и отделните личности – като техни основни двигатели.

Телевизионната история, като всяка друга, е предимно хронология на ставащото. Освалд Шпенглер смята, че тази „хронология съответства всецяло на нашата чудовищна потребност от археология, т. е. съхраняване, изкопаване, събиране на всичко станало, без което западният човек е немислим" (Вж. **Шпенглер, Освалд.** Залезът на Запада. Цит. по: **Идеята** за времето. Антология. Съставители Здравко Попов и Цочо Бояджиев. София: Наука и изкуство, 1985, с. 350).

Всичко, което се отнася до най-близкото минало на Българската телевизия (нейните предавания и водещи), изисква научна потребност от своеобразна медийна археология. Което означава: изкопаване, подреждане и съхраняване в националната памет на историческите факти и обстоятелства, които се отнасят до най-високото постижение в историята на българската телевизия – предаването ВН и неговия водещ Кеворк Кеворкян.

Същевременно всичко, свързано с ВН и Кеворк Кеворкян, условно може да се определи като „медийна история", защото телевизионните факти, личности и събития, на които е посветен този разказ, се намират твърде близо до нас, образно казано – те са още живи. Между тях и разказвача няма нужното разстояние поне от няколко десетилетия, които биха направили този медиен разказ много по-обективен. Историческият поглед към миналото задължително изисква разстояние от поне половин век, което гарантира относително обективен анализ и осмисляне на събитията и личностите от социалния живот в определена епоха. Но огромната динамика в областта на медийните технологии днес налага много по-ускорено темпо на изследователския анализ и медийните интерпретации към телевизията, която (все още) е най-влиятелната електронна медия в света. Неслучайно в едно от историческите си есета Томас Карлайл пише: „Вие не ще чуете удара на чука в световната история, когато старата ера се сменя от новата. **Хората не разбират онова, което е в ръцете им**: както спокойствието е характерното състояние на силата, така и най-важните фактори в историята могат да бъдат и най-мълчаливите". (Цит. по: **Петров, Милко.** Раждането на един нов свят. – В: *Петров, Милко, Мария Попова, Мария Вазински. Медиите в Европа.* Велико Търново: Фабер, 2012, с. 17.)

Медийната история, като всяка друга, се опитва да преодолее пеленатa на мълчанието, да не допусне в пепелта на забравата да потъне едно наистина значимо професионално постижение. Струва си да припомним проницателното наблюдение на Умберто Еко, че „масмедиите създават самоизяждащо се общество, а изобилието от информация води до забравянето на съществени неща". (Вж. **Славов, Иван.** Цит. съч., с. 114.)

Научното изследване изхожда колкото от професионален, толкова и от морален императив. **Професионалният императив** стъпва върху факта, че историята на ранната телевизия у нас трябва да се разкаже – събитийно, но и персонално. Защото това е периодът на раждането у нас на авторската телевизионна журналистика с много високо качество, която постепенно избледня и накрая се изгуби в годините на прехода. **Моралният императив** се основава на убеждението, че всички периоди в историческото развитие на националната ни телевизия са еднакво важни – за нашето себепознание и себеразбиране, за онази „начална медийна скорост", която ВН даде на културния живот на нацията. Ето защо смятам за необходимо, като медиен историк, да предложа един

опит за научна систематизация и осмисляне на тази особено важна част от историята на Българската телевизия.

Това историческо изследване със сигурност има своите медийни пропуски и научни несъвършенства. Но то е създадено с цялата ми професионална убеденост, че ВН и Кеворк Кеворкян напълно заслужават професионално уважение, респект и внимание от страна на родната медийна история. Бих се радвала, ако моят научен опит не остане единствен. Дошло е време читателите да се върнат към историята на ВН, да разберат и осмислят големия принос на Кеворк Кеворкян и ВН за развитието на националната култура и приобщаването на българската нация към най-добрите ѝ образци. Всъщност тази книга се опитва да даде отговор на въпроса: защо ВН и Кеворк Кеворкян успяха да останат във фокуса на националния медиен поглед цели три десетилетия.

3. Ортега-и-Гасет, Хосе. Бунтът на масите. София: Наука и изкуство, 1993, с. 88.

4. Лосев, Алексей. Същността на времето. Цит. по: **Идеята** за времето. Антология. Съставители Здравко Попов и Цочо Бояджиев. София: Наука и изкуство, 1985, с. 415.

5. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том 2 (2003 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 368.

6. Пак там, с. 404 – 412.

7. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 683 – 693.

8. Вж. **Хемингуей, Ърнест.** И изгрява слънце (Фиеста). София: Народна култура, 1980, с. 154.

9. Кеворкян, Кеворк. Мъгла от тамян. Фрази и миниатюри. Кеворкизми. София: Enthusiast, 2012, с. 96.

10. Вж. **Хемингуей, Ърнест.** Цит. съч., с. 110 – 111.

11. Цит. по: **Лорка, Фредерико Гарсия.** Избрани творби. София: Народна култура, 1973, с. 444.

12. Пак там, с. 444.

13. Пак там, с. 446.

14. Пак там, с. 453 – 454.

15. Пак там, с. 454.

16. Вж. **Фройд, Зигмунд.** Ерос и култура. Неудовлетвореността от културата. София: изд. „Дамян Яков“, 2015, с. 29.

17. Вж. **Паси, Исак.** Предговор. – В: *Унамуно. Есеистика*. София: Наука и изкуство, 1983, с. 9.

18. Ортега-и-Гасет, Хосе. Цит. съч., с. 58 – 59.

19. Карлайл, Томас. Героите, преклонението пред героите и героичното в историята. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1997, с. 14.

20. Унамуно. Есеистика. София: Наука и изкуство, с. 333.

Първа глава

ВОДЕЩИЯТ – ПРОФИЛ, ХАРАКТЕР И ХАРИЗМА

Телевизията отдавна не е катедрала

Кеворк Кеворкян

1. ПРОФИЛ

Журналистиката е нещо,
което се усвоява в самота

Кеворк Кеворкян

Телевизионната персона на Кеворк Кеворкян е сложна сплав от ерудиция, рядък талант за водене на телевизионен разговор, къртовски труд и желязна воля за победа при всички обстоятелства. „Всяка неделя“ (ВН) безспорно е най-доброто публицистично предаване от „магазинен вид“ в историята на Българската телевизия, което и днес остава ненадминато. В основата на този изключителен медиен успех е талантът на Кеворк да води естествен, непринуден разговор с коренно различни събеседници, да убеждава, предразполага и внушава доверие у зрителя. „Какво означава да си говорим – се е питал Мопасан – Мистерия! Това е изкуството никога да не бъдеш отегчителен, да умееш да казваш всичко интересно, другите да харесват всичко, което казваш, да пленяваш, без да казваш нищо особено**.** Как да определим онова докосване на нещата с помощта на думите, онова подхвърляне на гъвкавите думи като с ракетка – един вид лека усмивка, с помощта на идеите, каквото трябва да бъде разговарянето“ **(1)**.

Когато родната телевизия е напълно сама на телевизионното игрище, той бързо се превръща в медиен герой, който фокусира културните очаквания, любопитството и надеждите на зрителите. Поради което в едно и също време бива обичан и мразен. Обичан – заради голямата му дарба чрез разговора естествено и непринудено от малкия екран да улавя

емоциите и трепетите на националната душа. Мразен – заради голямата му медийна слава и популярност, заради огромното му влияние върху нацията, която в продължение на няколко десетилетия той успява да обедини около общи духовни ценности и национални каузи.

Подготовката

Още в първите години на „Всяка неделя“ става ясно, че той е много по-различен от другите водещи в телевизията, най-вече защото предлага съвсем нова (донякъде непозната за зрителя) телевизионна журналистика, която се основава на голяма ерудиция, предизвикваща едновременно завист и респект, на неговото майсторство да води телевизионен разговор, на неговия собствен метод за провеждане на тв интервю, което всеки път се предхожда от много сериозна предварителна подготовка на водещия. Всъщност това са професионални качества, които са присъщи на всички големи телевизионни водещи по света, без значение дали те правят ранно (като ВН) или късно вечерно токшоу. Сериозната професионална подготовка на Кеворкян не прави изключение в добрата телевизионна практика по света. Историята на телевизията в САЩ показва, че такива професионални качества имат всички големи тв водещи – Лари Кинг, Опра Уинфри или Барбара Уолтърс.

Но според Ортега-и-Гасет „да си различен, е неприлично. Масата премазва всичко, което е различно, знаменито, индивидуално, квалифицирано и отбрано. Онзи, който не е като всички, рискува да бъде унищожен“ **(2)**. Просто масата най-често „не желае да съжителства с онова, което тя не е. Мрази до смърт това, което тя не е“ **(3)**.

Сраженията

Оттук произтичат и неизбежните капани, които масата залага на талантливия човек, чийто успех е толкова голям, че почти засенчва слънцето. През трите десетилетия живот на ВН Кеворк всъщност води много и различни сражения. От една страна, с необходимостта на всяка цена да удържи професионалното качество на програмата, което единствено може да ѝ гарантира нужния успех. От друга страна, с нуждата постоянно да се бори и преборва тълпата в професията, масата, която силно ненавижда телевизионния успех и страстно мрази успелите. От трета страна, с тесногръдието и фанатизма на вождовете на Комунистическата партия и нейната идеология, които постоянно недоволстват, че във ВН някак не

се говори за комунизъм – комунисти – комунистически ценности. Дълги години предаването неизменно е под тяхното подозрение – те постоянно упрекват Кеворкян, че е превърнал ВН в „блато на антикомунизма“, че не възпява както трябва ролята на Комунистическата партия, че не дава глас и трибуна на водещите комунистически герои.

Кеворк, макар и трудно, съумява да спечели всички тези сражения. Побеждава най-вече с помощта на високите професионални критерии, които поставя пред себе си и своя екип. С постигането на отлично професионално качество на ВН, което донякъде обезкуражава неговите противници. Дори комунистическите вождове, които в един момент решават, че е твърде опасно да се борят с народната любов към ВН и нейния водещ.

Физическият облик

„Прекрасна игра е да откриваш сам себе си“, казва Стефан Цвайг. От десетилетия Кеворк не се уморява да се бори и в известен смисъл – да открива себе си. Наглед е среден на ръст, има фино телосложение и елегантен външен вид. Облича се семпло, но изискано. Синята риза на райе е негова запазена марка, носи вратовръзки най-вече в студиото. В ежедневието предпочита само риза, сако или пуловер, които неизменно са отлично съчетани. С възрастта не става по-немарлив и небрежен към външния си вид, никой няма шанс да го види разрошен. Неговият изряден външен вид е естествено продължение на неговия дух и характер – всичко в живота му е ясно подредено като в същинска аптека. Като всеки мъж е суетен, не би го признал за нищо на света, но със задоволство понякога се „оглежда“ във възторжените погледи на нежния пол. Притежава редкия талант внимателно да слуша събеседника, да изважда от душата му редки откровения, за които последният дори не е подозирал. В личния си живот най-много обича да слуша себе си, своя глас и преценка за нещата.

Поданик на книгите

Неговата ерудиция и познания са впечатляващи. Те му позволяват да влезе в телевизията с нужното самочувствие. Кеворк споделя пред Стойчо Керев, че като юноша най-силно се е потискал от своя учител по химия Филимонов, който непрекъснато му е говорил за Съмърсет Моъм – един все още непознат автор за него. Керев допълва: „С него се изчерпват и хората, които по един или друг начин могат да притеснят легендарния водещ“ **(4)**.

„Общото незнание също осакатява“, е убеден Кеворкян. Той завършва специалност „Право“ в Софийски университет, но така и не започва работа като юрист. Голямата му любов към литературата и влечението му към литературната критика бързо го насочват към журналистиката, на която остава верен и до днес. Започва да се занимава с литературна критика още като студент, след което постъпва на работа във в. „Литературен фронт“, там попада в културна и духовна атмосфера, която създава у него вкус на уважение към словото, стимулира неговото бързо развитие като литературен критик и въобще – като човек на литературата.

Не крие, че от всичко най-много обича четенето, големите произведения и автори на литературата и днес го вълнуват силно. *„Понякога си казвам, че ще си отида неначел се* – замисля се Кеворк. – *За някои това вероятно е смешна страст – за повечето водещи и репортери от телевизията със сигурност е така, на тях сякаш със специална клауза в трудовите договори им забраняват да четат книги.“*

За Умберто Еко „четенето може да бъде и радостно, и тъжно, и раздразнително, и глупаво – знаете от какво зависи...“ **(5)**. Зависи главно от човека – от неговото образование, характер и воля. При Кеворк дори хобито е свързано с книгите и документите: *„Ако може да се нарече хоби* – разкрива той – *събирането и съхраняването на документи. Веднъж, още бях в „Литературен фронт“, Николай Хайтов сподели, че не изхвърля нито едно листче, колкото и непотребно да изглежда то. И сякаш ме закле да правя същото. Имам прелюбопитни архиви, немалка част от тях жалостиво са изплезили езици и чакат да намеря време…“.*

„Литературен фронт“

Работата му във в. „Литературен фронт“ му създава широки познания в областта на литературата, полира неговия вкус и усет за нещата от света на изкуството и културата. В интервю за сп. „Biograph“ Кеворк разказва за първото си интервю в „Литературен фронт“: *„Може би най-първото е с Радичков – озаглавено е „Животът е един голям въпрос“. Писателят ми казва, че на критиката ѝ липсва искреност, а аз го задявам с въпроса: „Ако бяхте докрай откровен, каква дума – вместо искреност – бихте използвали?“. Като го чета днес, си казвам, че известна опърничавост у младия репортер личи и тогава. Обаче едва ли си е давал сметка, че някой ден ще направят глагол от името му“* **(6)**.

За атмосферата във вестника в онези години споделя: *„Веднъж, беше горещ летен ден, Максим Наимович – той беше шеф на отдел „Критика“*

в „Литературен фронт“ – излезе от кабинета си и спря в преходната стая, където се помещавахме редакторите. Бях сам и драсках по някакъв текст. Максим ме огледа замислено и рече: „Трябва да ти окървавим ръцете“. И излезе. Сетих се с известно закъснение какво иска да ми каже. Дотогава бях написал няколко рецензии, обичайно доста остри, но нищо срещу недолюбваните от властта автори. И докато ме оставиха във вестника, успях да се опазя“.

За Георги Джагаров

„Но преди това се бяха случили доста неща. Пописвах рецензии от време на време още в края на следването си в Юридическия факултет. Веднъж Елена, сестра на мой съученик от сливенската гимназия, спешно ме потърси – Георги Джагаров искал да ме види. Дърпах се известно време, главно от притеснение – бяхме се виждали в кафенето на Съюза на писателите, където се спукваха да губят от него на шах доста посръчни от него играчи. „Нямал съм честта да ме победи“ – така казах на Елена, но тя беше много напориста и артистична жена, отгоре на всичко беше и съпруга на Максим Наимович, известен литературен критик. Накрая Джагаров ме покани на обяд в стола на Писателския съюз, побъбрихме за нашия Сливен – той имаше специална слабост към сливналиите, и сетне рече: „Какво мислиш за класово-партийния подход в литературата?“.

А аз се захилих. Георги ме изгледа кръвнишки, той лесно се палеше, но преди да каже каквото и да е било, започнах да обяснявам идиотското си държане. Имахме един професор в Юридическия факултет – и той от Сливен, осъдили го на смърт преди Девети септември, но когато изпълнявали присъдата му, въжето се скъсало и той оцелял – така поне гласеше легендата. А по правило в такива случаи присъдата не се изпълнявала повторно. Оцелял, едва говореше, обаче с хрипливия си глас не пропускаше по време на изпит неизменно да пита какво мисли нещастникът насреща му за „класово-партийния подход в правото“. И за капак, каквото и да му отговориш, най-често късаше. Обясних криво-ляво причината за невъзпитаното ми поведение, Георги Джагаров сякаш ми повярва, но понякога ме подпитваше за историята. Така попаднах във вестника, където главен редактор беше Любомир Левчев, а в редакцията работеха някои от най-светлите имена на литературата ни. Летучките в четвъртък бяха истинско пиршество на духа, това беше Раят за един млад литератор. Две години по-късно ме натириха от вестника и след известни митар-

ства попадах в телевизията – не без подкрепата на Джагаров – и тя ми се видя като концлагер…

Джагаров е само един от хората, на чиято подкрепа и досега съм задължен. После пък, когато тръгна „Всяка неделя“ и на бърза ръка успях да си издействам една-две разправии и бях на път да си тръгна, Левчев ме назначи като наблюдател в „Литературен фронт“, той пак се беше върнал във вестника. За да ми даде сигурност – така каза той. И наистина ми я даде, за да си развявам по-спокойно байрака… Изобщо, както казваше един автор, „Животът не се издава с гаранция – когато се появи големият шанс, просто трябва да го хванеш“. В моя случай аз просто се спънах в него, но както и да е. Не знам какво щеше да се случи с мен, ако Елена Наимович не беше толкова настоятелна. Всъщност никой от нас не знае за къде е. Човек почти винаги си остава дърводелец, ако шансът не се стовари отгоре му. Ако Харисън Форд не бе оправил бравата на Джордж Лукас и онзи да го забележи, и досега щеше да човърка нечии ключалки“.

Литературният шанс

Кеворк нарочно (и може би – свенливо) опростява фактите. Истината е, че шансът най-често спохожда само тези, които наистина са готови за него. Вярно е – „птицата на успеха“ случайно може да кацне на нечие рамо, но бързо отлита, ако човек не е готов да я задържи. Представата, че големият творчески успех се опира предимно на слепия случай, изглежда несъвсем вярна. Кеворк едва ли щеше да попадне в „Литературен фронт“, ако не беше започнал да пише литературна критика. Неговото остро перо е истинският му творчески шанс. Той бързо е забелязан от големите имена в родната литература тогава – Любомир Левчев, Георги Джагаров и Николай Хайтов, които му дават професионален шанс да се развие и се докаже като литературен критик. Но той успява да заслужи този шанс с журналистическата си работа, а не по волята на някаква „сляпа случайност“.

Литературните ментори

Неговите основни ментори от в. „Литературен фронт“ са и първите му събеседници в студиото на ВН. Той им отдава дължимото, като прави с тях телевизионни интервюта, изпълнени с много послания и смисъл. В тях за пръв път проличава неговият усет към словесната провокация, която обаче е доста елегантна, уважителна. Няколко фрагмента от първите интервюта на Кеворк с неговите литературни ментори:

– Николай Хайтов

КК: *„Добре, всички знаем, че вие се занимавате едновременно с дейности от съвсем различно естество – правите литературни обработки, пишете сценарии за киното, там имате забележителни успехи, разкази…“*

НХ: „Публицистика.“

КК: *„Да, очерци. Как съчетавате всички тези дейности в едно и също време?“*

НХ: „Това е все едно да опиташ да обуеш в един ботуш двата крака. Трудно е. Не мога да ви кажа, не съм правил разчет на това нещо, но в разнообразието има нещо хубаво. Едно отмилее, започваш друго, след това трето, след това четвърто, и винаги нещо ти е интересно.“ **(7)**

– Любомир Левчев

КК: *„Кои са според вас най-големите рискове днес в поезията и пред един поет?“*

ЛЛ: „Думата „днес“ е много важна. Поезията винаги е носела рискове. Днес рискът е да си помисли човек, че се пише лесно поезия, тъй като информацията е по-голяма от всякога. Културата на хората е много по-голяма, а да се напише едно стихотворение, какво да е, не е трудно. Днес опасността е също така, и това е една странна опасност, във века на колективизма поетът да се херметизира и да остане сам. Така смятам. Не зная...“ **(8)**.

– Георги Джагаров

КК: *„И понеже говорим за промяната – кои неща, кои събития, кои личности ви промениха през годините? На кой нравствен човешки жест сте задължен най-много?“*

ГД: „Не уважавам жестовете. Жестовете са краткотрайни прояви. Жестовете крият двусмислици, жестовете могат да подведат човека. Не обичам жестовете. Обичам човешкото внимание, човешката искреност. Мога да спомена имена на много хора. Добри хора. Те са ми помагали в живота. Никога не съм имал вуйчо владика. Но винаги съм срещал добри хора – и по-рано – преди 9 септември, и по-късно – след 9 септември. Хора, които по един или друг начин са ме забелязали и са ме подкрепяли. Не съм ги молил, те сами са идвали при мене.“ **(9)**

Какво е характерно за тези интервюта от ранния период на ВН? Прочутият глагол „кеворкирам“ почти веднага влиза в употреба. Кеворк води

всяко с твърде уважителен тон, но не пропуска да зададе и някои „неудобни“ въпроси:

– **Към Хайтов** – притиска го за неговото люшкане между литературата, актуалната публицистика, сценариите за исторически филми и др. Не си позволява да изговори мисълта на Сенека: „Който е навсякъде, е никъде“. Хайтов, естествено, се защитава, при това доста умело.

– **Към Левчев** – задава му щекотливия въпрос за съвременните рискове пред поезията и поетите. Левчев построява отговора си колкото поетично, толкова и медийно, като подчертава, че във века на информацията рисковете стават твърде големи, което може да изолира всеки поет, и той да остане сам. Но все пак оставя отворен финал колко и как би оцеляла поезията в новото медийно време.

– **Към Джагаров** – пита го за събитията и личностите, които са го променили през годините. И получава много искрен отговор, изпълнен с човешки послания и горчив житейски смисъл.

Среща с големите писатели

И още едно свидетелство за отличното качество на журналистическата му работа от ранните години на ВН. В книгата си „15 срещи“ (1982) Кеворк прави 15 интервюта с известни писатели по време на Международната писателска среща, проведена в София през 1980 г.

Няколко фрагмента:

– Джеймс Олдридж

КК: *„Но коя книга искате да напишете на всяка цена и по-скоро?“*

ДО: „Аз искам да напиша книга за войната и мира. Всеки романист иска да напише „Война и мир“. И когато човек е на 60 години, той чувства, че може да го направи, но няма достатъчно стимули, защото знае, че няма време. Наистина Верди е композирал някои от блестящите си опери, когато е на 80 години. Шоу написа една от своите прочути пиеси на 70 години. Но аз не знам нито един романист, който да е написал такова грандиозно произведение като „Война и мир“ след 65-годишна възраст. И когато писателят усети, че няма време, той започва да търси скъпоценното. Търси диамантите.“

– Уилям Сароян

КК: *„Ако след една година се видим отново и ви задам същите въпроси, какви ще бъдат вашите отговори?“*

УС: „Само ще си въобразяваме, че отговорите ще бъдат различни, по същество те ще бъдат същите, само че изказани с други думи, защото ние, хората, живеем с характера си. Това е моят характер и аз не мога да се отдалеча от него, освен на шега, за да се посмея, аз не мога да се отдалеча от него. Основна черта на моя характер е да вярвам, а не да не вярвам. Аз съм вярващ, това няма връзка с религията, вярвам в хората, в материята, в енергията, в живота, в човешките очи особено, в животинските очи също. Ако се вгледате в животинските очи, вие ще видите най-голямата мъдрост. Очите на животните са чистота, чистота…“

– Рафаел Алберти

КК: *„Каква ще бъде съдбата на поезията?“*

РА: „Тя може да бъде много добра, но и много лоша. Напоследък поетите не умират в леглата си. А някои от тях дори биват разстрелвани. И Испания има много поети мъченици. Можем да се върнем още в класическата епоха, когато такъв поет като Каведо е прекарал пет години в затвора в Леон... Според мен, ако човечеството се движи към нещо добро, поетите ще вървят в крак с него... А ако човечеството тръгне към нещо лошо, поетите трябва да го предупреждават за това...“ **(10)**

И тук въпросите са добре подбрани, основната им цел е да извадят от душата на всеки събеседник съкровени мисли и идеи. И той успява да го постигне. Тези 15 интервюта представят 15 различни творчески личности – по възраст, характер, творчески натюрел, житейска програма, философско отношение към живота и смъртта. От тях става ясно, че за Кеворк литературата е била и ще си остане голямата му любов, неговото най-трайно и истинско професионално увлечение.

„Човек на литературата“

Кеворк идва в телевизията като „човек на словото“ и на литературата. Неговите познания в тази област се превръщат в задължително условие за бъдещите му успехи като телевизионен водещ. В ранните години на БТ там никой не успява, ако няма нужната литературна подплата и културно самочувствие. Влиза в телевизията с вече изграден професионален рефлекс към знанието, словото и литературата. С творческа интуиция е разбрал, че работата на тв водещ задължително трябва да се предшества от много дълга и внимателна подготовка.

В първите години на ВН Кеворкян изглежда дори повече „човек на литературата“ и по-малко – „човек на телевизията“. Което в известен

смисъл се оказва големият шанс за новата тв журналистика с високо качество, която се свързва и с имената на двама журналисти, чийто професионален път също тръгва от литературата – Тома Томов (от сп. „Младеж“) и Димитри Иванов (от БТА и неговите преводи на големите майстори на американския роман). Всъщност Кеворк не скъсва връзката си с литературата, тя е здравата нишка, която вплита в по-сетнешните си медийни занимания. Литературата му помага да изгради сериозно отношение към интервюто и въпросите на водещия, което за непосветените днес (вероятно) изглежда твърде „лесен“ жанр. Най-вече заради медийната немара и развалата на телевизионния занаят. Към неговата култура и ерудиция се добавя и големият му талант да води майсторски разговор с хора от най-различно тесто. Притежава рядката дарба еднакво добре да разговаря с принца и просяка, с нобелиста и обикновения работник. В медийния свят нищо и никога не идва даром. Още по-малко толкова голям професионален успех в ранните години на българската телевизия може да се смята за подарен.

Динамичният стереотип

Любопитно е как протича един негов работен ден? В интервю за сп. „Biograph“ разказва: *„Пълна скука. От ранния следобед усукване и дебнене край клавишите на компютъра – с надеждата да се добереш до някоя донейде свястна фраза. От късната вечер до призори приказки с приятели. А сетне – сънища по чужди фрази, например: „Ако живееш автентично като себе си, ще има последици“, или пък: „Понякога само най-лошото е истина…“*. Споделя още: *„Никога не съм обръщал внимание на годините си, а пък виждам и толкова много главанаци, които на трийсетина години вече са се съвсем сбабичкосали. А аз още преди две десетилетия казах, че е по-добре да се съсипеш от работа, отколкото да ръждясаш. Упорството ми не е намаляло в никаква степен, компютърът или книгата никога не ме уморяват, може да шкуря с часове една дописка, и то с превелико удоволствие. Сетне обаче разгъването е проблем…*

Докато сглобя тялото си в привичната/правилната му форма. От тази гледна точка вероятно съм на 150 години. Чърчил ме съсипа... Доверих му се и сглупих. Отначало повтарях на всички прочутата му фраза: „Ако можеш да направиш нещо седнал вместо прав, направи го седнал. Ако можеш да направиш нещо легнал вместо седнал, направи го легнал“. Повтарях я, докато напълно ѝ се доверих. От години правя невъзможно малко физически усилия – два сантиметра до клавишите на компютъра,

толкова. Обаче това се плаща. Говоря за видимите проблеми – другите е неприлично дори да ги споменаваш. Но някои хора мрат да се фукат с болестите си и как са ги преборили. Горките – не подозират, че всичко зависи от едно изскимтяване на Съдбата…“

Перфекционизмът

Понякога се шегува, че има силна привързаност към подредеността. През годините споделя, че телевизионният му архив е същинска аптека. Друг път казва, че има около 30 кашона с документи от времето на ВН, които „плачат“ някой ден да им обърне внимание. Неговата изключителна подреденост проличава в строгото разпределение на времето, което отделя за предварителната подготовка на предаването, за телевизионния ефир, за семейството, приятелите, събеседниците. Животът му открай време се подчинява на желязна организация на работата, за която отделя голяма част от времето си. Всичко друго остава на заден план.

Всъщност умението да се лишиш от някои удоволствия на живота в името на работата, стои в основата на всеки истински творчески успех. Същевременно Кеворк никога не се отказва от разговори с приятели, събеседници и личности, които са събудили неговото любопитство. Притежава рядкото умение да разговаря с хора от различни социални етажи, проявява неудържимо любопитство към социалната природа на човека, изпитва голямо наслаждение от всеки разговор – без значение дали той се провежда в студиото на ВН, или в една сладкарница, известна и с постоянното му присъствие в нея – от дълги години.

Любимата сладкарница

Важен топос, свързан с неговия социален живот, извън телевизията, е сладкарницата на някогашния хотел „Кемпински“, сега „Маринела“. Тя е онова „магическо“ място за срещи, разговори, размяна на идеи и емоции, което Кеворк предпочита дълги години. (Почти) фанатичната си привързаност към нея обяснява предимно с удобствата, които предлага хотелът, но това едва ли е истинската причина. Основната причина (може би) се свежда до изграждането на определен динамичен стереотип на всекидневна комуникация с най-различни хора, която е поместена в едно и също пространство, което се разгръща като особено вместилище на неговия собствен духовен и емоционален живот. Дълги години сладкарницата е особено важен елемент от неговия личен профил – извън телевизията и

студиото на ВН. Той остава верен именно на това публично място, без значение промяната на социалните обстоятелства. Митична слава обаче има офисът му в парк-хотел „Москва“.

Офисът в парк-хотел „Москва“

Кеворк семантически преработва – през последното десетилетие на миналия век – това място като „собствен топос“, образно казано – негов втори дом. Оттук той осъществява издателската си дейност, много активна по онова време – рекордните тиражи на някои от изданията му и досега са ненадминати. Тук списва списание „Всяка неделя“, тук подготвя телевизионни и радиопродукции.

Именно тук всекидневно провежда и поредица срещи с политици, журналисти, колеги, приятели и обикновени хора, с които държи лично да разговаря. Регистърът на неговите контакти е необичайно широк. Превърнал е общуването си с другите в своего рода комуникативно хоби. За него е несравнимо удоволствие и забавление да разговаря с различни хора, да им внушава идеи и оценки, да създава у тях определени нагласи. Често гледа на събеседника като на поредната „екзотична пеперуда“ в неговия огромен „човешки хербарий“. Няма известен политик или министър, включително и парламентарни шефове, премиери и президенти от първото десетилетие на прехода, който да не е посещавал този офис – и постепенно той придобива митична слава. Някои от тези срещи Кеворк описва в книгата си „Тайните дневници“.

Следващите две десетилетия сладкарницата на Японския хотел се превръща в неговото щастливо пространство **(11)**, което той приема за изпълнено най-вече с положителни емоции. Всъщност това е публично кътче в света, по израза на Гастон Башлар, което той приема за свое. В известен смисъл – неговият втори личен свят, след неговия дом, неговият малък комуникативен космос. Топоанализа Башлар разглежда като „системно психологическо проучване на местата, с които е свързан вътрешният ни живот. Паметта е като театър на миналото, а благодарение на декора действащите лица запазват главната си роля“ **(12)**. Защото „спомените са неподвижни, толкова по-непоклатими, колкото по-добре са разположени в пространството“ **(13)**.

Смесването на няколко различни топоса (пространства) за всекидневни срещи с приятели, колеги, събеседници, обикновени хора би затормозило спомените за тях, защото пространството внася допълнителен смисъл и контекст, който двойно натоварва паметта за проведените

разговори и протеклото общуване. Дали Кеворк докрай си е давал сметка за тези много важни значения за неговия публичен живот, поместен дълго време в едно и също пространство, или неговият избор на постоянно място, което да използва за всекидневните си срещи, е по-скоро проява на силния му професионален инстинкт, е трудно да се каже. Но той, без съмнение, притежава невероятен усет и стремеж за човешко общуване, което постоянно да е разположено в едно и също пространство. В това отношение не прави никакви компромиси.

От гледище на социалната психология Кеворк интегрира своя публичен образ и репутация вътре в мястото, без значение кои и какви са неговите други посетители. Така неговата сладкарница (днес изцяло преобразена в нещо като клуб-дискотека) в общата памет се определя главно чрез името / публичния образ / телевизионната репутация на Кеворкян, а не чрез другите безименни герои на бизнеса, модата, рекламата и брандинга, ъндърграунда, които открай време са постоянните ѝ посетители.

Независимо от смяната на декора и атмосферата Кеворк ѝ остава верен, той не се притеснява от днешните ѝ посетители. Всъщност остава верен на своя избор, без значение метаморфозата, която сладкарницата претърпява през годините. Доскоро можеше да бъде видян в нея – сгушен в някой ъгъл, потънал в интересен разговор със събеседник, който е важен за него – точно тук, в този момент от неговото битие и съществуване. Всеки друг на негово място вероятно би потърсил по-подходящо място за социални срещи и разговори. Но Кеворк рядко се съобразява с другите. Публичната известност на тази сладкарница е съществена част от неговата лична комуникация с различни хора и човешки характери през годините. И особено важен елемент от неговия творчески профил.

(пра)Facebook

Любимата сладкарница на Кеворк всъщност е неговият (пра)Facebook, защото в нея той издига в култ общуването лице в лице с хора от най-различен социален калибър. И най-вече – създаването на голяма социална мрежа от приятели, хора, с които споделя общи ценности. В нея прави по няколко срещи дневно и по същество създава своя (пра)социална мрежа – единствено за лична употреба. Тя се основава на пряката комуникация, която му дава големи възможности за непосредствено/сетивно общуване и влияние върху мненията, нагласите и чувствата на всеки събеседник поотделно. Но заедно всички събеседници изграждат неговата собствена социална мрежа. По този начин Кеворк изгражда съвсем нова,

коренно различна комуникативна практика, с която предугажда/предшества появата на Facebook и другите социални мрежи няколко години по-късно. Всъщност неговата комуникативна практика е единствена по рода си в журналистическата колегия. Не ми е известен друг български журналист, който да е издигнал пряката комуникация и мястото, в което се провежда, в такъв култ.

Но интернет глобално промени човешката представа за всекидневна комуникация, а също и „мястото", където тя може да се случва. Естествено, Кеворк, за нищо на света, не би останал в миналото, той смело посреща предизвикателствата на новите медийни технологии. Поради което пренася любимата си сладкарница във Facebook. Именно Facebook, като социална мрежа от нов технологичен вид, става неговата модерна „дигитална сладкарница". Вярно е, че общуването в нея е опосредствано от електронните технологии, но всеки потребител изгражда тук кръг от приятели и сподвижници, хора, които споделят общи идеи и ценности.

Кеворк е изключително активен във Facebook. Той има близо четвърт милион последователи. Неговата страница в Мрежата е една от най-четените, а той се наложи като един от най-влиятелните български инфлуенсъри в нея. Никога не се предава, още по-малко лежи на старата си слава. Преодолял е миналото и – като истински тореадор – всеки нов ден за него е нова битка. И по възможност – победа.

Днес той респектира с невероятната си продуктивност като журналист и със стотиците публицистични текстове, които пише в последните години. Страницата на Кеворк Кеворкян във Facebook е създадена през август 2015 г.

През декември **2020 г.** Facebook отчита: **65 публикации – 511 467 харесвания – 72 949 споделяния – 38 998 коментара – 2 163 951 ангажирания**.

През декември **2021 г.** Facebook отчита: **75 публикации – 756 760 харесвания – 121 847 споделяния – 64 732 коментара – 3 155 457 ангажирания.**

През декември **2022 г.** Facebook отчита: **87 публикации – 1 029 633 харесвания – 150 972 споделяния – 63 253 коментара – 3 334 700 ангажирания.**

Сумарно за периода **декември 2016 г. – декември 2022 г.** Facebook отчита: **518 публикации – 4 030 158 харесвания – 616 982 споделяния – 266 738 коментара – 11 737 489 ангажирания**.

В страницата си във Facebook Кеворкян публикува многобройните си текстове, които пише за пресата, а също спомени и интервюта от времето

на „Всяка неделя“. Без съмнение – това е забележително постижение – като обем и най-вече като качество на журналистическата работа.

Къщата в Бояна

Вторият топос, свързан с неговия личен и творчески живот, е къщата в Бояна. Тя е неговият духовен и същевременно любовен топос, създаден и за Джени, която е кралицата на този дом. Къщата е изпълнена с духовните му занимания, но неговият кабинет е напълно скрит от погледа на случайния посетител, той е затворено пространство, достъп до което имат само малцина избрани. Един външен посетител няма как да види творческата атмосфера, създавана от книгите, с които живее от десетилетия. Те са изцяло недостъпни за външния поглед, защото са много важни знаци на неговия вътрешен духовен живот. А за да е истински щастлив (по Франсуа Митеран), този живот непременно трябва да е скрит. Външният поглед има достъп до красотата на картините по стените и топлината на камината. Нищо повече.

Любовният топос на къщата открай време е свързан с Джени, с нейния женски чар, кулинарно съвършенство и умение за създаване на семеен уют. След нейната смърт Кеворк със силна воля успява да се пребори с болката от непоправимата загуба и отново става господар на творческия си живот и емоционални спомени.

Кръстовището в София

Кръстовището в София, на което среща Джени и то като ураган „поглъща“ неговия интимен живот, е много специален топос за него. Публично споделя, че понякога минава покрай него с тайната надежда, че отново ще я зърне, че тя отнякъде ще се покаже с невероятната си усмивка и изключителен женски чар. Умее да обживява пространствата, да ги населява с любимите си хора, да ги оцветява с много силни емоции. В известен смисъл „запечатва“ някои пространства единствено за себе си и някак задълго ги свързва с медийната си слава и професионален успех.

Умее да бъде изключително верен на хора, събития и пространства, които е избрал за себе си, за своя професионален и личен живот. Много силно се привързва към творчески личности, към приятели, колеги и събеседници. Към един и същ стил на обличане, едни и същи маниери, начин на говорене, специфични жестове. Колекционерството е негова

страст. На малкия екран предпочита футбола, тениса, хубавите филми. Винаги е готов да протегне ръка на приятел, изпаднал в беда, но публично не говори за това. Като всеки много надарен човек е изпълнен с противоречия, с творчески хъс и категоричност приема и отхвърля хора, идеи и ценности.

Силните емоции

Умее страстно да обича и мрази. Понякога безмерно се радва на чуждия успех, друг път го приема скептично. Неговият телевизионен профил през годините често стъпва върху мантрата за „клонингите на ВН", за онези телевизионни копирачи, които постоянно искат да влязат в „обувките" на ВН и в неговите „собствени обувки" на известен телевизионен водещ. Разбира се, това е неизбежно, телевизията продължава своя път и след края на ВН. Доколко този път действително е напред, в какви медийни формати и с какво качество, е съвсем друг въпрос.

Обича да доказва своята правота, като води съдебни дела. В едно интервю споделя, че воденето на съдебни дела му е нещо като хоби. През годините печели редица от тях – например срещу Иван Костов, срещу влиятелен депутат от СДС, както и срещу неколцина известни журналисти.

Творческата суета

Той е суетен – повече в творческия, отколкото в житейския смисъл на думата. Но и в двата контекста страстно преследва своята лична представа за съвършенството. За него то е еднакво важно – както в оригиналните въпроси, които постоянно задава на своите събеседници, така и в дългогодишната му привързаност към един и същ приятелски кръг. Никога не се отпуска, не дава знак, че е болен, слаб или пък – нещастен. С желязно постоянство през годините преследва телевизионния успех, което се старае да предаде и на своя екип, който често ругае за всяка допусната грешка. Всеки ефир на ВН задължително впоследствие се гледа от целия екип, предаването внимателно се обсъжда, посочват се неговите успехи, слабости и грешки. Което превръща тези обсъждания в своего рода телевизионен университет. В първите години тези обсъждания се правят веднага след излъчването на ВН, по-късно – през седмицата след ефира. Всъщност тези обсъждания се оказват много важни в професионално отношение – от една страна, за екипа, от друга – за него самия като тв водещ.

Самокритичността

Кеворк е безпощаден към грешките на другите, но понякога – и към своите грешки. В личен разговор понякога споделя за някои свои грешки – например спирането на списанието „Всяка неделя“, което имаше потенциал за доста години успешен живот на медийния пазар. Дълги години след ефира на ВН ходи при своя най-добър приятел, известния поет и писател Любомир Левчев, именно пред него Кеворк си „разгримира душата“. На Левчев е отредена творческата привилегия за обективна преценка и коментар на предаването, правото да посочи неговите силни и слаби страни. Кеворк също има нужда от второ мнение за качеството на своята творческа работа, което може да е различно от неговото. Но малцина са тези, чието мнение той цени и уважава.

*„Левчев имаше страхотен инстинкт за важното у един човек или в едно събитие. Колко хора са писали или просто дрънкали например за Брежнев, обаче само той е чул какво промърморва изкуфелият Генерален секретар на Софийското летище: „А къде сме сега?“. **А ние – ние къде сме днес?** – това все по-често се питаме, без още да сме изкуфели като съветския вожд. Въпросът, от който българинът винаги най-много се е плашел. Левчев нямаше друг избор, освен да държи будни сетивата си – и ето защо: за никой съвременен български писател не са писали по толкова умен и в същото време възторжен начин големи чуждестранни художници, на словото преди всичко.“* **(14)**

Родителите

Кеворк не крие произхода си, отнася се с голяма почит и уважение към своите родители, бежанци от Турция. Той е роден и израснал в гр. Сливен, за който и днес пази много хубави спомени.

„Сливен е невероятен град – казва Кеворк. – *Във всеки български град има по една циганска махала, само в Сливен има една българска и две цигански махали. Но това е магическо място, през сърцето му минава диагоналът на българщината, който тръгва от Македония и стига до Жеравна и Котел. В гимназията, в която учех, всеки ден гледах цигулката на Добри Чинтулов. А гимназиалния ни оркестър го ръководеше прочутият Мишо Тодоров, авторът на първата българска оперета. Човек трябваше да положи доста усилия, за да не стане поет или литератор, такъв беше този град. Веднъж татко, който говореше малко и повече се забавляваше с многознайковците, уж между другото ме попита какви ще*

ги дъвча, когато завърша университета. „Ами, ще ставам журналист“ – рекох с известно смущение, понеже вече активно пописвах литературна критика. „Хубаво – каза татко, и след това кротко додаде: – Преди 9 септември в Сливен излизаха седем вестника. И нямаше по-окаяни хора от вестникарите... Но все едно, че не съм ти го казал.“ Изтърси го и веднага смени темата. А аз станах телевизионна звезда, но и така не намерих време да го питам какво мисли вече за журналистите. Той се радваше, пак така кротко, когато натривах носа на някой нахалник – но пък, откъде да знам, може би още не си беше променил отношението към нашия проклет занаят.“

В интервю разказва, че неговите родители не са имали: „*лошия навик да натрапват някакви уроци. Много патилите хора ти говорят по друг начин, почти без думи. Майка ми е била на една годинка, когато родителите ѝ са тръгнали да бягат от Адана. По някое време другите бежанци ги накарали да я изоставят, за да не ги издаде с плача си на турската потеря. После я прибрали пак. Баща ми пък е бил на 13 години, неговата колона е бягала от Родосто. Накрая се приютяват в Сливен, това се случва през 1920 година. Такива хора никак не са плашливи. Баща ми беше ял попарата на режима след 9 септември 1944 година, но беше справедлив и милостив човек, гледаше по някакъв начин да укроти гнева си и да не ми го предаде. Не успя. А сетне, 80 години след онова бягство от Турция, дъщеря ми стана английски гражданин и се закле пред портрета на кралицата. Не е лош този път – от Адана до Лондон. Не трябва да насилваме съдбата и да искаме повече от нея*“.

В сп. „Biograph“ споделя спомен за майка си: „*Мама беше активна кръводарителка, може би това беше импулсът на бежанката – и от време на време Червеният кръст организираше екскурзии за такива като нея. При всичките страдания на нашето семейство някаква справедливост, все пак, има – макар и с цената на дарената кръв…*“ **(15)**

Приятелите

Кеворк не крие, че в ранните години във в. „Литературен фронт“ е имал шанса всекидневно да общува с известни писатели и личности, с някои от които и днес го свързва истинско приятелство:

„*Голяма част от живота ми мина в общуване с големи фигури, значително по-възрастни от мен – това беше една от представите ми за блаженство. И неусетно се превърнах в колекционер на истински приятелства със забележителни личности. Все се сещам за фразата на Копо-*

ла от „Котън клуб“: „Тук случайни хора няма“. Това се отнася и за моята среда/колекция. Сега пък гледам да общувам с млади хора – изглежда като танто за кукуриго, но не е…

Попивал съм един урок от отделни отломъци, фрази или знаци. Когато зачестиха предаванията ми от Москва по времето на „перестройката“, заради които изгоря „Всяка неделя“, Блага Димитрова веднъж ме попита притеснено: „Да не те купят?“. Погледнах я в очите и тя се успокои… Михаил Берберов, един великолепен и незаслужено забравен поет, ме сближаваше в началото с различни хора, включително и с Дора Габе. Седяхме една събота вечер в писателския ресторант, съвсем сами, и изведнъж, без да се обръща към входното стълбище, тя попита: „Георги ли идва?“. Точно така – Георги Джагаров идваше, някои хора имат такова излъчване, че се усеща отдалече… Хайтов пък ме закле, без да иска, да не изхвърлям нищо, нито едно листче – но аз го разбрах в по-широкия смисъл: да не забравяме нито един важен щрих или белег от едно общуване или приятелство… Левчев беше член на ЦК и всичко останало, но написа, след скандала с Николай Амосов, писмо до „Работническо дело“ в моя защита. Не го пуснаха, разбира се, но пък дрисльовците, уж дисиденти, на които им осигурявах трибуна, храбро се спотайваха… Тончо Жечев ме беше търсил до полунощ из града и накрая бе проврял една малка бележка под вратата на офиса ми в парк-хотел „Москва“. Малка бележка, но с много важно послание…“ **(16)**

В интервю на Антон Стефанов Кеворк разказва как е минал първият му ден в телевизията: „*А през първия ден в телевизията реших, че съм попаднал в ада. Може и да не е било съвсем така, но все ми се струваше, че непрекъснато се сбутвам с хора, здраво оцъклени, които бързат като изоглавени нанякъде. Това беше техният рай – но никъде в него не се мяркаха Тончо Жечев, Здравко Петров, Йордан Радичков или Ивайло Петров, край които работех във вестника. Доплака ми се, също като първия ден в казармата. Но сетне постепенно свикнах, при това, без да се оцъклям непрестанно*“ **(17)**.

В ранните телевизионни години натрупва и осмисля много уроци по човечност и приятелство. Днес разказва за някои от тях:

„Ако човек не е без сърце, човечност – най-общо казано – може да бъде открита у мнозина. Но тя трябва непрекъснато да бъде захранвана, най-добре с лични страдания. А пък хората от медиите от време на време задължително трябва да бъдат подлагани на тест за човечност. Но това е утопия, днешната телевизия примерно напълно е оскотяла в това отношение…

Питали са ме има ли хора, които бих искал да изтрия от съзнанието си? Не, в никакъв случай. Хората, каквито и да са, винаги са ми били интересни. А и аз бързо се сближавам. Джени казваше: „Абе, ти познаваш тоя човек от две седмици, а вече го наричаш приятел!". Такъв съм си и досега. Ако ме напусне някой – майната му, аз обаче не напускам. И, общо взето, съм изповядвал принципа, че всички, които пречат на работата ни, са ни лични врагове. Това е. А и характерът ми е такъв, че сякаш непрекъснато ми трябват врагове. Имало е и натрапчиви идиоти. Един-двама. Но и те са ми били интересни. Не мога да се сетя за някой, на който не бих искал да простя. Обратното, боя се, че мнозина са се дразнили от успеха ми."

Умението му да създава портрети на известни личности – чрез телевизионни образи и думи, е направо изумително. Има изключителен усет за човека отсреща, притежава рядко срещаното майсторство за много точно улавяне на неговия истински характер и дух. Няколко фрагмента от неговите многобройни публицистични портрети на известни личности, които публикува в годините след ВН:

*– „А **Радой (Ралин)** беше нещо невъзможно. Стръвник – за думи, за битки, за любов, за жени... Можеше да зарадва всекиго, можеше да помни безкрайно дълго първата си любов, можеше да храни дълго ненавистта си. Имаше у него стръв за издърпване на проклетия живот към нещо повъзвишено и сладостно."*

*– „**Коко (Азарян)** си отиде след една невероятна борба със смъртта. Дори сякаш направи представление от това – винаги съм го обичал, затова мога да си позволя да кажа подобна привидна волност. Представление обаче за самия себе си, останалите, поне в този случай, не го интересуваха – за да види какво е това смъртта, тази неблагодарница, и неблагодарница ли е изобщо – или ти дава възможност да оцениш други, още по-неприятни проклятия.... Той имаше и тази дарба, да те насочва в посока, която ти може би несъзнателно отбягваш, за да не се терзаеш от мъчителни въпроси."*

*– „**(Димитър) Казаков** беше един от хората, които най-трудно могат да се опишат. Непрекъснато играеше, казваше ти дори, че играе – с едно бързо, хитро намигване. Но не беше никакъв хитрец, нищо подобно. За нищо не умееше да се пазари истински, макар че правеше такова впечатление. Просто искаше да не го вземат за глупак. Говореше, говореше – стигаше до крясъци, преминаващи малко във фалцет, и сетне внезапно започваше да шепне."*

*– „**(Любомир) Левчев** си е такъв – все гледа да е деликатен със събратята си, дори да флиртува с тях, дано не ги обиди заради собствения си*

ръст. Такъв е бил винаги, такъв е и днес, когато поощрява – малко прекалено според мен – младите от сегашната мизерна литературна пиаца. На Левчев уточнението за славата му вероятно няма да се хареса, понеже живеем във времена, когато тя е най-лесно постижимото нещо – малко силикон и си готов.“

*– „**(Борис Димовски)** – докато рисуваше за „Всяка неделя“, той оглушаваше все повече. Но не се затваряше в себе си, както е обичайно. Разговаряше с една необяснима ловкост, без да чува дори една дума от онова, което му казваш. И разговорът беше напълно смислен. Обяснението е просто – в края на краищата думите преминават през образа на един човек. А никой не можеше да разгадае един човешки образ по-добре от него.“*

*– „**(Христо Стоичков)** – в неговия език няма кавички. В езика на лицемерите те изобилстват. Той е това, което повечето от вас никога няма да бъдат. И не се опитвайте да го вкарате в мравуняка. Опитаха се да го нарисуват с моливчетата си – и сега се сърдят, че той бил по-различен. С моливчетата си могат да дочакат благодарност от политиците, които ухажват. От него – никога.“*

*– „**(Юлиан Вучков)** получи завидна телевизионна популярност чрез натрапчива, дори безконтролна откровеност, особено в разговорите със зрителите, които са кулминацията на телевизионния мазохизъм, поне в нашия ефир. Обаче винаги съм имал съмнението, че при него съществува една тънка дистанцираност от случващото се – уж е изпаднал в гняв, обаче все пак наблюдава и дирижира отстрани случващото се. Издава го само лекотата, с която минава от едно крайно приповдигнато агресивно състояние в друго, съвсем противоположно – кротко, почти любвеобилно. Тъй или иначе, създаде си собствена публика, която е готова да го следва навсякъде – рядко постижение в нашия занаят.“* **(18)**

„В телевизията всички са наркомани – казва Кеворк. – *Моят наркотик обаче винаги е бил – както се изразяваше един писател – една мома на име честолюбие.“* Именно честолюбието, съчетано с ерудиция, трудолюбие и самодисциплина, са неговият истински творчески профил.

Актуалната публицистика

В нея Кеворкян следва потока на живота – с неговите върхове и спадове. Но неговия журналистически стил и основни послания остават едни и същи, те са подчертано социални, най-често са обърнати към нерадостната съдба на обикновения човек, ето защо получават много силен обществен резонанс. Респект и уважение предизвиква постоянният

фокус в неговата публицистика върху отвратителната нищета на бедните у нас, върху огромната нужда от вяра в бъдещето и здравето на нацията, върху грамадата от грешки, допускани от българските политици, върху продажността и развалата в родната журналистика.

Без значение годините, здравето и житейските обстоятелства, той неизменно е на първата линия, никога не напуска сражението. Като истински тореадор до последен дъх ще се бори с „бика", който му идва насреща. Никога не се признава за победен, винаги може да извади печелившата карта от ръкава си. Постоянно е зареден с много силна творческа интуиция за смисъла на нещата, които се случват, и личностите, които ги създават. Винаги има една творческа идея в повече от другите. Отчаяно и страстно воюва за истинските неща в живота и за истинските личности, които ги създават. Дали винаги е прав и доколко истината, при всички обстоятелства, е на негова страна, ще каже историята един ден. Със сигурност дори когато греши, го прави с такъв талант, страст и убеденост, че увлича след себе си хиляди последователи.

Медийният комуникатор

Кеворк е завършен комуникатор, общуването е в кръвта му, срещите с най-различни хора за него са социален наркотик, те са неговият медиен мост към планетарното общуване, към което открай време се стреми. Да бъдеш много талантлив комуникатор, е много рядка дарба и същевременно – проклятие. Тя е присъща само на изключително талантливите хора, които (заради това) са твърде странни и различни, ето защо няма как да бъдат приемани и обичани от всички.

Той е талантлив медиен манипулатор. Всеки телевизионен журналист, по условие, е манипулатор, защото медията го поставя в ролята на посредник между събитието – и зрителя. В крайна сметка всяка медия манипулира събитието, защото го преразказва, съкращава, преподрежда. Телевизионният водещ също е манипулатор, той води разговора в студиото – в една или друга посока. Чрез своите въпроси навигира събеседника към случки, личности и ситуации, които изглеждат интересни за него самия и за зрителя.

Но за да бъдеш талантлив медиен манипулатор, е нужно много повече от красиво лице и младежки чар. Необходими са много знания, силен професионален рефлекс, отлично познаване на силата и слабостта на медията, за която работиш. И не на последно място – внимателна подготовка на въпросите, задаване на точните въпроси, на точното място и към

точния събеседник. Малцина телевизионни водещи имат такъв талант и професионален рефлекс.

Кеворк притежава и двете в излишък. Има магнетичен чар и обаяние, умее да предразполага, води спокойно разговора, постоянно търси онова ключе, което може да отвори „вратата“ към душата на събеседника. Владее до съвършенство медийната ситуация – събеседниците често се страхуват от него. Главно – от превъзходството на творческата му персона – като знания и ерудиция, създаден публичен образ и телевизионни успехи.

Притежава редкия талант да преработва сложното събитие в интересен разказ, да открива нестандартните личности, които събуждат неговото любопитство, да разрязва горещите социални теми с остър журналистически скалпел, да ги „облича“ с точни образи и думи. Иска постоянно да е в центъра на социалния живот, не пропуска да даде публична оценка на всички по-важни събития или политически действия. Отдавна е създал свой публичен образ на „медиен патриарх“, който с желязна самодисциплина (почти всекидневно) поддържа.

Отличително качество на журналистическия му стил е неговата голяма вътрешна свобода. „Кеворк винаги е бил вътрешно свободен човек – казва Борислав Геронтиев. – И в средата на външна несвобода той отстояваше вътрешната си свобода от всякакви ограничения, цензури, забрани, закани и заплахи... Проповядваше свободата от най-високия медиен амвон и канеше за събеседници личности, които открито изповядваха вътрешната си свобода. Остана вътрешно свободен и след промените, сякаш, за да потвърди, че вътрешната свобода е главната черта на интелигентността. Не му се налагаше да се преустройва, да се пренастройва, да се преподрежда, да се преоблича, да се маскира, да прави крачка вляво или крачка вдясно, крачка напред или крачка назад... Сред масовото политическо номадство той съхрани своята устойчивост и своята независимост.“ **(19)**

Неговото голямо честолюбие и постоянен стремеж чрез образи и думи да налага своите оценки, своето разбиране за добро и зло, за справедливо или не, не могат да се сравнят с нищо друго в българската журналистика. Всъщност Кеворк е единствен „оригинален екземпляр“ от вече изчезващ вид – на телевизионна журналистика с високо качество и добавена стойност.

2. ХАРАКТЕР

За всяко нещо ние си научаваме
урока по трудния начин

Кеворк Кеворкян

Днес мнозина го величаят като медиен папа, а други го охулват главно заради неговото публицистично слово, заредено с ярост и отрицание, което с точността на скалпел често „разрязва“ истината от лъжата. Почти всеки ден налага в медийното пространство (вестници, сайтове, Facebook) своята визия за доброто и злото, моралното и неморалното, правилното и грешното.

Свръхмярата на Аза

Обичан или мразен, възвеличаван или охулван, Кеворк Кеворкян отдавна изглежда като опъната тетива, която е готова да пусне убийствена стрела срещу нещо или някого. Има отколешен стремеж към почти свръхбожествена, изцяло завършена истина, която донякъде напомня за свръхчовешкия парфюм, който Грьонуй настървено търси през хребета на живота си в изключителния роман на Патрик Зюскинд. За щастие, този парфюм не може да бъде създаден, още сме далече от толкова божествено съвършенство. Патрик Зюскинд в историята на един парфюм всъщност „затваря“ вечния човешки стремеж към абсолютното – в човешкото разбиране за неговите главни причини и последици. **(20)**

Телевизията, още в зората си, се превръща в примамлив, почти божествен мирис, който публиката много страстно и силно желае. Да бъдеш толкова десетилетия в медийния фокус на зрителската любов, е донякъде равносилно да създадеш собствена марка за почти свръхчовешки „медиен парфюм“, на който публиката просто не може да устои.

Но пътят и изкачването по хребета към мечтаното „съвършено медийно ухание“ изначално е изпълнен с опасни дупки и препятствия. Голямото препятствие е най-вече постигнатият медиен успех и довчера немислимата телевизионна слава. Няма по-страшна битка от битката със самия себе си – славата притъпява сетивата и професионалната взискателност, тя едновременно развращава духа и тялото, не всеки може да издържи на прекомерната ѝ тежест.

Кеворкян, без съмнение, напълно е заслужил националната си слава. Но дали е възможно да се надникне зад кулисите на този екранен образ и се види какво всъщност се крие зад примамливата му фасада? Каква е телевизионната персона извън екрана, кои са истинските стойности на личността, която я създава? Изминалите шест десетилетия на Българската телевизия съдържат добри и недотам добри практики в това отношение. Мнозина популярни журналисти, слизайки от малкия екран, бързо потъваха в забвение, те не успяха да докажат себе си – извън своята мимолетна телевизионна слава. Всъщност се оказа, че телевизията незаслужено им е „подарила" голяма публичност и популярност.

Главното в характера на големия телевизионен журналист е да се докаже пред своята публика – и след края на телевизионната си кариера. Нещо, което Кеворк доказа много отдавна. И продължава да го доказва почти всеки ден – с ярки публицистични текстове по актуалните проблеми на деня, които постоянно публикува във вестници, сайтове, Facebook.

Горещата публицистика

Кеворк всеки ден се бори за публичното си лице и старата си телевизионна слава. Неговата публицистика е силна, полемична, тя е изпълнена с оригинални сравнения, словесни импровизации и интересни образи. Тази публицистика се основава на неговата култура, познания и безценен медиен опит. Знае неприлично много за световната и българската литература, киното, телевизията, театъра. Притежава рядкото умение да бъде постоянен коректив на видимите дефекти в нашето общество. Има ярко журналистическо перо и отдавна изграден публичен образ на един от най-добрите публицисти, които имаме в този исторически момент. Валентин Караманчев пише за него следното: „Необходими са доста думи, за да се обясни какво е Кеворк. Какво не е той, са предостатъчни две слова. Кеворк не е конформист приспособенец, приемащ безкритично съществуващите порядки, догми, мнения. Не е нагаждач…" Караманчев, който е безспорен познавач на издателската дейност и вестникарството, казва и друго: „Кеворк Кеворкян е несравним с журналисти от нашето време. Дръзвам да го поставя до журналиста от първата половина на двадесети век, създателя и главния редактор на българския „Таймс" – вестник „Зора", публицист, общественик, съботник на вестникаря Яворов и македонски харамия заедно с него, Данаил Крапчев. Личност с трагична съдба. Убит на 10 септември 1944 година в Горна Джумая" **(21)**.

Телевизионният мит

Митът е слово, той е послание към другите, които създават обожанието към всяка „звезда“ на големия или малкия екран. Всеки актьор или телевизионен водещ в своята работа се изправя пред отношението „Аз и другите“. Телевизията създава прекрасни условия за бързо и неконтролирано нарастване на Аза на тв водещия, което се основава на неговата бърза популярност и слава, чиято екранна „тежест“, за жалост, често не отговаря на неговите действителни качества.

Раждането на Аза на телевизионния водещ предполага неговото сливане с другите / зрителите / аудиторията в нова медийна съвкупност. Модерният екранен мит предполага своего рода универсална редукция на Аза на водещия – и Аза на зрителите, които, общувайки с неговата тв персона, изпитват силната потребност да се слеят и идентифицират с нея. Тъкмо заради това известните персони от големия и малкия екран най-често крият своя личен живот от публиката, прекомерният медиен интерес към тях се отразява зле на живота им извън екрана. Кеворк не прави изключение от това правило. За негово щастие, по време на първата ВН родните медии не се държат като акули, които с удоволствие биха „сдъвкали и изяли“ личния живот на всеки известен журналист. Всъщност има редкия шанс професионално да развие и наложи своя екранен мит, без да е нужно той да бъде оцветяван в жълтия цвят на популярната преса. На големия или малкия екран силата и влиянието на една персона зависи от конкретния човек, който я създава. Публичният образ на телевизионни водещи от ранга на Лари Кинг, Джей Лено или Барбара Уотърс е в пряка връзка и зависимост от техните лични качества – високо образование, талант да създават и навигират тв интервюто, да го адаптират към всеки отделен събеседник, умение непринудено да разговарят с най-различни хора, майсторство да предлагат на зрителите онези събеседници, които са им нужни точно в този момент.

Кеворк още в началото на ВН показва, че притежава всички тези качества, характерни за всички успешни тв водещи навсякъде по света. Но той проявява изключителен професионален инстинкт какво е най-важното, най-скъпоценното, за да стане отличен телевизионен водещ. Рецептата, навсякъде по света, включва няколко основни съставки, при това в големи пропорции: знания, талант, труд и искреност към събеседника. Мелетински казва, че „всеки мит се стреми да пресъздаде по-малко разбираемото, непостижимото за ума чрез постижимото и особено по-трудно разрешимото чрез по-лесно разрешимото“. Киното и телевизията

възпроизвеждат екранни шаблони и стереотипни ситуации, поради което на екрана се налагат онези актьори или телевизионни водещи, които умеят да предлагат на зрителя приемлив отговор на заплетените въпроси, които животът поставя“ **(22)**.

Кеворк (по-скоро инстинктивно) улавя (разгадава) тази особеност на телевизията и смело се впуска в приключението всяка следваща неделя да поднася приемливи отговори на зрителите – своите и тези на събеседниците, по най-различни заплетени въпроси от човешкото битие и съществуване. Със собствени сили и възможности изгражда медийния мит за себе си като тв водещ. Без помощта на специалисти по комуникации или връзки с обществеността, каквито тогава просто няма.

Добрата и лошата страна на всяко творческо начало е, че то определя необходимостта водещият да мине основно през горнилото на собствения опит, през „минното поле“ на правилните решения и грешките. Но именно това превръща телевизионния му успех в напълно заслужен, защото се доказва главно с професионални решения и аргументи. Зрителят усеща това и бързо го „коронясва“ за свой екранен идол. Така Кеворкян, разчитайки единствено на себе си, става телевизионен мит, а „Всяка неделя“ се превръща в медийна легенда.

Серж Московичи акцентира върху дълбоката промяна в политическия и културния живот най-напред под влияние на радиото, а след това – и на телевизията. „Само за едно поколение са се променили тонът и скоростта на водене на разговорите, както и печеленето на време за предаване на образи и думи.“ **(23)**. Той смята, че комуникацията е в известен смисъл valium за народа, като отбелязва, че още Тард предвижда този процес. Самият Кеворк пък нарича ВН „колективен антидепресант“. „На всеки тип комуникация.... съответства определен тип социално съобщество: на традиционната комуникация от ухо на ухо – тълпата; на съвременната комуникация, на която е поставил начало вестникът – аудиторията. На всяка от тях съответства и специфичен вид водач.“ **(24)**

Кеворк е именно такъв медиен водач. Той притежава всички необходими качества за тази много трудна роля – познания и голяма ерудиция, талант за водене на телевизионен разговор, силен характер и желязна воля.

Къртовският труд

За да бъдеш телевизионен водач, не е достатъчно да бъдеш просто добре образован, само много добър журналист. Телевизионното интервю

изисква много повече – трябва да имаш нужния характер и воля, за да организираш телевизионната машина в творческа полза. Да притежаваш нужното обаяние, за да успееш да извадиш съкровени неща от сърцето и душата на събеседника. Да проникваш в човека отсреща. Да се случи чудото на малкия екран и да се превърне един журналист в медиен водач на нацията, действително е нужен изключителен талант. И труд, много труд, къртовски труд. *„Всяка неделя“ е територия на умността*“, неведнъж казва Кеворкян. И той неуморно работи за това.

Същевременно телевизията е „медийна яма“, в която безславно потъват много таланти просто защото не притежават нужния характер и воля, за да преодолеят големите предизвикателства, пред които тя всекидневно ги изправя. При Кеворк трудът, неговият талант и характер дори са в излишък. Той никога (за нищо на света) не се предава, винаги е на предната линия. Води постоянна битка със себе си – с ограниченията на възрастта, с промяната на медийната ситуация, с тежката раздяла с близки хора, които е обичал. С предателствата, които винаги го сварват неподготвен, с културната трансформация на обществото, довела до принудителна „емиграция“ и самозатваряне на мнозина светли умове на нацията.

Етичният кодекс

Има свой „етичен кодекс“, своите представи за морално и неморално, добро и зло, полезно и вредно. В отделни случаи сякаш прекрачва границата на позволеното – например кога и доколко може да се изнася на публичен показ един проведен личен разговор. Технологията на неговите дневници му позволява тази волност спрямо политически лидери и публични личности, но никога не злепоставя дами, с които е имал по-близки отношения. Той е безнадежден кавалер от един изчезващ вид – не понася мъжкото перчене, глупавата мъжка бъбривост за някои „интимни подвизи“ смята за недопустима. В няколко статии остро (и заслужено) критикува Стефан Данаилов за изнасянето в мемоарната му книга на имена на големи български актриси, с които през годините е бил особено близък.

Страховете, загубите

Страхува се от болести, изолира се от всичко, което може да го отклони от набелязаната цел. От години животът му тече по специална програма, рядко нарушава железния график, който сам си е наложил. Вечерите

му обикновено са запазени за най-близките му хора, за верните приятели, на които особено държи. Умее да внушава и убеждава, има много силна воля, труден и чепат характер. Да създава и разгаря конфликти, е в неговата природа, неизменно търси арената и сражението и като истински тореадор постоянно гони и преследва победата. Има своите големи победи и жестоки загуби. През годините губи много близки хора и скъпи приятели. Най-тежко преживява смъртта на Джени, която го изненадва в гръб, всъщност той се оказва твърде неподготвен за тази загуба.

Ницше в „Тъй рече Заратустра“ вмъква метафорично: „Човекът е простряно въже между животното и свръхчовека“. Тази мантра сякаш е написана специално за него. На единия бряг е неговият конфликтен характер, той постоянно иска да воюва с някого, иначе не му е интересно. На другия бряг е неистовият му стремеж към знания и отлични журналистически практики, които го направиха това, което е днес.

Трудният характер

„Можеш да се скриеш от всичко, но не и от себе си“, смята Стефан Цвайг.

Кеворк не обича да живее в летаргично съгласие, от години води поне няколко войни наведнъж. Неговите сражения (и врагове) вероятно са глътката въздух, от която се нуждае. Трудно приема чуждото мнение, цени най-вече своята истина и своята оценка за хората, събитията и нещата.

Като всеки особено талантлив човек притежава изключителни творчески качества и неизбежни „дефекти“ на характера, които са типични за редица големи интелектуалци на своето време. Вярва единствено на себе си, не показва и най-малко съмнение в своята теза или оценка. Истината е, че редица негови отрицателни оценки за хора, събития и политически действия, за жалост, се оказват верни. Пише с много страст и емоция, постоянно се бори с ограниченията на времето и възрастта, бързо усвоява и преработва всичко, до което се докосва.

Хората от екипа му разказват за тежкия му характер, за неговия перфекционизъм нещата във ВН да се случват както трябва. Но и за големия му талант на телевизионер, който за мнозина от тях е бил истински университет. Нито един член на екипа му не изразява съжаление, че е работил с него. Всички мислят, че да работиш с Кеворкян, е било огромен шанс и привилегия, но и голямо изпитание. Защото всекидневните сблъсъци с неговата воля и непреклонен характер са били много трудни. Той

сам разказва за това в някои интервюта и отдава дължимото на умението на неговата съпруга Джени постоянно да го „сдобрява“ с екипа на ВН.

Главното при Кеворк е качествената тв журналистика, която прави в продължение на три десетилетия. Всякакви други особености на неговия характер или неприемливо поведение са без особено значение. Открай време не търпи средните неща, средните хора и тяхната посредственост. Поради което в студиото на ВН често крещи – кара се – вика – спори с екипа, с началниците, и най-вече – със себе си. Трудно понася отрицателните оценки за себе си и понякога води яростни спорове в пресата. Има своите интереси – добри или лоши, своите конфликти – добри или лоши, своите врагове – добри или лоши. Споделя, че всъщност никак не си харесва характера: *„Нищо не си харесвам, и най-много –ината, упорството си – то ми е дало много, но понякога ме въвлича в невероятни разправии, при това напълно безсмислени. Утешавам се с едно от правилата на харвардските възпитаници: „Джентълмен е онзи, който знае кога трябва да престане да бъде джентълмен“. Хубаво, обаче аз прекарвам прекалено дълго във второто състояние на джентълмена. Утешавам се, че това поддържа кондицията ми. Утешенията на наивника“* **(25)**.

Безспорните му постижения като телевизионен журналист не бива да се подменят с някои особености на неговия характер, които за някои хора може би изглеждат неприемливи. Днес едва ли някой се сеща, че гениалният Достоевски усърдно се е занимавал с черна борса и през целия си живот се е омесвал с криминалния контингент на Москва. Никой не оспорва творческия гений на Толстой, който дълги години има твърде „неприемливо поведение“ спрямо своите крепостни селянки, които често превръща в свои любовници.

Големите интелектуалци на своето време биват оценявани главно по техните произведения, идеи и социални послания, с които те наистина успяват да променят света. Виктор Юго в личния си живот е ужасен скъперник, но написва „Клетниците“ и завинаги променя френската литература. Труман Капоти е изкусен манипулатор и бонвиван, но коренно преобразява американския роман, като вгражда в него елементи от журналистическия репортаж. Хемингуей е страстен почитател на алкохола и жените, любител на екстремните емоции, но написва изключителни произведения, които му донасят световна слава. Айнщайн недопустимо се жени за своята втора братовчедка, което не му пречи да създаде теорията на относителността и де факто да промени представите ни за света, в който живеем. Всеки от тези велики интелектуалци е велик главно с

духовните си постижения, а не с личния си живот или особеностите на своя характер, които много често са неприемливи за другите. **(26)**

Трудният и чепат характер на Кеворк не прави телевизионната му кариера по-малко блестяща, тя изиграва съдбоносна роля в живота и духовното израстване на цяло поколение български зрители. Вчера и днес тази тв кариера остава изключително успешна, независимо от неговия характер. Или може би – заради силата на същия този труден и чепат характер. Всъщност в основата на големия телевизионен успех на Кеворк, освен талант и ерудиция, стои именно този железен характер, който му позволява успешно да се бори и преборва препятствията, предателствата и неизбежните капани на телевизията.

Медийният гуру

От десетилетия Кеворк е „продавач" на политически оценки, на медиен и литературен вкус, но дори неговите врагове признават, че го прави твърде добре. Трудно понася (и признава) чуждия успех, рядко казва блага дума за друг журналист в професията. Малко по-внимателен е към жените, макар и те понякога да изпитват неговия гняв. Като всеки твърде надарен човек е себичен, публично влиза в ролята на „медиен гуру", който се чувства задължен публично да излага своята оценка по всички важни политически, културни или медийни въпроси.

За него въобще не са валидни времето, възрастта, болестите, житейските обстоятелства. В своя живот се придържа към максимата на Момо Капор: „**Остарявай като катедрала, а не като галош"**. Но за Кеворк: *„пътят към „Катедралата" зависи от количеството трепети на духа и сърцето – стига да са искрени, а не фалшиви… Но да не бъдем алчни – трябва да сме предоволни, ако ни приюти дори една стара селска църквица, леко занемарена, нейде в полето, под ситния дъжд, забулена от рехава мъгла. И така да дойде Свършекът…"* **(27)**.

Арменец по произход, той е мнооого повече българин от другите, ужасно се гневи за нерадостната участ и съдба на народната душа, гнети го неясното бъдеще на нацията, силно критикува политическите лидери, които заплашват или подкопават нейното оцеляване. Буквално е готов да „убие" с думи онези, които са срам за народа си, за държавата или професията. Неговият сплин е насочен срещу бездушието, огрубяването на националните идеали и нрави, политическото хамелеонство, човешкото безразличие и овчедушие.

Никога не мисли, че знае всичко за професията, че трябва да спре да се развива, защото е стигнал върха. Винаги с интерес очаква новото и постоянно е готов за промяната. Както казва Хераклит: „Слънцето е не само ново всеки ден, но то постоянно и непрекъснато се обновява“ **(28)**.

3. РАЗГОВОР

Най-важната свобода: да говориш умно

Кеворк Кеворкян

Кеворкян остава ненадминат в провеждането на телевизионно интервю в студио. Неговите интервюта и днес поразяват с богатството и дълбочината на въпросите, които той задава с артистична лекота, при това – без да ги повтаря. Той е майстор на телевизионния разговор, всеки път „скроен“ по мярката на отделния събеседник. Зрителят се наслаждава на отличния телевизионен разговор, без да си дава сметка, че той изисква от водещия огромен, къртовски труд. „Телевизионният площад „Славейков“ на Кеворкян е мястото, където зрителят и водещият общуват – казва Стойчо Керев. – Такъв е моделът на поведение на Кеворкян през цялата му кариера. За него е важен образът на човека, личният портрет и проникването в душата на събеседника. Защото той дава на аудиторията това, което тя най-малко очаква“.

Легендата за водещия

Именно от разговора се ражда и легендата за Кеворкян като телевизионен водещ и герой. Тя се основава на много внимателния подбор на събеседниците, които много често изразяват интелектуалното превъзходство, което зрителят очаква с голямо нетърпение. Но и върху високото качество на разговора в студиото, което зависи колкото от събеседника, толкова и от водещия. Самият Кеворкян е твърде предпазлив в употребата на понятието „легенда“ и сам говори за това: „*Една дума трябва да бъде контролирана по-добре. Легенда. Това е най-лесно употребяваната дума, използва се под път и над път, кой където завърне я насилва – и тя вече е напълно изтърбушена... Човек трябва да има нещо действително забележително зад гърба си, за да бъде наричан „легенда“. И то трябва да е устояло във времето – и все още* ***да блести като жълтица в калната локва на настоящето***“.

Психология на разговора

Бернар Риме твърди: „Да осъществяваш комуникация, означава да се опитваш да изразиш тотален, атемпорален опит, поставяйки го в темпорална подреденост. Наистина звуковете са задължителните посредници на операцията и е невъзможно да се предава повече от един звук наведнъж. Според израза на Блакар става въпрос за „разгъване“ на опита, за разстилането му пред слушателя. В рамките на това действие „говорещият разполага с възможността да упражнява значителна власт над аудиторията си и умело да ѝ оказва влияние в определена насока. В това отношение правилото е просто: почти немислимо е да има неутрална или обективна информация“ **(29)**.

Най-малкото, защото всяка вербална комуникация преминава през горнилото на опита на говорещия и слушащия, на тв водещия – и неговата аудитория. Но „разгъването на опита“ на малкия екран е различно за отделния зрител, той възприема тв разговора през филтъра на социалната си програма, образование, манталитет, социални цели и възможности. Което означава, че всяко интервю на Кеворкян във ВН има голяма аудитория, която се образува от коренно различни зрители според различието на социалните си признаци.

В студиото разговорът е много по-различен от живия разговор. Той се подчинява на редица медийни правила, които често отграничават / изолират / усилват / преакцентират / хиперболизират неговите образи и думи. **Водещият** разговаря със събеседника чрез фокуса на различните планове (общ, среден, едър), чрез които камерата пресъздава атмосферата в студиото, разположението на водещия и събеседника. Чрез **едрия план** камерата безжалостно показва **лицето на водещия** (неговия поглед, гримаса, мимика, усмивка), **неговото поведение** (позиция на тялото, главата, жестикулация), **неговите думи**, облечени в конкретни въпроси, които имат различна логическа конструкция или емоционална оцветеност (автобиографични, битови, екзистенциални, духовни). При събеседника нещата стоят аналогично – камерата може „да прочете“ всичко на лицето му: неговите чувства – вътрешна несигурност, емоционален стрес, страх от телевизията и водещия, желание за успех, стремеж за прикриване на фактите и т. н. Камерата е „медиен рентген“, тя изважда на показ манталитета, образованието, културата, характера на човека в студиото. Поставя го в медийна ситуация и контекст, за които той се чувства неподготвен. Телевизионното студио дава неоценимо предимство на водещия, то е

„арена“, на която протича медийната битка между него и събеседника, и не се знае кой ще е победителят на финала. По условие трябва да е водещият, но това не е задължително. Има поучителни примери и в двете посоки.

Според Блакар използването на **езика в социалната ситуация** на всеки разговор се основава на някои общи правила, които са характерни и за разговора в телевизионното студио. „Изборът на думите и изразите: макар и привидно да са синоними, различните думи сочат основно различаващи се мрежи от семантични асоциации.“ **(30)** На малкия екран думите пресъздават едно или друго събитие, те пораждат определени смислови асоциации и по същество участват в силно различаващи се схеми на интерпретация. Бернар Риме казва, че в зависимост от това, как майката ще запита детето си дали е **взело**, **свило** или **откраднало** сладкиша, детето вече ще може **да предусети** значението на евентуалното наказание и ще отвърне в съответствие с него.

Семантическата рамка на разговора в студиото е същата – водещият може да използва разнообразни езикови средства, за да насочи събеседника в една или друга посока, да го накара да отговори по точно определен начин. В това отношение Кеворкян е изключителен майстор – от което се извежда и истинското значение на глагола „кеворкирам“. Към всеки събеседник подхожда с различни езикови средства, за да успее да стигне до неговата душа и да му помогне да преодолее неизбежните препятствия на телевизионната машина, студиото, камерите, силните прожектори. И главното препятствие е телевизионната персона на водещия. Кеворк най-често учтиво и любезно поднася на събеседника словесната си провокация. Използва различни схеми на вербална интерпретация, които донякъде определят посоката на разговора. Неговите словесни изненади към събеседника в отделни случаи се обличат в умелия подбор на зрителските въпроси, в други – в информирането на зрителя за някои непоискани истини от биографията на събеседника. Понякога провокациите са част от „играта в студиото“, която водещият разиграва със събеседници, които са актьори по професия.

В дългия живот на ВН Кеворк напълно владее семантическата интерпретация на разговора, който се основава на сериозна предварителна подготовка, всяка негова импровизация в студиото съвсем не е случайна. Но в живото предаване винаги има изключения от това правило. При ВН изключенията са следствие от „пиянството на уличната демокрация“ в първата година на прехода. Тогава Кеворк безстрашно въвежда коренно

различна схема на вербална интерпретация и импровизирано кани лидерите на протеста пред телевизията – да влязат в студиото на ВН (Любомир Павлов, 1990). Далеч не всеки тв водещ би извършил подобно медийно действие. Иска се много кураж, професионална увереност и голяма творческа свобода.

В контекста на вербалната интерпретация много интересен е случаят с несъстоялата се „двойна „Гореща линия“ на Кеворк едновременно с Лили Иванова и Слави Трифонов и поисканата от певицата колосална сума от 100 хил. долара, за да „седне“ в студиото (2004 г.). Певицата така и не идва в студиото на ВН – въпреки че многократно е заявявала съгласието си, и Кеворк прави две последователни интервюта – с Лили (чрез телемост) и със Слави – в студиото. Разговорът и с двамата показва, че той (все пак) се е надявал Лили да преосмисли своята позиция и да дойде в студиото. Но когато става ясно, че това няма да се случи, семантиката на неговите въпроси към Лили стриктно следва високата „емоционална температура“, която певицата внася в разговора. Поради което водещият в движение включва стилистични фигури като насмешка, хумор, ирония, пародия, за да излезе с професионална чест от нелеката ситуация. За зрителя е ясно, че въпросите се разполагат на територията на импровизацията, която Кеворк блестящо владее. Някои интересни въпроси от този тв разговор, които съдържат не толкова скрит смисъл, колкото ясно послание към зрителя: *„Лили, къде си, не те виждам? / С какво си облечена? Какво пише на блузата ти?... / Как си представяш лицето на Господ, Лили? / А кога ходи за последен път на църква? / Колко ти е цената на теб всъщност, колко струваш? / Изобщо колко струваш? / Не си продаваш душата?... Къде са ти комплексите, Лили, от кръста нагоре или надолу? / Знаеш ли, един казваше, че тайната на щастието е в доброто здраве и в лошата памет?“*. Смисълът на неговите въпроси към Лили сблъсква най-вече материалното и духовното. Казано другояче: парите – годините – душата – щастието.

Целият разговор е телевизионна импровизация, която не е предварително подготвена, но тя показва големия опит и професионален рефлекс на Кеворкян. Впрочем това са неизбежните опасности на живото предаване, то винаги може да излезе извън сценария, а водещият трябва да има нужния професионален рефлекс, за да се справи със ситуацията. Кеворк провежда интересен разговор и със Слави – в студиото следва избраната вербална формула, която е приложил и към Лили. Част от въпросите към Слави са същите като при Лили, но неговите отговори са много различни.

Кеворк подхожда към Слави отново провокативно, той започва разговора с въпроса: *„Ходиш обикновено с доста пари. Имаш ли 100 хиляди (долара) в джоба си?“.* Малко по-късно го провокира с въпроса: *„А колко е твоята цена?“.* И въобще не пропуска въпроса за самотата, който задава и на Лили. Към края на разговора се обръща към Слави многозначително: *„Кой е най-големият панаир, на който си присъствал?“.* И получава неочакван отговор: „Аз изпитвам конфуз в такива ситуации, не знам при теб как е. В моето шоу, когато има възможност да стане панаир, една част от мен изпитва конфуз. Вместо да го изръчкам този панаир, да стане поголям панаир...“ **(31)**. Както се казва – абсолютна изненада. Важното е да превърнеш демонстрацията с отсъствието на Лили в студиото в нов телевизионен ефект, който прави разговора различен, необичаен, парадоксален и особено интересен за зрителя. Въпрос на голям талант и натрупан медиен опит от страна на водещия.

Бернар Риме акцентира и върху **избора на граматическата форма**, в която се задава един въпрос. „Когато в дадено спортно събитие кажем, че Англия е била Франция, това отваря пътя към възприемането на фактическо надмощие. Макар и да изглежда същото, но ако обявим, че Франция е била бита от Англия, съобщението се свежда до това, да индуцираме посредством пасивната форма на съобщението един образ на жертва, която изходна точка е благоприятна за обясненията на фактите като за нещастни обстоятелства“ **(32)**.

Тук ще цитирам само един въпрос и неговата граматическа форма. Всъщност това е съдбоносният въпрос, който Кеворк задава на акад. Амосов и който предизвиква спирането на „Всяка неделя“: *„Кой от популярните лозунги е бил най-неприемлив за Вас?“.* Уловката е именно в отрицателната граматическа форма. Макар че тя, по днешни стандарти, съвсем не изглежда толкова провокативна. Но в онези години идеологическите стандарти и техните ограничения са коренно различни. С помощта на отрицанието се формулира допускането, че някой от популярните (разбирай комунистическите) лозунги може да е неприемлив за някого. Още повече че този *някой* е акад. Амосов – световноизвестен учен и ярка публична фигура.

„Изборът на поредността: мястото, което дадена дума заема в списък от думи, ще повлияе върху впечатлението, предизвикано от адресата.“ **(33)** Според Бернар Риме, като описваме с думи качествата на един човек, оказваме влияние чрез реда, по който изброяваме тези качества, върху впечатлението, което ще създадем у слушателя/зрителя, и то въпреки привидната обективност, която може да предложи всеки изчерпателен

списък. Всеки телевизионен въпрос е списък от думи и колкото този списък е по-кратък и ясен, толкова той е по-разбираем и въздействащ за зрителя. Телевизията има свойството да редуцира събитията, новините, личностите. Да ги разтваря в поредица от други значения, смисли и послания. Разговорът в студиото никога не протича само между водещия и неговия гост, върху него се наслагват множество други значения, които телевизионната машина постоянно произвежда. Може да бъде прекъснат от специален репортаж за личност или събитие, който изцяло променя емоционалната атмосфера в студиото, както и семантиката на самия разговор. Кеворк винаги е бил майстор на изграждането на разговора в студиото – кадър по кадър, дума по дума. Той обикновено не бърза, знае, че владее положението. Ако е нужно, ще го илюстрира с отделен репортаж, ако трябва, ще забави или ускори неговото темпо.

На финала Кеворкян обичайно е победител в трудната битка на тв разговора в студиото. За него разговорът е непринудено общуване, което е възможно, ако въпросите, образно казано, „разтварят" душата и личния живот на събеседника. Още в зората на ВН Кеворк тръгва от въпросите, които се отнасят до: личността, семейството, децата, родителите, родното място, детството, игрите, радостите, трудностите... Той притежава рядката дарба да задава въпроси от един същ вид, но по различен начин, да не ги повтаря, да ги „скроява" по калъпа на отделния събеседник. Няколко примера с автобиографични въпроси, взети от негови интервюта в ранната ВН:

– *„Какво е здравословното ви състояние, носи се слух, че не сте добре?; Един малко неудобен зрителски въпрос, но вие ще ми простите, знаете, че трябва да бъдем коректни към зрителите: „Благодарение на какво дъщеря му Мартина бе приета във ВИТИЗ"?"* (**Григор Вачков**, СЖ, 1979)

– *„Как гледа днес писателят Хайтов на детската си мечта да стане пожарникар?"* (**Николай Хайтов**, СЖ, 1979)

– *„Сега искам да ви върна назад във времето. Представете си, че сте на 18 години и поради някакви обстоятелства не можете да станете поетеса – каква друга професия бихте избрали? / Промени ли се през годините представата ви за съвременната жена?"* (**Елисавета Багряна**, СЖ, 1979)

– *„Гледате ли с очите на карикатурист към собствения си живот? / Главният упрек, който отправяте към хората?"* (**Борис Димовски**, СЖ, 1979)

– *„Нека поговорим за изминалото време, пред какви въпроси Ви изправя то? Виждате ли истинската цена на пропуснатите шансове и въз-*

можности? / Вие ни дистанцирате обаче непрекъснато от себе си, защо? Коя е основната причина?“ (**Богомил Райнов**, СЖ, 1979)

Автобиографичните въпроси, които Кеворк задава, никога не са едни и същи, те не влизат в обичайния шаблон, а следват кривата на конкретната личност – нейния социален път, творчески натюрел, характер и съдба. В известен смисъл „атакуват“ душата на човека в студиото, предразполагат го към изповедност и съкровен разговор. **Григор Вачков** водещият провокира със слухове за влошеното му здраве и съмнения как точно дъщеря му е влязла във ВИТИЗ? **Николай Хайтов** шеговито подканва да направи разлика между пожарникар и писател. **Елисавета Багряна** пита дали се е променила представата ѝ за съвременната жена, деликатно намеквайки за преклонната ѝ възраст. Така „автобиографичната територия“, смятана за клише и шаблон, творчески се преработва и в интервюто тя получава необичайно широк смисъл. Отговорите на тези събеседници са откровени и искрени, защото въпросите са интересни и донякъде неочаквани, изненадващи. Което „изгражда“ разговора в студиото. Така той става естествен и откровен, а събеседникът за миг „забравя“, че всъщност е изправен пред милионна аудитория. Говори най-вече с Кеворк като водещ и в хода на разговора престава да мисли за студиото, камерата и аудиторията. В следващите десетилетия на ВН разширява и променя контекста – при всеки отделен събеседник. Разговорите му в студиото следват „емоционалната температура“ на конкретния човек – неговия характер, социален път, неговите цели, успехи и поражения. Често съдържат отделни провокативни елементи, но те никога не са груби или неуместни. Макар и странно, на Кеворк е присъща особена човешка деликатност – към неудобните въпроси, които засягат някои неудобни истини за човека. В този смисъл прочутият глагол „кеворкирам“ има съвсем друг смисъл. В студиото на ВН той задължително оставя „обувките с грайфери“ пред вратата и подхожда към всеки събеседник с нужното внимание и уважение. Но като отличен тв водещ знае, че има професионалното и моралното право да зададе истинските въпроси на събеседника, а те невинаги са най-удобните. Същевременно смята, че: *„телевизията обикновено съсипва хората. Анулира тяхната самоличност и не им създава никакви простори. Опитваш се да устоиш на себе си, а пък трябва да се харесаш на най-голям кръг от хора*“ **(34)**.

Ето как изглежда този процес според социалната психология: „Изборът на имплицитните предпоставки: става въпрос за мощен механизъм,

чрез който предавателят може да нагласява по свой начин „онова, за което говори“ и да налага по свой начин онова, което се смята за придобито от присъстващите страни. Този ефект е добре известен при ситуациите на интервю, където формулиращият въпросите разполага с възможността да въвежда предпоставки и да затваря в тях онзи, към когото са отправени въпросите“ **(35)**. От водещия се изисква много висока култура, за да води изкусно разговора в точно определена посока. Всеки разговор между двама души е негласна битка, в която побеждава този, който знае повече, който е по-добре подготвен.

Паралингвистиката

„Тонът на гласа може да предопредели дали фразата има за цел да бъде въпрос, обяснение, преговаряне, споразумение и т. н. Наблягането на една или друга дума от фразата ще показва умело онова, което предаващият смята за основно в тази фраза. В писменото резюме по тази тема посочените елементи ще изчезнат безвъзвратно. Но в момента, в който е била произнесена фразата, тя е оказала своя ефект“ **(36)**. Гласът на Кеворк е по-скоро нежен, той има лек, почти незабележим говорен дефект, който (парадоксално) скъсява разстоянието между него и госта в студиото, създава атмосфера на едно мечтано, непълно съвършенство. Понякога (неволно) може да допусне малка езикова грешка, знаейки отлично, че в зората на телевизията в САЩ първите нейни говорители умишлено са допускали малки езикови грешки, за да скъсят разстоянието между себе си и зрителя. Малките езикови неточности в студиото създават естествена атмосфера, те въображаемо изравняват водещия с неговия гост.

Серж Московичи приема, че „да говорим, не означава да разговаряме, нито обратното, тъй като разговарящият трябва да задейства цял арсенал: погледи, интонации, осанка, с помощта на които обгръщаме личността си в специална атмосфера, на която даваме наименованието **очарование.** Така че нека запазим, подобно на Тард, думата **разговор** за дефиниране на всички онези диалози, по време на които говорим с другите, за да ги заинтересуваме и да ги забавляваме – понякога от учтивост, от желанието да бъдем заедно, но най-вече заради удоволствието от самото говорене... Тард смята, че когато разговаряме с някого, по този начин фиксираме вниманието му и развиваме неговия ум. Никоя друга социална връзка не би могла да предизвика по-дълбоко взаимно проникване между две личности, нито да окаже по-силно влияние върху техните мисли, отколкото разговорът“ **(37)**.

Тард дефинира разговора като „внушение, удоволствие, равенство“. Според него наличието или отсъствието на „място за приказки“ – специално помещение, предназначено за разговори – се явява отличителен белег на социалните класи и на цивилизациите: богатите римляни и гърци са имали такива помещения. А през 14 век чрез тяхната имитация италианците и французите са създали салона. **(38)**

Добрият телевизионен разговор действително усилва вниманието и развива ума на зрителя. Той грабва вниманието чрез акцентите на водещия върху конкретни събития, личности и проблеми, които са много важни за зрителя, те стоят в центъра на социалната му програма и интереси. Добрият телевизионен разговор развива ума на зрителя чрез букет от интересни личности, които малкото телевизионно студио може да му предложи, да му позволи да общува с тях, да почерпи от тях опит, знания и оригинални идеи. Дълги години това е устойчива практика във ВН. Кеворк просто не допуска друго, освен отличен разговор в студиото на ВН. При това със събеседници, всеки от които наистина си струва цената.

В живота или на малкия екран „словото е дълбоко структуриращо. Но всяка свобода се упражнява от система от ограничения. За да се изрази, всеки говорещ се вписва в някаква езикова система, той е само един от възможните специфични начини за концептуализиране на истината и за нейното улавяне и разбиране... Тъй че да възприемеш даден език, за да се изразиш, вече неизбежно означава да се впишеш в определено гледище и да влезеш в определен ред“ **(39)**.

В разговора със своите събеседници Кеворкян неизменно върви по острието на бръснача, той не държи да бъде харесван на всяка цена. През годините постоянно рискува и кани интересни и много трудни събеседници, като „превежда“ дори и най-сложния разговор на достъпен и разбираем език за зрителя. Стотиците разговори, проведени в студиото на ВН, и днес поразяват с концептуалната си дълбочина, и най-вече – с умението му да извади най-важното, съществото от всеки събеседник.

„Думата може да трепти като знаме“ – казва Кеворк. И в телевизионните си разговори с известни и не толкова известни събеседници напълно го доказва. Неговите телевизионни думи и днес носят радост и удоволствие и наистина трептят като знаме, като напомнят колко всъщност истинска и стойностна може да е телевизионната журналистика.

4. ХАРИЗМА

Доверието, което внушава, е
главният чар на един водещ

Кеворк Кеворкян

В живота и на малкия екран Кеворк доминира над другите с много силна харизма. **(40)** За него тя е божи дар, който му дава възможност в телевизията да вижда себе си в ролята на национален лидер. Водещият по принцип изпълнява главната роля в своето шоу. Той е име, бранд и марка, които зрителите разпознават и постоянно търсят. Притежава (силна или слаба) харизма, която определя степента на неговото влияние върху зрителите. Харизматичните личности (а такива са тв водещите на късното вечерно токшоу в САЩ или Европа) създават споделено и общо пространство, в което според Дезмънд Гилфойл се ражда харизматичното взаимодействие. Харизматичната комуникация според него „изисква доста повече от прах в очите, огледала и сладкодумие“ и се основава на няколко основни принципа: „**Власт**. За какво се използва – за помощ или осакатяване? **Лична визия**. Как реагира тя спрямо интересите на последователите – с разбиране или с пренебрежение? **Комуникация**. Каква е тя – двустранна или едностранна? **Стимулиране.** За какво се използва – за вдъхновение или за поробване? **Цели**. За какво се използват – за помагане на хората да постигнат своите амбиции или да помогнат на лидера да постигне своите? **Етика**. За какво служи харизмата – за подкрепа на честността, лоялността и поемането на рискове в името на общото благо или на личните интереси на своя носител?“ **(41)**

Властта. При Кеворк тя много бързо става магнетично голяма, дори може да се нарече истинско медийно нашествие. Всяко поредно спиране на ВН през годините обикновено е съпроводено от остри зрителски реакции – протести, чупене на телевизори, отказ от гледане на телевизия и др. Гневно реагират зрители от всякакъв калибър – обикновени хора, публични личности, интелектуалци. Аналогична е зрителската реакция и при всяко поредно възстановяване на „Всяка неделя“. Например при старта ѝ през 2002 г. в студиото само за 9 минути се обаждат **200 зрители** от целия свят. **(42)**

Кеворк наистина получава много силна власт над националната аудитория. Но тя съвсем не идва даром. Основните причини за неговата огромна телевизионна власт (над погледа на националния зрител) са няколко.

Първата, и най-важната от тях, е високото професионално качество на ВН. Телевизионните интервюта на Кеворкян с наши и чужди събеседници показват толкова високо качество и концептуалност на тв разговора, че и днес поразяват, когато се прочетат като текст в книга. Създаването на тв журналистика с висока добавена стойност се дължи на големия талант на водещия, на вродената му дарба да води разговор, разположен върху територията на умността, на изключителното му умение да задава точните въпроси, скроени по мярката на всеки събеседник, да ускорява или забавя темпото на разговора, когато е нужно, да предлага изненадващи обрати чрез отделни въпроси, за които събеседникът се оказва неподготвен. В този смисъл на телевизионния екран Кеворк действително показва рядък талант да раз-го-ва-ря с всякакви хора и по всякакви теми.

Няколко примера за изненадващи обрати в тв разговора:

– **интервю с Бойко Борисов** (ГЛ, 2002). Кеворк почти на финала задава на ***ББ*** два обичайни въпроса, свързани с неговия личен живот: *„Говори ли с Цветелина (жената до него, б. а.) за този разговор? / Съветва ли се с нея?“*. Интервюто е към края си, едва ли нещо интересно може да се случи. Но това е Кеворк все пак. В самия край на интервюто той прави обрат с изненадващ въпрос: *„Какво е адът според теб?“*. Бойко Борисов (оказва се) трудно може да бъде изненадан и съвсем не е лишен от чувство за хумор: „Не съм бил още там – отговаря той. – Ако някога отида, ще ти се обадя оттам. Може да е скъпо, ама ще звънна да ти кажа накъде да хванеш. Към рая или към ада. Може пък да е хубаво. Представи си, че тук е адът!“.

– **интервю със Стефан Цанев** (ГЛ, 2002). Кеворк почти към края на разговора задава на ***СЦ*** един твърде изненадващ въпрос: *„Сега един фантастичен въпрос. При какви условия можеше да се превърнеш в един тлъст литературен номенклатурчик?“*. ***СЦ*** е крайно изненадан и отговаря: „Много пряко ме атакуваш“. ***КК***, с лека ирония, добавя: *„Научна фантастика, казах“*. На което ***СЦ*** отговаря напълно искрено: „Кеворк, имал съм възможност. Нека да звучи маниакално, но аз своята професия смятам за мисия. Много е възможно да съм маниак и да се самонавивам, но аз действително мисля, че нося известна мисия, и не бих се продал за пари на никого“ **(43)**.

– интервю с Борис Димовски (ВН, „Време да плачеш, време да се смееш“, 2003). Съвсем на финала на интервюто Кеворк задава на ***БД*** крайно изненадващ въпрос: *„Нещо друго да те питам – ти беше на сватбата на Калина? Единственият гениален гост и също единственият бедняк?“*. Отговорът показва класата на Димовски: „Да. Писаха вестниците. Дейст-

вително аз бях там най-бедният. Всички дойдоха с лимузини, а мен ме доведоха с една чужда кола. Но това не ме обижда, защото не ми липсва. Това, което не го искаш и не го мечтаеш, то не ти липсва. И като не ти липсва – не от примирение, – по-спокоен съм. Аз съм като Мартин Лутер, който казва, че не се бои от нищо, защото и той самият няма нищо".

– интервю с Любомир Левчев (ГЛ, 2003). Макар че Левчев е най-добрият му приятел, Кеворк съвсем не му спестява някои неудобни въпроси:

КК: *„Между другото, няколко пъти си казвал, че Живков ти е бил личният бодигард?"*

ЛЛ: „Това е иронична фраза".

КК: *„Но никой не те е питал, той знаеше ли това?"*

ЛЛ: „А, знаел е, разбира се. Самият той многократно ми го е казвал. Пък напоследък излиза, че и другаде е казвал, че ме пази, и ако не ме пази, ще се случат страшни работи с мен." **(44)**

– интервю със Станимир Илчев и Андрей Пантев (ВН, 2004). Кеворк задава на двамата доста изненадващ въпрос.

КК: *„Проблемът е как съществуват старите кучета в новия свят – така че на какво – „да", на какво – „не"?"*

Отговорът и на двамата наистина си струва:

СИ: „Да" на новия международен статут на България, радикално променен и затова болезнен за понасяне".

АП: „Не" на възобновения сателитен имидж на България, който продължава да изглежда жалко".

И допълващ отговор от ***СИ:*** „Спомням си един епизод от „Всяка неделя" от времето на нейния ренесанс. Тогава събеседник беше генерал Владимир Стойчев и на Вашия въпрос, може ли колелото на историята да се завърти назад, той помисли малко и каза: „Де да знам, колело е, може и да може!" **(45)**.

Направо, изу-ми-те-лен въпрос, в който има явно предизвикателство към двамата събеседници. Както е редно, те му отговарят подобаващо.

Същевременно не е редно да се смята, че дарбата означава абсолютно всичко при тв водещ от такъв ранг, че тя е единственото, универсалното обяснение за неговия телевизионен успех. Няма как да е вярно. „Зад" дарбата при Кеворк (и при много други водещи в огромния телевизионен свят) обикновено стои солидно образование, много широка култура и задължителна самоподготовка. И което е особено важно – винаги сериозно отношение към всяко следващо интервю и всеки следващ събеседник, независимо от вече постигнатия успех, от вече завоюваната медийна слава.

Например на това се дължи изключителната медийна кариера и публичен успех на тв водещи като Лари Кинг, Опра Уинфри или Майкъл Паркинсън. **(46)** Тяхната дълга тв кариера стъпва на дарбата им да общуват стойностно и интересно с публиката – събеседника – камерата, но тази дарба през годините бива поддържана с жестока подготовка за всеки следващ разговор. В нетрайния и бързо променящ се телевизионен свят най-добра е била и остава „подготвената импровизация". Всеки голям телевизионен водещ, който веднъж е спечелил любовта и уважението на аудиторията, след това с години се бори да ги задържи. И това не става единствено с харизма и вродена дарба да водиш естествен, непринуден и приятен разговор. Но и с поддържане на сериозни познания в различни области, внимателна подготовка за всяко следващо интервю, за всеки следващ събеседник.

Интервютата, които прави Кеворк, са много добре обмислени, най-често са концептуални и обичайно предлагат на събеседника и аудиторията интересни идеи, любопитни оценки и духовни послания. Те дават шанс на зрителя всяка следваща неделя да общува с доказани във времето публични личности, да споделя техните идеи и вълнения.

Първата причина за успеха се основава главно на професионалните качества на водещия, които той през годините неизменно поддържа, развива и променя. Харизмата е важен елемент от тези качества, който има значение най-вече за първия екранен пробив на водещия. След това обаче вниманието на зрителя през годините не може да се задържи единствено с неговата много силна харизма. А най-вече – с високото качество на предаването и отличните професионални умения на водещия. Нито грам по-малко.

Втората причина е фокусът на монологичния дискурс, който не позволява на ВН „да се размие" и донякъде „разтвори" в конкуренцията на многобройни (аналогични) предавания, излъчвани в други конкурентни тв програми. Но всъщност именно в това се резюмира величието на Кеворк като тв водещ – той постоянно, в определени случаи дори отчаяно, се състезава най-вече със себе си – по отношение на своите знания, култура и медийна грамотност. ВН през годините се развива като нова, оригинална телевизионна платформа, едно „телевизионно училище", от което се учат само най-добрите, смелите и способните. Тези, които не се боят да рискуват в професията. Много бързо и някак неусетно Кеворк се превръща в своего рода „медиен император", който упражнява изключително силна власт над националната аудитория – всяка седмица / всяка следваща неделя. Но той използва своята медийна власт, за да разширява

постоянно културния хоризонт и поглед на зрителя, а не да го „осакатява“ с някаква медийна ширпотреба.

Фокус на тази медийна власт са неговите забележителни качества на телевизионен водещ. Всеки друг на негово място би се провалил при тази огромна липса на професионална конкуренция. Всеки друг водещ (вероятно) щеше да потъне в тресавището на (почти) служебната победа за погледа и сърцето на зрителя. Всеки друг, но не и Кеворк.

Мишел Луи Рукет в изследването „Социална психология“ формулира пет главни характеристики, които обясняват най-добре личното влияние, което упражняват лидерите на мнението върху аудиторията. Според него „действията на водачите на мнението са улеснени от тяхната внезапност (1), от вписването им в директна връзка (2), от гъвкавото приспособяване (3), от възможностите за идентификация, които ги поддържат (4), и от симпатиите, които те предизвикват (5)“. **(47)** Според Рукет проникването на медиите през междуличностен процес се развива в предварително съществуваща социално-психологическа тъкан. В нея от голямо значение е диференциацията на ролите. Той специално акцентира върху две основни характеристики, които смята, че се подсилват взаимно: „водачите на мнения са търсени поради факта, че са известни като добре информирани, което те са показали в много случаи; поради факта, че са търсени, те се информират редовно, с цел да запазят своята роля на проводници на влияние“ **(48)**.

Телевизионната кариера на много телевизионни водещи в световен мащаб, както и тази на Кеворкян, удивително потвърждават този извод на социалната психология. Образованието / знанието / информираността / общата култура задължително надграждат харизмата. Телевизията е могъща медия, в която няма как да успееш само с една гола харизма.

Трябват много духовни качества, които са структуроопределящи за силната личност, за да запазиш постигната роля на **водач на мнение** от телевизионния екран. Дълголетието на всеки изявен тв водещ по света се основава повече на знания, ерудиция, интелектуални качества. И по-малко – на харизма и лично обаяние. Всъщност едното не може без другото. Така е при Лари Кинг, Опра, Джей Лено. Така е и при Кеворкян.

Личната визия. Кеворк полага сериозни усилия за създаване на собствена визия, собствен стил на обличане и медийно поведение, които успешно брандират неговия екранен образ. Но неговият бранд всъщност се основава на изключителното му умение да общува със зрителя, като постоянно „флиртува“ с него чрез думите / жестовете / камерата / осветлението. Въобще чрез целия богат регистър от средства и техники,

които медията, както и той като водещ могат да предложат. Няма спор, на телевизионния екран той има много силен ефект на присъствие, който му помага в процеса на работата в студиото.

Стимулирането. Кеворк разгръща своята харизма главно за да постигне едно истинско медийно вдъхновение на аудиторията. Той няма професионален интерес да я „поробва“ или „мами“. Подобни манипулативни техники не му трябват. На телевизионния екран бързо става медиен проповедник, който превръща ВН в нещо като „неделна църква“ по сполучливото определение на Михаил Неделчев. Вдъхновението, което тогавашната власт отказва на религията и църквата, илюзорно се заместват от едно тв предаване и неговия водещ. Зигмунд Фройд смята, че „Човекът отдавна си е съставил идеална представа за всемогъществото и всезнанието, които е въплъщавал в своите богове. На тях той е приписвал всичко, изглеждащо недостижимо в неговите желания, или всичко, което му е било забранено. Следователно можем да кажем, че тези богове са били неговите културни идеали“ **(49).** И след като комунистическата власт забранява вярата в бога и боговете като религиозни и културни идеали, животът (и медийните технологии тогава) илюзорно ги заместват с едно телевизионно предаване и неговия водещ, който въображаемо заема отреденото място на Бога. Фройд твърди, че „леката наркоза, в която ни пренася изкуството, може само мимолетно да ни откъсне от действителността, от бремето на насъщните житейски нужди. Тя не е достатъчно силна, за да ни накара да забравим реалната нищета“ **(50)**.

Факт е, че илюзорното заместване на традиционния образ на Бога с телевизионния образ на ВН и нейния водещ е твърде желано от зрителя, но, подобно на религията, то също е мимолетно. Такова медийно заместване, до определен момент, се оказва твърде удобно за управляващата партийна върхушка. Истината е, че тя не е очаквала толкова голям успех и национална популярност на ВН и нейния водещ. За партийната върхушка е било важно предаването да се превърне в достатъчно широк медиен отдушник, който да пренасочва в друга посока погледа – интересите – чувствата – въжделенията на националната аудитория. Това наистина се случва, но в толкова голям мащаб и медийно качество, които изобщо не отговарят на създадения идеологически калъп.

Комуникацията. Основава се главно на таланта на Кеворк да раз-го-ва-ря с всички и всякакви хора, по всякакви поводи, на всевъзможни теми. Той с лекота съумява да постигне съкровено общуване с обикновения работник и блестящия интелектуалец – от всекиго успява да извади в разговора най-важното и ценното. На малкия екран Кеворк

изглежда напълно естествен, успява да води съдържателен, но и непринуден разговор. В известен смисъл наподобява народния певец с латерната, разположен по сборове и панаири, който с много страст и емоция изпява и възвеличава всякакви човешки истории. И така създава свой емоционален ъгъл в народната душа.

Нищо повече от една вълшебна приказка, но и нищо по-малко. Телевизията всъщност е приказен свят, създаден чрез модерна за времето медийна технология. И в един прекрасен ден зрителят буквално е очарован и победен от предаване като ВН, което е ново, визионерско, наистина телевизионно. ВН бързо се превръща в неговата постоянна „телевизионна песнопойка", която всяка следваща неделя му поднася интересни житейски истории, любопитни личности, важни факти и събития.

Целите. Дали се използват, за да се помогне на зрителите да постигнат своите амбиции, или по-скоро да помогнат на водещия да осъществи своите? И едното, и другото. Голямото ускорение и културно разширяване на националния поглед, което ВН постига, дават на зрителя рядката възможност да се сравнява с най-добрите образци в нашата, но и в чуждите култури. А Кеворк получава изключителен шанс да се докаже – на националния медиен стадион, по възможно най-добрия начин. Цялостното културно нарастване, което ВН осъществява, променя не само националната аудитория, но и него самия като телевизионен журналист. Именно на телевизионния екран той изцяло осъзнава себе си като водещ медиен герой, който не смята да пропилее предложената му златна възможност. Властта сравнително късно разбира какво всъщност се е случило. Но духът е излетял от бутилката и промяната е вече невъзможна.

5. ДЖЕНИ

Джени винаги ставаше рано
и накрая си отиде рано от живота

Кеворк Кеворкян

Любовта на Кеворк към Джени (журналистката Надежда Дженева – негова съпруга) още в началото на професионалното ни познанство разби на пух и прах всичките ми представи колко силна може да е любовта между един мъж и една жена. Никога не съм виждала толкова огромна, всепоглъщаща любов на едно човешко същество към друго. Джени неизмен-

но присъстваше в професионалните ми разговори с Кеворк. Понякога тя изневиделица се появяваше в разговора – чрез негова фраза, оценка или напомняне за някое от нейните възхитителни качества. Кеворк често се шегуваше, че в любовта всичко започва и завършва за броени години, но това правило явно не се отнасяше за него. Бяха минали много над десет години от семейната им връзка, а Кеворк постоянно говореше за Джени. Мисля, че дори не го забелязваше. Джени беше неговият емоционален филтър, през който той пропускаше целия свят до себе си, оцветяваше го чрез нейния глас, чрез изключителните ѝ качества, чрез успехите ѝ в професията, чрез човешката ѝ доброта и отзивчивост, чрез любимите ѝ неща, чрез забележителните ѝ кулинарни умения.

За него тя наистина беше всичко. В душата си беше построил специален храм, в който имаше специален олтар, предназначен само за нея, който постоянно обковаваше с думи на особено голяма любов и нежност. Тя беше за него любима, верен приятел, сподвижник, житейски еталон, морален императив, с който той се съобразяваше. Беше *любима / съпруга / верен приятел / майка*. Всъщност всички роли, които една жена може да изпълни, бяха отредени специално за нея. Ако има човек във вселената, с който Кеворк се съобразяваше – това беше Джени. Тя беше истинската укротителка на неговия буен нрав, единствено тя можеше да го убеди за нещо или да го успокои, да изглади сложните му отношения с тв шефовете.

Джени не беше лъскава красавица, но излъчваше силно обаяние, чар и сексапил. Според мен беше много красива, но извън традиционния шаблон. Особено интелигентна и жива, много човечна, естествена и обаятелна. Произхождаше от елитно семейство, което ѝ беше дало отлично образование и възпитание. Имаше усет за хора, чувство за такт и много силен „ефект на присъствие“ – в живота и на екрана. Не беше високомерна, знаеше, че всеки човек носи в пазвата си една „златна прашинка“, трябва само да имаш очи, за да я видиш. Беше чудесен репортер във ВН.

Преди ВН работеше в Радиото (БНР), в сутрешния блок на програма „Хоризонт“ и имаше голям принос за развитието на тази програмна линия. В книгата „Писмо до Джени“ съпругата на Николай Хайтов, известната преводачка **Жени Божилова**, споделя спомен за нейната работа в Радиото и за човешките ѝ качества: „Срещнах се първо с гласа ѝ. Преди години от радиото той изпълваше дома ни всяка сутрин – музикален, ведър, добронамерен, доброжелателен, интелигентен глас, с него посрещахме новия ден, той ни изпращаше на работа, напомняше ни да не се помайваме, съобщаваше ни новини, повдигаше ни духа... Винаги беше

интересно с Джени. Нейната дискретна интелигентност, умението ѝ да изслушва другия, дарбата ѝ да съчувства, искреният ѝ поглед, всеотдайната ѝ грижа за тия около нея ме спечелиха завинаги".

След ВН авторското ѝ предаване *„Писма за Надежда"* в БНТ имаше голям успех, най-вече заради нейния талант да общува непринудено с обикновените хора, да се вглежда в тяхната съдба, да им подава ръка, да им помага. Мисля, че някаква част от професионалната нагласа на Кеворк да показва обикновения нашенец – такъв какъвто е, се дължеше и на нея. Дълги години във ВН той изваждаше наяве интересни личности и човешки съдби, за които другите журналисти все не намираха време и място в предаванията си. Такава беше неговата нагласа и в петата ВН, която се излъчваше в „Нова телевизия" в периода 2012 – 2014 г. Той постоянно се вглеждаше в живота и съдбата на *„унижените и оскърбените"*, което (поне за мен) се превърна в телевизионна епитафия за Джени. Едно дълго прощаване на Кеворк с Джени от малкия екран – чрез героите и техните съдби, които тя много харесваше и обичаше.

Джени наистина имаше златен глас – много плътен и красив, който тя интонационно отлично владееше. В интервю, посветено специално на нея, Кеворк казва: *„Гласът си е глас, обаче у нея има някаква магия в установяването на връзка с човека срещу теб. Да го спреш направо на пътя, а той да ти се довери. И тя го прави страхотно. Прави фантастични интервюта в чуждестранните емисии на програмата. Едното е с Юревич – най-възрастния таксиметров шофьор в Москва. Кеворк го закача: „Ти си бил сигурно в бандата на Нестор Махно?". А той отвръща: „Тихо, тихо, да не чуят!". Но все пак после казва на Надето: „Абе, той откъде знае? Шегобиец…"* **(51)**.

И продължава да разказва за нейните директни репортажи във ВН, за рубриката „Сюжет за малък разказ", в които зрителите виждаха и доста неудобни неща: *„Но елегантно – например – Бората Ангелов е спрял с колата си под моста на Телевизионната кула, вратата отворена, главата му забита във волана, „Лада"-та свири, явно има нещо, обаче никой не спира, за му помогне. После тия неща ги коментираха директно и анкетираните от Джени зрители".* Признава и за друга нейна заслуга: *„Доста ред въвеждаше в моите отношения с екипа... Като им насвия перките, хвърлям телефони по тях, ругая ги и излизам от стаята, а тя вика: „А, той си е такъв. Какво му обръщате внимание? Ще му мине...". И екипът мирясва"* **(52)**.

В друго интервю Кеворк споделя: *„За „Всяка неделя" съм се вслушвал в Джени. Тя имаше много здрав инстинкт за опасностите и изобщо за не-*

щата от живота. Можеше деликатно да те поощри и още по-деликатно да те въздържи от някоя глупост" **(53)**.

„*Джени беше забележителна жена – знаех го и преди, но сега го откривам отново и отново* – признава Кеворк. – *Беше и много храбра – така прие и внезапната си смърт. А аз и досега се проклинам за глупостта си, че не успях да забележа приближаването ѝ... **Никога няма да приема, че човек престава да съществува в мига, в който умре.** Това би било най-големият позор – ние сме обречени да преглъщаме всевъзможни неща, но това е най-отвратителното. И заради това правя едно или друго, за да помогна на Джени да се усеща все още тук, край нас...*" **(54)**

Публично споделя: „*След смъртта на Джени живея с дупка в сърцето… Животът с една жена също си е битка, може би най-трудната, с безброй капани и изкушения… Джени не ти даваше нито миг спокойствие, понеже самата тя беше изрядна към себе си. Във всичко, което правеше, се усещаха две дискретни капки френски парфюм*" **(55)**.

И днес е убеден, че нейната смърт е плод на лекарска грешка. Казва това в интервю, специално посветено на нея. Прокуратурата направи разследване след смъртта на Джени, но доникъде не стигна. Признава, че неговият голям респект към Радиото отново е нейна заслуга: „*Като цяло – може би Джени ми го внуши – Радиото винаги ми е изглеждало като една солидна стара къща. И досега това е така…*" **(56)**.

Кеворк написа за Джени книга, учреди награда на нейно име – „Златен глас" – за качествена журналистика в БНР, нейни носители станаха някои известни журналисти като Божана Димитрова, Петър Волгин и др.

Няколко фрагмента от неговата книга „Писмо до Джени":

Кеворк Кеворкян: „*Гледаше на нечии усилия да се приобщи към славата с недоумение и леко презрение... Не си спомням да съм ѝ казвал: „Защо не ми каза това по-рано?" – понеже тя казваше всичко навреме. След интервюто с Амосов баща ѝ казал по телефона: „Твоят тази вечер се насра окончателно". А тя ми предава думите му, добавя от себе си: „Да не ти дреме!", и се смее... Нещо подобно представляваха и някои нейни жестове – като този във Френското посолство през юли 1989 година. Бяха спрели окончателно „Всяка неделя". И започна едно здраво ухажване от чуждите посолства. Французите бяха особено настойчиви. Това е същият прием, на който Живков прави скандал на Петър Младенов в присъствието на френския посланик (и за ужас на последния). На терасата ни бяха приютили Левчев, Сендов и Сашо Йосифов. Останалите гледаха да ни заобикалят. По едно време настъпи някакво напрежение. И докато съобразя какво става, чух добре познатия на всички глас, който казваше: „Какво*

правим, как сме?". Не можах веднага да разбера, че въпросът е отправен към мен (и откъде накъде), но Живков изникна зад гърба ми и протегна ръка. Поех я и докато пресмятах десетина язвителни отговора (как мога да съм и пр.), Джени се изстъпи пред Живков, протегна галантно ръка и каза: „А с мен няма ли да се здрависате?". Сега Живков се смути, сигурно пресмяташе откъде познава тази дама, познава ли я изобщо и пр. Но аз си спестих вероятно глупаво заядливия отговор, а Джени извади Живков от неловката ситуация".

Кеворк Кеворкян: *„Харесваше естествените/натуралните хора. Преди години правеше много репортажи от домове за изоставени деца за „Писма за Надежда". Връщаше се разнебитена, казваше: „Не е възможно да има такъв живот!", и пак тръгваше... Добринка – така я наричаха нашите приятели, когато Джени изпадаше в ярост от някоя простотия или несправедливост".*

Любомир Левчев: „Надето Дженева беше една чаровна Надежда. С талантливата си публицистична деятелност, главно в телевизията, тя стана за хиляди, а може би за милиони зрители лъч в мъглата на гаснещите надежди. Как постигаше това? Нейният талант бе добротата, ведрата усмивка и чувството за справедливост".

Никола Анастасов: „Харесвах много „Писма за Надежда" заради умното чувство, с което Надето гледаше на страдащите хора. Тя се занимаваше с тежки човешки проблеми. Представяше живота такъв, какъвто е. Но въпреки тягостните теми човек оставаше с ведро чувство. Не знам как ставаше това. Тя преживяваше много чуждите истории. Но не искаше да товари с тази тегоба зрителите".

Борислав Геронтиев: „В „Писма за Надежда" тя ми се разкри като професионалист. Както е известно, за професионалиста няма маловажни подробности – всичко е важно. При подготовката на предаването Надето ми припомни друга стара тема – за дрехите и ума: зрителите ще ме посрещнат най-добре, ако съм в тъмносин костюм и светлосиня риза, ще ме изпратят най-добре, ако не правя самонадеяни умствени импровизации, а предварително си намисля какво искам да споделя от екрана".

Владо Даверов: „Надето правеше най-човешкото предаване – „Писма за Надежда". Хората ѝ доверяваха проблемите си, а тя ги възприемаше като свои и се опитваше да помогне. Доколкото може. Не се държеше като телевизионна знаменитост. Макар че беше. Колегите от екипа я обожаваха, а подобно отношение винаги е било рядкост в занаята. Режеше до корен всякакви опити за бъде замесена в сплетни и клюки. Отекваше безрезервно на най-дребния зов за помощ".

Мирослав Севлиевски: „Джени беше пионерът на истинското медийно общуване. С Надето хората споделяха, доверяваха ѝ се така, сякаш са я познавали винаги. Такъв човек беше – грабваше те, без да пита, но и никога не нахълтваше в живота на другите. Предаването ѝ не случайно се казваше „Писма за Надежда“ – тя беше от тези хора, които си идват с името и никога не му изневеряват. Не съм срещал друг човек, който може да изслуша толкова много, да се зарови в проблемите им, да търси с тях изхода, да им внушава надежда, без да се изнерви или да затръшне вратата и да се скрие от всички. Тя беше богата. Беше толкова богата с търпение, че, признавам си, винаги съм ѝ завиждал“.

Кеворк Кеворкян: *„Благодарен съм на онзи светофар, на който я срещнах. И от време на време ходя там, за да проверя дали пак няма да мине Джени. Всичко е възможно, може и да се случи. А и като се замисли човек, спомените са си едно очакване – най-вече това.... Навремето имах няколко теории как да успокоиш времето, да не ти се изплъзва толкова лесно, докато си зает с обичайните глупости. Останаха си ненужни теории. И това е неизбежно, когато непрекъснато си потопен до гърлото в битки, повечето от тях, за жалост, излишни. То и животът с една жена също си е битка, може би най-трудната, с безброй капани и изкушения. Но докато тя продължава, ти можеш да си кажеш, че нещата с жената до теб са наред. Доказваш се пак и пак пред нея, не си слагаш галошите и да се тътриш наоколо, както правят повечето мъже, а воюваш“.*

Кеворк Кеворкян: *„Джени беше момиче от сой, вън от съмнение. Сега такива жени са рядкост. Всъщност не можеш да се разминеш от хубави момичета, но те увяхват само за 2 – 3 години, докато се навъртат край отрепките си. Те и нямат голям избор, но сякаш веднага се отказват да открият истинската жена в себе си – а това няма как да се случи в „Син Сити“ или „Червило“ и всички останали центрофуги за бързо изхабяване“.*

Кеворк Кеворкян: *„Джени, разбира се, се променяше през годините, но само физически. Иначе докрай си оставаше жена и половина. Всички, които я познаваха, с удоволствие ще го потвърдят. Всички също са сигурни, че Джени е на добро място. Жени Божилова, съпругата на Николай Хайтов, го каза първа: „Сигурна съм, Кево – рече тя, – че те с Николай са на по-доброто място“. Аз леко се вкисвам от тия приказки. По-доброто място? И защо тогава натам първи се запътват по-добрите хора, нещо не е както трябва. Джени умря 8 месеца, преди да навърши 60 години, и това никак не беше справедливо. Поне 15 от тях се беше грижила неистово за родителите си. А когато човек толкова е обсебен от другите, няма време да обърне внимание на себе си. Ако Джени беше до мен, щях да напра-*

вя значително по-малко грешки. Тя имаше солиден усет за опасностите, но никак не беше страхлива".

Кеворк Кеворкян: *„Никога не съм я сънувал и това е много странно. Но други приятели я сънуват. Жени ми разказа една невероятна история – как нейният Николай и Джени се отдалечават към една къща в далечината, после я изкачват етаж по етаж и все поглеждат към нея, сякаш искат да ѝ кажат нещо, но тъй и не успяват. Марин Бончев пък, който си пада малко гадател, веднъж долетя и рече: „Сънувах Джени и тя ми каза, че онова, което не е искала да го правиш, вече можеш да го направиш!"… Никога не съм я сънувал. Обаче през 2005 година, по време на големите наводнения, на* ***няколко*** *пъти сънувах един и същи сън. Понеже сънуването е изключение при мен, по-точно запомнянето на сънищата, това ме озадачи. Една и съща история: приижда вода от Витоша, залива Бояна, нашата къща също, ние отиваме в ателието най-горе, сетне, когато и то е залято, използваме някакви ратанови мебели като сал, тръгваме нанякъде – и, естествено, на това място редовно се събуждах. Идиотщини – си казвах всеки път… Идиотщини, обаче след смъртта на Джени веднъж стана дума за тълкуване на сънища и аз се сетих, че е началото на 90-те години печатах в списание „Всяка неделя" откъси от „Съновникът на Рафаел", който е най-автентичният възможно тълковник. Дори бях купил авторските права, но после се отказах. Тръгнах нагоре към ателието и със страх измъкнах ръкопис. Намерих съответното тълкование и щях да полудея: ако сънуваш, че те залива вода, ще ти умре съпругата! Така поне е според Рафаел".*

Кеворк Кеворкян: *„Не знам какво щях да направя, ако бях прочел навреме „Съновникът на Рафаел". Вероятно нищо. Но това не пречи сега да се усещам като последния глупак. Иначе грехове колкото искаш. Дори съм сигурен, че всичките неприятности, които съм преживял, тя ги е изстрадвала повече от мен. Но никога не ме е укорявала. След промяната на 10 ноември 1989 година, когато се бях развилнял напълно – все някой трябваше да го прави, пък и аз имах 5 милиона зрители всяка неделя, а пък и сегашните демократи още не се бяха измъкнали изпод юрганите си – Джени само веднъж ми каза: „Абе, момче, не те ли е страх, ще те претрепят!". Никога нищо друго не е казвала".*

Павел Писарев: „Какъв е Кеворк, какво е Кеворк – всички сме го виждали, гледали. А разбирахме ли го, разбираме ли го? Това е въпрос без отговор. Той е сложна и съвременна машина, тяло, сърце и душа, пълни със сила, мисъл, воля и действие. Надежда всяваше – незнайно как – тихо и наивно хармония, спокойствие в тази апаратура на XXI век. Често ус-

пяваше, много често. Пред нея той – този гърмящ по-силно и от метро-голдуиновския екранен лъв – покорно слагаше грива / мустаци / лапи и затваряше зейнала паст, макар и само за миг опитомен, хипнотизиран, сам не приемащ тази внезапна промяна със себе си".

Кеворк Кеворкян: „*Ние никога не сме били семейство от лигльовци. Голямата жена много добре усеща кога държиш на нея, думите са за шанаджиите. „Честно казано, много те обичам" – така говорят идиотите политици на населението. Поначало съм доста любвеобилен, и Джени беше такава, но гледах да си меря празните приказки. Понеже тя беше и доста иронична, и можеше да те захапе без никакво колебание и да те направи за смях пред всички наоколо. Знаеш ли, няма вече такива жени, френски парфюм колкото щеш, обаче истинските жени са на изчерпване*".

Любомир Левчев: „Кеворк разбра, че не може да изчезне и престана да прави опити. Изчезваха илюзии, изчезваха държави, изчезваха обществени формации. Губеха се пътища, спомени, съкровища. Само Кеворк не губеше своята Надежда. Тя стана неговият рицарски замък. Тя беше пазачът на неговите тайни. Тя стана майка на неговите деца. А те – децата, организираха празника на нейния последен рожден ден".

Владо Даверов: „Обичаше епично Кеворк и трепереше прашинка да не падне върху него. Смял съм се от сърце, когато преди някакъв международен мач едва не потроши току-що изградения електронен вход на телевизията, за да се прибере навреме вкъщи. Само тя можела да му приготви шопска салата с настъргано сирене по неговия арменски вкус. Тогава не съзнавах, че това е велика любов".

Вежди Рашидов: „Надето е човек от този тип: срещнеш я, изпиете по едно вино, побъбрите малко и ето ти тръпката на уважение или обич. И във времето, вместо да се разочароваш, виждаш качества, които липсват в много хора".

Павел Писарев: „Надежда Дженева беше човек, който оставя следи. Следи във всичко и с всичко. Най-напред със своето тихо, но забележимо сърдечно присъствие. Приветливо, спокойно, усмихнато, с такт. Това омекотяваше острия и рязък понякога Кеворк. Той е работохолик и перфекционист и затова около него е винаги напрегнато, нажежено като пред буря. Такава е неговата професия – призвание, устната, образна и мисловна журналистика с екранно присъствие... Да се работи с Кеворк, е трудно. А да се живее? Това е знаела Надежда. Но когато той беше с нея, ставаше друг, приветлив, по-добър... Надежда умееше да сваля напрежението. Умееше да прави това ей така – с поглед, с ирония, с намек, със самата себе си… Трудно ѝ е било с Кеворк. Той целият е едно изпитание. Огън

и вода. Сложен човек е. Кеворк – разнообразен отвън, той е неизмеримо богат отвътре. Но в него не можеш да проникнеш, защото е бронебойно защитен. Тройна защита, която само Надежда пробиваше".

Мирослав Севлиевски: „Джени единствена знаеше тайната на кеворкирането. Легендите за „лекия" характер на Кеворк са световноизвестни и никак не са преувеличени. Той е горещ дух, който не можеш да запреш в канцелария. Срещите и разговорите му винаги са навън и Джени често беше част от тях. Колкото и невероятно да звучи, в присъствието на легендарния си съпруг именно тя беше солта и пиперът на тези срещи. Но Джени беше и ледът, който охлаждаше страстите – на Кеворк и на приятелите му. Правеше изводите, подаваше темите, анализираше, търсеше решения, без да се натрапва, разбира се. Получаваше се толкова естествено. Видимо Кево беше непримирим срещу това, но сигурно го приемаше. Двамата не си позволяваха да се мерят по принос, зависимост или талант… Кево казваше, че всичко на този свят е точно лимитирано – колко можеш да изпиеш, колко можеш да обичаш. Мисля, и той сега ще признае, че теорията му за лимитите е невярна. Не можеш да лимитираш човека, от когото си избрал да се състои животът ти".

Кеворк Кеворкян: *„Помня първата ми среща с нея. Тя чакаше на светофара на „Драган Цанков" и канала, на път за радиото, минавах с колата, погледнах я, тя се усмихна и ми махна. Все още не се познавахме, обаче аз бях вече голямата звезда. След няколко седмици стана репортер във „Всяка неделя". Репортерските ѝ умения бяха наистина удивителни и много скоро ПТС – 10 и Дженева бяха познати на цялата публика. Рубриката „Сюжет за малък разказ" ѝ донесе много признание. А връзката ѝ с мен – много неприятности. Писма до ЦК, доноси, сякаш идиотите там бяха опрели до това, да оправят „разложения" живот на Кеворкян, непозволени шутове под кръста. Създадоха ѝ неприятности в радиото – а тя най-много обичаше работата си там, сетне я спряха от „Всяка неделя".*

Амбициозните дами искрено я забавляваха, тя не криеше насмешката си към тях, макар че иначе беше доста толерантна. Сигурно щеше да им каже да се опитат да станат най-напред истински жени, а сетне да се търкалят в журналистиката. Тогава може и нещо да постигнат. „Момиче, остави си амбициите на село, виж на какво си заприличала" – нещо такова щеше да изръси".

Кеворк Кеворкян: *„Джени беше много изразителна на екран, камерата много я обичаше, това се случва на малко хора. Беше малко по-емоционална, поне според моя вкус, но пък се вреше в най-драматичните истории – вреше се, но без махленски напъни, с чувство и тъга... Една заран*

тя си пиеше кафето, а аз я гледах, сетне тя взе бележника си и попита: „Ще правя едно социално предаване по повод на зрителски писма, кажи някакво заглавие?“. Тя много рядко ме питаше каквото и да е, свързано с телевизията, искаше да запази абсолютно автономията си. Но този път го направи. Погледнах я, сякаш я виждах за първи път. Истинските жени ти дават тази възможност всеки път, когато ги погледнеш. И казах: „Ами, това е ясно – „Писма за Надежда“. Малко хора отговаряха така на името си, както Джени“.

Кеворк Кеворкян: *„Джени беше велика жена. Никога не позволяваше да накърниш неприкосновеността ѝ – при цялата ѝ достъпност, а беше и извънредно артистична. Мисля, че и в момента върти някой рокендрол в рая. Веднъж голямата френска певица Жулиет Греко ми каза нещо удивително: „Голямата жена е права дори когато е легнала“. Джени също можеше да го каже, макар че никак не обичаше да се обяснява. Тя имаше един друг любим лаф, понеже беше около 160 см висока: „Голямата жена е малката“ – цитираше великата актриса Жана Моро, която много харесваше“.* **(57)**

За Кеворк семейството наистина е свято. Полагаше огромни грижи за родителите си, а също и за Джени. В някои интервюта споделя, че не може да приеме смъртта, която безжалостно *„открадва“* най-близките му хора. Не иска да повярва в съдбата, да допусне възможността *„виновник“* за смъртта на неговите близки да е коварната болест или възрастта. За него по-скоро са виновни лекарите или лошата медицина. Макар че и днес има много приятели сред лекарското съсловие. Смъртта изненадва в гръб и често не се подчинява на волята на близките. А Кеворк има изключителна воля, която не му позволява безропотно да приеме неизбежното.

В отделни случаи смъртта го изправя и пред някои парадоксални ситуации. Известната журналистка Бригита Чолакова има уговорен обяд с Кеворк. Той я чака в „Шератон“ двайсетина минути, но след като тя не се появява и дори не се извинява по телефона за закъснението си – което е немислимо за немското ѝ възпитание, – Кеворк звъни в дома ѝ. И така снаха ѝ я открива тихо заспала завинаги в леглото си…

Смъртта на Бригита силно го порази, прие го като нелепа шега на съдбата. Беше казал на снаха ѝ (цитирам по памет): *„Но как може да е умряла, след като днес трябваше да обядваме заедно...?!“*. Доста време споменаваше случая като злокобна шега, която го е *„надиграла“* в тази житейска ситуация.

По силната си привързаност към семейството с Джени много си приличаха. Тя всеотдайно се грижеше за баща си в заника на неговия живот, а

Кеворк постоянно говореше за нейната родителска обич и грижовност – все качества на характера ѝ, които я бяха превърнали в част от него самия.

Кеворк напълно основателно държеше семейството си извън медийната публичност, повече от всеки друг знае колко измамна и фалшива може да е тя. Джени също рядко попадаше в медийния фокус. Кеворк леко открехна завесата на личния им живот едва след нейната смърт. Джени беше неговата огромна любовна вселена, след нея едва ли има място за друга истинска жена в живота му. Всъщност зад всеки голям творчески успех стои една велика жена. За Кеворк това беше Джени.

БЕЛЕЖКИ

1. Цит. по: **Московичи, Серж.** Ерата на тълпите. София: изд. „Дамян Яков“, 2007, с. 232.

2. Ортега-и-Гасет, Хосе. Бунтът на масите. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1993, с. 45.

3. Пак там, с. 87.

4. Керев, Стойчо. Кеворкян – бащата на телевизията. – В: *Стандарт*, 28 април 2002; също и във: ***„Всяка неделя“.*** *Легендата и нейните герои*. Том 1 (2002 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 32.

5. Вж. **Славов, Иван.** Речник на глупостта. София: Издателско ателие Аб, 2001, с. 124.

6. Сп. *Biograph*, бр. 97, 2019.

7. Кеворкян, Кеворк. Събеседник по желание. Том 1. София: Народна младеж, 1981, с. 21.

8. Пак там, с. 35.

9. Кеворкян, Кеворк. Събеседник по желание. Том 2. София: Народна младеж, 1983, с. 161.

10. Кеворкян, Кеворк. 15 срещи. Пловдив: изд. „Христо Г. Данов“, 1982, с. 26, 116, 139.

11. Вж. **Башлар, Гастон.** Поетика на пространството. София: Народна култура, 1988, с. 34 – 35.

12. Пак там, с. 44.

13. Пак там, с. 45.

14. Кеворкян, Кеворк. Истории за личности и буболечки. София: изд. „Захарий Стоянов“, 2018, с. 190.

15. Сп. *Biograph*, бр. 97, 2019.

16. Пак там.

17. Сп. *Biograph*, октомври 2012.

18. Пак там, с. 10, 43, 67, 189, 128, 131, 87.

19. Геронтиев, Борислав. По пътя от сянката към същността. – В: ***Кеворкян, Кеворк.*** *Сувенири от 10 ноември.* София: изд. „Захарий Стоянов“, 2019, с. 5 – 6.

20. Вж. **Зюскинд, Патрик.** Парфюмът. Историята на един убиец. София: Унискорп, 2006.

21. Караманчев, Валентин. Брашнен чувал. София: Синева, 2020.

22. Виж **Пешева, Маргарита.** Брод. Визуалната култура 2000 – 1986. София: Магус, 2000, с. 277.

23. Московичи, Серж. Цит. съч., с. 231.

24. Пак там, с. 231.

25. Вж. Стефанов, Антон. Събеседник по желание. – В: *Biograph*, октомври 2012.

26. Пол Джонсън в своята книга „Интелектуалците" разказва колко големи дефекти на характера са притежавали някои личности, които днес определяме като съвест и гордост на своята нация. **Жан Жак Русо** дава петте си деца в приют и никога не проявява интерес дали те са живи, или умрели, защото ги смята за естествена „пречка" на интелектуалните си занимания. **Карл Маркс** не разменя дори една дума с незаконородения си син, оказва се неспособен да издържа семейството си и през целия си живот разчита на помощта на Фридрих Енгелс. **Виктор Юго** в личния си живот е тиранин и отвратителен скъперник, **Мопасан** в един период живее на тавана на публичен дом, а „жриците на любовта" са най-добрите му приятелки. Пол Джонсън твърди, че според Бертолд Брехт „интелектуалецът трябва да бъде човек суров, жесток, коравосърдечен, циничен, малко гангстер и силен като спортист". (Вж. **Джонсън, Пол.** Интелектуалците. София: Анубис, 1994, с. 236). Той смята, че **Брехт**, като повечето интелектуалци, „предпочита идеите пред хората. Не може да се каже, че е съществувала топлота в отношенията му с близките. Той няма приятели в истинския смисъл на думата" (Пак там, с. 264). А **Жан-Пол Сартър** определя като „кълбо от косми и мастило... пълен егоист, както и повечето интелектуалци" (Пак там, с. 301). Видимите дефекти в характерите на известните интелектуалци съвсем не намаляват значението на техните изключителни постижения за света.

27. Сп. *Biograph*, октомври 2019.

28. Цит. по: **Идеята** за времето. Антология. Съставители Здравко Попов и Цочо Бояджиев. София: Наука и изкуство, 1985, с. 22.

29. Риме, Бернар. Език и комуникация. – В: *Социална психология.* Под редакцията на Серж Московичи. София: изд. „Дамян Яков", 2006, с. 503 – 504.

30. Пак там, с. 504.

31. Вж. **Кеворкян, Кеворк.** „Всяка неделя" и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов", ИК „Труд", 2005, с. 79 – 95.

32. Риме, Бернар. Цит. съч., с. 504.

33. Пак там.

34. Кеворкян, Кеворк. Измислени легенди. – В: *Уикенд*, 28 февруари – 6 март 2015.

35. Риме, Бернар. Цит. съч., с. 505.

36. Пак там.

37. Московичи, Серж. Цит. съч., с. 232 – 233.

38. Пак там, с. 234.

39. Риме, Бернар. Цит. съч., с. 505.

40. Терминът *харизма* идва от гръцки и означава *„дарът на благоволението и благоразположението".* Според Дезмънд Гилфойл: „Харизматичните личности обладават доста общи черти. Те използват определени стратегии и научават конкретни модели на поведение, за да постигнат цялостния магнетичен пакет от умения, познат като харизматична комуникация. Ключът към създаването на собствена харизматична аура се крие в творческото дефиниране и управление на личните ви характерологични дадености: вашето въображение, вашите наблюдателни умения, вашата способност да учите и вашите неизчерпаеми възможности за четене и реализиране на различни типове ситуации". (Вж. **Гилфойл, Дезмънд.** Харизмата и нейният ефект. София: Кръгозор, 2004, с. 11 – 20.)

41. „Човек разполага само с един единствен шанс, за да остави първо впечатление за себе си“, казва Дезмънд Гилфойл. За известния тв журналист Майкъл Паркинсън от Ей Би Си Гилфойл казва, че неговият телевизионен имидж е предназначен колкото за публиката, толкова и за обектите на неговите интервюта. Неутолимото любопитство е качество, което този журналист е вградил в своята професионална идентичност. „Паркинсън си присвоява конкретна идентичност – възприема се като Благия инквизитор. Колкото съзнателно, толкова и несъзнателно той е обмислял полезен етикет, с който да *дефинира идентичността си.*“ (Вж. **Гилфойл, Дезмънд.** Цит. съч., с. 110 – 112.) Казаното от Гилфойл за тв водещ Паркинсън е валидно и за Кеворкян като тв водещ, който аналогично се възприема от зрителите и събеседниците като Благия инквизитор, за който дори се измисля специален глагол „кеворкирам“, с който най-често се обозначават негови действия в студиото като: *затруднявам / изненадвам / притискам / измъчвам.*

42. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1 (2002 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 52 – 53.

43. Пак там, с. 302, 419.

44. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 2 (2003 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 432 – 433, 445 – 446.

45. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 759 – 760.

46. Няколко примера от историята на късното вечерно токшоу в САЩ. Голяма част от неговите водещи произхождат от добри семейства, те имат сериозно образование и медийни познания, преди да станат водещи на вечерно токшоу. Конан О’Брайян е завършил история и литература в Харвард, неговият баща е професор в Харвард, а майка му – адвокат. Джей Лено е завършил „Реторика“ и е посещавал курсове по терапия на речта, за да преодолее някои трудности, които първоначално е имал при говорене пред публика. Водещият на вечерното токшоу в САЩ като правило притежава умения на журналист и писател. Той често е колумнист на известни издания, пише и издава книги. Лари Кинг поддържа своя колонка в „*USA Today*“ в продължение на 20 години, след закриването на изданието я продължава в личния си блог. Джей Лено, Крейг Фъргюсън и Стефан Колбърг представят виждания си за телевизията и обществото в различни текстове в списания и книги. Лари Кинг, в съавторство с Бил Джилбърт, издава книгата „*Как да водим разговор – без значение с кого, кога и къде*“. Стийв Алън е водещ, актьор, композитор и писател. Той е композирал повече от 10 000 песни и е издал над 50 книги, посветени на образователната система. Преди да стане водещ на вечерно токшоу, Конан О’Брайян е сценарист на популярния сериал „*Семейство Симпсън*“, след което става част от екипа на сатиричното шоу „*Saturday Night live*“. Водещият на вечерното токшоу е социално ангажиран, той трябва да притежава добри социални рефлекси за ставащото в политиката, медиите и бизнеса. Да умее да задава нелицеприятни въпроси, да пита силните на деня за техните действия, да осмива слабостите в тяхното управление. Тази социална функция на вечерното шоу идва от радиошоуто, което е негов предшественик. „*Няма такова нещо като недискретен въпрос*“, казва водещият Майкъл Уолъс. Водещият на вечерното токшоу трябва да умее да провежда разговори с всякакви хора. Да ги прави професионално и същевременно много популярно, разбираемо за масовия зрител. Когато през юни 2010 г. „*Шоуто на Лари Кинг*“ слиза от екран, разделяйки се с публиката си, знаменитият водещ казва, че е провел 60 000 интервюта в ефира на CNN. Вж. по този въпрос: **Василева, Мая.** Ерата на вечерното токшоу. Продуциране на вечерно токшоу за онлайн платформи. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, с. 92 – 124.

47. Рукет, Мишел Луи. Масовите комуникации. – В: *Социална психология*. Под редакцията на Серж Московичи. София, изд. „Дамян Яков“, 2006, с. 607.

48. Пак там, с. 608.

49. Фройд, Зигмунд. Ерос и култура. София: изд. „Дамян Яков“, 2015, с. 44.

50. Пак там, с. 29.

51. Кеворкян, Кеворк. Джени – гласът чудо на радиото. – В: *Уикенд*, 7 – 13 февруари 2015.

52. Пак там.

53. Кеворкян, Кеворк. 2 години от загадъчната смърт на Надежда Дженева. – hotnews.bg, 21 януари 2008.

54. Кеворк Кеворкян на 70: „През първия ден в телевизията реших, че съм попаднал в ада...“. – В: *LOVE stile*, 2 – 15 септември 2014.

55. Златков, Димитър. „След смъртта на Джени живея с дупка в сърцето“. Интервю с Кеворк Кеворкян. – В: *Уикенд*, 22 – 28 януари 2011.

56. Кеворкян, Кеворк. Джени – гласът чудо на радиото… – В: *Уикенд*, 7 – 13 февруари 2015.

57. Вж. **Кеворкян, Кеворк.** Писмо до Джени. София: изд. „Захарий Стоянов“, 2006.

Втора глава

„ВСЯКА НЕДЕЛЯ“ – СЪБИТИЯ, СВИДЕТЕЛСТВА И ЛИЧНОСТИ

Някои така говорят за времето,
сякаш то е нещо мъртво

Кеворк Кеворкян

1. СЛАВНА ЕПОХА

Истинската журналистика:
да изстискаш сълзи от камък

Кеворк Кеворкян

„Информационен дневник – Неделя“

е първото предаване, в което Кеворкян е автор и водещ, то съществува от юни 1976 г. до декември 1978 г. По жанр е *„телевизионен магазин“*, който се излъчва на живо. Отначало с продължителност от 30 минути, след което – един час. Предаването веднага се превръща в трибуна на културния елит. В него гостуват и световни имена като: **Шарл Азнавур, Рафаел Алберти, Кшищоф Зануси, Юри Трифонов, Андрей Битов** и др.

Кеворк разказва как е стигнал до името на предаването: *„Информационен дневник“ беше обедната емисия новини на телевизията, така се казваше. Отначало започнах да представям там новоизлезли книги – в рубриката „Очаквани заглавия“, по-късно тя продължи и във ВН. А през юни 1976-а ми дадоха цялата емисия и я превърнах в магазинно предаване, година по-късно тя стана 60 минути, към заглавието „Информационен дневник“ добавиха „Неделя“. И винаги се излъчваше на живо – само по себе си това си беше сериозен напредък. Някои от водещите на „Панорама“ например бяха известни с това, че докато се*

записваха, правеха по една дузина дубли, за да кажат както трябва: „Добър вечер, уважаеми зрители“.

Това си беше една „Всяка неделя“, неин прототип, доста по-изчистен, защото нямаше спорт или спорт тото. Доста стилна програма, с 6–7 разговора, и стилът на водещия си беше същият. Така че много са ми смешни вряканията кой е измислил ВН, кой я е родил и пр. Майките да си се сбутват, макар че много бързо млъкнаха – аз съм бащата, иначе ВН и досега щеше да бъде едно копеле…

Дори заглавията на двете предавания „ИД – Неделя“ и „Всяка неделя“ подсказват как се е случило всичко.

А формулата беше проста: има изобилие от интересни хора и някой трябва да има куража да разговаря с тях, по възможност честно. Без да се познава „Дневник“-ът, трудно може да се оцени успехът на ВН. Когато го поех, той имаше скромно количество зрители, когато го спряхме – той имаше одобрението на цели 78%... Някои загубеняци твърдяха, че ВН е копирана от американска телевизия. Ами „Дневникът“ откъде е копиран тогава? Идиотски разправии – някъде в прахоляка, където се влачат неосъществените маниаци…“.

Споделя още, че сам е научил всичко важно и основно за телевизията, просто е нямало от кого да се учи: *„На телевизия не съм се учил от никого. Дори не бях гледал системно телевизия, за чужда да не говорим. Затова е странно, че Петър Увалиев например ме сравнява с Великия инквизитор сър Робин Дей, както и с Джон Фриман, когото нарича „създателя на Кеворкяновата традиция в тукашната/английската телевизия“. Пак Увалиев казва, че чираците ми се учат на занаят при голям майстор. Не събрах кураж да му се обадя и да му кажа, че все още чиракувам на самия себе си… Затова телевизионните имитатори са ми смешни, особено тия, които окрадоха ВН, а и продължават да я крадат, колкото да докажат, че тя е направила практически всичко за първи път. И аз нямам обяснения за това чудо… Може би само едно: убеждението ми, че във всеки човек, дори най-обикновения, се крие едно чудо“.*

Личностите на „Информационен дневник – Неделя“

В изданията на „Информационен дневник – Неделя“ (ИД) участват известни имена на българската култура – **поетът** Любомир Левчев, **композиторът** Тончо Русев, **балерината** Вера Кирова, **скулпторът** Величко Минеков, **художниците** Светлин Русев и Иван Кирков, **кинорежисьорите** Рангел Вълчанов, Георги Дюлгеров и Иван Андонов,

театралните режисьори Вили Цанков, Асен Шопов и Младен Киселов, **писателите** Йордан Радичков, Иван Радоев и Дончо Цончев, **актьорите** Георги Калоянчев и Георги Парцалев, Стефан Данаилов и Коста Цонев, Григор Вачков и Петър Слабаков, Катя Паскалева и Доротея Тончева, Георги Черкелов, Никола Анастасов и Стефан Мавродиев, **художникът карикатурист** Борис Димовски**, майсторът на анимацията** Доньо Донев.

Това е тогавашният духовен елит на нацията, който по-късно много активно участва и във ВН. „Информационен дневник – Неделя“ пръв започва да излъчва чужди видеообекти, които дотогава доста пестеливо се показват от националната телевизия. Кеворкян споделя, че в ИД за първи път в специална рубрика на българския зрител се представят звезди на световната поп музика и джаза: „*Имаше знаменити събеседници* – казва Кеворк, – *които са ми дали възможност, без дори да го осъзнавам докрай, да се самопроверя. Освен това бях здраво свързан с писателските среди и те ми бяха от голяма полза с оценките си… Правех доста неща извън тогавашните стандарти – например някой ми подсказа, че в складовете на телевизията залежава документален филм за бенефиса на Дюк Елингтън – но отпразнуван в Белия дом, затова го захвърлили в мазето. Взех го, разделих го на части и така започна поредицата ми за западна музика, в този случай коментатор беше джазменът Райчо Иванов. Усетих, че не съм доставил особено удоволствие на „шефовете“, но поредицата беше тръгнала и те я преглътнаха. А сега някои се правят на репресирани, един от тях наскоро се оплакваше, понеже не му издавали книгата за историята на джаза. По същото време аз поне двайсет седмици излъчвах фрагменти от концерт в Белия дом. Майтап. Цензурата наистина е капризна дама, трябва да знаеш как да я баламосаш, хилъвците нямат шанс с нея…“.*

Отзивите за ИД са повече от ласкави. „Литературен фронт“ публикува специален коментар за предаването, озаглавен **„С утвърдено име“**, 18 май 1978 г.: „Не е тайна, че това предаване има широк кръг от зрители (доказват го социологическите изследвания), като трябва да се добави, че те се разшириха още повече, когато обликът му се профилира още по-ясно като своеобразен телевизионен културен дайджест. От това информационното начало не избледня, не загуби своята актуалност, а само се подплати от компетентното тълкуване, предоставено на специалисти от различни области… **Навременната и придружена с компетентен коментар информация като по правило изпреварва другите средства за**

масова информация и това също е един от факторите, които заставят публиката да следи неделния дневник…“

Основната заслуга на първото телевизионно предаване на Кеворк е, че то всъщност подготвя старта на ВН, която остава в погледа на българския зрител повече от три десетилетия. Последната емисия на ИД е на 31 декември 1978 г., в нея участват: **Коста Цонев, Вили Цанков, Величко Минеков, Рангел Вълчанов, Аксиния Джурова, Иван Славков**. Тези събеседници не се нуждаят от специален коментар. Всеки от тях има водеща роля и големи постижения в своята професия. Но те показват творческия замах и професионалния мащаб на водещия Кеворкян. Качества, които той цялостно разгръща в следващото си предаване „Всяка неделя“.

„Всяка неделя“

Иван Славков, като генерален директор, дава зелена улица на ВН, която се превръща в най-доброто предаване на Българската телевизия в нейната 60-годишна история.

Докладната записка до Славков

Кеворк идва в телевизията през януари 1973 г., след като е уволнен от в. „Литературен фронт“ – но той вече е познато име в литературните среди. Според писателя Георги Мишев първите му рецензии правят впечатление със своята безцеремонност и несъобразяване с някои имена от йерархията на *Съюза на писателите*.

Първоначално участва в предаването „Координати“, след което за кратко води „Диалози“ – едно предаване на живо по отделни частни случаи. От средата на 1976 г. започва обединят „Информационен бюлетин“, който е съдържателна и творческа подготовка за старта на „Всяка неделя“. В края на 1978 г. Иван Славков го изненадва с новината, че спира „*Дневника*“, за да разчисти пътя на ново предаване, отново в жанра „ТВ магазин“. Кеворкян е доста сърдит – той не е убеден, че „Дневникът“ е изчерпал телевизионната си роля, и още по-малко, че новата бъдеща програма ще успее истински да го замести. Неговият професионален скепсис се излива в писмено възражение до Славков, в което той аргументира недоволството си и се опитва да го убеди, че новата програма едва ли ще има този успех, който се очаква от нея. **(1)** Твърди също, че „*предполагаемите преимущества на „Всяка неделя“ тепърва трябва да се доказват*“. Кеворкян

се съмнява и в ефективността на програмирането на новото предаване в пояса от 17,30 до 19,50 ч. и настоява ВН да стартира в обичайното време на „Дневника“, като за целта се спре „ТВ обектив“, защото двете предавания се намират в неподходящо програмно съседство. Или в края на 1978 г. Кеворк смята, че *„обективният поглед не би могъл лесно да открие плюсовете на промяната“* **(2)**.

От хребета на изминалото време неговата тогавашна предубеденост изглежда дори комично – именно „Всяка неделя“ бележи целия му творчески път, тя му създава огромна тв слава, прави го публична личност и неоспорим медиен авторитет. Кеворк (може би) **не е сигурен в предимствата на** промяната, но в неговата докладна се улавя донякъде задължителната ирония на съдбата. И на медийната история. За радост, Иван Славков не променя решението си за старта на „Всяка неделя“ и Кеворкян получава своя златен шанс. Именно тя му дава професионалната възможност да разгърне своя неподозиран творчески потенциал.

Аритметиката

Скоро след старта на ВН на 7 януари 1979 г. се проявяват първите конфликти в предаването. Един месец по-късно те вече изглеждат непреодолими и по решение на ръководството на телевизията екипът е разделен на две – водещите си поделят предаването, а от март 1980 г. се редуват през седмица. В края на 1981 г. водещият Янчо Таков е уволнен, защото е осъден на няколко години затвор.

Интересен е коментарът на Иван Славков, тогава генерален директор на телевизията за конфликтите във ВН: „Конфликти имаше. И те бяха за това, кой е звездата на предаването. Главният редактор, или както го водят сега – продуцент, беше Янчо. Кеворк обаче беше основният водещ и ако се извадят сега процентите, ще се види, че 80 на сто от събеседниците са на Кеворк. Янчо също водеше, по-късно мисля, че и Джимо се включи. Но, така или иначе, лицето си беше Кеворк“. В крайна сметка от 27 декември 1981 г. до 30 декември 1990 г., в продължение на девет години, Кеворкян е единственият водещ и автор на „Всяка неделя“. Той е автор и на външната продукция ВН – една от първите в държавната телевизия, която се излъчва през годините 1993 – 1999.

През пролетта на 1999 г. ВН е спряна за пореден път. Медиите задават въпроса: „Легендата „Всяка неделя“ – сбогом или довиждане?“. Съдбата на предаването изглежда предрешена след една реплика на премиера Иван Костов: „Кой може да каже нещо на Кеворк Кеворкян и неговата

продукция?“. Следва поправка в Закона за радио и телевизия, с която се забранява на външните продукции да се занимават с политика, и ръководството на БНТ получава възможност да свали от програмата си най-гледаното си предаване. Това обаче не е неговият край – то „възкръсва“ още два пъти, с автор и водещ Кеворк Кеворкян: през 2002 – 2005 г. в БНТ, когато първата емисия се излъчва тъкмо на Великден, и през 2012 – 2014 г. вече в „Нова телевизия“.

Началото

За началото на ВН Кеворк споделя: *„Сега – чак сега! – си давам сметка: най-голямата трудност пред мен беше, че трябва да деля програмата с други; че отивам там напълно готов, а пък трябва да гледам как втасват мозъците на някои аматьори. При това в началото работех с хора, свързани с Политбюро на ЦК на БКП (син и снаха). Веднъж се изтървах и казах, че очаквам да дадат рубрика и на другарката Цола Драгойчева, член на Политбюро, българската Долорес Ибарури, която вече беше на пределна възраст… Но Съдбата ти си знае работата – важното е ти да ѝ останеш винаги предан. След около три години останах сам и ВН започна да плющи като знаме… Не съм имал време и още по-малко желание да броя със сметалото поражения или победи. Не съм си губил времето и с димки. Ще добавя тук един кеворкизъм: „Най-голямото поражение на занаята ни нанесоха димките на празнословието. Занаятът се превърна в изпридане на кукувича прежда от слухове и недомислия. Нищо не се доизносва до край – и има смисъл колкото дрезгавите кукуригания заран на някакъв селски петел. Този стил се превърна в синдром на недоизричането – мяу-мяу, бау-бау. Има не повече от десетина души, които могат да се вкопчат в някаква фраза, да провидят далеч зад нея. Да я чуят дори по-добре от онзи, който я изтървава – уморен от политическото бъбрене или внезапно решил да си има отношения с дамата, наречена „Чест“. Но пък в същото време, изглежда, съм трупал някаква ярост в себе си – която съм криел дори от самия себе си. Обаче от време на време съм получавал компенсации – с малки издевателства, чужди, разбира се. Ето един пример. След интервюто с Амосов близо два месеца не водих ВН. Когато отново се появих, в „Събеседник по желание“ бях поканил „Трио „България“ – те пък влязоха в студиото, пеейки песента „Слънце наше“. Случайно, разбира се“.*

Идейният проект на „Всяка неделя“

Въпреки съмненията на Кеворк ВН стартира, но и до сега не е съвсем ясно кой всъщност измисля името на програмата. Негов кръстник поскоро е Тошо Тошев, който в онези години е главен програмен редактор на БТ. На него приписват фразата, че новата програма ще се излъчва *всяка неделя*. **(3)**

В идейния проект на програмата четем, че тя си поставя целите да „редува сериозното с развлекателното, да търси развлекателното и в сериозното, да поставя всички съставки в един зрелищен контекст“. Затова и ще има *„отворена композиция“*.

Първата емисия е излъчена на 7 януари 1979 г., според съхранения от Кеворкян автентичен сценарий включва: Кеворк Кеворкян разговаря с Тодор Динов, Дончо Цончев („Сюжет за малък разказ“ – по случай, който е излъчен директно в същата емисия), Иван Пауновски („Прочетено от нас“), Атанас Свиленов („Филмов преглед“), Георги Черкелов, Крикор Азарян и театралния критик Димитър Канушев („Театрален преглед“).

Димитри Иванов представя новините и рубриката „Среща с историята“, известна от „Информационен дневник – Неделя“. Сашо Диков представя „Спортни свидетелства“. Нина Ковачева, снаха на премиера Гриша Филипов, представя седмичната програма на телевизията. Янчо Таков разговаря с баскетболния треньор Иван Тодоров, както и с Аксиния Джурова и Тома Спространов в рубрики, които са пренесени от „Информационен дневник – Неделя“. Приемствеността между „Дневника“ и „Всяка неделя“ е повече от очевидна.

Рубриките на „Всяка неделя“

Истинският възход на предаването започва от началото на 1982 г., когато Кеворк е негов едноличен автор и водещ. Той запазва някои утвърдени рубрики, например „Песента на „Всяка неделя“, която създава и представя хитовете на естрадната музика. Или „Сюжет за малък разказ“, в която известни писатели съчиняват разкази директно в ефир, по действителни случаи, представени в същото предаване. Запазва и рубриките „Спортни свидетелства“, „Филмов преглед“, „Театрален преглед“, „Очаквани заглавия“. Но постепенно добавя и много нови, които са оригинални и нестандартни, те преодоляват медийното клише на ранната телевизия и се опитват да наложат различен образ и поглед към живота, неговите събития и герои.

В *„Открит урок“* се издирват талантливи млади музиканти и певци – първите „преподаватели“ в тази рубрика са световноизвестният оперен певец Никола Гюзелев и виртуозът на кларинета Иво Папазов – Ибряма.

„Арбитраж в неделя“ прави скандални разследвания – например за допинг аферите в българския спорт.

„Час по семейна история“ пробужда у зрителите небивал интерес към родовата им памет.

В *„Студио Бумеранг“*, което се излъчва на живо и в присъствието на стотици зрители, са дискутирани драматични проблеми на българското здравеопазване и образование.

Рубриките *„Полемика“*, *„Искам думата“*, *„Право на отговор“* са трибуна на остри словесни сблъсъци.

„Животът край нас“, *„Пощенска кутия „Всяка неделя“*, *„Истории край ПТС“*, *„Странни писма“* са опит за пробив към истинската публичност.

Най-популярната рубрика *„Събеседник по желание“* се появява и като *„Десет години по-късно“*. Един от игралните филми на големия български режисьор Христо Христов е озаглавен *„Събеседник по желание“*. В него малка роля има и Кеворкян, който играе себе си. (Вж. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Хроника, 25 години. София: изд. „Захарий Стоянов“, 2004, с. 7 – 8).

„Събеседник по желание“

„Събеседник по желание“ (СЖ) стартира на 17 февруари 1979 г., с водещ Кеворк Кеворкян, и много бързо привлича зрителския интерес. **(4)** След години той казва: *„Рубриката „Събеседник по желание“ беше едно внезапно озарение, сякаш някакво хрумване на телевизионния Господ, ако има такъв“*.

Със сигурност рубриката е най-популярната в историята на БНТ. В нея са представени до края на 1990 г. 484 личности. Телевизионното интервю по мнението на критиците се превръща в спектакъл. Интересът на зрителите е огромен, те получават възможност да участват в директния разговор. Кеворкян често кани в рубриката и обикновени хора, типажи извън официално регламентираните „образи на времето“: шофьор на автобус, пощальонка, кравар, анатемосан строител... Практика е например да се редуват сензационно интервю с прочутия строител бунтар Дамян – с разговор с Нобеловия лауреат акад. Басов. „Пробата“ за „Събеседник по желание“ Кеворкян прави с оперния певец Никола Гюзелев. Първи

участник е знаменитият актьор Григор Вачков. Едно от сензационните интервюта е с народния лечител Петър Димков. Колективен събеседник е целият национален отбор по вдигане на тежести, директно от залата в комплекса „Диана“. Петър Слабаков нарича телевизията „кочина“, след което следва... ремонт на една гримьорна (в. „Труд“, 7 юни 1999 г.).

Някои рубрики на ВН имат подчертан интерес към литературата – писателите са чести събеседници в студиото. Литературните тежнения на ВН трябва да се търсят и в биографията на Кеворкян. Неслучайно в концепцията на предаването четем, че то *„ще насочи своето внимание към актуалните вълнения от света на изкуството и културата [...] Следователно ще регистрира едно движение от личното вълнение на нашия събеседник към актуалните вълнения на духовния живот [...] ще се търси точното място на всеки отделен факт в йерархията на културните ценности“* **(5)**.

В едно интервю от този период Кеворк споделя, че *„телевизията черпи повече идеи от света на литературата, отколкото самата тя предлага.* Въобще тя *ни дава възможност да проникнем зад външната видимост на нещата и по своему прави достъпни някои идеи, за съществуването на които ние не подозираме“* **(6)**.

Телевизионните мостове

През 1980 г. рубриката „Събеседник по желание“ осъществява първите си директни тв мостове: с прочутия руски актьор Вячеслав Тихонов от Москва и с полската звезда Ян Енглерт от Варшава. Участието на световни звезди става обичайно за „Всяка неделя“: Астронавтът от „Аполо“ Ръсел Швейкарт, легендарният алпинист Йежи Кукучка, авторът на магическия куб Ерньо Рубик, екстрасенсът Анатолий Кашпировски също са герои на „Всяка неделя“ (в. „Труд“, 7 юни 1999 г.).

От 1983 г. стартират и директните предавания на цялата програма от редица европейски столици – от Москва до Париж. През 1986 г. ВН прави тв мост между четири града: *Москва – Киев – Тбилиси – Петербург.* В книгата за автографи са запазени около **400 девиза и афоризми**. **(7)**

Личностите и героите на „Всяка неделя“

Най-възрастните събеседници по желание са поетесата Елисавета Багряна и генерал Владимир Стойчев, които участват в предаването, когато са над 90-годишни.

Геният на пантомимата Марсел Марсо представя свои етюди на живо в студиото.

Ерньо Рубик разгадава тайните на магическия си куб.

Световните звезди в „Гореща линия“ – 2002 – 2005 г.

В „Гореща линия“, която наследява „Събеседник по желание“, участват много известни личности от световен мащаб, те са представени по следния начин в автоклипа на рубриката: **Михаил Горбачов**, човекът, който събори стената между Изтока и Запада; **Антонио ди Пиетро**, бащата на операцията „Чисти ръце“ в Италия; геният на балканската музика **Горан Брегович**; идолът на френския футбол **Мишел Платини**; световноизвестният режисьор **Андрей Кончаловски**; знаменитият руски поет **Андрей Вознесенски;** носителят на „Оскар“ режисьорът **Анджей Вайда**; журналистката **Анна Политковская; Рон Мос** от най-гледания сериал в света „Дързост и красота“; авторът на „Ледоразбивачът“ **Виктор Суворов**; емблемата на съвременния поп, рок и блус **Дзукеро**; ангелогласният **Бочели**; създателката на първото клонирано бебе **Бриджит Боаслие**; **Дон Нелсън** от програмата „Аполо“; кралицата на любовните истории **Джаки Колинс**; живият класик на съвременната литература **Гор Видал**; патриархът на световната икономическа мисъл **Джон Кенет Гълбрайт; Дарио Фо**, носител на Нобелова награда за литература; **Алина Фернандес**, дъщерята на Фидел Кастро; световноизвестният биолог **Виторио Колизи**; култовият писател **Паулу Коелю**; най-скъпо платеният американски автор **Том Кланси**; кралският астроном **проф. Мартин Рийс**; **Сейф ал Ислам**, син на либийския ръководител Муамар Кадафи; един от най-известните анализатори на ЦРУ за Източния блок **генерал от запаса проф. Мелвин Гудман**; **проф. Никълъс Уолд**, откривателят на „Полипил“; най-известният телевизионен актьор в света **Джон Маккуик** от сериала „Дързост и красота“; легендарният полицейски комисар на Ню Йорк **Бърнард Керик**; кралицата на съспенса **Мери Хигинс Кларк**; анализаторът на световните конспирации **Томас Гордън**; желязната лейди на Хагския трибунал **Карла дел Понте**; майсторът на супертрилъри **Дейвид Балдачи**; геният аутист **Ким Пик**, **Ернест Мулдашев** и др.

ВН има пет издания:

Първата „Всяка неделя“ се излъчва от 7 януари 1979 г. до 25 юни 1989 г.;

Втората „Всяка неделя“ – от 19 ноември 1989 г. до март 1991 г.;

Третата „Всяка неделя“ – от ноември 1993 г. до февруари 1999 г. като копродукция с БНТ;

Четвъртата „Всяка неделя“ – от 28 април 2002 г. до 24 април 2005 г. като външна продукция на БНТ;

Петата „Всяка неделя“ – от 9 септември 2012 г. до юни 2014 г. в „Нова телевизия“.

Телевизионните рекорди

„Всяка неделя“ е рекордьор в много отношения. Тя е най-дългото магазинно предаване с времетраене 140 минути, а след 94-а година и с времетраене от 270 минути, когато включва и мачове от „калчото“ – италианското футболно първенство, както и баскетболни срещи от НБА, които Кеворкян закупува със собствени средства.

На 1.01.1984 г. предаването продължава цели осем часа – в „Събеседник по желание“ са поканени едно дете на 6 години и един столетник. Столетникът обаче заспива в студиото…

„Всяка неделя“ се превръща в: *„легитимация за обществена значимост“.*

Много обичаният актьор Велко Кънев често разказва една история: направили го „заслужил деятел на културата“ и той решил да се похвали на майка си. Обадил ѝ се по телефона, а тя му рекла: „Че какво толкоз, нали беше „Събеседник по желание“ при Кеворк!“.

„Всяка неделя“ първа създава всенародно дарителско движение. Събрани са няколко милиона лева, с които са възстановени десетки войнишки паметници.

В края на 89-а „Всяка неделя“ прави нещо безпрецедентно, което не е повторено никога по-късно: иска вот на доверие от зрителите и получава подкрепата на над 480 хиляди души. Това е потвърдено от нотариус в студиото.

„Културният перископ“

Още на старта ВН влиза в ролята на предаване с много висока публичност, своеобразен *„културен перископ“*, който запълва скучното всекидневие на зрителя с богатия свят на изкуството и културните събития. Кеворкян е наясно, че новата програма трябва да предложи на зрителя друга професионална формула – тази на изпреварващата, качествената журналистика. И най-вече – нови телевизионни техники и средства за

преодоляване на идеологическата стена, която сковава мисленето, клишира реакциите и въвежда в социалната проблематика рутината на единствено позволеното.

Всъщност изкуството и културата са традиционна сфера на идеологическа съпротива – не толкова срещу режима като цяло, колкото срещу неговите сковаващи идеологически стандарти. Затова и голяма част от рубриките на ВН са твърде нестандартни – *„Сюжет за малък разказ“* поставя писателя в необичайната роля на художествен интерпретатор на конкретен случай от живота, уловен в репортерския обектив, *„Събеседник по желание“* персонифицира културния живот, осветява неговите значими творчески постижения и личности.

В този смисъл ВН е медиен и културен пробив в застоялата вода на социалистическите идеи. А малкият екран осигурява голяма гласност на новаторските идеи, приобщава към тях милионна аудитория. Никоя друга журналистика в онези години няма такава привилегия. Единствено телевизията е способна толкова бързо да предложи на журналистиката едно модерно културно, но и телевизионно ускорение.

За „Всяка неделя“ телевизията е не просто хранителна среда, а предимно творчески шанс – за интелигенцията тя бързо се превръща в своеобразен „интелектуален салон“, *„любимо вечерно четиво“* за обикновения зрител, който в редовете на нейните рубрики *„прочита“* своите желания и надежди.

Но зрителите в началото посрещат на нож новата, доста необичайна тв журналистика. Първото предаване, излъчено на 7 януари 1979 г., предизвиква много зрителски обаждания, изпълнени с обиди и квалификации от рода на: „напразно губене на времето, гавра със зрителската аудитория, нарушаване на традицията на някои установени предавания, експеримент за сметка на зрителя, безсъвестно пръскане на народна пара“ и т. н. Само двама зрители се изказват положително за него. **(8)**

Много скоро обаче зрителската оценка се обръща на 180 градуса и ВН става абсолютен рекордьор по брой на зрителските писма. Ако през януари 1979 г. ВН получава средно по 20 писма седмично, то от февруари нататък тя изпреварва всички други предавания и излиза начело в зрителските класации. Където остава неизменно повече от десетилетие. През 1979 г. ВН непрекъснато увеличава броя на зрителските писма – в първата половина на годината тя регистрира близо **6000 писма** в редакционната си поща. Зрителите най-много се вълнуват от рубриките: „Събеседник по желание“ и конкурса „Песента на ВН“. Експертите от редакция „Телевизия и зрители“ отбелязват, че в огромната си част зрителите изразяват положителната си оценка за програмата. **(9)**

Така ВН преодолява първоначалното стъписване на аудиторията. Зрителите бързо се адаптират, като показват вкус към телевизионните новости. Не закъсняват и резултатите от социологическите изследвания – през 1979 г. Националният научно-информационен център по културата прави регионално изследване на тема: *„Неделният телевизионен ден на Габровски окръг“*, което показва, че аудиторията на ВН вече е 51,0 %, с което изпреварва аудиторията на предаването „Панорама“. ВН се гледа от намиращите се в активна възраст габровци, а двете ѝ най-популярни рубрики са новините и „Събеседник по желание“. Що се отнася до оценката за водещите – за Кеворкян тя е много по-добра, отколкото за Янчо Таков. Именно към Кеворкян се отправят суперлативи като: *„блестящ импровизаторски талант“, „интересен, интелигентен, контактен“, „интелигентен и с чувство за хумор“.* **(10)**

Бързата промяна на зрителските нагласи към ВН се дължи главно на модерния профил на програмата – зрителят е удивен от необичайния **едър план на културата**, който му дава шанс да „събеседва“ с интелектуалния елит на нацията, да скъсява разстоянието, което го отделя от популярните личности на времето.

ВН действително се превръща в медийна легенда. През 1981 г. „Балкантон“ пуска грамофонна плоча с няколко разговора на Кеворкян в СЖ – с **оперните певци** Райна Кабаиванска и Николай Гяуров, с **писателите** Блага Димитрова, Георги Джагаров, Павел Матев и Любомир Левчев, с **актьора** Любомир Кабакчиев, с **композитора** Александър Райчев. В плочата тези разговори се придружават с фрагменти от оперни изпълнения и стихове, изпълнени от големия **актьор** Стефан Гецов. По този повод Кеворк споделя следното: *„Извинявам се на днешните телевизионни дребосъци, но и това го е имало в богатата биография на „Всяка неделя“. Сега гледам на тази плоча като на още едно признание за усилията на „Всяка неделя“ – и то в едни прекалено подредени, дори нормирани години. Само си представете кой би могъл да издаде в наши дни подобна плоча и какво би могла да побере тя... Нищо работа, една плоча – но никога дотогава, а и никога след това телевизионни интервюта не са издавани по този начин“.*

Въпросите

Телевизионните диалози на Кеворкян, като правило, са **нестандартни**, публиката е шокирана от **необичайното диалогово пространство**, от твърде различния журналистически профил на водещия. Той задава

лаконични и конкретни въпроси на събеседника, не се рови в неговия „интимен живот“, във въпросите му се улавя траен интерес към творческата съдба на събеседника.

Кеворкян използва и зрителски въпроси, които умело обобщава и резюмира. Температурата на разговора неизбежно отразява неговото уважение към събеседника, зачитането на личната му територия. В редки случаи си позволява въпрос, който се отнася до защитената интимност на събеседника. По-скоро прави съдържателен профил на създаденото от него, напипва изповедното начало, което придава живот и емоция на целия тв разговор. Убеден е, че в осветения медиен фокус въпросите могат да разкрият характера на човека, да изкарат на бял свят и онова, което той предпочита да остане в сянка. В началото следват спиралата на дедукцията, те са по-общи, след което пунктуацията на разговора ги разроява, като търси да улови главно духа на човека, атмосферата на творческото му лице.

Днес, от разстоянието на времето, интервютата в „Събеседник по желание“ разкриват, че голяма част от прочутата Кеворкянова провокация се затваря в думите, но също и в някои паралингвистични маркери на водещия – *интонация и поглед, жестове и мимика.* В прочутия *размахан показалец*, в неговата обичайна *леко иронична усмивка* или *силно втренчен поглед*.

Закономерно, след бързия успех на ВН, се появява и завистта, а когато един нестандартен журналист не може да бъде разбран, той естествено бива оплют – в телевизията тръгват легенди за непоносимия характер на Кеворкян, за убийствения ритъм на работа, който налага на екипа си, разправят се небивалици за неговите хонорари, връзки и материални възможности. Дълго и нашироко се обсъжда и неговият перфекционизъм – всички знаят, че той чете и преглежда купища книги при подготовката на бъдещия разговор. Мълвата говори и за неговите прочути бележници със записки и фрагменти, въпроси и случайни хрумвания, които разгръща минути преди старта, с надеждата да улови най-вярната посока за предстоящия разговор и конкретен събеседник.

Кеворкян действително не пести журналистическите си усилия – през седмицата посещава дома на неделния събеседник, разглежда неговите книги, колекции и албуми, разговаря с близките му. В този смисъл неделният тв диалог е само върхът на айсберга, същинската му част е „*под водата*“ – усилията за разгадаване на публичната персона – и конкретната личност, която я изгражда. В интервю през 1981 г. с известна самоирония казва, че счита себе си за „*колекционер на характери*“, който търси нес-

тандартните събеседници – тези, които идват в студиото, за да взривят аудиторията и пет пари не дават дали се харесват (или не) на публиката. Интересуват го кризисните, граничните ситуации, които се раждат в телевизионното общуване. **(11)**

Упорито задава своите необичайни въпроси, чрез които иска да улови личността в различна, нерутинна ситуация – какво би станало, ако животът потече в друго русло, какви роли не може да изпълни прочутият Николай Гяуров, с какво театърът потиска Андрей Чапразов, как популярният образ на „Щирлиц“ всъщност пречи на Вячеслав Тихонов... Прочутата ирония на Кеворк поставя разговора в необичаен ракурс – когато Иван Славков, в ролята си на телевизионен шеф, сяда в стола на събеседника, трябва остроумно да отговори кое е най-глупавото нещо, което е чел за телевизията, и по-конкретно за ВН. Но той така и не успява да влезе изцяло в ироничния контекст на водещия. **(12)**

„*Кеворкирането*“, за което навремето се носят легенди, е по-скоро израз на модерен диалог, който показва на аудиторията истинското лице на събеседника и иска да предизвика неговата спонтанна и искрена реакция, създаваща атмосфера на изповедност и съучастие. Неслучайно водещият предварително не задава своите въпроси, а само маркира пред гостите общия проблемен кръг на разговора. В противен случай ще умъртви разговора, а събеседникът ще се превърне в най-обикновен резоньор.

За родната телевизия такъв професионален подход към екранния диалог е нещо ново – преди Кеворкян никой не влиза в ролята на „медиен анатом“, който „потъва“ дълбоко в тъканта на разговора, за да извае по различен начин образа на твореца и сътвореното от него. Известните интелектуалци и медийната критика бързо вникват в тази нова екранна ситуация и високо оценяват неговите журналистически усилия.

За майсторството на Кеворк в задаването на въпросите поетесата **Блага Димитрова** казва следното: „Да приковеш вниманието на невръстното дете и на дремещата баба, на преситения интелектуалец и на взискателния младеж, на уморения работник и на самомнителния многознайник, в един и същ миг да ги слееш в едно очакване, в един замрял дъх „Ами сега!“ – това е безспорен талант“ **(13)**. „Кеворкян обича повече импровизацията, неговите въпроси понякога са провокиращи, спонтанни и неочаквани“, казва **Владимир Каракашев (14)**. **Атанас Свиленов** обръща внимание на „умението на Кеворкян да предразположи събеседника си към искреност, към изповедност, да му отправи оригинални въпроси, да спечели доверието му с това, че познава творческото му дело“ **(15)**. А известният руски актьор **Андрей Миронов** споделя колко е интересно пет минути

преди спектакъла му в София пред телевизионната камера да тече жив и непринуден разговор… **(16)** Както простичко се изразява един зрител: „Кеворкян е личност действена, с усет към парливите проблеми...“ **(17)**.

Живков като зрител на ВН

Вестник „Труд“ – 7 юни 1999 г., пише, че Тодор Живков в тесен кръг е казвал: „Няма да ги слушате Кеворк и „огонките“, те ви лъжат!“. Подробности за тази гневна реплика научаваме от Кеворкян от книгата му „Необичайни срещи“: *„Павел Писарев ми предаде, вече след 10 ноември, разказа на Петър Дюлгеров, шеф на профсъюзите и кандидат-член на Политбюро на ЦК на БКП. Веднъж, по време на едно заседание на Политбюро, Живков внезапно се разярил и казал: „Няма да ги слушате Кеворк и огонките, те ви лъжат!“. Всички мълчали – мене ме знаят, но кои са тези огонки? А Живков имал предвид хората около списание „Огоньок“, ледоразбивача на перестройката, които мощно представях в ония години и които в немалка степен подготвиха общественото мнение у нас за промените“.*

Дали Кеворк е правил компромиси във ВН, с кого и доколко се е съобразявал?

„Да правя компромиси? – изненадва се той. – *Нямаше с кого. Правиш това, което си си наумил – и толкова. Никога не съм се сърдил за неприятностите или разправиите, които съм имал. В края на краищата сам съм си ги създавал. Играта си имаше правила и щом ги нарушиш – трябва да си платиш по един или друг начин. Просто е. Говоря за годините преди „Промяната“. След 1989-а играта стана по-мръсна, а днес телевизиите вече раболепничат по най-безсрамен начин. Все се крият зад Блудницата Рейтинг. Навремето дори един най-обикновен инструктор от отдел в ЦК на БКП имаше повече кураж от днешните тарикати, които управляват цяла държава – и направо щеше да ти каже от какво са недоволни големците – а не да се крие зад някакъв „рейтинг“.*

Чак сега се замислям дали не трябваше да бъда малко по-гъвкав, не толкова неотстъпчив, за да осигуря по-трайна съдба за ВН. Но нямаше да съм аз. Спирали са ме в ерата на Живков, спирали са ме Костов, Първанов, Бойко също се вреди…“

Така – в *славната епоха* на Българската телевизия започва епохата на предаването с най-голяма добавена стойност в телевизионната журналистика у нас. Както и творческата биография на най-добрия журналист, който Българската телевизия успя да създаде за шест десетилетия медийна история.

В окото на бурята

През 80-те години тоталитарната власт импозантно загнива, потънала в разкоша на резиденции и ловни стопанства, зорко защитена от народа, който не трябва да узнае в какъв лукс живеят неговите комунистически любимци. Митът за абсолютната правота на марксизма отдавна е мъртъв, а името и делото на Маркс, справедливо или не, са напълно компрометирани от социалистическата практика. Краят на тоталитаризма учудващо напомня рухването на Римската империя: всичко изглежда привидно здраво и сигурно, но отвътре е разядено от неефективния икономически модел, от негодността на управляващата върхушка, от връзките и привилегиите, отредени само за малцина.

Идеологическият контрол

Пороците на системата се оглеждат и в телевизията. В периода, когато я управлява Стефан Тихчев – той „наследява“ Иван Славков, идеологическият контрол върху телевизията е все така силен. Всички планове на телевизията виждат бял свят едва след като се утвърдят от съответния отдел на Централния комитет (ЦК) на Комунистическата партия. Те с месеци събират прах в чекмеджетата на ЦК, преди да се пристъпи към реалното им прилагане.

По този повод Кеворкян разказва следната история: „*От отдела на ЦК поискали Тихчев да изиска списък на събеседниците по желание за цялата следваща година. И той с присъщата си дипломатичност ме помоли да дам този списък. Аз забравих, той пак ми каза, аз пък рекох, че не е възможно в едно директно предаване да има списък за една година напред, и на третия път, нямаше накъде, дадох му някакъв списък. Минаха доста месеци и веднъж Тихчев ме срещна и каза: „Абе, какви ги вършиш ти? Какво излъчваш, а какъв списък си дал всъщност?“. Но понеже ме гледаше приятелски и се усмихваше с очи, отговорих: „Ами, някой от ЦК забеляза ли?“. Той се засмя и така се разделихме*“.

Успехът на „Всяка неделя“ е очевиден. „Гафовете“ – също.

През месец февруари 1983 г. проф. Филип Панайотов коментира в предаването някои малко известни факти за събитията през 1923 г. и не скрива отношението по онова време на Комунистическата партия към БЗНС – като представя публикуваните в „Работнически вестник“ статии „Цинизмът на насилниците“ и „На борба срещу вилнеещата дружбашка реакция“, както и постановлението на Висшия партиен съвет на Комунис-

тическата партия, в което трудещите са призовани на решителна борба и срещу селската буржоазия, представена от БЗНС. **(18)**

На следващия ден Програмният съвет на БТ преценява, че „е допусната политическа грешка в интервюто с проф. Филип Панайотов, излъчено от програма „Всяка неделя“, за което обръща внимание на екипа, осъществил реализацията“ **(19)**.

Примката на идеологическия контрол се затяга около ВН. Известният поет Божидар Божилов упреква Кеворкян, че само чака някой да бъде критикуван, за да го покани в студиото.

Тодор Живков, който според свидетелства на Иван Славков и Любомир Левчев задължително гледа „Всяка неделя“, вече директно критикува Кеворкян.

Едно свидетелство от книгата на бившия секретар на ЦК на БКП Стоян Михайлов „Политически фрагменти“: „Заседание на Политбюро на ЦК на БКП, 27 април 1982 година – по въпроса за обединяването на телевизията и радиото в комитет. **Живков:** „Във „Всяка неделя“ не се споменава за партията, за нашата дейност, няма партийно ръководство там“.

Сякаш за да потвърди оценката на Живков, „Всяка неделя“ категорично защитава филма на Христо Христов „Една жена на 33“, който остро е критикуван от партийните цензори. Във ВН обаче той е високо оценен в разговор на Кеворкян с филмовия критик Александър Грозев. Нещо повече, в началото на 1983 година Кеворкян прави анкетата „Най-добрите филми на изминалата година“ с водещи киноспециалисти, в която „Една жена на 33“ категорично е посочен като най-успешния филм на годината. Това вече е открита конфронтация с партийната оценка.

Година по-късно Христо Христов създава филма „Събеседник по желание“, който също попада във фокуса на внимание на Първия ръководител – но става повод Кеворкян отново да бъде критикуван.

Още едно свидетелство от книгата на Стоян Михайлов: „Среща с актива на кинодейците, Варна, 22 ноември 1984 г. **Живков:** „Духовната култура е в подем, в киното е направена огромна крачка напред. Критиката на някои отклонения не доведе до стагнация, а до подем. Филмът „Събеседник по желание“ прави поврат, защото в него комунистът защитава своя идеал, а във „Всяка неделя“ тъкмо това го няма“.

По това време – ноември 84-а – Кеворкян от няколко месеца не е на екран. Ръководството на телевизията ловко се възползва от партийния натиск: той получава нареждане в емисията на „Всяка неделя“ на 15 юли 1984 г. да отпадне рубриката „Събеседник по желание“, а вместо нея да се излъчи разговор със съветския историк международник академик Арбатов, който да не бъде воден от Кеворк, а от друг журналист.

Шефовете добре са си направили сметката, познавайки крайно честолюбивия му характер: той отказва да води програмата и около шест месеца не се явява на работа. Но от телевизията не смеят да го уволнят.

През тези месеци ВН направо се срива, изреждат се няколко водещи, колкото да предизвикат недоволството на зрителите. Те отрупват медията с протестни писма и питания защо от екрана мистериозно изчезва техният любим тв водещ.

Критическите резонанси

По това време на страниците на в. „Народна култура“ се разгаря конфликт между медийния експерт Александър Ангелов и Кеворк Кеворкян. Ангелов пише балансирана и относително обективна статия за ВН и нейния водещ. Той не скрива възторга си от Кеворк: „Безспорно този журналист направи качествена крачка напред в телевизионното интервю... Вдъхна му директност, предизвикателност, неочакваност, дързост... Стана авторитет за едни и гръмоотвод за критиките на други“. Но заедно с положителните оценки Ангелов формулира и своите опасения, които се свеждат до конвейерния характер на програмата, който притиска Кеворкян, и това понякога се отразява на качеството на неговите разговори. Ангелов е обезпокоен от „еднаквите реакции на Кеворкян срещу различни темпераменти и характери“. На финала на статията си той съветва популярния водещ „да помисли за смяната на някои методи, обрати, похвати“ **(20)**.

Александър Ангелов има право на собствено мнение, при това неговата професионална оценка за „Всяка неделя“ е коректна. Друг е въпросът, че той определя като недостатък **главното предимство** на водещия и основната идея на „Събеседник по желание“ – в разговора да се извади най-вече характерът на човека, неговата човешка и творческа мяра, а не толкова особеностите на професията, която упражнява.

Кеворкян е раздразнен от тази статия и допуска грешка – той публикува във вестника отговор, изпълнен с обиди срещу „телевизионната критика“, повлияни предимно от емоции, а не от основателни причини. Той е прав, че от обновление се нуждаят предимно ония програми, които „*кретат в прахоляка на тв ариергард*“, но същевременно пропуска факта, че именно силните и популярни програми активизират не само зрителския интерес, но и усилията на медийната критика. Прав е и в своите опасения за втория план, за невидимия контекст, в който ВН може да се постави, защото „*телевизионната продукция се създава в една вечна*

битка с дреболиите, в борба с бездушието на анонимни сътрудници“. Но смята, че „*просторите пред телевизията са свързани с преоткриването на човека, а не в търсенето на нови жанрово-стилистични изражения*“ **(21)**. Тук не е прав – просторите пред модерната телевизия предполагат и едното, и другото. Всъщност няма как на малкия екран да се роди истинският портрет на човека, ако към него се върви с остарели методи и похвати.

Разбира се, ВН и водещият най-малкото могат да бъдат обвинени в консерватизъм, в непознаване на медийните закони или в неразбиране на жанровите особености на тв интервюто. Но журналистиката, която прави Кеворк, е твърде необичайна и подобни интелектуални реакции донякъде са разбираеми.

Журналистическата гилдия е предизвикана от този скандал, в резултат на което секция „Теория и критика на журналистиката“ към Съюза на българските журналисти (СБЖ) прави през май 1984 г. голямо обсъждане на ВН и на Кеворк Кеворкян – като тв водещ. **Владимир Михайлов** отбелязва, че той е „явление в тв журналистиката“, но не подминава неговите провокативни и заядливи въпроси и – за всеобщо учудване – отстоява „еднаквостта“ на живата и записаната телевизия“. Проникновено изказване прави **Никола Алексиев**, който смята, че главната грижа на ВН е как да избегне или забави износването, а нейният адресат е неизбежният мелез у всеки от нас. За него ВН е самотно предаване, което е лишено от равностойни по въздействие контрапункти в останалата тв програма. **Лиляна Андреева** подчертава, че голямата творческа сполука на Кеворкян е „чрез майсторското сътворяване на интервюто да предизвика саморазкриване на личността, да накара стеснителния да се отпусне и заговори естествено, да предизвика спонтанна откровеност на затворения, да блесне... и негативната черта в характера на събеседника“. **Владимир Каракашев** говори за голямата „нравствена издръжливост, трудолюбие и целенасоченост“ на Кеворкян, но отбелязва, че ВН плаща известен данък на всеядността. За **Григор Чернев** ВН съдържа не само информация, но и „нещо от същностната характеристика на нашия народ, от националния ни характер“. **Атанас Свиленов** отбелязва чувствителността на Кеворкян към всеки фалш, въобще към всичко онова, което не е достойно за публиката, а **Тодор Абазов** изтъква демократизма на ВН. **(22)** Обсъждането е коректно, то изхожда главно от професионални съображения – не се сбъдват очакванията, че с него се цели да бъде подготвен един бъдещ разгром на ВН и Кеворк Кеворкян.

Комунистическата ярост

По високите етажи на властта обаче се прокрадват именно такива намерения. Няколко месеца по-късно, през октомври 1984 г., групата за телевизия и радио към отдела „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП представя обстойни **Бележки за състоянието и проблемите на ВН**, в които след ритуалните встъпителни хвалебствия към предаването и неговия водещ следват обвинения в ред идеологически грехове – в предаването „недостатъчно присъства богатството и разнообразието на социалистическия начин на живот... Широко присъства визуална информация от западните телевизии, като така индиректно се внушават на българския зрител западни образци и модели за живота на съвременното буржоазно общество“. Упреци предизвикват и западните анимационни филмчета („Малките ни зрители трябва да запомнят герои с български имена!“), западната музика, облеклото на естрадните звезди. ВН е обвинена, че е направила опит за утвърждаване на дискриминирания филм на Христо Христов „Една жена на 33“. Групата смята, че „Събеседник по желание“ е в творчески застой, обвинява Кеворкян в повторяемост на въпросите... Но генералното обвинение към предаването е **недостатъчно яркото и последователно прилагане на класово-партийния критерий и липсата на ярък национален стил**. „Главното е да се извърши коренен прелом в предаването, за да върви то във вярната и правилната социалистическа посока...“ **(23)**. За жалост, такава е партийната оценка.

Оценката на зрителите

Тя е коренно различна: „За мен ВН е най-хубавото предаване..., а Кеворкян е едно откритие, една находка за БТ, а и за българската журналистика въобще. Мисля, че „Събеседник по желание“ има свой стил, своя физиономия, своя специфика“, пише **Петър Чакалов (24)**. А журналистката **Искра Дойнова** в лично писмо до водещия констатира: „ВН компенсира в огромна степен много липси на БТ... В критиките срещу Вас (Кеворкян) има огромна доза раздразнено еснафство, провокирано чувство за раболепен ред, разчовъркана баналност“ **(25)**. Има и зрители, които, верни на догматичния рефлекс, не забравят да напишат, че Лиляна Кошлукова, която е поканена в „Събеседник по желание“, е от „крайно фашизирано реакционно семейство“. Но зрителските предпочитания са категорични – в една анкета на вестник „Поглед“ през 1985 г. ВН има най-широка публика. **(26)** Въобще по това време предаването събира не

само зрителските, но и критическите погледи. Към българските автори се прибавят и руски – критически рецензии за предаването излизат в списание „Телевидение и радиовещание“ и вестник „Известия“. **(27)** „Този провокативен маниер „хваща“ събеседника, включва го в особено силово поле, подтиква го към неочаквани... саморазкрития“, пише **Йорданка Благоева (28)**. А **Константин Еленков** я допълва, че Кеворкян владее изкуството на общуването. И това се доказва от простичкия факт, че повечето от събеседниците му, когато сядат срещу него, не скриват приятния трепет. И мнозина отиват при него дори с по-голямо любопитство от неговото. **(29)**

Може би най-проникновения анализ за ВН и нейния водещ по това време прави **Сергей Райков** в статията си: „Това изкушение – интервюто“. Райков умело напипва една от главните особености на телевизионното интервю на Кеворкян – в него „динамиката и актуалната моментност... се сблъскват, вече в съзнанието на водещия – с проблема за преходността, мимолетността, крехката нетрайност на говореното слово... Нетрайността на живото слово подтиква интервюто към „литературност“ – т. е. подхранва амбициите му да постигне (като компенсация) художественост, художественото въздействие на литературата“. Райков обръща внимание на още два съществени проблема – първият е свързан с границите на телевизионния риск, при който „добронамерената провокация“ е винаги по-плодотворна от предпазливото „предразполагане“. А вторият е неоценимото предимство на телевизионното интервю, което може да каже (и казва) неща, които литературата не би рискувала (или просто не би могла) да изрази пряко.

Професионалното кредо на водещия

Телевизионното интервю донякъде преосмисля границите и съдържанието на жанра, доколкото въвежда своеобразен фолклорен елемент, характерен за телевизията – чрез малкия екран интервюто „разказва“ истории, изпълнени с герои и събития, „показва“ различни характери, които се гледат от милионна аудитория. Телевизията, по същество, адаптира интервюто като литературен жанр – към потребностите на масовия вкус. В интервю Кеворкян излага своето кредо: „*Телевизията е преди всичко диалог с човека. Публиката иска да се появи някаква физиономия, за да започне да се вглежда в нея..., да ѝ разчопли душата. И номерът е да направиш този разговор достъпен за хората, да ги раздразниш и предизвикаш, та да научат и нещо за себе си... Амбицията ми е била събеседниците да*

бъдат представяни като хора, като човеци – с техните пристрастия, с техните страхове, като кредитори и длъжници на обществото“ **(30)**.

Кеворкян фолклоризира жанра в най-добрия смисъл на думата. Прави го разбираем и достъпен за огромна аудитория. ВН създава нови съдържателни практики на телевизионния диалог. В друго интервю откровено признава, че е по-скоро плах, отколкото суетен, и това се дължи на факта, че диалогичната журналистическа форма не е на мода. Смята, че по принцип няма опасни въпроси, защото *„всеки има възможност сам да се споразумее с истината“*. И продължава, че е време да изоставим лустросаните маниери на публичното общуване – лично той не понася рахатлъка на престорената искреност, а в студиото целта се постига с много откровеност и нерви, упорство и разправии. Затова за него интервюто е *„един опит да се достигне преди всичко до човешката същност на събеседника“* **(31)**.

В порива си към човека Кеворкян вади на „телевизионната пътека“ много интересни събеседници. Чрез духовно богатите личности, които сядат на стола на ВН, той иска да превъзмогне съсипващата роля на телевизията върху водещия, анулирането на неговата самоличност. Това са негови думи, в които се отлага страхът, че *„в телевизията е ужасно трудно да устоиш себе си, защото трябва да се харесаш на ужасно много хора“*. На друго място споменава мисълта на Марио Бенедети, който казва, че „хората си приличат по измислените страхове“, а неговият страх е предимно от изравняващата публична сила на телевизията, впрегната невинаги в най-добрата посока. И тук привежда горчивата мисъл на Кенет Уайт: „Кретените напредват“ – кретенизмът, който се шири в родната медия, често се изразява в неразбиране на същинските цели, които си поставя ВН и най-популярната ѝ рубрика „Събеседник по желание“ **(32)**.

Но времето не е подходящо за такива професионални предизвикателства. Независимо от всичко обаче Кеворк продължава да се чувства свободен и това личи най-вече в подбора на неговите гости в „Събеседник по желание“. В интервю разказва за един интересен случай от 1984 г.: *„Бях поканил поета Марко Ганчев и шефовете на телевизията ми се нахвърлиха. Бяха ударили балтията на Марко заради сбирката му „Бягащо дърво“ и заради отказа му да гласува резолюцията на Писателския съюз срещу Солженицин. Марко бил в някакъв „ограничителен“ списък, който обаче тъй и никога не ми го показаха – понеже ни се води, ни се кара, какво да си губиш времето с такъв глупак. И защо, все пак, съм опрял до един низвергнат сатирик? Залъгах ги нещо, че всъщност съм поканил Марко да представи списание „Апропо“, издание на Дома на хумора в Габрово.*

Спестих им обаче цялата истина, защото съвсем щяха да превъртят. А се случи следното: след като приключих интервюто, Марко надписа списанието, което беше донесъл, подаде ми го и кротко рече: „Няма ли да прочетеш автографа?“. Нямах навика да слушам хвалби за себе си в ефир, затова му благодарих и така се разделихме. Едва след края на предаването прочетох автографа. Марко беше написал: „На родоначалника на свободната телевизия в Източна Европа!“. Толкова за свободата и несвободата… “ (сп. „Biograph“, бр. 97, 2019 г.).

Лапите на перестройката

По време на управлението на Лалю Димитров в телевизията различна е само ВН. Единствено тя уверено върви в крак с времето. „Събеседник по желание“ се превръща в трибуна на нестандартни личности – „до“ **Вили Цанков** застава директорът на Центъра „Знаме на мира“ **Владимир Живков**, „до“ **Нешка Робева** е **Сара Смедарчина**, звеновод в тютюнева бригада, „до“ **Александър Геров** е големият философ присмехулник **Азаря Поликаров**. Тук си проправя път и темата за съветското „преустройство“: на горещия стол на „Събеседник по желание“ сядат **Виталий Коротич и Никита Михалков, Сергей Хрушчов и Алес Адамович, Алексей Герман и Юрий Любимов, Дмитрий Волкогонов и Григорий Бакланов и др.**

Кеворкян натрупва значителен опит в интервютата, разговорите в студиото стават много живи и интересни. Температурата на диалога следва особеностите на събеседника, на неговия характер. В центъра е човекът и вечните проблеми на доброто и злото. Критиката веднага отбелязва положителната промяна. **(33)**

Самият Кеворкян в обширно интервю споделя, че *„се страхува от стереотипите на социалното общуване и че отдавна го занимава животът на обикновените хора, които също могат да говорят умно и интересно за важни неща“* **(34)**. Като водещ той по-добре от другите вижда телевизионните капани – блестящите коридори на телевизията са изпълнени с илюзии и привидности, публиката често е склонна възторжено да ръкопляска, и в шпалира от аплодисменти може да се изгуби всеки, който сметне, че е стигнал върха на професията.

Кеворкян силно се различава от останалите тв журналисти – той има интелектуален профил и подчертано уважение към писмената култура. За него не е трудно веднага да улови същността на проблема: *„Нашият занаят се превръща в нещо лесно достъпно, някои си позволяват дори*

да мислят, че репортерът е просто една „привлекателна възглавничка“. Дебнат ни и други опасности, най-главната от които е ***самоизолирането, самозатварянето в тясно социално пространство****“.* Той е убеден, че не стиловите или жанровите търсения могат да обновят телевизията, а най-вече преоткриването на човека, навлизането в неговите същностни пространства.

Давайки си сметка за дебнещите опасности на телевизионната сцена, Кеворкян не заобикаля същинския проблем на екранната действителност – възможността да подмениш събеседника със „сламен човек“, лустросан и неистински, вечно готов да извади от джоба си серия от удобни за всички отговори. Така съпротивата, характерна за истинския разговор, се разяжда от „сярната киселина“ на широко отворената улица към „стадото на удобните“, към рутинното спокойствие.

Всъщност тревогите на Кеворкян са свързани предимно с тази „социална козметика“, която телевизията великодушно насажда в живота на масовия човек. Той открито заявява, че *„няма вкус към тази хигиена на прикриването“,* дори изпада в откровение, че с годините все повече се страхува от преструвките, защото мисли, че телевизионният водещ не трябва да се гримира и прикрива под фалшиво изражение.

В противовес на прилепчивата екранна болест той формулира своето кредо – *„с всички средства трябва да се поддържа искреността в студиото. Във всеки разговор искам да усетя човека, когато е най-близо до себе си, да разбера волята му да действа по определен начин“.* Позовава се на Пол Валери, според който хората се различават по това, което показват, и си приличат по онова, което прикриват. Именно тук Кеворкян вижда и своята мисия – да извади в телевизионния фокус най-вече приликите. Всъщност *„разговорът в студиото не е единичен акт, в който събеседникът чува аплодисментите на публиката или публично сам се ликвидира. Той е нещо много повече от това“*. Кеворкян е наясно с безкрайните посоки на човека, той иска да потъне в атомите на неговия характер, да извади пред погледа на нацията личности и проблеми, които са оставени в сянка, да превъзмогне мълчанието и забравата, толкова характерни за човешката Вселена.

А ВН вече е безспорен фаворит на зрителите – националното представително социологическо изследване, проведено през 1986 г., показва, че тя е далеч преди предавания като: „Телевизионния театър“, „Студио „Х“ или „По света и у нас“. В София тя събира 77.3 % аудитория, в окръжните градове – 75.7 %, в другите градове – 66.7 %, а в селата 46.0 %, пише Цочо Златков в статията си „Софиянецо, опознай себе си“.

Като тв водещ Кеворкян става най-големият телевизионен диалогист, той има безспорен професионален авторитет и се превръща в запазена „българска марка“ в телевизионната журналистика. Нито едно от другите телевизионни предавания не постига съдържателното богатство и качество на „Всяка неделя“ и водещия Кеворкян. Но стремителното развитие на предаването е предизвикателство не само за медийната гилдия, а и за партийната върхушка, за която бушуващата „перестройка“ в СССР по същество „подкопава“ фундамента на абсолютната ѝ власт. Всичко това се случва не без участието и усилията на „Всяка неделя“ и Кеворкян като неин автор и водещ.

2. ПОСЛЕДЕН СПЕКТАКЪЛ

Храбър е този, който знае
кога да покаже храбростта си
Кеворк Кеворкян

От средата на 80-те години ВН започва да кани много събеседници от СССР – предимно ярки имена на „перестройката“. Но гласността е нож с две остриета, а Кеворкян не иска строго да спазва правилата на идеологическата игра. Между ВН и властта започва един много сложен медиен двубой. Професионалните качества на Кеворкян и огромната популярност на ВН са факт, ето защо партийната върхушка решава, че борбата срещу него трябва да се води подмолно, и по възможност – с перфидни средства.

На личния си адрес през 1988 г. Кеворкян започва да получава заплашителни писма, чието съдържание варира от: „Помни присъствието ни. Смърт на арменците!“ до: „Ако си разумен, а не само ехиден, скрий се от екрана и пресата. Предупреден си. Имаш син“. Това го принуждава да изпрати писмо до началника на Софийско управление на МВР, с което го уведомява за постоянните заплахи, които получава. **(35)**

В средата на 1988 г. ръководството на БТ странно започва да препраща писма на недоволни от рубриката „Събеседник по желание“ зрители лично до Кеворкян. Дори се свиква извънредно Председателство на Комитета за телевизия и радио, на което се обсъждат някои от тези писма. Разбира се, това е нелепо, тъй като в огромната поща от положителни писма винаги се намира и някое отрицателно. Важното е на Кеворк да

бъде размахан пръст, за да си знае мястото и да внимава. Най-вече защото, ако с руските си събеседници, прегърнали преустройството и гласността, успее да подпали „чергата“ на предаването, ще пламне и „чергата“ на телевизионните шефове...

Времето е тежко, изпълнено е с много лицемерие. Това принуждава Кеворкян в края на май 1988 г. да изпрати Докладна записка до телевизионния шеф Любомир Павлов, в която откровено му заявява, че телевизията не е нещо, което трябва „да се профанира или принизява до някакво лично мнение. Това няма да демократизира общуването ни с публиката“. Съветът на Кеворкян към Любомир Павлов е да не дава „приоритет на несъщественото пред професионалното“ **(36)**. И двамата прекрасно разбират сложността на ситуацията – Перестройката прилича на дух, излетял от бутилката, който не може да бъде върнат обратно в нея.

Общественото мнение

Видимо борбата на партийната върхушка с ВН и нейния водещ Кеворкян се очертава като много трудна, защото на негова страна е огромната част от телевизионната аудитория.

Социологическите анкети, проведени през 1988 г. във в. „Труд“, показват, че в средите на работниците ВН за шести пореден път излиза начело в предпочитанията. ВН се определя като „най-интересното предаване“ и води класацията с 38.5 % аудитория, далеч преди предавания като: „Добро утро“, „Актуална антена“ и „Светът в действие“. **(37)** В годишната анкета на същия вестник за 1988 г. предпочитанията на работниците за „телевизионно предаване или програма“ решително са на страната на ВН. **(38)** А данните от представителното изследване на телевизионната аудитория през 1989 г., проведено от редакция „Проучване на аудиторията“ към БТ, показват, че ВН е най-добрата програма, която е предпочетена от 73.2 %. След нея се подреждат предавания като: „Добро утро“, „Актуална антена“ и „Панорама“. ВН е на първо място в оценките на всички зрители, с изключение на децата и юношите. А Кеворк Кеворкян оглавява класацията на най-добрите журналисти, следван от Иван Гарелов и Иван Константинов. ВН е и първото тв предаване, без което тв зрителят не може. **(39)** Следователно, каквито и ветрове да духат, ВН неизменно е във фокуса на големия зрителски интерес, зрителите безрезервно я подкрепят.

Същевременно тв критиката продължава да създава публичен образ на ВН – в пресата излизат многобройни публикации, които подчертават професионалния облик на предаването и личните качества на неговия

водещ. **(40)** Светлана Божилова пише: „Кеворкян се стреми да раздвои събеседника [...], да го накара да се дистанцира и огледа себе си отстрани, но не чрез отражатели (чужди мнения и оценки), а чрез многогласието на собственото си „Аз“ **(41)**. Телевизионната критика с категоричната си оценка създава устойчиво обществено мнение за ВН.

Но общественото мнение за предаването силно се разминава с оценката на партийната върхушка. За властта ВН става все по-неудобна. Което се дължи основно на нейния водещ. Кеворкян е най-популярният тв журналист, вече 10 години доказва себе си и професионалната формула на своето предаване, има и огромната подкрепа на зрителите. И което е най-важно – той мисли и действа напълно самостоятелно. В едно интервю Кеворк обяснява: *„повечето хора, с които зрителите се срещат в „съветските издания“ на ВН, налагат общуване, в което фалшът е забранен“* **(42)**.

Кеворкян инстинктивно усеща партийните недоброжелателства и в интервю, дадено в края на 1988 г., с присъщия си интелектуален маниер формулира своята творческа равносметка за това, което е постигнал във ВН: *„Не успях да кажа на някои хора в телевизията, че бариерата трябва да бъде пусната не пред думите, преливащи от състрадание към нуждите на обществото, а пред глупостта“*. Глупостта е навсякъде и популярният водещ много добре разбира, че Перестройката я катализира по съвсем нов, необичаен начин. Именно глупостта става лакмус за приятелства и предателства, за героизъм и безчестие. Затова и той бърза да предупреди тези, които (все още) разсъждават: *„Не успях да кажа, че по онази стълба, която води към „промяната“, ние никога няма да вървим всички заедно, ръка за ръка, вкупом – никога, това е немислимо, ще има голяма блъсканица...“* **(43)**.

Действително блъсканицата става много голяма, а прочутата „съветска гласност“ създава и поредица обществени мимикрии: мнозина скачат в удобната кожа на хамелеона, за да се изравнят с актуалния ландшафт и да съумеят да пренесат луксозното си минало – в бъдеще, изпълненото с много неизвестности. *„Търсенето не е на мода в нашия занаят, личностите постепенно започват да се губят“*, ще въздъхне Кеворк в едно интервю. **(44)**

А в журналистиката определено липсват хора за „втория план“, където след самоунищожителна работа се раждат истинските професионалисти. Кеворкян таи известна надежда, че в България професионализмът все някога ще дойде на мода, че би могъл да има някаква цена. Дългата му работа в студиото изработва у него силен професионален рефлекс да

разпознава хората – добрите от лошите, героите от страхливците. В друго интервю отбелязва: *„целта е да остана верен на себе си, но това да не е за сметка на достоверността и истината. Не ми е приятно, когато виждам хора, които заобикалят себе си, самозагърбват се...“* **(45)**.

Просто някои хора много искат да си останат с миналото, да изчегъртат всички тайни от него. Така Кеворк обяснява зреещия конфликт между ВН и властта, която отчаяно се стреми да съхрани комунистическото минало, да запази партийното статукво.

Дългото спиране на „Всяка неделя“

Продължителната „позиционна война“ между властта и ВН влиза в нов, твърде остър стадий с участието на академик Николай Амосов в „Събеседник по желание“ (25.12.1988). Разговорът се излъчва директно от Киев.

Според проф. Филип Панайотов, който отлично познава историята на българските медии, интервюто с Амосов е връхната точка в историята на БНТ.

Кеворкян споделя интересни подробности около разговора с Амосов: *„Представих го като световноизвестен сърдечен хирург и кибернетик. Книгата му „Мисли и сърце“ е издадена в над 40 страни. Заради заслугите му към науката една малка планета е наречена на негово име… Няколко седмици преди срещата ни в най-радикалната съветска медия – списание „Огоньок“ – го бяха нарекли „неуправляем“.*

Няколко фрагмента от интервюто, което отекна като бомба.

КК: *„Кои бяха лъжемитовете, които нанесоха най-голяма вреда на вашето общество?“*

Амосов: „Най-големият лъжлив мит беше митът за неограничената възпитаемост на човека. Извършвайки революцията и след като променим обществения строй и окачим лозунги по стените, всички бързичко ще станат добри. Това е главният мит. Изминаха повече от 70 години, но ние не станахме добри.“

И вторият мит е, че капиталистическата система вече е обречена на бърза смърт. Това също не се потвърди и изглежда няма да се потвърди.

КК: *„Кой от популярните лозунги е бил най-неприемлив за вас?“*

Амосов: „Най-неприемлив лозунг за мен беше „Пролетарии от всички страни, съединявайте се!“, тъй като митът за това, че именно на пролетариата са свойствени всички високи морални качества, не се потвърди в практиката.“

Кеворкян допълва разказа си: *„Дори днес, в наши дни, изглежда немислимо този диалог да се е случил 11 месеца преди падането на Стената. И все пак се случи“.*

Ден след интервюто с Амосов то е обсъдено в главната „камбанария“ на Комунистическата партия. Фрагменти от Протокола от заседание на Секретариата на Централния комитет на Българската комунистическа партия, проведено на 26 декември 1988 г. – оценките на секретарите на ЦК:

„**Начо Папазов:** Смятам, че трябва да се проведе един разговор с телевизията. Кеворкян се опитва във „Всяка неделя“ да прави сензации. Защо не привлече някой от разумните подражатели на преустройството? Амосов е известен като голям хирург, той направи първото изкуствено сърце, но в областта на политиката е напълно объркан. Аз не зная дали не е и религиозен. Той взе него да представи снощи. Амосов фактически се обяви против всякакъв ред.

Емил Христов: Ние една година говорим за Кеворкян. Защо не го сменим по целесъобразност, без никакви обвинения?

Начо Папазов: Снощи се получи една трибуна. Получава се така, че чрез Амосов Кеворк противопоставя нашето преустройство на преустройството в Съветския съюз. Една от целите им е да противопоставят партийното ръководство на България на партийното ръководство на Съветския съюз, че ние не приемаме преустройството, което става в Съветския съюз. Мисля, че въпросът е много важен.

Емил Христов: Защо трябва ние да се оправяме с това? Има ли държавно ръководство на телевизията и въобще на културата? Защо трябва Секретариатът да прави това?

Начо Папазов: Прав си, трябва да действаме еднопосочно. Трябва да видим и законите. Може да издадем съответни укази, но да имаме яснота, за да можем да действаме. А ние не действаме по законите, след това се получава така, че те стават герои, а ние ставаме лоши.

Йордан Йотов: Тук се говори за средствата за масова информация. Аз нямам възражение срещу това, което беше казано. За Кеворк. Случаят с Кеворк заслужава внимание, но той не може да бъде решен със замах. Търсят се сега хора, които да се прибавят към него и постепенно той да избледнее и да излезе.

Иван Панев: Трябва да му се преглежда програмата.

Димитър Стоянов: Трябва да се каже на Любомир Павлов, че носи отговорност за това.“

(Вж. **Документален сборник** с материали от архивите на МВ и Централния държавен архив, Фондация „Д-р Желю Желев“.)

Секретарите на ЦК си казват думата – никога в историята на телевизията срещу нейно предаване не е говорено толкова сурово.

Ръководство на БН решава да се застрахова – прави извънредно заседание на Председателството на КТР на 27 декември 1988 г. и издава Заповед № 1660 от 30 декември 1988 г., с която наказва Кеворк Кеворкян за „проявена липса на професионализъм и журналистическа отговорност“. Партийните бонзи го обвиняват, че противопоставя съветското преустройство на българското – телевизионното ръководство обаче говори за непрофесионализъм. И така е „по-разумно“ – това е опит да се омаловажи случилото се. А то според Кеворк е *„най-големият медиен скандал в Съветския блок, никога нищо толкова гръмовно не се бе случвало – и то от екрана на държавна телевизия“*. Но партийните велможи не се шегуват – те организират необходимата за случая „медийна атака“, която включва писма и отзиви на „възмутени граждани“. В подсказана реплика в комунистическия официоз „Работническо дело“, озаглавена „Фалшиви илюзии“, се казва: „това интервю (с Николай Амосов) надмина границите на гласността и демокрацията и навлезе решително в блатото на анархията и антикомунизма“ **(46)**.

От телевизията свалят следващото издание на ВН и възлагат на говорителката Лили Ванкова да прочете изявление на ръководството, че Кеворкян не е представил навреме реда на програмата – нещо, което никога не е правил. Междувременно зрителите засипват с писма телевизията и ЦК.

Шефовете решават да възстановят програмата – сега пък Кеворкян се опъва и настоява да опровергаят съобщението за спирането ѝ. Съгласяват се – и пак на Лили Ванкова се пада да прочете новото съобщение. Играта на котка и мишка продължава няколко седмици.

Кеворкян пише поредната Докладна записка до телевизионния шеф, с копие до Йордан Йотов, член на Политбюро на ЦК на БКП и секретар на ЦК по идеологическите въпроси, в която казва, че съобщението, прочетено на 7 януари вечерта след „Изберете“, е изпълнено с неточности: *„То фалшифицира отношението към програмата ВН и лично към мен. Злепоставя ме, занимава публиката със служебното ми положение и некоректно представя изпълнението на служебните ми задължения. Фактически публиката бе излъгана“* **(47)**.

Кеворкян обръща внимание на странния маниер на ръководството на националната телевизия да разговаря с екипа на ВН чрез малкия екран. Той основателно се противопоставя на изискването да представя списъци на бъдещите събеседници, и на абсурдното за едно живо предаване пред-

варително представяне на неговите въпроси към тях... В тази Докладна ясно заявява професионалната си позиция, че *„едно телевизионно предаване не може да съществува, когато е притискано от силови методи“.*

Така истинската причина за конфликта се изяснява – битката е предимно идеологическа, а не медийна или професионална. Като телевизионен шеф, Любомир Павлов през 90-те години твърди, че тогава е получил преки указания за спирането на ВН от съответния отдел на ЦК на БКП, и той е убеден, че решението е взето на най-високо място. Кеворкян обобщава така „Случая Амосов“: *„Амосов удари камбаната. Това бе разрушително интервю, което постави под съмнение самите скрижали на комунистическата идеология. Логото „Пролетарии от всички страни, съединявайте се!“ все още красеше „Правда“ и „Работническо дело“. Бурята щеше да се разрази след почти цяла една година. Но хората си казаха, че нещо ще се случи, че нещо наближава – и то е неизбежно. Така се и оказа“.*

През юни 1989 г. се провежда специално съвещание, което е посветено на свободолюбивия дух на медиите, и в хода да разискванията ВН е почетена с особено голямо внимание. Партийната номенклатура я оценява като „имаща претенцията да бъде национален съдник, подбираща субективно своите събеседници, не показваща в новините нищо за преустройството на нашата страна“. В резултат на което Йордан Йотов заключава, че „някои хора, под лозунга за преустройство, водят война с преустройството..., а в СССР някои от най-ярките привърженици на преустройството работят срещу Горбачов...“ **(48)**.

Част от тези мъгляви, доста общи медийни оценки видимо се отправят към ВН, която активно кани съветските дейци на гласността в най-известната си рубрика „Събеседник по желание“. За партийния елит разговорите във ВН „за съветската перестройка“ вече означават разговори „против социализма“. И следователно против тях като членове на партийната номенклатура – **против** тяхната власт**, против** техните привилегии**, против** тяхната безнаказаност, **против** техния охолен начин на живот...

Проведеното съвещание става известно на Кеворкян и неговият отговор не закъснява – той изпраща писмо до заместник завеждащия отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП, с копие до генералния директор на БТ Любомир Павлов, в което казва, че той е за конструктивна, професионално прецизна и непреднамерена критика. Но не приема *„констатацията, че „Всяка неделя“ била в „безизходица“. Щом в наскоро проведеното допитване „Всяка неделя“ бе предпочетена от публиката със значително предимство пред другите сходни предавания, тогава или*

вашите критерии са твърде неясни, или драматично се разминавате с мнението на зрителите“ **(49)**.

Разминаването наистина е драматично, но мнението на зрителите в случая няма кой знае какво значение. Важното е, че партийната власт се „подкопава“ много бързо, а градената половин век монументална „комунистическа сграда“ е заплашена от рухване. Затова и партийната върхушка въобще не се интересува какво мислят зрителите, а как по-дълго да запази своето господство. В обществения поглед и на тв екрана отново става твърде актуален вечният Ленинов въпрос „Кой – кого?“. И неговият отговор, с развитието на перестройката, става отчайващо ясен.

Надхитрянето на ВН с Властта продължава около два месеца. През това време предаването има други водещи – Атанас Свиленов, Димитри Иванов, Димитър Димков и др. Целта на екипа е то да се съхрани до момента на евентуалното включване отново на Кеворкян. И когато това се случва, няма място за излишна радост – „Всяка неделя“ е обречена. Всичко, с което се захваща Кеворкян, вече изглежда уязвимо: разследването на допинг аферите, дискусията за народните лечители, защитата на художествената гимнастика... Търси се формален повод той на всяка цена да бъде отстранен. Да се намери такъв повод, не е особено трудно – най-удобният е **неспазването на технологичната и програмната дисциплина**. Така на 25 юни 1989 г. разговорът на Кеворкян със заместник-министъра на народното здраве Николай Големанов е прекъснат, защото „за времето от декември 1988 г. до 4 юни 1989 г., въпреки предупрежденията на Програмния съвет на БТ, нарушенията на програмната дисциплина и на вътрешния ред от страна на водещия „Всяка неделя“ бяха системни“. Така отговаря програмният директор на БТ Иван Крумов на писмото на възмутения писател Петър Константинов.

Това е краят на ВН – Властта ликвидира най-доброто предаване на телевизията. И вместо него тя започва да излъчва сериала „Отмъщението на самурая“.

„Отмъщението на самурая!? Номенклатурата искаше да внуши, че е всесилна!“ – коментира по този повод Кеворкян.

3. КИПЯЩО ВИНО

Преходът е Големият Цирк на Проваленото Говорене
Кеворк Кеворкян

Завръщането

След близо четири месеца отсъствие на 19 ноември 1988 г. Кеворкян триумфално се връща на националния екран като герой и победител. Предисторията на това завръщане е разказана от самия него в книгата му „Необичайни срещи":

„На 14 ноември ме извика Продан Стоянов, шеф на важния отдел „Деловодство" на ЦК, и каза, че има решение „Всяка неделя" незабавно да бъде възстановена. Понеже се колебаех, Стоянов се свърза с Петър Младенов и ми даде слушалката. Новият шеф беше в приповдигнато настроение: „Ние настояваме веднага да започне излъчването на програмата, много разчитаме на нея?!".

Докато се чудех какво става с тия хора, казах, че ще помисля. „Няма какво да мислиш" – отсече Младенов и затвори телефона. Преди да се разделим, Продан Стоянов ми предава какво му е казал Младенов: „Много поздрави на К. и да направи хубаво предаване в неделя, иначе пак ще го махнем!".

Отвън обаче ме чакаха хора от екипа, за да ми кажат, че шефът на телевизията Любомир Павлов наредил да ги изхвърлят от стаята на предаването и да я запечатат. Ядосах се и реших да се обадя на премиера Георги Атанасов. Той ме препрати при Луканов. И той започна да нарежда колко нужна била „ВН", за да се види, че нещата не са вече същите. Мислех да поставя някои условия, но си казах: „щом тези хора са преглътнали удара, който им нанесе Амосов, може би вече и те не са същите". После се шегувахме с приятели, че появата на „ВН" ще е първият видим знак за промяна след свалянето на Живков.

В неделя, 19 ноември, към 8 часа ме събуди по телефона Луканов. „Какво правиш?" – попита. „Спя, естествено" – казах. „Днес започваш, нали?" – поиска да се увери той и попита кого съм поканил. Почнах да изреждам: Радой Ралин, Блага Димитрова, Георги Мишев, Стефан Цанев, Марко Ганчев, главния редактор на списание „Огоньок" Виталий Коротич – директно от Москва..., а Луканов започна да сумти. „Няма

нито един наш другар“ – каза. „Ами предложи някой ваш другар“ – рекох. „Защо не поканиш например акад. Сендов?“ „Добре“ – казах и разговорът приключи. И тъкмо Сендов нанесе най-звучния плесник. В самия край на емисията каза: „БКП трябва да се извини!“.

На 21 ноември Луканов направил на нищо „ВН“ на среща с партийния актив в зала „Г. Кирков“. Все едно, че не той бе предложил Сендов...“

Бурният политически кипеж тласка Кеворкян към политическите фигури на деня: „Всяка неделя“ става първата голяма трибуна на лидерите на опозицията. Програмата донякъде се дистанцира от културния живот и изцяло се потапя в гейзера на политиката. Кеворкян изхожда от обстоятелството, че предаване с такава обществена тежест не може да остане безучастно към толкова значими национални събития, няма право да се изолира от големите политически движения на времето. Смята, че не може да си позволи неутрална и изчаквателна позиция, че няма моралното право да отказва достъп до ефира на младите демократични движения, които примамливо символизират промяната. Народът трябва да види и чуе другомислещите, след близо половин век да се сблъска с различни гледни точки към обществените процеси.

„Телевизията не се интересуваше и не знаеше какво мисли народът за нея – казва Кеворкян по време на един от митингите пред телевизията в негова подкрепа. – *Тя се интересуваше само от мнението на един отдавна склерозирал човек. Но и народът не знаеше какво мисли телевизията за него! И това е най-големият срам и най-големият грях на телевизията…“* Това е и генералното обвинение на интелигентния човек към медията, че от години тя е скъсала пъпната връв с народа и се е превърнала в „слугиня на партийния апарат“, „високоговорител“ на един диктатор и неговия режим. Което е самата истина.

Естествено, Кеворкян съзнава, че националната телевизия и позицията му на телевизионен журналист № 1 донякъде го задължават да не заема нечия страна. Най-вече защото журналистът е посредник между политиката и обществото, посланик на идеи, модератор на информация и по условие не трябва да е политически обвързан. Но в тези страстни месеци да не застанеш изцяло зад демократичната кауза, е равносилно на предателство, символ на непреодолян тоталитарен страх. Нещо, което той не може да си позволи – най-малкото през годините неведнъж е доказвал, че не се страхува и умее да се бори. Затова и заема политическа и гражданска позиция. Без изобщо да си замисля каква може да бъде цената на подобна стъпка.

Вот на доверие

С възстановяването на ВН след 10 ноември 1989 г. предаването се превръща в арена на яростни партийни битки. Кеворкян го политизира до краен предел. Неговото интервю от Мадрид със Симеон Втори предизвиква остро Заявление на правителството на Андрей Луканов. В края на 1990 г. е оповестена и Декларация на Председателството на Висшия съвет на БСП срещу „Всяка неделя“ – „заради откритата война, която предаването води срещу БСП“. Поредицата за лагерите край Ловеч взривява обществените настроения. „Всяка неделя“ се превръща в трибуна на опозицията. Предаването и неговият водещ действително попадат във фокуса на политическата злоба на деня. Между в. „Работническо дело“ и „Всяка неделя“ започва истинска „пуническа война“. Митингите на „Сан Стефано“ от „за и против“ националната телевизия се трансформират в „за и против“ ВН и Кеворкян.

В рамките на новото „демократично мислене“ Кеворкян предприема стъпка с огромен ефект – поисква от зрителите **вот на доверие**. Той винаги залага на подкрепата на зрителите, счита, че това е най-вярната оценка за неговата работа, за стореното от ВН. В продължение на няколко месеца телевизията се затрупва от писма: Кеворкян получава подкрепата на над 480 хиляди зрители и категорично решава зрителския вот в своя полза. В негова защита се изправят както интелектуалци, така и обикновени работници. Например след изданието на ВН от 17 декември 1989 г., когато кани някои членове от митинга да влязат директно в студиото, се получават две писма от известния с дисидентските си прояви Институт по социология, адресирани до председателя на КТР и лично до Кеворкян. В тях някои известни социолози като Георги Фотев и Петко Симеонов, Асен Йосифов и Тодор Петев защитават „правото на интелектуално инакомислие и честно отношение към заобикалящия свят“, така характерни за позицията на ВН. Те се обявяват срещу атаките срещу ВН, убедени, че в БТ са „прекалено много казионните, венцехвалебствени и искрящи от „здрав оптимизъм“ предавания“ **(50)**.

В лично писмо до Кеворк известните социолози заявяват, че генералната ориентация на ВН „е в несъмнен синхрон с изискванията на демократичния процес“ **(51)** – поне доколкото кани не само представители на опозицията, но и на управляващата партия, а в ефир се четат писма и от двата лагера. СДС и БКП на свой ред решават да преброят подкрепящите ги интелектуалци – партийните органи се изпълват от списъци с имена на известни писатели, художници и актьори, поддържащи червената или

синята идея. Всеки опит за неутралност или обективност към действията на едните или другите се квалифицира като национално предателство.

Как е стигнал Кеворк до идеята за този вот на доверие от публиката към програмата ВН? И дали това е спонтанно, или внимателно обмислено негово решение? Неговото обяснение:

„Прекалиха със заплахите. Когато поисках Вот, Луканов ехидно ми каза: „Ти си бил много впечатлителен“. Не му отговорих, понеже той организираше атаките срещу мен – намеси в тях дори и баща ми, и понеже знаех, че скоро той ще бъде истински впечатлен. Не съм се уплашил нито за миг. Но бях сигурен, че мога да им натрия носа, отново. И получих подкрепата на около 485 хиляди души. За сравнение, Унгарската комунистическа партия си смени името с подкрепата на по-малко гласове. Пазя и до сега подписките и писмата от Вота: за един изследовател те са безценна документация за дните около „Промяната“. Вотът беше нещо уникално, така си остана и до днес. Направиха наскоро допитване за изборната система и получиха подкрепата на по-малко от 700 хиляди души – а инициаторите му дънят шоуто си всяка вечер, не един път седмично като ВН. Ако опитат обаче да получат подкрепа за предаване или водещ, ще останат дълбоко огорчени...“

Точният резултат от вота е: подкрепа от *488 хиляди 945 зрители и 118 колектива, които не са посочили броя на подписите.* Резултатите от допитването са оповестени в ефир от софийския нотариус Димитър Ганев. Интересна подробност: недоверие към програмата и нейния водещ са изразили 5 хиляди 605 души, главно заради интервюто със Симеон Втори. „Всяка неделя“ в най-голяма степен утвърждава образа на опозицията и нейните лидери. Тя става арена на сензационни разкрития (от гроба на Никола Петков и врачанския „атентат“ срещу Живков до лагерите на смъртта край Ловеч). Сблъсъците в студиото стават все по-остри. Страстите наистина са крайни – хора от митинг пред телевизията са допуснати да влязат в студиото; световни шампионки по художествена гимнастика си връщат обидени златните медали, хвърлят се партийни книжки. Бързо се налага новата рубрика „Горещият стол“. Адам Михник показва „кукиш“ по адрес на комунизма. Генерал Д. Волкогонов и синовете на съветските вождове Хрушчов и Микоян са събеседници от Москва. Безспорен „удар“ на програмата е първото тв интервю със Симеон Втори от Мадрид. По време на разговора Кеворкян внезапно му дава удостоверение от Министерството на правосъдието, че царят все още (по някаква случайност) притежава българско гражданство, и той се просълзява. Известният юрист и политик Велко Вълканов заплашва,

че с това интервю Кеворкян е нарушил Конституцията и трябва да бъде съден. Друга кулминация е първото и останало единствено интервю с прочутия Ванче Михайлов, което предизвиква небивал интерес. Преди първите свободни избори на 10 юни 1990 г. Кеворкян излъчва специално обръщение на експрезидента Роналд Рейгън към българския народ. По това време „Всяка неделя“ се ползва с 32,0 % доверие на зрителите, следва „По света и у нас“ с 14,0 %... (в. „Труд“, 7 юни 1999 г.). Лидерството ѝ е зашеметяващо.

Политическият вихър

Времето се огъва под тежестта на нестихващи политически конфликти и антагонизъм, а „Всяка неделя“ застава на пресечната им точка. Постепенно, въвлечена в новата политическа вихрушка, ВН сякаш минава границата на допустимата пристрастност. Чрез предаването Кеворкян твърдо отстоява каузата на демокрацията, той вплита името и таланта си в разгърналата се политическа борба.

В онези бурни дни неговите диалози с *„Червените“* политици често са изпълнени с бодливи въпроси, които вплитат миналото и неизбежната вина. Такъв е например разговорът с Елена Поптодорова, която тогава ръководи пресцентъра на БСП, въпросите към нея излъчват нескрита враждебност.

Съвсем наскоро обаче Кеворкян публикува един кратък текст – **„Фалш в изобилие“**, 21 февруари 2023 г., който ни подсеща колко несправедлива е понякога паметта ни и колко често ловко ни подвежда –особено ако сляпо ѝ се доверяваме. И елегантно опровергава мита за някаква „враждебност“ на Кеворкян:

„Колкото път цъфне на екран Поптодорова, толкова пъти се сещам за едно нейно фамозно участие във „Всяка неделя“ през смутната 1990 година. Атаките на органа на БСП вестник „Дума“ срещу предаването бяха станали абсолютно безцеремонни – естествено, и аз не им оставах длъжен.

И тогава Поптодорова поиска думата, за да се оплаче, че толерирам СДС. По онова време тя беше шеф на пресцентъра на бившата Комунистическа партия, която все още се дегизираше като „социалистическа“.

Бях се подготвил с подробни данни, за да опровергая поредната лъжа на „Дума“, започнах разговора – и тогава се обади Джимо/Димитри Иванов, който обичайно мълчаливо гледаше сеир отблизо и здраво се забавляваше. Обади се, прекъсна фонтана на Поптодорова и направо я закла – с днешна дата.

Попита я, цитирам го дословно: „Едно време можех да ви нарека колежка – вие превеждахте, после влязохте в дипломацията, сега правите нещо друго. Промени във възгледите, в убежденията?“.

Отговорът на Поптодорова: „Аз съм постоянен човек по сърце и душа“.

Така тя защити „червената“ си принадлежност. Къде се изпари тази ѝ същност – и как се преобрази в свирепия ѝ евроатлантизъм?

Днес такива жалки превъплъщения вече не правят впечатление – до такава степен хората са се обезверили и отчаяли…“

Сега излиза, че сякаш Кеворкян е имал право да проявява „враждебност“, понеже е провиждал истинската същност на подобни хора.

Поставяйки ВН в руслото на политиката, Кеворкян влага много емоции, чувствителният микроскоп на камерата неведнъж улавя неговия порив да прегърне новото/демокрацията и завинаги да отрече старото/тоталитаризма.

През зимата на 1990 г. около телевизията се разгарят страсти, които разклащат стола на телевизионния шеф. Силните политически ветрове буквално „издухват“ Филип Боков и през февруари на неговото място сяда Павел Писарев – за втори път, точно след 20 години. Той дължи втория си мандат на своето реноме на отличен професионалист и човек с много силен характер. БКП вече няма желание да управлява телевизията – поне на думи. Александър Лилов изпраща Писарев при Станко Тодоров, тогава председател на Деветото НС. Но председателят на Парламента също се страхува от еднолични решения и на свой ред го препраща към Комисията за радио и телевизия в НС, тогава оглавявана от проф. Илчо Димитров. Политическите ветрове са много силни – вече няма как в парламентарната комисия да не участват представители на новите политически сили. Павел Писарев и Кеворкян съставят списък на опозиционните политически фигури, които трябва да я попълнят: Румен Цанев, Георги Мишев, Георги Данаилов, Вили Цанков и Петър Стайков. По-късно Писарев си спомня, че тази комисия работи съвестно и много обективно.

С идването си в телевизията Писарев вижда контраста на изминалите двайсет години. Той признава своето изумление от срещата си с една телевизия, която изцяло е потънала в корупция, изпълнена е с „много непочтени журналисти“. Телевизията е станала институт за обогатяване и връзки, за назначаване на свои хора. Но доста журналисти са изпълнени с ентусиазъм – те мислят, че в националната телевизия най-сетне нещо ще се промени.

Павел Писарев освобождава предишното ръководство и прави съвсем ново. Програмен директор става Кеворкян. Оценките за Кеворкян в партийните среди далеч не са еднозначни – тогавашният президент Петър Младенов смята, че в телевизията тъкмо Кеворкян ще е „килватерът на преустройството". Докато организационният секретар на Комунистическата партия Румен Сербезов е категорично против неговото включване в телевизионното ръководство. По този повод между Писарев и Сербезов избухва остър конфликт, в хода на който телевизионният шеф заявява на оргсекретаря, че силно му напомня за Борис Велчев и Митко Григоров, които навремето обезглавяват всеки нарочен от Партията, като го обвиняват в десетки идеологически грехове.

По това време „Панорама" става самостоятелно предаване. То се отделя от главна редакция „Информация". Същевременно „Актуална антена" се закрива – може би защото цялата публицистика става ужасно актуална и тя дори не смогва да догони вихрещите се събития. Но и общественият фон на „Антената" вече не е същият, нейният телевизионен отзвук се изгубва в „наркотика" на бликналата свобода. Що се отнася до ВН, при управлението на Писарев предаването продължава да бъде основният терен на телевизионната битка, която прилича на истински тайфун. На страната на Кеворкян са младите демократи от опозицията, студентите и всички, които горещо прегръщат политическата промяна. „Всяка неделя" неизменно се поддържа от зрителите, те са голямото ѝ предимство, неоспоримият професионален аргумент на водещия. Въпреки очакванията за някакви конфликти, Писарев предоставя почти пълна власт на програмния си директор Кеворкян, макар че двамата до този момент не са близки. Едно свидетелство на Кеворкян – ***„Гледа лошо, а всъщност ти помага"*** (в. „24 часа", 24 октомври 2009 г.):

„Веднъж, беше през 1984 година, вдигна глава и сякаш случайно ме погледна от масата си в ресторанта на Антиката в Народния театър. Бях за известно време извън „Всяка неделя", месеците минаваха и вече бях решил да се махна окончателно. Павел ме погледна и ме покани при себе си.

Седнах на масата му и въпреки че въобще не се познавахме, като изключим факта, че по онова време и уличните кучета ме знаеха, той направо рече: „И какво смяташ да правиш сега?".

„Ще се махна – изтърсих аз. – Не мога да ги търпя тези идиоти." Какво е събудило доверието ми, за да му говоря така, и досега не мога да си обясня.

Тогава Павел изведнъж почервеня, започна да гледа лошо и каза: „И какво ще правиш, като се махнеш? След три месеца ще те забравят!".

Почувствах се като глупак. Нищо не отговорих, той също замълча и разговорът се разпадна. Много пъти по-късно през годините внезапно съм се сещал за тази кратка среща.

Наистина щях да направя голяма глупост, разбира се, щях да спестя и доста неприятности на различни хора, главно на „бойните другари“ на Павел, както имах навик да се изразявам, а той в такива случаи тънко се усмихваше. Давах си сметка, че се опитвам да го дразня, но не беше никак справедливо към него. И кой всъщност му беше „боен другар“ – антипатични динозаври като Милко Балев, от които той си патеше, или останалите номенклатурни идиоти, с които бе принуден да работи.

Произходът и образоваността му, както и тънкият му политически нюх, несравним с този на дърварите край него, го правеха особена птица. Това беше опасно за него, той го знаеше, но не се колебаеше да иронизира едно или друго скандално решение или още по-скандално назначение. Той можеше да изсумти презрително дори по адрес на самодържеца Живков и дори да му хвърли в лицето някаква преценка, ако го питат. Нещо, което можеше да му изяде главата, и му я изяде накрая.

Като се чудех как да го представя на хора, които не го познаваха и бяха изпълнени с антипатия към него – пак покрай проклетите му „бойни другари“ – казвах, че той е еврокомунист – ако не бъркам, тази разновидност тогава минаваше за нещо по-модерно, и дори добавях, че има рядък, макар и малко циничен ум. Все комплименти, поне според мен, заради които един нормален номенклатурен първенец от ония години моментално би се самоубил край мавзолея, за да докаже своята правоверност. Казвал съм го и на Павел.

Той ме поглеждаше невярващо – какви ги дрънка тоя – и сетне изсумтяваше презрително…

И после цъфна 10 ноември, ах, ти, бъркотия ненагледна, и после Павел оглави телевизията, и после ме покани за програмен директор, и после телевизията преживя най-лудата си, но и най-славна година. Ох, как се забавлявахме двамата...

Това беше времето, когато всички се правеха на нещо, което не са. Не са били, а и няма да бъдат. Времето на великите преструвки. Беше мъчително да се прави телевизия, но ние с Павел – понеже той ми беше делегирал много повече права, отколкото ми се полагаха, и това също беше странно – успяхме да станем вече наистина близки…

Аз се бях развилнял съвсем, представях всевъзможни типове, изкарвах ги понякога доста грубо на авансцената, между тях имаше и немалко свестни хора – до един изядени по-късно от тарикатите и приспособлен-

ците в СДС. Павел си мълчеше, нито веднъж дума не ми каза, че нарушавам баланса на политическите сили, а и да го беше казал, нямаше да го разбера, аз и досега не проумявам какво означава това, животът си е това, което е, и толкова.

Долу, пред входа на телевизията, имаше митинги да го разкарат и да направят мен шеф – представяте ли си. А ние ставахме все по-близки приятели.

Сякаш нищо не можеше да го изкара от равновесие – какво е ставало в централната Юрта на бойните му другари, не знам, но той нито веднъж не се позова на тази Юрта. Дори веднъж прие да отидем дотам цялото ръководство на телевизията – седнахме в залата, където беше заседавало Политбюро, срещу нас бяха новите партийни шефове, и Радичков между тях – тогава той изтърва фразата, че не може всичко да се зачерква заради лагерите в Белене, доста спорна фраза за един добър писател – всички бяха много вежливи, дори почнах по някое време да им се карам, а Павел си мълчеше. Така и не стана ясно на чия страна е всъщност той.

Никога не съм се чувствал по-свободен, а в същото време бойните другари на Павел имаха абсолютната власт, понеже властта над сбиритока от улицата се практикува доста по-лесно.

Не каза нито дума и когато „Всяка неделя“ предизвика две вече наистина гневни декларации – една на правителството на Луканов, и втората – на Председателството на Висшия съвет на БСП. Дори веднъж влязох в „По света и у нас“, където по-късният квазидемократ Агов си каканижеше както по времето на Живков, и прочетох декларация срещу току-що прочетената в същата емисия декларация от Филип Боков. Павел пак нищо не каза, а спокойно можеше да ме натири. Всъщност и той веднъж се присъедини към тази вдъхновена писмовна дейност – като приподписа една декларация срещу „Дума“, където не можеха да заспят, ако не треснат някоя глупост по адрес на телевизията.

Изборната нощ на 10 юни 1990 година... пресконференцията на стачкуващите студенти, с всичките ѝ крайности... илюминациите в Партийния дом... безкрайните изстъпления от екрана на разни престръванковци... стачката срещу Луканов и каквото още се сетите – Павел нито веднъж не направи дори опит да се наложи, какво е изтърпял откъм Юртата – само той си знае…“

„Палавият“ директор

Мисля, че за читателя ще е интересна оценката, която Павел Писарев от своя страна дава на „непослушния“ Кеворк в **„Неизбежните думи“. Юбилеен сборник за Павел Писарев“:**

„През тази нощ се скарахме яко с Кеворк, чак щяхме да се сбием. НДК, откъдето правехме предаването в изборната нощ, бе обкръжено от седесарски тълпи. Желю Желев и прословутият „поп“ Фори Светулката от време на време се показваха на тълпата и с вдигнатите два пръста я екзалтираха. Тогава вървеше слух, че СДС ще обяви изборна победа и тълпите ще хукнат да завладяват властта. Както това стана в Никарагуа, когато по този начин свалиха Даниел Ортега. По-късно Кево, като му разказвах за тези страхове, много се смя, че са ни се привиждали духове. В студиото на Кеворкян Йоско Сърчаджиев и едно цигане от Пазарджишко с фланелка „Бос“ направиха скандал, нахвърлиха се срещу Георги Пирински и скандалът се пренесе между мен и Кево. Ние и дотогава често се карахме с Кеворк. Той правеше остри предавания и беше най-гледаният журналист в телевизията. В неговата „Всяка неделя“ гостуваха най-интересните в момента български политици и събеседници от цял свят. Кеворк бе до лудост работоспособен – денем и нощем, събираше и пазеше всяко листче и запис от предаването, водеше си дневник за чуто и видяно покрай предаването и своите събеседници, които сега издава в интересни многотиражни книги. Смел и непукист. Сега е много модно делението на леви и десни. А другото – на честни и мошеници, на умни, талантливи и на тъпи? Защо не се прави? Кеворк е умен, талантлив и честен към журналистиката. Той направи сензации, творчески и политически, и ги правеше години наред. Двадесет години след Кеворк никой не достигна неговата висока летва в занаята… Никога Кеворк нищо не съгласуваше, не бръснеше ни президент, ни премиер, ни ръководство на телевизията и си знаеше своето. Тези величия изчезнаха в небитието. Кеворк си стои, сега на страниците на в. „Труд“, всеки вторник…“

Като програмен директор Кеворкян взема решения, които изглеждат невъзможни до този момент: прекъсва за известно време предаването от изборната нощ. По този повод той разказва:

„Към 3 часа сутринта Емил Кошлуков дойде от Пазарджик заедно с Йоско Сърчаджиев и Вержиния Велчева. Доведоха и един циганин – това е момчето с потника BOSS. Носеха един разкъсан и захвърлен плик със сини бюлетини. Както си вървеше предаването, Желев се намеси и поиска да ги включа. Тогава Сърчаджиев разказа за нарушенията в Пазарджик.

Пиринski и по-остро Кюранов опонираха. Йоско не издържа и се разплака с думите: „Как не ви е срам!“. Желев бе също на път да се разплаче. Няма да забравя изкривеното му до неузнаваемост лице, когато просъска към Пиринski: „Престъпници!“. Не знам как съм прескочил масата, за да ги спра. Пред НДК имаше хиляди хора. А вътре наистина щяха да стигнат до крайности. Това беше очевидно. И какво щеше да промени това? И когато в блъсканицата режисьорът Здравко Найденов ме попита – „Да прекъсваме ли?“, отговорих – да. Мисля, че това е най-голямата лична услуга, която съм правил на СДС…

Прекъснах предаването, защото Желев тръгна към Пиринski, наоколо беше пълно с провокатори и сигурно щеше да се стигне до ръкопашни схватки. Само в този момент американците от Националния демократически институт – с тях работеше нашето Сдружение за честни избори, на което бях председател – се притесниха истински. Те много пъти ни бяха казвали, че с румънски варианти пътят до демокрацията само се удължава. Най-удобното убежище на посткомунизма винаги е осигурявано от изстъпленията на престъпленовците, на пребоядисаните новодемократи, на откачалките и пр. боклук. Тия маргинали и сега съществуват…“

Кеворк допълва: *„Тогава имахме усещането, че самата История ни наблюдава… На 22 юни Държавният департамент на САЩ с официална декларация поздрави Сдружението за честни избори. Не си спомням у нас друг подобен случай. 8 години по-късно получихме и наградата за демокрация „Маршал“, подписана от Бил Клинтън, Тони Блеър и Жак Сантер…“.*

След години започват и спекулациите около „скандалното“ прекъсване на предаването в изборната нощ, явяват се неизбежните в подобни случаи късни герои. Затова четиринайсет години по-късно, през 2004 г., Кеворк кани във „Всяка неделя“ човека с потника BOSS и става ясно, че „босът“ е послъгал. *„И това окончателно „реабилитира“ решението ми да прекъсна предаването* – казва сега Кеворк. – *Още тогава бях наясно, че ни правят свидетели на една нагласена постановка. Но някои хора не знаят, че не можеш да спечелиш на своя страна Истината със скечове. А и телевизията е безмилостна в подобни случаи – ако, разбира се, си наясно как да я използваш…“*

Двубоят с в. „Дума“

А двубоят между „Работническо дело“ (от април 1990 г. – в. „Дума“) и „Всяка неделя“ навлиза в своята кулминация. В едно интервю главният

редактор на „Дума“ Стефан Продев заявява, че няма лични претенции към Кеворкян, когото смята за добър професионалист, но в това време професионализмът далеч не означава всичко. А Кеворк му отговаря, че освен професионализъм е нужна и етичност. Сигурно намеква за публикуваните от партийния вестник негови хонорари за десет години назад, което, разбира се, не прави чест на червения вестник. Кеворкян обвинява в. „Дума“, че води истинска война срещу ВН – почти във всеки брой публикува „болезнени удари“, „малки“ неточности, ровене в интимния живот, намеци за национална принадлежност“ **(52)**. А самият той, естествено, не остава длъжен и редовно влиза в остра полемика с червения вестник от трибуната на „Всяка неделя“.

Времето е изпълнено с непозволени удари и от двете враждуващи политически сили. Такива са правилата на ожесточената политическа борба, в която приоритетите често се търсят в блатото на аферите, компроматите, борческата „социалистическа биография на сините водачи“, тъмните „тоталитарни грехове на червените лидери“, които щедро се разливат по вестникарските страници.

В интерпретативния код на *Сините червената* лексика изглежда така: „Кеворкян ли е страшилището, или в параноята на „милите хора“ вика кръвта, както би казал познавачът Достоевски, безгласния вик на хилядите живи погребани“, пише Венета Братинова в статията си „Шегите на параноята“. Този код стъпва върху представата, че „културната телевизия поначало е в опозиция на некултурното поведение на управляващите. А Кеворкян в условията на тотална и безскрупулна цензура се опита да направи своето предаване вътрешно свободно“ **(53)**.

Софийският клуб за гласност и демокрация праща специален документ в защита на телевизионния плурализъм: „За атакуващите Кеворкян съвършено без значение е, че този журналист прави умна, икономична, разнообразна, интересна, гледана и коментирана, разбуждаща и просветляваща телевизия. На опонентите не им идва на ум да признаят, че Кеворкян създаде телевизионния образ на значимия българин...“ **(54)**.

Тази декларация в защита на Кеворкян набляга предимно на неговите професионални качества. *Сините интелектуалци* основателно възразяват на политическата простащина, но те затварят очи и пред *Сините простаци*, чиито текстове с вопли и излияния, пълнят страниците на вестник „Демокрация“. Не бива да им се сърдим – демократичният рефлекс се ражда много трудно и задължително минава през серия от големи грешки.

Синият печат, в порива си да защити Кеворкян, често му прави лоша услуга. Появяват се публикации, изпълнени с много злоба и съвети как

той трябва да стане „мечтател безумен като г-н Писарев, ако искате хората да ви обикнат. Обещавайте им светли бъднини“ **(55)**. Самият Кеворкян прави усилия да запази нужния тон, когато и доколкото може, въпреки че безпристрастността в това бурно време изглежда далечна, дори неосъществима. В интервю за в. „Демокрация“ през февруари 1990 г. казва, че след „случая Амосов“ е извикан на дълъг разговор с Йордан Йотов, който му се вижда *„коректен, дори добронамерен, но сякаш леко отчужден от всичко, което ставаше наоколо“*. Кеворк е убеден, че БСП (през април 1990 г. БКП става Българска социалистическа партия – БСП) не може лесно да се откаже от старите си навици. И не е далеч от истината. Но същевременно неговата вяра в *„демократичността на новите демократи“* едва ли е толкова безпроблемна. Истината е, че *„тоталитарните капани“* се заменят от посттоталитарни, а новите демократи прегръщат старите комунистически навици. Проблемът **„за и против“ ВН и Кеворкян** е главно политически, а не професионален. Всички прекрасно разбират това, но надлежно скриват партийната ярост зад дилетантски наивни формули за някаква *„обективна и национална телевизия“*.

Питам Кеворк как преценява днес онзи период от историята на ВН, приема ли упреците, че самият той е бил прекалено пристрастен?

„Да – отговаря той, – *бях пристрастен, но към Истината. Иначе и досега нямаше да сте чули за лагерите на смъртта. В една от мемоарните си книги генерал Семерджиев пише, че от „Всяка неделя“ е научил за лагерите – а е бил началник-щаб на армията… Атаките на „Дума“ срещу мен бяха мотивирани от желанието да не се разчовърка Голямата Истина… А и кой друг щеше да го направи – мишките от телевизията се ослушваха, както винаги са го правили, за да знаят накъде да се ориентират. Стояха разчекнати между комунистите, които бяха дотогава страстно обслужвали – и опозицията, която пък нямаше нищо против да бъде обслужвана по същия начин. Само „Всяка неделя“ не беше част от гигантската фабрика за медийно фелацио – и затова имаше различна съдба… Тя имаше свои собствени отношения с Историята…“*

Диктатът на улицата

Същевременно битката за телевизията продължава. Месеци наред тя работи свита в обръча на митингуващи и протестиращи, които разпъват палатки пред сградата на телевизията на ул. „Сан Стефано“ и настояват за оставката на новия телевизионен шеф. Пръкналите се незнайно откъде партии и партийки имат своите лидери и лидерчета, които развиват

активна епистоларна дейност. Те всекидневно затрупват новините с петиции и обръщения, манифести и възвания. Подпухналите до немай къде телевизионни новини просто плачат за бързо професионално решение. Рискът поемат Писарев и Кеворкян – те свиват емисиите в обичайните им размери и оказват професионална съпротива на ширналата се политическа ентропия.

Кой управлява

В края на 1990 г. Писарев е свален като телевизионен шеф и телевизията се сдобива с нов телевизионен шеф – това е експертът по литература и медии Огнян Сапарев. По негово време социологическите изследвания от януари 1991 г. неоспоримо показват водещата роля на ВН и нейния водещ Кеворкян. За това говорят данните от изследването на Центъра за изследване на демокрацията (ЦИД), проведено съвместно с GALLUP през февруари 1991 г. „Всяка неделя“ вече се ползва с 32,0 % доверие, следвана от „По света и у нас“ с 14.0 % и „Панорама“ – 13.0 %. Докато Кеворкян събира 36.0 % от доверието на зрителите, следван от Иван Гарелов с 22.0 % и Асен Агов с 9.0 %. **(56)** Това показва и изследването на редакция „Проучване на аудиторията“ от юли 1991 г. Според социологическата информация действителната тежест на ВН в съзнанието и медийните нагласи на зрителя продължава да е много голяма. **(57)**

Много любопитна е една публикация на в. „Култура“ от 11 януари 1991 г. „Кой управлява държавата, господин…?“ – разговор между Иван Кръстев и Андрей Иванов за ролята на Кеворкян в „преразпределянето“ на властта, „изтикването“ ѝ от легитимния президент Желев към нелегитимния Симеон Втори.

Интелектуалното бягство

Още в самото начало Кеворкян и новият шеф на телевизията Огнян Сапарев влизат в „позиционна война“. Сядайки в престижното, но ветровито телевизионно кресло, Сапарев освобождава Кеворкян от поста програмен директор. Днес е трудно да се твърди, че Сапарев изпълнява някаква политическа поръчка. Той по-скоро нахлува в телевизията с каубойската си шапка и интелектуалния си нрав, вътрешно убеден, че ще се справи с нейните проблеми и личности също толкова добре, колкото с книгите и думите в университетската си работа. За жалост не става така. Кеворкян показва своя протест срещу новия тв шеф, като си взема платен

отпуск от 15 януари 1991 г. Той оставя за свой заместник Петко Бочаров, но с всяка изминала седмица престижът на ВН пада. Отсъствието на Кеворкян започва много силно да се чувства. Телевизионната му позиция и авторитет имат безрезервната подкрепа на националната аудитория. Неговият ход по същество е правилен – той изправя „срещу Сапарев“ не толкова своята медийна персона, колкото зрителите, които са много недоволни от „телевизионната абдикация“ на любимия си водещ. Истинската медийна власт е в ръцете на Кеворкян, той е модератор на общественото мнение, здраво държи публичния лост на ВН, чрез който реално управлява културните и политическите процеси. Неслучайно Александър Донев казва, че „онзи, който укроти Кеворкян, ще командва телевизията“, защото, макар и пряко да не я управлява, Кеворкян владее нейната аудитория. И заключава, че „за много хора от няколко години насам няма значение кой е шеф на телевизията, тъй като тя трайно е навлязла в ерата „Кеворкян“ **(58)**.

Огнян Сапарев бързо разбира в каква лоша клопка е попаднал, при това по собствено желание. Целият март 1991 г. е изпълнен с телевизионни уточнения и декларации относно същинските причини за отсъствието на Кеворкян, дори журналистът Райчо Райков посвещава цял „Отзвук“ на тази болна тема. От националния екран зрителите многократно биват убеждавани, че всъщност Кеворкян не е уволнен. Това наистина е така, но играта е много сложна, а телевизионният шеф, в случая, е крайно неопитен играч. В резултат на което се оставя да бъде споходен от телеграма на Петко Бочаров, датирана от 20 март, с която заместникът на Кеворкян го уведомява, че до *„каквито и решения да стигнете, аз по екрана на това предаване няма да се появя, докато Вие сте председател на БТ“* **(59)**. Така столът на ВН остава съвсем празен.

Решението на Петко Бочаров се вписва в плановете на СДС за сваляне на Огнян Сапарев и дестабилизиране на телевизията – като най-голяма и влиятелна медия в страната. В същия контекст е и екстравагантното писмо на Хачо Бояджиев, изпратено до Комисията за радио и телевизия на ВНС, което носи заглавието „За неограничените възможности на Лимонадения Джо и неговата... каубойска шапка“. Лимонаденият Джо, естествено, е Огнян Сапарев. Хачо Бояджиев го обвинява, че *„некомпетентно и с лека ръка“* зачертава вече създаденото от ВН, а комедията, която разиграва пред публиката, неусетно се превръща в драма. На финала известният режисьор съветва интелектуалеца Сапарев да си подаде оставката, което ще бъде и „неговата първа мъжка постъпка“ **(60)**. Огнян Сапарев, за съжаление, късно разбира, че двубоят с Кеворкян е предрешен от авторитета и

славата на „Всяка неделя“, от нейната ниша, която изведнъж зейва празна на екрана. Напускайки тв екрана, Кеворкян остава след себе си творчески вакуум, който телевизионният шеф не може да запълни. Но той полага известни усилия – в края на март се провежда среща между Кеворкян, Петко Бочаров като негов заместник, Огнян Сапарев и Бойко Станкушев като програмен директор. Кеворкян иска 6 месеца творчески отпуск, тв шефовете не се съгласяват. Това предрешава съдбата на предаването. ВН е спряна. На 24 март 1991 г. вместо музикалния сигнал на ВН на екрана излиза Статул Карабашев, който прочита становище на телевизионното ръководство, от което става ясно, че единствените виновници „Всяка неделя“ да бъде спряна, са Кеворкян и Петко Бочаров. **(61)**

Телевизионното ръководство прави още една погрешна стъпка – чрез в. „Дума“ то уведомява зрителите, че „никога не е имало намерение да спре най-популярното предаване, нито да отстрани най-популярните водещи. Истината е, че „Всяка неделя“ е персонифицирано предаване в рамките на националната телевизия. То е свързано със създателите си и действа като частно предаване“ **(62)**. С избрания вестник телевизионният шеф косвено потвърждава политическия етикет **„Бесепарев“**, а конфликтът с „Всяка неделя“ удобно акостира в дълбоки партийни води. Отново в. „Дума“ уведомява недоволните зрители, че със Заповед от 4 юни 1991 г. Кеворкян е уволнен от телевизията с мотив „поради неявяване на работа“. **(63)**

Дори за слепеца е ясно, че „Всяка неделя“ разиграва блестящ спектакъл, в който на неопитния тв шеф е отредена ролята на посмешище. А предаването трябва да се превърне в разменна монета в сложната политическа битка между лагерите на *Сините* и *Червените* за овладяване на националната медия – нещо, което изобщо не е по вкуса на Кеворкян, и той спира собственото си предаване, доброволно се самоотстранява от екран. Може би е и уморен от безспирните политически борби, от ширналия се провинциализъм, от подиващите обществени страсти.

Телевизионната критика не може да подмине толкова знаменателно събитие. *„С Кеворкян си отиде една телевизионна епоха“*, ще възкликне **Владимир Михайлов** във в. „Литературен форум“. И ще направи апотеоз на „течащото телевизионно слово“ на Кеворкян, който е един „от малцината у нас, които го владеят безупречно в студиото“ **(64)**.

Жанина Драгостинова анализира разгръщането на *„мита за „Всяка неделя“*, като показва, че Кеворкян е не само първият, който кани в студиото си антикомунисти, но и подчертава факта, че дали харесваш програмата или не, е равносилно на това, за кого ще гласуваш. Заслугата според

нея поравно се поделя между Кеворкян и комунистическата страст, която „сама носи сухи съчки в огъня на „Всяка неделя“. Поради което в посткомунистическото време предаването „сякаш напусна телевизионния екран и заживя в приказките за себе си“ **(65)**. Една телевизионна приказка с отложен край във времето.

Завещанието на „Всяка неделя“

В началото на 1992 г. телефонно допитване на НЦИОМ до софиянци сочи, че след година отсъствие от екрана Кеворкян съвсем не е забравен. Две трети от анкетираните биха желали отново да го видят като водещ на „Всяка неделя“. Противниците му са два пъти по-малко, а равнодушен към неговата персона е едва всеки десети. **(66)**

Но „не живеем ли в завещанието на телевизионната „Всяка неделя“? Колко от него се изхарчи и колко още остава?“, пита **Невена Андонова**. **(67)**

Въпросът е основателен, защото дори и днес още живеем със завещанието на „Всяка неделя“. Кеворкян пръв разработва цялостен модел на директните линии – включвания, връзки и телемостове, които скъсяват културните разстояния, преосмислят културните различия, захранват телевизионния диалог с нови идеи и личности. Никой преди него не съумява да вгради течащия поток на културния живот – театрални и филмови премиери, художествени изложби и концерти в актуалната тв действителност. Чрез тръпката на „живата“ телевизия постигна нужния синхрон в диалога между традиционната култура и нейното съвременно екранно продължение. В този смисъл предаването и неговият водещ олицетворяват образа на модерната телевизия, която с професионален рефлекс пресъздава културния такт и ритъм на епохата.

Малкият екран превръща Кеворкян в национална фигура, в обобщен национален символ, който поражда и своеобразен патернализъм. Като баща на „Всяка неделя“ той неусетно се превръща и в „баща“ на нацията, която се обединява, тревожи и провокира чрез формулата на една качествена журналистика, вечно препускаща по нови медийни пътеки. През годините той развива своеобразен „бащински инстинкт“ към националната душа, улавя нейните постижения и тревоги, напипва културния ѝ ритъм, прониква в обществените настроения, отдава дължимото и на културната периферия. „Всяка неделя“ изцяло преосмисля традиционното противоречие между провинция и столица, лишава го от неговия географски смисъл. Кеворкян търси границата между „столицата“ и „провинцията“ по хребета на истинското творчество.

Години наред зрителят бива въвличан в разнообразни предизвикателства, които взривяват довчерашните му представи за границите и смисъла на културните факти, разрушават неговия стереотип. Зрителят неизменно е „изкушаван“ и донякъде „развращаван“ от телевизионния профил на ВН – тя изглежда причудливо и екстравагантно на фона на циментиращата марксистка идеологема, която постановява строга граница между прогресивното и реакционното, вярното и невярното, справедливото и несправедливото. На терена на културния живот „Всяка неделя“ преодолява и донякъде преосмисля тази граница. Поставяйки любопитното око на камерата в храсталака на всекидневието, Кеворкян изважда съвсем нови акценти, взривява неговата довчерашна подреденост.

Неслучайно пресата през годините обилно подхранва митологемата за „*посткеворкяновата галактика*“, в чиято орбита попадат голяма част от днешните телевизионни звезди. Бащата на „Всяка неделя“ обикновено се интерпретира като родоначалник и блестящ изразител на модерната телевизия. „Той изгря като звезда, за да стане кумир. Това е човекът, който знае кога да се забули в неизвестност, как да направи от името си легенда в очакване за нова експлозия“, пише вестник „1000 дни“ през 1992 г. **(68)**

„Кеворкян е направо телевизионен гений – казва **Ирен Грънчарова**, редакторка в екипа на ВН. – Той винаги се готви дълго и внимателно за предстоящия разговор. За всеки събеседник ние събирахме голяма и обширна документация. Има изключителна професионална интуиция. Умее още във въздуха да улавя грешната информация, има ненадминат усет за телевизионния блъф.“

И притежава несравнимо умение да предлага на зрителя концентрирания образ на обществената динамика, да стимулира постоянното му любопитство, да провокира неговия вкус, да го кара да мисли по друг начин. С течение на времето става за зрителя най-желаният „телевизионен образ“, чрез екранната привидност своеобразно одушевява „неодушевената застиналост“ на семейното всекидневие, стопля отдавна мъртвите емоции, създава условия за неочакван семеен диалог и на финала се превръща в нужен „телевизионен роднина“, радушно приет във всеки дом. Своеобразен телевизионен етикет на националната публичност, знак за професионализъм и качество.

Неговата сила е в нестандартния въпрос, отправен към нестандартната личност. „Кеворкян провокира събеседника към себеизява – казва **Григор Чернев.** – Неговата цел е не да го злепостави, а да изтръгне от него нещо различно и необичайно. Той мрази гладкото, изпипаното и закръглено интервю“. **Георги Лозанов** добавя, че „именно Кеворкян е не-

съмненият телевизионен баща на говоренето – следствие..., но той не се стреми да излезе невредим от срещата си с другия, нещо повече – готов е с пръст, насочен към събеседника си, да изиграе някои от неговите „скрити „Азове" **(69)**. **Георги Мишев** определя неговия почерк като „умерена провокативност – опит да раздуха конфликта, без да се стигне до скандал, но да е достатъчно атрактивно, за да се поддържа вниманието на зрителя". А за **Александър Томов:** „Кеворкян има ненадминат усет за новата форма в журналистиката. Нестандартното творческо познаване на фактите и аргументите. Умелото боравене с чувствата на хората. Колкото и да изглежда агресивен, настойчив или провокативен, той съвсем не е натрапчив".

Действително Кеворкян не ограничава разговора в някаква предварително известна схема. Професионалното му израстване се съпровожда от еволюция в екранните му диалози, които през годините все повече прилягат към личността на събеседника. Неизменна остава само неговата провокативност, но и стремежът му да отключи скритите дълбини на човешката личност. **Григор Чернев** се шегува, че ако самият Кеворкян е „събеседник по желание", неговото програмно изречение ще бъде: „Аз те провокирам, искам да бъдеш откровен".

Кеворкян по нов начин легитимира истинския смисъл и самочувствие на диалога. Сигурно затова Георги Мишев и Григор Чернев мислят, че стореното от него разширява територията на българската публицистика и неизменно се подрежда до най-добрите ѝ образци.

И което е особено важно – годините не размиват неговото Аз на фона на стотиците индивидуалности, преминали през студиото на ВН, пребродили интелектуалното му съществуване, вградили се в неговия език и културен маниер. Водещият, чрез събеседниците си, става по-определен, неговата интелектуална мяра има по-ясни очертания, журналистическият му профил изглежда още по-безспорен.

Неговата журналистика действително е изпреварваща времето и обществото си. Неслучайно **Елка Константинова** нарича „Всяка неделя" – *„интелектуален салон на българската култура"*. Но отличаващият ѝ профил е *„актуалността и злободневността"* – казва **Георги Мишев**. Чувството за баланс, премерената провокативност, уважението към събеседника – това са качествата, които водещият на „Всяка неделя" притежава. Зад тях стои „неговият нюх какво е телевизията и как може да въздейства на зрителя", смята **Филип Боков**. А **Георги Мишев** добавя, че това проличава дори в „монтирането"/подреждането на неговите събеседници: „След партизанина Чочоолу**,** ограничен и обременен от престъпления, в студиото застава неговият пълен антипод Радой Ралин".

Ако перифразираме Макс Фриш – нима „Всяка неделя“ не прилича на *„историята на една катедрала, която в същината си е история на една дръзка самонадеяност?“*.

Възможен ключ към неговия творчески типаж е метафората на Патрик Зюскинд от дебютния му роман „Парфюмът“. Аналогично на гениалния парфюмерист Жан Батист Грьонуй, Кеворк през цялото време е обсебен от преследването на един телевизионен „свръхчовешки парфюм“, който съдържа целия възможен мирис на цивилизацията: тръпката и уханията на културните предизвикателства, дъха на вкиснало по тъмните кьошета на властта, домашните миризми на всекидневието, лекия парфюм на човечността. Но за да бъдеш на малкия екран „главен парфюмерист“ на нацията, трябва постоянно да си в епицентъра на нейния живот, да се потапяш в удоволствието на бляскавия спектакъл, но и в риска на жестоката ѝ кланица. Подобна телевизионна задача е донякъде свръхчовешка – Грьонуй наистина създава мечтания свръхчовешки мирис, който обаче на финала го погубва, като концентрира върху собствената му персона страстите на обществото, отключва атавизма на неговите скрити инстинкти.

Кеворкян застила пътя на „Всяка неделя“ с предизвикателни културни и политически миризми, които естествено събуждат отдавна дремещи канибалски страсти. В дългия живот на ВН гледецът на неговия екранен перископ потъва дълбоко в тайните на съществуването, измъква неговите най-нови миризми. Но в царството на посредствените е опасно да бъдеш различен, казва Ортега-и-Гасет. Поради което няма как да не бъдеш „изяден“ от посредствени хора и техните моментни партийни страсти. Кеворкян трябва да отговаря пред обществения съд – заради създадената през годините истинска телевизионна журналистика, толкова нужна, но и толкова опасна за зрителя. Всъщност се оказва персонално „виновен“ за острите партийни страсти, които в годините на промяната събудиха на малкия екран дремещи инстинкти и приспана партийна ярост. Но именно „Всяка неделя“ съумя да влезе в голямата телевизионна журналистика, независимо от силната буря на политическото противопоставяне.

„Римейкът“

Периодът на управление на националната телевизия от Хачо Бояджиев се отличава с един знаменателен факт – на малкия екран се връща ВН, но за съжаление – без Кеворкян. Той заменя стола на водещия със задълженията на продуцента, който се грижи за творческото лице и

икономическата рентабилност на програмата. Едно телефонно интервю на GALLUP показва, че почти половината анкетирани предричат провал на „Всяка неделя“, ако прочутият журналист не седне отново на стола на водещия. **(70)** Следователно за софиянци „Всяка неделя“ е немислима без Кеворкян, той я персонифицира, придава ѝ медиен смисъл. Той е не просто създателят ѝ – той е нейната „главна персона“.

Един внимателен поглед върху публикациите в пресата потвърждава това – заглавията на редица статии показват силен журналистически интерес не толкова към прочутата програма, колкото към личността му. Няколко примера: *„Кеворкян пак стъпи на „Сан Стефано 29“*, *„Взе да писва от очакването за Кеворкян“* (в. **„24 часа“**), *„Кеворкян върна „Всяка неделя“, но скри лицето си“* (в. **„Жълт Труд“**), *„Кеворкян – една легенда в сянка“* (в. **„Демокрация“**), *„За бога, кога ще дойде Кеворкян“* (в. **„Континент“**), *„Кеворк за всички времена“* (в. **„Отечествен вестник“**). За журналистическата гилдия и зрителите е безспорно, че „Всяка неделя“ е авторско предаване, което е неотделимо от личността на своя водещ. Кеворкян обаче предпочита ролята на „кукловод“, който безжалостно контролира – до най-незначителната подробност – програмата.

Питам Кеворк как се отнася към тези твърдения?

„Звучат ми леко превзето – казва той, – *аз си бях в предаването, във всяка негова пора. Просто поисках да почиракувам известно време на самия себе си и пътьом да проверя някои неща. Например как ще се чувства една бъдеща частна телевизия в мъртвата зона на Ефир 2? В момента* (пролетта на 2023 г. – б.м., М. П.) *в България функционират една дузина спортни канали – аз обаче направих „пробата“ още в края на 1993 г., когато започнах да излъчвам срещите от „калчото“, италианското футболно първенство – и ги излъчвах в продължение на цели пет години, имаха завиден успех… Друга проба направих с телевизионното бинго, което нарекох „Шоуто на ВН“ – десетки хора спечелиха автомобили, други десетки станаха милионери, подпомогнахме също и десетки детски домове. И бях смаян, когато видях, че английската лотария буквално повтаря схемата на нашето шоу – само дето при тях участваше и една гадателка. Тогава за сетен път си казах, че всички пишем в една и съща телевизионна книга. И звездните ни гости си ги биваше – най-известните от най-известните. По едно време започнаха да се състезават всяка неделя помежду си за един телевизор, „модел“ Кево…“*

Трябва да се отбележи и нещо много важно: в тази версия на програмата прави десетки интервюта със забележителни личности – макар самият той да остава извън кадъра – от Иван Радоев до Андрей Чапразов,

от Георги Черкелов до Йордан Радичков, които стават все по-ценни с времето. Тъй че отсъствието му относително.

Кеворк допълва: *„Една от най-важните роли на ВН винаги е била да бъде пазител на паметта. И това се случи и в тази версия на предаването. През февруари 1996-а възстанових рубриката „Събеседник по желание“, вече под името „Часът на публиката“, а от юли 1997-а като „Гореща линия“. До 28 февруари 1999-а в нея представихме 159 души от духовния, артистичния и политическия елит. Това е едно истинско богатство – извън всичко друго, така ще можем да контролираме общата памет за най-значимите събития, личности и факти… Една рубрика сега, дори във Фейсбук, наречена „ТЕ – ТОГАВА – ТАКИВА“, ще е истинско бижу… От тази ВН много ценна е и една друга поредица – „Една история на…“, по нея спокойно може да се напише историята на 90-те години…“.*

Дали това завръщане на „Всяка неделя“ не е отдалечаване от мита за Кеворкян? Или митологемата „Кеворкян“ се захранва и чрез мистификациите на продължителното му екранно отсъствие, чрез неговите издателски удари, търговското радио, неговия бизнес профил, който медиите охотно тиражират?

Отсъствието му от екрана на ВН променя програмата, но това няма фатални последици. А нейната формула е изпитана през годините, ето защо реакциите на публиката са добре известни. Много скоро тя се превръща, както някога, в централния продукт на телевизията, отново без никаква конкуренция в неделния ден. „Всяка неделя“ без Кеворкян всъщност е поддържане на колективната зрителска памет за едно бляскаво телевизионно минало. Легендата трябва да остане съхранена.

4. ПОРЕДНА БИТКА

Не може да си свободен,
ако не се отърсиш от собствената си глупост

Кеворк Кеворкян

През май 2002 г. стартира **четвъртата „Всяка неделя“** (28 април 2002 – 24 април 2005). Тя се завръща в програмата на националната телевизия, но вече като външна продукция. В съответствие със Закона за радиото и телевизията в БНТ актуална публицистика и политически предавания не могат да се реализират от външни продукции и продуценти, защото това

накърнява нейните обществени функции и запазването на обществения интерес.

Но „Всяка неделя“ е публицистично предаване, по форма „телевизионен магазин“, което през годините има ясно изразена културна, гражданска, а в годините на прехода – и политическа позиция. Много трудно е ВН да запази медийния си образ и печеливша марка, като стриктно се придържа към изискванията на медийния закон, който я задължава коренно да преработи своето съдържание в един надделяващо културен или развлекателен формат, който Законът за радиото и телевизията позволява на външните продукции в националните БНТ и БНР. Оттук главната битка, която ВН води в този период, не е толкова политическа, колкото регулаторна. Битките на Кеворкян се разгръщат основно на терена на правилата и изискванията на медийната регулация, заложени в ЗРТ и от органа, който упражнява надзор над предаванията на БНТ и всички доставчици на радио и телевизионни програми – Съвета за електронни медии. **(71)**

Същевременно Кеворкян води и друга, далеч по-важна творческа битка, свързана с обновяването на телевизионната формула на ВН. Той въвежда някои новости в известната телевизионна програма:

– **нови рубрики**, една от тях е предназначена за Тодор Колев;

– **млади (ко)водещи**, с които Кеворкян работи в екип;

– **Борис Димовски, който прави шаржове в студиото** по време на интервютата на Кеворк в рубриката „Гореща линия“ – наследник на „Събеседник по желание“;

– увеличаване на времетраенето на интервютата в „Гореща линия“ – в студио и чрез телемостеве;

– **развитие на телемостовете в „Гореща линия“** – нови територии и нови събеседници в световен контекст.

Завръщането на ВН като външна продукция в националната телевизия е предопределено и от други обстоятелства, за които Кеворкян сам разказва: *„Тъкмо по това време трябваше да приключи и една съдебна одисея, продължила от 1996 година, в резултат на която имах съдебно решение, потвърдено от всички инстанции, и изпълнителен лист срещу БНТ за крупно вземане. Тогава ръководството на БНТ стана инициатор на един особен бартер: да не предявявам вземането си, телевизията да го изплаща разсрочено, срещу което получавах(?) и задължението да възстановя и продуцирам легендарната „Всяка неделя“. Голямо удоволствие и щедрост, наистина“* **(72)**.

Тези обстоятелства донякъде предопределят избрания формат на ВН като външна продукция, а впоследствие – и възникналите регулаторни проблеми. Но: *„Ако в България някой говори за телевизия и не потърси Кеворкян, трябва да е луд“,* казва самият Кеворк. Този негов кеворкизъм много точно отразява професионалната тежест и медийния авторитет на ВН. „В годините, когато пишещите и снимащите братя бяха сковани в идеологически рамки, Кеворк събираше в предаването си най-стойностните личности в България. Задаваше най-неудобните въпроси и изтръгваше от тях най-неудобните отговори“, пише по повод старта на ВН **Кристина Патрашкова** във в. „24 часа“. **(73)**

„Гореща линия“

ВН стартира с трима водещи – **Кеворкян**, който ще води рубриката „Гореща линия“ (ГЛ), наследник на „Събеседник по желание“ (СЖ), **Игор Марковски** като (ко)водещ и **Тодор Колев**, който ще има самостоятелна рубрика „Шоуто на Адама“. Предаването започва по Великден, а в ГЛ Кеворкян прави интервю с Михаил Горбачов. В рубриката участват личности, които най-често са визионери в своята професия, своеобразни „творчески двигатели“, заредени с нови идеи и воля да променят себе си и света, в който живеят. Това наистина е респектираща *телевизионна памет*отека на световната култура и цивилизация, един модерен тв прозорец към истинските герои, идеи и събития за времето си – в национален и световен контекст.

За масовия вкус „Всяка неделя“ донякъде се превръща в *„неудобната програма“*, която неизменно поставя важните въпроси пред националната аудитория и неизменно търси важните отговори.

А самият Кеворк отдавна е над нещата: той споделя, че бившите му опоненти го интересуват толкова, колкото и животът на листните въшки. Ужасно се дразни от политическите еднодневки, които с усмивка нарича *„запъртъци, които се борят за дребни сладки“*. „Всяка неделя“ се завръща не като самостоятелно предаване, а като модел на „малка“ телевизия – пише Орлин Спасов. – Това ѝ дава предимството да не бърза да откликва на масовия вкус, а да продължава да „пита“ **(74)**.

(Ко)водещите

Кеворкян продължава традицията да кани във ВН (ко)водещи, които обаче не се задържат дълго. **Игор Марковски** напуска ВН през септември

2002 г. Според него *„заради трудния характер на Кеворкян“* рубриката на **Тодор Колев** също не се задържа дълго. **Мартин Карбовски** остава най-дълго (ко)водещ в **четвъртата ВН**.

Постоянно доказва силния си творчески усет – в **третата ВН** (ноември 1993 – февруари 1999) отстъпва стола на водещия на доста по-млади журналисти (Веселин Дремджиев, Стойчо Керев, Антон Стефанов, Мартин Захариев, Игор Марковски), донякъде смекчава културния блясък на телевизионната ѝ формула, акцентира върху *човешките истории и обикновените хора*, върху *социалните проблеми*, към които добавя традиционните интервюта с известни политически лидери. По този повод в. „Труд“ пише следното: „Макар че след 1990 г. многократно са водени разговори за подновяването ѝ, „Всяка неделя“ се появява отново през ноември 1993 г. Но вече с нова „комерсиална“ формула, като проба за бъдеща частна телевизия. Тя предпочита да бъде излъчвана в неатрактивния „Ефир 2“ – това също е част от „пробата“. Програмата за първи път започва излъчването на „калчото“ – най-качествения футболен шампионат в света. Телевизионното бинго пък слага началото на война с главния прокурор, но в крайна сметка оцелява. А междувременно 39 зрители стават милионери. Милиони са дарени на домовете за сираци.

Постепенно предаването започва да се връща към своя първообраз. През 1995 г. Веселин Дремджиев прави впечатляващата си поредица „Съпругите“. На следващата година тръгват „Часът на публиката“ и „Гореща линия“ (водещи Мартин Захариев, Игор Марковски, Стойчо Керев, Антон Стефанов) – това са версии на „Събеседник по желание“. През 1998 г. ГЛ със сигурност е най-диалогичната продукция на БНТ: за всяко интервю се получават средно по 70 – 90 въпроса (без да се броят рекордьори като Освалдо Риос), което е непостижимо за нито една друга телевизионна програма. Интелектуалният и общественият елит отново намира своята трибуна.

Последното издание на програмата е на 28 февруари 1999. Последен участник в „Гореща линия“ – президентът Петър Стоянов (в. „Труд“, 7 юни 1999 г.).

В **четвъртата и петата ВН** (28 април 2002 – 24 април 2005; септември 2012 – юни 2014 г.) Кеворкян отново работи с (ко)водещи – Игор Марковски, Мартин Карбовски, Даниела Тренчева, Диана Найденова, които не се задържат дълго в предаването. Причините (вероятно) са колкото творчески, толкова и лични. В творчески план младите водещи трудно могат да се съизмерват или състезават с него. Те нямат знанията, опита и неговия изключителен талант. В личен план Кеворкян не крие, че има

много труден характер, той е перфекционист в работата си и не обича професионалните компромиси. Което се превръща в голяма *„психологическа преграда“* в професионалните му отношения с младите водещи. Те закономерно се разпадат след известно време. Или в три поредни издания на „Всяка неделя“ младите (ко)водещи тъй и не успяват да се наложат – под тежката творческа сянка на Кеворкян.

5. ПОСЛЕДЕН АКОРД?

Приспособи се не към околните, а към себе си

Кеворк Кеворкян

Петата „Всяка неделя“ стартира през септември 2012 г., но този път изцяло като външна продукция в „Нова телевизия“. В. „Преса“ излиза със специална публикация, в която анонсира нейните основни рубрики.

„Една от основните задачи на новата „Всяка неделя“ ще бъде да се бори с изопачаването на историята и с поругаването на личности, които не могат да се защитят. Миналата седмица гостувах при Карбовски и ако знаех, че преди мен той е подхлъзнал 87-годишния Калоянчев да говори срещу Парцалев и да каже, че бил гей, щях да стана и да си изляза от студиото – признава Кеворкян. – *И гей да е бил, какво от това? С какво това променя факта, че беше гениален актьор? Защо ровиш костите на най-истинския български народен артист? Затова тази седмица със сигурност ще направя нещо, за да припомня кой беше Парцалев. Притеснявам се единствено, че заради тоталното господство на чалгата в живота публиката може и да не разбере избора ми и в крайна сметка да се окаже, че тя вече не си спомня какво беше Парцалев за българската публичност. Ще ми бъде криво да разбера, че хората днес са забравили колко обичаха Парцалев, докато той беше жив.“* **(75)**

Самият Кеворк, преди **петия старт** на ВН, дава пространно интервю във в. „Преса“, в което излага професионалното си кредо. За него е много по-смислено и стойностно: *„да изнемогва от работа, отколкото да ръждясва“*. Признава, че *„никога не се е състезавал с никой друг, освен със себе си... За публиката трябва да се работи, така съм научен и няма да се откажа от това... За такива като мен сега в телевизията е по-лесно – понеже там са на мода две пособия: индигото, с помощта на което се свиват всякакви чужди идеи, и сметачната машинка. Всичко опира само*

до парите, днешните герои имат вместо сърца, сметачни машинки... Задал съм повече от 70 хиляди въпроса, разговарял съм с някои от най-светлите умове на света, не съм бил досега с Коцето Калки в Тибет. И откъде накъде да нямам право на грешка – да не би Бойко да е издал някой указ, че само той има право да греши. Поставям си прости цели и само от мен зависи дали усилията ми ще останат в паметта на публиката. Толкова е просто… Освен това много харесвам девиза на американските рейнджъри: „Мери се с най-добрите, умирай като всички други…“ **(76)**.

Петата „Всяка неделя“ за първи път стартира не в обществената БНТ, а в търговската „Нова телевизия“. Разликата е, че според ЗРТ БНТ е обществена телевизия, а „Нова телевизия“ е търговска програма, в която водещ е комерсиалният принцип. Но Кеворк запазва своя хъс и познат творчески стил – и Паметотеката му заработва на пълни обороти, а това, както винаги, е основната му цел. Да се запазят образите на най-значимите ни личности – и те да остаряват като катедрали. Заедно с тях и ВН да старее максимално достойно.

Скоро ВН отново става най-цитираното телевизионно предаване. Кеворк прави интервюта със стари свои познайници, с които е разговарял многократно – и все пак отново успява да измъкне нещо ново от тях – **Стоянка Мутафова, Татяна Лолова, проф. Чирков, Стефан Цанев, Нешка Робева, Боян Радев, Йорданка Христова, Михаил Белчев, Милчо Левиев** и още десетки известни имена; истинска сензация предизвиква интервюто му със **Стефан Данаилов**, озаглавено „Добър човек ли съм?“, което спасява актьора от нападките, на които е подложен в „Биг Брадър“. С тези интервюта Кеворк приключва с портретуването на тия свои събеседници, започнало още преди десетилетия – и сякаш задължава дори бъдещето да се съобразява със стореното от ВН. Много „звездни“ имена от по-младите поколения получават своята нова легитимация, публиката наново се запознава с тях: футболистът **Димитър Бербатов**, фолкпримата **Ивана**, боксьорът **Кубрат Пулев** и др.; Кеворк разговаря с младите актьори **Владимир Пенев, Захари Бахаров, Деян Донков, Владимир Карамазов** – той ги „открива“ и за себе си и това му доставя видимо удоволствие; някои от тях пък споделят, че са участвали в „представление“, различно от всичко до този момент.

Абсолютна сензация предизвиква интервюто с бившия премиер **Жан Виденов**, който споделя скандални факти за събитията от 1997 година, за тайните срещи на любимеца на БСП Николай Добрев с Иван Костов. Сондажите на Кеворк в миналото винаги целят да отведат публиката към нещо непознато – такъв е разговорът с германския разследващ журналист

Клаус Дексел, който твърди, че не е използван „чадър“ при убийството на Георги Марков.

Договорът на ВН с „Нова телевизия“ изтича през лятото на 2014 година – по този повод шефът на „Нова броудкастинг груп“ Дидие Щосел признава: „Никой не може да заеме мястото на Кеворк“ (77).

В тази версия на ВН Кеворк изглежда почти същият, но не съвсем. Времето, възрастта и медийните обстоятелства налагат своя отпечатък върху неговата работа. Но като телевизионен водещ на ВН е истински автор и създател на т. нар. *„бавна журналистика“*, която се основава на истинския разговор на водещия и събеседника, изпълнен с умни въпроси и изненадващи отговори, всеки от които си струва цената и усилията, които водещият плаща, и времето, което зрителят отделя.

Петото издание на ВН актуализира нейната печеливша марка, наследява телевизионната ѝ слава, но вече търси по-различна медийна посока, която донякъде я отдалечава от собственото ѝ минало. Някога „Всяка неделя“ бе много важна част от културния фокус на националния зрителски поглед. Дълги години тя е признат от всички *телевизионен център / фокус на интересите / желанията / въжделенията* на националната общност.

Във времето на монологичния дискурс ВН много успешно се състезава със себе си – чрез промяна и развитие на медийната формула, включване на нови елементи – едновременно сериозни и интересни за зрителя (*телемостове, интервюта с представители на световния духовен елит, социология на улицата, репортажни свидетелства* и др.). А водещият Кеворкян постоянно се състезава със себе си. С това, което е постигнал през годините, с изненадите на *епохата / личностите / телевизионната машина*.

Във времето на плуралистичния медиен дискурс ВН се разполага в едно на пръв поглед широко медийно пространство, в което *пре-живя-ват* мнозина други предавания, двойници на знаменитата програма. **Петата ВН** се разполага в този привидно голям медиен терен, тя влиза в „медийна конкуренция“ със своите двойници, които обичайно копират отделни постижения от славното ѝ минало. Понякога това се обозначава като *„творческа приемственост“*, но в повечето случаи е най-обикновено копиране на чуждия авторски успех.

След 2000 г. последователно стартират две търговски ефирни тв програми с национален обхват, както и десетки тв програми, които излъчват по кабел и сателит. Това позволява ВН да промени телевизионното си място – нейните четири издания се излъчват в БНТ като обществена телевизия, а петото ѝ издание – в „Нова“, като търговска телевизия.

Но това не означава, че отделни предавания на „Нова телевизия“ не могат да се развиват в обществена полза, да удовлетворяват културните потребности на националната общност. Такъв е и смисълът на **петата ВН** – да бъде отново *„телевизионна опора“* на изтъняващата българска култура, която подпомага зрителя и изграждането на неговия художествен вкус.

Всичко изглежда почти същото – *визуалната опаковка на ВН, музикалният сигнал, говорителят*. И главно водещият Кеворкян, който за пореден път иска да спре часовника на времето. А времето на „Всяка неделя“ несъмнено носи спомена за някогашната „Всяка неделя“, но това е важен елемент от медийната история.

Времето е друго, телевизията (в национален и световен план) вече не е същата, част от зрителите са коренно различни. Качествената телевизионна журналистика на ВН влиза в неравно състезание не толкова с другите национални телевизионни програми, колкото със социалните мрежи **Facebook, Tuitter, You Tube,** които (у нас и по света) получават висока популярност и се налагат в националния медиен вкус. Най-вече при младежките публики, които кардинално променят своя медиен стереотип, в който днес господстват *социалните мрежи*, *блоговете, влоговете, мобилните телевизия и радио, подкастите. В епохата на интернет* гледането на телевизия вече става чрез различни дигитални платформи и на много екрани. Медийното състезание на ВН с новите, много търсени и желани социални мрежи изглежда ужасно трудно и донякъде – неравно.

В началото на третото десетилетие на прехода зрителите и медийните обстоятелства са съвсем различни. Кеворк за пореден път влиза в ролята на опитен медиен тореадор, решен на всяка цена и този път да спечели телевизионната битка.

Всъщност кой е истинският противник? Той самият, но също и *социалните мрежи, блоговете, влоговете,* които жестоко преразпределят в своя полза личното медийно време на младите зрители. С кого се бие до смърт? С медийната легенда за „Всяка неделя“, но заедно с това – и с новите *„дигитални легенди“* на Facebook, Twitter, Youtube, които имат много бърза и нарастваща популярност сред различни категории зрители. Може ли да бъде категоричен победител – в една телевизионна среда, която съществува и се развива при други медийни условия, изправена пред лавина от развлекателни формати, които повличат надолу телевизионния вкус на зрителя? И доколко качествената телевизионна журналистика с добавена стойност в епохата на бързо развиващи се социални мрежи и крещяща медийна шарада всъщност е лишена от професионални шансове?

Медийният комерсиален свят вече е подвластен на парите, жестоката конкуренция и рейтинга. Което означава, че той предпочита (и зависи) от онези телевизионни предавания, които лесно се превръщат в „масови убийци“ на истинския телевизионен вкус.

Във времето на интернет и социалните мрежи остава малко място за истинската тв журналистика, съвременният зрител (почти) не се интересува от действителните герои на националната общност, които са предпочитаните събеседници на Кеворк в **петата ВН**. Но тези истински герои няма как да спечелят състезанието – със *станиоловия блясък* на многобройните музикални и риалити шоута, които зрителите все повече харесват.

В **петата „Всяка неделя“** Кеворкян убедително печели състезанието със себе си, но за жалост *„губи“* другото състезание – с развалата на телевизионния вкус и промяната в медийните предпочитания на аудиторията. Зрителите вече много харесват развлекателните предавания – *шоута, риалити формати, телевизионни игри*. Те все по-малко се интересуват от качествена публицистика, интересни разговори и умни събеседници. В условията на политическия преход телевизията изгуби най-важното си предимство – умните разговори и качествената журналистика с добавена стойност.

Времето на тв журналистиката с много високо качество може би отминава. **На първо място**, поради всеобщата комерсиализация на телевизията в световен мащаб, която от десетилетия усърдно развива и налага развлекателните медийни формати. Комерсиалните тв програми отделят по-малко време за сериозна журналистика, която струва много скъпо, а вече не е толкова предпочитана от масовия вкус. **На второ място**, поради силното „нашествие“ на интернет и социалните мрежи в личния живот на потребителя, които всеобщо завладяват неговия зрителски поглед. Пряко следствие от цифровата глобализация е генералната промяна в медийния фокус на зрителя, неговото пренасочване от традиционната телевизия – към *интернет* и *социалните мрежи, блоговете, сайтовете за споделяне на видеоклипове, подкастите* и др. Тези причини в известен смисъл предопределят финалния акорд на „Всяка неделя“. Тя се превръща в славно минало, което обаче остава незаобиколимо.

Всъщност „Всяка неделя“ неизменно ще остане във фокуса на телевизионната история у нас като респектиращ и забележителен професионален пример за големи творчески постижения и качествена тв журналистика, който е достоен за поука, размисъл и медийно следване. В днешния и утрешния ден на телевизията.

БЕЛЕЖКИ

1. През 1994 г. получих от Кеворк Кеворкян този ценен документ и първа го цитирах в книгата ми: **Пешева, М.** Дворецът на Дедал. Опит за история на българската телевизия. София: Магус, 1995. А през 2005 г. Кеворкян публикува тази докладна записка в книгата си: **„Всяка неделя".** Легендата и нейните герои. София: изд. „Захарий Стоянов", ИК „ТРУД", 2005.

2. Предложение от Кеворк Кеворкян, коментатор в Дирекция „Информационно-публицистични програми", относно реализирането на новата тв програма „Всяка неделя" през 1979 г. до генералния директор на БТ Иван Славков. – Личен архив на Кеворк Кеворкян, с. 1 – 3. Вж. също **Кеворкян, Кеворк.** „Всяка неделя". Легендата и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов", ИК „ТРУД", 2005.

3. „Всяка неделя". Легендата и нейните герои. Том 3…, с. 36.

4. Вж. **ТВ дайджест** „Всяка неделя". Задачи. Композиция. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

5. Едно гледище на програмата „Всяка неделя". – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

6. Бобчев, Радослав. Книгата и телевизията. – В: *АБВ*, 15 май 1979.

7. Вж. **„Всяка неделя"**. Легендата и нейните герои. Том 3…

8. Рецензия на излъчената за пръв път „Всяка неделя" на 7 януари 1979. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

9. Бюлетин на писмата, получени през юни 1979. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

10. „Всяка неделя" и зрителите на Габровски окръг. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

11. Кеворкян, Кеворк. Събеседник по желание. – В: *Литературен глас*, 28 декември 1981.

12. Кеворкян, Кеворк. Събеседник по желание. Том 1. София: Народна младеж, 1981, с. 154.

13. Димитрова, Блага. Събеседник по призвание. – В: *Труд*, бр. 271, 19 ноември 1981.

14. Каракашев, Владимир. Някои мисли за „Всяка неделя". – В: *Отечествен фронт*, 8 февруари 1980.

15. Свиленов, Атанас. През четвъртък. – В: *Литературен фронт*, бр. 3, 17 януари 1980.

16. Миронов, Андрей. Отдых – это непросто. – В: *Литературная газета*, бр. 18, 30 април 1980.

17. Читателите споделят. – В: *Телевизия и радио*, бр. 15, 4 април 1980.

18. Събитията през 1923 г. Поредна беседа на проф. Филип Панайотов за събитията през 1923. Едноименно предаване от програма „Всяка неделя" на БТ, излъчено в неделя, 24 април 1983 от 18.06 ч. до 18.12 ч. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

19. БТ. Програмен съвет. Протокол № 15 от 25 юни 1983. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

20. Ангелов, Александър. Ще спечелят всички. – В: *Народна култура*, 23 март 1984.

21. Кеворкян, Кеворк. Приказки за телевизията. – В: *Народна култура*, 30 март 1984.

22. „Всяка неделя". Постижения и проблеми. – В: *Български журналист*, 1984, кн. 8.

23. Бележки за състоянието и проблемите на тв програма „Всяка неделя" и по информацията на КТР, 22 октомври 1984. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

24. Писмо на Петър Чакалов до „Всяка неделя“. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

25. Писмо на Искра Дойнова до Кеворк Кеворкян. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

26. Бакърджиев, Драгомир. Най-гледаните. – В: *Поглед*, 1 юли 1985.

27. Вж. **Сидоренко, С.** Каждое восскресение. – В: *Телевидение и радиовещание*, 1985, кн. 9; **Захарько, В.** Казалось был мертвый час. – В: *Известия*, 29 юни 1985.

28. Благоева, Йорданка. Гражданска и човешка мисия. – В: *Пулс*, бр. 44, 1 ноември 1983.

29. Еленков, Константин. Събеседник по призвание. – В: *Литературен фронт*, 12 януари 1984.

30. Програма, по-добра от „Всяка неделя“. – В: *Пулс*, 26 февруари 1985.

31. Прави каквото трябва и да става каквото ще... – В: *АБВ*, 10 януари 1984.

32. „Събеседник по желание“. Кеворкян – лице и опако. – В: *Пулс*, 24 декември 1985.

33. Каракашев, Владимир. Драгоценната обратна връзка. – В: *Отечествен фронт*, бр. 12395, 15 май 1986.

34. Благоева, Йорданка. Да не приемаме фалшивата размяна на думи. – В: *Български журналист*, 1986, бр. 1.

35. Писмо на Кеворк Кеворкян до началника на Софийското градско управление на МВР. – Личен архив на КК.

36. Докладна записка на Кеворк Кеворкян до др. Любомир Павлов, председател на КТР, 25 май 1988. – Личен архив на КК.

37. Анкета за най-гледаното. – В: *Поглед*, 23 май 1988.

38.. Предпочитания на работниците. – В: *Труд*, 2 януари 1989.

39. Вж. **Митичев, Антон.** Оценката на телевизионните зрители. – В: *Български журналист*, 1989, кн. 7.

40.. Вж. **Караангелов, Александър.** Амбиция за обновяване. – В: *Поглед*, 26 януари 1988 г.; **Гранитски, Иван.** Портрети в движение. – В: *Литературен фронт*; **Каранфилов, Ефрем.** Умението да събеседваш. – В: *Пулс*, 19 април 1988; **Цанков, Георги.** Седем дни. – В: *Народна култура*, 5 август 1988, 11 октомври 1988.

41. Божилова, Светлана. ТВ журналист като водещ. – В: *Български журналист*, 1988, кн. 7.

42. Шест съветски издания на „Всяка неделя“ и професионални уроци всеки ден. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

43. Кеворкян, Кеворк. Какво успях, какво не успях. – В: *Литературен фронт*, бр. 53, 29 декември 1988.

44. Благоева, Йорданка. Да не приемаме фалшивата размяна на думи. – В: *Български журналист*, 1986, кн. 1.

45. Да останем верни на себе си, но не за сметка на истината. – В: *Трудово дело*, бр. 103 – 104, 27 декември 1988.

46. Фалшиви илюзии. – В: *Работническо дело*, 30 декември 1988.

47. Докладна записка на Кеворк Кеворкян до Любомир Павлов, председател на КТР, и Йордан Йотов, член на Политбюро на ЦК на БКП, от 9 януари 1989 г. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

48. Съвещание на ЦК. Протокол от 1 юли 1989 г. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

49. Писмо на Кеворк Кеворкян до заместник завеждащия отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП, копие до Любомир Павлов, председател на КТР, от 5 юни 1989. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

50. Писмо на членове на Института по социология на БАН до председателя на КТР, копие до „Всяка неделя“, от 19 декември 1989. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

51. Писмо на членове на Института по социология на БАН до Кеворк Кеворкян. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

52. Двубой. Интервю със Стефан Продев и Кеворк Кеворкян. – В: *Подкрепа*, 9 октомври 1990.

53. Стайков, Димитър. Паметотеката на Кеворк Кеворкян. – В: *Свободен народ*, бр. 35, 6 юни 1990.

54. До ВНС, Софийския клуб за гласност и демокрация в защита на телевизионния плурализъм. – В: *Демократична седмица*, 27 юни 1990.

55. Савов, Младен. Бъди мечтател безумен. – В: *Демокрация*, 10 октомври 1990.

56. Вж. **Иванов, Андрей.** Ние сме в журналистиката и тя е в нас... – В: *Български журналист*, 1991, кн. 2.

57. Класация на журналистите от БТ, юли 1991. Документ на БНТ.

58. Донев, Александър. Ефектът на малкия Цахес. – В: *Свободен народ*, бр. 223, 27 февруари 1991.

59. Писмо на Петко Бочаров до Огнян Сапарев, председател на БТ, 20 март 19991 г., вх. № 555. Документ на БНТ.

60. Писмо на Хачо Бояджиев до Комисията за телевизия и радио на ВН от 19 март 1991 г. – Личен архив на Кеворк Кеворкян.

61. Вж. повече в: **Динеков, Александър.** Заговорът срещу телевизията. Случаят „Кеворкян“ – административен инфантилизъм или добре обмислена провокация? – В: *Телеграф*, бр. 33 – 36, 1991.

62. Ръководството на телевизията предлага преговори на Кеворкян. – В: *Дума*, 25 март 1990.

63. Симеонова, Виолета. Кеворкян е уволнен. – В: *Дума*, бр. 145, 6 юни 1991.

64. Михайлов, Владимир. С Кеворкян си отиде една телевизионна епоха. – В: *Литературен форум*, бр. 25, 19 юни 1991.

65. Драгостинова, Жанина. Неделната мистификация. – В: *Свободен народ*, 16 март 1991.

66. Кеворкян не е забравен от софиянци. – В: *24 часа*, 5 февруари 1992.

67. Андонова, Невена. Спомени от бъдещето или предчувствия за миналото. – В: *1000 дни*, 21 септември 1992.

68. Посткеворкяновата галактика. – В: *1000 дни*, 26 юни 1992.

69. Лозанов, Георги. Дългата сянка на Кеворкян. – В: *Стандарт*, 10 септември 1993.

70. Софиянци са позабравили „Всяка неделя“. – В: *24 часа*, ноември 1993.

71. В периода 2002 – 2005 г., в качеството ми на председател и член на СЕМ, съм пряк свидетел и участник в тази регулаторна битка. Това ме прави заинтересовано лице и превръща гледната ми точка на медиен историк в изцяло субективна и не лишена от професионални пристрастия. Поради тези причини се въздържам от анализ и коментар на сложните отношения между външната продукция „Всяка неделя“, излъчвана в БНТ, и Съвета за електронни медии в този период. Обективен научен анализ на отношенията между Кеворк Кеворкян, като продуцент и водещ на „Всяка неделя“, и Съвета за електронни медии, като регулаторен орган, в бъдеще може да направи медиен изследовател и историк, който не е пряк участник в тези събития, ето защо неговата гледна точка може да е относително обективна, професионална и безпристрастна.

72. Кеворкян, Кеворк. „Всяка неделя“ и нейните герои. Том 1 (2002 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 5.

73. Пак там, с. 23 – 24.

74. Спасов, Орлин. Миналото задължава. – В: *Култура*, бр. 10, 11 март 1994.

75. Петият живот на „Всяка неделя“. – В: *Преса*, 15 септември 2012.

76. Велева, Валерия. Кеворк Кеворкян: „По-добре да се убиеш от работа, отколкото да ръждясаш“. – В: *Преса*, 8 септември 2012.

77. В. *Преса*, 30 август 2014.

Трета глава

„СЪБЕСЕДНИК ПО ЖЕЛАНИЕ“ – ПЕРСОНИ, ИНТЕРВЮТА И ТЕЛЕМОСТОВЕ

Един водещ не бива да си въобразява,
че светът започва с появата му

Кеворк Кеворкян

1. ИНТЕРВЮТА В СТУДИО

„Събеседник по желание“ (СЖ) – най-известната рубрика на „Всяка неделя“, налага Кеворк като майстор на телевизионното интервю, който умее да общува естествено и непринудено в студиото с всеки събеседник, като го предразполага към откровен разговор. „Кеворк е феноменален диалогист – казва Любомир Левче в. – Няма значение дали говори със своя „събеседник по желание“, или с „група граждани“, или с въображаемия народ. Все едно дали разкрива „тайните на телевизията“, или потайностите на нашето безвремие – той предизвиква двуостра реакция“ **(1)**. Левчев обръща внимание, че „Събеседник по желание“ е авторска рубрика на Кеворкян, тя е неотделима от неговия журналистически стил и маниер. Нарича го „безподобен словесен гладиатор“, който преминава през „границите на две епохи, без да му се налага да се видоизменя, да се самоотрича, да се пригажда. А обществото се нуждае колкото от обновителни промени, толкова и от неизменни еталони“ **(2)**.

Кеворк казва, че тази рубрика е била *„едно внезапно озарение, сякаш някакво хрумване на телевизионния Господ, ако има такъв“*. До 10 ноември 1989 г. в нея участват **484 известни личности** от България и света **(3)**. По информация на Кеворкян в периода **1979 – 2014 г.** ВН излъчва около **1060 емисии** с над **6000 гости**, в които им задава близо **70 хиляди въпроса.** Той споделя, че в продължение на 35 години почти не е използвал едни и същи въпроси. Изглежда невероятно, но този факт се потвърждава от внимателния преглед на публикуваните десетки негови интервюта във ВН в поредицата *„Събеседник по желание“* и изданието *„Всяка неделя“*.

Легендата и нейните герои“ в три тома. Но и без сравнително изследване е видно, че въпросите му са оригинални, „скроени“ по кройката на отделния събеседник, съобразени са с особеностите на неговата личност и характер. Макар и да изглеждат естествени, дори импровизирани, всъщност са много внимателно обмислени. Кеворк прецизно подготвя своите въпроси, подробно са запознава с живота и биографията на всеки събеседник, среща се с неговото семейство, роднини, приятели. С други думи – подрежда и класифицира много повече информация, отколкото може да използва в бъдещото интервю.

Въпросите

Въпросите, които задава в студиото, се основават на много сериозна подготовка. Няма вариант Кеворк да седне в студиото на ВН неподготвен и да разчита само на своите знания и умения за импровизация. Отделна ситуация е, ако събеседникът отприщи у водещия силни емоции, които могат да намалят неговия самоконтрол в хода на разговора. В дългия живот на ВН има и такива случаи, но те са голяма рядкост. Кеворк притежава редкия талант напълно да контролира поведението си в студиото. Неговите импровизации в хода на събеседването са отлично подготвени, той действително импровизира с някои въпроси, но след като предварително е набелязал възможните теми за бъдещия разговор.

Въпросите, по своята тематика, са много разнообразни. От гледище на журналистическите средства се подчиняват на **различни регистри**: *автобиографичен / ценностен / исторически / патриотичен / художествен / литературен / етичен / екзистенциален / футуристичен / паралингвистичен.* Те неизменно следват матрицата на събеседника, която всеки път е различна. За Кеворк е професионална чест да не повтаря въпросите си към отделните събеседници.

Кеворк споделя, че е имало случаи *„събеседник по желание“* (по някаква причина) да не дойде в студиото. И разказва:

„Пратих във Варшава Джени и режисьорката на програмата Мария Кертикова – да уговорят за телевизионен мост прочутата полска кинозвезда Даниел Олбрихски, пък и да си починат малко от мен. Заминаха, обадиха се, че всичко е наред – и после млъкнаха: не смеят да се обадят, че за неделя „Солидарност“ насрочила голям митинг, Олбрихски също щял да участва, тъй че… Тъй че в пет часа следобед в неделя се обадих на поета Евтим Евтимов, той само попита кого ще замества, да не е някой писател – и дойде. А аз тъй и не бях много наясно какво точно се случва

в Полша, винаги ме е интересувало какво се случва с Българската Съдба. Никога не съм слушал чужди радиостанции, особено българските им секции: дори презирах хората, които работеха там, смятах ги за тарикати, които свободно мелят глупости, понякога и непоносимо инфантилни глупости, а аз трябваше да се пека на бавен огън тук, за да промуша и една дума…

Има и още една подобна история – тя пък се случи в Москва, откъдето излъчвах директно цялата програма. Бяхме обявили участието на легендарния пилот маршал Покришкин в „Събеседник по желание", цяла седмица го рекламирахме. А в 18 часа – програмата вече се излъчваше, се оказа, че маршалът не е успял да направи последния си лупинг. Бил дошъл до входа на телевизията в Останкино, Москва – но напълно пиян. Реших, че този резил е прекалено рискован дори за нерушимата българо-съветска дружба, и наредих да го отпратят с някакво идиотско обяснение. Доста време си мислех, че руснаците ще прекратят излъчванията ми от Москва, но те оцениха жеста… А Покришкин замених с очния хирург Фьодоров, който, за късмет, имаше участие в същата програма. По-късно той стана световноизвестен".

Питам го за грешките и загубите в професията и дали смята, че всичко може да се постигне с разум и знания, диалог и воля?

„Всеки не може, нека сме коректни – казва Кеворк. – *Това ще бъде нечестно към самата същина на занаята ни. Това, че журналистиката сега изглежда като ТКЗС след набезите на ликвидационните съвети на Филип Димитров, нищо не означава. Обаче целта все пак е постигната – телевизията никога повече няма да се върне към истинската си същност – лек за ума и сърцето. Сега е изветряла виагра… На тия, които се мотат из телевизионните студия, прекалено рано им опадаха зъбите от сладостите, които им подхвърлят. Резултатът е: блюдолизничене с изкуствени ченета.*

Наричал съм „болонки" някои водещи, които унижават занаята ни, понеже неистово ласкаят властта – вместо да бъдат като пекинеза. Навремето кучетата от тази порода са били обучавани да захапват негодника за ахилесовата пета и да не го пускат, докато са живи. Специално аз искам да съм като лабрадора. Това е най-опасното куче – веднъж да те погледне, и ти за цял живот си покорен от него. Бездната на погледа."

„Свободата е в думите, които изричаш. Те са най-важното нещо в телевизията" – казва водещият. Но според Мишел Фуко: „Думата определя, т.е. по своята природа тя е съществително име. Съществително собствено, защото тя е ориентирана към дадена представа и към никоя

друга“ **(4)**. Думите пренасят смисъла, посланията, които водещият отправя поравно към събеседника и зрителите. В интервюто те са неговите *„съществителни имена“*, главните оръжия, с които той си служи. Думите определят качеството и характера на въпросите, които могат да бъдат дълги, съдържателно разфокусирани, бъбриви. Или кратки, съдържателно фокусирани и лаконични. Още в началото Кеворкян избира, като тв водещ, втория вариант. Обичайно задава кратки, стегнати, ясно формулирани въпроси, които изхождат от практиката на разговорната реч. Основава се предимно на говоримия език, който се отличава с друга подредба на речта, с цветна лексика и оригинални сравнения и метафори.

В годините на ВН въпросите остават все така интересни, изненадващи, а в отделни случаи – и провокативни. На малкия екран те се превръщат в *„медиен скалпел“*, който потъва дълбоко в душата на събеседника и успява да извади от там най-съкровените му тайни. Водещият внимателно се готви за всяко интервю, неговият перфекционизъм е пословичен. Задължително прави предварителни срещи с бъдещия участник в „Събеседник по желание“ и след това подготвя своите въпроси. Никога не подценява събеседника, но същевременно не допуска той да му отнеме инициативата. В СЖ се включват и зрителски въпроси, но те задължително минават през неговия творчески филтър.

Питам го дали е имал „събеседник по желание“, за който след това да съжалява?

„Не, никога. Че каква вина може да има той? Във всеки човек има нещо ценно, което трябва да изчоплиш. Ако извадиш евтино стъкълце вместо диамант, вината е само твоя. Някои събеседници са ме ядосвали истински, но съм им влизал в положението. Например Лилов – през пролетта на 1990-а година, тогава беше председател на БСП. Изглежда, че не чу както трябва един от въпросите ми – решил, че ще питам за отношенията му с Людмила Живкова – и изтърси, че и той би напуснал разговора, както бил направил навремето великият диригент Херберт фон Караян. Като ми кажат нещо толкова глупаво, направо се смайвам, не освирепявам, а ставам състрадателен, не мога да си обясня защо.

Отгоре на всичко никога не съм се интересувал от интимния живот на героите си. Интимните превъплъщения на Духа – да, но тия в кревата – никога, просто не са ми интересни. Няма какво ново да ми кажат. А пък случката с Караян е следната. Записвах го в Японския хотел, а горе за обяд го чакаха Живкова, Лилов и др. Понеже кръвта на Караян е доста разбъркана, по някое време го питах какъв се чувства. А той се оплакал на нашите големци. Но разговорът стана фантастичен, няма какво да

се церемоня вече – и 40 години по-късно рядко срещам нещо, толкова смислено, в телевизията.

Между другото, ако някой реши да послуша съвета на Петър Увалиев към чираците ми, нека потърси книгите ми „15 срещи“ и „Личности“ – в тях има забележителни интервюта, правени за ВН.“

Мишел Фуко извежда същностната функция на изречението, което „всъщност отделя звуковия знак от неговите непосредствени експресивни значения и му предоставя суверенно място в своя лингвистичен потенциал“ **(5)**. Телевизионното интервю е изградено от изречения, в които има *логическа връзка – дейност – образно мислене.* Всеки отделен въпрос е *изречение,* което носи различен смисъл и послания. Отделно написаната/изречената дума има ограничен смисъл и експресивност, но поставена в изречение, тя получава разширен смисъл и водещи послания.

„В общата система на културата – смята Юрий Лотман – текстовете изпълняват поне две основни функции: адекватно предаване на значения и пораждане на нов смисъл“ **(6)**. Телевизионното интервю по същество *прагматизира* двете функции на текста. От една страна, диалогът между водещия и събеседника е предаване на значения – чрез изречените думи, които са групирани в изречения. От друга, целият разговор в студиото, ако има нужното качество, задължително поражда *нов медиен смисъл.* И отново според Лотман: „всеки текст (особено художественият) съдържа нещо, което бихме предпочели да наречем **образ на аудиторията**, и този образ на аудиторията активно въздейства върху реалната аудитория, превръща се в неин своеобразен нормативен код. Последният се налага в съзнанието на аудиторията и става норма на собствената ѝ представа за себе си, като се пренася от областта на текста в сферата на реалното поведение на културния колектив“. Според него „между текста и аудиторията се създава отношение, което се характеризира не с пасивно възприятие, а има естество на диалог. Диалогичната реч се отличава не само с общия код на две съотносими изказвания, но и с наличието на определена обща памет у подателя и адресата“ **(7)**.

Образът на аудиторията в СЖ се снема в диалога на Кеворк и неговите събеседници. Той, като правило, стъпва върху тяхната обща памет – *за историческата епоха, националната култура, главните идеи и ценности.* За историческата граница на *„културното поле“* (по Лотман), за образа на *програмата / водещия / събеседника / аудиторията.* Телевизионното интервю, по условие, е **реч** и същевременно – **текст**, който се основава на поредица от нормативни кодове. То стъпва върху *общата памет у адресата и адресанта* – в точно определен исторически (и медиен) момент.

Кеворк е водещият, силният играч в своите интервюта, той задава правилата и напълно владее разговора. Идеята, че ВН върви на живо, допълнително го мобилизира, но той отдавна е разбрал, че всяка отлична медийна импровизация по същество изисква дълга и внимателна подготовка. За да може водещият да зададе правилните въпроси, трябва да е много добре подготвен, да има достатъчно познания за личността срещу себе си – за нейните постижения, страсти, победи и заблуди. И днес това е дяволски сложна творческа задача. Какво остава за онова романтично време на телевизията – в епохата на пишещите машини, когато компютрите у нас все още са непознати.

Правилните въпроси задължително са различни за отделните събеседници – те могат да бъдат внимателно обмислени или импровизирани, а в отделни случаи – (привидно) небрежно подхвърлени. Обикновено те са ясни и имат проста конструкция, „зад“ която се спотаява дълбок смисъл. Прочетени с днешна дата, въпросите не изглеждат чак толкова *„кеворкиращи“* (по остроумното определение на актрисата Катя Паскалева), тяхната *„провокативност“* обикновено не прекрачва границата на задължителното уважение към събеседника и съобразяването на водещия с действителните му постижения.

С напредването на времето въпросите на Кеворк стават по-дълги, по-концептуални, по-майсторски като знаковост и послания, по-точно адресирани към всеки отделен събеседник. Всъщност въпросите стават много повече, защото интервютата в „Гореща линия“ (рубриката, която наследява „Събеседник по желание“) са много по-дълги, което позволява на водещия да разгърне творческия си потенциал.

В зрелия период на **четвъртата ВН** (2002 – 2005) Кеворкян изцяло разгръща своите творчески възможности на тв водещ – той задава поредица концептуални, много оригинални и „неудобни“ въпроси, които най-често предизвикват силна реакция у събеседника. Например когато световноизвестен интелектуалец получи от Кеворк предизвикателен въпрос, той се чувства задължен да му отвърне с предизвикателен отговор. Така ВН се превръща в истинска творческа лаборатория за това, как може да се прави качествена журналистика на малкия екран.

Според наблюденията на Дезмънд Гилфойл в живия диалог всеки категоризира другия с помощта на няколко ментални категории, които могат да бъдат **позитивни, негативни** или **двусмислени**. Но в същото време: „никой не е в състояние да даде абсолютно вярна оценка на друго човешко същество“. Просто защото категоризацията, която хората правят автоматично в разговора, зависи от редица променливи: „предпочи-

тания, пристрастия, обобщения, житейски истории, спомени, мнения, състояния на настроението и какво ли още не“ **(8)**.

Кеворк явно си е давал сметка за съществуващата ентропия в човешкото общуване, ето защо усърдно се готви за всеки следващ разговор в СЖ.

Вживяване в ролята

Дали докрай си е давал сметка, но Кеворк правилно изгражда своя медиен образ на делови човек, изрядно облечен, с костюм и вратовръзка, а в първите години на ВН – и със златен пръстен на ръката. Някои изследвания в САЩ доказват, че хората много повече се доверяват на човек, който е облечен в строг делови костюм, отколкото на човек с всекидневно облекло. Зрителите страстно искат да се приближат до любимия си медиен герой, но и да запазят известно разстояние от него, което им вдъхва уважение и респект. Естествено, това е валидно предимно за епохата на ранната телевизия. Всъщност медийните правила са за това, за да бъдат нарушавани. Днес доверието към водещия едва ли се определя само от неговото официално облекло и изрядна прическа. В епохата на социалните мрежи телевизията е коренно различна, нейните водещи и зрители – също. И досега обаче водещите на сериозни публицистични предавания, от вида на ВН, поддържат изряден делови вид – в студиото те най-често са с костюм, риза, вратовръзка и акуратна прическа.

Ефект на присъствие

Кеворк има силен ефект на телевизионно присъствие. Камерата го обича – той има изразително/запомнящо се лице и много силен поглед, които допълнително подсилват неговото медийно внушение. Дори в зрялата си възраст изглежда приятно на малкия екран, което има голямо значение за зрителския поглед. Много изследвания показват, че хората с приятен външен вид в социалната си комуникация се радват на повече предимства, отколкото тези, които не изглеждат толкова добре.

Анализът

Представеният научен анализ включва сумарно 20 интервюта – **9 интервюта**, проведени от Кеворк в СЖ в периода **1980 – 1982 г.** със събеседниците: **Рангел Вълчанов** (кинорежисьор), **Петър Динеков** (учен

литературовед), **Радой Ралин** (поет сатирик), **Иван Славков** (журналист, генерален директор на БТ), **Доньо Донев** (художник аниматор), **Блага Димитрова** (писателка и поетеса), **Богомил Райнов** (писател), **Любомир Левчев** (поет), **Вили Цанков** (театрален режисьор).

Научният анализ разглежда още 7 **интервюта**, проведени от Кеворк в СЖ в периода **1983 – 1984 г.** със събеседниците: **Константин Илиев** (диригент), **Румен Цанев** (учен), **Генчо Стоев** (писател), **Любен Дилов** (писател фантаст), **Мирон Иванов** (писател сатирик), **Азаря Поликаров** (учен физик), **Никита Михалков** (кинорежисьор). Той включва и **4 интервюта** извън рубриката СЖ, проведени от Кеворкян в периода **1986 – 1989 г.** с: **Хербет фон Караян** (диригент) **Жоржи Амаду** (писател), **Рафаел Алберти** (писател) и **Марсел Марсо** (мим).

Контент анализът на въпросите, които Кеворк задава в СЖ, е направен чрез специално разработена за тази цел методика. **(9)**

Ценностите, вярванията и убежденията

Дезмънд Гилфойл смята, че: „човешкото поведение се ръководи или влияе от ценностите, вярванията и убежденията“. Разговорите на Кеворк в СЖ по същество се опират на тази основна триада. Всеки събеседник дефинира себе си – чрез **ценностите**, към които се придържа, **идеите и личностите**, в които вярва, **убежденията**, които има. Концептуалната линия във въпросите неизменно присъства, с нейна помощ водещият откроява неповторимата личност на всеки събеседник. Гилфойл дава пример с телевизионния водещ Майкъл Паркинсън, който: „за всяко отделно интервю си набелязва ясно дефинирани цели, които се превръщат в негова лична единица мярка за оценка на резултатите“ **(10)**. Кеворк също се придържа към този професионален стандарт. **(11)**

Няколко примера от рубриката „Събеседник по желание“ (**1980 – 1982):**

– Кеворк Кеворкян (към Рангел Вълчанов, кинорежисьор, СЖ, 1980)

КК: *„Киното помогнало ли ви е да разберете хората?“*

КК: *„Какво ще кажете, ако хората не разберат, че сте постоянно привързан към една истина?“*

КК: *„Кога разбрахте, че победеният ви е по-симпатичен?“*

Рангел Вълчанов признава пред Кеворк, че киното много му е помогнало да разбира по-добре хората, че не знае дали е успял поне наполовина

да осъществи професионалната си кариера, че от собствената си младост е разбрал, че победеният му е по-симпатичен.

– Кеворк Кеворкян (към Петър Динеков, учен литературовед, СЖ, 1980)

КК: *„Суетният човек може ли да успее в науката?“*

КК: *„Пред какви хора не можете да устоите?“*

КК: *„А с какво ви промени науката?“*

Петър Динеков признава пред Кеворк, че не е успял да напише книги за Йоан Екзарх и Елисавета Багряна, че неговото пристрастие е насочено главно към поезията на Атанас Далчев, че науката с нищо не го е променила.

– Кеворк Кеворкян (към Вили Цанков, театрален режисьор, СЖ, 1982)

КК: *„Кое е най-абсурдното нещо, което сте защитавали?“*

КК: *„Кой е най-големият компромис, който сте правили? Кога ви изневерява прозорливостта?“*

КК: *„От какво вече не се интересувате?“*

Вили Цанков казва, че най-големият му компромис е, че е слушал някои актьори, че в театъра е ставал жертва на модите, но в личния си живот – никога.

– Кеворк Кеворкян (към Радой Ралин, писател сатирик, СЖ, 1980)

КК: *„Какъв трябва да бъде вашият лозунг днес?“*

КК: *„Какво означава според вас един човек да бъде честен? Какви хора харесвате всъщност?“*

КК: *„Как мислите, вие свършили ли сте работата, за която сте предназначен?“*

Радой Ралин отговаря, че неговият лозунг е: „Да бъдем хора!“. За него честен човек е този, който много добре работи. Но човек никога не може да си свърши работата. Уви, ще умре с отворени очи, че не е успял да я свърши.

– Кеворк Кеворкян (към Иван Славков, журналист, генерален директор на БТ, СЖ, 1980)

КК: *„Сещате ли се за най-забележителното нещо, което ви се случи в деня, в който станахте генерален директор?“*

КК: *„Какво ще отговорите на онзи ваш приятел, който ви каже, че днес нашата телевизия е достатъчно добра?“*

КК: *„Ако попаднете в един салон, в който са събрани всички генерални директори на световните телевизии, какво ще бъде вашето самочувствие?“*

Иван Славков отговаря, че в първия му ден в телевизията е имал много срещи, много радости, разочарования. А по отношение на нашата телевизия ще попита този приятел откъде има критерия, защото той за себе си не го е намерил още, за да каже – добра, много добра или лоша. А да попадне в компания с директорите на всички световни телевизии, ще е великолепно, защото в света тогава има само двама директори с по-дълъг стаж от неговия.

– Кеворк Кеворкян (към Доньо Донев, художник аниматор, СЖ, 1980)

КК: *„Да търсим ли все пак национални черти в „Тримата глупаци“?“ – настоява друг наш зрител. Трябва да търсим според мен. Какво ще отговорите вие?“*

КК: *„Въпрос на Григор Вачков: „Как успя, Доньо, толкова безмилостно да ме усетиш и нарисуваш?“*

КК: „Въпрос на Борис Димовски: „Кога най-после ще ме нарисуваш попълен и кога ще ме нарисуваш като глупак?“

КК: *„Въпрос на Кеворк Кеворкян: „Кое Ви дава сигурност, че сте уловили характера на един човек? Този път аз съм най-автентичното свидетелство“.*

Доньо Донев не скрива, че първоизточникът на „Тримата глупаци“ е Елин Пелин. „Ние от него взехме тримата глупаци, осъвременихме ги и потърсихме едно ново решение на темата за глупостта“. За **Григор Вачков** казва, че е вложил в неговия шарж най-голямата си любов към него – като приятел и артист. За **Борис Димовски** – че не може да го нарисува като глупак. За **Кеворк Кеворкян** – че неговият шарж е създаван въз основа на впечатления на негови приятели за водещия и лични впечатления от неговия характер.

– Кеворк Кеворкян (към Блага Димитрова, поетеса и писателка, СЖ, 1980)

КК: *„А в какво състояние на духа имате най-голямо творческо вдъхновение?“*

КК: *„На какво разчита Блага Димитрова в поезията, на какво разчита един поет с вашия опит?“*

Блага Димитрова казва, че нейното **творческо вдъхновение** е най-силно при „Душевна ведрина. И спокойствие за творческо безпокойствие“. А **смисълът на поезията** означава: „Запълване на една липса… Навярно поезията е нужна, за да запълни някаква липса, някаква празнота в света и вътре в самите нас“.

– Кеворк Кеворкян (към Богомил Райнов, писател, СЖ, 1980):

КК: *„Ограбва ли ви писането, или ви обогатява, ако не ви се стори странен този въпрос?“*

КК: *„Вие пишете непрекъснато за страданието, това е една от основните теми във вашите книги. Как мислите, в крайна сметка човек не се ли нуждае от страданието?“*

КК: *„А вие давате ли си сметка какъв отпечатък е оставило върху вас бремето на чуждите съдби, които са ви съпътствали и които сте описали?“*

Богомил Райнов смята, че е рисковано да каже, че: „човек се нуждае от страданието, защото има страдания, които просто ни смачкват. Но страданието, така или иначе, е неизбежно, тъй че трябва да сме готови за него“.

– Кеворк Кеворкян (към Любомир Левчев, поет, СЖ, 1980)

КК: *„Мислите ли за бъдещето на вашите стихове? Важно ли е те да оцелеят?“*

Любомир Левчев предпочита неговите стихове да оцелеят, „но да се вярва прекалено много в това, значи човек да се мами“.

Всеки от тези събеседници в студиото на ВН присъства като цялостна, завършена личност. Кеворк успява да извади от всеки един *„социалната му кожа“* – **ценностите**, в които вярва, **идеите**, към които се придържа, **убежденията**, които ръководят неговите действия. Той успява *да открие / да измъкне* от събеседника информация с висока стойност. Именно тя е в основата на тази качествена журналистика, която предлага на зрителя знания с добавена стойност. Водещ от ранга на Кеворкян провежда интервю с определен събеседник върху основата на личните си убеждения, които могат да бъдат *вдъхновяващи / изпълнени с гордост и самочувствие / основани на професионални оценки / на познания за човешката природа и психология / на личен опит / на медийни практики с този събеседник и др.*

Същевременно телевизионен водещ, който случайно е попаднал в *„царския дом“* на телевизията, по-скоро е лишен от такива убеждения. Предварително не се готви за интервюто, защото не изпитва такава професионална потребност. Най-често има бегли познания какво всъщност телевизията изисква от него, поради което неговите убеждения са хаотични и несистемни. Такива водещи еднодневки има много в големия телевизионен свят – те бързо *„изгряват“* на медийния небосклон и също толкова бързо *„залязват“*. Както гласи една сиукска поговорка: „Ако не знаеш къде отиваш, всяка една пътека ще те изведе дотам“.

За да остане един тв водещ във времето и медийната памет, се иска много повече от младост и добра визия, комуникативни умения и емоционална „настървеност“ към събеседника. Всеки отличен телевизионен водещ (като Майкъл Паркинсън, Опра Уинфри, Лари Кинг или Кеворк Кеворкян) много точно знае къде отива всъщност. Той е наясно колко трудна е тази (привидно) *„бляскава медийна пътека“* и дали в нейния край всъщност не се крие една *„телевизионна гилотина“*? Представата, че телевизията безкрайно може да понася посредствен тв водещ, не е вярна. Критерий и мерило за телевизионния водещ и неговото предаване е зрителят, който му гласува доверие или не. Но телевизията, като могъща медия, постоянно е готова както за *големия успех*, така и за *големия провал* – на едно предаване и неговия водещ.

Кеворк прекрасно осъзнава това съвсем в началото на телевизионната си кариера. Вероятно се осланя на творческата си интуиция, която му подсказва, че в живота *големият творчески шанс* идва само веднъж. Ако го пропусне – поради неопитност, слаба подготовка или прекомерно самочувствие, поражението ще е само негово. И той действително не пропуска своя златен шанс.

Кеворк неизменно е отлично подготвен за медийното сражение, което му предстои. С един събеседник, чието поведение, интелектуални и емоционални реакции изцяло не могат да се предвидят. Като всички известни телевизионни водещи, той влиза в студиото с високо професионално самочувствие, което е напълно заслужено. След сериозна предварителна подготовка, която му дава достатъчно познания за човека, с когото трябва да разговаря. Кеворкян умело и с лекота използва тази полезна информация в хода на разговора. С което демонстрира уважението си към събеседника, защото му дава да разбере, че отлично познава *неговия професионален и социален живот*. Това бързо скъсява разстоянието между водещия и неговия гост, създава непринудена атмосфера в студиото. Гостът неусетно *„забравя“* за камерите и публиката и създава

„емоционална връзка“ на изповедност и съучастие с водещия. Кеворкян е ненадминат диалогист (по Левчев), той успява (вербално и емоционално) да предразположи събеседника към искреност и откровени отговори.

В студиото Кеворк е силният играч на този медиен терен. Събеседникът бързо разбира това и обикновено приема правилата на медийната игра. Тези негови професионални качества съпътстват телевизионната му кариера от началото до края на ВН. Във всички периоди на СЖ той *отлично знае всичко най-важно* за човека, с когото разговаря. Събеседникът бързо (по-скоро интуитивно) улавя това и разговорът протича естествено – като между много добри познати.

Няколко примера от рубриката „Събеседник по желание“ в следващите години (**1983 – 1984**) **(12)**:

– Кеворк Кеворкян (към Константин Илиев, диригент, СЖ, 1983)

КК: „В какво се изразяваше за вас големият урок на музиката?“
КК: „Какво може да раздели хората в света на музиката?“
КК: „Всъщност кой ви помогна да разберете какъв сте, да се домогнете до собствената си самоличност?“

Константин Илиев признава, че най-големият урок за него са собствените му неуспехи. И че само талантът може да раздели хората в света на музиката, нищо друго.

– Кеворк Кеворкян (към Румен Цанев, учен, СЖ, 1983)

***КК:** „Как поддържате научното си любопитство?“*
***КК:** „Коя е хипотезата, която все още ви измъчва?“*
***КК:** „Има ли генетични изследвания, опасни за човека?“*

Румен Цанев казва, че не се старае да поддържа научното си любопитство, защото то е естествен нагон. Смята, че новите възможности на науката да манипулира гените, са донякъде опасни.

– Кеворк Кеворкян (към Генчо Стоев, писател, СЖ, 1983)

***КК:** „На какво най-често се сърдите?“*
***КК:** „Днес мразите ли нещо в света на литературата?“*

Генчо Стоев отговаря, че най-често се сърди на онова, което не отговаря на неговите представи за ред, за справедливост и човечност.

– Кеворк Кеворкян (към Любен Дилов, писател фантаст, СЖ, 1983)

***КК:** „Има ли врагове фантастиката?“*

КК: *„Инстинктът за приключения задължителен ли е за писателя фантаст?“*

КК: *„Научната фантастика има един скрит език, който може би е по-удобен за писателя?“*

Любен Дилов признава, че фантастиката има доста врагове. Но инстинктът за приключения е задължителен за всеки писател фантаст.

– Кеворк Кеворкян (към Мирон Иванов, писател сатирик, СЖ, 1984)

КК: *„Последната амнистия, която си дадохте?“*

КК: *„И сатирата ли е изпитание за издръжливостта?“*

КК: *„Кои са най-дразнещите полуфабрикати в нашия живот?“*

Мирон Иванов казва, че неговото тефтерче се нарича *„Преоценени мисли“*. Най-дразнещите полуфабрикати в нашия живот са „недовършените неща, нещата, които започваме и нетърпеливо зарязваме“.

– Кеворк Кеворкян (към Азаря Поликаров, учен физик и философ, СЖ, 1983)

КК: *„Може би мнозина от нашите зрители са предполагали, че вие ще споменете писмото на Айнщайн, което получавате като ученик. Не му ли отдавате особено значение?“*

Азаря Поликаров казва, че да напише писмо на Айнщайн, е смела стъпка от негова страна. Първата си книга подготвя в последните две ученически години и я издава, когато завършва средното си образование.

– Кеворк Кеворкян (към Никита Михалков, кинорежисьор, СЖ, 1983)

КК: *„След този филм („Роднини“) научихте ли нещо ново за киното?“*

КК: *„Какъв филм е невъзможно да направите?“*

Никита Михалков смята, че не е задължително да запълваш кадъра с общоизвестните и обичайни детайли. Казва, че не може да направи филм по поръчка. Не може да направи филм, който не е роден в него самия – заради това практически не може да снима по чужди сценарии. Киното всъщност е неговият живот.

Няколко примера от ВН в следващите години (**1986 – 1989**) **(13)**:

– Кеворк Кеворкян (към Жоржи Амаду, писател, 1986)

КК: *„Кога един писател е истински свободен?“*

КК: *„Как поддържате прозорливостта си през всичките тези години?“*

Жоржи Амаду отговаря, че за него писателят е истински свободен само когато изключително е ангажиран с живота. А своята прозорливост е поддържал, като е опознавал непрекъснато народа и е бил съпричастен към неговата съдба.

– Кеворк Кеворкян (към Рафаел Алберти, писател, 1988)

КК: *„Понякога имате ли усещането, че живеете и нечий друг живот?“*

Рафаел Алберти казва, че не знае, но вярва, че „след смъртта веднага се вселяваме в някой друг човек, защото е много досадно да кажеш на някой, че ще умре изцяло и завинаги, това е несправедливо. Не вярвам в небесата, в рая, в ада, това е една библейска легенда, но добре би било, когато човек умре, да продължи съществуването си под друга форма – не е справедливо да преминеш през тази земя и да не оставиш нищо от себе си. Не зная дали съм живял живота на друг човек, не зная, но бих желал да живея прероден в друг човек, когато нещата видимо свършат…“

– Кеворк Кеворкян (към Марсел Марсо, мим, 1989)

КК: *„Господин Марсо, кое от човека се изразява най-трудно?“*

КК: *„Толерантен ли сте към епигоните?“*

Марсел Марсо казва, че това, което мимът не може да изрази, е лъжата... А по отношение на епигоните е толерантен, до известно време. Въобще пантомимата трябва да бъде високо изкуство.

Кеворк още в първите си интервюта показва високата си професионална класа. Той избягва стандартните въпроси, за които не са нужни медийни усилия и сериозна предварителна подготовка. Като всички големи тв водещи, избира най-трудния път – да изненадва всеки събеседник с въпроси, които се отнасят *именно за него* – за неговия живот, професионална и лична съдба, за неговите успехи, любими занимания, радости и разочарования. И днес, десетилетия по-късно, неговите интервюта в СЖ изглеждат съвременни, дори модерни, защото са изпълнени с интересни размисли, тънък хумор и верен усет за човека отсреща.

Телевизионната персона

В своя живот модерният човек отделя доста време, за да се научи как *да не показва какво мисли*, как *да не издава истинските си чувства*, как *да не бъде разгадан и разбран от околните.* **(14)** Съвременният човек се

научава да управлява впечатленията на другите за себе си. Гилфойл казва, че всеки от нас в живота си изгражда съвкупност от защитни реакции, „за да не позволи на околните да разберат, че той е толкова човек, колкото и всички останали“ **(15)**.

Телевизионният екран пресъздава този основен поведенчески модел. Той го доразвива и преувеличава чрез хиперболата, която „телевизионната машина“ щедро му предлага. Но всяка телевизионна персона стъпва върху **територията на убежденията**, които водещият предлага на събеседника и зрителите. Кеворк знае как да постигне такава ситуация в студиото, която да накара събеседника да бъде максимално искрен, да бъде *себе си*.

Гилфойл смята, че едно от неоценимите качества на телевизионния водещ **Майкъл Паркинсън** е, че той неизменно печели доверието на събеседника, като задава въпросите си без страх или предубеждение. Паркинсън постига максимална искреност в студиото, защото сяда в него непредубеден, показва професионална смелост в хода на разговора.

Кеворкян аналогично разговаря със своите събеседници също без страх и предубеждение. Именно в СЖ развива голямото си умение да скъсява разстоянието между себе си и събеседника, да показва подчертан интерес към нещата, които го вълнуват. Към неговите идеи, страсти и влечения, ценности и обществени позиции. Той е един от първите тв журналисти у нас, който изгражда атмосфера на общо споделено телевизионно пространство.

Интервютата на мнозина известни телевизионни водещи са творчески продукт, в който има креативност и въображение. Той се основава на разнообразни медийни техники, които *„пресъздават“* конкретни рационални и емоционални състояния – на водещия, събеседника и аудиторията.

Телевизионният водещ често използва в работата си и разнообразни **езикови регистри**. Според Р. Хъдсън те служат за: „обозначаване на варианти от гледна точка на употребата“, за разлика от диалектите, дефинирани като варианти от гледна точка на потребителя“ **(16)**.

В СЖ Кеворкян използва различни езикови регистри, които адаптира към голямото разнообразие от събеседници. Няма как да използваш един и същ регистър, когато разговаряш с **Ноам Чомски**, **Уилям Сароян** или **Владимир Ажажа**. Или когато разговаряш с **Вера Кочовска** и **баба Марушка**, получила от премиера Иван Костов като подарък цяло магаре.

Кеворкян притежава рядък талант да изгради разговора, да го постави всеки път в различен регистър, да дефинира употребата на вербалния

език в зависимост от конкретния събеседник, от неговото мислене, познания, емоционални реакции, психологическа дистанция. Обикновено говори със събеседника на „*вие*“ или на „*ти*“ в зависимост от близостта си с него. В първите си години в телевизията – в ИД, той говори предимно на „ти“, което е съвсем необичайно за онова време. Това предизвиква дори критична редакционна реплика на вестник „Литературен фронт“. За Кеворк обаче е неестествено „официално“ да разговаря с човек, с когото е достатъчно близък, той смята, че това „изстудява“ разговора. Но в крайна сметка е принуден да приеме „правилата“.

За да стане интервюто интересно за зрителя, трябва най-напред да е интересно на водещия и неговия събеседник, да се разгърне в точния езиков регистър, който най-добре *показва* и *изразява* неговите послания към зрителя. С което да предизвика неговия интерес. Това е един от големите приноси на Кеворкян в телевизионното интервю на разнообразни езикови регистри.

Първият и последният въпрос

Майсторството на всяко интервю е водещият правилно да зададе своя пръв и последен въпрос на събеседника. Чрез **първия въпрос** той го въвежда в същността на разговора, а чрез **последния въпрос** умело го приключва. Кеворкян отлично знае **как** да започне и да завърши едно интервю. За тази цел прилага разнообразни стратегии, като избира онези от тях, които са най-подходящи за конкретния събеседник. Но дали за всяко интервю той предварително избира определена стратегия, или е воден най-вече от творческата си интуиция, днес е трудно да се каже.

Обичайно *влиза* в интервюто през *„социалната кожа“* на събеседника – неговата професионална работа и творчески постижения. Така скъсява разстоянието между себе си и събеседника и донякъде притъпява *хладната враждебност на телевизионните камери.*

Няколко примера от различни периоди на „Събеседник по желание“ **(17)**:

– Кеворк Кеворкян (към Рангел Вълчанов, кинорежисьор, СЖ, 1980)

КК: *„Най-напред как влезе Рангел Вълчанов в киното?“* (**първи въпрос**)

КК: *„Е, добре, знаете ли какво мислят за вас хората, когато минавате през Клуба на кинодейците?“* (**последен въпрос**)

Рангел Вълчанов искрено казва, че **съвсем случайно** влиза в киното и основната причина за това е Захари Жандов.

– Кеворк Кеворкян (към Петър Динеков, учен литературовед, СЖ, 1980)

КК: *„Струва ми се, че въпросът на Георги Ковачев от София е най-любопитен, нека започнем с него – пишете ли стихове?“* (**първи въпрос**)

КК: *„Преди малко цитирахте няколко сентенции на майка ви, а коя е вашата любима сентенция?“* (**последен въпрос**)

Петър Динеков казва, че няма любима сентенция, но се придържа към максимата на проф. Михаил Арнаудов: „Залудо работи, залудо не стой!“.

– Кеворк Кеворкян (към Вили Цанков, театрален режисьор, СЖ, 1982)

КК: *„Кой беше най-трудният момент в досегашния ви живот?“* (**първи въпрос**)

КК: *„Какъв финал ще сложите на този разговор?“* (**последен въпрос**)

Вили Цанков казва, че най-трудно му е било, докато се **установи на тази професия** (театрален режисьор).

– Кеворк Кеворкян (към Румен Цанев, учен биолог, СЖ, 1983)

КК: *„На вратата на вашия кабинет в института беше закачен този лист, ще ми позволите да прочета написаното на него: „Двайсет години беше той скромен / работеше в простичка стая / не като тая. / От нея остана сега само спомен / отпусна му края!“?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Разбирате ли по-добре света, човека и себе си след всичко онова, което знаете?“* (**последен въпрос**)

Румен Цанев смята, че „не са сериозни хора ония, които не разбират от хумор“. Не е сигурен, че разбира света, човека и себе си.

– Кеворк Кеворкян (към Мирон Иванов, писател сатирик, СЖ, 1984)

КК: *„Кажете ни най-тъжния афоризъм, който знаете – знам, че винаги носите със себе си едно тефтерче с афоризми.“* (**първи въпрос**)

КК: *„А афоризмът, който пазите за себе си?“* (**последен въпрос**)

Мирон Иванов смята, че най-тъжният афоризъм е „Старостта е безплатна притурка към разумно изживяната младост“.

– Кеворк Кеворкян (към Радой Ралин, поет сатирик, СЖ, 1980)

КК: *„Какво си казахте, когато идвахте към студиото?“* (**първи въпрос**)

КК: *„Разполагаме със съвсем малко време, а вие имате още едно задължение, трябва да напишете нещо. Може би един апостроф, който не е включен в последната ви книга „Апострофи“?“* (**последен въпрос**)

Радой Ралин си спомня стиха на Вазов: „България цяла сега нази гледа“, той смята, че това трябва да е лозунгът на телевизията.

– Кеворк Кеворкян (към Иван Славков, журналист, генерален директор на БТ, СЖ, 1980)

КК: *„И сега съм напълно доволен и в същото време малко притеснен, че на стола срещу мен седи генералният ми директор. Как мислите, защо съм доволен и защо притеснен?“* (**първи въпрос)**

КК: *„Накрая ще ви помоля да напишете нещо, но не в нашия споменник, а върху екрана на този монитор пред вас. Вие вероятно ще разберете най-добре скрития смисъл на това, след пет минути то няма да съществува. Това е нещо отчайващо в нашата работа. По какъв начин можете да ни утешите?“* (**последен въпрос**)

Иван Славков отговаря, че Кеворкян е притеснен, „може би за това, че в един наш разговор точно преди една година аз закрих една твоя рубрика, ако си спомняш, и може би сега имаш очаквания за същото“.

– Кеворк Кеворкян (към Блага Димитрова, писателка и поетеса, (СЖ, 1980)

КК: *„Как според вас човек може да остане верен на себе си?“* **(първи въпрос)**

КК: *„И един последен въпрос – с какво можете да изненадате себе си?“* **(последен въпрос)**

Блага Димитрова смята, че човек може да остане верен на себе си „чрез самоотказ, самоотказ от облаги, от бързо преуспяване, от много сладки неща“.

– Кеворк Кеворкян (към Богомил Райнов, писател (СЖ, 1980)

КК: *„Нека поговорим за изминалото време, пред какви въпроси ви изправя то? Виждате ли истинската цена на пропуснатите шансове и възможности?“* **(първи въпрос)**

КК: *„И накрая искам да ви попитам кое е голямото ви утешение?“* **(последен въпрос)**

Богомил Райнов вижда най-вече цената на изгубеното време. Разбира се, излишно е да се драматизира. Но когато се връщаш към миналото, не бива да забравяш, че то е невъзвратимо.

– Кеворк Кеворкян (към Херберт фон Караян, диригент, 1981)

КК: *„Много българи са ви задължени, добре знаем това?“* (**първи въпрос**)

КК: *„Само още един въпрос – кога стигнахте до този момент на концентрация? Понеже великият диригент казва, че човек трябва да прави нещата колкото се може по-съсредоточен?“* (**последен въпрос**)

Херберт фон Караян споделя, че е имал плодотворно сътрудничество с редица български оперни певци като Николай Гяуров, Ана Томова-Синтова. И обръща внимание на факта, че благодарение на лицевата си структура българите са много надарени за пеене. На финала не скрива, че много отдавна е стигнал до тази творческа концентрация, което се дължи на неговата много усилена работа. Защото: „Човек трябва да прави това, което прави...“

– Кеворк Кеворкян (към Генчо Стоев, писател, СЖ, 1983)

КК: *„Искате ли най-напред да ни напишете нещо?“* **(първи въпрос)**

КК: *„В крайна сметка как бихте изразили големия урок на литературата и на писателския занаят за вас?“* **(последен въпрос)**

Генчо Стоев написва своя девиз: *„Да бъдем и пътници, и пътища!“*. За него големият урок на литературата и на писателския занаят е, че е нужна абсолютна всеотдайност.

– Кеворк Кеворкян (към проф. Азаря Поликаров, учен, физик и философ, СЖ, 1983)

КК: *„Кое беше най-важното събитие във вашия живот?“* (**първи въпрос**)

КК: *„Добре, нека приключим тази среща с един ваш афоризъм?“* (**последен въпрос**)

Азаря Поликаров смята, че най-важното събитие в неговия живот е защитата на неговата докторска дисертация в Москва. Завършва с един афоризъм, в който дълбоко вярва, а именно: „Истинската наука е голямо изкуство“.

– Кеворк Кеворкян (към Любен Дилов, писател фантаст, СЖ, 1983)

КК: *„Има ли врагове фантастиката?“* (**първи въпрос**)
КК: *„Кое най-много убива въображението?“* (**последен въпрос**)
Любен Дилов смята, че фантастиката има доста врагове. А най-точното определение за нейното съществуване е открил у Гьоте, според който нашите желания са предчувствие за нашите способности.

– Кеворк Кеворкян (към Никита Михалков, кинорежисьор, СЖ, 1983)

КК: *„Вие сте казвали, че не обичате да правите сигурни филми, в чийто успех сте убеден предварително. „Роднини“ такъв филм ли е?“* (**първи въпрос**)
КК: *„Какъв филм е невъзможно да направите?“* (**последен въпрос**)
Никита Михалков смята, че главното е да се усеща отговорен за всичко, което прави, и да е готов да се подпише под всяка своя дума.

– Кеворк Кеворкян (към Жоржи Амаду, писател, 1986)

КК: *„Какво бихте искали да видите след сто години?“* **(първи въпрос)**
КК: *„И кога все пак оцелява един писател?“* **(последен въпрос)**
Жоржи Амаду искрено казва, че би искал да види най-напред децата си, но ще му бъде интересно как ще изглежда светът тогава.

– Кеворк Кеворкян (към Рафаел Алберти, поет и писател, юни, 1988)

КК: *„Голямо приключение сте преживели напоследък?“* **(първи въпрос)**
КК: *„И при всяко положение (поетът) трябва да е влюбен, нали – независимо от обстоятелствата?“* **(последен въпрос)**
Рафаел Алберти, от височината на своите 85 години, спокойно разказва за преживяната автомобилна катастрофа. Смята, че е чудесно поетът да е влюбен – ако му позволява физическото състояние, той просто е длъжен да бъде влюбен във всичко.

– Кеворк Кеворкян (към Марсел Марсо, мим, СЖ, 1989)

КК: *„Всъщност как станахте това, което сте?“* **(първи въпрос)**
КК: *„Последен въпрос. Кога ще се усетите най-нещастен – когато ви остане само словото ли?“* **(последен въпрос)**
Марсел Марсо казва, че ако не е мим, вероятно е щял да бъде художник.

Тези примери ясно показват, че Кеворк прилага най-различни стратегии към отделните събеседници за **начало и край на разговора** в студиото. Към писателите (**Блага Димитрова, Богомил Райнов, Любен Дилов, Генчо Стоев, Родой Ралин, Мирон Иванов, Жоржи Амаду, Рафаел Алберти**) той подхожда съвсем не по един и същ начин.

Най-общо изборът на медийна стратегия от водещия се съобразява с духовната нагласа на събеседника, с особеностите на творческата му персона, която е *„изразила себе си“* в проза, поезия, сатира, актьорска игра.

С някои събеседници от областта на **режисурата** (в киното, театъра) и **музиката** Кеворк избира друг подход – той обръща внимание на някои биографични подробности, които са помогнали на конкретния събеседник *да влезе* в тази творческа област (**Рангел Вълчанов, Никита Михалков**).

В някои случаи акцентира върху трудностите в творческия живот на събеседника (**Вили Цанков**), в други показва опасността тяхно популярно произведение да стане неволна жертва на *популярния прочит* (**Доньо Донев**). В трети случаи визира философско-етичната страна на творческата му работа (**Константин Илиев**), обстоятелствата, свързани с неговата творческа концентрация (**Херберт фон Караян**).

При участник от сферата на управлението (на телевизията) той избира предизвикателни въпроси, които изискват от събеседника да покаже медиен стил и чувство за хумор. Което се случва (**Иван Славков**).

По отношение на някои събеседници от сферата на науката подходът на Кеворк е съвсем друг. В едни случаи той ги представя като широко скроени творчески личности, които, освен своите постижения в науката, се интересуват от изкуство и поезия и притежават завидно чувство за хумор (**Румен Цанев, Азаря Поликаров**).

Следователно Кеворк не използва едни и същи медийни похвати за начало и край на своите интервюта. Служи си с различни **похвати**, които използва от *литературата, поезията, изкуствата, социалната психология*. Като тв водещ притежава рядкото умение да проникне дълбоко в психологията на събеседника, да отключи неговите емоции и страсти, които по време на разговора той охотно споделя с аудиторията.

Всъщност гостът в студиото **говори** единствено на Кеворк, в светлината на прожекторите той разговаря единствено с водещия, донякъде „забравя“ за студиото, камерите, зрителите. Събеседникът *емоционално / разумно / страстно* иска да успее и се докаже именно пред Кеворк – като журналист и телевизионен водещ. Това показва силния медиен инстинкт на водещия – от началото до края той цялостно владее разговора, умело

управлява **думите и въпросите**, знае как да подтикне събеседника към максимално искрени отговори.

Умберто Еко обръща внимание на казаното от Аристотел, че както изречените, така и написаните думи са символи на състоянията на душата. Че изречените и написаните думи не са еднакви за всички човешки същества, тъй като те са дадени по уговорка... Думите са дадени по уговорка и са условни, докато другите звуци са естествени и мотивирани. Еко смята, че поради тази причина Аристотел запазва термина „символ“ за изречената и написаната дума. **(18)**

Изречените думи в студиото на ВН действително са *символи на състоянията на душата.* На *общото споделено пространство между водещия и събеседника, на „медийната душа“* на тази рубрика и това предаване. Разговорът в „Събеседник по желание“ е по-скоро символ на моментното състояние на националната душа – в определено време от нейното развитие и съществуване. Интервютата в СЖ с годините се превръщат в медийни знаци, които обозначават нейните колебания, възходи и победи. Или, отново по Умберто Ето: „Знакът е **жест** [подч. м. – М. П.], който е направен, с цел да се **съобщи нещо**, т. е. да се предаде на някой друг някакъв образ или вътрешно състояние“ **(19)**.

И нещо любопитно. В едно интервю Кеворк съветва младите журналисти да подготвят колкото се може повече въпроси за предстоящия разговор – и да започнат с последния.

Първообразните въпроси

В СЖ Кеворкян често задава на събеседниците си оригинални въпроси, които са напълно различни от общоприетите. Тези въпроси са *„истински, първообразни, които не са имитирани или копирани. Те са самостоятелни, напълно чужди на всякакво подражателство, неподправени, своеобразни, чудати, интересни“* (**Български тълковен речник онлайн**).

Оригиналните въпроси най-често изненадват събеседника, който се оказва неподготвен за тях. Това предизвиква искрената му реакция в студиото. Един отличен телевизионен водещ умее да зададе неочакван въпрос, който е *различен* / *оригинален* / *чудат* / *неподправен*, за който интервюираният въобще не се е сетил.

Няколко примера от различни периоди на СЖ:

– Кеворк Кеворкян (към Рангел Вълчанов, кинорежисьор, СЖ, 1980)

КК: *„Струва ми се, че се опитвате с всеки следващ филм да опровергаете предишните си филми – така ли е?“*

Рангел Вълчанов отговаря, че в крайна сметка обаче: „основният момент, който обединява всичките ми филми, е един особен вкус към живота, вкус към ония централни теми на състраданието и съчувствието. Да подадеш ръка на слабия, на унижения, а не на победителя“.

– Кеворк Кеворкян (към Петър Динеков, учен литературовед, СЖ, 1980)

КК: *„Пред какви хора не можете да устоите?“*

Петър Динеков отговаря, че не може да устои пред дилетантите. За него дилетантите са най-опасни, с дилетанти не може да се бори.

– Кеворк Кеворкян (към Радой Ралин, писател сатирик, СЖ, 1980)

КК: *„Как мислите, вие свършили ли сте работата, за която сте предназначен?“*

КК: *„Да погледнем нещата от обратната страна. Какво бихте отлагали цял живот?“*

КК: *„Имало ли е моменти, в които да се страхувате от самия себе си?“*

Радой Ралин отговаря, че човек, уви, умира с отворени очи, защото не е успял да си свърши работата. И ако човек може да отложи смъртта, би било хубаво.

– Кеворк Кеворкян (към Иван Славков, журналист, генерален директор на БТ, СЖ, 1980)

КК: *„Искам да ви предразположа към една прогноза: как ще изглежда телевизията в 2000-ата година и кое ще е най-смешното нещо, за което тогава ще си спомняме, от днешната телевизия?“*

Иван Славков прогнозира, че през 2000 г. може би няма да има телевизия, тогава може би ще има *телепатия* вместо *телевизия*. Учените и това могат да ни поднесат… „Сигурно ще бъде много развита, качествена, многоканална, с много възможности за избор, но това не значи, че трябва да си губим времето да гледаме много телевизия през 2000-ата година. А най-смешна днешната телевизия ще ни се струва според мен със своя сериозен, менторски тон.“

– Кеворк Кеворкян (към Блага Димитрова, писателка и поетеса, СЖ, 1980)

КК: *„Какво е отношението ви към смъртта, към „голямата зима“, както казвате на едно място?“*

Блага Димитрова казва, че колкото и да е страшна смъртта, тя е необходима, за да оценим живота с всичката му истинска цена.

– Кеворк Кеворкян (към Доньо Донев, художник аниматор, СЖ, 1981)

КК: *„Давате ли си сметка понякога в какво можете да бъдете обвинен от вашите герои, от тримата глупаци?“*

Доньо Донев отговаря, че „може да го обвинят за това, че прекалено малко глупости правят. Повече попадат в смешни ситуации, отколкото в глупави“.

– Кеворк Кеворкян (към Херберт фон Караян, диригент, 1981)

КК: *„Каква беше разликата между Тосканини и един обикновен човек?“*

Караян отговаря, че не би казал, че има голяма разлика. Тосканини е бил различен единствено когато се е отдавал на работата си. А в живота е бил твърде обикновен човек.

– Кеворк Кеворкян (към Вили Цанков, театрален режисьор, СЖ, 1982)

КК: *„Кое е най-абсурдното нещо, което сте защитавали?“*

Вили Цанков не скрива, че и в момента защитава едно от най-абсурдните неща. „За мен в широките театрални среди се казва, че съм режисьор на острата форма. Някога наистина бях. Но в последните няколко години правя постановки, които се стремя да бъдат психологически вглъбени. Такива бяха двете ми постановки на Петко Тодоров, „Ерма“ на Лорка – един прибран психологически театър, който не си служи с външни остри рисунъци.“

– Кеворк Кеворкян (към Константин Илиев, диригент, СЖ, 1983)

КК: *„С коя своя черта продължавате да се борите?“*

КК: *„А преодолели ли сте сантименталността си?“*

Константин Илиев отговаря, че се бори най-вече с краснописа, с нечетливия си почерк. Смята себе си за сантиментален човек, но може би това е старческа сантименталност.

– Кеворк Кеворкян (към Румен Цанев, учен биолог, СЖ, 1983)

КК: *„Сънувате ли понякога някоя от своите хипотези?“*

КК: *„А от какво най-малко трябва да се страхува един учен? Трябва ли да се страхува да не бъде смешен с експериментите си?“*

Румен Цанев отговаря, че сънува много объркани сънища, които не му помагат в работата. Но един учен не бива да се страхува.

– Кеворк Кеворкян (към Никита Михалков, кинорежисьор, СЖ, 1983)

КК: *„В какво трябва да се изразява в бъдеще експериментът ви?“*

Никита Михалков отговаря, че не мисли, че импулсът за работа винаги е свързан с някакъв експеримент. „Експериментът може само да се зароди вътре у теб – и то когато се отказваш от нещо вече постигнато, – но това трябва да стане органично. Дилетантство е да твърдиш, че само заради експеримента снимаш с дълга или къса оптика, или само с общи планове – в подобни случаи липсва истинското изкуство, защото в него най-важното е онова, което искаш да кажеш на зрителя. А тъкмо то диктува изразните ти средства…“

– Кеворк Кеворкян (към Генчо Стоев, писател, СЖ, 1983)

КК: *„Днес мразите ли нещо в света на литературата?“*

Генчо Стоев отговаря, че в истинската литература не може нищо да мрази. „Там може да бъде намразено само търгашеството, което все още вирее, може би ще вирее и за в бъдеще.“

– Кеворк Кеворкян (към проф. Азаря Поликаров, учен физик и философ, СЖ, 1983)

КК: *„Как бранехте през годините автономността си в науката?“*

Азаря Поликаров отговаря, че когато е бил убеден в нещо, не е правил компромиси.

– Кеворк Кеворкян (към Любен Дилов, писател фантаст, СЖ, 1983)

КК: *„Как гледате на преувеличенията на тъй наречената плашеща фантастика?“*

Любен Дилов отговаря, че „плашещата фантастика е този дял, който предупреждава, който проектира съвременните социални и нравствени недъзи. И създава една плашеща антиутопия, с която иска да предупреди хората“.

– Кеворк Кеворкян (към Мирон Иванов, писател сатирик, СЖ, 1984)

КК: *„Кога обръщате една въпросителна в удивителна?“*

Мирон Иванов казва, че „по-скоро се занимава с обратното – и това изглежда е същината на нашия занаят. Ние от всички удивителни се мъчим да правим въпросителни“.

– Кеворк Кеворкян (към Жоржи Амаду, писател, 1986)

КК: *„Кое е най-загадъчното, тайнственото, неясното в бразилския дух?“*

Жоржи Амаду казва, че в духа на бразилския народ наистина има много тайнствени и загадъчни неща. Животът го е подвеждал много пъти. Важното е да имаш дързостта да приемаш рисковете на занаята. И на живота.

– Кеворк Кеворкян (към Рафаел Алберти, поет и писател, 1988)

КК: *„Ако напишете една книга, озаглавена „Завръщането на един поет“, какво няма да искате да си спомняте?“*

Рафаел Алберти казва, че не знае какво би искал да забрави. „Има неща, които се запомнят, за да се бориш с тях и никога повече да не се случват.“

– Кеворк Кеворкян (към Марсел Марсо, мим, СЖ, 1989)

КК: *„Покажете ни ръцете си, господин Марсо, моля Ви...?“*

КК: *„Кого друг обожавахте като дете, освен Чаплин?“*

Марсел Марсо отговаря, че ръцете са само част от тялото. „Лицето, тялото, краката – всичко играе“. Мисли, че „само с жестове също можем да създадем много задълбочени ситуации...“.

„Неудобните“ въпроси

Като водещ Кеворк показва непринудено поведение, той има чувство за хумор, шегува се, разказва весели случки, които създават естествена атмосфера, стимулират събеседника към по-голяма искреност.

Във всеки разговор водещият задава и някои неудобни въпроси. Прилагателното **неудобен** има богато синонимно речниково значение: *несгоден, неблагоприятен, несносен, неизгоден, неизносен, ненавременен, преждевременен, несвоевременен, неприспособим, непригоден, неподходящ,*

неуместен, неприличен, затруднителен, притеснителен, стеснителен, неловък, неприятен, мъчителен, опак, объркващ, смущаващ, затрудняващ, оскърбителен, обиден, несправедлив, тежък, обременителен **(Български синонимен речник онлайн)**.

Неговите **неудобни въпроси** изглеждат доста *„кеворкиращи“*, но те остават в рамките на задължителното уважение към събеседника. Както е и при телевизионния водещ Майкъл Паркинсън, когото зрителите наричат *„благия инквизитор“*.

Кеворк в известен смисъл също е *„благ инквизитор“*. В СЖ той постоянно издебва момента, за да зададе някои **неудобни** въпроси, често свързани с личния или професионалния живот на събеседника. Обикновено ги задава с благ тон, с усмивка и подчертана небрежност, донякъде – между другото. Тези въпроси се появяват изневиделица в разговора, събеседникът не е готов за тях, което предизвиква неговата искрена реакция.

Няколко примера от различни периоди на „Събеседник по желание“:

– Кеворк Кеворкян (към Рангел Вълчанов, кинорежисьор, СЖ, януари 1980)

КК: *„Мисля, че си позволявате и някои големи паузи на безделие?“*

Рангел Вълчанов признава, че изпитва особено голяма радост по време на правенето на филма. Даже често, ако не сънува нещата, не може да ги направи. Отрича, че е имал големи паузи на безделие.

– Кеворк Кеворкян (към Радой Ралин, писател сатирик, СЖ, ноември 1980)

КК: *„Сатирата не се ли ражда от някакво разочарование?“*

КК: *„Ако ви кажа, че вие сте мизантроп, какво ще ми отговорите?“*

Радой Ралин казва искрено, че сатирата за него е най-голямата надежда, и категорично отрича, че е мизантроп.

– Кеворк Кеворкян (към Иван Славков, журналист, генерален директор на БТ, СЖ, януари 1980)

КК: *„Изкушавам се да ви попитам, а кое е най-глупавото нещо, което сте чули за програмата „Всяка неделя“?“*

Иван Славков отговаря остроумно: „За „Всяка неделя“ съм чувал доста глупави неща. Но интересното е, че мненията се разделиха на двата полюса. Вкъщи аз например имам две деца и като разбраха, че тръгвам към Телевизията, също изразиха своите противоречиви становища. Няма да казвам кое на кой полюс беше“.

– Кеворк Кеворкян (към Блага Димитрова, писателка и поетеса, СЖ, 1980)

КК: *„Но това ваше определение (на таланта) трайно ли е? Преди години какво определение бихте дали на таланта?“*

Блага Димитрова казва, че животът ѝ поднася изненади и тогава я тласка към някакви промени, които всъщност са пак връщане към някакво начало. А споделяното от нея за таланта не е определение, а опит.

– Кеворк Кеворкян (към Доньо Донев, художник аниматор, СЖ, февруари 1981)

КК: *„Според вас поумняват ли, или оглупяват през годините тримата глупаци?“*

КК: *„С извинение, глупачка ще има ли?“*

Доньо Донев отвръща на предизвикателството иронично, че през годините неговите глупаци поумняват, а той може би оглупява. Но и че е добавил и една глупачка към „Тримата глупаци“.

– Кеворк Кеворкян (към Херберт фон Караян, диригент, август 1981)

КК: *„Какво правите, когато не мислите за музика?“*

Караян казва: „Когато не мисля, аз правя музика. А когато правя музика, аз не мисля за нея“.

– Кеворк Кеворкян (към Вили Цанков, театрален режисьор, СЖ, юли 1982)

КК: *„Вие не сте ли ставали жертва на модите?“*

Вили Цанков казва, че никога не се е обличал модно, това може да удостовери всеки, който го познава. „В театъра обаче съм ставал жертва на модите. Мога да се спомня първата си постановка на „Хамлет“, която беше изцяло подчинена на някаква естетическа мода – в постановката нямаше никакъв друг цвят, освен черно и бяло. И в много други случаи съм ставал жертва на модата – няма как!“

– Кеворк Кеворкян (към Константин Илиев, диригент, СЖ, януари, 1983)

КК: *„Да не би да имате някакви комплекси?“*

КК: *„Чували ли сте неприятни неща вече като утвърден диригент?“*

КК: *„Диригент тиранин сте, така ли?“*

Константин Илиев отрича да има комплекси, просто е свикнал да наблюдава другите и да не си приписва неща, които не са станали. Не се смята за диригент тиранин. Просто иска да създаде оркестър, на който може да се довери.

– Кеворк Кеворкян (към Румен Цанев, учен биолог, СЖ, февруари 1983)

КК: *„Търпите ли сътрудници, които не са съгласни с вас?“*

КК: *„Възможно ли е ученият да се научи да понася несполуките?“*

Румен Цанев признава, че търпи сътрудници, които не са съгласни с него. И че ученият не само може да се научи да понася несполуките, но трябва да се научи.

– Кеворк Кеворкян (към Никита Михалков, кинорежисьор, СЖ, юни 1983)

КК: *„Тъкмо щях да ви попитам как отпадат хората от вашия екип?“*

Никита Михалков отговаря: „Без скандали. Те просто престават да съществуват за нас. Не се е случвало някой да пристигне с гръм и трясък и да си отиде по същия начин. Съществува определен тембър в отношенията – при това всеки член на групата знае своя тембър, в който трябва да работи и съществува. Ако се появи нов човек и групата го приеме, той веднага намира своето място. Не е важно дали аз харесвам някого или не. Групата е като живо същество – попадне ли в нея чуждо тяло, то просто ще бъде отблъснато и ще изчезне“.

– Кеворк Кеворкян (към Генчо Стоев, писател, СЖ, февруари 1983)

КК: *„Не съжалявате ли понякога за някои от пътищата, които сте изминали?“*

Генчо Стоев казва, че неговият девиз е: *„Да бъдем и пътници, и пътища!“*. И че е съжалявал само за някои колебания и препъвания по пътищата, но за самия път никога не е съжалявал.

– Кеворк Кеворкян (към Азаря Поликаров, учен физик и философ, СЖ, март 1983)

КК: *„Може ли човек да бъде философ, без да има чувство за хумор?“*

Азаря Поликаров смята, че човек може да стане философ и без да има чувство за хумор, но ще оставя впечатление за философията като скучна наука.

– Кеворк Кеворкян (към Любен Дилов, писател фантаст, СЖ, септември 1983)

КК: *„Потребността от научна фантастика не е ли израз понякога на една самотност?“*

КК: *„Как си представяте съдбата на човека, бъдещето на нашата цивилизация изобщо?“*

КК: *„По-добре ли ще бъде, ако се създаде едно племе от космически хора?“*

Любен Дилов отговаря остроумно, че научната фантастика е израз на самотността на конкретния читател, но и на самотността на човечеството във Вселената. И че в бъдеще все пак разумът ще надделее.

– Кеворк Кеворкян (към Мирон Иванов, писател сатирик, СЖ, февруари 1984)

КК: *„Фармацията* (която е изучавал – б.м., М. П.) *направи ли ви хипохондрик?“*

КК: *„Повярвахте ли си вече?“*

Мирон Иванов казва, че не фармацията го е направила хипохондрик, той поначало си е такъв. И че все още не си е повярвал напълно.

– Кеворк Кеворкян (към Жоржи Амаду, поет и писател, 1986)

КК: *„Коя литература ненавиждате?“*

КК: *„Извинете, да не би да ревнувате някои от южноамериканските писатели?“*

Жоржи Амаду казва, че ненавижда „всяко произведение, което не е искрено, не е написано от сърце, а е създадено от дребни и егоистични подбуди“. Категорично не ревнува от други писатели.

– Кеворк Кеворкян (към Рафаел Алберти, писател, юни 1988)

КК: *„Ще се съгласите ли, че в крайна сметка най-голямото приключение е смъртта?“*

Рафаел Алберти отговаря със заразяващ оптимизъм за неговата преклонна възраст: „О, разбира се! Много хора искат смъртта, защото водят кучешки живот, нали? Но без съмнение, да изчезнеш от земята, след като толкова интересни неща са те задържали там, това действително е краят на всичко, тленният край...“.

– Кеворк Кеворкян (към Марсел Марсо, мим, юни 1989)

КК: *„А как компенсирате в живота мълчанието си на сцената – бъбрив ли сте, господин Марсо?“*

Марсел Марсо искрено споделя, че обича да говори, но не е бъбривец.

Следователно тези въпроси на Кеворк са най-вече предизвикателни и нестандартни. Те усилват значенията и смисъла на думите, следват емоционалната градация на разговора в студиото. В отделни случаи променят посоката на разговора и усилват неговата *„медийна температура“*, а понякога имат и подчертано концептуален характер. Ето защо само условно могат да се нарекат *„неудобни“*. Те по-скоро са насочени към житейската съдба и професионалната биография на събеседника. В тях проличава интересът на водещия към личния живот на събеседника, към неговите днешни победи и минали поражения. В някои случаи въпросите логично следват развитието на разговора, надграждат посланията, които водещият отправя към събеседника. В други случаи т. нар. **„неудобни“** въпроси изскачат изневиделица, често в самия край на разговора, което изисква бърза реакция от събеседника.

Журналистически средства

В хода на всяко интервю Кеворк използва разнообразни журналистически средства и техники.

Първото журналистическо средство е подчертаният интерес на водещия към събеседника като личност, който има своята кариера, успехи и неуспехи. Чрез въпросите си показва на събеседника, че знае важни моменти и събития от неговия живот. Това скъсява психологическото разстояние между двамата и създава по-спокойна атмосфера в студиото.

Някои примери:

КК: *„А кой ви направи всъщност поет?“*

(Недялко Йорданов, поет, СЖ, 1982)

КК: *„Опасен ли е успехът за сатирика? Какво не бихте направили заради успеха?“*

(Марко Ганчев, поет сатирик, СЖ, 1983)

Второто журналистическо средство е честата употреба във въпросите на *сравнения, метафори*, *алегории*. Кеворкян често се основава на журналистическия похват *думите* да разширяват смисъла си чрез *сравненията* и *метафорите*.

Някои примери:

– в интервю с **Марко Ганчев** (поет сатирик) цитира определението на един зрител, че (вероятно) *„между сатирата и хирургията има нещо общо“*.

– в интервю с **Константин Илиев** (диригент) го пита дали той е *„диригент тиранин“* и доколко съществува и *„друга тирания – тази на оркестъра?“*.

– в интервю с **Георги Баев** (художник) го провокира: *„Дали има готованковци и в изкуството?“*.

Третото журналистическо средство е актуалният и злободневен характер на някои въпроси. Кеворк не се бои да зададе неудобен въпрос, чрез който да подчертае някои действия на събеседника, които не срещат обществено одобрение.

Някои примери:

– **Азаря Поликаров** (учен физик и философ) предизвиква да каже: *„В какво според него се изразява истинският морал в науката?“*.

– **Константин Коцев** (актьор) пита: *„Дали не е ходатайствал за някого?“*.

– **Георги Калоянчев** (актьор) пита дали, както някои казват, *„той не е диктаторът на Сатиричния театър?“*.

– **Радой Ралин** (поет сатирик) провокира: *„Ако ви кажа, че вие сте мизантроп, какво ще ми отговорите?“*.

Четвъртото журналистическо средство е обогатяване на въпросите с цитати от известни автори и произведения, които често принадлежат към националната култура на събеседника. Този журналистически похват емоционално „стопля“ разговора, защото събеседникът веднага усеща уважението на водещия към литературната традиция на неговата страна.

Някои примери:

КК: *„Рей Бредбъри казва на едно място, че времената на научно-техническата фантастика са отминали – защо да четем за космически кораби, когато човек стъпи на Луната?“*

(Любен Дилов, писател фантаст, СЖ, 1983)

КК: *„В друго от стихотворенията си вие цитирате думите на един поет, според когото: „Градовете не със своите площади са големи, а със своите поети“?“*

(Петър Караангов, поет, СЖ, 1983)

Кеворк неизменно показва голямо уважение към родната литературна традиция и най-добрите ѝ представители, към събитията и героите от социалния живот. В СЖ той прави поредица интервюта с **утвърдени писатели и поети** като: Николай Хайтов, Елисавета Багряна, Любомир Левчев, Павел Матев, Блага Димитрова, Йордан Радичков, Богомил Рай-

нов, Евтим Евтимов, Радой Ралин, Иван Радоев, Георги Мишев и др. В неговия журналистически фокус попадат и много **творци от сферата на живописта, операта, киното и театъра** като: Никола Гюзелев, Николай Гяуров, Райна Кабаиванска, Григор Вачков, Георги Парцалев, Катя Паскалева, Доньо Донев, Цветана Манева, Стоянка Мутафова, Рангел Вълчанов, Дечко Узунов, Таня Масалитинова и др.

Петото журналистическо средство е понякога рязката промяна на тематичния фокус на въпросите. В **първата** и **втората ВН** има повече автобиографични въпроси към събеседника. Но Кеворкян постоянно развива и надгражда въпросите, той прилага разнообразни журналистически средства, за които събеседникът невинаги е подготвен. Неговите отговори много често са спонтанни, искрени и емоционални.

Някои примери:

КК: *„Успявате ли да забравите картините си? Нужно ли ви е това?“* **(Дечко Узунов, художник, СЖ, 1982)**

КК: *„Не се ли наричахте понякога и тайно в себе си авантюрист?“* **(Людмил Стайков, кинорежисьор, СЖ, 1981)**.

2. МЕДИЙНИ СТРАТЕГИИ

Интервютата в СЖ през годините се подчиняват на някои медийни стратегии, които се разделят на две основни групи. **Първата група** включва: *Стратегия на въпросите/думите,* която показва *ценностите*, *вярванията и убежденията* на водещия и събеседника. **Втората група** включва: *Стратегия на поведението на водещия и събеседника,* която разкрива различните медийни техники, които се използват по време на разговора.

Стратегия на въпросите/думите

Тази стратегия поставя въпросите на водещия и отговорите на събеседника в отделни **тематични регистри**. Те се отнасят до *биографията* на събеседника, до *ценностите*, в които вярва и се придържа, до разбирането му за *историята* и нейните събития, до *любовта му към Отечеството*, до идеите му за *изкуството*, до неговите познания в областта на *литературата*, до представите му за *доброто и злото*, което движи

действията на всеки от нас, до *смисъла на съществуването*, до неговите очаквания за *бъдещето*.

Автобиографичен регистър

КК: *„Какви бяха главните активи на детството и младостта ви?“*
(Генчо Стоев, писател, СЖ, 1983)

КК: *„Вие имате в биографията си един рядко срещан факт – още като ученик издавате книга?“*

(Азаря Поликаров, учен физик и философ)

Ценностен регистър

КК: *„Колко вида хора има според вас?“*
(Мирон Иванов, писател сатирик)

Исторически регистър

КК: *„Най-напред искам да ви попитам, Дмитрий Сергеевич, как истински да разберем днешното си предназначение, за да продължим онова, което ни е доверено от историята?“*
(Дмитрий Лихачов, учен литературовед)

Патриотичен регистър

КК: *„Наш зрител ви моли да споделите в кой момент от своя живот сте се почувствали горд, че сте българин?“*

(генерал Владимир Стойчев, политик)

Художествен регистър

КК: *„Можете ли да изразите с няколко думи своето независимо разбиране за киното?“*

(Никита Михалков, кинорежисьор и актьор)

Литературен регистър

КК: *„Моля ви сега да формулирате от гледна точка на вашия опит едно определение за смисъла на поезията, за същността на поезията. Може да бъде много лично?“*

(Блага Димитрова, поетеса и писателка)

КК: *„Към кого са насочени пристрастията ви в съвременната литература?“*

(Петър Динеков, учен литературовед)

Етичен регистър

КК: *„В крайна сметка в какво се изразява моралът във вашата работа?“*

(Константин Илиев, диригент)

Екзистенциален регистър

КК: *„А имате ли усещането, че през годините се отдалечавате от себе си?“*

(Рангел Вълчанов, кинорежисьор)

Футуристичен регистър

КК: *„Как виждате себе си в бъдещето?“*

(Павел Матев, поет)

Невербален регистър

Кеворкян се отличава с много силен ефект на присъствие на екрана, в студиото той често гледа **втренчено** своя събеседник, използва редица **жестове с ръка** (например длан с вдигнат показалец), показва голямо разнообразие от **мимики и усмивки** (*приятелска* усмивка, *любезна* усмивка, *иронична* усмивка, *шеговита* усмивка и др.). Има изразително лице, чиито **гримаси** съпровождат неговите въпроси (*свива вежди*, с което изразява известно недоволство / *цупи устни*, с което показва, че не е много доволен от отговора, и др. По време на интервюто прави поредица от **жестове с ръце** – с *високо вдигнат показалец / стиснати длани / широко разперени длани и др.* Неговото удоволствие или неудоволствие от разговора се подсилва от **кинесиката на тялото**, която се изразява в *движения на главата и торса.* По време на интервюто важна роля изпълняват **модулациите на гласа на водещия,** които, в зависимост от неговата емоционална температура, могат да бъдат *високи, средни* или *ниски*.

Или паралингвистичните маркери внасят допълнителен смисъл във въпросите, те своеобразно ги допълват, обогатяват или *„коментират“*. Дали Кеворк в дългата си кариера напълно си е давал сметка за ролята на

езика на жестовете и мимиката в телевизионния разговор, днес е трудно да се каже. Вероятно по-скоро не. Но той, както винаги, се опира на невероятната си творческа интуиция.

Стратегия на сериозните познания на водещия

Кеворк най-често показва на събеседниците сериозните си познания за техния творчески живот и житейска съдба. В неговите въпроси се съдържат много факти за техните авторски книги, филми, постановки, музикални произведения. За ролите, които са изиграли, и трудностите, които са срещали в живота си. Той се интересува главно от творческата биография на събеседника.

Някои примери:

КК: *„А това, че Пенчо Славейков е вашият любим поет, няма ли да се стори малко изненадващо на зрителите? И че сте останали вярна на тази си любов?“*

(Блага Димитрова, писателка и поетеса)

КК: *„Кой е основният въпрос, който си задавате, преди да започнете да пишете една книга? Изпитвате ли някакъв страх в този момент?“*

(Богомил Райнов, писател).

Стратегия на споделеното комуникативно пространство

В интервюто в студио Кеворк и неговият събеседник споделят едно и също комуникативно пространство. Водещият има силно влияние върху събеседника чрез бързи, ясни и кратки въпроси, които са внимателно обмислени или пък (импровизирано) „се раждат“ в студиото. Върху събеседника голямо влияние оказват: *студиото, телевизионните камери, силните прожектори, операторите.*

Тези влияния невинаги са благоприятни за психологическото равновесие на събеседника. За да преодолее емоционално разстояние между себе си и госта, Кеворк разчита главно на своите въпроси, на умението си да проявява чувство за хумор в студиото. В годините на СЖ задава сравнително кратки въпроси, много ясни и точни. Точно те изграждат между водещия и събеседника споделено комуникативно пространство.

Например:

КК: *„Кое в крайна сметка поддържа надеждата ви в поезията?“*

(Любомир Левчев, поет)

Стратегия на благоприятната емоционална среда

Според Дезмънд Гилфойл съществува широк спектър от емоции, с помощта на които се създава нужният подходящ климат за възприемане на посланията на водещия – от неговия събеседник и аудиторията. Това включва множество емоционални състояния, които спонтанно възникват в хода на разговора: съгласие / желание / готовност за действие / любопитство / солидарност / емпатия / сътрудничество / веселие / самоувереност / съмнение / учудване / ентусиазъм / изненада / радост / тъга / отдаване / решителност / загриженост / смях / удивление / замисленост. **(36)**

Някои примери:

КК: *„Какъв човек сте в живота – весел, тъжен, мрачен?“*
(Георги Парцалев, актьор)

КК: *„Днес вие имате ли усещането, че владеете сцената?“*
(Райна Кабаиванска, оперна певица)

КК: *„Амбициозен човек ли сте?“*
(Стефан Данаилов, актьор)

Кеворк се интересува от творческия живот на събеседника, от неговите чувства, от щастието, радостта и тъгата в неговия живот. Той умело вгражда в разговора богатата палитра от човешки чувства, която създава благоприятна емоционална атмосфера между него и събеседника.

Още примери:

КК: *„Рисувате ли? Рисувате ли тайно?“*
(Богомил Райнов, писател)

КК: *„А кога се чувствате объркан и дори изоставен пред платното? Имали ли сте такива моменти?“*
(Светлин Русев, художник)

Стратегия на зрителя като център на разговора

Кеворк включва в интервютата си и отделни **въпроси на зрители**, това е негова характерна журналистическа практика в десетилетията на ВН.

Някои примери:

КК: *„Въпрос на зрител от Варна: „Случайно ли започна кариерата ви на артист?“.*
(Иван Кондов, актьор, СЖ, 1980)

КК: *„Мисля, че е време да преминем към въпросите на нашите зрители. Ето един интересен въпрос: „Плачете ли?“.*

(Георги Парцалев, актьор, 1980)

КК: *„Въпрос на Емилия Цанкова от Велинград: „Отказвали ли сте роля?“. Имам усещането, че опитвате силите си и в най-безнадеждните роли?“*

(Георги Калоянчев, актьор, СЖ, 1979)

КК: *„Въпрос на Димитър Вълев: „Кога нашата музика ще звучи по-далеч от българските граници?“.*

(Марин Големинов, композитор, СЖ, 1979)

КК: *„Въпрос на Лиляна Пенева от София: „С какво още не сте се преборили?“.*

(Нешка Робева, световноизвестен треньор, СЖ, 1983)

Стратегия на честната игра

Кеворк постоянно залага на честната игра – със събеседника и зрителя. В студиото той неизменно се придържа към високи професионални стандарти, които са задължителни за неговата журналистическа работа.

Някои примери:

КК: *„Коя беше най-голямата ви мъка в спорта, с какво е свързана тя?“*

(Ваня Войнова, спортистка, СЖ, 1981)

КК: *„Подлаган ли е актьорът на унижения? / Усещате ли се напълно спокойна в театъра?“*

(Стоянка Мутафова, актриса, СЖ, 1979)

КК: *„Има ли случаи, в които сцената да ви е била противна?“*

(Георги Калоянчев, актьор, СЖ, 1979).

Стратегия на слушането

Кеворкян притежава умението внимателно да слуша събеседника, и много добре улавя неговите основни послания.

Някои примери:

КК: *„Ако трябва да направите една карикатура на тема кино, как ще изглежда тя?“*

ТД: „Никога не съм се замислял върху това, макар че съм изпитал толкова огорчения в киното.“

КК: *„Как преодолявахте тези огорчения?“*
(Тодор Динов, художник аниматор, СЖ, 1979)

КК: *„Кажете ми една дума, около която да импровизираме. За какво се сещате най-напред?“*
ВМ: „При мен непрекъснато е работа, работа, работа...“
(Васил Михайлов, актьор, СЖ, 1981).

Психологическите кодове

Ако си послужа с перифраза на Л. Виготски, *телевизията, подобно на изкуството, е особен начин на мислене.* **(20)** Телевизията е начин на мислене, който се основава на емоциите и преживяванията на водещия, събеседника и зрителя. Въпросите, които водещият задава, *„включват“* реакцията на аудиторията, те се основават на нейните водещи психологически константи, на възгледите ѝ за *красиво и грозно*, на убежденията ѝ за *добро и зло*, *справедливо и несправедливо*. В СЖ Кеворкян винаги *„казва не само това, което е казал, а нещо друго“* (по Виготски).

Първият психологически код поставя акцент върху творческата интуиция. Концептуалните въпроси на водещия сериозно надхвърлят техният обичаен *външен смисъл*. Те съдържат голям *вътрешен смисъл*, който препраща към *метафората, алегорията*, *иносказанието*.

Някои примери:

КК: *„Вие се ползвате с извънредна популярност. С какво си обяснявате това?“*
РР: „Ами причината е или омраза, или **обич**!“
КК: *„Кое е в повече?“*
РР: „Е, не знам това, не съм правил изследвания...“
(Радой Ралин, поет сатирик, СЖ, 1980)

КК: *„Кое е онова нещо, което един поет никога не трябва да си позволява? / Вие какво сте жертвали заради поезията?“*
(Андрей Вознесенски, поет, СЖ, 1982)

КК: *„А в поезията от какво се боите?“*
(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Вие сте казвали, че в актьорската професия „щастието е на парченца“ – пояснете се? / С кого сверявате истинската си мярка за живота? / Да търсим, казвате, невъзможните си възможности?“*
(Людмила Гурченко, актриса, СЖ, 1985)

Вторият психологически код позволява на водещия да модерира разговора в областта на науката и научните изследвания.

Някои примери:

КК: *„От гледна точка на последните открития в молекулярната биология какво представлява в крайна сметка животът? / Какви са далечните стратегически цели на генното инженерство? Какво печели човекът от тези открития на генетиката?“*

(Румен Цанев, учен, СЖ, 1983)

КК: *„След приблизително четиридесет години работа върху трудовете на Айнщайн откривате ли все още нещо ново за себе си? / Друг от афоризмите ви гласи: „Удобен човек – това е човек, чието присъствие е равносилно на отсъствие!“.*

(Азаря Поликаров, учен физик и философ, СЖ, 1983)

Третият психологически код е фокусирането на въпросите на водещия към творческата дейност на събеседника. За Кеворк е важно как неговият събеседник гледа на своето творчество, какво иска да се запомни от неговите произведения.

Някои примери:

КК: *„Не минава ли животът на сатирика в дребни битки?“*

(Мирон Иванов, **писател сатирик, СЖ, 1984**)

КК: *„Коя от ролите ви е най-близко до сърцето Ви?“*

(Леда Тасева, актриса, СЖ, 1983)

Четвъртият психологически код е обръщането на някои въпроси към моралните ценности в творческата работа.

Някои примери:

КК: *„Около вашата работа винаги е имало спорове и полемики, мъчите ли се да забравите някои упреци?“*

(Вили Цанков, театрален режисьор, СЖ, 1982)

КК: *„По-късно през годините как устоявахте на желанието да направите компромис? / А в какъв случай можете да отстъпите пред един мерзавец?“*

(Недялко Йорданов, поет, СЖ, 1982)

Петият психологически код е задаването на неудобни въпроси от страна на водещия.

Например:

КК: *„Имало ли е случай да излъжете в киното?“*
(Христо Ковачев, кинорежисьор, СЖ, 1982)

КК: *„Пропилявали ли сте много време напусто?“*
(Георги Баев, художник, СЖ, 1983)

Вероятно има и други психологически кодове във въпросите на водещия. Важното е друго – Кеворкян е единственият телевизионен водещ у нас, който съумя да превърне интервюто в изключително сериозна творческа работа, която изисква внимателна подготовка, интелектуални усилия, емоционална съпричастност, вникване в психологията на всеки отделен събеседник.

Тези негови качества му позволяват, като телевизионен водещ, да направи огромна крачка напред в контекста на **феноменологията на интервюто** – *разделянето и групирането на въпросите в отделни категории, тяхната логическа и емоционална подредба.* Той прави голяма крачка напред и в контекста на **физиономиката на интервюто** – *емоционалната градация на въпросите, тяхното логическо развитие, психологическите константи*, на които се основава целият разговор, и др.

Кеворк прави сериозна крачка напред и в контекста на **прогностиката на интервюто** – идеите *за бъдещето на човека, прогнозите за доминацията на изкуствения интелект* в играта на шах, *предвижданията* за съдбата на телевизията след няколко десетилетия и др. Всичко това го превръща в *незаобиколим фактор* в телевизионната журналистика у нас.

Още в ранните години на ВН изгражда медиен образ на блестящ телевизионен водещ въз основа на своите професионални качества.

Дезмънд Гилфойл смята, че добрият публичен имидж изисква от всеки да притежава някои твърде важни качества:

– почтеност, истина, емпатия;
– способност за слушане;
– способност за приковаване на вниманието на другия;
– спазване на обещанията;
– степен на постоянство;
– чувство за хумор;
– самоконтрол и управление;
– степен на прямота;
– емоционална флексибилност;
– степен на адаптивност;
– нива на самооценка;
– умение за честна игра;

– лична топлота;
– здравословно любопитство;
– ниво на благородство. **(21)**

Кеворк несъмнено притежава голяма част от тези качества, които се дължат на неговия характер и изключителен талант да разговаря и задава въпроси – с разум, винаги безстрашно и с много силна воля.

3. ПОСВЕЩЕНИЯ

Думите не бива да жигосват като с киселина
Кеворк Кеворкян

Телевизията прилича на онези класически огледала, които Умберто Еко определя като: „прагово явление, бележещо границата между въображаемото и символното“ **(22)**. Според него ние се доверяваме на огледалата по същия начин, както се доверяваме на очилата и биноклите, защото огледалата представляват протези, които увеличават възможностите на нашето око.

Естествено, „огледалото е една абсолютно неутрална протеза и то ни позволява да улавяме визуални стимули, идващи от недосегаеми за погледа места“ **(23)**. Тази протеза има разширяващо-надникваща способност, която ни позволява „да видим света по-добре и да се погледнем през очите на другите“. „Огледалото“ на телевизията е друг вид посредник, то е друга „медийна протеза“. Телевизията, като електронен посредник, предлага на зрителя огромна *„планина“* от образи и думи, които се пропускат през *„опасните зони“* на зрителския интерес и вездесъщите обществени нагласи.

Всъщност не е възможно изцяло и докрай да се предвиди *кое интервю и кой събеседник* ще разбунят най-силно зрителската душа, ще окажат върху нея най-голямо въздействие? Това зависи от много фактори, но в телевизионното интервю особено зависи от края на телевизионния разговор, който се превръща в своеобразна „граница“, негова поанта или многоточие. Именно такава роля изпълняват **посвещенията/лозунгите**, които повечето събеседници пишат в края на всеки разговор в рубриката „Събеседник по желание“.

Етимологията на **„лозунга“** ни отправя към немската дума *losung*, която идва от *los*, и според Христо Попов има готски произход – тя означава *жребий, предсказание, съдба и участ*. От 14 до 19 век думата **„лозунг“**

има следните значения: *теглене на жребий* за узнаване на бъдещето от съдбата; *разпознавателен знак*, поставян на граничните камъни; *парола*, която се използва по време на бойни действия; *парола* между хора от една и съща общност; *сигнал* за конкретна операция или действие. **(24)** В английския, френския и други езици **„лозунг“** се обозначава с една и съща дума – **slogan** – тя има келтски произход и в стария шотландски език означава: *боен вик на един клан*. По-късно в Англия вече означава: *девиз на една партия*, а в САЩ – *и девиз на една търговска фирма*. Във Франция думата влиза най-вече чрез своето бизнес значение, но политическата пропаганда след това бързо я обсебва. В изследването си „Лозунгът“ О. Ребул формулира идеята, че „лозунгът е не това, което казва, а най-вече това, което прави“.

Днешното разбиране за лозунг малко се отличава от неговите стародавни значения. Според Ребул лозунгът е „кратка и ясна формула, използвана в масовото общуване“. Той може да е кратка фраза, дума или знак – примерно: *Времето е наше*, или прочутият знак *V* (victory – *победа*), който Чърчил активно използва по време на Втората световна война. Краткостта му задължително се обвързва с оценката – на хора и предмети, на партии и идеологии. Главната цел на лозунга е да призове човека към точно определено действие, да му препоръча точно определен човек, предмет, нравствен или политически идеал.

Посвещенията, които събеседниците пишат в „Споменника“ на ВН, много често са кратки и ясни, те съдържат призив за повече действия и защита на нравствения идеал, ясно дефинирани послания, които са обърнати към водещия и към зрителя. Те са колкото *механизъм за общуване*, толкова и своеобразна *система за означаване*, чрез която се внася ясна позиция, но и известно съмнение върху някои общоприети ценности, очертава се нова *смислова територия* за тяхната промяна и обновяване.

Умберто Еко определя текста като „онова място, където се създава значение и значението става продуктивно... Текстът не представлява просто механизъм за общуване. Той е начин за изказване на съмнение относно предишни системи за означаване, средство за тяхното обновление, а понякога и за тяхното разрушаване“ (**25**).

Същевременно всеки текст се изгражда от **знаци и думи**, а разликата между двете понятия се появява едва в реториката на Аристотел. Според Еко: „думата е доказателство, указание, симптом“. *Думата е име*, което Платон и Аристотел разглеждат от двойна гледна точка: „(*а*) откъм разликата между *означаващо и означаемо,* и (б) откъм разликата между *означаване и съотнасяне* **(26)**.

В историята на ВН най-характерен изглежда случаят с акад. Николай Амосов, който на въпрос на Кеворкян: *„Кой от популярните лозунги е бил най-неприемлив за вас?“,* отговаря, че *„най-неприемлив“* за него е лозунгът: *„Пролетарии от всички страни – съединявайте се!“.* В тази внезапна *медийна ситуация на семиозис* се вижда голямата разлика между *означаване и съотнасяне*: прочутият комунистически лозунг попада в *„менгемето“* на партийната цензура, която, за да съхрани лозунга от неизбежната *„зрителска ерозия“*, спира ВН и сваля Кеворкян от екран.

Но, ако перифразираме Умберто Еко, текстът е само един пикник, на който авторът донася думите, а читателите (зрителите) носят смисъла**.** Идеята на Кеворк да завършва всеки разговор с **посвещение / лозунг / крилата фраза**, е обърната главно към зрителя, към неговата *съдна способност* да мисли и тълкува изреченото и написано посвещение в „Споменника“ на рубриката. Така „Споменникът“ на СЖ се превръща в медийно хранилище на *мъдростта и опита,* споделени от различни *лидери на мненията* в национален и световен мащаб – в определен исторически период. Техните крилати мисли съдържат *сгъстен философски смисъл и идейни послания,* които са обърнати към *националната душа*, вперила жаден поглед в могъщия телевизионен екран. Идейните послания и сгъстеният смисъл в посвещенията могат да се систематизират в няколко основни *ценностни системи*. **(27)**

„Споменникът“ на СЖ по-късно е заимстван от редица телевизионни предавания. Най-напред Слави Трифонов въвежда посвещенията в своето шоу. Впрочем първият негов гост е именно Кеворкян и той му оставя многозначително послание, като цитира Момо Копор: „Да остаряваме като катедрали, а не като галоши“. „Споменникът“ на СЖ е имитиран, но механично, епигоните му не осигуряват траен живот на събраните пожелания и те, напълно естествено, „умират“ с финала на съответното предаване. За разлика от пожеланията във ВН, които живеят и досега – не само в книгите за легендарното предаване, но много често и в биографиите на неговите герои те се превръщат – и сега, след толкова години – в отправна точка за опознаването им.

Моралният императив

Той е една от най-важните ценностни системи, защото моралът обозначава емоционалното отношение на събеседника към света, неговото разбиране за *доброто и злото, справедливото и несправедливото, правилното и грешното.* Моралният императив ясно обозначава желанието

на събеседника да предаде на зрителите своята мъдрост и изстрадан опит, да отправи към тях ценностни послания, но и някои предупреждения за възможни грешки и нежелани постъпки в техния живот. Чрез императивите на морала събеседникът представя себе си във възможно най-добра светлина, на финала той влиза в ролята на своего рода „*телевизионен проповедник*“, който неизменно *отделя* доброто от лошото и *пречиства* душите.

Тези посвещения ясно показват *вариантите на злото*, с които зрителите трябва да се борят – *злодеянията / насилието / мошеничествата / себичността.* Но заедно с това – и *вариантите* на *доброто,* които зрителят трябва да открие в себе си: *помощта на хората / радостта от успехите на другите / тревогата от неуспехите на приятелите / постоянната отдаденост на народните желания.*

Някои посвещения от различни периоди в „Събеседник по желание“:

Блага Димитрова (поетеса и писателка): „*Злодеянията се повтарят. Нямаш минало, щом нямаш памет. А пък искаш бъдеще да имаш...*“

Ваня Войнова (спортистка): „*Щастието не е в наградата за доблест, а в самата доблест!*“

Видин Даскалов (оперен певец): „*Всичко, което дадем на хората, е спечелено. Всичко, което оставим за себе си, е загубено.*“

Владимир Стойчев (генерал): „*Да пренебрегваме личните си интереси и да тачим повече интересите на народа!*“

Георги Стоянов (кинорежисьор): „*Волята е единственият мост, по който преминаваме в бъдещето.*“

Георги Черкелов (актьор): „*Не признавам по-голямо предимство от добротата.*“

Гочо Гочев (театрален преподавател и критик): „*Най-много ме отблъсква насилието.*“

Емил Димитров (певец и композитор): „*Само един живот не е достатъчен, за да обикна и да простя!*“

Ефрем Каранфилов (писател): „*Не прави нищо, от което един ден можеш да се срамуваш!*“

Лазар Войнов (шофьор): „*Светът не е създаден за мен, аз съм създаден за света!*“

Любомир Кабакчиев (актьор): „*Да запазим вярата си в доброто и в човека!*“

Милан Милев (лекар): „*Едно от големите нещастия на човечеството е, че моженето му, възможностите му да изобретява, далеч надминават неговото очовечаване.*“

Младен Исаев (писател): *„Мечтая за свят, в който няма да има нито един страдащ човек.“*

Радой Ралин (поет): *„Не бъдете искрени пред мошеници!“*

Рангел Вълчанов (кинорежисьор): *„Ако имаш няколко добродетели, не ги разпилявай безотговорно, а прояви благоразумие и поне една запази за себе си.“*

Светлин Русев (художник): *„Прави каквото трябва, да става каквото ще!“*

Станка Пенчева (поетеса): *„Няма унизително положение, ако сам не се унижиш“* (цитира Михаил Пришвин).

Стефан Мавродиев (актьор): *„Истината за нас не е само наша истина.“*

Тодор Динов (художник аниматор): *„Радвайте се на успехите и се тревожете от неуспехите на приятелите си!“*

Христо Ковачев (кинорежисьор): *„Дълбоко вярвам в истинския човек!“*

Цветана Манева (актриса): *„Не се връщайте назад!“*

Смисълът на съществуването

Смисълът на съществуването е водеща екзистенциална тема, която се среща в редица посвещения в СЖ. Част от събеседниците търсят този смисъл в различни посоки: *пътя на живота / преодоляването на трудностите / задаването на верни въпроси / търсенето на верни отговори*. И още: *в здравето, приятелството и любовта*, които цялостно осмислят човешкия живот. В *тъгата*, като много силно човешко чувство, в отдадеността на *любимата публика*. Общото между тези посвещения е търсенето на смисъла на съществуването в работата, която фокусира в себе си смисъла на битието и съществуването на всеки поотделно.

Някои посвещения от различни периоди на „Събеседник по желание“:

Благовест Сендов (учен): *„Всичко може да става в този свят, но не всеки може да го направи.“*

Богомил Нонев (писател): *„Има слова, които са опорни точки в човешкото битие. Ето такава е думата „надежда“. Тя ни съпровожда в дните и нощите, в мечтите и в съзерцанието. Надеждата – в нея се съдържа трепетът на очакването, но тя е преди всичко истината, тази, която живее в нас, тази, която очакваме!“*

Вълo Радев (кинорежисьор): *„Ако сте забелязали, героите от всичките ми филми тъгуват – по неосъществена любов, по разбито приятелство, по някакъв идеал, по цвете, по един дъжд. Най-голямото човешко чувство е тъгата!“*

Георги Парцалев (актьор): *„Три неща за мен са най-скъпи – здравето, приятелството и любовта, защото не се купуват с пари!“*

Иван Станев (строител): *„Човекът винаги, навсякъде и във всичко е длъжен да бъде човек.“*

Любомир Тенев (театровед): *„Човек стои над ситостта!“*

Марко Ганчев (писател): *„Светът е кораб и стихия, светът е слънце и килия, светът е път и кръстопът.“*

Никита Михалков (кинорежисьор): *„Никога да не забравяме миналото.“*

Петър Караангов (писател): *„Понякога един живот не достига да поставиш един верен въпрос, а камо ли да отговориш на него.“*

Сава Хашъмов (актьор): *„Живот се дава на човека само веднъж…“*

Свобода Бъчварова (писателка): *„Всичко е преходно, всички сме смъртни и затова не трябва да правим на другите това, което не искаме да правят на нас!“*

Сергей Герасимов (кинорежисьор): *„Напред и по-високо…“*

Стефка Костадинова (спортистка): *„Ако нямаш воля, жалко за таланта.“*

Стоян Джуджев (фолклорист): *„През целия си живот съм се възхищавал от един висок общочовешки идеал, който съвпада с идеите на Махатма Ганди за безкрайна социална и културна световна революция.“*

Стоянка Мутафова (актриса): *„ARS LONGA VITA BREVIS! Казват старите римляни. Така е. Доста поживях, а ми се видя кратко, дано оставя нещо след себе си…“*

Стоян Ц. Даскалов (писател): *„Истината ни огън я гори, ни вода я гаси.“*

Чавдар Драгойчев (лекар): *„Бъдете винаги здрави, дори ако ние, лекарите, ще останем без работа!“*

Да бъдеш себе си

Творчеството задължително изисква от всеки събеседник вглеждане в себе си, търсене на опора в творческото „Аз“, която може да е *разумно осмислена / донякъде философска / открито морална / прикрито мисионерска / житейски битова / между надеждата и отчаянието / между желанията и възможностите / между мечтите и реалностите.*

Някои посвещения от различни периоди на „Събеседник по желание“:

Александър Геров (поет): *„Вярвай непрекъснато.“*

Александрина Милчева (оперна певица): *„Стремеж към съвършенство!“*

Асен Найденов (оперен диригент): *„Светът би изглеждал иначе, ако всеки не мислеше, че единствено той е правият.“*

Бианка Панова (спортистка): *„Живеем, за да творим, да обичаме и да бъдем обичани!“*

Благовест и Светослав Аргирови (певци): *„Всичко е възможно!“*

Борис Димовски (художник карикатурист): *„Недоволен съм от настоящето, но вярвам в бъдещето.“*

Борислав Геронтиев (писател): *„Преди да съдиш другите, осъди себе си!“*

Боян Радев (спортист): *„В името на голямата цел човек може да се прави и на глупак!“*

Боянка Страхилова (тъкачка): *„Успехът е костеливо нещо, необходим е много труд, упорит и постоянен.“*

Васил Стоилов (художник): *„Всеки достоен за живота човек е един мисионер, който до края на живота си лекува един прокажен – себе си.“*

Веселин Андреев (поет): *„Променяй се непрекъснато – и си оставай винаги същият.“*

Вили Цанков (театрален режисьор): *„И все пак най-добре е да останеш верен на себе си.“*

Въльо Кръстев (стопански деятел): *„Най-прекрасен е животът, изживян за другите!“*

Георги Карауланов (строител): *„По-добре пръв бояджия, отколкото последен художник!“*

Георги Мишев (писател): *„В живота втори дубъл няма!“*

Георги Робев (диригент): *„Преди да поискаш, помисли дали си дал!“*

Добри Жотев (поет): *„Бъдете истински!“*

Елена Николай (оперна певица): *„Животът просто трябва да го живеем.“*

Илчо Димитров (историк): *„1. Да бъда верен на себе си. 2. Да бъда снизходителен към чуждите слабости поне толкова, колкото към своите.“*

Йордан Радичков (писател): *„До целта се стига не като се бърза, а като не се изостава!“*

Карл Огнянов (лекар): *„Лекарят невинаги може да излекува, по-често може да облекчи, но винаги може да утеши и успокои.“*

Катя Паскалева (актриса): *„Необходимо е да разкажеш искрено за това, което е твое.“*

Константин Коцев (актьор): *„Да бъдем внимателни, щастливи и нежни един към друг и сигурно ще бъдем по-радостни!“*

Крикор Азарян (театрален режисьор): *„Човекът има нужда от човека, за да постигне висшата си цел!“* (Шилер).

Леда Тасева (актриса): *„Когато печелим, не знаем какво губим, и когато губим, не знаем какво печелим.“*

Никола Корабов (кинорежисьор): *„Човекът е мярка за света!“*

Николай Хайтов (писател): *„И в живота е както в Телевизията: едно е да искаш, друго е да можеш, а – трето и четвърто, да го направиш.“*

Станислав Сивриев (писател): *„Пожелавам на моите зрители да не смятат, че е по-добре, където те не са. И да изживеят живота си в мир и преди всичко в мир със себе си!“*

Стефан Савов (политик): *„Бъди верен на себе си. Бъди верен на убежденията си. Никога не губи надежда!“*

Райна Кабаиванска (оперна певица): *„Да бъда вярна на себе си. На „моята“ истина, да не трябва да казвам „благодаря“ на никого.“*

Росица Кирилова (певица): *„Когато човек печели, не знае какво губи, и когато губи – не знае какво печели.“*

Румен Цанев (учен): *„Уста отвориш ли – внимавай! / Макар и бавно – умно говори! / И събеседника не отегчавай! / Млъкни – преди да кажат спри!“* (цитира Саади – б. м., М. П.).

Смелостта на действията

Особен фокус в посвещенията е творческата работа, нагласата на редица събеседници към смели действия и постъпки. Голяма част от тях изразяват: силната си вяра в работата въпреки всичко / в задължителното преодоляване на всякакви препятствия по избрания от тях път / в хладнокръвното посрещане на житейските изпитания / в умението да приемаш малкото в името на голямото / да се откажеш от лукса и спокойния живот – в името на поставената цел. В умението постоянно да вървиш напред, да не спираш насред пътя, в смелостта да се трудиш без умора. В смелостта да научиш другите да се борят, дори да ти струва живота. Да имаш хъс и воля за движение напред, никога да не се предаваш.

Някои посвещения от различни периоди на „Събеседник по желание“:

Атанас Натев (учен): *„Само глупавият мисли, че другите не мислят.“*

Блага Димитрова (поетеса): *„Не се бойте, че ще ви стъпчат! Стъпканата трева се превръща в пътека.“* (От „10 години по-късно“)

Борис Димовски (художник карикатурист): *„Необходими са ми 200, но ми стигат 2!“* (От „10 години по-късно“)

Борислав Михайлов (футболист): *„Прави всяка работа така, като че ли е последната в живота ти!“*

Васил Михайлов (актьор): *„Работата и любовта ни прави по-добри. Обичам ги!“*

Веселин Андреев (поет): *„Десет години по-късно добавям: мисленето и действието са най-силната противоотрова на старостта!“* (От „10 години по-късно“)

Виолета Гиндева (актриса): *„На зрителите с пожелание да съхранят вярата си в живота!“*

Владимир Голев (поет): *„Винаги да се движим по слънцето!“*

Генчо Стоев (писател): *„Да бъдем и пътници, и пътища!“*

Георги Джагаров (поет): *„Да не падаме на колене!“*

Димитър Методиев (поет): *„Когато ми е трудно да реша, и край проблемите кръжа, кръжа / и губя сили и кураж, и глас, и чувствам – престаавам да съм аз, тогава под нашивки и звезди, напипвам своя реднишки пагон и нему казвам: Ето ме. Води! – и с него преминавам Рубикон.“*

Доньо Донев (художник аниматор): *„Когато водата ти стигне до устата, горе главата.“*

Евтим Евтимов (поет): *„Аз искам винаги да е така: когато времето въпрос задава, да вдигне всеки по една ръка, наместо две, които се предават.“*

Елисавета Багряна (поетеса): *„Винаги, когато се яви трудност в живота или работата ми, си припомням индийската пословица: „Трябва търпение и труд, за да се превърне черничевият лист в коприна“.*

Иван Андонов (актьор и режисьор): *„Залудо работи, залудо не седи!“*

Иван Абаджиев (треньор): *„От човешките добродетели ценя най-много труда.“*

Иван Славов (учен): *„От единомислие през свободомислие към СВОБОДОДЕЙСТВИЕ!“*

Игнат Раденков (строител): *„Работата, освен всичко друго, трябва и да се свърши.“*

Йордан Попов (писател): *„Повече целувки, по-малко гримаси в живота!“*

Йосиф Сърчаджиев (актьор): *„Прави каквото трябва, да става каквото ще! И да не се вземаме толкова насериозно.“*

Лиляна Бочева (диригентка): *„Не възпитавайте егоисти, потребители и подлеци!“*

Людмил Кирков (режисьор): *„Не спирай! Малко си направил, много предстои!“*

Мария Гигова (спортистка): *„Ежедневно преодоляваш малките трудности, за да си силен в голямото изпитание.“*

Мирон Иванов (писател): *„Един бикоборец си купил теле. Хранил го с биберон, учил го да се бори, направил от него голям бик. И един ден се срещнали на арената. Спуснали се един срещу друг. Но на тореадора му дожаляло за бика. На бика обаче не му дожаляло за тореадора. Чак когато го нанизал на рогата си, младият бик рекъл: – Прощавай! Може би постъпих грубо... – Дребна работа – отвърнал умиращият тореадор, – важното е, че те научих да се бориш!“*

Марта Деянова (пианистка): *„Да търсим по-често щастието в себе си…“*

Наско Сираков (футболист): *„Прави големи неща, но не обещавай големи неща!“*

Невена Коканова (актриса): *„За делниците, които правят една Неделя!“*

Николай Христозов (писател): *„Защо търсим звездния разум, щом тук неразумно живеем?“*

Нешка Робева (треньор): *„В България има много таланти, но нищо не се постига без таланта да се трудиш!“*

Христо Еринин (учен): *„Долу девизите! Човек стои по-високо от всякакъв девиз. Всеки девиз калъфира личността!“*

Христо Проданов (алпинист): *„Там, където има воля, има и път!“*

Цанко Стойчев (биолог): *„По-добре е човек да не афишира своите ръководни принципи, а да ги покаже в своята работа и поведение.“*

Юри Белов (лекар): *„Да пазим човешкото си сърце.“*

Ясен Антов (писател): *„Честният човек не се плаши от това, което върши.“*

Любовта към Отечеството

Това е особено важна тема в редица посвещения. Мнозина събеседници дефинират себе си *чрез любовта си към Отечеството / една своеобразна отдаденост на народа и неговата душа.* За отбелязване е, че патриотичната тема е еднакво желана от писатели, певци и композитори, тя е универсален морален императив за представителите на различни творчески съсловия.

Някои посвещения от различни периоди на „Събеседник по желание“:

Васил Гюзелев (историк): *„Националната история е път към самопознанието и утвърждаването на всеки един народ.“*

Лили Иванова (певица): *„Ако светът обича нашите песни, той ще обича и нашия народ.“*

Николай Гяуров (оперен певец): *„Да работя честно за достигане на висините на певческото изкуство! Това е било винаги моето мото и то остава. Да кажа с моя глас по целия свят, на тези, които не знаят, че има една малка красива страна България!“*

Панталей Зарев (учен): *„Българският народ винаги когато е решавал големи национални въпроси, е решавал и въпроси от универсално значение. Такава е и неговата интелигенция.“*

Слав Хр. Караславов (писател): *„Онова, което не принадлежи на Отечеството, не може да принадлежи на човечеството!“*

Творческият импулс

Някои посвещения фокусират зрителския интерес към онези емоционални импулси, които дават *„кислород“* на творческия процес. Най-често това са: въображението, което трябва да се пази, защото е почти божествено, а не да се убива / неудобствата, които мобилизират твореца постоянно да преодолява трудностите / времето, което безжалостно изтича в живота на всеки творец / постоянната борба за всеки творчески импулс, който прави твореца по-цялостен и истински.

Някои посвещения от различни периоди на „Събеседник по желание“:

Асен Миланов (актьор): *„Никога млади да не остаряваме.“*

Божидар Божилов (поет): *„Аз не зная как се пишат стихотворения, аз ги живея.“*

Борис Карадимчев (композитор): *„Само един девиз пролет не прави.“*

Велизар Велков (археолог): *„Нищо прекалено!“*

Велко Кънев (актьор): *„Как искам да удивлявам и самият аз да съм удивен! – Това е най-трудното и най-красивото нещо в света.“*

Вълкана Стоянова (певица): *„Китка се дава за обич, пръстен се дава за вярност, песен се пее за радост.“*

Гергина Тончева (учителка): *„Превърни живота си в светлина.“*

Георги Данаилов (писател): *„Бъдете винаги щастливи и непослушни!“*

Георги Иванов (космонавт): *„Напред и нагоре!“*

Георги Костантинов (поет): *„Честността е част от таланта!“*

Георги Стоилов (архитект): *„Творчество и хармония – навсякъде и във всичко.“*

Дойно Дойнов (историк): *„Искам да работя и живея така, че да не се срамувам от внуците ми. И те – от своите! И така до памти века.“*

Иван Динков (поет): *„Животът няма синоним.“*

Йовчо Караиванов (певец): *„Можеш да пееш, значи трябва да пееш!“*

Калина Богоева (балерина): *„Стремежът към доближаването към истинските стойности е усилие достатъчно за цял един живот. Желая това щастие на всеки!“*

Киран Коларов (кинорежисьор): *„Човек без надежда е човек без бъдеще!“*

Лилия Сребрева (учителка): *„Въпреки всичко напред и нагоре, макар и на куци крак. Иначе за какво е небето?“*

Любен Дилов (писател): *„Въображението е най-великото явление в познатата ни Вселена. Чрез него човекът си създава непрекъснато една паралелна вселена и с това се изравнява с бога. Затова нека да го уважаваме, да си го обичаме и да не позволяваме да ни го убиват!“*

Любомир Левчев (поет): *„Времето е надежда!“*

Недялко Йорданов (поет): *„Не зная още колко има, но тихо цъка времетмера, какво е вчера – бившо утре, а утре – предстоящо вчера!“.*

Никола Анастасов (артист): *„Абсолютно нужно нещо в живота е шансът и жалко, ако не си подготвен за него.“*

Николай Волев (кинорежисьор): *„Да живееш – значи да грешиш! И да си плащаш за грешките.“*

Никола Гюзелев (певец): *„Вярвам в светлото утре на хората. Надеждата ми днес е по-силна от вчера.“*

Орлин Орлинов (поет): *„Стих се пише само на коляно / не в угода, не за интерес / нито късно трябва да се пише, нито рано / само днес!“*

Павел Матев (поет): *„Поезията е една гореща човешка изповед, която иска любов от хората.“*

Петър Динеков (учен): *„Талантливите хора дават смисъл на съществуването на света.“*

Райко Петров (спортен деятел): *„Винаги може още малко.“*

Славка Славова (актриса): *„Работата е живот! Работата в най-широкия смисъл е творчество!“*

Стефан Дичев (писател): *„Океан има зад нас, океан има пред нас.“*

Ташо Ташев (лекар, академик на БАН): *„Човешкият организъм е една градина, и градината е нашата воля!“*

Филип Аврамов (народен певец): *„Песента започва там, където думите не могат.“*

„Жезълът“ на изкуството

Други посвещения поставят на фокус ролята и силата на изкуството, което е неразделна част от тяхната личност и творческа съдба. Те дефинират изкуството най-различно: *като същинска Голгота / къртовски труд / оценка на стореното от публиката / като свобода, честност и любов / дори като наука.*

Някои посвещения от различни периоди на „Събеседник по желание“:

Азаря Поликаров (учен): *„Истинската наука е голямо изкуство.“*

Андрей Чапразов (актьор): *„И двама души да останат на планетата – единият ще играе театър на другия!“*

Васил Попилиев (актьор): *„Добре е, че в театъра мирише на грим и на етер, та задушава всички останали миризми!“*

Георги Баев (художник): *„Изкуството е мъка – Голгота. Кръстът е и криле, но не за всеки.“*

Георги Парцалев (актьор): *„Напоследък често сънувам, че закъснявам за представление в театъра и че ми разпродават библиотеката в антикварните книжарници!“* (От „10 години по-късно“)

Димитър Манолов (диригент): *„Добър музикант, който е само добър музикант, не е толкова добър музикант!“* (цитира Робърт Шуман – б. м., М. П.).

Иван Кондов (актьор): *„В театъра трябва да се знае, а не да се лае.“*

Иван Янчев (актьор): *„В изкуството нищо голямо, значимо даром не идва!“*

Кирил Стефанов (диригент): *„Фолклорът е една народна съдба, на която трябва много да вярваме, още повече, ако намерим себе си в нея!“*

Константин Илиев (диригент): *„Критици, обичайте музиката!“*

Лиляна Кошлукова (оперетна певица): *„Изкуството не преследва простата истина, а всестранната красота.“*

Мистър Сенко (илюзионист): *„Истинското изкуство се твори с много труд. То сближава народите и поражда уважение между тях. Аз благодаря на българския трудов народ, който ме е създал!“*

Павел Попандов (актьор): *„Дано никога не губим чувството си за мярка, както в живота, така и в изкуството!“*

Светозар Донев (оперен режисьор): *„Пожелавам ежедневни малки срещи с изкуството.“*

Стефан Данаилов (актьор): *„Свобода, честност и любов – мисля си, че това се отнася и за изкуството.“*

Татяна Лолова (актриса): *„Театър се прави от обич, със обич, за обич… Мисля, че и всичко останало може да се прави така.“*

Тодор Колев (актьор): *„Да, този свят е сцена, където всички хора са актьори“ и… т. н.* (Шекспир).

Смехът като оръжие

Някои посвещения извеждат на фокус **смеха** – предимно като *свобода, необходимост от повече усмихнати лица.* Те разглеждат смеха като *оръжие срещу застоя, срещу несвободата, която ограничава творческата воля.*

От различните периоди на „Събеседник по желание“:

Антон Горчев (актьор): *„На тези телезрители, които не ми зададоха въпроси – благодаря.“*

Георги Мамалев (актьор): *„Да се смеем над собствените си недостатъци – това е сила! Успех!“*

Георги Русев (актьор): *„Не разсмивай хората дотолкова, че да станеш смешен самият ти.“*

Иван Радоев (драматург): *„Смехът – това е свободният човек!“*

Иван Славков (журналист): *„Повече усмихнати лица!“*

Посвещенията, които поставят финал на разговора в студиото, често се превръщат в негова *поанта* или *многоточие*, в послание, което събеседникът предизвикателно отправя веднъж – към водещия, а втори път – към зрителите. Послание, с което финално дефинира творческата си природа или обезсилва някои недотам добри отговори, които е дал на

водещия в хода на разговора. Част от тези посвещения предварително са добре обмислени, други са спонтанни, те се раждат в „*емоционалната температура*“ на разговора в студиото и отразяват креативната природа на събеседника.

„Събеседник по желание“ е рубрика, която се излъчва *на живо*, разговорът между Кеворкян и неговия събеседник се случва *тук и сега* – пред очите на зрителя. А както казва Умберто Еко, само предаванията на живо: „притежават абсолютната връзка с референта, която имат огледалата“. Което означава, че те значително ограничават възможностите за манипулация, които съдържа предварително записаният телевизионен образ на всеки разговор. Но: „от прагматична гледна точка телевизионните образи имат преимуществата на огледалните образи, но едновременно с това и недостатъците на останалите фотографски и филмови отпечатъци“ **(28)**.

Виктор Шкловски (в литературен контекст) отбелязва: „Ние сме велики или дребни не от само себе си, а защото понякога стоим върху фундамента на миналото. Задача на отгатването е да обнови значението чрез разместване на признаците. Когато отгатваме, ние подреждаме чрез разместване на признаците и се радваме, че преди не сме знаели смисъла на отделното. Отново събраната вещ е вещ разпозната“ **(29)**.

Ако перифразираме Шкловски, телевизионната публицистика у нас днес *стъпва* на славното минало на „Всяка неделя“. Тя постоянно обновява значението на телевизионното интервю, като „*измества*“ неговите основни признаци, разработени в „Събеседник по желание“. Без значение дали и доколко, телевизионните водещи след Кеворкян си дават докрай сметка за това.

Внимателният анализ на това „*разместване*“ извежда напред вложения смисъл в телевизионните интервюта в „Събеседник по желание“. Позволява те да бъдат *прочетени* по нов начин, всеки път различно. С откриването на нови *значения*, *метафори, сравнения, иносказателност*, *литературни цитати*, *карикатури, които усилват смисъла и посланията на словото*. Задължително – в контекста на времето, на новия век, с неговите противоречиви медийни и морални императиви.

Следователно излъчените *на живо образи* на посвещенията в СЖ наистина се превръщат в трайни отпечатъци на паметта, която „Всяка неделя“ и „Събеседник по желание“ оставят за себе си в дългата пътека на времето.

Забавните случки

Паола Хюсеин разказва една забавна история: „В „Събеседника“ Петър Слабаков нарича телевизията в ефир *„кочина“*. Ръководството набързо ремонтира гримьорните. Години по-късно обаче, през 88-а, астронавтът от „Аполо“ Ръсел Швейкарт здраво намокря обувките си в тоалетната заради пробит писоар. *„И ти ли?“* – пита го Кеворк. *„И аз“* – невъзмутимо отговаря американецът... Веднага след Ралин събеседник е легендарният партизански командир Чочоолу. Преди предаването режисьорката тича уплашена при Кеворк. Гостът бил заявил, че ще сложи револвера си на масата в студиото, за да си мери арменецът приказките. Затова Кеворкян пита невинно: *„Как попаднахте в затвора?“*. Чочоолу отговаря: „Бях откраднал едни коне“. **(30)**

Други две забавни случки Кеворк споделя пред Антон Стефанов:

„Два месеца след като ме спряха през 1988 година заради скандала с Амосов, ме извикаха при Йордан Йотов, който беше член на Политбюро и отговаряше за идеологията. Вече бяха разбрали, че са направили глупост, и се чудеха как да ме върнат. Йотов започна кротко-кротко, аз обаче, понеже знаех, че са се насрали, така се развиках по едно време, че на един от присъстващите инструктори от някакъв отдел в ЦК му потече кръв от окото. Никога по-рано не бях виждал такова нещо. А, изглежда, и горкият човек не беше виждал такъв дивак, та окото му не издържа. Присъстваше и шефът на телевизията – Любомир Павлов, и той се опита, разбира се, да защити ръководството ѝ. И тогава не издържах: защото се сетих как веднага след интервюто с Амосов ме бяха извикали да ме „сапунисват“ в председателството на телевизията – и как тогава някои от членовете му се направиха, че не са го гледали. А въпросните подлеци вече се бяха изредили да ме поздравяват по телефона, всички до един! А Павлов вече веднъж здраво си беше изпатил от чувството за хумор на Живков – срещнали се на някакво партийно мероприятие и Живков пътьом му казал: „Любчо, ти къде си на работа?“. Павлов, естествено, изтръпнал, понеже Първият човек отлично знаел къде го е пратил да управлява. „Ами, в телевизията, другарю Живков“ – едва отронил той. „Аз пък мислех, че там управлява Кеворк“ – казал Живков и отминал. Каквито и да бяха тия хора, те все пак знаеха как да играят политическата игра, владееха и политическия език. (сп. „Biograph“, „Събеседник по желание“, октомври 2012 г.)

Кеворк разказва за девиза на ВН („Хроника 25 години „Всяка неделя“):

„Би Би Си имаше една фантастична документална поредица, озаглавена „Време за спомени“. Бяха я закупили през 80-те години и изоставили в мазето на телевизията заради идеологически неудобства. Но Славков си затвори очите, той често правеше това, и аз излъчих няколко епизода.

Няколко години след това отидох да интервюирам Жан Гитон, старейшината на Френската академия на безсмъртните. Властите още не се бяха ориентирали добре кой е той, и го бяха настанили в една скромна стая на софийския Новотел.

Старецът ме посрещна прав между двете легла. Видя учудването ми и каза: „Костюмът ми е рисуван от великия Давид!“. И продължи: „Имам и сабя, но я оставих в Париж!“.

– И какъв девиз гравирахте върху нея? – попитах от любезност.

Стояхме все още между леглата. Старецът отговори тържествено.

– Но това е девизът на Мълъри! – казах и старецът приседна на едно от леглата. Това вече бе непоносимо за него. Влачат го с трамваи из София, а сега някакъв натрапник от телевизията е чувал за Мълъри. В един от епизодите от „Време за спомени“, които излъчих, виждаме една точка на по-малко от сто метра от Еверест. Това е англичанинът Мълъри.

„Този кадър е последното, което остана от него!“ – казва дикторът. – Неговият девиз бе: „Истината винаги е над нас!“. Всъщност през всичките години се опитвах точно това да е и девизът на „Всяка неделя“. Той е най-подходящ за телевизиите“.

4. ТЕЛЕМОСТОВЕ

Човек очаква в едно интервю, макар и телевизионно,
гостът да остане близо до същността си

Кеворк Кеворкян

Един от най-съществените приноси на Кеворкян в историята на телевизионната журналистика у нас е значителното обогатяване на духовното пространство на „Всяка неделя“ чрез включване на световноизвестни събеседници, които принадлежат на чужди култури и художествени традиции. Това става чрез практиката на телевизионните мостове, които в „Събеседник по желание“ (след което и в „Гореща линия“) максимално разширяват зрителския поглед. Както казва Кеворк, ВН превръща света в едно село.

Телевизионни мостове са излъчвани от десетки точки на света, ето каква е тяхната територия: Рим, Чикаго, Монте Карло, Флоренция, Москва, Париж, Мадрид, Варшава, Лос Анжелис, Анкара, Валкорт – Канада, Гуда – Холандия, Хюстън, Бевърли Хилс, Кеймбридж, Багдад, Милано, Маями, Йерусалим, Вашингтон, Тарб – Франция, Балтимор, Щутгарт, Лондон, Ню Йорк, Саутхемптън – Великобритания, Канкун – Мексико, Делгани – Ирландия, Наджаф – Ирак, Уиндзор – Канада, Хага, Арлингтън – САЩ, Уфа – Башкирия, Адана – Турция, Филаделфия, Владикавказ – Северна Осетия, Мюнхен, Солк Лейк Сити – САЩ, и др.

Зашеметяваща е и поредицата от световни личности, с които българската публика се среща: **Михаил Горбачов**, човекът, който събори стената между Изтока и Запада; **Антонио ди Пиетро**, бащата на операция „Чисти ръце“ в Италия; геният на балканската музика **Горан Брегович**; световноизвестният*ят* режисьор **Андрей Кончаловски**; идолът на френския футбол **Мишел Платини**; знаменитият руски поет **Андрей Вознесенски**; носителят на „Оскар“ режисьорът **Анджей Вайда**; журналистката **Анна Политковская**; **Рон Мос** от най-гледания сериал в света „Дързост и красота“; авторът на „Ледоразбивачът“ **Виктор Суворов**; емблемата на съвременния поп, рок и блус **Дзукеро**; ангелогласният **Бочели**; създателката на първото клонирано бебе **Бриджит Боаслие**; **Дон Нелсън** от програмата „Аполо“; кралицата на любовни истории **Джаки Колинс**; живият класик на съвременната литература **Гор Видал**; патриархът на световната икономическа мисъл **Джон Кенет Гълбрайт**; **Дарио Фо**, носител на Нобелова награда за литература; **Алина Фернандес**, дъщерята на Фидел Кастро; световноизвестният биолог **Виторио Колизи**; култовият писател **Паулу Коелю**; най-скъпоплатеният американски автор **Том Кланси**; кралският астроном **проф. Мартин Рийс**; **Сейф ал Ислам Кадафи**, син на либийския ръководител Муамар Кадафи; един от най-известните анализатори на ЦРУ за Източния блок, **генерал от запаса проф. Мелвин Гудман**; **проф. Никълъс Уолд**, откривателят на „Полипил“; най-известният телевизионен актьор в света **Джон Маккук** от сериала „Дързост и красота“; легендарният полицейски комисар на Ню Йорк **Бърнард Керик**; кралицата на съспенса **Мери Хигинс Кларк**; анализаторът на световните конспирации **Томас Гордън**; желязната лейди на Хагския трибунал **Карла дел Понте**; майсторът на супертрилъри **Дейвид Балдачи**; геният аутист **Ким Пик**, **Ернст Мулдашев** и др.

И още, и още: скандалният руски политик **Владимир Жириновски**, първата жена – шеф на английското контраразузнаване **Стела Ремингтън**, режисьорите **Никита Михалков**, **Сергей Герасимов**, **Юрий Любимов**,

шахматният гений **Гари Каспаров**, **бригаден генерал Марк Кимит** – заместник-командир на военните операции в Ирак, дисидентът **Владимир Войнович**, експертът по световен тероризъм **Питър Бъргън** и др.

„Всяка неделя“ е първото тв предаване у нас, което, още в онези години, въвежда тази сложна медийна практика, която има огромен принос за цялостното развитие на Българската телевизия – като технология, програма и основни жанрове. Но и за развитието на тв журналистиката, която в лицето на Кеворкян показва професионална зрялост, висока експертиза и самочувствие за провеждане на интервюта с цвета на световния културен и социален елит. Което много силно разширява културния поглед и познания на зрителя, донякъде преодолява националната му изолация.

Телемостовете, като технология и журналистически жанр, имат колкото медиен, толкова и общокултурен принос. Това е творчески принос на Кеворкян като телевизионен журналист. Нито един журналист след него, за жалост, не успя така цялостно и разнообразно да продължи този жанр, при това на толкова високо професионално равнище – като журналистическа работа, избор на подходящи събеседници и особено интересни (концептуални / оригинални / неудобни) въпроси на водещия, отправени към тях.

Има случаи, когато цялото предаване се излъчва директно от определена точка на света – Москва, Париж, Будапеща, Талин, Варшава, Прага и др.

От ранните мостове *„най-сложният експеримент е осъществен от студиото в Останкино – тогава в едно предаване са направени директни включвания от 4 града – Москва, Ленинград, Киев и Тбилиси“* **(31)**. По-късно, в **четвъртата ВН** – 2002 – 2005 година – в продължение на няколко часа ВН преследва с подвижни телевизионни станции буквално поцелия свят Бриджит Боаслие, която създава първото клонирано бебе – от Рим, Италия, през Флорида, САЩ, докато накрая я „настигат“ чак в Квебек, Канада.

„Капаните“ на телевизионната машина

Телевизионното интервю чрез телемост е много по-различно от интервюто в студиото. Разликите се изразяват чрез технологията и поведението на водещия и събеседника. Интервюто в студио носи богатството на директното общуване между тях, в което участват *редица вербални и невербални елементи – въпросите на водещия / отговорите на събеседни-*

ка / различните планове на камерите / модулациите и оцветяването на речта / езикът на тялото, погледът, жестовете и мимиката по време на разговора. Интервюто в студио едновременно се основава на вербалната и невербалната комуникация. То *„търси“* и *„променя“* тяхната тежест в зависимост от съдържателната и емоционалната *„температура“* на разговора.

В този смисъл интервюто в студио включва цялата палитра от вербални и невербални регистри, които внасят много повече значения в диалога между водещия и събеседника. Невербалните регистри на речта като правило допълват и коментират вербалните, в отделни случаи те въвеждат в думите допълнителен смисъл, поставят върху тях нови значения и акценти.

Телевизионното интервю чрез телемост е различно. При него водещият и събеседникът се намират в различни медийни (и културни) пространства. *„Основната валута“,* която имат водещият и неговият събеседник, са **думите**, чрез които протича тяхната вербална комуникация. Невербалните компоненти в телевизионния диалог донякъде са *„обезсилени“* от телевизионната технология, техният комуникативен ефект е силно ограничен. При един телемост най-важен е диалогът между водещия и неговия гост.

Следователно при интервютата чрез телемост *„основните муниции“* на водещия са **въпросите**, които той задава на събеседника. Диалогът между тях е най-вече вербален, той зависи от таланта и способността на водещия ясно да формулира верните и точни въпроси към събеседника. Които на свой ред обезпечават и неговите верни и точни отговори.

Интервюто чрез телемост дава изключителна възможност на водещия да покаже творческия си потенциал, цялото си умение да задава интересни, истински въпроси. Или обратното.

Главният проблем е как да се преодолее разстоянието, образно казано, да се „стопли“ разговорът? Единственият сигурен начин са онези въпроси, които могат силно да въздействат на конкретния събеседник. Да „надникнат“ в неговата душа и „уловят“ емоционалната му нагласа, да „атакуват“ интелектуалните му възможности и „предизвикат“ неговата социална реакция и гражданска позиция. Без значение дали този събеседник е сънародник, или представител на много силна чужда култура. В крайна сметка всичко е в ръцете на водещия и на неговото умение да задава умни и проникновени въпроси.

Водещият и неговите качества

Като телевизионен водещ Кеворк притежава някои особено важни качества. Води разговора в повечето случаи усмихнат, често се шегува, понякога дава примери от широкия свят на литературата или разказва любопитни случки. Притежава рядката способност да *приковава* вниманието на събеседника, умее да го *слуша* и да *улавя* неговото настроение.

Следователно въпросите трябва да следват ***кривата на различието*** на събеседника, в противен случай няма да бъдат разбрани от него. Кеворк умее, чрез въпросите си, всеки път да отгатва нагласите и очакванията на събеседника.

Показва в интервютата завидно **чувство за хумор**, чрез смеха улавя емоционалния профил на събеседника, доколко той умее да се надсмива на себе си и на нещата, които е постигнал? Гьоте смята, че „нищо не показва характера на хората повече от онова, което те намират за смешно... Човекът на чувствата се смее често и когато няма нищо смешно. Разбиращият намира за смешно почти всичко, умният – почти нищо“ **(32)**.

На малкия екран **смехът е оръжие и прикритие**. Смехът може да е *закономерен или случаен, умен или глупав, волеви или панически*. Смехът при Кеворк най-често изглежда като част от медийната игра в студиото, от игровите елементи, които всяко интервю съдържа.

Телевизионният мост с един събеседник, чиито постижения се радват на световна слава и успех, в действителност е истинска *медийна корида*. За да бъде водещият успешен *тореадор*, трябва отлично да познава най-напред *„бика вътре“* в себе си. Но след това – и *бика*, който живее в душата на събеседника, за да може наистина да го победи. Трябва да има сериозни познания в областта, в която неговият събеседник е особено силен, да избере най-подходящото медийно поведение и най-вярната емоционална атмосфера именно за *този разговор* и *този събеседник.* Много трудна задача, защото телевизията ужасно бърза, за нея времето никога не стига, а ефирите (и събеседниците) следват един след друг.

Един тв водещ, за да има смелостта и куража да проведе разговор пред няколко милиона зрители със събеседник, който отдавна е доказал изключителните си качества пред целия свят, трябва също да притежава много сериозни качества, които тази професия изисква от него. Единственият пример у нас, от такъв медиен мащаб и качество, принадлежи на Кеворк Кеворкян и проведените от него стотици интервюта във ВН. Като телевизионен журналист той безусловно успява на този много

труден и хлъзгав медиен терен. Дори абсолютно успява – за високите изисквания към професията на телевизионния водещ в световен мащаб. Тази справедлива оценка намира потвърждение в десетките интервюта, които той провежда чрез телемост – с личности, чиито културен мащаб и професионална цена са високо ценени в целия свят.

Първите телемостове се реализират още в „Събеседник по желание“ – през 1981 г. Кеворкян разговаря от Москва с известния киноактьор **Вячеслав Тихонов**.

Във връзка с този телемост Кеворк споделя следното: *„Винаги съм мислил, че големият проблем е да бъдем разбрани от публиката. А се оказа, че истинското ми утешение е да почувствам човека в студиото. Затова очаквам деня, в който ще стисна ръката на Тихонов без посредничеството на (спътника) „Стационар“* **(33)**.

Някои интервюта на Кеворкян чрез телемост в рубриката „Събеседник по желание“ ще бъдат разгледани с помощта на специална методика. (Вж. Бележка 9.)

Първата група включва въпроси на Кеворкян от телемостове в СЖ със **Сергей Герасимов** (кинорежисьор)**, Евгений Евтушенко** (поет), **Никита Михалков** (режисьор и актьор) **и Дмитрий Лихачов** (учен литературовед).

Ценностите, вярванията и убежденията

Въпросите на Кеворк най-често са концептуални, те носят дълбок смисъл за битието и съществуването на цивилизацията, за предназначението на творчеството, за вечния морален императив, който отделя доброто от злото.

Няколко примера:

– Кеворк Кеворкян (към Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„...Стремите ли се да превърнете актьорите в автори на ролите им?“*

КК: *„А как се борите срещу остаряването в изкуството?“*

КК: *„За Толстой казваме, че е най-сложният руски човек на деветнайсети век. (Стефан) Цвайг писа, че той е „свръхестествената естественост“ – как може да се постигне това в киното?“*

Сергей Герасимов казва, че „неговото желание е да превърне актьорите в автори на ролите им. Но автор на образа в киното остава режи-

сьорът. Никога не е мислил, дори не се сеща за остаряването в изкуството. Когато е мислил за ролята на Толстой, не си е представял друг човек, освен себе си. А в Толстой има парадокси във всяко движение на душата му.

– Кеворк Кеворкян (към Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Имаше ли младият Евтушенко страх от поражение?“*

КК: *„Кое е най-голямото оскърбление за един поет?“*

КК: *„Кое ви направи такъв, какъвто сте?“*

Евтушенко казва, че „поражението не е толкова страшно, колкото победата, от която човек се възгордява. За един поет най-голямото оскърбление е да му кажат, че лъже“.

– Кеворк Кеворкян (към Никита Михалков, кинорежисьор и актьор, СЖ, 1986)

КК: *„А как виждате мястото си в родовата ви традиция, създавана от личности като Суриков, Кончаловски, Михалков?“*

Никита Михалков отговаря: „важното е не толкова да виждаш мястото си, колкото да чувстваш корените си. Други ще определят твоето място. Трябва да чувстваш корените си и да уважаваш своята родова култура и своя произход. Не да се перчиш с произхода си, а да се гордееш, че имаш корени…“

– Кеворк Кеворкян (към Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1986)

КК: *„Кой народ всъщност изпълнява истински своето предназначение?“*

КК: *„Дмитрий Сергеевич, кои оцеляват в крайна сметка – силните или нравствените хора?“*

Дмитрий Лихачов отговаря, че това е „онзи народ, който следва своите традиции, запазва независимостта си и националната си култура. И безусловно онзи народ, който се съобразява с другите народи. Това и основното според мен… Нравствени са именно силните хора. Защото какво означава силен човек? Може би човек със силна воля? Но ако тази воля е притежание на един безнравствен човек, той ще се саморазруши. Злото разрушава и себе си, не само околния свят… Нравственият човек – това е силният човек. Човек трябва да бъде силен, за да служи всеотдайно на делото на цялото човечество“.

Първият и последният въпрос

Майсторството на всяко интервю е водещият правилно да зададе **първия и последния въпрос** на своя събеседник. В този случай Кеворкян прилага най-различни стратегии, които пригажда към всеки събеседник.

Няколко примера:

– Кеворк Кеворкян (към Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„Най-напред два въпроса на студенти от ВИТИЗ – София (днес НАТФИЗ). Как си представяте днес една максима на Марк Твен, в която знаем, че сте вярвали през двайсетте години – „По-добре млад пес, отколкото стара райска птица“? И още – в последната си книга събрахте педагогическите си възгледи, кое е основното в работата ви като педагог?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Кажете ни нещо накрая – но то да събира в себе си всичко онова, което все още не сте казали за киното, но възнамерявате да го сторите?“* **(последен въпрос)**

Сергей Герасимов отговаря, че и сега би могъл да премери сили с много млади песове, стига да не се откаже от начина, по който възприема света... А иначе винаги се е ръководил от стария девиз на летците: „Напред и по-високо…“.

– Кеворк Кеворкян (към Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Най-напред, какво е необходимо на човека, за да разбере света?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Нашият фотограф Атанас Кънчев доста се потруди в Переделкино край вас. Ще ви покажа само една ваша снимка – вижте, погледът ви е насочен високо нагоре... Накъде? И чий глас бихте искали да чуете сега – и какво ще му кажете?“* **(последен въпрос)**

Евтушенко смята, че „за да можеш да разбереш света, трябва да можеш да поместиш в сърцето си този свят, целия свят“.

– Кеворк Кеворкян (към Никита Михалков, кинорежисьор и актьор, СЖ, 1986)

КК: *„Да поговорим за „Роднини“. Вие сте казвали, че не обичате да правите сигурни филми, в чийто успех сте убеден предварително. „Роднини“ такъв филм ли е?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Какъв филм е невъзможно да направите?“* **(последен въпрос)**

Никита Михалков казва, че за него главното е да се усеща отговорен за всичко, което прави, и да е готов да се подпише под всяка своя дума. Това е далеч по-важно, отколкото предварително да мисли за успеха си...

– Кеворк Кеворкян (към Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1986)

КК: *„Как истински да разберем днешното си предназначение, за да продължим онова, което ни е доверено от историята?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Как в крайна сметка да се извисяваме над самите себе си?“* **(последен въпрос)**

– Дмитрий Лихачов казва, че за това „преди всичко трябва да се изучава историята – не само на своя народ, но и на цялото човечество“.

Първообразните/Оригиналните въпроси

Отличният телевизионен водещ винаги може да зададе на своя гост оригинален въпрос, който създава различна ситуация по време на разговора.

Няколко примера:

– Кеворк Кеворкян (към Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„Вие сте играли и ролята на Човека-въпрос от филма „Дяволското колело“ – може ли да се каже, че и лично вие сте човек-въпрос?“*

КК: *„А кое най-добре възпитава човека – може би уважението към общата съдба?“*

Сергей Герасимов отговаря, че не схваща себе си като човек-въпрос. Въпреки че всяка нощ си задава въпроси по същия начин, както си ги е задавал Толстой. Според него „за един истински човек главното мерило за живота е обществената съдба. Това го кара да воюва за своята родина или да извършва героични постъпки дори в обикновения живот… тази обвързаност на човека с общата съдба е единствената реална ценност на човешкото начало…“.

– Кеворк Кеворкян (към Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Унижавала ли ви е в някои моменти поезията?“*

КК: *„Ако ми позволите, един идиотски въпрос – как мислите, ще ни надживеят ли рибите?“*

Евтушенко казва, че винаги е обичал това, което в момента пише, иначе стиховете му няма да могат да бъдат обичани от неговите читатели.

Но не иска „нито ние (хората) да надживеем рибите, нито рибите да ни надживеят“.

– Кеворк Кеворкян (към Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1986)

КК: *„Нека да насочим вниманието си към обикновения човек – как да му внушим, че той е наследник на миналото, на времето, че може да твори историята?“*

КК: *„Казвате, че трябва да участваме в създаването на историята. Добре, но какво ни пречи понякога да се осъзнаваме като част от цялото?“*

Дмитрий Лихачов смята, че „ако човек не се чувства част от своя народ, от своята страна, от човечеството, ако е зает само със своите потребности, тогава ще се усеща само като един консуматор на живота“.

„Неудобните“ въпроси

Кеворк обикновено включва в интервюто и някои „неудобни“/„кеворкиращи“ въпроси, които са онази „щипка сол“, която предизвиква реакцията на събеседника и неговото умение да формулира достоен отговор.

Няколко примера:

– Кеворк Кеворкян (към Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„Въпрос на Йордан Василев: „Как гледате на първия си филм?“. Да допълня – защо нямахте успех в началото?“*

Сергей Герасимов признава, че в началото е нямал успех, защото първият му филм е бил много лош.

– Кеворк Кеворкян (към Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Извинявайте, но да не би да искате едновременно да бъдете всичко?“*

КК: *„Излиза, че всеки от нас трябва да си въобразява, че е неизчерпаем?“*

Евтушенко казва, че всъщност това е основният му недостатък. „А ние, хората, наистина сме неизчерпаеми. Ние само не се досещаме за това“.

– Кеворк Кеворкян (към Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1986)

КК: *„Въпрос на Николай Петров от Русе, зададен директно в московското студио. Нашият зрител е живял пет години в Ленинград и твърди,*

че голяма част от съветските хора, с които е работил, не знаят кой е създал славянската азбука? Как ще коментирате този факт?“

Дмитрий Лихачов отговаря: „Този факт може да се обясни само по един начин – че в нашата страна недостатъчно добре се преподава историята“.

Втората група включва въпроси на Кеворкян от телемостове в СЖ с **Гари Каспаров** (световен шампион по шах)**, Даниил Гранин** (писател), **Алексей Герман** (кинорежисьор) и **Виталий Коротич** (журналист).

Ценностите, вярванията и убежденията

– Кеворк Кеворкян (към Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Питате ли се докъде може да проникне човек в шахмата, докъде наистина?“*

КК: *„Докато играете, не пропускате ли други важни неща в живота около вас?“*

Гари Каспаров се надява, че „тази игра е безгранична – иначе може да се „разложи“ на съставните ѝ части и тогава не е изключено в бъдеще компютърът да играе по-силно от човека“.

– Кеворк Кеворкян (към Даниил Гранин, писател, СЖ, 1986)

КК: *„Нека да поговорим за обикновения човек – какво искате вие от него, какъв трябва да бъде той?“*

КК: *„Кое поражда днешния егоизъм – войната има ли отношение към това?“*

КК: *„Какво не бива да си позволява повече съвременният писател?“*

Даниил Гранин казва, че човекът трябва да бъде свободен, но се бои да отправя някакви изисквания към него. Мисли, че войната е една зараснала рана и не трябва да служи като извинение за безнравствени постъпки.

– Кеворк Кеворкян (към Алексей Герман, кинорежисьор, СЖ, 1987)

КК: *„На едно място казвате, че с кино може да се занимава само атакуващият човек. Атака срещу кого, срещу какво?“*

КК: *„Кога тази атака е най-трудно осъществима? Може би срещу лъжата, която се преправя на истина?“*

КК: *„Между другото, защо киното с военна тематика дълги години не успя да постигне това, което постигна литературата?“*

Алексей Герман казва: „Атаката може да бъде срещу позицията на партньора, срещу лошото кино, срещу лъжата, която запълва екраните...“.

– Кеворк Кеворкян (към Виталий Коротич, журналист, СЖ, 1988)

КК: *„Срещате ли трудности, когато печатате материали, свързани с култа към личността на Сталин?“*

КК: *„На последната среща с Горбачов вие говорихте, че е нужно да се консолидират средствата за информация, да се създаде климат на доверие между тях. Какво ви разделя всъщност?“*

КК: *„Някои ви упрекват в упражняване на своеобразен либерален терор. Искам да кажа – от какво трябва да се очисти гласността?“*

Виталий Коротич казва, че консолидацията може да се извърши само върху основата на преустройството и демократичния процес.

Първият и последният въпрос

– Кеворк Кеворкян (към Даниил Гранин, писател, СЖ, 1986)

КК: *„Как режисирате напоследък собствения си живот?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Трябва да приключваме. Какво ще кажете на един обикновен българин?“* **(последен въпрос)**

Даниил Гранин казва, че се опитва да пътешества повече. Опитва се по-малко да говори и да пази времето си. Опитва се повече да работи.

– Кеворк Кеворкян (към Алексей Герман, кинорежисьор, СЖ, 1987)

КК: *„Алексей Георгиевич, за двадесет години вие създавате три филма и половина. Налагат ви три строги мъмрения, две глоби за изхабен материал. А сега сте в челната редица на съветското кино. Боли ли ви за ненаправените филми?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Днес, когато се търси истината, конформистите не са малка опасност. Те могат да изместят някого, да седнат на мястото на някой честен човек, отново да седнат на първия ред, откъдето най-лесно могат да бъдат чути красивите им приказки... Каква е гаранцията срещу това според вас?“* **(последен въпрос)**

Алексей Герман казва, че абсолютно не го боли за ненаправените филми. „Просто всеки съществува според темперамента си... Един работи бързо, друг – бавно...“.

– Кеворк Кеворкян (към Виталий Коротич, журналист, СЖ, 1988)

КК: *„Има ли забранени теми във вашето списание?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Какъв финал да сложим на нашия разговор, приемате ли например следния – „Трябва да живеем така, че да не се лъжем сами“?“* **(последен въпрос)**

Виталий Коротич казва, че забранени теми няма, поне официално. „Но всеки журналист трябва да има едно вътрешно табу... С него се опитвам да не се скарам със собствената си съвест.“

Първообразните/оригиналните въпроси

– Кеворк Кеворкян (към Даниил Гранин, писател, СЖ, 1986)

КК: *„От какво се пазите, какво си забранявате?“*

КК: *„Въпросът, който най-често си задавате, който ви мъчи днес?“*

Даниил Гранин отговаря: „Забранявам си, първо – да реагирам на критиката, второ – да се занимавам със странични неща. Забранявам си също да пиша за онова, което е модно. Искам да намеря максимално самия себе си“.

– Кеворк Кеворкян (към Алексей Герман, кинорежисьор, СЖ, 1987)

КК: *„Сега моментът е опасен за вас – филмите ви получиха пълно признание, един от тях „Проверка по пътищата“ – след двайсет години... Удава ли ви се личната атака срещу самоуспокоението?“*

Алексей Герман казва, че по-скоро изпитва ужас, тъй като сега трябва да е на равнището на онова, което става наоколо.

– Кеворк Кеворкян (към Виталий Коротич, журналист, СЖ, 1988)

КК: *„Ние често казваме, че главният враг на преустройството е бюрокрацията. Карякин твърди, че това е разпределителят на благата. С него какво ще правим?“*

КК: *„Все още обаче потребителското отношение към миналото съществува?“*

Виталий Коротич смята, че бюрокрацията трябва да се смири, защото не може вечно да бъде така – едни да строят комунизма, а други да живеят вече в комунизма!

„Неудобните“ въпроси

– Кеворк Кеворкян (към Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Извинявайте, кавказкият темперамент подвеждал ли ви е?“*

КК: *„Можете ли да ни кажете нещо наизуст от Сенека, любимия ви автор?“*

Гари Каспаров отговаря: „Много често нашите недостатъци са продължение на нашите достойнства“. Иначе чете Сенека за общо успокоение, непрекъснато го препрочита.

– Кеворк Кеворкян (към Даниил Гранин, писател, СЖ, 1986)

КК: *„Даниил Александрович, наясно ли сте с истинската си писателска стойност?“*

КК: *„Казвате, че си забранявате да пишете за модните неща. Не се ли страхувате, че можете да изостанете?“*

Даниил Гранин казва, че най-малко мисли за изоставането. Отдавна е решил, че не трябва да пише онова, което интересува читателя – защото това означава да върви след него, а предимно онова, което го занимава лично него.

– Кеворк Кеворкян (към Виталий Коротич, журналист, СЖ, 1988)

КК: *„Ще приемете ли обвинението, че проявявате едностранчивост в публикациите си за Бухарин, Лисенко, Висоцки?“ – това е въпросът на Владимир Дончев. Да допълня – можем ли да очакваме от „Огоньок“ еволюция към повече балансираност?“*

КК: *„А вие самият как понасяте критиката?“*

Виталий Коротич казва, че готвят два материала за Бухарин. А в последния брой са отпечатали писмо на Марина Влади, която протестира срещу спекулациите с името на Владимир Висоцки.

Наративът

Всяко интервю е *разказ* / *история* / *наратив*. Въпросите на Кеворк, по условие, изхождат от наратива и най-вече от възможностите, които телевизията предлага за неговото развитие.

„Homo sapiens е разказващо животно – казва Ювал Ноа Харари – което мисли предимно чрез истории, по-малко в числа и графики, и вярва, че самата Вселена функционира също като история, изпълнена с герои, разбойници, конфликти и решения, кулминации и щастливи завършеци“ **(34)**.

Владимир Проп смята, че вълшебната приказка се развива във време, което унищожава обреда, който *„вкарва“ в нея нови мотиви.* Те се появяват, „когато разказът започва да се разпространява независимо от обреда,

и показва, че сюжетът не е създаден в онези обществени времена, когато е създаден обредът, а в други, които са сменили предишните и са превърнали свещеното и страшното в полугероична, полукомична гротеска“ **(35)**.

Проп сполучливо определя, че: „разказът е част от ритуала, от обреда, той е прикрепен към него и лицето, което става притежател на амулета. Разказът е нещо като словесен амулет, средство за магическо въздействие върху околния свят“ **(36)**.

Кеворк през цялото време има желание да разкаже възможно най-добре и най-интересно житейската и творческата история на своя събеседник. И постига тази своя цел чрез *структурата / съдържанието / подредбата* на въпросите в интервюто. Всеки телевизионен водещ трябва така съдържателно да подреди въпросите, че да получи искрени / емоционални / интересни отговори, които изграждат медийния разказ, насищат го със събития, случки, герои, мъдрост и изстрадан опит.

Телевизионното интервю винаги е разказана история, която (аналогично на всички други) има *главни действащи лица / основен сюжет / кулминация / развръзка / финал.* Телевизията бързо влиза в „*обувките*“ на наратива (*вълшебни приказки / митове / народни умотворения*) – чрез *сюжета / серийността / главните герои / повествованието / „магическите“ действия / развръзката / щастливия финал.*

За големия успех на Кеворкян и ВН помага неговият талант да разказва интересно и забавно различни истории, да превръща своите интервюта в разкази за *героите / подвизите / доброто* и *злото / битките / победите.* Той често прибягва до серийността, заложена в приказките и митовете – в течение на години прави интервюта с едни и същи събеседници през различни интервали – **Любомир Левчев, Стефан Цанев, Лили Иванова, Стоянка Мутафова, Радой Ралин** и много други. Същевременно някои интервюта с много интересни персони остават единствени в неговата телевизионна кариера – с **Ванче Михайлов** или **Жан Виденов**.

Дали предварително е мислил да разгърне *разказа/наратива* в работата си като тв журналист, или добре разказаната история в неговите интервюта се дължи основно на неговия опит като литературен критик, на голямата му любов към литературата (наша и чужда), днес е много трудно да се каже. Мисля, че Кеворк изработва своя журналистически подход към интервюто като медиен разказ, като се опира на предишния си опит и на невероятната си интуиция за огромните възможности, които телевизията предлага за разказване на *оригинални/завладяващи истории*. Проблемът е, че не всеки водещ има творческия потенциал да се възползва от този изключителен медиен шанс.

Сравнителният анализ на развитието на наратива в две интервюта на Кеворкян – с композитора и постановчик на опери **Джан Карло Меноти** (СЖ, 1987) и световния шампион по шах **Гари Каспаров** (СЖ, телемост, Москва, Останкино, 1986), се основава на два вида индекси.

Първият индекс съдържа основните елементи, които изграждат всяка разказана история: *времетраене на интервюто / брой на въпросите / сюжетни линии / основни герои / морален императив / кулминация / финал.*

Времетраене на интервюто

Интервюто на Кеворк с **Джан Карло Меноти** съдържа текст в размер на **5 страници**. Интервюто чрез телемост с **Гари Каспаров** – текст в размер на около **4 страници**. Двете интервюта се отличават като стил на въпросите на водещия и отговорите на събеседника.

Разговорът с оперния композитор и постановчик Джан Карло Меноти е посветено основно на музиката в операта, която според него е *„мъжкият елемент“*, а думата/словото е *„женският елемент“*. В него се разказва за големите срещи на Джан Карло Меноти с певци като Пласидо Доминго, драматурзи като Йожен Йонеску, поети като Пабло Неруда.

Докато интервюто със световния шампион по шах Гари Каспаров е по-малко като времетраене, то е донякъде по-рационално, обърнато е към математическия талант на големия шахматист, който не предполага дълги и пространни отговори.

Въпросите на водещия „изследват“ тайните на шахматната игра, те се опитват да я онагледят за зрителя, да покажат удоволствието от играта, победите и загубите, които тя носи на голям шахматист от ранга на Гари Каспаров.

Брой на въпросите

Кеворк задава на Джан Карло Меноти **19 въпроса**, а на Гари Каспаров – **24 въпроса**. Което означава, че за приблизително едно и също време задава **5 въпроса** повече на Каспаров, защото неговите отговори са по-кратки. Докато Меноти, като автор и постановчик на оперни спектакли, отговаря по-дълго, той напълно владее физиономиката на разказа, показва, че умее увлекателно да разказва истории.

И двамата събеседници превръщат интервюто в интересен разказ, който е коренно различен, макар и да има почти равна продължителност.

Но времетраенето или броят на въпросите не определят качеството и оригиналността на разказаната история. Всяка история успешно може да се разкаже – с малко или с много думи. С *„горещ“* поетичен език, наситен с литературни тропи, метафори и алегории. Или с *„хладен“* език, лишен от поетични сравнения и метафори.

Всичко е въпрос на повествователен стил и творчески подход на разказвача. А в телевизионното интервю „разказвачът“ постоянно е раздвоен герой и медиен образ. Водещият и неговият събеседник в интервюто заедно *„разказват“* сюжета и творческата история. За да бъде телевизионният разказ интересен и да има нужното качество, са необходими отлично подготвен тв водещ и подходящи събеседници, които могат да станат равностойни участници в телевизионния разказ.

Сюжетните линии

Въпросите на Кеворк неизбежно подтикват събеседника да разкаже разнообразни сюжети от своя живот: *детството / младостта / родителите / приятелите / творчеството / смисъла на съществуването / битките / пораженията / победите.* Често събира в последователни въпроси по *няколко истории / няколко сюжета / няколко разказа, едновременно свързани с творчеството и личния живот* на събеседника. Това прави неговия медиен разказ по-богат и разнообразен, с повече социални и лични моменти, изпъстрен с разнообразни повествувателни техники и смислови обрати.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Джан Карло Меноти, композитор и постановчик на опери, СЖ, 1987):

„В една енциклопедия срещнах следната характеристика за вас, ще ми позволите да я цитирам. И тъй: „Дори когато е обвиняван, че пише сантиментални музикални произведения, той го признава и се гордее с това... Висок, слаб, неспокоен мъж, който има нещо момчешко във вида си. Той донякъде успява да се скрие от обществото, рядко отговаря на писма и често си сменя телефонния номер, така че никой не може да се свърже с него... Макар и да се радва на популярност, за него се казва, че не държи на успеха... Често има финансови затруднения, защото харчи, без много да се замисля, или раздава каквито пари има, както му е съвсем безразлично дали едно или друго е доходно, или не… Верен ли е този портрет?“

Интервюто буквално „влиза“ в разказа, съвсем в началото то „потапя“ зрителя в „дълбоките води“ на наратива – водещият с малко думи

умело разказва на зрителя творческата история на своя известен събеседник. Отговорът на Меноти достойно „продължава“ разказа, той споделя, че „някога е бил строен, а сега се мъчи да бъде. Не би казал за себе си, че е сантиментален, но вярва в чувствата, емоционален човек е. Но не обича сантименталната музика. А на писма не отговаря, защото има много задължения…“.

– Кеворк Кеворкян (към Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

Подходът на Кеворк на „входа“ на това интервю е съвсем друг: *„Да започнем с въпроса на Сокол Михайлов: „Какви качества са необходими, за да стане човек голям шахматист?“*. На което Каспаров лаконично отговаря: „характер, целеустременост, умение да виждаш главното“.

Условието за всеки истински телевизионен разказ са главно въпросите на водещия. Те могат да предложат на събеседника да представи себе си по най-добрия начин. Или да му отнемат тази възможност. Въпросите са тези, които първоначално изграждат разказа – с неговия увлекателен сюжет, показват неговите основни герои, които извършват определени действия, преживяват възходи или поражения.

Основните герои

В телевизионното интервю събеседникът е главният герой, който *„разказва“* на зрителя фрагменти от своя живот – в личен и социален контекст. Колкото събеседникът е по-искрен за трудностите, победите и пораженията в неговия живот, толкова медийният разказ е по-истински. Той събужда по-голямото доверие на водещия, но и на зрителите. Но *„за да извадиш“* някои съкровени мисли и тайни от душата на събеседника, трябва да си истински *„майстор“* на въпросите, които му задаваш. Иначе няма как да се роди и оживее на малкия екран една добре разказана история.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Джан Карло Меноти, композитор и постановчик на опери, СЖ, 1987)

КК: *„Тежка ли беше в началото битката между нотите и думите? Или веднага се влюбихте в музиката?“*

ДКМ: „Действително това е една битка, която продължава и днес. Защото, когато пиша либрето за някоя своя опера, много често думите са повече, прекалено много са... Музиката трябва да абсорбира думите.

Понякога има прекалено много думи – музиката върви в една посока, думите теглят на друга страна... Човек трябва да бъде просто жесток към текста си, да е готов да изхвърля всичко ненужно...“

– Кеворк Кеворкян (към Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Не ви ли се струва, че има нещо магическо в раждането на големия шахматист?“*

ГК: „Не знам, мисля, че всеки човек, който постига високи резултати, може би още с раждането си е свързан с нещо изключително. Иначе той едва ли ще успее да разшири кръга на нашите представи. Може би от тази гледна точка има нещо магическо...“

Следователно в телевизионното интервю *един изключителен разказ* може да се получи само въз основа на *един изключителен въпрос*. Той е напълно достатъчен, за да бъде майсторски разказана житейската и творческата история на главния герой.

Моралният императив

Разказаната история включва основните герои и техните идеи за *доброто и злото, позволеното и непозволеното, справедливото и несправедливото*. Разказът носи в утробата си поуката, която се ражда от вглеждането в хилядолетните човешки постижения и грешки.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Джан Карло Меноти, композитор и постановчик на опери, СЖ, 1987)

КК: *„Да уточним още малко вашия отговор – кое е мъртво в днешната музика? / Интересува ли ви какво място ще заемете в история на музиката?“*

ДКМ: „Задавате ми много труден въпрос. Времето ще определи това. И днес толкова много музика още при раждането си е мъртва... Очевидно е, че едно от качествата на добрата музика е издръжливостта ѝ пред изпитанията на времето...“

– Кеворк Кеворкян (към Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Вие вниквате по един великолепен начин в шахматната игра, а в човека – имате ли око за него?“*

ГК: „Шахът, както всяка борба, ни учи да разбираме много нещо в много кратък срок. Аз съм доста общителен и бързо завързвам отноше-

ния, но най-напред все пак трябва да оценя какво представлява човекът пред мен.“

Това са два разказа на малкия екран – всеки от тях е изпълнен с образи и метафори, случки и идеи. Но те стават възможни само вследствие на оригиналните въпроси, които водещият задава на своите събеседници. Именно той е главният „*навигатор*“ на разговора, от характера и качеството на неговите въпроси зависи дали телевизионният разказ ще бъде наистина интересен на зрителя.

Кулминацията

В интервютата на Кеворк кулминацията често настъпва в средата на разговора, когато той често задава необикновен, предизвикателен въпрос.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Джан Карло Менoти, композитор и постановчик на опери, СЖ, 1987)

КК: *„Оправдавали ли сте се някога пред критиката? / Защо режисирате оперите си – това форма на самозащита ли е?“*

Джан Карло Менoти твърди, че никога не се е оправдавал пред критиката. А поставянето на неговите опери наистина е форма на самозащита. Никога не се е виждал като режисьор, но след като първата му опера е обезобразена в „Метрополитен опера“, решава, че е по-добре сам да се захване с режисирането.

По време на разговора с Гари Каспаров Кеворкян му предлага да изиграе партия шах с компютър. Но поради несъвършенствата на технологията партията шах чрез компютър пропада. Гари Каспаров се отказва – напълно основателно. Този неуспешен опит в студиото на ВН за партия шах между световния шампион по шах и компютър вероятно е първата в световната история на телевизията. Години по-късно Каспаров наистина играе срещу компютър и бива победен. **(37)**

Героите на тези два разказа казват за себе си съкровени, твърде лични неща, които са свързани с тяхното приобщаване към изкуството на операта или играта на шах, към трудностите, успехите и постиженията в дългия път към върха. Това действително е кулминацията на разказа в тези две интервюта.

Финалът

Краят на разказа обикновено съдържа поуката, която ни дава разказаната история. Поуката за героите / техните действия / житейските обстоятелства / нас самите като участници. Интервюто, като медиен разказ, също носи поуката и я предава на зрителя.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Джан Карло Менoти, композитор и постановчик на опери, СЖ, 1987)

КК: *„Защо уредихте фестивала в Сполето – това израз на щедрост ли е? / Излиза, че Сполето е бил нужен на хората... Коя е основната нужда на днешния човек според вас?“*

Джан Карло Менoти казва, че е организирал този фестивал по чисто егоистични причини. Но днес е много щастлив, защото Сполето има нужда от него. И той става известен в света тъкмо заради музиката. „Днес човек трябва да се научи да чувства, че хората имат нужда от него. Това е много важно“.

– Кеворк Кеворкян (към Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Сега ви предлагам един много хубав въпрос на наша зрителка, казва се Теменужка Христова: „За какво човечеството няма право да изпада в цайтнот?“.*

ГК: „Ние живеем в едно по-бързо време, вече нямаме време за много неща. Например много по-рядко пишем писма. По-малко четем книги, защото повече гледаме телевизия... Всички трябва да осъзнаем необходимостта да спрем и по-умело за разпределяме своето време... Цайтнотът все пак е следствие на нашето немарливо отношение – трябва повече дисциплина, дисциплина спрямо себе си и спрямо околните...“

И двете интервюта имат изключително силен финал, който се дължи на майсторството на Кеворк успешно да завърши разговора, но и на умението на събеседниците да покажат чрез финалните си думи силата на творческия си характер, житейския опит и мъдрост.

Следователно ефективността на телевизионния разказ основно се дължи на *умните / проникновени / интелектуални / злободневни въпроси* на Кеворкян. Но и на *умните / екзистенциални / изпълнени с хумор и самоирония отговори* на неговите събеседници.

Вторият индекс е как се структурират въпросите по съдържание и тематика.

Ценностите, вярванията и убежденията

Джан Карло Меноти споделя пред Кеворк силното си желание, освен с музика, да изразява себе си чрез думи. „Постоянно живея с мисълта – може би това е някаква илюзия, – че съм и драматург и поет. Сам пиша сценариите и либретата си“. Той не крие, че в общуването си предпочита поетите и писателите пред музикантите, художниците или танцьорите. Казва, че Йожен Йонеску е много забавен човек, а Пабло Неруда му е много интересен.

Гари Каспаров споделя пред Кеворк, че се надява играта на шах да е безгранична – „иначе можеше да се „разложи“ на съставните ѝ части, и тогава не е изключено в бъдеще компютърът да играе по-силно от човека“. Не е безгранична и компютърът отдавна победи човека в тази игра. Каспаров не скрива, че „претоварванията, изпитвани от един шахматист, който се бори за званието шампион, са много големи. И те могат да се сравнят с онези изпитания, на които са подложени космонавтите“.

Водещият чрез въпросите си изгражда неподправен и искрен разказ за Джан Карло Меноти – като композитор и постановчик на опери. Този събеседник е нестандартен в своите творчески идеи, морално кредо и житейска философия. Аналогично разказът на Гари Каспаров също е много искрен и неподправен, в него проличават особеностите на характера му, представите му за доброто, живота и вечната игра.

Първият и последният въпрос

Кеворк обикновено избира различен подход, за да „влезе“ в медийния разказ за своя събеседник. При **Джан Карло Меноти** той формулира необичайно първия си въпрос: *„Откога изчислявате истинския си живот?“*. При **Гари Каспаров** в началото той се интересува от качествата, които са необходими, за да стане човек голям шахматист, и не пропуска да зададе провокативния въпрос: *„Извинявайте, кавказкият темперамент подвеждал ли ви е?“*.

Последният въпрос на водещия аналогично следва *„психограмата“* на събеседника. На **Джан Карло Меноти** задава въпроса: *„Коя е основната нужда на днешния човек според вас?“*. Той отговаря, че е „много важно човек да се научи да чувства, че хората имат нужда от него. Що се отнася до него, не би искал водещият да мисли, че той живее само за себе си...“. На **Гари Каспаров** Кеворк задава въпроса: *„Вие казахте веднъж, че трябва да се отнасяме правилно към самите себе си – какво точно имахте*

предвид?“. **Каспаров** отговаря, че трябва да оценява с какъв багаж, с какви сили се приближава към новите си цели, към новите задачи.

Следователно като тематика разказите в тези две интервюта донякъде са рамкирани по един и същ начин. Но цялостната картина на всеки телевизионен разказ е коренно различна.

Първообразните въпроси

Разказът на **Джан Карло Менoти** стъпва върху следните основни парадигми: *желанието да пише музика / страстта към думите / преклонението пред таланта на Пласидо Доминго / откривателството на всемирното / стремежа към режисурата / фестивала в Сполето.*

Разказът на **Гари Каспаров** стъпва върху други парадигми: *магията на шахмата / неговия характер и темпераментен оптимизъм / пределите на човешкото познание / нуждата от дисциплина за себе си и за околните.*

Или двата разказа в тези интервюта са относително различни. Водещият внимателно адаптира всеки от тях към различните събеседници. Прецизно изследва чрез въпросите професионалната им отдаденост (в изкуството и играта на шах), истинската им любов към другите, работата, творческите идеи, които ги правят щастливи. Подходите към двамата събеседници са адаптирани към техните социални персони и творчески занимания, които действително не съвпадат. Но целта на водещия е една и съща – интервюто чрез въпросите трябва да създаде верен и неподправен разказ за двама забележителни творци, които са нестандартни личности – в творчески и житейски смисъл.

„Неудобните“ въпроси

„Неудобните“ въпроси винаги са свежа „подправка“ на всеки телевизионен разказ, която усилва неговата емоционална градация.

Разказът за **Джан Карло Менoти** съдържа неудобния въпрос: „*Откога изчислява своя истински живот?*“ / *ДКМ:* „От момента, в който започнах да свиря на пиано. Първите ми композиции са от шестгодишна възраст.“

Разказът за **Гари Каспаров** съдържа поредица от „неудобни“ въпроси: „*Дали го е подвеждал кавказкият темперамент? / Дали може да цитира наизуст нещо от любимия си автор Сенека? / Дали числото 13 е фатално за него? / Дали жена може да стане световен шампион по шах?*“. **Каспаров** отговаря, че повечето от неговите успехи са обусловени от този южен

темперамент / че не знае наизуст стихове от Сенека, но може много бързо да постигне това / че числото 13 всъщност е щастливо за него. Убеден е, че още много дълго световната титла ще си оспорват мъже. „Шахматът е противоборство на два мъжки интелекта, тъй че засега нищо не ни заплашва“.

Медийният разказ

Двата медийни разказа са много различни, защото двамата събеседници не мислят и действат по един и същ начин, пътищата на техните успехи и неуспехи не съвпадат. Но телевизионният разказ, който водещият изгражда чрез въпросите си, е цялостен, пълноценен, истински.

Според Ювал Ноа Харари, когато в ролята на зрители „повярвате на определена история, и най-малките подробности ви се струват изключително интересни, като същевременно оставате безразлични към всичко, което е извън обсега й… Една добра история трябва да ми даде роля и да се разгърне отвъд хоризонта, но не е необходимо тя да е истинска. Историята може да е чиста измислица и въпреки това да ми осигури идентичност и да ме накара да почувствам, че животът ми има смисъл… Всички истории, които ни дават смисъл и идентичност, са измислени, но хората имат нужда да вярват в тях“ **(38)**.

Зрителят гледа на телевизионната история като реалност и медийна измислица. Телевизионното интервю е всъщност животът и неговият медиен образ. Като телевизионен журналист Кеворк действително успява увлекателно и емоционално да разкаже историите на многобройните си събеседници, чрез въпросите да улови и пресъздаде надеждите и постиженията на времето и епохата.

Журналистически средства

Кеворк използва различни журналистически средства, за да направи своите интервюта много интересни и желани от зрителя.

Първото журналистическо средство са автобиографичните въпроси, с които водещият „приближава“ събеседника – до себе си и зрителите. Той не крие, че много добре познава неговата биография, ето защо в студиото цитира факти и събития от личния му живот. Например по време на интервюто с Евгений Евтушенко заедно с Кеворк разглеждат фотографии от негова авторска изложба.

Някои примери:

КК: *„За вас се казва, че търсите пределната достоверност, „разгримирате“ действителността, казват също, че сте противник на приблизителността – според вас тя лежи в основата на всяко посредствено произведение. Не е ли преувеличено това?“*

(**Сергей Герасимов**, **кинорежисьор, СЖ, 1985**)

КК: *„Какво е общото между езика на поезията и езика на фотографията?“*

(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

Второто журналистическо средство са цитатите от други автори и произведения, които присъстват във въпросите на водещия. Това показва неговата отлична подготовка и същевременно **внася повече смисъл в** телевизионния разговор.

Някои примери:

– в интервю с **Гари Каспаров**, световен шампион по шах, Кеворк говори за *Михаил Ботвиник*, също световен шампион по шах (СЖ, 1986);

– в интервю с **Никита Михалков** (режисьор и актьор) се позовава на неговия баща, известния писател *Сергей Михалков,* и на *Ингмар Бергман*, прочут кинорежисьор (СЖ, 1986);

– в интервю с **Григорий Бакланов** (писател) говори за поета *Евгений Евтушенко* (СЖ, 1987);

– в интервю с **Виктор Астафиев** (писател) споменава други писатели и поети – *Юрий Бондарев, Манделщам и Анна Ахматова* (СЖ, 1988);

– в интервю с **Марсел Марсо** (мим) го пита *„кого друг е обожавал като дете, освен Чаплин?“* (СЖ, 1989).

Третото журналистическо средство са *литературните сравнения, метафори, алегории*, които се срещат във въпросите на водещия. Кеворк има сериозни професионални познания в областта на литературата (наша и чужда) и понякога предпочита в конструкцията на своите въпроси да включва *литературни метафори.*

Един пример:

КК: *„Да, трябва „да изстискаме от себе си роба“ – вие как го правите?“*

(Виктор Астафиев, писател, СЖ, 1988)

Четвъртото журналистическо средство е актуалният и злободневен характер на някои от въпросите на водещия.

Някои примери:

КК: *„Че с какво е опасен Ленин за техните учебници по история? / В какво трябва да се изразява според вас борбата с шаблоните в ленинската тема?“*

(Михаил Шатров, драматург, СЖ, 1983)

КК: *„Трима наши зрители се интересуват от авантюрите ви в киното... Какво ви дава работата като режисьор?... Какво компенсирате с работата си в киното?“*

(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Извинявайте, понякога не ви ли се струва, че шахматът е пилеене на мисловна енергия?“*

(Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1983)

КК: *„А вие кога престават да се боите от актьорите си?“*

(Никита Михалков, кинорежисьор и актьор, СЖ, 1986)

Петото журналистическо средство е в отделни случаи смяната на съдържателния фокус на въпросите. Това показва големия талант на водещия за импровизация, която е неразделна част от живия разговор.

Някои примери:

КК: *„Преди малко започнахте да говорите за отказите – от стереотипите например... С една дума – вятърът, от който се пазите? / Нека напуснем света на киното – за какво ви боли?“*

(Никита Михалков, кинорежисьор и актьор, СЖ, 1986)

КК: *„Болестите, от които най-трудно оздравяваме днес?“*

(Григорий Бакланов, писател, СЖ, 1986)

Следователно *тематичният профил* на въпросите се съобразява с конкретния събеседник – с неговата националност и творчески натюрел, със социалната му позиция, с отношението му към доброто и злото, към родината и семейството.

5. МЕДИЙНИ СТРАТЕГИИ

Думата, изречена от екрана, трябва да е
като удар с бейзболна бухалка

Кеворк Кеворкян

Въпросите на Кеворк в интервюта в десетки телемостове в съдържателен план се подчиняват на два вида комуникативни стратегии. **Първият вид** е *стратегията на въпросите и думите.* **Вторият вид** са няколко *стратегии, които се отнасят до поведението на водещия и събеседника* в хода на интервюто.

Стратегия на въпросите/думите

Гилфойл разсъждава: „Хубавите думи са дарени с потенциала драстично да увеличават стойността на нашата лингвистична валута. С тях може да се купи много повече внимание, повече смисъл, по-голямо разбиране и по-безпрекословно съгласие... В зависимост от това, чий мозък и уста ги структурират и изказват и чии уши и ум ги чуват и обработват, думите могат да ни накарат както да полетим с птиците в небесата, така и да се заровим с жабите в блатото“ **(39)**.

Кеворк е ненадминат майстор на словото, той знае кои са най-верните думи, с които да зададе своите въпроси към събеседника. Неговите въпроси се основават на различни журналистически подходи към събеседниците, които се систематизират в няколко основни регистъра:

Автобиографичен регистър

Пример:
КК: *„Какво не наследихте от баща си, писателя Юрий Герман?“*
(Алексей Герман, кинорежисьор)

Ценностен регистър

Пример:
КК: *„Имаше ли младият Евтушенко страх от поражение?“*
(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

Исторически регистър

Пример:

КК: *„Как истински да разберем днешното си предназначение, за да продължим онова, което ни е доверено от историята?“*

(Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1986)

Патриотичен регистър

Някои примери:

КК: *„Нека да обобщим – кои са най-преките пътища на един филм до народа?“*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„Нека да насочим вниманието си към обикновения човек – как да му внушим, че той е наследник на миналото, на времето, че може да твори историята?“*

(Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1986)

Художествен регистър

Пример:

КК: *„Кое е най-голямото оскърбление за един поет?“*

(Евгений Евтушенко, поет, 1985)

Литературен регистър

Пример:

КК: *„Защо киното с военна тематика дълги години не успя да постигне това, което постигна литературата?“*

(Алексей Герман, кинорежисьор, СЖ, 1987)

Етичен регистър

Пример:

КК: *„А кое най-добре възпитава човека – може би уважението към общата съдба?“*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

Екзистенциален регистър

Пример:

КК: *„Най-наред, какво е необходимо на човека, за да разбере света?“*

(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

Футуристичен регистър

Пример:

КК: *„Сергей Аполинариевич, какво няма да дочакат от вас враговете ви?“*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

Кеворкян внимателно използва тези регистри в разговора – като **опит да разбере** *ценностите, вярванията и убежденията* на събеседника, като **начало и край** на разговора и като формулиране на **оригинални и „неудобни“ въпроси.**

Поведението на водещия по време на интервюто се определя от няколко различни стратегии:

Стратегия на сериозните познания на водещия

Успехът на телевизионен водещ като Кеворкян зависи и от неговите задълбочени познания и професионална компетентност, които най-често му дават голямо превъзходство над събеседника.

Някои примери:

КК: *„По повод на „Блокадна книга“ вие казвате на едно място – цитирам – „Нравствената страна на войната все още е неразгадана“. Какво имате предвид?“*

(Даниил Гранин, писател, СЖ, 1986)

КК: *„В есето си за Манделщам Ахматова пише, че времето на репресии е „вегетарианско“?“*

(Виктор Астафиев, писател, СЖ, 1988)

Стратегия на споделеното комуникативно пространство

Кеворкян притежава голям талант да разговаря – за *броени минути* той може да изгради със събеседника комуникативно пространство на *общи идеи и споделени ценности.*

Някои примери:

КК: *„Докато работехте този филм („Лев Толстой“), за какво разговаряхте нощем със себе си?“*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„От ония години насетне какво се опитвате да измъкнете от поезията?“*

(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Веднъж ви нарекоха компютър – и това сравнение, изглежда, не ви обижда?“*

(Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Пропуснали ли сте нещо в живота?“ – това беше въпросът на Стефан Данаилов?“*

(Вячеслав Тихонов, актьор, СЖ, 1981)

Включването на **метафори** във въпросите обогатява техния смисъл и намалява емоционалното разстояние между водещия, събеседника и зрителя.

Някои примери:

КК: *„Как си представяте днес една максима на Марк Твен, в която знаем, че сте вярвали през двайсетте години: „По-добре млад пес, отколкото райска птица“?“*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„Според вас коя е най-непоносимата лъжа за войната?“*

(Виктор Астафиев, писател, СЖ, 1988)

Стратегия на благоприятната емоционална среда

Гилфойл смята, че щом в рекламата „емоцията може да бъде използвана за предизвикване на бум в потреблението на съответната стока, не е ли напълно логично и разумно да я поставим в подходящ емоционален плик, чрез който тя да стигне по-бързо до крайния си адресат?“. Според него има **широк регистър от емоции**, чрез които се създава подходящ климат за възприемане на посланията на водещия – от събеседника и аудиторията. В регистъра на Гилфойл влизат множество емоционални състояния, които възникват по време на разговора: съгласие / желание / готовност за действие / любопитство / солидарност / емпатия / сътрудничество / веселие / самоувереност / съмнение / учудване / ентусиазъм / изненада / радост / тъга / отдаване / решителност / загриженост / смях / удивление / замисленост **(40)**.

Някои примери:

КК: *„И продължение на въпроса – срещате ли често доброто и прекрасното в живота?“*

(Дмитрий Лихачов, учен литературовед, 1988)

КК: *„Но сигурно трябва докрай да бъде разкрита и технологията на лъжата, не мислите ли?“*

(Виталий Коротич, журналист, СЖ, 1988)

КК: *„С мъката за какво – и за кого – живеете днес?“*

(Виктор Астафиев, писател, СЖ, 1988)

Кеворк се стреми да разгърне разговора, като подчертае различните емоционални състояния, които съпътстват живота и работата на неговия събеседник.

Някои примери:

КК: *„Вие изглеждате емоционално неуязвим човек. Чувствата имат ли място в шахмата?“*

(Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Но все пак, Дмитрий Сергеевич, нищо ли не ви тревожи в днешната ситуация, в хомосферата, както вие се изразявате?“*

(Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1988)

Стратегия на зрителя като център на разговора

Кеворк обичайно включва в своите интервюта и въпроси на зрители, които задава на събеседниците от тяхно име. Това е характерен негов журналистически похват, с който показва своето уважение към зрителя.

Някои примери:

КК: *„Да вметна въпроса на Тодор Петров от София: „Разпознавате ли веднага таланта?“.*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„Трима наши зрители се интересуват от авантюрите ви в киното. Здравка Михайлова: „Какво ново търсите като режисьор и актьор?“. Росен Събев от Русе: „Не се ли разпилявате прекалено много?“. Калина Цанева: „Какво ви дава работата като режисьор?“. Да обединя тези въпроси в един: Какво компенсирате с работата си в киното?“*

(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Да продължим с въпроса на един постоянен наш зрител, Ангел Градев от Своге: „За какво не трябва да мълчи днес писателят?“.*

(Виктор Астафиев, писател, СЖ, 1988)

Стратегия на честната игра

Въпросите на Кеворк и неговото поведение в студиото се отличават с честност и искреност към събеседника, те се придържат към основните правила, които са задължителни за журналистическата професия.

Някои примери:

КК: *„Пречи ли ви с нещо разстоянието, от което разговаряме?“*
(Вячеслав Тихонов, актьор, СЖ, 1981)

КК: *„Как се борите срещу остаряването в изкуството?“*
(Сергей Герасимов, кинорежисьор, 1985)

КК: *Кое ви направи такъв, какъвто сте?*
(Евгений Евтушенко, поет, 1985)

Подчертаното уважение на водещия към събеседника и зрителите помага на всички участници в разговора да преодолеят медийното разстояние и изградят атмосфера на емоционална близост.

Стратегия на слушането

Умението да слуша, е отличителна черта на всеки голям телевизионен водещ. Да слуша посланията, които идват от събеседника, но и посланията, които му изпращат зрителите.

Гилфойл класифицира няколко вида слушане – **отсъстващо** *слушане;* **периферно** *слушане*; **пристрастно** *слушане*; **съдействащо** *слушане*. Телевизията познава всички видове слушане и слушатели:

– **Отсъстващите слушатели**, които са затворени дълбоко в себе си през по-голямата част от времето на така нареченото си слушане.

– **Периферните** слушатели, които слушат с половин ухо разговора, докато междувременно слушат и вътрешния си глас, който съставя подходящи отговори и забележки.

– **Пристрастните слушатели,** които посвещават целия си разум на разговора, ала не и сърцата си.

– **Съдействащите слушатели,** харизматичните личности, които... създават хармония в разговора и дълготрайни спомени на добри събеседници. **(41)**

Телевизионният водещ, поставен в различни ситуации, също бива: *отсъстващ слушател / периферен слушател / пристрастен слушател / съдействащ слушател.* В зависимост от конкретното предаване и целите, които си поставя.

Кеворкян често влиза в ролята на *пристрастен и съдействащ слушател.* Той слуша особено активно, ето защо *чува* много повече от отговорите, които събеседникът му дава.

Някои примери:

КК: *„От екрана вие оставяте впечатление за един търпелив и добродушен човек. Такъв ли сте и в живота?“*

(Вячеслав Тихонов, актьор, 1981)

КК: *„Казвате, че трябва да участваме в създаването на историята. Добре, но какво ни пречи понякога да се осъзнаваме като част от цялото?“*

(Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1988)

Кеворк развива ценното умение да слуша човека срещу себе си. Както гласи една италианска пословица: „Със слушането идва мъдростта. С говоренето би трябвало да дойде покаянието“.

Интервютата чрез телемост в „Събеседник по желание“ изпреварват своето време, те убедително показват силата на телевизионното общуване, разширяването на неговата територия и участници.

Психологическите кодове

Кеворк основава въпросите си на няколко вида психологически кодове, които са обърнати към няколко вида събеседници – **творци, учени, социални лидери, обикновени хора** и др.

Първият психологически код се основава на емоциите и творческата интуиция, които правят разговора цветен и много различен.

Някои примери:

КК: *„Говорим за „Двайсет и две нещастия“... Кажете ни двете най-главни нещастия за един режисьор?“*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

КК: *„Всъщност вие говорите за една вътрешна необходимост – но как да се съвмести тази необходимост с краткостта на живота?“*

(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Кога един шахматист би избягал? Защо избяга според вас Фишер?“*

(Гари Каспаров, световен шампион по шах, СЖ, 1986)

КК: *„Кога престават да се боите от актьорите си?“*

(Никита Михалков, кинорежисьор и актьор, СЖ, 1986)

Вторият психологически код позволява на водещия да постави разговора в контекста на различните изследвания и някои постижения в науката.

Един пример:

КК: *„Въпрос на Радостина Николова: „С какво ви поразява делото на Кирил и Методий?“. Да допълня – в какво се изразява истинското величие на братята и значението им до ден-днешен?“*

(Дмитрий Лихачов, учен литературовед, СЖ, 1988).

Третият психологически код показва, че за водещия е твърде важно какво мисли неговият събеседник за своята творческа работа, дали вижда нейните силни и слаби страни?

Някои примери:

КК: *„От ония години насетне какво се опитвате да измъкнете от поезията?“*

(Евгений Евтушенко, поет, СЖ, 1985)

КК: *„Веднъж вие цитирахте (Ингмар) Бергман, който казва, че го интересува не това, което актьорът играе, а онова, което той скрива. Интересува ме как прокарва ролята в един актьор – и как вие му помагате за това? / Преди малко започнахте да говорите за отказите – от стереотипите например... С една дума – вятърът, от който се пазите?“*

(Никита Михалков, кинорежисьор и актьор, СЖ, 1986)

КК: *„Кои художници ви влияеха, кого обичахте, кого разлюбвахте? Веднъж казахте, че искате да бъдете Пикасито? / Верен ли бяхте на грешките си?“*

(Кармело Гонсалес, художник, СЖ, 1986)

Четвъртият психологически код е обръщането на въпросите на водещия към някои задължителни морални правила.

Един пример:

КК: *„Вие имате един филм, който се нарича „Да обичаме човека“. Наистина ли трябва да обичаме обикновения велик човек – какво ни пречи понякога да го правим?“*

(Сергей Герасимов, кинорежисьор, СЖ, 1985)

Петият психологически код е появата на *неудобни въпроси* в разговора. Именно чрез тях интервюто чрез телемост става по-истинско и по-полезно.

Един пример:
КК: *„Не сте ли прекалено капризен?“*
(Никита Михалков, кинорежисьор и актьор, СЖ, 1986)

В студиото Кеворкян успява да извлече максималното от събеседника, но и от себе си. В СЖ той самоотвержено работи за своята аудитория. Седмица след седмица постоянно ѝ предлага интервюта с именити събеседници, които променят начина ѝ на мислене, нейните оценки за истинските творчески постижения.

Кеворк се основава на изключителната си интуиция, която му помага да създаде различен творчески подход към всеки отделен събеседник. Той неизменно проявява **емпатия** към събеседника, умее да го **слуша,** интересува се от **истината** – за неговата творческа работа, за височините в живота и професията. Донякъде интуитивно знае как да **прикове вниманието** на събеседника – **чрез чувство за хумор** и **директни въпроси**, чрез **всекидневно говорене**, което предполага **кратки и ясни изрази**, а не досадна фразеология. Притежава висок **самоконтрол на разговора** в студиото, който се постига с **дълга подготовка**, която не допуска неприятни изненади. Понякога е **твърде прям към събеседника**, задава му някои неудобни въпроси, но винаги с чувство на уважение.

В студиото успява да извлече максималното – и от събеседника, и от себе си като телевизионен водещ. Притежава **емоционална флексибилност**, която създава нужния уют на събеседника. Безспорно е неговото **умение да се доближава** до всеки събеседник, да намира **точните думи** за интелектуалеца и работника, които му позволяват да скъси психологическото разстояние и съдържателно да развие разговора. Като водещ се намира еднакво близо „до“ високообразования събеседник и „до“ нискообразования. В **четвъртата и петата ВН** има редица събеседници без нужното образование и социална позиция. Но той успява да ги *„разтвори“* в разговора, да ги превърне в интересни събеседници.

В десетилетията на ВН Кеворк поддържа **висока степен на самооценка** на своята работа, никога не е изцяло доволен от екипа и от себе си. Умее да спазва своите **обещания** към събеседника, неизменно прилага **високи професионални стандарти** в своите интервюта, колкото и трудно да е понякога. В разговора залага на **честната игра** със събеседника, което не означава, че избягва да задава изненадващи или неудобни въпроси.

В студиото успява да покаже **емоционална топлота** към всеки събеседник, да го предразположи към откровен разговор, което не е присъщо за всеки водещ. Има вродено **чувство на благородство** към събеседника,

прощава му някои грешки и неточности. На себе си много трудно прощава грешките, през годините си *„сверява часовника“* само с най-близките си хора. Единствено на тях позволява всякакви оценки и критика. Притежава **здравословно любопитство** към другия човек, без значение неговия статус, образование или обществена позиция. Понякога открива истински *„диаманти“* сред обикновените хора. Всъщност във ВН той не престава да се интересува от техния живот и човешка съдба. В това накратко се резюмира неговото величие на телевизионен водещ.

БЕЛЕЖКИ

1. Кеворкян, Кеворк. Мъгла от тамян. Фрази и миниатюри. Кеворкизми. София: Ентусиаст, 2012, с. 81.

2. Пак там, с. 80.

3. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 34.

4. Фуко, Мишел. Думите и нещата. София: Наука и изкуство, 1992, с. 155.

5. Пак там, с. 149 – 150.

6. Лотман, Юрий. Култура и информация. София: Наука и изкуство, 1992, с. 191.

7. Пак там, с. 240.

8. Вж. **Гилфойл, Дезмънд.** Харизмата и нейният ефект. София: Кръгозор, 2004, с. 33.

9. Телевизионните интервюта на Кеворкян в рубриките „Събеседник по желание“ (СЖ) (Трета глава) и „Гореща линия“ (ГЛ) (Четвърта глава), проведени от Кеворкян в студиото на ВН или чрез телемост, контекстуално се разглеждат с помощта на следната методика, която се основава на няколко основни критерия – *по рубрика / по време / по събеседници / по тематика / по поведение на водещия.*

Критерият „рубрика“. Интервютата в рубриките „Събеседник по желание“ (Трета глава) и „Гореща линия“ (Четвърта глава) се разглеждат самостоятелно по всички други критерии: *по време / по събеседници / по тематика и поведение на водещия.*

Критерият „време“. Интервютата в „Събеседник по желание“ (в студио и чрез телемост) се разглеждат в годините: **1981 – 1982 – 1983 – 1984 – 1986 – 1988 – 1989**. Това са годините на **първата и втората ВН**, които показват ранното развитие на програмата, нейната зрялост и развитието на Кеворкян като тв водещ. Интервютата в „Гореща линия“ (в студио и чрез телемост) се разглеждат в годините: **2002 – 2003 – 2004**. Това са годините на *четвъртата* ВН, които показват нейната зрялост и развитието на Кеворкян като тв водещ.

Критерият „събеседници“. Включва представяне на различни събеседници – *по възраст, пол, образование, социални дейности*. Интервютата с отделни събеседници хронологично се структурират в отделни тематични групи. В хода на анализа се използват и редица въпроси от други интервюта в по-широк времеви контекст. Това гарантира относителна обективност на научния анализ на интервютата в СЖ и ГЛ, техния прочит и осмисляне в контекста на тематичното им богатство и разнообразие.

Критерият „тематика“. Интервютата в СЖ и ГЛ в съдържателен и формален план се разглеждат в следните тематични раздели:

Първи раздел. Ценностите, вярванията и убежденията. Той включва основните въпроси на водещия, които се отнасят до *ценностите, вярванията и убежденията* на събеседника, до неговите визии за България, света и живота.

Втори раздел. **Първият и последният въпрос**. Той представя *„съдържателната рамка“* на интервюто – неговия старт на *„входа“* и финал – на *„изхода“*. Началото и краят на едно интервю показват какво е то като журналистически продукт, какви са целите, които водещият си поставя, и дали всъщност е успял да ги постигне?

Трети раздел. Първообразните/Оригиналните въпроси. Той включва някои твърде „необичайни“ въпроси, които правят интервюто емоционално, *„нестандартно“*, предизвикващо интереса на зрителя. Към него се отнасят творческите похвати на водещия да използва в своите въпроси множество *метафори, литературни сравнения*, *художествени послания*. В отделни случаи задава *„нестандартни“* творчески въпроси, които са насочени към креативните способности на събеседника и зрителя.

Четвърти раздел. „Неудобните“ въпроси. Той включва отделни въпроси на водещия, които засягат *„болни теми“* за събеседника, които се отнасят до неговия професионален живот и публични позиции. Тези въпроси, още в ранната ВН, са наречени от актрисата Катя Паскалева *„кеворкиращи“*, които зрителите помнят и досега. Те приканват събеседника да погледне истината в очите дори да не му е особено приятно. В своите интервюта водещият *„кеворкира“*, той търси истината за определени идеи, постъпки и действия на събеседника, защото това е *алфата и омегата* на журналистическата професия.

Пети раздел. Наративът. Всяко интервю е *разказ / наратив* – чрез *думи / образи / жестове / мимика / двигателна активност* на водещия и събеседника. *Разказът* (чрез *въпросите / думите*) се изгражда с помощта на няколко основни елемента: *времетраене / брой въпроси на водещия / съдържание на въпросите / съдържание на отговорите / отделни действия.* Анализират се спецификите при наратива в две интервюта (в студио и чрез телемост) – в трета глава с композитора **Джан Карло Менoти** и световния шампион по шах **Гари Каспаров** и в четвърта глава с художника **Никола Манев** и писателя **Паулу Коелю**.

Интервютата в СЖ се изследват с помощта на някои основни **журналистически средства** – *въпроси, които се основават на социалната персона на събеседника; въпроси, които се опират на литературни цитати от произведения и автори; въпроси, в които се използват сравнения, метафори и алегории; въпроси, които разработват актуални и злободневни теми; въпроси, в които има рязка промяна на съдържателния фокус.*

Журналистическите средства и подходи в телевизионното интервю определят и **отделните регистри,** които водещият използва в своите въпроси. От гледище на публичната комуникация и въвеждането на различни журналистически средства се разглеждат и някои **основни медийни стратегии**, които водещият прилага в своите въпроси. От гледище на социалната психология и използването на различни журналистически средства се анализират и някои **основни психологически кодове**, които определят творческия характер и емоционалната градация на въпросите.

Следователно **журналистическите средства и подходи** пряко участват в изграждането на въпросите на водещия – чрез *основните медийни стратегии*; чрез *отделните регистри,* с помощта на които се кодифицира тяхното съдържание; чрез *психологическите кодове*, които определят смисъла и емоционалната градация на въпросите.

От гледище на съдържанието и тематиката въпросите се разглеждат чрез *Стратегия на въпросите/думите,* която се основава на няколко **водещи регистъра**:

– *автобиографичен регистър;*
– *ценностен регистър;*
– *исторически регистър;*
– *патриотичен регистър;*
– *художествен регистър;*
– *литературен регистър;*
– *етичен регистър;*
– *екзистенциален регистър;*
– *футуристичен регистър;*
– *паралингвистичен регистър* (за интервюта в студио).

От гледище на публичната комуникация и поведението на водещия въпросите се разглеждат чрез няколко основни медийни *стратегии:*

– *Стратегия на сериозните познания на водещия;*
– *Стратегия на споделеното комуникативно пространство;*
– *Стратегия на благоприятната емоционална среда;*
– *Стратегия на зрителя като център на разговора;*
– *Стратегия на честната игра;*
– *Стратегия на слушането.*

В своите интервютата Кеворк подчинява въпросите си на различни **психологически кодове**, които са предназначени за няколко вида събеседници. Те условно могат да се разделят на: **творци, учени** и **социални лидери**. **Първите**, в своята дейност, изхождат главно от *емоциите и творческата интуиция*. **Вторите**, в действията си, се опират на *разума и доказателствата на науката*. **Третите** основават действията си едновременно на *разума и емоциите*, в желанието си да спечелят интереса и любовта на аудиторията.

Психологическите кодове също се разделят на няколко вида:

Първият психологически код позволява на Кеворкян да изведе напред *емоциите* в своите въпроси, да акцентира върху *творческата интуиция* и донякъде парадоксалния характер на всяко творческо усилие.

Вторият психологически код дава възможност на водещия да разгърне разговора на медийния терен на *разума и доказателствата в науката.*

Третият психологически код е фокусирането на въпросите върху *творческата дейност на събеседника.*

Четвъртият психологически код е фокусирането на въпросите върху *етиката в творческата работа*. Върху позволеното и непозволеното в изкуството и социалните дейности, красивото и грозното, справедливото и несправедливото.

Петият психологически код е обръщането на въпросите на водещия към неудобни факти от живота на събеседника. В интервютата понякога внезапно „се раждат“ някои неудобни въпроси, в които се улавя известна провокация на водещия към неговия гост.

Въвеждането на тази методика създава условия за относително цялостен и обективен научен анализ на интервютата на Кеворкян в рубриките „Събеседник по желание“ и „Гореща линия“ на ВН, за техния прочит, анализ и осмисляне – в контекста на съдържателното им богатство и разнообразие, което се кодифицира чрез разнообразни журналистически средства и похвати. В контекста на публичната комуникация, на основните медийни стратегии в поведението на водещия, на съдържателната и емоционалната градация в психологическите кодове.

10. Гилфойл, Дезмънд. Цит. съч., с. 116.

11. Вж. **Кеворкян, Кеворк.** Събеседник по желание. Т. 1. София: Народна младеж, 1981; Събеседник по желание. Т. 2. София: Народна младеж, 1983; Събеседник по желание. Т. 3. Пловдив: изд. „Христо Г. Данов“, 1987.

12. Вж. **Кеворкян, Кеворк.** Събеседник по желание. Т. 3…, с. 89 – 102, 139 – 146, 181 – 186.

13. Вж. **Кеворкян, Кеворк.** Личности. София: Народна младеж, 1989.

14. Гилфойл, Дезмънд. Цит. съч., с. 60.

15. Пак там, с. 60.

16. Вж. **Хъдсън, Р. Д.** Социолингвистика. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1995, с. 62 – 63.

17. Вж. Кеворкян, Кеворк. Събеседник по желание. Т. 1…; **Кеворкян, Кеворк**. Събеседник по желание. Т. 2…; **Кеворкян, Кеворк.** Събеседник по желание. Т. 3…; **Кеворкян, Кеворк.** Личности…

18. Вж. **Еко, Умберто.** Семиотика и философия на езика. София: Наука и изкуство, 1993, с. 37.

19. Пак там, с. 25.

20. Вж. **Виготски, Л. С.** Психология на изкуството. София: Наука и изкуство, с. 60.

21. Гилфойл, Дезмънд. Цит. съч., с. 106 – 107.

22. Еко, Умберто. Цит. съч., с. 224.

23. Пак там, с. 228.

24. Попов, Христо. Лозунгите. – В: *Избори 91. Идеологически аспекти.* София, 1994, с. 127 – 173.

25. Еко, Умберто. Цит. съч., с. 34.

26. Пак там, с. 36 – 37.

27. Посвещенията/лозунгите са взети от интервюта на Кеворкян в „Събеседник по желание“. – Вж. **Кеворкян, Кеворк.** Събеседник по желание. Т. 1…; **Кеворкян, Кеворк**. Събеседник по желание. Т. 2…; **Кеворкян, Кеворк.** Събеседник по желание. Т. 3…; **Кеворкян, Кеворк.** Личности…

28. Еко, Умберто. Цит. съч., с. 247

29. Шкловски, Виктор. Тетива. Варна: изд. „Георги Бакалов“, 1977, с. 61.

30. Вж. **Хюсеин, Паола.** – В: *24 часа*, 29 април 2002.

31. Кеворкян, Кеворк. Събеседник по желание. Т. 1…, с. 32.

32. Цит. по: **Паси, Исак.** Смешното. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1993, с. 6.

33. Кеворкян, Кеворк. Събеседник по желание. Т. 1…, с. 203.

34. Харари, Ювал Ноа. 21 урока за 21 век. София: Изток – Запад, 2019, с. 219.

35. Проп, В. Я. Исторически корени на вълшебната приказка. 2 издание. София: Прозорец,, с. 111.

36. Пак там, с. 345.

37. Хората много дълго сочат играта на шах като най-доброто доказателство за превъзходството на човека над изкуствения интелект. В това интервю Кеворкян постъпва като истински визионер. Той предугажда, че все някога компютърът ще „може“ да победи човека в играта на шах. През 1986 г. в студиото на ВН Кеворк предизвиква световния шампион на шах Гари Каспаров да играе партия с компютър, която така и не се реализира поради (все още) слабото развитие на компютърните програми в играта на шах. Това наистина се случва 11 години по-късно. На 10 февруари 1997 г. изкуственият интелект **„Дийп Блу“ на Ай Би Ем** побеждава световния шампион по шахмат Гари Каспаров и фактически опровергава тази претенция за човешко съвършенство. Днес изкуственият интелект вече предпочита машинното самообучение. Например компютърната про-

грама **„Алфа Го“ на Гугъл** сама се научава да играе древната китайска настолна игра Го, която е значително по-сложна от шахмата. През март 2016 г. в Сеул е организирана среща между „Алфа Го“ и световния шампион по Го, южнокорееца Ли Седол. „Алфа Го“ побеждава Ли с 4 : 1 и показва такива оригинални ходове, които буквално смайват експертите.

38. Харари, Ювал Ноа. Цит. съч., с. 228 – 229.

39. Гилфойл, Дезмънд. Цит. съч., с. 218 – 235.

40. Пак там, с. 228 – 229.

41. Пак там, с. 356 – 361.

Четвърта глава

„ГОРЕЩА ЛИНИЯ“ – ПЕРСОНИ, ИНТЕРВЮТА И ТЕЛЕМОСТОВЕ

В телевизията нищо не започва днес,
нищо не свършва веднъж и завинаги утре

Кеворк Кеворкян

1. ИНТЕРВЮТА В СТУДИО

Мнозина водещи не знаят какво работят

Кеворк Кеворкян

През май 2002 година „Събеседник по желание“ (СЖ) се появява в **четвъртата ВН** (2002 – 2005) вече като „Гореща линия“ (ГЛ), в която са представени **157 души.**

Интервютата в ГЛ са много по-дълги, отколкото в СЖ, което дава възможност на Кеворк да разгърне творческия си потенциал и отново да докаже професионалното си равнище.

Телемостовете в ГЛ по своя мащаб и персони сериозно се отличават от телемостовете в СЖ. Територията на ГЛ и ВН неимоверно се разширява.

„Гореща линия“ включва продължителни, умни и смислени разговори с творци, учени и социални мислители от световен мащаб. Широката палитра от събеседници създава много голям авторитет на ВН и нейния водещ, поставя събеседниците в центъра на социалния живот на нацията. Интервютата на Кеворк в ГЛ са връх в неговата журналистическа кариера – те са изключително *умни / дълбоки / човечни / емоционални / философски / екзистенциални.*

Кеворк най-често търси от събеседника отговори на съдбоносно важни явления и проблеми – за *бъдещето на страната и на човечеството, за силата на духа и мъките на творчеството, за смъртта и безсмъртието* и др.

Девизът на ВН вече е: „*Ние сме това, което сме били. Другите да се променят*“. В началото асистент на Кеворкян е Игор Марковски. (Ко)водещ по-късно става и Мартин Карбовски, който в интервю за в. „168 часа“ казва, че Кеворкян е върхът на журналистиката: „Колкото и да ми е криво да го кажа, той е перфекционист. Има невероятен пирует на мисълта. Води някакъв разговор, не знам дали случайно го прави, но забива госта в точно това място, където е искал да го притисне. Понякога импровизира. Но ми се струва, че всичко това може да е абсолютно нагласено. Не мога да преценя, но в един момент се сеща за въпрос, който задължително трябва да бъде зададен“ **(1)**. Тодор Колев получава своя рубрика „Шоуто на Адама“, която ще има продължителност 40 минути.

Кеворк казва, че новата ВН ще бъде „*пространство на умността, че в онези години (във „Всяка неделя) негласно се следваше един принцип – търсехме хората, които откриват истината, а не ония, които вече са я открили. През последното десетилетие се използва непрекъснато един и същ кръг от хора. А това всъщност е нашият кръг, ние сме го наложили във „Всяка неделя“. Едно ново, по-смислено връщане към тези хора е абсолютно задължително*“ **(2)**. И той спазва обещанието си да представи този много известен кръг от хора.

Социологическите изследвания показват, че очакванията на зрителите от ВН наистина са огромни. Експресно изследване на агенция МБМД, извършено на 26 април 2002 г., показва, че **94,0 %** от анкетираните си спомнят „Всяка неделя“, а **46,0 %** от тях много добре помнят рубриката „Събеседник по желание“. **86,0 %** от тях смятат, че ВН „със сигурност“ и „по-скоро да“, ще има успех. **49,5 %** заявяват, че ще гледат редовно ВН, а **44,4 %** от тях – понякога. Само **9,0 %** от анкетираните казват, че няма да гледат „Всяка неделя“. Несъмнено има глад за умна и качествена телевизионна журналистика**.**

Според Кеворкян: „*Всяка неделя*“ *е отворена врата, през която всеки може да влезе. Тя е свободна територия за всеки, който предложи качествени послания на зрителя.* Обаче: *вратата към студиото е нейното най-критично място. Тя е доста тясна...* Знаменитият американски футболист Лорънс Тейлър едва не съборил декорите, докато промъквал тялото си като трикрилен гардероб. Когато по-късно го попитали колко е богат, той скромно отговорил, че „със сигурност би могъл да си купи тази телевизия“ **(3)**.

Кеворк прави в „Гореща линия“ десетки интервюта, които имат високо качество като телевизионна журналистика. Последователно ще разгледам **три групи,** всяка от които съдържа интервюта на Кеворк с трима

събеседници в годините: **2002 – 2003,** и двама – **за 2004**. Тук са включени само интервюта, директно проведени в студиото на ВН, а не чрез *телемост*. Хронологично това са събеседниците: **Слави Трифонов** (тв водещ и певец, 2002); **Стефан Цанев** (писател и драматург, 2002) и **Радой Ралин** (поет сатирик, 2002); **Нешка Робева** (знаменита треньорка, 2003); **Любомир Левчев** (поет и писател, 2003) **и Никола Манев** (художник, 2003); **Ангел Александров** (ръководител на НСлС, 2004) **и Вера Кочовска** (гадателка, 2004). Съдържателният анализ на въпросите на Кеворкян в „Гореща линия" е направен с помощта на специална методика. **(4)**

Ценностите, вярванията и убежденията

– Кеворк Кеворкян (към Стефан Цанев, поет и драматург, ГЛ, 2002). В разговора със Стефан Цанев се фокусира върху творчеството като едно необикновено усилие. Неговите въпроси по същество изследват творческата лаборатория на писателя.

Някои примери:

КК: *„Съпругата на известен писател беше казала, че докато той пише, тя има усещането, че живее с един мъртвец. Искам да кажа, неприятен ли си в такива случаи?"*

КК: *„Няма ли опасност тя (демокрацията) да се превърне в завършен идиот?"*

КК: *„Сменяме посоката. Плевен, Георги Найденов: коя е любимата ти дума?"*

КК: *„С Кончаловски разговаряхме за мемоарите му „Ниски истини" и „Извисяваща лъжа". Кои са извисяващите лъжи, с които се залъгваме, утешаваме?"*

КК: *„А победимо ли е онова, срещу което се бориш?"*

Стефан Цанев казва, че това, дали демокрацията може да се превърне в завършен идиот, зависи от всички нас. „Ако продължаваме да се правим на наивни глупаци и всеки може да ни манипулира и да ни лъже в очите, а ние да слушаме и ръкопляскаме, естествено, че може да се случи най-лошото с нашата демокрация". Любимата му дума винаги е била *„свобода"*. Не мисли, че лъжата може да е някакво утешение за човека.

Борис Димовски прави няколко шаржа на Стефан Цанев – един от тях представя мъжка ръка, която здраво държи перо, с което пише върху полегнал меч, който замества свитъка хартия. Не е важно как изглежда *лицето на писателя Стефан Цанев,* особено важно е колко голяма е борбата да твориш, постоянно да се съпротивляваш и доказваш себе си.

– Кеворк Кеворкян (към Радой Ралин, поет сатирик, ГЛ, 2002). Финалната част на интервюто с Радой Ралин протича във формата на анкетата „Един въпрос – една дума, един отговор – една дума“, която Кеворк налага като кулминацията на разговорите в ГЛ. Отговорите показват ценностите и убежденията на Ралин, личностите, които той почита и вярва.

Някои примери:

КК: *„Жената?“* / ***РР:*** „Лаура.“

КК: *„Поетът?“* / ***РР:*** „Далчев.“

КК: *„Съперникът?“* / ***РР:*** „Борис Христов.“

КК: *„Страхът?“* / ***РР:*** „Плуралистичната несвобода!“

КК: *„Епиграмата?“* / ***РР:*** „Трая – рая.“

КК: *„България?“* / ***РР:*** „Неразбрана.“

Борис Димовски рисува два великолепни шаржа на Радой Ралин. **Първият шарж** го показва в профил, със сериозно изражение, как докосва с показалец едно сметало на светлината на газена лампа. Шаржът е допълнен от епиграма на Радой: „Горят си сиромасите свещите; броят на богаташите парите“. **Вторият шарж** е главата на Радой в анфас, с шеговито развята грива и уста във формата на сърце, която широко се усмихва. Тук Димовски акцентира върху широката му творческа природа, неговата силна любов към живота – към приятелите, жените, работата, Отечеството, към нещата, които ни правят по-добри и по-мъдри.

– Кеворк Кеворкян (към Нешка Робева, треньорка, ГЛ, 2003). Нешка Робева е световноизвестна треньорка по художествена гимнастика, която е донесла на България близо 300 медала, за нея хората казват „Нешка няма грешка“. Тя е първият гост в „Гореща линия“ през 2003 г.

Основните въпроси към нея са: за враговете и приятелите, вярата и прошката, за *крокодилите* в живота ѝ, за нейните перипетии с Властта.

Някои от тях:

КК: *„Какъв знак ти се падна в живота?“*

КК: *„Спокойно ли е сега около тебе? Докато мислиш, да ти кажа само, че ако водата е спокойна, не си мисли, че няма крокодили?“*

КК: *„Кои са крокодилите?“*

КК: *„Всъщност големият ти проблем не е ли в това, че си създаваш непрекъснато врагове?“*

Отговорите на Нешка Робева са искрени и честни, тя показва, че има своите непоклатими ценности и убеждения. *Най-големият крокодил си е тя самата.* **Борис Димовски** прави шарж на Нешка Робева с нейната оригинална прическа, с глава, наведена надолу, доста намръщена и сърдита. Така той намеква за конфликтния ѝ характер. И донякъде обобщава

главната част от разговора в студиото, който се отнася до нейния сложен характер, който я подтиква към много битки в художествената гимнастика и в живота.

– **Кеворк Кеворкян (към Любомир Левчев, поет, ГЛ, 2003).** Левчев има дългогодишно приятелство с Кеворк, ето защо това интервю е особено трудно. Въпросите на Кеворк се отнасят до *ценностите / творчеството / Отечеството / политическата врява.*

Някои от тях:

КК: *„Може ли да кажеш за себе си, че си използвал политиката, както си могъл, но не си позволил на политиката да те използва?“*

КК: *„Кой ще открадне България? Мислил ли си върху това?“*

КК: *„Какво е обида за окото ти?“*

КК: *„Какво искаш да кажеш с фразата: „И хлябът се пребоядиса“?“*

Левчев отговаря, че каквото е правил, каквото е писал, е благодарение на неговата воля. Убеден е, че България, като цяло, няма как да се открадне. А в бояджийското време някъде започват да боядисват и хляба, за да изглежда по-интересен.

– **Кеворк Кеворкян (към Никола Манев, художник, ГЛ, 2003).** Интервюто с Никола Манев е любопитно със сериозните въпроси на Кеворкян, който получава отговори, които подхождат повече на писател, отколкото на художник.

КК: *„В края на краищата ти казваш, че няма нищо по-интересно от благородната лъжа?“*

КК: *„Ако трябва да си измислиш рекламно лого, какво трябва да е то?“*

КК: *„Договор с живота или договор с Господ? Какъв е твоят договор с Господ?“*

Никола Манев дава много умни и искрени отговори. За него: „Лъжата е най-добрият приятел на истината. Някой път лъжите казват много по-добре истината, отколкото самата истина“. Не е нужно да си измисля рекламно лого, защото „не е нито бира, нито четка за продаване“. А „Господ живее в теб, в мен, той е навсякъде в нас“.

– **Кеворк Кеворкян (към Ангел Александров, ръководител на Националното следствие, ГЛ, 2004).** Интервюто с Ангел Александров е интересно по няколко причини – той е следователят по делото срещу Ахмед Доган и един от експертите по терористичните актове по време на Възродителния процес. Въпросите на Кеворк се фокусират върху тези основни теми.

Някои от тях:

КК: *„Какво не знаем за терористичните актове през 80-те?“*

КК: *„Кажи ми за следствието срещу Доган. Какво представляваше състезанието с него?“*

Ангел Александров разказва за нещо малко известно, че: „един от терористите, които взривиха няколко гранати в Слънчев бряг и плениха две дечица, остана жив и след това беше съден“. А състезанието с Доган никак не е било лесно: „Той беше високо ерудирана личност, с дълбоко засегнато вътрешно „аз“.

– **Кеворк Кеворкян (към Вера Кочовска, гадателка, ГЛ, 2004).** Вера Кочовска е известна гадателка, която за времето си има шумна публичност и слава. Кеворк има траен интерес към паранормалното / свръхестественото / магическото. С въпросите си той се опитва да надникне в този имагинерен свят на видения / провиждания / поглеждания в бъдещето.

Някои от тях:

КК: *„Знам, че има много часовници в дома ти. Защо?“*

КК: *„Времето не е ли едно, единно?“*

КК: *„На кого принадлежиш?“*

Вера Кочовска смята, че всеки, от многото часовници, „отмерва своето време“. И че времето не е единно: „Както човечеството не можа да оцени, че добротата не е глупост и наивността не е порок“. А тя самата принадлежи „на природата, на висшия разум“, който е неин създател.

Борис Димовски рисува два шаржа на прочутата гадателка – един от тях я показва с леко щрихирано кръгло лице, на което към нейните две очи е добавено **трето око**, а торсът е нарисуван във формата на **сърце**. **Третото око** е метафора на гадателските ѝ способности, а **сърцето** олицетворява голямата ѝ любов и отдаденост на хората.

И в трите групи събеседници Кеворк строго *„профилира“* съдържателните въпроси, те се основават на творческата съдба и кариера на конкретния събеседник, за всеки избира основен ценностен проблем, който е на фокус в неговите въпроси:

– за **Слави Трифонов** – *опасностите на телевизионната слава;*

– за **Стефан Цанев** – *неговата гражданска позиция*;

– за **Радой Ралин** – *моралната дилема*;

– за **Нешка Робева** – *нейния конфликтен характер*;

– за **Любомир Левчев** – *отношенията му с политиката и политиците*;

– за **Никола Манев** – *силното му творческо въображение*;

– за **Ангел Александров** – *трудното му състезание с Ахмед Доган*;

– за **Вера Кочовска –** *силната ѝ връзка със света на мъртвите.*

Кеворк си поставя коренно различни цели в тези интервюта. Най-напред, защото разговаря с коренно различни събеседници – по професионални занимания, творчески цели и начин на живот. Това изисква от него формулиране на *различни въпроси* към тях, въвеждане и на *различни теми* в разговора. Той отдавна е виртуоз в задаването на умни, в известен смисъл – философски въпроси. Обикновено се придържа към *„психограмата“* на всеки събеседник, следва неговия начин на мислене, творчески постижения, манталитет, емоционален профил.

Като водещ се старае да научи повече факти за събеседника, за неговия начин на живот и творческа работа. Не следва обичайните медийни клишета, които използват други телевизионни водещи. Те най-често задават едни и същи въпроси – на различни събеседници, което донякъде ги „уеднаквява“. Този подход, взет от *„лавката на ширпотребата“*, по същество умъртвява телевизионния разговор.

Всяко качествено интервю зависи от таланта и умението на водещия да задава *истинските/верните въпроси* към всеки събеседник. Ако не успее чрез въпросите си да очертае тематичното поле, разговорът няма как да се получи. Без значение какъв е творческият заряд на събеседника, колко големи са неговите способности за публично общуване. „Воденето на диалог е изкуство, в което участват интелектът, словесният запас, способността за концентрация и организация, здравата психика и самообладанието, артикулационните способности, гласът, тембърът, визията, мимиките и жестовете. И естествено, характерът и темпераментът на журналиста, неговата откритост и толерантност, способността му да слуша, **участвайки,** да използва оптимално погледа, усмивката и жестовете на главата и ръцете си.“ **(5)**

Умберто Еко смята, че в телевизията интервюирането означава: „подаряването на собственото пространство на някого, за да се накара да каже каквото си иска“. Телевизионната комуникация се изгражда най-напред от водещия, събеседникът, образно казано, е спаринг партньор. Той може да разкрие своя характер и творчески потенциал в студиото само ако водещият умело и навреме му подава нужните „вербални топки“.

Метафората е основен жанров похват, който Кеворкян прилага към събеседниците си.

В разговора със **Слави Трифонов** сравнява творческия му живот с *часовник.*

В разговора със **Стефан Цанев** оприличава писателя с *мъртвец,* а демокрацията – *със завършен идиот.*

В разговора с **Радой Ралин** нарича писателите *литературни разсилни*.

В разговора с **Нешка Робева** отъждествява нейните врагове с *крокодили*.

В разговора с **Любомир Левчев** иска от него да отговори на въпросите: *„Кой ще открадне България?“* и *„Какво е обида за окото му?“*.

В разговора с **Никола Манев** използва метафорите за *неговия договор с живота и договора му с Господ*.

В разговора с **Вера Кочовска** сравнява човечеството с *ракова клетка* и казва, че тя *живее живот заедно с мъртвите*.

Или – метафорите правят въпросите много по-изразителни, те стъпват върху различни вербални сравнения и замествания, които дават на зрителя повече образи и допълнителни значения.

Аристотел смята, че „да създаваш добри метафори, значи да виждаш приликата“. Той включва в метафората тропи като метонимията и синекдохата. Според **Пол Рикьор** „метафората има две основни функции – реторическа и поетическа“. От една страна, тя дава *образен вид на нещата* (в поезията), а от друга – *служи за убеждаване* (в ораторското изкуство).

Въвеждането на оригинални метафори във въпросите е основен журналистически похват на Кеворкян. Той постоянно измисля твърде интересни въпроси, основани на оригинални метафори и сравнения. С тяхна помощ изгражда в интервюто различни медийни сравнения, които изпълняват функцията на *двойно приближение*. От една страна, те *приближават* събеседника „до“ водещия, скъсяват психологическото разстояние между тях. От друга, *приближават* зрителя „до“ събеседника, позволяват му да разбере по-добре основните послания на интервюто.

Телевизионната персона

Самочувствието на водещия е напълно заслужено, а поемането на риска с **четвъртата „Всяка неделя“** изглежда оправдан. В ГЛ ясно показва, че въобще не е загубил професионалната си класа и че остава главната персона на националния телевизионен пазар. В интервю за в. „168 часа“ (юли 2002) казва, че: *„Всяка неделя“ никога не е стояла на едно място. Всъщност „Всяка неделя“ продава думи и идеи. Телевизията е най-напред и преди всичко думи.* Кеворк го занимават *„най-вече приватизаторите на общата памет...“*. Но *„винаги имаш свободата да постигнеш успеха или да се откажеш. Най-лошото е, когато стоиш по средата и дори не се питаш какво искаш“*.

Дезмънд Гилфойл обръща внимание на способностите, знанията и уменията, които има водещ като Майкъл Паркинсън от Ей Би Си, които гарантират неговия успех при всяко негово интервю. Според него „за всяко отделно интервю той [Паркинсън – б. м., М. П.] си набелязва ясно дефинирани цели, които се превръщат в негова лична единица мярка за оценка на резултатите". Според Гилфойл се наблюдава неуловима промяна на Паркинсън в телевизионното му поведение и техника в хода на разговора, което е свързано с промяната на контекста в хода на интервюто. „Променливите в този контекст са съдържанието, интервюираната личност, чувствителността на обговаряния материал, мястото на темата в обществената реалност и т. н. " **(6)**

За да се превърнеш в силна медийна персона, трябва да си много силна личност – с ясно поставени и постижими цели, с умение за улавяне на психологията на човека срещу теб, с талант за водене на непринуден разговор, който да е разбираем за всички зрители. Аналогично на Паркинсън, Кеворк притежава всички тези качества в излишък. Интервютата в **четвъртата ВН** отново доказват изключителната му роля за развитие на телевизионното интервю – като много сериозен медиен жанр, който въобще не бива да се подценява.

Поведението в студиото

В ГЛ Кеворкян създава собствен вербален и психологически модел, който предразполага събеседника да се отпусне, да се чувства добре в студиото. Той си дава сметка, че студиото и камерите са неизбежен стрес за всеки гост, но най-вече за този, който е изцяло неподготвен за такава среща. За разлика от него Кеворк сяда в студиото много добре подготвен, той предвижда някои предварителни въпроси към *събеседника / реакциите / ситуациите*, които могат да възникнат. Друг е въпросът каква част от предварително набелязаните въпроси успява да зададе в ефир. Вероятно – малка част.

Живият разговор е непредвидим, събеседникът внезапно може да промени посоката на разговора, а водещият е длъжен да приеме неговото *„вербално предизвикателство"*. Живият диалог в студиото е същинска импровизация, винаги са възможни изненади. Което не означава, че медийната импровизация не е добре подготвена.

Студиото е опасна медийна арена, на която се разгръща битка, в която побеждава по-смелият, по-знаещият, по-талантливият. Този, който постоянно е готов да рискува. Кеворк притежава именно тези качества,

които го отличават от другите телевизионни водещи у нас. Той ги побеждава с мащаба на творческата си персона. Неоценимо негово предимство е постоянният му стремеж към медийни рискове, към смели творчески решения, които мнозина други водещи не посмяват да направят. Едно от най-смелите му решения е постоянната селекция на силни и опасни, в творческо отношение, събеседници.

В ГЛ Кеворк за пореден път високо вдига летвата на творческите персони, които избира за събеседници. Той не търси *„служебна победа“* в интервюто, която е възможна, ако има срещу себе си личности с „нисък“ социален и творчески ранг. Подобни „интервюта“ щяха да бъдат двойно неинтересни. Веднъж – на зрителя, втори път – на него самия като водещ.

Но винаги избира верния поведенчески модел за интервю с даден събеседник, който пряко се отнася до **ценностите, идеите и убежденията** на събеседника – с неговия *манталитет, емоционална психограма*, които определят и специфичното му поведение в студиото. Водещият често задава въпросите си, като ги подчинява на речта и логиката на всекидневието.

В студиото Кеворкян не говори по установения езиков/речеви канон, защото така ще *„схематизира“* разговора и той ще стане доста скучен и неинтересен на зрителя. Често се шегува със събеседника – понякога добродушно, друг път – с лека ирония. Не се бои (ако трябва) да разкаже виц или смешна случка на своя гост, за да го предразположи. Важното е гостът да се почувства *като у дома си*, *да бъде себе си*. Без съмнение, неговото поведение на водещ допада на зрителя, създава му известен медиен комфорт.

Телевизията е задължителен елемент от медийното всекидневие, а интервюто е своеобразно продължение на семейния разговор – с неговата непринуденост, езикови грешки, бъбривост, излишества и повторения. Дали напълно съзнателно, или воден от много силен творчески инстинкт, Кеворк естествено позиционира всеки разговор в студиото. С **думи** съумява да придаде картинната нагледност на образа. А с **изображения** (картини, фотоси, графики, шаржове) постига високата абстрактност на словото. В телевизията (и в изкуството) словото и образът са двата полюса, които взаимно се предполагат, но потенциално – и взаимно – се унищожават.

Юрий Лотман казва, че изображението непрекъснато се стреми да постигне *високата абстрактност на словото*, а словото винаги иска да постигне *картинната нагледност на образа*. В границите на модерния европейски роман словото често се илюстрира чрез *рисунки / фотоси / карикатури*. В „Малкият принц“ Екзюпери поставя свои авторски рисун-

ки, в повестта „Синята брада“ Макс Фриш публикува някои фотографии. Йордан Радичков илюстрира „Ние, врабчетата“ с авторски рисунки.

В практиката на телевизионното интервю у нас тази колажна техника е непозната преди интервютата на Кеворкян във ВН. Преди изключителната творческа синергия между неговите въпроси – и карикатурите на Борис Димовски, които в ГЛ той рисува в студиото в синхрон с разговора на Кеворк с даден събеседник.

Конструкцията на въпросите на водещия следва емоционалната крива на всекидневната реч – с нейните излишества, повторения, вметнати изрази и др. Кеворк по принцип избягва да показва превъзходството си над събеседника, той се придържа към естествено и спокойно поведение в студиото, което е важно психологическо условие разговорът да се случи.

Въпросите, които задава в областта на *ценностите, вярванията* и *убежденията*, най-често следват аргументите на: *етоса, патоса* и *логоса*. Аристотел посочва именно тези аргументи като важно условие, за да бъдат успешни речите на един оратор. „Свързани с **етоса** са аргументите, които се позовават на авторитетността на текста, на религиозен или морален закон, на институция или упълномощена личност или знаменитост; към тази категория спадат и аргументите, които залагат на силата на числата и на традицията. Свързана с **патоса** е аргументацията, която се позовава на емоциите и на чувствата... Свързани с **логоса** са аргументите, които се позовават на разума и логиката: заключението задължително се извлича от предпоставките.“ **(7)** От началото до края на ВН Кеворк неизменно се придържа към тези много важни условия.

Първият и последният въпрос

Кеворк е истински майстор на провеждане на тв интервю – още на входа той избира верния емоционален ключ към събеседника, принуждава го да разсъждава и мисли, преди да отговори.

Част от въпросите на Кеворкян, които „рамкират“ разговорите с някои събеседници:

– Кеворк Кеворкян (към Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

КК: *„Като какъв се чувстваш?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Кажи ми, преди да приключим, какво може да бъде заглавието на собствения ти живот?“* **(последен въпрос)**

Слави Трифонов отговаря, че се чувства като човек, който се опитва да си върши работата, но не и чак като папа – понеже в предаването е

представен като „папата на шоубизнеса“. Последният въпрос донякъде го „кеворкира“, ето защо отговаря: „Боря се!“.

– Кеворк Кеворкян (към Радой Ралин, писател сатирик, ГЛ, 2002)

КК: *„Владимир Загорски, София: „Кой е въпросът, който най-често си задавате?“* **(първи въпрос)**

КК: *„От какво трябва да се пази човек на твоите години?“* **(последен въпрос)**

Радой Ралин отговаря шеговито: „Ами, разбира се – ще ме остави ли снахата на мира! Какво да правя, като никой не ми приписа имот, никой не ми приписа нещо друго, приписваха ми епиграми... А човек честта си трябва да пази…“

– Кеворк Кеворкян (към Нешка Робева, спортистка, ГЛ, 2003)

КК: *„Какъв знак ти се падна от живота?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Последен въпрос. Ролята, която е отредена на България от големите? Един път каза, че тази роля е ролята на, с извинение, „еблив селянин“. Какво имаше предвид?“* **(последен въпрос)**

Нешка Робева отговаря, че шестица е знакът, който ѝ се паднал от живота. „А относно ролята на България, отредена от големите“, има предвид текста на песен от „Бийтълс“ „за това, как се формират лумпените“.

– Кеворк Кеворкян (към Никола Манев, художник, ГЛ, 2003)

КК: *„Не преувеличаваш ли малко в опита си да чирпанизираш Париж?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Сега да не ми кажеш за пчелите?“* **(последен въпрос)**

Никола Манев отговаря, че сигурно преувеличава в опита си да чирпанизира Париж. А пчелите за него „са съвършеното общество, най-модерното общество, най-организираното, най-точното, най-благородното“.

– Кеворк Кеворкян (към Ангел Александров, ръководител на Националната следствена служба, ГЛ, 2004)

КК: *„Какво не знаем за терористичните актове през 80-те?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Какво представляваше организацията на Доган?“* **(последен въпрос)**

Ангел Александров отговаря: „не знаем, че един от терористите, които взривиха няколко гранати в Слънчев бряг и плениха няколко дечица, остана жив и след това беше съден“. Що се отнася до организацията на Доган, „за времето си беше стряскащо солидна – над 300 човека“.

– Кеворк Кеворкян (към Вера Кочовска, гадателка, ГЛ, 2004)

КК: *„Вера, ти как се запозна с Брюховецкий, защо потърси помощта му? Как се отнасяше той в началото към теб?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Плашиш ли се от нещо?“* **(последен въпрос)**

Вера Кочовска отговаря, че след като получава инсулт, се запознава с проф. Брюховецкий – той е бил главен хирург на съветския военен флот, в момента е един от пионерите в областта на присаждането на стволови клетки. А тя се плаши най-вече от човешката злоба и несправедливост.

И в трите групи събеседници въпросите на Кеворк, които стават „рамка“ на интервюто, са съвсем различни. Те най-често се *„пропускат“* през характера на човека отсреща. „През“ личната му биография, родословно дърво и творческа работа. За Кеворк е важно още на *„входа“* на интервюто да предложи на зрителите полезна информация кой е този събеседник, какво е неговото родословие, какви трудности е имал в кариерата си, какво е постигнал и загубил? Този уважителен подход на водещия към *персоната* на събеседника събужда неговото доверие, което е известна гаранция за качеството на разговора.

Въвеждащите въпроси на Кеворкян при отделните събеседници тръгват от различен ъгъл и гледна точка: *от представата на събеседника за себе си* (**Слави Трифонов**), *от могъщата сила на творчеството за превъзмогване на трудностите и откриване на себе си* (**Стефан Цанев**), *от екзистенциалната тема за смисъла на живота / съществуването и самотата* (**Радой Ралин**), *от трудните върхове на гимнастиката, враговете и приятелите, вярата и прошката* (**Нешка Робева**), *от срещата и сблъсъка на поезията и политиката, грамадата от врагове и приятели* (**Любомир Левчев**), *от мъката на рисуването, договора с Господ, жените, любовта и картините* (**Никола Манев**), *от тежкия път на разследването и многото лица на терора* (**Ангел Александров**), *от другото измерение, третото око и вярата в свръхестественото* (**Вера Кочовска**).

Финалните въпроси на Кеворк също са коренно различни при отделните събеседници. Той стъпва върху различни *тематични полета*, за да приключи разговора в студиото. Често използва екзистенциалната тема, свързана със смисъла на живота и ценностите, които събеседникът изповядва. **Слави Трифонов** е подтикнат да формулира *заглавието на своя живот.* При **Нешка Робева** водещият се интересува *каква роля „големите“ отреждат на България,* а при **Вера Кочовска** е любопитен *дали тя се плаши от нещо*. При **Левчев** на финала иска да види *дръжката на неговия бастун, която е във форма на глава на пума...* При **Ангел Александров** се интересува какво е представлявала *нелегалната организация на Доган?*

Дали финалните въпроси в интервютата са предварително подготвени? Съмнявам се. Те по-скоро се раждат от отговорите на събеседника, логично следват неговия естествен ход. Последните въпроси са в разговорен вид, те звучат естествено и непринудено. Каквито са въпросите в *„телевизионния хол“* на зрителя, които изпълват разговора между членовете на неговото семейство. Телевизията е жив диалог, чиято логична конструкция и подредба следва емоционалните състояния на говорещите. Тяхната реч е изпълнена с логически съждения и емоционални импулси, понякога – с арго и жаргонизми, а в отделни случаи – и с неприлична фразеология. Но Кеворк не се бои от циничната фраза *„еблив селянин“*, която Нешка Робева използва, за да онагледи ролята, отредена на България от *клуба на големите и богатите*. Той е убеден, че именно тази цинична метафора най-добре показва на зрителя каква е нейната гражданска позиция по този проблем.

Всяко интервю в „Гореща линия“ започва, протича и завършва различно. Дори когато с първите и последните въпроси водещият иска да влезе в *характера* на събеседника, да напипа емоционалната му нагласа и психика, този подход остава толкова различен, колкото са различни и неговите събеседници.

В случаите, в които задава автобиографични въпроси, Кеворк обикновено изхожда от конкретни биографични факти, отправени именно към човека отсреща. Той пригажда въпросите си точно към *този събеседник* – с неговата *биография / семейна среда / професионална кариера*. И тези въпроси в дългия живот на ВН не се повтарят.

Първообразните/Оригиналните въпроси

В интервютата на Кеворкян неизменно се срещат множество оригинални въпроси – различни, изненадващи, куриозни, самобитни. Прилагателното *„оригинален“* има богати синонимни значения, то включва **40 смислови нюанса**. Най-интересните от тях са: *автентичен, истински, неподправен, достоверен, интересен, куриозен, самобитен, непостижим, рядък, невиждан, изключителен, извънреден, жив, образен, ярък, действителен, неизносен, неизтъркан, свеж, необикновен, необичаен, нешаблонен* (**Български синонимен речник онлайн**). Тези оригинални въпроси са необичайни, често изненадват събеседника, провокират го да реагира искрено и емоционално.

Някои примери:

КК: *„Нали знаеш, един писател казваше, че работата била като гумена топка. Изпускаш я и тя отскача обратно. Има обаче и стъклена топка – семейството, приятелството. Като я изпуснеш, и…?“*

(Нешка Робева, треньорка, ГЛ, 2003)

КК: *„Един от японските учени, проф. Мачи, цитирам го, твърди, че ти не принадлежиш към човешкия род?“*

(Вера Кочовска, гадателка, ГЛ, 2004)

КК: *„Би ли искал да те замразят?“*

(Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

Нешка Робева отговаря, че държи на приятелите си и никога спрямо тях не е извършвала предателство. **Вера Кочовска** смята, че всъщност тя не принадлежи към човешкия род, което е доказано с апаратури. **Слави Трифонов** казва, че ако има такава възможност, би искал да бъде замразен: „Да видя след двеста години ще има ли „Шоуто на Слави“, „Всяка неделя“, Лили Иванова ще пее ли…“. Все пак той уточнява, че само се шегува. Всички тези твърде необикновени, оригинални въпроси на водещия събуждат интереса на зрителя, който по принцип предпочита силните предизвикателства, които телевизията му предлага. Всъщност оригиналните въпроси укрепват връзката на Кеворкян със зрителите, правят я много по-здрава.

„Неудобните“ въпроси

Кеворк по традиция задава на събеседниците си и някои неудобни въпроси. Прилагателното *неудобен* има няколко основни значения: 1. *Човек, който не предлага удобство;* 2. *Човек, който не е пригоден за някаква работа*; 3. *Неуместен, неприличен, неприятен човек* (**Български тълковен речник онлайн**).

Водещият често *„кеворкира“* събеседника, но с необходимото приличие и уважение.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

КК: *„Полудяваш ли по малко? Защото човек трябва да подбира и лудостта си?“*

КК: *„Какви са фобиите ти. Имаш ли гейфобии?“*

КК: *„Ако имаш папагал, коя дума най-често ще повтаря той?“*

КК: *„Ако имаш възможност да бъдеш нещо друго, какво би искал да бъдеш? Например жена?“*

Слави Трифонов отговаря, че по-скоро са луди тези, които работят около него. Гейфобии няма, а неговото куче мопс сигурно ще повтаря дума, свързана с работата. Интересно му е за колко време трябва да бъде жена...

– Кеворк Кеворкян (към Стефан Цанев, поет и драматург, ГЛ, 2002)

КК: *„Стефане, не съм те питал кой е бил личният ти Салиери?“*

КК: *„Сега един фантастичен въпрос. При какви условия можеше да се превърнеш в един тлъст литературен номенклатурчик?“*

Стефан Цанев казва, че няма „личен Салиери“, защото от две години е простил на всички. Признава, че е имал възможност да се превърне в номенклатурчик, но смята своята професия за мисия.

– Кеворк Кеворкян (към Радой Ралин, поет сатирик, ГЛ, 2002)

КК: *„Какво става с породата на литературните разсилни?“*

КК: *„Защо си окачил на една от стените в кабинета си ножици?“*

Радой Ралин казва, че всички литературни разсилни „хукнаха да правят далавери. А ножиците непрекъснато му напомнят за цензурата, която режеше из нашия печат. „А сега пак има цензура, ако не с ножици, то с внушения, с намеци, тя си съществува и е много по-силничка“.

– Кеворк Кеворкян (към Нешка Робева, спортистка, ГЛ, 2003)

КК: *„Кой според теб е Джак Изкормвача на българския спорт?“*

Нешка Робева отговаря, че Цвятко Барчовски за нея е в ролята на „Джак Изкормвача на българския спорт…“.

– Кеворк Кеворкян (към Любомир Левчев, поет, ГЛ, 2003)

КК: *„Имал ли си желание да си направиш пластична операция?“*

КК: *„Добре, какъв е грехът на сомнамбула?“* (този въпрос е предизвикан от твърдението на френския интелектуалец Ален Боске, че Левчев е „сомнамбулен марксист“)

КК: *„Още около надеждите. Надяваш ли се на отвъден живот?“*

Любомир Левчев отрича да е имал желание да си направи пластична операция. Що се отнася до сомнамбула, той няма грях, а нещастие. Честно казано, той не се надява на отвъден живот...

– Кеворк Кеворкян (към Никола Манев, художник, ГЛ, 2003)

КК: *„Клаустрофоб ли си?“*

КК: *„Той (Паулу Коелю – б. а., К. К.) казва, че всеки трябва добре да подбере своята лудост?“*

Никола Манев признава, че е страхотен клаустрофоб, не понася асансьори и самолети. А „лудостта не се подбира. Тя те избира“.

– Кеворк Кеворкян (към Ангел Александров, ръководител на Националната следствена служба, ГЛ, 2004)

КК: *„Имахте ли срещи с Тодор Живков, докато разследвахте чернобилската афера?“*

Ангел Александров казва, че е имал срещи с Живков по повод Чернобил, но смята, че: „Нито по онова време, нито сега българските атомни централи са опасни“. А за случилото се в Чернобил Живков казал, че: „най-много той е пострадал от радиацията, защото точно тогава, 3 май, бил на лов в планините“.

– Кеворк Кеворкян (към Вера Кочовска, гадателка, ГЛ, 2004)

КК: *„Може ли да се каже, че ти живееш един живот с мъртвите?“*

Вера Кочовска казва, че тя е „жива сред мъртвите, мъртва сред живите“. А „всеки от нас трябва да погледне от себе си към себе си и да изчисти духовния си и душевен олтар“.

Виктор Шкловски казва, че: „Човек говори с думи, създадени за него, и в тези думи има отзвук от миналото, от традицията на миналото. Думите се изменят, те се раждат като листата по дърветата и окапват – така е писал Хораций. Той е написал това около Средиземно море, там, където дърветата са вечно зелени... Но главното е, че се променя животът, запазвайки се номинално структурно, макар ние да живеем, без да изтребваме миналото“ **(8)**.

В ГЛ Кеворк постоянно се опира на традицията на миналото, кара събеседника да се връща към него, без да го *изтребва*.

Журналистически средства

В хода на всяко интервю Кеворк използва различни журналистически средства.

Първото журналистическо средство е обръщане на част от въпросите към биографията на събеседника – към някои важни моменти от неговата работа, житейски успехи, битки и поражения.

Някои примери:

КК: *„Имаше ли други политици в рода ви?“*

(Огнян Герджиков, учен и политик, ГЛ, 2002)

КК: *„Животът струва толкова, колкото си платил за него, тъй излиза. Спомняш ли си за времето, когато продаваше мартеници в подлеза на ЦУМ? Началото на 90-те години?“*

(Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

Второто журналистическо средство е честата употреба във въпросите на водещия на *сравнения, метафори*, *алегории*. Тяхното използване прави въпросите по-ясни и разбираеми за всички участници.

Някои примери:

КК: *„Какви мерки взимаш, за да не попаднеш в устата на лъвовете?“*

(Сергей Станишев, политик, ГЛ, 2002)

КК: *„Искам да те попитам какво животно си, каква птица? Ако кажа, че си Врабец?“*

(Мариус Куркински, актьор, ГЛ, 2003)

И други примери:

– в интервю с **Михаил Горбачов** определя историята като: *„добросъвестен лъжец“;*

– в интервю със **Стефан Цанев** оприличава: *„България като страна на робите, а демокрацията като завършен идиот“;*.

– в интервю с **Лили Иванова** казва: *„Веднъж беше казала, че не си банкнота. В какъв смисъл?“;*

– в интервю с **Любомир Левчев** използва интересна метафора: *„А времето какви въпроси изсипа в чинията ти?“;*

– в интервю с **Мариус Куркински** му задава въпроса: *„В чия утроба иска да се намира? И спомня ли си утробата на майка си?“.*

Метафорите във въпросите предлагат на зрителя повече образни сравнения и го подтикват към анализ и осмисляне на видяното. „**Смисълът** на метафората – казва Исак Паси – е в нейната **двусмисленост**. От една страна, метафората **показва** различното като еднакво, докато от друга страна, **запазва** донякъде и различното в еднаквото.“ **(9)**

Третото журналистическо средство във въпросите на водещия е тяхната *актуалност и злободневност.* Те обикновено включват *горещите теми* на деня, към които събеседникът има отношение и позиция.

Някои примери:

КК: *„Веднъж ти казах, беше на 35-ия ти рожден ден, че у нас пространството е малко, омразата голяма и както казваше един автор,*

„няма смисъл да се бориш с прасета, защото и двамата ще се окаляте, но на прасето ще му хареса…“

(Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

КК: *„На едно място казваш, че Чирпан е Сицилия. Защо?“*

(Никола Манев, художник, ГЛ, 2003)

Четвъртото журналистическо средство е използването във въпросите на *литературни цитати* от различни автори и произведения. В интервюта с известни писатели Кеворк често се позовава на други писатели – приятели или конкуренти.

Някои примери:

КК: *„С (Андрей) Кончаловски разговаряхме за мемоарите му „Ниски истини“ и „Извисяваща лъжа“. Кои са извисяващите лъжи, с които се залъгваме, утешаваме?“*

(Стефан Цанев, писател и драматург, ГЛ, 2002)

КК: *„Има един въпрос на Макс Фриш – може ли омразата да роди надежда?“*

(Любомир Левчев, поет, ГЛ, 2003)

Други примери:

– в интервю с **Радой Ралин** казва: *„Можеш ли ти и като (Атанас) Далчев да кажеш: „Зла измислица е моето съществуване“. Живя ли истински?“;*

– в интервю със **Слави Трифонов** казва: *„Том Кланси, знам, че го четеш, казва на едно място, че най-уязвимата част от човека е собствената му представа за себе си?“.*

Художествените послания във въпросите са друг журналистически похват на Кеворкян.

Някои примери:

– в интервю със **Слави Трифонов** завършва със следното послание към него: *„Понеже Марк Твен беше казал, че по-хубаво е те (бръчките) да са от усмивки, пожелавам ти да вървиш напред без ядове. Пази се и не обръщай внимание на дребосъка и дървениците“.*

– в интервю с **Лили Иванова** пита: *„Знаеш ли какво казват в „Котън клуб“. Това е един филм на Копола. „Тука случайни хора няма. Ако има случайни, значи те не са тук“. Ти си най-неслучайното нещо. Сякаш народът е зомбиран от тебе толкоз години. Какво ти е обяснението?“;*

– в интервю с **Огнян Герджиков** му предлага да помисли върху две фрази: *„Не вдигай много прах по пътя си!“.* И другата: *„Онзи, който се държи като мишка, е гонен от котките!“;*

– в интервю с **Иван Татарчев** използва много силно послание, което се отнася до българския преход: „*Какво стана с нашия преход? Кой го приватизира, кой го консумира, кой го изяде, кой го премели?*“;

– в интервю с **отец Христофор Събев** го пита: „*А кои бяха политическите хакери?*“.

Петото журналистическо средство е градацията на въпросите в интервюто, тяхната интелектуална и емоционална свързаност.

Един пример:

КК: *„Ти си следващият. Добре дошъл. Имаш ли болки във врата? / Имал ли си желание да си направиш пластична операция? / Мания за преследване? / Кога бяха по-жестоки към тебе? Преди 10 ноември или след това? / Може ли да се каже, че вече има един кръг от активни борци срещу Любомир Левчев?*“

(Любомир Левчев, поет и писател, ГЛ, 2003)

Кеворк през цялото време търси *оригиналните събеседници* – тези, които действително притежават много голям талант. По думите на Александър Томов той има*:* „пиетет към таланта, уважава таланта, готов е да прости всичко в името на таланта. И ненавижда посредствеността, особено хитрата, демагогската посредственост, опитваща се да ни заблуди или нагло да ни излъже...“ **(10)**.

2. МЕДИЙНИ СТРАТЕГИИ

Напусни собствения си затвор!

Кеворк Кеворкян

Интервютата в ГЛ в **четвъртата ВН** се основават на две групи медийни стратегии. **Първата група** включва *Стратегия на въпросите/думите на водещия,* които изхождат най-вече от *ценностите*, *вярванията и убежденията* на събеседника. **Втората група** съдържа различни медийни техники, които водещият използва в хода на интервюто.

Стратегия на въпросите/думите

Тази стратегия поставя диалога между водещия и събеседника в различни тематични регистри: неговата **биография**; **ценностите**, които изповядва; схващанията му за **историята**, отношението му към **Родината,** ролята на **изкуството** в живота му, вижданията му за **морала,** за **смисъла на съществуването и бъдещето.**

Автобиографичен регистър

Зрителят постоянно се стреми да „научи“ повече житейски факти и подробности за събеседника, с който Кеворк разговаря в неделния следобед.

Някои примери:

КК: *„Имаше ли някаква въпросителна над вас, над кариерата ви? Баща ви е бил царски съдия до 44-та година?“*

(Огнян Герджиков, учен и политик, ГЛ, 2002)

КК: *„Нямаш ограничения, нямаш задръжки? / Това откъде идва? От семейството ли?“*

(Сергей Станишев, политик, 2002)

Ценностен регистър

Въпросите на Кеворкян трябва да покажат на зрителя в какви ценности вярва събеседникът, какви са неговите идеи и убеждения?

Някои примери:

КК: *„Защо ти е тогава единение – все за това говориш – с всякакви задници?“*

(Нешка Робева, треньорка, ГЛ, 2003)

КК: *„Свободата оказа ли се полезна за българския художник?“*

(Никола Манев, художник, ГЛ, 2003)

Исторически регистър

Кеворк изпитва голямо уважение към миналото. Той смята, че историята е *връзка*, отношение между старото и новото, *приемственост*.

Един пример:

КК: *„Имам усещането, че в различно време различни конфликти припламваха. Кой остана лоялен към теб?“*

(Нешка Робева, треньорка, ГЛ, 2003)

Патриотичен регистър

Любовта към Родината често присъства във въпросите на Кеворкян. Чрез тях водещият проверява отношението на събеседника към *националните събития, идеи и герои.*

Някои примери:

КК: *„Напълно ли си искрен, когато казваш „България над всичко“? / Коя е най-актуалната идея на твоя кумир Левски днес?“*

(Ахмед Доган, политик, ГЛ, 2003)

КК: *„Питам се какво щеше да стане с вас, ако живеехте в една свободна страна?“*

(Андрей Вознесенски, поет, ГЛ, 2002)

КК: *„Кой какъв се усеща в балканския котел. Г-н Брегович, майка ти е сръбкиня, баща ти е хърватин, ти какъв се усещаш?“*

(Горан Брегович, композитор и певец, ГЛ, 2004)

Художествен регистър

Кеворк често се обръща към изкуството, когато задава въпроси на събеседник, чиято работа и успехи са именно в тази област.

Един пример:

КК: *„Какъв ти е критерият за нормалност в изкуството?“*

(Никола Манев, художник, ГЛ, 2003)

Литературен регистър

Кеворк е силно отдаден на литературата, той се възхищава на големите писатели и техните произведения, поради което често разговаря с даден събеседник посредством цитати и литературни препратки към други автори и произведения.

Един пример:

КК: *„Спомняш ли си онзи (репортаж), в който Хемингуей заварва Мусолини да чете една английска книга, обърната обратно?“*

(Елена Йончева, журналист, ГЛ, 2003)

Етичен регистър

Кеворк чрез въпросите си постоянно изследва убежденията на събеседниците за доброто и злото, престъплението и прошката.

Един пример:

КК: *„Страстта да живееш опасно, откъде идва и какво компенсира? Страхлива ли си, понеже едното отразява другото? / Коя беше най-магнетичната ти среща със злото?“*

(Елена Йончева, журналист, ГЛ, 2003)

Екзистенциален регистър

Кеворкян обича да задава и някои екзистенциални въпроси, чрез които иска да разбере какво мисли събеседникът за смисъла на живота и вечната битка с неговите превратности и обстоятелства.

Един пример:

КК: *„Кои бяха хората с визия в годините на прехода?“*

(Ахмед Доган, политик, ГЛ, 2003)

Футуристичен регистър

Мнозина събеседници в ГЛ имат интересни виждания за бъдещето на света. Това позволява на Кеворк да им задава въпроси, обърнати към *следващия ден*, към *изненадите*, които бъдещето може да предложи.

Някои примери:

КК: *„Кажи ми сега къде провиждаш повече – назад в миналото или напред в бъдещето? Лиляна Серафимова, която има чудесни книги за теб, ми каза, че след инсулта провиждаш повече назад?“*

КК: *„Мъртвите живеят ли друг живот?“*

(Вера Кочовска, гадателка, ГЛ, 2004)

КК: *„А знаеш ли тогава какъв трябва да бъдеш на 40 години? Ти стана лидер на една партия на 36.“*

(Сергей Станишев, политик, ГЛ, 2002)

Паралингвистичен регистър

Редица изследвания и експерименти сочат, че вербалните средства за комуникация не обхващат повече от 30,0% – 35,0% от социалните значения в разговора. Други експерименти показват, че езикът на жестовете и движенията на тялото са „двигателна дейност, която е необходима за този, който говори, и че тя нараства в зависимост от плътността и сложността на извършваната комуникативна вербална дейност“ **(11)**.

Някои автори в САЩ (Фрийман, 1972) приемат, че невербалните стилове съответстват на вербалните. Което означава, че вариациите в езика на говорещия отговарят на вариациите в неговите жестове. Фрийман

прави класификация на жестовете, в която има две основни категории движения, които съпътстват вербалното изразяване на говорещия.

Първата определя като **двигателен приоритет** и тя се изразява в свободни движения, които най-често илюстрират и описват вербалното съдържание на разговора. „Подобен род жестове са типични за особено разчленено вербално изразяване и следователно носят отпечатъка на изработени на ниско равнище лексикални, синтактични и граматически особености“.

Втората определя като **вербален приоритет** и тя се изразява чрез помалки и по-дискретни движения, които: „само се задоволяват да придават ритъм на изявлението и да акцентират върху интонацията на гласа, без видимо да засягат по никакъв начин вербалното съдържание“. Тази категория жестове поставя приоритет върху вербалното съдържание и те се явяват във връзка с най-диференцираните и най-добре разчленени езикови форми. Те съпътстват изявленията, в които синтактичната структура на езика е по-пълна“ **(12)**.

Кеворк несъмнено принадлежи към втората група – при него езикът на жестовете се подчинява на вербалния език. Неговият стил на изразяване в интервютата се основава на много силен **вербален приоритет** – *вербалната реч / думите / значенията* определят и езика на неговите жестове и двигателна активност. При него *езикът на жестовете / погледа / мимиката* **допълват/внасят** още смисъл в неговите вербални послания.

Като тв водещ той се отличава със силен ефект на присъствие – често гледа *продължително и втренчено* събеседника, използва редица *жестове с ръка* (например длан с вдигнат показалец), различни *мимики на лицето* (усмивка, смръщване на вежди и др.). *Езикът на жестовете и мимиката, значенията на облеклото, положението на тялото, модулациите на гласа* са онези паралингвистични маркери, които внасят допълнителен смисъл във въпросите на водещия, те своеобразно ги допълват.

Кеворкян владее *„голямата игра“* на медийното общуване, която не се различава особено от театралния спектакъл, който се играе в *залата / площада / улицата*. Големите телевизионни водещи, към които принадлежи и Кеворкян, са напълно изградени харизматични личности, те са великолепни *„актьори“*, които отлично познават истинските предизвикателства и опасности на живия разговор. Техните интервюта всъщност са добре подготвена медийна импровизация.

В живия разговор обаче не всичко може да се предвиди. Понякога *„емоционалната скала“* рязко скача нагоре, което автоматично *„усилва“* и езика на жестовете на водещия, и на неговия събеседник. Кеворк, като

правило, изцяло контролира своето поведение в студиото. И като вербален език, и като език на жестовете и мимиката. Той (най-често) не допуска вербален или жестов език, който да го злепостави пред неговия събеседник и зрителите.

Стратегия на сериозните познания на водещия

Според социалната психология „съобщението трябва да бъде разбрано: различните елементи трябва да бъдат ясно схванати от приемащия, същото се отнася и до дедуктивната връзка между аргументите и до мнението, което трябва да бъде извлечено от тях“ **(13)**. Телевизионното съобщение трябва лесно да се възприема и усвоява от зрителя. Сериозните познания на Кеворкян по принцип са гаранция за неговите умни и качествени въпроси, които обичайно предизвикват висок зрителски интерес.

Няколко примера:

КК: *„Нали Пиер Данинос казваше, че човек не бива да се взема много насериозно, защото в крайна сметка няма да може да избегне перспективата на двата метра...“*

(Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

КК: *„Сетих се пак за (Ален) Боске. Той казва, че (Салвадор) Дали е единственият Дон Кихот на пансион при Фройд. Кажи ми за твоя пансион?“*

(Никола Манев, художник, ГЛ, 2002)

Стратегия на споделеното комуникативно пространство

В студиото водещият и неговият събеседник се намират в общо *комуникативно пространство*. „Изобщо стойността на истината в дадено съобщение е определена чрез неговото приписване, а не чрез оценка на неговото съдържание. Може да се каже, макар и донякъде преувеличено, че приемателят може да повярва в какво да е, но със сигурност това нещо не може да произхожда от кого да е.“ **(14)**.

Или споделеното комуникативно пространство се изгражда чрез *общото отношение и разбиране* на водещия и събеседника за творческата работа – нейните трудности, успехи, поражения.

Няколко примера:

КК: *„А ти откъде си сигурна, че винаги си права? / Загубите си броиш ли ги? / Непрекъснато си патиш от медийни мутри. Защо?“*

(Нешка Робева, треньорка, ГЛ, 2003)

КК: *„Борисов каза тези дни – „Вижда се кои бранят бандитите“. И вие ли сте между тях? / Но не можете да отминете една фраза на Борисов, че „безумието е взело връх в държавата“?“*

(Иван Григоров, председател на Върховния касационен съд, ГЛ, 2003)

КК: *„Кои бяха хората с визия през годините на прехода? / Какъв беше Желев? / Дертлиев? / Луканов? / А най-коварният кой беше?“*

(Ахмед Доган, политик, ГЛ, 2003)

Стратегия на благоприятната емоционална среда

В „Ерата на тълпите“ Серж Московичи описва новата ера на комуникациите и на тълпите по следния начин: „...независимо дали сме разпръснати, или сме съсредоточени на едно място, дали сме събрани на стадион или на площад около вожда, или сме изолирани в своето жилище и слушаме радио... или сме се закотвили пред телевизионния екран [...], нашето психологическо състояние... не се подчинява на разума, а на силните емоции и е отворено за внушение. Дори и да сме разпръснати, ние споделяме една и съща илюзия за всемогъщество, подтиквани сме към едно и също преувеличаване на оценките и на емоциите....“ **(15)**.

Интервюто в ГЛ съдържа широк спектър от емоции, чрез които се създава подходящ климат да бъдат възприети и осмислени въпросите на водещия – и от събеседника, и от зрителите.

Няколко примера:

КК: *„Би ли правил политика сврян в ъгъла?“*

(Ахмед Доган, политик, ГЛ, 2003)

КК: *„Илюзиите в политиката?“*

(Георги Първанов, президент на РБългария, ГЛ, 2004)

Стратегия на зрителя като център на разговора

Обичайна практика на Кеворк е да включва в своите интервюта и някои зрителски въпроси. Това поставя зрителите в центъра на разговора, придава по-голяма тежест на обратната връзка между тях и водещия.

Някои примери:

КК: *„Да не забравиш въпроса на Славчев от Мадрид: „Какво означава свободата?“. И въпроса на Цветан Николов от Рим: „Кой ви обиди пове-*

че – (Жан) Виденов или (Иван) Костов?“. Да допълня: Защо все така ни се случва, че в управлението влизат малодушни и тесногръди лилипути?“

(Стефан Цанев, писател и драматург, ГЛ, 2002)

КК: *„Малко съм учуден – Стоянов от Варна те пита: „Защо повечето хомосексуалисти са ти фенове?“. / Кирилова, София: „Колко пластични операции са ти направени?“*

(Лили Иванова, певица, ГЛ, 2002)

Стратегия на честната игра

Кеворк традиционно се придържа към разбирането, че диалогът в студиото трябва да е максимално честен, за да бъде приет и оценен от зрителите.

Един пример:

КК: *„Това, че си от Плевенско, притеснително ли е за теб? / Питам те, защото има един лаф, че момчето може да излезе от Бронкс, но Бронкс остава в него. Аз не го харесвам особено, защото смятам, че ако носиш началото в себе си, това е полезно.“*

(Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

Стратегия на слушането

Стратегията на слушането е важна както за водещия, така и за събеседника и зрителите. Някои социално-психологически изследвания показват, че промяната в поведението на респондента става под влиянието на множество фактори – реда на поднасяне на аргументите в съобщението; емоционалните настроения на респондентите, тяхното самоуважение като: „стабилна тенденция на личността да приписва на себе си, на своите способности и на своите мнения повече или по-малко висока стойност“ **(16)**.

Някои примери:

КК: *„Какво ви създава дискомфорт?“*

ОГ: „Изгубих си свободата. Това, че непрекъснато трябва да бъда пазен, ми действа тягостно.“

КК: *„Видях едни момчета пред студиото – знаете ли им малките имена?“*

ОГ: „Знам ги, да.“

КК: *„Кажете ги!“*

(Огнян Герджиков, учен и политик, ГЛ, 2002)

КК: *„Да допълня. До 95-а си бил руски гражданин?“*
СС: „Да.“
КК: *„От какъв зор?“*
СС: „Това по-скоро е семеен въпрос за мен.“
КК: *„Руско гражданство?“*
СС: „Да.“
(Сергей Станишев, политик, ГЛ, 2002)

Психологическите кодове

Карл Густав Юнг разделя психологическите мисловни типове при човека на два вида: *екстровертен и интровертен*. **Екстровертният мисловен тип** според Юнг: „е човек, който се стреми – естествено, доколкото е чист тип – да подчини цялостната си дейност на интелектуални умозаключения, които в крайна сметка винаги се ориентират по обективната реалност – или по обективните факти, или по общоприетите идеи“. **Интровертният мисловен тип** според него е: „изцяло във властта на идеите, които обаче произтичат не от обективните условия, а от субективната основа. Той, също като екстроверта, следва идеите си, само че в обратна посока: не навън, а навътре. Стреми се към задълбочаване, а не към разширяване“ **(17)**.

Юнг смята, че **екстровертният мисловен тип** „превръща обективната реалност или нейната обективно ориентирана интелектуална формула във върховен принцип не само за себе си, но и за околните. С тази формула се измерва добро и зло, определя се кое е красиво и кое – грозно. Правилно е онова, което ѝ съответства, погрешно – всичко, което в разрез с нея, а случайно – това, което протича индиферентно редом с нея... Моралът на екстровертния мисловен тип не търпи изключения. Неговият идеал трябва да се осъществява на всяка цена, защото той представлява... общовалидна истина, абсолютно необходима за добруването на човечеството. И екстровертът го налага не от любов към ближния, а от висшата гледна точка на справедливостта и истината“ **(18)**.

Тази характеристика на Юнг за екстровертния мисловен тип сякаш е писана специално за Кеворкян. На екрана и в живота той е завършен екстровертен мисловен тип, издига човешкото общуване в култ, постоянно търси нови емоции в своите разговори в студиото, но и в личния живот. Юнг казва, че при хората с екстровертна мисловна нагласа чувстването се ориентира към обективните дадености, към обекта като неизбежна детерминанта и в този смисъл е адекватно на обективните ценности.

Юнг разделя екстровертния мисловен тип на: сетивен и интуитивен. **Екстровертният сетивен тип** има извънредно развит усет за обективната реалност. **Екстровертният интуитивен тип** е винаги там, където има нови възможности. Притежава тънък усет за всичко покълващо и многообещаващо. Той непрекъснато търси нови възможности, усвоява най-интензивно нови обекти и методи. **(19)**

Тази характеристика на Юнг много подхожда на Кеворкян. Неговата целеустременост и рационалност във ВН е изцяло обърната към новите неща – *телемостове / репортажи от мястото на събитието / социология на улицата / интервюта, които съдържат въпроси с една дума / интервюта по двойки* и др. В ГЛ интервютата на Кеворк се основават на неговата творческа интуиция **(20)**, която е силен двигател на всяка голяма творческа индивидуалност.

Психологическите кодове, които Кеворк прилага в ГЛ, са насочени към няколко групи събеседници, които се разделят на: **художници, учени, социални лидери и обикновени хора**.

Първият психологически код позволява на водещия в разговора да постави акцент върху творческата интуиция и необичайния характер на творчеството. Кеворк внимателно подбира въпросите си, когато има събеседник от сферата на изкуствата.

Някои примери:

КК: *„В нашия занаят много важно е да предвиждаш. Ти колко напред гледаш? Страх ли те е, че един ден няма да бъдеш това, което си сега?“*

(Слави Трифонов, тв водещ и певец, ГЛ, 2002)

КК: *„Трябва ли да си влюбена, за да си във форма?“*

(Лили Иванова, певица, ГЛ, 2002)

КК: *„Мания за преследване?“*

(Любомир Левчев, поет, ГЛ, 2003)

Вторият психологически код позволява на водещия да развие разговора в областта на науката, *трудностите* и *удоволствието* от научната работа.

Някои примери:

КК: *„Добре, да предположим, че проф. Сталев го няма в онзи момент, и какво става тогава с вас? Очаква ви ритуалната зала?“*

(Огнян Герджиков, учен и политик, ГЛ, 2002)

КК: *„Книгата (препрочитаната)?“*

ЖЖ: „Науката логика“ на Хегел.“

КК: *„Книгата (твоята)?“*
ЖЖ: „Релационна теория за личността“.
(Жельо Желев, президент на РБългария, ГЛ, 2003)

Третият психологически код е фокусирането на въпросите върху *творческата дейност* на събеседника.

Някои примери:

КК: *„Тези дни препрочетох документалния ти роман „Ти си следващият“ и се запитах дали си извадил най-острите ножове от чекмеджето?“*
(Любомир Левчев, поет, ГЛ, 2003)

КК: *„Защо човек трябва да си купи твоя картина?“*
(Никола Манев, художник, ГЛ, 2003)

КК: *„Кажи ми тогава един стих, който ти е засядал? / Как си представяш края си? Като певица имам предвид.“*
(Лили Иванова, певица, ГЛ, 2002)

Четвъртият психологически код е насочването на въпросите към вижданията на събеседника за общоприетия морал.

Някои примери:

КК: *„Може ли да се каже, че има вече един кръг от активни борци срещу Любомир Левчев?“*
(Любомир Левчев, поет, ГЛ, 2003)

КК: *„Личният ти ремонт откъде трябва да почне? / Исках да кажа какво ще отхвърлиш, какви хора, какви занимания?“*
(Никола Манев, художник, ГЛ, 2003)

Петият психологически код е задаването от водещия на неудобни и дори провокативни въпроси. Това изненадва събеседника, но прави неговия отговор максимално искрен.

Един пример:

КК: *„Ти имаш голям късмет – общо взето, всички мъже живеят в твоята къща и ти ги гониш.“*
(Лили Иванова, певица, ГЛ, 2002)

От примерите е видно, Кеворкян прилага широк спектър от психологически кодове, за да поддържа няколко десетилетия във ВН здрава връзка със събеседниците и зрителите.

3. ПОСВЕЩЕНИЯ

Какъв ще бъдеш в другата си съдба?

Кеворк Кеворкян

В „Гореща линия“ някои събеседници спазват традицията и оставят посвещения в „Спомена“ на ВН. Защо се правят тези посвещения и какво е тяхното предназначение? Техният основен смисъл е в идейните послания, които отправят към зрителя, сгъстената мъдрост, която пренасят като духовен и житейски опит на събеседници, които са доказали себе си на световната сцена.

Посвещенията разширяват и обогатяват функциите на ВН като своего рода *„телевизионен университет“,* който дава възможност на зрителите да трупат *знания / модели на мислене / културен опит / публично поведение / духовни парадигми,* с които се срещат за първи път. ГЛ разширява територията на културното поле на българина, защото му предлага среща и разговор с личности, които респектират със своя интелектуален мащаб и социални постижения.

Срещата със световноизвестни личности (наши и чужди) се превръща в духовен стимул за зрителя да сравнява себе си – с техните оригинални идеи и творчески постижения, често изпреварили времето и обществото си. Персоните, които представят в ГЛ своите оригинални идеи и теории, се превръщат в особено важна *„телевизионна протеза“*, която позволява на българския зрител да вижда много по-далече и по-добре, да вниква и осмисля развитието и постиженията в големия културен свят, разположен „извън“ нашите граници. Зрителят прегръща този дар, въплътен в истински телевизионен шанс да се „докосне“ до най-именитите представители на чуждите цивилизации и култури. Те *„идват на гости“* в българския дом, с посредничеството на ВН, и „разгръщат“ пред зрителя нестандартните си идеи, с които изпреварват своето време.

„Гореща линия“ постепенно се превръща в *Университет*, който показва на българския зрител как изглежда ускореното развитие в другите цивилизации, кои персони са техните главни двигатели, какви са водещите им послания? Именно посланията сериозно променят мисленето и действията на зрителя, отварят нова/различна страница в собствената му духовна култура, преодоляват някои вече изградени стереотипи.

Посвещенията/лозунгите съдържателно могат да се структурират в няколко основни групи:

– Моралният императив – посвещения за доброто и злото, справедливото и несправедливото, позволеното и непозволеното;

– **Смисълът на съществуването** – посвещения, свързани с живота, неговия смисъл, екзистенциалните проблеми за живота и смъртта и др.;

– **Успехът на „Всяка неделя“ и водещия Кеворкян** – посвещения, специално адресирани към ВН и водещия Кеворкян;

– Да бъдеш себе си – посвещения, които се отнасят до творческото развитие на личността, до вечното търсене на себе си;

– Смелостта на действията – посвещения, свързани с работата, трудностите и успешното им преодоляване;

– Любовта към Отечеството – посвещения, пряко адресирани към Отечеството, националната гордост и сила;

– Творческият импулс – посвещения, фокусирани върху творчеството и неговите импулси;

– „Жезълът“ на изкуството – посвещения, насочени към изкуството, неговата роля и пречистваща сила;

– **Смехът като оръжие** – посвещения, в които сериозното послание се изразява чрез хумора и шегата.

Някои посвещения от събеседници в ГЛ в **четвъртата ВН** (2002 – 2005):

Моралният императив

Ангел Александров (ръководител на НСС): *„Слушайте с кротост, съдете с доброта.“*

Бойко Борисов (политик): *„Истината поражда омраза!“*

Георги Първанов (президент на РБългария): *„По-добре е да запалиш свещ, отколкото да проклинаш тъмнината!“* (китайска поговорка)

Лили Иванова (певица): *„Човек, който подарява любов, заслужава и да получава!“*

Мариус Куркински (актьор): *„Да помислим за братството на човека.“*

Николай Василев (учен и политик): *„В човека всичко трябва да бъде прекрасно!“* (Чехов) *Благодаря ти!“*

Огнян Герджиков (учен и политик): *„Злоба има за всички – любовта не достига!“*

Христо Бисеров (главен секретар на СДС): *„Като имаш мнение, превърни го в позиция.“*

Христо Данов (председател на Конституционния съд): *„Искам омразите помежду ни да се прекратят и заработим като единна нация, не очакваща само подаяние отвън…“*

Смисълът на съществуването

Евгения Живкова (моден дизайнер): „*Не напускай онези, които те обичат.*“

Милен Велчев (министър на финансите): „*Нека превъзмогнем страха от новото – само така ще променим живота си.*“

Николай Свинаров (политик): „*Днес вече знаем, че децата ни ще живеят по-добре от нас – въпреки късата историческа памет.*“

Успехът на „Всяка неделя“ и водещия Кеворкян

Георги Калоянчев (актьор): „*Кеворк, сега се уверих, че си ми истински приятел. Благодаря за всичко.*“

Емил Кошлуков (журналист): „*На Пазителя на първите демократични избори – с пожелания да разкрива историята.*“

Сергей Станишев (политик): „*Пожелавам на „Всяка неделя“ винаги да предизвиква спорове. Така ще е интересна! И значи си върши работата.*“

Стефан Данаилов (актьор): „*От сърце желая дълги години „Всяка неделя“. УСПЕХ, Кево!*“

Радой Ралин (писател сатирик): „*Нека „Всяка неделя“ не следва господарска повеля!*“

Христо Стоичков (футболист, носител на „Златната топка“): „*На Кеворк: Бъди такъв, какъвто си – № 1.*“

Да бъдеш себе си

Ахмед Доган (политик): „*През тръните на реалността към звездите в политиката.*“

Георги Петканов (учен и политик): „*Прави каквото трябва, пък да става каквото ще!*“

Елена Йончева (журналистка): „*Силният е винаги сам.*“

Зорка Първанова (историк): „*Трябва да умеем да откриваме хубавото днес, защото иначе се обричаме утре да живеем със съжалението за вчера.*“

Йордан Йовчев (спортист): „*Прави каквото трябва, да става каквото ще!*“

Мария Петрова и Борислав Михайлов („Двойките“, спортисти): „*Двама души, които се обичат, е по-добре да гледат в една посока, отколкото да се взират прекалено един в друг!*“

Слави Трифонов (тв водещ и певец): *„Искам да остарявам като катедрала!“*

Смелостта на действията

Аня Пенчева и Ивайло Караньотов („Двойките“, актриса и спортист): *„Любовта търпи всичко, и на всичко се надява!“*

Бриго Аспарухов (директор на НРС): *„Бъди достоен винаги.“*

Божидар Финков (лекар, министър на здравеопазването): *„Ръка, която дава, празна не седи.“*

Владимир Атанасов (министър на образованието и науката): *„Да вършим работата си както трябва, за да не могат всички да правят, каквото си щат!“*

Иван Григоров (председател на Върховния касационен съд): *Хората с чиста съвест спят спокойно. Хората с нечиста съвест спят с манекенки!“*

Коста Цонев и Елена („Двойките“, актьор и брокерка): *„Слугувай на младини, за да царуваш на старини!“*

Любиша Георгиевски (посланик на Р Северна Македония): *„Нека всички научим лекциите от миналото!“*

Милен и Симона Велчеви („Двойките“, бивш министър на финансите и неговата съпруга): *„В живота има две трагедии – да не постигнеш това, което искаш, и да го постигнеш.“ (Оскар Уайлд и ние)“*

Никола Колев (генерал): *„Една работа или трябва да се върши както трябва, или да не се захваща!“*

Никола Филчев (главен прокурор на РБългария): *„Мърши не могат да свалят главния прокурор.“* (цитира бай Руси, бръснаря на Министерския съвет – б. м., М. П.)

Пламен Марков (треньор по футбол): *„Преди да се изпъчиш, трябва да се помъчиш.“*

Стефан Цанев (писател, поет и драматург): *„Единодушието е първият признак, че демокрацията е в опасност!“*

Творческият импулс

Никола Манев (художник): *„Светлината е пъпната връв, която ни свързва с вечността.“*

„Жезълът“ на изкуството

Дзукеро (певец): *„Нека музиката разпали искри, които да успокоят света!“*

Светлин Русев (художник): *„По рисунката ще ги познаете!“*

Смехът като оръжие

Виктор Суворов (писател): *„Привет от руския крокодил!“*

4. ТЕЛЕМОСТОВЕ

Телевизиите избягват автентичните хора,
сякаш са радиоактивни

Кеворк Кеворкян

Емоционалната аеробика

Всеки разговор е своеобразна емоционална аеробика. Гилфойл смята, че изразяването на чувствата (в живота или в тв студиото) винаги се нуждае от постоянна тренировка, от която зависи как и доколко водещият може да контролира емоционалните си състояния по време на разговора. Същото се отнася и до събеседниците – тези, които имат по-дълъг медиен опит, не се плашат от студиото, камерите или водещия, успяват по-добре да контролират емоциите си по време на разговора.

Гилфойл привежда дълъг списък от емоционални състояния, които всеки човек изпитва по време на общуване. Ето този списък, с малки съкращения: „очарование / нетърпение / благост / благородство / воля / замисленост / дързост / изненада / емпатия / топлота / щастие / вълнение / апатия / упорство / песимизъм / депресия / наглост / страх / ненавист / обич / търпение / радост / почуда / спокойствие / увереност / триумф / любезност / блаженство / въодушевление / решителност / флиртуване / покровителство / любопитство / бдителност / откритост / тревога / тъга / копнеж / веселие / динамичност / добруване / жизнерадост / удивление / релаксация / рационалност / добронамереност / интуитивност / задоволство / очакване / подвижност / пламенност / гняв / разбирателство / ликуване / обезверяване / ужас / отчаяние / отбранителност“.

Широката гама от емоционални състояния придава на всеки телевизионен разговор неповторим вкус, прави го много по-цветен и по-желан за зрителя. Разнообразните емоционални състояния създават *общо споделено пространство* между водещия, събеседника и зрителя по време на разговора.

Ще разгледам тв мостове в „Гореща линия“ на ВН в периода 2002 – 2004 г., с участието на три групи събеседници. Критериите за този подбор са – *време на провеждане, професионални постижения, страна на произход, пол*.

В **първата група** са включени интервюта на Кеворк чрез телемост с **Андрей Кончаловски** (кинорежисьор, ГЛ, 2002), **Владимир Жириновски** (политик, ГЛ, 2002)**, Анджей Вайда (**кинорежисьор, ГЛ, 2002) **и Андрей Вознесенски** (поет, ГЛ, 2002).

Във **втората група** – интервюта чрез телемост с **Гор Видал** (писател, ГЛ, 2003), **Джаки Колинс** (писателка, ГЛ, 2003), **Джон Гълбрайт** (учен и социален мислител, ГЛ, 2003) **и Паулу Коелю** (писател, ГЛ, 2003).

В **третата група** – интервюта чрез телемост с **Ноам Чомски** (лингвист и политолог, ГЛ, 2004), **Ернест Мулдашев** (учен офталмолог, ГЛ, 2004) **и Дейвид Балдачи** (писател, ГЛ, 2004). **(21)**

Характерна особеност на интервюто чрез телемост е многократното усилване на вербалната комуникация между водещия и събеседника за сметка на силно ограничената роля на невербалната комуникация. Общуването чрез телемост дава значително предимство на **вербалния диалог**, на думите като основни послания. Докато широкият регистър на невербалната комуникация при интервю с телемост е доста по-слаб поради факта, че водещият и неговият събеседник физически не споделят едно и също медийно пространство. Те осъществяват непряк разговор, който значително намалява/притъпява *езика на жестовете / мимиката / облеклото / гласа / интонацията* и някои други паралингвистични маркери.

Основното послание, което интервюто чрез телемост изпраща на зрителя, се съдържа главно в речта, която тук пресъздава (почти) цялото съдържание и смисъл на водения разговор с помощта на сателитна връзка. Поради което най-вече вербалната комуникация е основен обект и предмет на този съдържателен анализ, направен с помощта на специална методика.

Ценностите, вярванията и убежденията

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Кончаловски, кинорежисьор, ГЛ, Флоренция, 2002)

Андрей Кончаловски е световноизвестен кинорежисьор, който гостува във ВН (ГЛ, 2002). Основните/концептуални въпроси на Кеворк към него изследват срещата и сблъсъка на различните култури и колко силно е влиянието на руската култура в неговите филми, създадени в САЩ? Въпросите разглеждат и ролята на неговата известна фамилия, в която има много поколения интелигенти. Те не подминават и екзистенциалните теми за доброто и злото, за живота като *родина на илюзии*.

Някои въпроси:

КК: *„Кои са най-важните хора за вас в киното?“*

КК: *„Родословието ви е зашеметяващо. Човек може да отгледа доста комплекси в себе си?“*

КК: *„Двама братя световноизвестни режисьори. Сигурно това е тежко изпитание?“*

КК: *„Какво става в Русия днес все пак? И с руските хора?“*

Андрей Кончаловски казва, че когато е напуснал Русия, тя е била печална картина и той е чувствал, че в нея не може да прави филмите, които иска.

Карикатурата на Димовски е много силно послание – Кончаловски е щрихиран с шапка във формата на руска църква, в дясната си ръка се подпира на традиционна руска дървена къща, а в лявата си ръка държи филмова камера... Но *руското*, като че ли, е по-силно в раздвоената му творческа природа, ето защо той се опира на *руския бит, характер и манталитет*. **Руското**, образно казано – *е в ръката му и на главата му.* И няма как да избяга от него.

Кеворк пригажда всяко интервю по „кройката“ на всеки събеседник, вписва го в медийната и политическата среда и (вероятно) предварително набелязва целите, които си поставя в предстоящия разговор.

– Кеворк Кеворкян (към Владимир Жириновски, политик, ГЛ, Москва, 2002)

Въпросите на водещия напълно подхождат на скандален политик като Жириновски. Те са предизвикателно формулирани, защото водещият очаква от своя гост и предизвикателни отговори. Които действително не закъсняват.

Някои въпроси:

КК: *„Русия вече не е свръхсила, не е и второстепенна сила. Каква е всъщност?“*

КК: *„Имате някои невероятни определения. Ето едно: „Русия е една смесица от купища лъжи, кретени и лоши пътища. А нейният народ е велик. По лошите пътища успява да стигне до Космоса, а с кретени да строи подводници. Затова казвам, че Русия е страна на чудесата“ – край на цитата. Да допълня: И този велик народ е винаги потърпевш – защо?“*

КК: *„Е, хубав свят... какво най-много мразите – изглежда, граничните знаци?“*

Владимир Жириновски смята, че Русия във военно отношение е най-силната държава в света. И тя вече хиляда години – всеки 10 години води война, спасявайки православието. Най-много ненавижда лъжата, лъжата на демократите, лъжата на ислямските терористи.

Борис Димовски прави два шаржа на Жириновски по време на това интервю. **Първият шарж** рисува Жириновски в анфас, с намръщена физиономия и силно волево излъчване. От лявата му страна – на хоризонта, са *куполите на Кремъл*, а от дясната му страна – *прожекторите и микрофонът в телевизионното студио*. Или Димовски намеква за дългото колебание на Жириновски между своята политическа роля *„за и против“* Кремъл и нарастващата си медийна публичност в резултат на постоянните му политически провокации. **Вторият шарж** показва отново кулите на Кремъл, но две от тях са обозначени с главните комунистически символи (*сърп и чук, червена звезда*), а третата кула – с уголемения знак на американския долар, който визуално доминира над вечните комунистически символи...

– Кеворк Кеворкян (към Анджей Вайда, кинорежисьор, ГЛ, Варшава, 2002)

Анджей Вайда е световноизвестен кинорежисьор, който е създал повече от 40 игрални филма, между които: *„Пепел и диамант“*, *„Обетована земя“*, *„Човекът от желязо“* и др. Номиниран е пет пъти за наградата „Оскар“. През 2000 г. Американската филмова академия му присъжда наградата „Оскар“ за цялостно филмово творчество, с което признава изключителните му заслуги за развитието на киното. Притежава над 100 награди, между които „Златна палма“ от фестивала в Кан, „Златен лъв“ от фестивала във Венеция, императорската награда на Япония „Златен голен“ и др.

Основните въпроси на Кеворк към Анджей Вайда са свързани с неговата работа като кинорежисьор, постиженията, успехите, неуспехите.

Някои въпроси:

КК: *„Вие казвате някъде, че не сте живял живота на свободен човек. За художника това може би не е чак толкова лошо?“*

КК: *„Между другото, кой е американският режисьор, който наблюдавате с особен интерес?“*

Анджей Вайда отговаря, че винаги се е опитвал да прави това, което в даден момент му се е струвало нужно – и не само на него, но и на другите хора. Счита, че Робърт Олтман е огромен режисьор, иска да направи филм като него.

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Вознесенски, поет, ГЛ, Москва, 2002)

Андрей Вознесенски е световноизвестен руски поет, който има дълги и нелеки отношения с властта, а Хрушчов буквално иска да го прогони от Русия. Основните въпроси на Кеворкян към него са свързани с промените, които се случват в Русия, с творческата му работа, със сложните му отношения с Хрушчов и как би се чувствал поет като него, ако би имал възможност да живее в свободна страна.

Вознесенски гостува за втори път във ВН, първият е през 1982 г. Тогава той произнася фразата: „Човека никой не може да го разбере... Ако човек бъде разбран докрай, той веднага ще стане скучен“. 20 години покъсно Кеворк го предизвиква да предложи актуално продължение на тази фраза, а Вознесенски изненадващо заменя прилагателното „скучен“ – със „страшен“. Разговорът се разполовява между миналото и бъдещето на Русия и съдбата на руската поезия.

Някои въпроси:

КК: *„Сега номенклатурата, поне в оня си вид, не съществува. Скучно ли ви е? Имате ли други врагове?“*

КК: *„Българският читател познава книгата ви „Във виртуалния вихър“. Много интересна е главата „Синята зала на Кремъл“, в която Хрушчов иска да ви изхвърли от Русия?“*

КК: *„Какво мислите сега за Хрушчов? Изпитвате ли съжаление към него?“*

КК: *„Пастернак ли остава в края на краищата вашият Бог?“*

КК: *„Кои са мистериите в живота ви, Андрей Андреевич?“*

КК: *„Йонеску написа за паранормалните явления в живота си. При вас имало ли е нещо подобно?“*

Андрей Вознесенски смята, че ако днес човекът бъде разбран, ще изглежда страшен, времето е виновно за тази метаморфоза. Неговият Бог и

днес остава Борис Пастернак. Не скрива, че е имал случаи на телепатия в живота си.

– Кеворк Кеворкян (към Гор Видал, писател, ГЛ, „Пасифик телевижън“, Лос Анджелис, 2003)

Горд Видал – „най-храбрият тореадор на американската литература“, както го обявява Кеворкян, е автор на над 20 романа, носител на Американската национална награда за литература. Кеворкян фокусира голяма част от въпросите си към славните традиции на неговото семейство – това на майка му е сред основателите на американската държава. А неговият баща е съветник по аеронавтика на президента Рузвелт. Основните въпроси на Кеворкян са свързани с ролята на неговото семейство в политическия живот на Америка, заплахите от световен тероризъм, нейната история и литература.

Някои от тях:

КК: *„Вие сте пределно откровен в критиката си към собствената си страна. Каква цена плащате за това?“*

КК: *„Вие обичате да цитирате онзи закон на физиката, според който в природата няма действие без противодействие?“*

КК: *„Добре, вие казвате на едно място, че Америка понякога си избира плашещи символи, плашещо лого. Но злото реално съществува. Какво още трябва да се случи, за да повярваме в това? Не се ли плашите от злото, не се ли плашите от тероризма?“*

КК: *„Да поговорим малко за литература, възможно ли е да сте казвали, че „Чичо Томовата колиба“ е последният роман, оказвал въздействие върху американското общество?“*

Гор Видал казва, че не критикува страната си, той самият е страната си. По-скоро критикува шепа хора, които нямат право да заемат големите държавни постове, които сега заемат. Според него наистина няма действие без противодействие. Първият закон на физиката все още е в сила. Що се отнася до тероризма, той е навсякъде, винаги е бил навсякъде. А влиянието на романа „Чичо Томовата колиба“ върху американското общество наистина е много голямо.

– Кеворк Кеворкян (към Джаки Колинс, писателка, ГЛ, Бевърли Хилс, 2003)

„Кралицата на любовните романи“ има зашеметяваща кариера и световна известност. Нейните романи са издадени в повече от **350 млн. екземпляра** в близо **50 страни**. Тя е коренно различен събеседник на Кеворкян в сравнение с други творчески личности със световна слава.

Кеворкян фокусира основните си въпроси в бушуващия океан на Холивуд, който поражда разнообразни чувства / емоции / терзания / любови / раздели. Целият разговор се изгражда на основата на словесната игра, в неговите въпроси има ирония и закачливи предизвикателства към Джаки Колинс. Разговорът наподобява *телевизионен дуел* – между професионално доказан телевизионен водещ и най-известната писателка на разтърсващи холивудски истории. Въпросите на Кеворк приличат на стрели, които проникват под публичния образ и „*творческата кожа*“ на Джаки Колинс.

Някои от тях:

КК: *„Защо толкова бързо се разпадат холивудските бракове? Какво е обяснението ви?“*

КК: *„Мразите ли по някакъв начин Бевърли Хилс или дори Холивуд?“*

КК: *„Искате да кажете, че чудото (в Холивуд) ни дебне зад ъгъла?“*

КК: *„Вие сте вътрешният човек. Има ли хора, които ви мразят в Холивуд, които се пазят от вас, които се страхуват от вас?“*

КК: *„Аз си представям как вие влизате в едно заведение в Холивуд, в Бевърли Хилс по-скоро, и веднага всички си затварят устите, за да ги видите благоприлични. Има ли такова нещо? Идва Джаки и трябва да внимаваме!“*

КК: *„Смятам, че вашите мемоари ще бъдат убийствени!“*

КК: *„Когато казах убийствени, аз имах предвид другите – хората, които сте срещали в живота си. Актьорите?“*

КК: *„Вярвате ли в другия живот?“*

КК: *„Можете ли да кажете един ден: „Край на писането! „Свършвам от днес, край!“?“*

КК: *„Може ли да се каже, че сте постигнали личния си триумф?“*

Джаки Колинс с нескрито удоволствие се включва в предизвикателството на тази медийна игра, всъщност това е в кръвта ѝ. Признава, че разпадането на холивудските бракове е свързано с изкушенията. „Много опасни места има и те са всъщност снимачните площадки“. Тя категорично не мрази Холивуд, смята го за невероятно място, в което има прекрасни приятели. А чудото в Холивуд според нея наистина дебне зад ъгъла... Затова много обича да пише за американската мечта – от нищо да стигнеш до всичко.

Смята, че не я мразят в Холивуд, а някои големи звезди са много любезни. Главното, което не забравя, е, че нейните читатели трябва да бъдат забавлявани. „Не пиша една и съща книга сто пъти“, казва тя. Все още не е дошло времето за нейните мемоари, но те със сигурност ще бъдат дос-

та шокиращи. Дори да стане на 102 години, тя пак ще пише, пак ще има писалка в ръцете си. Вярва в другия живот, в това, че „се връщаме, и се връщаме, и се връщаме, докато стигнем до едно високо ниво“.

Въпросите на Кеворк се разгръщат основно на **игрови принцип.** Те разглеждат писането като вид забавление, а разговорът с Джаки Колинс – като някакъв вид удоволствие. Заради нейния талант да пише, но и поради умението на водещия да води всякакви разговори по *дългата телевизионна пътека на живота*.

– Кеворк Кеворкян (към Джон Гълбрайт, учен, ГЛ, Кеймбридж, Масачузетс, 2003)

Джон Гълбрайт, световноизвестен икономист, съветник на президентите Рузвелт, Кенеди и Джонсън, гостува във „Всяка неделя“ (ВН, ГЛ, САЩ, Кеймбридж, Масачузетс, 2003). Интервюто впечатлява с концептуалните въпроси на Кеворк в областта на световната икономика и политика и се откроява със сериозните, донякъде категорични отговори на Гълбрайт.

Основните концептуални въпроси към Джон Гълбрайт се отнасят до: *политическите лидери, истинските водачи сред американските президенти, темпото на преминаване от комунизъм към капитализъм за страните от Източна Европа, краха на плановата икономика, най-разрушителната грешка в съвременната икономическа политика, ролята на въображението в работата на изследователя.*

Някои от тях:

КК: *„Очевиден ли беше за вас краят, краят на плановата икономика?“*

КК: *„Коя би могла да бъде най-разрушителната грешка в съвременната икономическа политика?“*

КК: *„Каква беше ролята на въображението във вашата работа?“*

Джон Гълбрайт (тогава е на 95 г.) дава изключително мъдри и проницателни отговори. За него: „успешната икономика е икономика, в която по разумен начин са съчетани различните форми. Има роля на пазара, има роля и за онези, които работят, за да печелят пари, има място и за социалната загриженост – и само икономиката, която обхваща тази смес от аспекти, е дълготрайна“. Той е убеден, че: „Най-лошата грешка е да се възложи пълна отговорност на онези, които имат най-много да спечелят. Такъв беше проблемът на старомодния капитализъм, такъв беше проблемът и на комунизма“. Не скрива, че ролята на въображението в неговата работа е огромна, че пише „с представата, че творя добро, че решавам проблеми, че помагам някому“.

Кеворк, както винаги, внимателно изгражда рамката на разговора – по отношение на неговите основни части – начало, среда и финал.

Началото на разговора е посветено: *на лидерите като водачи на нацията / на отношенията на госта с президента Кенеди / на високата оценка, която той дава на Линдън Джонсън като президент / на старото и новото поколение лидери в световен мащаб*. **Средата** на разговора въвежда друг тематичен кръг: *прехода от комунизъм към капитализъм за страните от Източна Европа / темповете на този преход / властта на зрелия капитализъм и след това / крахът на плановата икономика / движещите сили на глобализацията – техническия и научния напредък срещу либерализацията / разрушителната грешка в световната икономическа политика*. **Краят** на разговора сменя тематичния регистър: *за ролята на въображението в неговата творческа работа / за съветите, които е давал на няколко американски президенти и дали те са ги слушали / за доброто, което трябва да е за всички.* Когато във „Всяка неделя" става дума за новата му книга „Икономика на невинната измама", Дж. К. Гълбрайт казва нещо много важно: „Книгата ми се занимава с онези неща, в които сме убедени не защото са правилни, а защото ни служат. Те стават част от нашето верую, поради това че са ни удобни и ни изнасят. Но от това не стават по-правилни".

Разговорът с Джон Гълбрайт се изгражда на дедуктивен принцип, който изглежда по-концептуален. Водещият стриктно се съобразява с психограмата на човека срещу себе си, с неговите познания, професионален опит и публична кариера. Той не губи времето (своето и на събеседника) чрез въпроси от „по-ниския етаж" на *личния живот / семейството / децата*. Този тематичен кръг донякъде е неподходящ за учен и мислител от ранга на Гълбрайт, а ефирното време е много скъпо, ето защо трябва да се уплътнява както трябва – чрез умни въпроси и отговори.

– Кеворк Кеворкян (към Паулу Коелю, писател, ГЛ, Тарб, Франция, 2003)

Водещият демонстрира респектираща подготовка и талант за формулиране на оригинални и необичайни въпроси към своя гост. Събеседникът се отличава с дълбоки и проникновени отговори, които изграждат неповторима интелектуална и емоционална атмосфера по време на целия разговор.

Основните въпроси към Паулу Коелю се отнасят до: *секса и жените; личната легенда на жените и мъжете; ненавистта към всяка власт, която пречи на постигането на личната легенда; за дявола, който винаги е от другата страна; за Бог, религията и вярата; за най-стряскащото*

детско видение на събеседника; за позитивната лудост да живееш по различен начин; за различието и еднаквостта.

Някои от тях:

***КК:** „Обикновено се твърди, че седем минути трае едно сношение? Вие сте го удължили малко. Защо го удължихте? Заради бразилския темперамент?“*

***КК:** „Кои са по-предани към личната си легенда – мъжете или жените?“*

***КК:** „Какво си шепнехте по време на това поклонничество, когато изминахте 800 км?“*

***КК:** „Вие казвате – Бог е този, който гледа. Това означава ли, че непрекъснато се озъртате към него?“*

Отговорите на Паулу Коелю са с изключителни философски послания. Той е избрал малкото градче Тарб във Франция, „защото тук човек може да влезе във връзка със себе си“. По отношение на романа му „11 минути“ признава, „че не е проверявал колко всъщност дълго трае един сексуален акт, но за неговия бразилски темперамент 7 минути е твърде кратко“. Той е убеден, че всички ние сме свързани някак си с личната легенда... Единственото качество, което е необходимо на човека, е да бъде смел.

Пътешествието от Франция до Испания му е дало четири важни неща: **Първото** е, че „човек трябва да пътува с малко багаж, защото... ако носиш прекалено много багаж на плещите си, той би те обременил“. **Второто** е „да уважаваш собственото си темпо, защото... всеки има свой ритъм“. **Третото** е: „вглеждай се наоколо, понеже ще срещаш хора, и тези хора ще ти дават поличби, ще ти дават знаци, не бъди сам със себе си, бъди открит... Аз се вглеждам в хората, разчитам знаците, които те ми дават, вслушвам се. И когато се моля, аз не питам. Става въпрос за едно мълчаливо общуване, от което душата ми се чувства спокойна. Поначало за него вярата не е нещо, което човек получава... Това е ежедневна борба, ежедневно завоюване и трябва да разчиташ на силата на любовта си, на волята си. А и красивото в живота е промяната, инак би било твърде скучно“.

Според Коелю „лудостта не се свежда до различието, лудостта е състояние на депресия, на потиснатост, понеже не си достатъчно смел да възприемеш позиция...“. Но за него лудостта някак си е и свобода, да изразиш онова, което чувстваш...

„Да бъдеш писател, означава преди всичко да имаш свой стил. Уилям Блейк и Хенри Милър са ми повлияли, но оттам нататък аз трябваше да развия собствен стил, за да мога да изразявам душата си“.

Кеворк разгръща разговора, като въвежда темите за *Бог / лудостта / семейството / детските мечти / текстовете,* създадени от писателя за песни на бразилски поп певци.

Кеворк успява да *„извади“* от душата на прочутия писател интересни мисли, страсти и емоции, които дават на зрителя нещо повече от посланията в неговите романи. Телевизионното интервю несъмнено приближава знаменития писател до зрителя, дава му възможност медийно да общува с него, по-добре да разбере художествените идеи и послания, които съдържат неговите книги.

Кеворк показва изключително майсторство на водене на разговора, той го разделя на отделни тематични кръгове – *сексуалния акт и любовта / предаността на мъжете и жените към личната си легенда / пътешествието на тялото и душата / Бога, Дявола и вярата / творческото съперничество на думите.* Въпросите отговарят на „кройката“ на романите на Коелю, на емоционалните състояния на душата и тялото, на пътеките на неговите герои към себе си и своя личен свят. Разговорът се разгръща на индуктивен принцип – от частното към общото, типичен за всекидневния диалог, който телевизията пресъздава.

Разговори, с толкова високо качество, несъмнено развиват жанра на телевизионното интервю, показват, че то може да стане истинска *територия на умността*, ако водещият има талант, сила и кураж да се пребори за нея. Но умността се изгражда чрез верния избор на събеседник, който наистина има какво да каже на зрителя. Интервюто на Кеворк с Паулу Коелю е едно от най-добрите в неговата дълга телевизионна кариера и то наистина заслужава да се преподава на студенти.

Интервютата, които прави Кеворк със световноизвестни личности, за зрителя се случват веднъж в живота, повторения рядко са възможни. Те показват каква широка смислова територия може да обозначи едно телевизионно интервю, което максимално уплътнява медийното време и го изпълва с оригинални въпроси и отговори, съдържащи философски послания и житейски опит.

– Кеворк Кеворкян (към Ноам Чомски, учен, ГЛ, САЩ, 2004)

Този телемост е особено важен, защото дава възможност на българския зрител да осмисли и разбере стратегическите позиции на САЩ по отношение на Европа и останалия свят. Въпросите на Кеворкян са много концептуални, те се съобразени с факта, че Ноам Чомски е световноизвестен учен и визионер. Той не губи ценно медийно време с въпроси от лично естество, защото това не е верният подход към *този събеседник*.

Някои от тях:

КК: *„А колко трайна ще бъде доминацията на САЩ?“*

КК: *„Какви са според вас предвидимите последици от онова, което се случи в Ирак?“*

КК: *„Какво представлява законът за патриотизма?“*

Ноам Чомски казва, че ако една държава участва в терористични действия, общата терористична заплаха нараства. А САЩ изразходват почти толкова за въоръжение, колкото целият свят, взет заедно. След 11 септември стана ясно, че всяка властова система в света ще експлоатира трагедията, за да упражнява принуда над населението. И в САЩ това е законът за патриотизма. Ако медиите предпочитат да подкрепят държавната пропагандна машина, то това си е техен избор, никой не им е опрял дуло в челото.

– Кеворк Кеворкян (към Ернест Мулдашев, учен офталмолог, ГЛ, Уфа, Башкирия, 2004)

Ернест Мулдашев има многобройни сензационни научни изследвания. Те се отнасят до съществуването на паралелни светове, дали човекът е бил отново клониран, какво представлява генофондът на човечеството? Кеворк осъществява този телемост през 2004 г. и той остава медийна сензация дори и днес – 19 години по-късно.

Въпросите на Кеворк са толкова необичайни, колкото необичайни и дискусионни са научните изследвания на неговия гост. Те се отнасят главно до работата на Мулдашев като офталмолог, който е направил първата трансплантация на око, и неговите експедиции в Тибет, научните му изследвания в областта на енергийните полета, неговите хипотези за преместването на земната ос и др.

Ето един въпрос:

КК: *„Вглеждането в човешкото око давало ли ви е особени провиденчески способности?“*

Ернест Мулдашев отговаря, че при експедицията в Хималаите стига до хипотезата, че влагата в човешкия организъм преминава в неизвестно на науката четвърто състояние. Оказва се, че водата, освен *твърда, течна, газообразна*, може да бъде и *еластична*. Убеден е, че паралелният свят се намесва в нашия свят. Според него на Земята има няколко места за клониране на хора, първото е Тибет.

– Кеворк Кеворкян (към Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, Арлингтън, Вирджиния, 2004)

Дейвид Балдачи е популярен американски писател на трилъри. Основните въпроси на Кеворк са свързани с: родното му място, в което

той живее със семейството си, писателската работа, последния му роман, късите разкази, писани в началото на неговата кариера, проблема за абсолютната власт в Америка, за днешна Америка след 11 септември, за мъжката красота, творческата суета, за коварствата на живота и житейския шанс, за творческия съперник и отношението към смъртта.

Някои от тях:

КК: *„Дейвид, има ли в Америка все още механизми срещу абсолютната власт?“*

КК: *„Защо все пак Господ е бил толкова щедър към тебе? Имаш ли някакво обяснение?“*

Дейвид Балдачи отговаря, че *вярата за него е нещо особено важно, както и за немалко хора, които познава.* „Вярата ти дава вътрешна сигурност да вярваш, че има нещо по-високо, по-голямо от теб... Понякога се боя, че ще се изчерпя. Ще се събудя някоя сутрин и няма да има за какво да пиша“.

Първият и последният въпрос

Въпросите, които изграждат „рамката“ на всяко интервю, имат особено важно място в интервютата на Кеворк в ГЛ. Първият въпрос обичайно *въвежда* събеседника в разговора, той често е събитийно формулиран, основава се на отделни житейски факти или автобиографични моменти, които пряко се отнасят до събеседника. Последният въпрос най-често обобщава целия разговор и насочва събеседника към неговото главно послание. В някои интервюта Кеворк сам предлага примерно послание, което неговият гост може да приеме или не.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Кончаловски кинорежисьор, ГЛ, Флоренция, 2002)

КК: *„Малко необичайно е, че разговаряме от Флоренция. Работите ли нещо в Италия, или просто пътувате?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Веднъж казахте, че животът е редуване на илюзии. Имате ли друго определение за живота?“* **(последен въпрос)**

Кончаловски отговаря, че в Италия е на почивка. А определението на живота изисква известно усилие. „Аз мисля, че най-голямото щастие за човека е да опита да разбере себе си, преди да умре“.

– Кеворк Кеворкян (към Владимир Жириновски, политик, ГЛ, Москва, 2002)

КК: *„Някои анализатори твърдят, че вече сте по-спокоен, уморихте ли се, или не ви виждат както трябва?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Расист ли сте?“* **(последен въпрос)**

Жириновски отговаря, че не се изморил, но ситуацията в Русия и в целия свят е съвсем друга. Иначе той не изповядва „никога никакъв расизъм, никакъв национализъм, никакво религиозно мракобесие“.

– Кеворк Кеворкян (към Анджей Вайда, кинорежисьор, ГЛ, Варшава, 2002)

КК: *„Адам Михник казва за нас, че вие сте гений на полската тайна. Каква е тази тайна?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Пан Анджей, преди няколко седмици Андрей Кончаловски даде следното определение за живота – редуване на илюзии. Вашето определение?“* **(последен въпрос)**

Вайда отговаря, че това е тайната на полското начало, която се съдържа в полската литература, особено романтичната. А това, което го крепи в живота, е любопитството, никога не е бил особено смел, но просто винаги е бил любопитен какво ще стане по-нататък.

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Вознесенски, поет, ГЛ, Москва, 2002)

КК: *„Как живеете?“* **(първи въпрос)**

КК: *„На кого заприличвате с годините?“* **(последен въпрос)**

Вознесенски казва, че живее като всички останали и се чувства прекрасно. Иначе все повече заприличва на шар пей, това са едни кучета с набръчкана кожа. В Америка веднъж споменава, че най-красивите бръчки са на неговото куче Оден.

Кеворк отлично познава творчеството и сложната съдба на Вознесенски като поет, който е „дисидент“, преследван по времето на Хрушчов, както и нелеките му отношения с властта. Ето защо, още в началото, той го представя на зрителя чрез известния негов стих: „Ако можех двойно да намаля идиотите и в твоята, и в моята страна“.

Първият въпрос на Кеворк е свързан с качеството на живота му и сложните му отношения с властта. Вознесенски отговаря с обичайното клише, че живее като всички останали и се чувства прекрасно. Водещият светкавично разгадава скритото послание в неговия отговор и бързо задава уточняващия въпрос, че долавя известна ирония в него. Вознесенски отговаря утвърдително. А за Русия казва, че сега в нея се извършват много неща. „Това е луд живот, смахнат живот. Има и много хубави неща, има и много лоши“.

– Кеворк Кеворкян (към Гор Видал, писател, ГЛ, „Пасифик телевижън“, Лос Анджелис, 2003)

КК: *„Благодаря ви, благодаря ви, че приехте поканата ми. Вие сте били в София, нали?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Можем ли да кажем, че писателят всъщност е очите на обикновения човек?“* **(последен въпрос)**

Гор Видал казва, че за него е удоволствие да бъде отново в София. А относно мисията на писателите, че „те са по-скоро предупреждаващи канарчета – като ония в мините, отколкото очи“.

– Кеворк Кеворкян (към Джаки Колинс, писателка, ГЛ, САЩ, Бевърли Хилс, 2003)

КК: *„Много се радвам да ви видя, как сте? Какво е настроението ви?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Кажете ми любимата си фраза за финал?“* **(последен въпрос)**

Джаки Колинс отговаря, че много ѝ е приятно да е тук, тя е добре, и пита водещия как е? А нейната любима фраза е това, което ще пише на надгробния ѝ камък: „Тя раздаде на много хора много удоволствие“. Мисли, че това казва всичко за нея. Кеворк чрез първите си въпроси търси „емоционален вход“ към кралицата на любовните романи, той любезно ѝ подсказва, че е отлично запознат с много нейни произведения и някои специфики в творческата ѝ работа. Тя не отрича, че пише и редактира на ръка, че героите на нейните романи са *„вътре“* в нейната писалка, че има дни, в които написва цели 20 страници, а в други – само две. В случая водещият бързо скъсява емоционалното и духовното разстояние между себе си и популярната писателка, убедително конструира споделено комуникативно пространство, в което събеседникът вижда в негово лице сродна душа. Оттук насетне разговорът тръгва като по вода.

– Кеворк Кеворкян (към Джон Гълбрайт, учен, ГЛ, Кеймбридж, Масачузетс, 2003)

КК: *„Кой от лидерите всъщност е истински водач?“* **(първи въпрос)**

КК: *„И така, доброто трябва да бъде за всички, казвате вие?“* **(последен въпрос)**

Джон Гълбрайт отговаря: „Кой е водач днес? Е, бих искал да имаме по-силни лидери, по-интелигентни лидери по целия свят“. Надява се, че доброто ще победи. „Повечето хора днес се ползват от по-добър живот, отколкото, когато аз съм се родил, така че напредък има“.

В първите си въпроси Кеворк се опира главно на професионалната биография на Гълбрайт, който е световен експерт по икономика, съвет-

ник на президентите Рузвелт, Кенеди и Джонсън. Въпросите търсят *„интелектуалния вход“* към неговата персона, която ще позволи да разкрие себе си пред зрителите, да развие философските си виждания за американските президенти като световни лидери, за основните им постижения и грешки. Гълбрайт не скрива, че би искал в света да има по-силни и по-интелигентни лидери. Че Джон Кенеди е бил президент с голям чар и истински интелигентен. Че Линдън Джонсън е бил един от най-ефикасните, най-добре работещи и интелигентни политици.

Въвеждащите въпроси често определят посоката на целия разговор, в който изненадващите въпроси понякога „изскачат“ в неговия край. Всеки разговор е донякъде уникален, той е пригоден към събеседници, които също са уникални. При Гълбрайт например последният въпрос е парафраза на негово послание: *„И така, доброто трябва да бъде за всички, казвате вие?“*.

– Кеворк Кеворкян (към Паулу Коелю, писател, ГЛ, Тарб, Франция, 2003)

КК: *„Защо ви намираме в градчето Тарб, какви духове има там, какви нашепвания, какви ветрове?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Днес казахте ли – Мактуб – „Каквото е писано“?“* **(последен въпрос)**

Паулу Коелю отговаря, че в това градче „човек може да влезе във връзка със себе си“. Иначе непрекъснато казва Мактуб.

Първите въпроси към събеседника са насочени към неговото местоживеене, художествени произведения и начин на живот. Кеворк се втурва в защитената интимност на писателя – в разговорна форма *„изследва“* неговото отношение към *жените, секса, многобройните му бракове*. Той иска от Коелю известно разяснение за духовната му изолация в малко френско градче, за най-новия му роман, който носи странното заглавие *„11 минути“*, което обозначава времето, необходимо за един сексуален акт, за отношението му към жените и неговите четири брака. Коелю бързо „влиза“ в „творческата си кожа“, неговите отговори са обширни и донякъде философски – в малкото селище той търси най-вече връзка със себе си, чрез секса се опитва да събере в едно цяло тялото и душата, и всъщност е убеден, че у нас има едно мъжко и едно женско начало, което се проявява във всичко.

– Кеворк Кеворкян (към Ноам Чомски, учен, ГЛ, САЩ, 2004)

КК: *„Проф. Чомски, защо смятате, че американските имперски амбиции са опасни дори за САЩ?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Какво има в сърцевината на бъдещето според вас?“* **(последен въпрос)**

Първите въпроси са особено важни, те въвеждат събеседника и зрителя в тематичното поле на разговора, подготвят неговото *„разгъване“* като семантика и времетраене, изграждат необходимата медийна и емоционална атмосфера, която помага на събеседника да представи себе си в най-добра светлина. Въпросите в началото на разговора или привличат вниманието на зрителите, или ги оставят равнодушни. Кеворк постоянно внимава с какви въпроси започва едно интервю, още повече – телемост, в който той обикновено разговаря със събеседник, който е постигнал успех и световна слава.

Първите му въпроси към мислител от ранга на Чомски са съвсем различни. Те нямат нищо общо с тези, които той задава към други известни събеседници. Още в началото проблематизира разговора с **Ноам Чомски**, защото знае, че има срещу себе си един от най-известните световни учени в математическата лингвистика, политолог и публицист, чието мнение и позиции се приемат като *„разум и съвест“* от целия свят. Разговорът бързо *влиза* в най-важните стратегически теми. Чомски отговаря подобаващо на своя ранг – дълбоко и откровено. Според стратегическата доктрина САЩ имат право на господство в световен мащаб, но навлизането в Ирак е нагло предизвикателство на общественото мнение... Той не смята, че Русия е търпелива към САЩ, нейната нападателна боеспособност се разширява неимоверно. А САЩ изразходват почти толкова за въоръжение, колкото целият свят, взет заедно, и на по-високо технологическо равнище.

– Кеворк Кеворкян (към Ернест Мулдашев, учен офталмолог, ГЛ, Уфа, Башкирия, 2004)

КК: *„Вашата книга „От кого сме произлезли“ се появи през 98-а... Има ли някакви корекции в хипотезата ви от тогава?“* **(първи въпрос)**

КК: *„В едно ваше интервю вие казвате, че изучаването на т. нар. тънки енергии в Русия е получило силно развитие и поради това и вие сте получили подкрепа във вашите търсения. Какви са тези тънки енергии?“* **(последен въпрос)**

В този телемост Кеворк рязко променя *рамката* на разговора. Той подхожда различно – за *„входа“* и *„изхода“* на това интервю. Главно поради необичайния събеседник и неговите твърде оспорвани идеи. За водещия е важен не толкова събеседникът като популярна личност, колкото нестандартните му идеи. Те са във фокуса на целия разговор. Мулдашев отговаря, че няма корекции в неговите хипотези, те се потвърждават, но

и усложняват. А отговорът на последния въпрос на водещия е направо фантастичен: „Ако се вземат от човек малко клетки от кожата на тъкан и се сложат в тази лазерна матрица, то може да се вдигне температурата му до 45 градуса и той ще умре, ще умрат и всичките му роднини. Това е ново оръжие“. Кеворк буквално остава безмълвен пред тази ужасна перспектива.

– Кеворк Кеворкян (към Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, Арлингтън, Виржиния, 2004)

КК: *„Ти можеш да живееш навсякъде по света. И навсякъде в Америка. А защо си в Ричмънд? Какво има толкова в Ричмънд?“* **(първи въпрос)**

КК: *„Имаш италиански корени, а там, в Италия, книгите ти излизат с псевдоними?“* **(последен въпрос)**

Дейвид Балдачи много харесва родния си град Ричмънд, в който живеят неговите родители. В Италия първоначално използва псевдоним, защото са му казали, че италианците не биха купили трилъри, написани от италианец. Но вече не е така.

Първообразните/Оригиналните въпроси

Кеворк не се уморява да задава много оригинални, толкова различни въпроси, за които никой преди него не се е сетил. Най-често посланието на тези въпроси се изразява в необичайна форма и в разговорен стил. Целта на водещия е да изненада събеседника с неочакван въпрос, който ще събуди неговия интерес, от който ще последва искрен и любопитен отговор. Телевизионният диалог по този начин гарантира нарастващия интерес на зрителите, а оттук – и успеха на предаването.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Кончаловски, кинорежисьор, ГЛ, Флоренция, 2002)

КК: *„Вие казахте веднъж, че проблемът на руснаците е, че са бели?“*

Андрей Кончаловски отговаря, че главният проблем на руснаците е, че светът не ги разбира.

– Кеворк Кеворкян (към Владимир Жириновски, политик, ГЛ, Москва, 2002)

КК: *„Една от анкетираните беше казала, че обаянието на Путин е като очарованието на питон, как ще коментирате това?“*

КК: *„Вие сте шесто дете в семейството. Какви предимства ви дава навалицата?“*

Владимир Жириновски казва, че Путин е по-скоро хирург с много тънък скалпел, който много внимателно провежда всички операции. Иначе се е родил от много зрели родители и затова е по-силен и по-умен от своите братя и сестри. Затова е най-добре да се родиш последен.

– Кеворк Кеворкян (към Анджей Вайда, кинорежисьор, ГЛ, Варшава, 2002)

КК: *„Мнозина смятат, че сте най-прочутият поляк след папата. Какво стана със сценария ви за него?“*

Анджей Вайда казва, че от този сценарий се е заинтересувал Кщищоф Зануси, който най-дълбоко е навлязъл в тази тема. Той е отличен режисьор и сценарист и ще бъде добре, ако точно той направи филм за Йоан Павел Втори.

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Вознесенски, поет, ГЛ, Москва, 2002)

КК: *„Въпрос на Славчо Кисьов, Бачковски манастир – „Какво става с идиотите, за които пишете? Свършиха ли се, или се умножиха?“.*

Андрей Вознесенски казва: „Идиотите никога не свършват. И независимо от системата, броят на идиотите в нашата страна е същият, както и преди, макар че сега заемат други места“.

– Кеворк Кеворкян (към Гор Видал, писател, ГЛ, „Пасифик телевижън“, Лос Анджелис, 2003)

КК: *„Постоянна война за постоянен мир“ – и продължението на заглавието ви е: „Как станахме толкова мразени?“. Наистина ли сте мразени?“*

КК: *„Имаше“ Евангелието според Гор Видал – а бъдещето според Гор Видал? Какво ще стане с империята?“*

Според **Гор Видал** онези, които трябва да бъдат мразени, са представителите на корпоративна Америка, на бизнеса, които са войнолюбци, които предпочитат едностранните посегателства. А относно бъдещето смята, че според Втория закон на термодинамиката всичко се стича. И ние по своя ред ще изтечем.

– Кеворк Кеворкян (към Джаки Колинс, писателка, ГЛ, САЩ, Бевърли Хилс, 2003)

КК: *„Един от героите ви каза за Бевърли Хилс, че там лайната са понагъсто, отколкото в канализацията?“*

КК: *„Вие не се ли усещате обаче в един капан? В капана на очакванията на читателите? Очакват едно и също може би?“*

Джаки Колинс казва, че тя пише на сленг и вероятно преводът е по-пиперлив от оригинала. Иначе тя не пише една и съща книга сто пъти.

– Кеворк Кеворкян (към Паулу Коелю, писател, ГЛ, Тарб, Франция, 2003)

КК: *„Кои са по-предани на личната си легенда, мъжете или жените?“*

Специално място в разговора има оригиналният и твърде необичаен въпрос на Кеворк: *„Ако някой обикновен човек ви каже, че хлябът е по-важен от вярата, какво ще му кажете?“*. Въпросът е зададен в необичайна, но разговорна форма. Той носи ясното послание на водещия кой всъщност е верният избор – между **хляба** (материалното) и **вярата** (нематериалното)?

Коелю отговаря пространно, като излага житейските си принципи. За него: „Поначало вярата не е нещо, което човек получава... Вярата, любовта, бракът, тези големи ценности, които носим в сърцето си... не са материални, не можеш да ги сложиш в джоба си, в сейф в банката и да се надяваш те да останат непокътнати... Това е ежедневна борба, ежедневно завоюване и трябва да разчиташ на силата на любовта си, на волята си“.

– Кеворк Кеворкян (към Ноам Чомски, учен, ГЛ, САЩ, 2004)

КК: *„Сюзън Зонтаг беше казала, че Америка не трябва да бъде само силна. Каква слабост може да си позволи Америка?“*

КК: *„Британският „Гардиън“ наскоро ви нарече „иконата на лявото пространство“. Вашият коментар?“*

КК: *„А били сте жертва на някаква несвобода?“*

Ноам Чомски казва, че американската военна сила е основната слабост на Америка. Политиката, довела страната до натрупването на огромен, непогасим дълг, е в ущърб на народа. Що се отнася до лидерите на мнението, интелектуалецът някак не приема, че хората могат да мислят със собствената си глава, той всъщност постоянно се стреми да ги води, вместо да ги остави сами да решават проблемите си. По отношение на несвободата Ноам Чомски не скрива, че многократно е лежал в затвора за своите обществени позиции и действия.

– Кеворк Кеворкян (към Ернест Мулдашев, учен офталмолог, ГЛ, Уфа, Башкирия, 2004)

КК: *„Вашият биоматериал алоплант е приготвен от тъкани на умрели хора, нали така?“*

КК: *„В такъв случай възможно ли е да има пренос на някакъв вид информация? От тъканта на умрелия човек?“*

КК: *„Вие смятате, че човечеството е било създадено отново след всемирния потоп от сомати в тибетските пещери. И твърдите, че след потопа човекът е бил отново клониран. Тогава и Адам и Ева ли са били клонирани отново?“*

Ернест Мулдашев отговаря, че при експедицията в Хималаите стига до хипотезата, че влагата в човешкия организъм преминава в неизвестно на науката четвърто състояние. Оказва се, че водата, освен *твърда, течна, газообразна*, може да бъде и *еластична*. Убеден е, че паралелният свят се намесва в нашия свят. Според него на Земята има няколко места за клониране на хора, първото е Тибет.

– Кеворк Кеворкян (към Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, Арлингтън, Виржиния, 2004)

КК: *„В твоя случай, при какви обстоятелства мечтата ти да станеш писател, щеше да остане само, както ти казваш, „проблясък в уморен взор“?“*

КК: *„Защо все пак Господ е толкова щедър към тебе? Сигурно имаш някакво обяснение?“*

Дейвид Балдачи отговаря: „когато започнах да пиша, не очаквах, че това ще стане мое поприще, с което да си печеля хляба. И според мен това е единствената причина, на която се дължи днешният ми успех. Захванах се с писането по най-същинската и важна причина. Не за да ми плащат, не за да се прехранвам. В продължение на години аз пишех и никой не знаеше, че го правя… За мен вярата е нещо особено важно, както и за немалко хора, които познавам. Вярата ти дава вътрешна сила. Да вярваш, че има нещо по-високо, по-голямо от теб. Понеже животът е пълен с предизвикателства, с поражения, с трудности и ако имаш някакъв запас вътре в себе си, от който да черпиш увереност, би могъл да се справиш с живота, би могъл да построиш по-добър свят за себе си“.

Оригиналните метафори

Кеворк често използва в своите въпроси оригинални метафори и сравнения. Това прави въпросите му по-интересни и по-лесно разбрани от зрителите. В оригиналните метафори, които съдържат въпросите, има немалка доза изненада, което повишава интереса на зрителите към интервюта и събеседника.

Някои примери:

– в интервю с **Владимир Жириновски** цитира негови сравнения – метафори за Русия – като смесица от: *„купища лъжи, кретени и лоши пътища“;*

– в интервю със **Сейф ал Ислам** (син на Муамар Кадафи) използва за него две метафори: *„Художникът, който рисува гласа на пустинята“* и *„Художникът на embargoto“;*

– в интервю с **Джон Маккуик** използва метафората: *„Какво иска дяволът в тебе, Джон?“.*

Всяка от тези метафори „насочва“ зрителя към определено качество от характера на събеседника, което е важно за зрителя, за да разбере по-добре/по-точно неговото послание. Метафорите по същество улесняват диалога между събеседника и зрителя. Донякъде те резюмират майсторството на водещия да води умен разговор – с умни събеседници, предназначен за умни зрители.

„Неудобните“ въпроси

Тези въпроси условно могат да се определят като „неудобни“. Кеворк често ги задава с придружаващо извинение, неизменно чрез *„вие* форма“, внимателно и с уважение към събеседника. Неговият стил и маниер на водене на интервюто няма нищо общо с *„телевизионното човекоядство“* на някои „водещи“ на малкия екран, които „изгряват“ обикновено за един сезон. За разлика от тях Кеворк *„влиза“* в телевизията, за да остане там завинаги – като еталон на качествена журналистика, която се превърна в модел за изучаване и следване.

Някои примери:

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Кончаловски, кинорежисьор, ГЛ, Флоренция, 2002)

КК: *„Някъде бяхте писали, че един генерал бил готов да умре за Русия, но предпочитал да живее във Франция?“*

КК: *„Комунизмът извисяваща лъжа ли беше?“*

КК: *„Имаше ли период, в който вече не знаехте къде искате да живеете?“*

Андрей Кончаловски казва, че наистина има такъв белогвардейски генерал, който е живял в емиграция, тези думи са негови. Що се отнася до комунизма, той не е лъжа. Това е мечта.

– Кеворк Кеворкян (към Владимир Жириновски, политик, ГЛ, Москва, 2002)

КК: *„В една анкета Путин беше посочен като секссимвола на Русия. А вие бяхте едва на осмо място?“*

КК: *„Кое животно можете да убиете с голи ръце?“*

Владимир Жириновски отговаря, че държавният глава винаги има по-голямо влияние върху гражданите на Русия, а той представлява опозиционна партия. Признава, че в детството си е отглеждал зайци и за да има месо, е трябвало да ги убива.

– Кеворк Кеворкян (към Анджей Вайда, кинорежисьор, ГЛ, Варшава, 2002)

КК: *„Някои казват, че сте човек на премерените решения, че в тоталитарните години не сте поемали излишни рискове? Така ли е наистина?“*

КК: *„Казвали ли сте, че ако видите зрител да напусне прожекцията на ваш филм по средата, ще страдате?“*

Анджей Вайда казва, че при тоталитаризма така е разбирал нещата, за да може да направи филми като „Човекът от мрамор“ и „Човекът от желязо“. И никога не е казвал, че ще страда, ако види зрител да напуска прожекцията на негов филм.

– Кеворк Кеворкян (към Андрей Вознесенски, поет, ГЛ, Москва, 2002)

КК: *„Сега номенклатурата, поне в оня вид, не съществува. Скучно ли ви е? Имате ли други врагове?“*

Андрей Вознесенски казва, че *други врагове няма*.

– Кеворк Кеворкян (към Гор Видал, писател, ГЛ, „Пасифик телевижън“, Лос Анджелис, 2003)

КК: *„Понеже споменахте руската мечка, искам да проверя нещо. Вярно ли е, че Греъм Грийн ви е казал, че Русия може да бъде управлявана – цитирам – „единствено от човек от КГБ“?“*

КК: *„Бихте ли се срещнали със Саддам Хюсеин?“*

Гор Видал потвърждава думите на Греъм Грийн, които смята за правилни. Просто защото хората на КГБ са единствените образовани хора в Русия. Не смята за нужно да се среща със Саддам Хюсеин, не приема американския навик всичко да се поставя на лична основа.

– Кеворк Кеворкян (към Джаки Колинс, писателка, ГЛ, САЩ, Бевърли Хилс, 2003)

КК: *„С течение на времето не събирате ли малко повече милост за мъжете? Не ги ли амнистирате по малко?“*

Джаки Колинс отговаря, че някои от най-добрите ѝ приятели са мъже. Всъщност има цяла група мъже приятели, които я виждат като „наше момиче“, „мъжко момиче“… В нейните книги има и добри, и лоши мъже. Просто предпазва жените от лошите мъже. А нейните книги са в

стила рокендрол, защото са зрелищни, а героите са много красиви. „Това е десертът, това е бонбончето на живота“.

– Кеворк Кеворкян (към Джон Гълбрайт, учен, ГЛ, Кеймбридж, Масачузетс, 2003)

КК: *„Президентът Кенеди ли беше вашият любимец?“*

Джон Гълбрайт признава, че с президента Кенеди са били приятели. „Той беше човек с голям чар, истински интелигентен.... Той проявяваше загриженост за целия свят, за хората, където и да са те“.

– Кеворк Кеворкян (към Ернест Мулдашев, учен офталмолог, ГЛ, Уфа, Башкирия, 2004)

КК: *„Горкият Дарвин, сега сигурно ви гледа осъдително от небето?*

КК: *„Според вас къде е Дарвин – в рая или в ада?“*

Ернест Мулдашев, с чувство за хумор, казва, че Дарвин сигурно го гледа осъдително, но те двамата ще се видят на оня свят. А Дарвин едва ли е в ада, сигурно са го изпратили в някакъв свят и той там живее като обикновен човек.

Наративът

Структурата на вълшебната приказка се преизгражда в телевизионния разказ – с добрия юнак / лошия змей / битката между тях / щастливия завършек. „Повечето успешни истории остават с отворен край“ – констатира Ювал Ноа Харари. Когато търсим смисъла на живота, ние искаме история, която да обясни какво означава реалността и каква е моята конкретна роля в тази космическа драма… Да разбереш смисъла на живота, означава да разбереш своята уникална функция, а да живееш добър живот, означава да изпълниш тази функция **(22)**.

Според Владимир Проп в митовете и вълшебните приказки „събитията са били не толкова разказвани, колкото условно-драматично изобразявани… Митовете са съставна част не само на живота; те са част от всеки човек поотделно. Да се отнеме разказа от човека, означава да му се отнеме животът“ **(23)**.

Кеворк постоянно има желание да разкаже най-добре житейската история на своя събеседник. Той постига тази цел чрез *структурата / съдържанието / подредбата* на въпросите в интервюто. Всеки телевизионен водещ трябва така да подреди въпросите към събеседника, че да получи от него искрени / емоционални / задълбочени отговори, които насищат медийния разказ със събития, герои, мъдрост и изстрадан опит.

Телевизионното интервю винаги е разказана история, в която има *основен сюжет / главни действащи лица / кулминация / развръзка / финал.* Кеворкян има безспорен талант да превръща интервютата, които прави, в любопитни разкази за *подвизите / доброто и злото / битките / победите* на своите герои. В тях неизменно има добре разказана история, която донякъде се дължи на голямата му любов към литературата и на сериозния му опит като литературен критик. Но и на невероятната му интуиция за огромните възможности на телевизията да разказва *оригинални/завладяващи истории*.

Сравнителният анализ на развитието на наратива в две интервюта на Кеворкян – с художника **Никола Манев** (в студио, ГЛ, 2003) и с писателя **Паулу Коелю** (чрез телемост, Тарб, Франция, ГЛ, 2003), се основава на два вида индекси.

Първият индекс съдържа основните елементи, които изграждат всяка разказана история: *времетраене на интервюто / брой на въпросите / сюжетни линии / основни герои / морален императив / кулминация / финал.*

Времетраене на интервюто

Интервюто на Кеворк с Никола Манев съдържа текст в размер от **13 страници.** Интервюто с Паулу Коелю е по-дълго – текстът му е в размер от **21 страници.** Това се дължи главно на по-дългите отговори на големия писател, които са изпълнени с многобройни истории и различни сюжети. Стилът на отговорите на Коелю показва неговото умение пространно и увлекателно да разказва различни истории от своя живот.

Брой на въпросите

Кеворк задава на Никола Манев **58 въпроса.** А на Паулу Коелю – **28 въпроса.** Или водещият задава два пъти повече въпроси на Никола Манев в интервю, което е доста по-малко като времетраене. Неговите въпроси към Паулу Коелю са по-малко на брой, но отговорите на писателя са много обширни, те съдържат най-различни истории. Което показва, че качеството и оригиналността на разказаната история не зависи от нейната продължителност във времето. Всяка история успешно може да се разкаже – с малко или с много думи. Всичко се свежда до стила на повествованието и творческия подход на разказвача.

В интервюто на малкия екран „разказвачът“ винаги е раздвоен герой и медиен образ. Водещият и неговият събеседник едновременно „разказват“ сюжета и творческата история.

Сюжетните линии

Въпросите на Кеворк подтикват събеседника да разкаже различни истории и сюжети от своя живот: *детството / младостта / родителите / приятелите / творчеството / смисъла на съществуването / битките / поражения*та / *победите*. Водещият често събира в един въпрос *няколко истории / няколко сюжета / няколко разказа, едновременно свързани с личния живот и неговото творчество*. Това разнообразява разказа, изпълва го с много лични и социални моменти и някои повествователни обрати.

Някои примери:

***КК* (към Никола Манев, художник):** *„Имаш ли поне един комплекс?“*

НМ: „Комплекси имаме всички. Когато бях по-малък, имах комплекс, че съм много висок и носех извънредно ниски обувки. След това комплексът ми беше, че имам голям нос. С теб го имаме този комплекс от известно време... По едно време имах комплекс, че съм много красив. И просто се криех да не ме виждат. Слава богу, излекувах се и от него. Сега имам един голям страх – някой ден да не се окаже, че нито вино има по пазарите, нито хубави жени на улицата. Това е един жесток страх, който ме преследва. Други комплекси нямам. Чувствам се свободен.“

***КК* (към Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003):** *„Когато преследваме личната си легенда, трябва ли да ненавиждаме всяка власт?“*

ПК: „Не, според мен, не. Мисля, че всъщност за всичко е необходима воля. Спомням се, че личната ми легенда бе да бъда писател, и аз непрекъснато отлагах да я преследвам. Най-напред, защото мама ми казваше: „Забрави за тая работа, това е невъзможно, в Бразилия човек не може да се прехранва с писателски труд“. По-късно, някъде на 20 години, започнах да осъзнавам, че единственото, което ме прави щастлив, е да пиша, и същевременно си казах: „Боже, ами, ако се опитам и не успея, какво ще стане с живота ми?“. И отново отлагах и отлагах, докато станах на 38 и направих поклонничеството си до Сантяго де Компостела, и си казах: „Мога и още да отлагам мечтата си, или да се изправя лице в лице срещу нея. Да, мога да претърпя поражения, мога да страдам, може би и никога няма да намеря издател, но поне ще зная“, тогава вече знаех, че се боря за нещо, което за мен има значение, така че никога не е твърде късно да започне

човек. Аз започнах, когато бях почти на 40. Според мен няма подходяща възраст, всяка възраст е подходяща."

Въпросите на Кеворк съдържат условието за всеки разказ – той трябва да има увлекателен сюжет и основни герои, които извършват определени действия, в хода на които преживяват множество перипетии.

Следователно главното условие за всеки качествен телевизионен разказ са въпросите на водещия. Именно те дават възможност на събеседника да представи себе си по най-добрия начин. Или му отнемат тази възможност. Въпросите на водещия първоначално изграждат разказа – с неговия увлекателен сюжет, основни герои, техните действия, възходи и поражения.

Основните герои

Във вълшебните приказки юнакът трябва да открадне златната ябълка или да освободи принцесата от злата магия, да пребори лошия змей и въздаде нужната справедливост. В телевизионното интервю събеседникът е основният герой, който *„разказва"* живота си – в личен и социален контекст. Колкото по-искрен е на малкия екран в разказа си за трудностите в своя живот, толкова е по-истински. И, естествено, събужда и по-голямото доверие на зрителите. Но за да *„извадиш"* някои съкровени мисли и тайни от душата на събеседника, трябва да имаш големия талант да задаваш въпроси. Иначе няма как на малкия екран да се роди една добре разказана история.

Някои примери:

***КК* (към Никола Манев, художник, ГЛ, 2003):** *„Кой влак не успя да хванеш досега?"*

НМ: „Ох, колко много влакове! Все едно да те питам теб, като ходиш на китайски ресторант, коя манджа не изяде. 500 манджи ти предлагат, ти взимаш една манджа и остават 499. Същата работа е и с влаковете. Толкова много влакове има! Вземеш един, неминуемо другите остават невзети. Затова ще ползвам една фраза, за която се сетих – че животът ми е един кръстопът от носталгии. Като взема онзи влак, започвам да съжалявам, че не съм взел другия влак. Като взема този, викам си защо не взех онзи. Непрекъснато някакво чувство на разминаване. Много влакове не съм взел. Много влакове. Но не съжалявам."

***КК* (към Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003):** *„Защо точно 11 минути? (за сексуалния акт)"*

ПК: „Това е книга за разделението между тялото и душата. Когато ги съберем в едно, има няколко начина това да се прояви, и един от тях е сексът. 11 минути според мен е времето, през което трае една сексуална връзка. В книгата се разказва за една бразилска проститутка, която отива в Женева, за да заработи някоя и друга пара, но всъщност тя търси себе си. Първоначално възнамерявах да пиша за тайната на секса, но лека-полека си дадох сметка, че за да пишеш за най-прекрасното проявление на тялото и душата, най-напред трябва да започнеш с най-профанираната, с най-трудната форма на секса – секса извън сферата на любовта. И, както знаете, горе-долу 11 минути трае едно сношение.“

Тези примери показват, че в телевизионното интервю *един изключителен разказ* може да се роди само вследствие от *един изключителен въпрос*. Той е достатъчен, за да бъде майсторски разказана житейската история на главния герой.

Моралният императив

Разказаната история най-често включва идеите на героите за *доброто и злото, позволеното и непозволеното, справедливото и несправедливото*. Разказът носи в утробата си поуката, която се ражда от човешките действия и грешки.

Някои примери:

КК **(към Никола Манев, художник, ГЛ, 2003):** *„Свободата оказа ли се полезна за българския художник?“*

НМ: „Свободата винаги е полезна абсолютно – и за българския, и за албанския...“

КК: *„В годините на прехода?“*

НМ: „Да, защото той бе живял във фалшива оранжерия, която няма контакт с външния свят, всичко става вътре с едно изкуствено отопление. Сега оранжерията спря да функционира, отвориха се прозорците, хората тръгнаха по света и вече всичко става по пътя на естествения подбор, на истинските стойности.“

КК **(към Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003):** *„Имаше една фраза, която аз ще си позволя да редактирам – „Вярата е жалък сос, ако няма с какво да го ядеш“. Ако някой обикновен човек ви каже, че хлябът е по-важен от вярата, какво ще му кажете?“*

ПК: „Бих казал, че поначало вярата не е нещо, което човек получава. Има един стар мистик, който казва: „Вярвам, когато съм на тротоара, и

след като пресека улицата, от другата страна, вече съм загубил вярата си“. Понякога хората се обвиняват за това, че нямат вяра, за това, че са я загубили. Според мен не е така. Да, има моменти, в които човек се чувства зле, в които се чувства обезверен. Оглеждаш се и си казваш – Бог е отвърнал поглед от мен, но вътре в себе си аз знам, че връзката не е прекъсната и че проблемът не е във вярата ми, а в светлината на вярата, която се мести от едно място на друго. Тъй че никога не вземайте вярата наготово, нито нищо друго. Вярата има своите върхове и падове, тя не е една права линия, не е път, не е цел, до която можеш да стигнеш, след което вече нищо няма да губиш...“

Всеки от двата разказа е изпълнен с много образи и метафори, случки и идеи. Но те стават възможни само въз основа на оригиналните въпроси, които водещият постоянно задава.

Кулминацията

В интервютата на Кеворк кулминацията идва някъде в средата на разговора, когато той задава на събеседника необикновен, дори предизвикателен въпрос. Събеседникът е длъжен безстрашно да поеме хвърлената ръкавица.

Някои примери:

***КК* (към Никола Манев, художник, ГЛ, 2003):** „*Сетих се пак за Боске. Той казва, че (Салвадор) Дали е единственият Дон Кихот на пансион при Фройд. Кажи ми за твоя пансион?*“

НМ: „Моят пансион не е при Фройд. Аз съм един Фройд на пансион при Дон Кихот. Защото аз обожавам Дон Кихот. Велик, великолепен, страхотен герой. Обичам го! При него съм на пансион. Понеже ме питаш – отговарям“.

***КК* (към Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003):** „*Извинявайте, вие религиозен ли сте, или вярвате?*“

ПК: „Аз съм католик. Между другото, Тарб е много близко до Лурд, на около 20 км, и месата, светата служба, е повод да се моля на Бога. Да участвам с всички останали в едно и също тайнство. А неговите отговори са много. Но според мен въпросите са далеч по-интересни от отговорите...“

Героите на тези два разказа казват за себе си съкровени, много лични неща, свързани с приобщаването им към голямата живопис и литература, към идеите и вярата в Бог и религиозното тайнство на молитвата. Това действително е кулминацията на разказа в тези две интервюта.

Финалът

Краят на разказа обикновено съдържа поуката, която ни дава разказаната история. Поуката за героите / техните действия / житейските обстоятелства / нас самите като участници. Интервюто като медиен разказ също носи поуката и я предава на зрителя. Проблемът е дали финалът на едно телевизионно интервю се превръща в негова поанта или не.

Някои примери:

***КК* (към Никола Манев, художник, ГЛ, 2003):** *„И какво се оказа?“* (за пчелите – б. м., М. П.)

НМ: „За мен пчелите бяха най-съвършеното общество, най-модерното общество, най-организираното, най-точното, най-благородното. И какво се оказа? Че често пчели крадат други пчели! Значи един кошер краде друг кошер.“

***КК* (към Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003):** *„Днес казахте ли – Мактуб – „Каквото е писано“?“*

ПК: „Да, да, казвам, непрекъснато казвам Мактуб. Каквото е писано – каквото и да става в живота ми за добро и за лошо. Разбира се, човек се бори, бори и бори. Е, понякога успява, обаче трябва да се бориш за нещата, които смяташ за важни, и един ден разбираш, че си тропал не на онази врата, на която трябва, домогвал си се до нейния праг, а се оказва, че не е врата, а стена...“

И двете интервюта имат изключително силен финал, който се дължи на журналистическото майсторство на Кеворк успешно да завърши разговора, и на таланта на събеседниците да покажат характер и мъдрост чрез финалните си думи.

Следователно качеството и ефектът на телевизионния разказ се дължи колкото на *умните / проникновени / интелектуални / злободневни въпроси* на Кеворкян, толкова и на *умните / екзистенциални / изпълнени със самоирония отговори* на неговите събеседници.

В телевизионния разказ, от голямо значение е как се структурират въпросите по съдържание и тематика.

Първият и последният въпрос

Кеворк обикновено избира различен подход, за да започне „медийния разказ“ за своя герой. **При Паулу Коелю** търси причината за неговото пребиваване именно във Франция, която свързва с тайнството и маги-

ческата съдба на неговите герои (***КК:*** *„Защо ви намираме в градчето Тарб, какви духове има там, какви нашепвания, какви ветрове?“*). **При Никола Манев** неговият журналистически подход е друг. С **първия въпрос**: *„Не преувеличаваш ли малко в опита си да чирпанизираш Париж?“*, акцентира върху творческата воля, която не може да избяга от родното си място, пресъздадено в изображения и думи. Подходът на водещия, като правило, съответства на творческата персона на събеседника, особеностите на неговия характер и творческа съдба.

Последният въпрос на водещия, аналогично, следва *„психограмата“* на събеседника. От **Паулу Коелю** иска финално изречение, което писателят предлага като девиз: „Който дръзва, печели!“. А **Никола Манев** директно пита за фразата, която ще остави? И той оставя: „Светлината е пъпната връв с вечността“. Или – като тематика разказите в тези две интервюта относително се рамкират по един и същ начин. Но тяхната обща картина е съвсем различна.

Ценностите, вярванията и убежденията

В интервюто с **Паулу Коелю** разказът се основава на няколко основни парадигми: *личната легенда между мъжете и жените / колизията между личната легенда и властта / дяволът, който винаги е от другата ни страна / религията, вярата и хлябът / молитвата, която не се нуждае от отговор / семейството, родителите / лудостта / алхимията като изкуство / Мактуб – каквото е писано*. Тези въпроси действително са драматичен разказ за едно обикновено момче, което с много сили и талант само изковава своя блестящ успех.

В интервюто с **Никола Манев** разказът се пропуска през филтъра на неговото творчество. Наративът се изгражда чрез няколко основни парадигми: *благородната лъжа в живота или творчеството / твореца, който умело измисля рекламно лого / високата оценка на Ален Боске за Манев като забележителен художник / художник – доставчик на картини / мечтата за негова картина на остров „Болшевик“ / за ползата от свободата на художника / критерия за нормалност в изкуството / релативизацията на нещата / Човека с главна буква / лицето на Господ / за човечеството, което гради и което руши*.

Чрез въпросите на водещия интервюто изгражда неподправен и искрен разказ за Никола Манев – като художник и човек. Той е нестандартен в своите идеи, творчески разбирания, житейска философия. Този разказ е толкова жив и истински, колкото и разказът в интервюто на Кеворк с Паулу Коелю.

Оригиналните въпроси

Подходите на водещия към двамата събеседници остават различни, но те „осигуряват“ изграждането на автентичен разказ за тяхното битие и творческа работа. Разказът за **Паулу Коелю** стъпва върху следните основни парадигми: *вярата и постоянната борба / религията и молитвата / поклонничеството / дявола от другата страна / Мадона като негов голям почитател / Мактуб – каквото е писано.*

Разказът за **Никола Манев** следва други основни парадигми: *Чирпан като Сицилия / равенството във Франция, което се постига с рязането на онези глави, които стърчат по-високо / сърцето, което е наляво, а портфейлът надясно / свободата, за която художникът би дал дори любовта си / този, който има право да рисува Господ.*

Или – двата разказа в тези интервюта са относително различни. Водещият внимателно адаптира всеки от тях към творческите персони, които ги изграждат. Прецизно изследва чрез въпросите си тяхната отдаденост (в изкуството и живота), истинската им любов към жените, работата, идеите, които ги правят щастливи.

Но целта на водещия е една и съща – интервюто, с помощта на въпросите, трябва да *напише/изобрази* искрен, верен и неподправен разказ за двама забележителни творци, които са нестандартни личности – в творчески и житейски смисъл.

„Неудобните“ въпроси

Те са необходимата „подправка“ във всеки разказ, която усилва неговата градация. Разказът за **Паулу Коелю** не пропуска някои важни елементи от интимния живот на човека: *продължителността на сексуалния акт според бразилския темперамент / мъжкото и женското начало в човека / четирите брака на писателя / несъответствието на личните легенди*.

Разказът за **Никола Манев** се основава на други важни парадигми: *жената, която според Салвадор Дали прилича на скрин / България като подходящо място за бездарника / клаустрофобията / влаковете в живота, които не е успял да хване.*

Медийният разказ

Тези два разказа са различни, защото двамата събеседници мислят и действат по свой начин, пътищата на техния успех не съвпадат. Но теле-

визионният разказ, който водещият изгражда чрез въпросите си, е цялостен и истински.

И когато според Ювал Ноа Харари в ролята на зрители: „повярвате на определена история, и най-малките подробности ви се струват изключително интересни, като същевременно оставате безразлични към всичко, което е извън обсега ѝ“. Същевременно: „Модерността не отхвърля излишеството от истории, наследени от миналото. Вместо това тя отвори супермаркет за тях. Модерният човек е свободен да взема мостри от всичките, да избира и да комбинира каквото приляга на неговия вкус“ **(24)**.

Зрителят наистина предпочита този телевизионен разказ, защото той му предлага медийни истории за редица творчески личности, в които те „оживяват“ с техния характер, воля, творчески постижения, грешки и слабости. В това се резюмира и голямата стойност на едно сериозно историческо изследване, което трябва да направи отново видими и актуални някои забележителни журналистически постижения.

Кеворк, като телевизионен журналист, наистина успя да превърне своите интервюта в истински медиен разказ, увлекателно да разкаже историите на многобройните си събеседници – чрез разнообразието и оригиналния характер на своите въпроси. Интервютата показват голямата му дарба да задава въпроси. Да ги формулира необичайно, извън познатия шаблон, да ги адаптира към всеки отделен събеседник. Да насища въпросите с допълнителен смисъл, в който понякога се улавя елегантно медийно намигване и лека закачка.

Блага Димитрова прецизно улавя смисъла и значението на въпросите на Кеворк в далечната 1981 г., още в началото на „Всяка неделя“: „Винаги съм смятала, че умението да зададеш въпрос, е високо интелектуално напрежение, по-ценно като интелектуално търсене, отколкото готовите отговори... За всекиго да изобретиш в течащите мигновения своеобразни, улучващи като стрели въпроси, без презастраховки и в същото време без наранявания, освен малко допустими одраскванията; не насочващи въпроси, а провокиращи, изненадващи, дяволити; за всекиго да откриеш нещо неповторимо, да подстрекаваш тъй трудното саморазкриване, да намериш ключ към затворените уста и души на хора с различни характери... И да не се обезличиш пред „знаменитостите“, а да запазиш своята индивидуалност, да застанеш като равен пред тях без „подкупваща скромност“, без угодничество. Наистина такава специфична дарба не се ражда всеки ден“ **(25)**.

Журналистически средства

Първото журналистическо средство, което Кеворкян използва, е биографията на събеседника, неговият социален живот и лична съдба.

Някои примери:

КК: *„Мадам Боаслие, кажете нещо за себе си. Разбрах за вас, че сте французойка, химичка?“*

(Бриджит Боаслие, президент на компания за клониране на хора „Клонейд“, ГЛ, 2003)

КК: *„Какъв беше първият ви спомен за Америка? Връщам ви назад – 25-а, „Уест Пойнт“, Ню Йорк?“*

(Гор Видал, писател, ГЛ, 2003)

КК: *„Ти си започнал с къси разкази. И си казвал, че е достатъчно да ти дадат няколко броя от списанието безплатно, и ти ще бъдеш щастлив?“*

(Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, 2004)

Второто журналистическо средство се основава на въпросите на водещия, които съдържат многобройни цитати от други автори.

Някои примери:

– в интервюто с **Виктор Суворов** Кеворк споменава писателите *Волкогонов, Лимонов*;

– в интервюто с **Джаки Колинс** – *Марио Пузо* и *Робърт Би Паркър*;

– в интервюто с **Гор Видал** – *Греъм Грийн* и *Хариет Бичър Стоу;*

– в интервюто с **Паулу Коелю** – *Габриел Гарсия Маркес, Уилям Фокнър, Джеймс Джойс.*

– в интервюто с **Дейвид Балдачи** – *Джон Гришам*, *Патриша Корнуел, Джеймс Патерсън.*

Третото журналистическо средство е активната употреба на *литературни сравнения, метафори, алегории* в неговите въпроси.

Някои примери:

КК: *„Как гледате на определението „кралица на любовните романи“? Кралица точна дума ли е?“*

(Джаки Колинс, писателка, ГЛ, 2003)

КК: *„Как гледате на онези, които продават „розовия цвят“?“*

(Дарио Фо, писател и драматург, ГЛ, 2003)

Четвъртото журналистическо средство е актуалният и злободневен характер на някои въпроси на водещия. Той не се страхува да зададе неудобен въпрос, особено актуален за конкретната ситуация.

Един пример:

КК: *„Вярно ли е, че сте обядвали с Исус Христос?“*

(Негово Преосвещенство Раёл, гуру, ГЛ, 2003)

Петото журналистическо средство е в отделни случаи рязката смяна на тематичния фокус на въпросите.

Някои примери:

КК: *„Като цяло какво мислиш за Америка? За Америка, след 11 септември? / Какво мислиш за Ирак?“*

(Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, 2004)

КК: *„Искам да ви върна към американската история. Чии ликове трябва да бъдат добавени върху планината Ръшмор в Южна Дакота?“*

(Гор Видал, писател, ГЛ, 2003)

Следователно в интервюто тематичните раздели на въпросите се сменят в зависимост от: събеседниците, тяхната националност, творчески профил, характер и социална чувствителност.

5. МЕДИЙНИ СТРАТЕГИИ

Трябва да има страст в журналистическия занаят,
не само кудкудякане

Кеворк Кеворкян

Интервютата чрез телемост също се подчиняват на някои медийни стратегии, които могат да се разделят на две основни групи. **Първата група** включва *Стратегията на въпросите/думите*, която е особено важна при разговор чрез телемост. **Втората група** включва редица стратегии, които се отнасят до поведението на водещия по време на интервюто.

Стратегия на въпросите/думите

Включва редица *езикови регистри*, които структурират въпросите и отговорите в интервюто в отделни тематични зони. Те разглеждат: **биографията** на събеседника, **ценностите**, към които се придържа, неговото

отношение към **историята**, любовта му към **Отечеството**, неговите идеи за **изкуството**, **литературните му познания**, възгледите му за **морала**, за смисъла на **съществуването**, неговите нагласи и очаквания за **бъдещето**.

Автобиографичен регистър

Автобиографичните въпроси в интервюта чрез телемост се появяват на различни места в разговора. В някои случаи – при събеседници от областта на науката, социални мислители (като **Джон Кенет Гълбрайт или Ноам Чомски**) – тези въпроси отсъстват. Но в интервюта с известни писатели (като **Дейвид Балдачи, Паулу Коелю, Гор Видал, Джаки Колинс**) те имат важно място. За водещия въпросите за семейството са по-скоро повод за задаване на други, много по-съществени, екзистенциални / морални въпроси, които се отнасят до съдбата на цивилизацията, човешкото битие и съществуване, смисъла на живота и смъртта.

Някои примери:

КК: *„А всички ли от изумрудения остров Ирландия наистина са добри разказвачи? Така е казвала майка ви. Изглежда вие сте имали фантастична майка. Как е било възможно да е толкова сигурна, че ще имате успех?“*

(Мери Хигинс Кларк, писателка, ГЛ, 2003)

КК: *„Има ли някакво значение това, че си отгледан от баба си?“*

(Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, 2004)

КК: *„Имаше ли някакъв егоизъм във вашето семейство?“*

(**Паулу Коелю**, **писател, ГЛ, 2003**)

КК: *„Какво значение имаха за Америка хора като дядо ви, сенатора Томас Гор?“*

(Гор Видал, писател, ГЛ, 2003)

Ценностен регистър

Чрез тези въпроси Кеворкян позволява на зрителя да се съизмерва с големите личности на времето и епохата, които гостуват в студиото чрез телемост, да съпоставя модели на мислене/социални идеи, които могат да внесат коренна промяна в развитието на обществото.

Някои примери:

КК: *„Веднъж вие казвате в едно интервю, че не сте плод на утробата на литературата, а на театъра. Това предимство ли е, или недостатък?“*

(Дарио Фо, драматург, ГЛ, 2003)

КК: *„Как ще коментирате фразата: „Всичко е във всичко“?“*
(Виторио Колизи, учен микробиолог, ГЛ, 2003).

Исторически регистър

Въпросите на Кеворкян от областта на историята често се основават на различни примери, които изпълват диалога между водещия и събеседника с многобройни исторически факти, личности и събития.

Няколко примера:

КК: *„Ако познаваш историята на болшевишката партия, от какво се плашиш в политическата си кариера?“*
(Сергей Станишев, политик, ГЛ, 2002)

КК: *„Вие гледате на американската история като на семейна история. Може ли да се каже така?“*
(Гор Видал, писател, ГЛ, 2003)

Патриотичен регистър

Любовта към Родината е постоянна тема във въпросите на Кеворкян. Чрез тях водещият проверява отношението на събеседника към *националните събития, идеи и герои.*

Някои примери:

КК: *„От музиката на Брегович става ли ясно какво има в балканската душа?“*

КК: *„Какво стана с балканеца през всичките тия години?“*
(Горан Брегович, композитор и певец, Ахмед Доган, политик, ГЛ, 2004)

Художествен регистър

При разговори с *писатели, поети, художници, режисьори, певци, диригенти* Кеворкян много често задава въпроси, които се отнасят до художествената сфера.

Някои примери:

КК: *„Въпрос на нашия зрител Валентин Загорски от София: „Как разбирате свободата в изкуството?“*
(Горан Брегович, музикант и певец, ГЛ, 2002)

Литературен регистър

При събеседници, които са *писатели, поети, художници,* Кеворкян задава въпроси, които са свързани с тяхната творческа работа.

Някои примери:

КК: *„А какво представлява душата на една книга, най-важното?“*

(Мери Хигинс Кларк, писателка, ГЛ, 2003)

КК: *„Как щеше да се развие литературната ви кариера, ако не беше романът ви „Градът и стълбът“?“*

(Гор Видал, писател, ГЛ, 2003)

КК: *„Твоят герой Сет Франк казва нещо знаменито – „Днес може да не ти провърви, но утрешният ден ще ти даде още един шанс“. Вярваш ли абсолютно в това?“*

(Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, 2004)

Етичен регистър

Кеворкян знае, че за зрителя е важно да възприеме събеседника като човек, който се придържа към определени етични правила в живота и професионалната си работа. Затова той пита защо популярен писател като Дейвид Балдачи, обявен от сп. „Пийпъл“ за един от най-красивите хора на света, е толкова предан на своето семейство / родители / сестра / съпруга и деца?

Други примери:

КК: *„Кой е в крайна сметка основният двигател на злото? Парите ли?“*

(Мери Хигинс Кларк, писателка, ГЛ, 2003)

КК: *„Началното ви предположение – кое е добро и кое лошо? От кое тръгвате?“*

(Андрей Кончаловски, кинорежисьор, ГЛ, 2002)

КК: *„Извинявайте, вие сте имали четири брака – несъответствие на личните легенди ли беше причината, или нещо друго?“*

(Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003)

КК: *„Кое беше най-голямото изпитание в живота ти? Може би болестта на сестра ти?“*

(Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, 2004)

Екзистенциален регистър

Въпросите, които се отнасят до *вярата / съществуването / живота и смъртта*, постоянно присъстват в интервютата на Кеворкян с известни писатели, поети, актьори, режисьори, музиканти.

Някои примери:

КК: *„Какво загуби безвъзвратно светът според вас?“*

(Дарио Фо, писател и драматург, ГЛ, 2003)

КК: *„Накрая, кажи ми какво мислиш за смъртта?“*

(Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, 2004)

Футуристичен регистър

Въпросите, свързани с опасностите и изненадите на бъдещето, обичайно присъстват в разговорите на Кеворк с известни учени и мислители на нашето време.

Някои примери:

КК: *„Как виждате следващата стъпка, какво идва след властта на зрелия капитализъм, какъв тип власт?“*

(Джон Гълбрайт, икономист и визионер, ГЛ, 2003)

КК: *„Някои ви наричат американския Нострадамус. Кажете ми какво предвиждате в следващите години, какво го очаква света?“*

(Гор Видал, писател и визионер, ГЛ, 2003)

Паралингвистичен регистър

При телемостовете водещият и неговият събеседник водят директен разговор, но не споделят едно и също медийно пространство.

Стратегия на основните познания на водещия

Сериозните познания на водещия му позволяват по-цялостно да представи своя събеседник на зрителя. Кеворкян активно работи именно за него.

Някои примери:

КК: *„Понякога странни хора могат да ни осигурят свободата, нали? Менахем Голан и Йорам Глобус, имам предвид.“*

(Андрей Кончаловски, кинорежисьор, ГЛ, 2002)

КК: *„Браян Роулинг казва на едно място, че вашият глас има уникалната възможност да се движи. Какво означава това? / Вашата автобиографична книга се казва: „Музиката на тишината“. Оказва се, че тишината също е нещо важно в музиката?“*

(Андреа Бочели, певец, ГЛ, 2002)

КК: *„Веднъж казахте, че пишете рокендрол. Продължавате ли да го твърдите?“*

(Джаки Колинс, писателка, ГЛ, 2003)

КК: *„Нали си спомняте първото изречение на „Сто години самота“, по памет цитирам: „Много години по-късно, изправен пред взвода за разстрел, полковникът си спомни онзи летен ден, когато баща му го заведе да види за първи път леда“. Как изглежда това при вас?“*

(Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003)

Стратегия на споделеното комуникативно пространство

Пол Рикьор говори за различаването на познавателната и емоционалната езикова дейност с вътрешното различаване между първичното и вторичното значение. „Първото е това, което фразата „заявява“ експлицитно (state), второто – това, което тя „внушава“. **(26)**.

В интервюто чрез телемост споделеното комуникативно пространство се създава главно чрез въпросите на водещия и отговорите на събеседника – в полето на тяхното общо разбиране и отношение към творческата работа.

Някои примери:

КК: *„На едно място много интересно обясняваш как се ражда твоята музика – правиш един колаж, даваш го на оркестъра си. Той не чува това, което ти си чул, и от смесването на всичко това излиза парчето. Така ли е наистина?“*

(Горан Брегович, музикант и певец, ГЛ, 2002)

КК: *„Продължавате ли да пишете на ръка? / И все пак колко думи дневно е нормата? Ако изобщо имате норма?“*

(Джаки Колинс, писателка, ГЛ, 2003)

КК: *„Утре на българския пазар ще бъде новият ви роман „Тук и отново“. Не е възможно да го зарежеш, преди да го завършиш. Както е при всичките ви книги... Представяте ли си читателя си, когато пишете една книга?“*

(Мери Хигинс Кларк, писателка, ГЛ, 2003)

Стратегия на благоприятната емоционална среда

Според Гилфойл: „Успешният диалог отговаря на следните фундаментални характеристики на ефективната комуникация: **1.** правдоподоб-

ност; **2**. емоционална връзка; **3**. образност; **4**. споделена територия и общи изгоди“ **(27)**.

Създаването на благоприятна емоционална среда преди всичко означава *прецизност на въпросите, точност и съгласие с истината*. Това създава емоционална връзка между *водещия – събеседника – зрителите.*

Кеворк (ако е нужно) непременно показва *корица на нова книга / колаж от репортажни кадри от културно събитие / фрагмент от интервю* и др. Всичко това прави диалога със събеседника събитийно и емоционално по-наситен.

Един пример:

КК: *„Има ли някакви мистерии с книгите ви? Извън онази с изчезването на първия ви роман за Джордж Вашингтон?“*

(Меги Хигинс Кларк, писателка, ГЛ, 2003)

Стратегия на зрителя като център на разговора

Включването на въпроси на зрителите веднага ги поставя в центъра на разговора, което придава по-голяма тежест на отношенията между водещия и неговата аудитория.

Някои примери:

КК: *„Да вмъкна един въпрос на зрител, Мирчева от Петрич – „Вярно ли е, че сте идвали при пророчицата Ванга?“*

(Андрей Кончаловски, кинорежисьор, ГЛ, 2002)

КК: *„Николов, София – „Допускали ли сте, че векът ни ще завърши така?“. / Александър Стоянов, Пловдив – „Липсват ли на Русия поети като Висоцки и Окуджава?“*

(Андрей Вознесенски, поет, ГЛ, 2002)

КК: *„Въпрос на Стефан Данаилов (актьор): „Днес по-лесно или по-трудно е да се прави кино в Полша?“ / Въпрос на Владислав Икономов (кинорежисьор): „Вайда е гений. Но каква е рецептата на неговото невероятно творческо дълголетие?“*

(Анджей Вайда, кинорежисьор, ГЛ, 2002)

Стратегия на честната игра

„Много е възможно да знаете повече неща от своите зрители, ала задачата ви като комуникатор не е да ги поставите на колене пред величавата си персона, нито да им натрапвате колко са нищожни в невежеството

си – казва Дезмънд Гилфойл. – Ако държите да се правите на паун, по-добре се пренесете в зоологическата градина. Вашата задача като проводник на влияние е преди всичко да поощрите слушателите си да започнат да мислят по същия начин като вас относно конкретна идея, тема или проблем.“ **(28)**

Кеворк полага големи усилия много ясно да формулира дори най-трудните въпроси, за да бъдат разбрани от събеседника и от зрителите. Това показва неговата честна игра със събеседника и аудиторията, които не иска да лъже или подвежда.

Някои примери:

КК: *„Всъщност кое място или град считате за свое? / Говори ли ви се за стари, отминали неща? Например защо напуснахте Русия?“*

(Андрей Кончаловски, кинорежисьор, ГЛ, 2002)

КК: *„Какво искаш да направиш със себе си оттук нататък? / Имаш ли обяснение защо сапунените сериали са добър бизнес? Кое ги прави толкова харесвани, толкова продавани?“*

(Рон Мос, актьор, ГЛ, 2002)

КК: *„Има една българска дума – ангелогласен, тоест човек, който притежава глас на ангел. Няма по-точна, по всичко личи, дума за вас. Как се ражда такъв глас? Откъде идва?“*

(Андрея Бочели, певец, ГЛ, 2002)

Стратегия на слушането

Харизматичните личности „са особено надарени в изкуството на преценката и управлението на емоциите на хората, които се опитват да убедят. Харизматиците непрекъснато търсят обратната връзка и се ангажират активно с регулирането на емоционалния градус и изискванията на обстановката. Този дар може да се разглежда като комбинация от самооценка, способността да разбираш и управляваш емоционалното състояние на хората, и умението да пренареждаш думите по такъв начин, че да правиш изреченията си неустоими“ **(29)**.

Кеворкян е харизматичен водещ, който внимателно слуша събеседника и зрителите. Ако водещият *„не слуша“* внимателно събеседника, едва ли ще може правилно да формулира следващия си въпрос, рискува да затъне в банални въпроси, които ще отблъснат голяма част от зрителите.

Стратегията на слушането предполага някои важни правила, които трябва да се спазват. Водещият внимателно трябва да слуша събеседни-

ка и същевременно да „усеща“ емоционалните настроения на зрителите. Събеседникът внимателно трябва да „слуша“ водещия, за да *„разбере“* смисъла в неговите въпроси. Зрителите внимателно трябва да „слушат“ диалога между водещия и събеседника, за да *„чуят“* неговите основни послания.

Успешното слушане, като правило, е в ръцете на водещия. Гилфойл смята, че включването на съблазнителни думи в речника на водещия най-често: „гарантира подобряването на достъпа на вниманието на хората“. Такива съблазнителни думи, които гарантират усилването на вниманието на зрителите, са: откритие / веселба / здраве / пари / печалба / секс / инвестиция / доверие / демократичен / сила / свободен / щастлив / радост / любов / истина / изгода“ **(30)**.

Някои примери:

КК: *„Колко срещи с извънземните сте имали?“*

Раел: „Имах срещи през седемдесет и трета и седемдесет и пета.“

КК: *„А къде е Ева? Защо не я показвате?“*

Боаслие: „Питате защо не сте я видели още, така ли?“

КК: *„Не сме. Защо не я покажете?“*

(Брижит Боаслие, президент на „Клонейд“ и Негово Преосвещенство Раел, ГЛ, 2003)

КК: *„Какво знаете за нашата столица Букурещ?“*

ЕР: „Бил съм там веднъж, в главния ви град, нали така. Беше много приятно, имате тролеи...“

КК: *„Това ви зарадва, нали? Когато видяхте тролеите.“*

ЕР: „Да, да, зарадвах се. Бях удивен, понеже си мислех, че само в моя роден град има тролеи...“

КК: *„Вие с колко убийци сте се срещали, български убийци?“*

ЕР: „Не казвам, че всички българи са убийци...“

(Емил Рателбанд, холандски политик, „българофоб“, ГЛ, 2003)

Психологическите кодове

Кеворк прилага в ГЛ редица психологически кодове, които са насочени към няколко вида събеседници: **художници / учени / социални лидери / обикновени хора**.

Първият психологически код позволява на водещия да акцентира върху *творческата интуиция* и трудно уловимия характер на творчеството. Кеворк внимателно подбира въпросите си, когато ги задава на събеседници, които се занимават с изкуство.

Някои примери:

КК: *„Искам да ти покажа една книга – „Дързост и красота“. Виждаш ли я? Издателката на тази книга Надя Кабакчиева те пита как се справяш с милионите влюбени в теб жени по целия свят?“*

(Рон Мос, актьор, ГЛ, 2002)

КК: *„Андрея, кое е най-прекрасното нещо на света?“*

(Андрея Бочели, певец, ГЛ, 2002)

Вторият психологически код дава възможност на водещия в разговора да покаже мястото на науката в живота на някои събеседници, за които тя е професионално занимание.

Някои примери:

КК: *„А какво е било отношението на КГБ към НЛО? / Достоверно ли е твърдението, че НЛО се появява най-често над военни обекти?“*

(Владимир Ажажа, учен, ГЛ, 2004)

КК: *„Какво представлява ефектът на торсионната памет? / Вие казвате, че съдбата на човека може да бъде прочетена в торсионните полета?“*

(Анатолий Акимов, учен, ГЛ, 2004)

Третият психологически код е ролята и значението на творческата дейност на събеседника, която водещият изследва с отделни въпроси.

Някои примери:

КК: *„Кога идва заглавието при теб? Накрая ли?“*

(Дейвид Балдачи, писател, ГЛ, 2004)

КК: *„Вие сте един забележителен скъперник, мерите всяка дума. Простотата ли е вашият Бог?“*

(Паулу Коелю, писател, ГЛ, 2003)

КК: *„И все пак колко думи дневно е нормата? Ако изобщо имате норма?“*

(Джаки Колинс, писателка, ГЛ, 2003)

Четвъртият психологически код е извеждане във въпросите на водещия на моралните ценности и отношенията на събеседника към *доброто и злото, справедливото и несправедливото*.

Един пример:

КК: *„Какво са Балканите, погледнати от Ница например? / Една от плочите ти се нарича: „Плюй, запей, Югославийо“? Разтълкувай ни това заглавие?“*

(Горан Брегович, композитор и певец, ГЛ, 2002)

Петият психологически код е обръщането на някои въпроси на водещия към неудобни или провокативни теми. Това най-често изненадва събеседника и осигурява неговите максимално искрени отговори.

Един пример:

КК: *„Как предпочитате да ви възприемат*? *Като вечния недоволен ли?“*

(Дарио Фо, драматург, ГЛ, 2003)

Основните медийни стратегии на Кеворкян в ГЛ отново показват изключителната му дарба да води разговор със световноизвестни личности, за които зрителите след това много дълго говорят. Внушителна поредица от негови интервюта чрез телемост с известни учени, социални лидери, доказани творци в различните изкуства и днес остават единствени в историята на Българската телевизия.

Да представиш на зрителя събеседници като: **Ноам Чомски, Гор Видал, Джон Гълбрайт, Паулу Коелю, Дейвид Балдачи, Анджей Вайда, Андрей Кончаловски** и много други, не са достатъчни само професионални знания и умения. Необходима е още сила на характера и една трудно обяснима *„творческа лудост“*, която ти позволява постоянно да бъдеш пръв. И десетилетия наред да запазиш *първото място*.

БЕЛЕЖКИ

1. В. *168 часа*, 19 – 25 март 2004.

2. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1 (2002 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 58.

3. Вж. Пенчо Ковачев, в. *24 часа*, 10 август 2002.

4. Телевизионните интервюта в рубриката *„Гореща линия“* на ВН, проведени от Кеворкян в студио и чрез телемост в годините 2002 – 2003 – 2004, се разглеждат чрез същата методика, както и телевизионните интервюта, в студио и чрез телемост, в рубриката *„Събеседник по желание“* (Вж. по-подробно методологията, представена в Глава 3, Бел. 9).

5. Вж. **Гилфойл, Дезмънд.** Харизмата и нейният ефект. Част трета. София: Кръгозор, 2002.

6. Пак там, с. 117.

7. Вж. **Дьо Монмолен, Жермен.** Промяна на атитюда. – В: *Социална психология.* Под редакцията на Серж Московичи. София: изд. „Дамян Яков“, 2006.

8. Шкловски, Виктор. Тетива. Варна: изд. „Георги Бакалов“, 1977, с. 57.

9. Паси, Исак. Метафората. София: Наука и изкуство, 1988, с. 33.

10. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София, изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 155.

11. Риме, Бернар. Език и комуникация. – В: *Социална психология.* Под редакцията на Серж Московичи. София: изд. „Дамян Яков“, 2006, с. 512 – 524.

12. Пак там, с. 535 – 536.

13. Дьо Монмолен, Жермен. Цит. съч., с. 138.

14. Социална психология. Под редакцията на Серж Московичи. София: изд. „Дамян Яков“, 2006, с. 610.

15. Московичи, Серж. Ерата на тълпите. София: изд. „Дамян Яков“, 2007, с. 244.

16. Дьо Монмолен, Жермен. Цит. съч., с. 143.

17. Юнг, Карл Густав. Психологически типове. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2005, с. 399 – 438.

18. Пак там, с. 399 – 400.

19. Пак там, с. 422.

20. Според Юнг „интуиция“ (от *intueri* – „съзерцавам“) е онази психична функция, която препредава възприятия по **несъзнаван път.** Обект на това възприятие може да бъде всичко: външни, вътрешни обекти и връзките между тях. Своеобразието ѝ се състои в това, че тя не е нито сетивно възприятие, нито чувство, нито интелектуално заключение, макар че може да се проявява в тези форми. При интуицията някакво съдържание се представя като завършена цялост, без да сме в състояние да посочим или установим по какъв начин е възникнало. Тя е вид инстинктивно долавяне на всякакъв вид съдържания (Вж. **Юнг, Карл Густав.** Цит. съч., с. 494).

21. Вж. тези интервюта в книгите: **„Всяка неделя.** Легендата и нейните герои. **Том първи** (2002 г.); **Том втори** (2003 г.); **Том трети** (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005. **Том първи** (с. 438 – 446); **Том втори** (с. 134 – 149; с. 191 – 197; с. 292 – 313) и **Том трети** (с. 621 – 636; с. 688 – 695).

22. Харари, Ювал Ноа. 21 урока за 21 век. София: Изток – Запад, 2019, с. 219.

23. Проп, В. Я. Исторически корени на вълшебната приказка. 2-о издание. София: Прозорец, 1996, с. 346.

24. Харари, Ювал Ноа. Цит. съч., с. 240.

25. Димитрова, Блага. Събеседник по призвание. – В: *Труд*, 19.11.1981. Вж. също и: „**Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 2…, с. 639.

26. Вж. **Рикьор, Пол.** Живата метафора. София: ЛИК, 1994, с. 346.

27. Вж. **Гилфойл, Дезмънд.** Цит. съч., с. 313.

28. Пак там, с. 285 – 286.

29. Пак там.

30. Пак там.

Пета глава

„ВСЯКА НЕДЕЛЯ“ – НЕОБИКНОВЕНИ РАЗГОВОРИ

Истинската далновидност изисква да гледаш и назад

Кеворк Кеворкян

1. *„Да гледаме напред. България е вечна“*. **Симеон Втори**

От години наблюдаваме как в реката на забравата
отплуват хартиени войници

Кеворк Кеворкян

Необикновеният разговор

В дългата си телевизионна кариера Кеворкян провежда няколко необикновени разговора, които и досега остават единствени в историята на Българската телевизия. Такива са шест разговора с наследника на българския престол Симеон Втори, осъществени в периода октомври – ноември 1990 г. в неговия дом в Мадрид, както и необичайната среща разговор с Иван (Ванче) Михайлов, ръководител на ВМРО в определен период, която се провежда през 1990 г. в неговия дом в Рим. **(1)**

Прилагателното „необикновен“ има богат семантичен обхват, който съдържа **44** думи с близко/сходно значение, от които най-интересните са: *„изключителен, рядък, единствен по рода си, неповторим, извънреден, феноменален, удивителен, невъобразим, парадоксален, невероятен, невъзможен, свръхестествен, свръхчовешки, уникален, прекален, чудат, необясним, неспазващ условностите, ексцентричен, нестандартен, извънреден, фантастичен, неочакван, чудноват“* и др. (**Български синонимен речник онлайн**).

Тези телевизионни разговори действително са необикновени – по съдържание и основни послания са единствени по рода си, извънредни и

изключителни. И още – те са удивителни, парадоксални и уникални. Ето защо и днес правят много силно впечатление на зрителя. „Необикновеният“ им характер се определя от няколко важни обстоятелства:

На първо място, те са оригинални, изключителни и уникални – като избор на **основни събеседници.**

Необикновеният разговор, по условие, предполага необикновен събеседник и изключителни журналистически усилия. Всъщност това са събеседници, които друг български журналист в бурното време на промяната едва ли би рискувал да покани за телевизионно интервю**.**

Симеон Втори е наследник на българския престол, който от половин век живее в изгнание, неговото отношение, виждания и оценка за събитията в България закономерно предизвикват огромен зрителски интерес, който впоследствие се оказва решаващ за неговото завръщане в страната и бъдещата му политическа кариера.

Иван (**Ванче) Михайлов** е ръководител на най-смъртоносната революционна организация ВМРО, която извършва многобройни убийства на известни личности, което го принуждава да живее в нелегалност много десетилетия. Кеворкян прави интервю с него, когато той е на преклонна възраст (94 години), което допълнително утежнява професионалната му работа.

Събеседниците са не просто известни личности, техният живот и действия от десетилетия са митологизирани, обвити в *„гъста мъгла“* от значения, предубеждения, силна любов и омраза... И двамата от години обитават един „информационен балон“, който е своеобразен „филтър“ на вижданията и оценките на другите за техния живот и съществуване.

На второ място, тези разговори са необикновени, защото са проведени от журналист, който има рядка и несравнима с нищо друго **творческа съдба**. В неговия *„медиен портфейл“* вече са събрани множество блестящи постижения в областта на телевизионното интервю. Дори сега, 30 години по-късно, нито един телевизионен журналист в България не би могъл да постигне подобен блестящ резултат. Да направиш шест много дълги концептуални разговора със Симеон Втори и също толкова дълъг разговор с Ванче Михайлов, се иска много повече от журналистическа смелост и творческа воля. Трябва да си завършен професионалист, който безпогрешно избира *времето и мястото* на всеки разговор и онези толкова различни събеседници, които зрителят след това с години ще гледа с нестихващ интерес. Да бъдеш напълно убеден в творческите си сили и възможности, да имаш професионално самочувствие, че тези изключително трудни събеседници де факто са по *„мярата“* на професионалната

ти подготовка като телевизионен журналист. Все качества, които Кеворкян притежава в излишък. Но в допълнение той има и ужасно силен характер, който през годините му помага постоянно да търси и безстрашно да посреща опасните медийни битки.

Кеворкян влиза в тези необикновени срещи разговори с утвърдена телевизионна кариера, която включва едно десетилетие на „Всяка неделя", което означава – стотици интервюта с цвета на българския и част от световния духовен елит. От години той е най-известната национално разпознаваема телевизионна персона, което му дава нужното самочувствие, за да може успешно да се справи с тази сложна журналистическа задача. Тя напълно отговаря на неговия начин на мислене и журналистическа нагласа.

В телевизията Кеворян неизменно търси новите неща, не се страхува от творческите предизвикателства. Има страст към арената и медийната игра, изпитва *творчески глад за работа*, за срещи и разговори с интересни и необикновени събеседници с различна житейска съдба. Ето защо, когато получава журналистическия шанс пръв да се срещне и разговаря със Симеон Втори и Иван (Ванче) Михайлов, той, без грам колебание, го приема.

На медийния терен Кеворкян остава самотен играч, чиято творческа цел е да предизвика най-напред себе си като водещ, да се докаже първо пред себе си, а след това – и пред зрителите. В десетилетията на ВН той постоянно надгражда своите познания и журналистическа компетентност, изследва психологията на събеседника, винаги търси възможно най-добрата формула за бъдещия разговор в студиото.

На трето място, необикновеният характер на тези разговори се основава на уникалния избор на **време и място за тяхното провеждане**. През 1990 г. друг журналист в Българската телевизия не би имал куража и смелостта да отиде в Мадрид и Рим, за да направи интервюта с двама именити събеседници, които имат изключително сложна биография и лична съдба, тясно свързана с България. Всъщност двамата също го търсят, по един или друг начин – това е въпрос на доверие, знаят, че предаването му е терен на свободомислието.

Кеворкян избира за разговорите с тези събеседници техния собствен дом – уюта на домашната обстановка, в която е по-лесно да ги накара пред камерата да бъдат себе си. Разговорите със Симеон Втори и Ванче Михайлов по-скоро напомнят за среща между добри познати. Водещият и неговият събеседник използват всекидневна лексика и фразеология, която създава естествена и непринудена атмосфера.

Зрителят с удоволствие *„влиза“* в телевизионния разговор, без да предполага, че „зад“ тази ведра и спокойна атмосфера се крие сериозна подготовка на въпросите, дълго проучване на биографичните факти от техния живот, което (в ранната телевизия) водещият най-често извършва сам. От гледище на съвременните изисквания това наистина е журналистически успех.

На четвърто място, необикновеният характер на тези разговори се определя от техния брой и времетраене. През 1990 г. Кеворкян провежда шест разговора със **Симеон Втори** в Мадрид, във ВН е показан само първият от тях, който след излъчването се превръща в медийна сензация.

Първият разговор се провежда на 8 февруари 1990 г., или 88 дни след 10 ноември 1989 г., и съдържа **88 въпроса**, които Кеворкян задава на Симеон Втори. **Вторият разговор** – на 8 февруари, на обяд, съдържа **13 въпроса**, зададени към Симеон и царица Маргарита. **Третият** – на 8 февруари 1990, следобед, съдържа **25 въпроса. Четвъртият** – на 13 ноември 1990, със **104 въпроса. Петият и шестият** се провеждат съответно на 14 и 15 ноември 1990 г., всеки от тях с по **103 въпроса**. Сумарно в тези шест „необикновени“ срещи разговори Кеворкян задава на Симеон Втори **общо 436 въпроса** в близо **18 часа разговори**, което е истински журналистически рекорд.

Отново през 1990 г. в Рим Кеворкян провежда среща разговор с Ванче Михайлов, който след това излъчва в две части във ВН. Задава му **77 въпроса**, които се отнасят до съдбата на ВМРО от периода, когато той е бил неин ръководител, до убийствата, Македония, българите и българщината.

На пето място, необикновеният характер на тези разговори се определя от удивителните, единствени по рода си въпроси на водещия и техните уникални послания. Въпросите, които задава на Симеон Втори, имат дълбок и необичаен смисъл, носят някои забележителни послания. В тях Кеворкян развива и надгражда следните основни теми:

– Семейството, децата, детските години / съдбата на България, новата ѝ легитимност / промените в Източна Европа / доверието в качествата на българския народ / възможните материални претенции на Симеон към България / съдбата на царското семейство в емиграция / версиите около смъртта на Борис Трети / обкръжението на цар Борис Трети, документът от Министерство на правосъдието, че Симеон не е с отнето българско гражданство / отношението на Симеон към българските независими дружества / мнението му за Михаил Горбачов и Тодор Живков / отношението му към възмездието / връзките му с другите царски дворове и др. **(първи разговор, 08.10.1990)**;

– Отношенията между цар Фердинанд и Борис Трети / архивът на Фердинанд, предоставен на Станфордския университет / архивите на царското семейство, които остават в България / дворецът в Баня и др. **(втори разговор, 08.10.1990, обяд)**;

– Майката на Симеон и нейният интерес към българските дела / отношението на Симеон към публикациите, посветени на цар Борис Трети / начинът на живот на Борис Трети и неговото отношение към обикновените хора / историята с генерал Владимир Заимов / емоционалните загуби от напускането на България / отношението на Симеон към Георги Димитров и Трайчо Костов / нуждата от реабилитация на царското семейство и др. **(трети разговор, 08.10.1990, следобед)**;

– Отношението на Симеон към майка му / обкръжението на Борис Трети и неговите връзки с Балабанов, Елин Пелин, Божинов, Лулчев / отзивите в печата след излъчването на първото интервю във ВН / отношението на Симеон към декларацията на Правителството по повод на това интервю / яростната реакция срещу интервюто от страна на активните борци / писмата на някои зрители до БТ, в които се очертава един кървав образ на Борис Трети / дали Борис се е допитал до своя баща цар Фердинанд, когато е вземал решението да се присъедини към Тристранния пакт / дали комунистите усилено са търсили контакти със Симеон / възможните преимущества на конституционната монархия / скромният начин на живот на Симеон и примерите на пестеливост в неговото семейство / усещането да бъдеш емигрант / животът в САЩ, протекъл в анонимност / връзките с тогавашните политици, които напускат България и неговите отношения с т. нар. задгранични правителства / отношенията му с проф. Александър Цанков / историческият товар на трона / възможните грешки на Фердинанд по време на неговото царуване / интересите, хобитата, пристрастията и др. **(четвърти разговор, 13.11.1990)**;

– България и промените в нея / отношенията между Франко и краля / степента на доверие в Европа към България / изборните резултати и изненадата от тях / отношенията на цар Борис Трети към комунистите / познанията на Симеон за Референдума от 1946 г. и дали той е реален и законен / предложението на Тодор Живков България да влезе в СССР като 16-а република на СССР / нарастващият интерес днес към парламентарната монархия / възможностите, които Симеон вижда, ако България стане парламентарна монархия / абдикацията на цар Фердинад и доколко тя накърнява престижа на царското семейство / книгата на Стефан Груев и отношението на Симеон към нея / контактите му с испанския крал Хуан Карлос / гробът на цар Борис Трети и необходимостта от специално разследване и др. **(пети разговор, 14.11.1990)**;

– **Ролята на Борис Трети в спасяването на българските евреи** / възможните свидетелства за неприязнено отношение на Хитлер към Борис Трети / поведението на Борис към евреите, което следва волята на народа / предполагаемото отравяне на Борис Трети / отношението на цар Борис Трети към Александър Стамболийски / смъртните присъди, издадени от цар Борис и чувството за вина / писмените свидетелства, останали от принц Кирил и Богдан Филов / идеята на Симеон за България / сроковете, в които България може да се съвземе / ролята, която Симеон иска да играе в живота на България / чувството на срам, че България търпя 45 години сталински комунизъм / неговият девиз и какво иска да остане след него / пожеланията на Симеон към враговете му и др. (**шести разговор, 15.11.1990**).

Въпросите към **Ванче Михайлов** са свързани главно с революционната организация ВМРО. В тях Кеворкян развива следните основни теми:

– **За близо 60 години живот в нелегалност** / за личния живот на Ванче / за неговата жена, която по негова заповед убива Тодор Паница / доколко това убийство я е измъчвало през годините / дали Ванче е изпитвал страх от нещо и някого / за самотата / за неговото българско гражданство / за постоянния му интерес към България / за Тодор Живков и неговите 35 години на власт / за силата и гордостта на македонския българин / за грамотата на папа Лъв XIII, в която се говори за македонските славяни / за македонизма, който се възражда и вината на Белград / за пропагандата в Пиринска Македония и българите, които се регистрират като македонци / за движението „Илинден“ и македонизма / за отношението на Ванче към Тодор Александров / за Даме Груев и Гоце Делчев и създаването на четническия институт / за противоречивата фигура на Яне Сандански / за убийството на сръбския крал Александър / за смъртната присъда на Йонко Вапцаров / за изпълнената смъртна присъда на Никола Вапцаров / за България и Македония като едно неделимо цяло / за множеството измислици за македонското движение / за ВМРО, която смятат за терористична организация / за отношенията между Георги Димитров и Йосиф Броз Тито / за нуждата от възстановяване на Македонския научен институт / за архивите, които са изнесени извън България / за завещанието, което Ванче иска да остави на следващите поколения, и др. (**Рим, май 1990 г.**).

Предмет на този научен анализ са три „необикновени“ срещи разговори – **първото интервю** на Кеворкян със Симеон Втори, проведено в Мадрид и след това излъчено във „Всяка неделя“ на БНТ (**08.02.1990**), **четвъртото интервю** на Кеворкян със Симеон, проведено отново в Мад-

рид – 277 дни по-късно (**13.11.1990**), и **първото интервю** с Ванче Михайлов, проведено в Рим, излъчено във ВН в две части, което остава единствено в световната история на телевизията (**май 1990**).

Къде е България?

Първият разговор на Кеворкян със Симеон Втори минава под знака на една (почти) магическа осмица – той се провежда в Мадрид на **8 февруари** 1990 г., излъчва се във „Всяка неделя“ **88 дни** след промяната на 10 ноември 1989 г. и съдържа **88 въпроса**. Това е необичаен, несравним, изключително рядък разговор, който Кеворкян прави в дългата си телевизионна кариера.

Симеон Втори е наследник на българския царския престол в България – в страна, която от половин век е Народна Република. Тази форма на управление изглежда безвъпросна по времето, когато е направено интервюто, ето защо възможна бъдеща „намеса“ на Симеон Втори в политическия живот на страната се посреща „на нож“ от различни обществени и политически кръгове. Полемиката „за и против царя“ е много гореща, обществото е силно разделено – част от него вижда във фигурата на Симеон бъдещия спасител на Отечеството, а друга част го припознава като сериозна заплаха за съществуването на Републиката. В обществото бушуват силни страсти – интервюто на Кеворк със Симеон Втори, излъчено във „Всяка неделя“, допълнително ги нагорещява.

Политическата обстановка в страната според Кеворк изглежда така: *„88 дни след преврата* (на 10 ноември 1989 – б. м., М. П.) *ситуацията беше нито по-ясна, нито кой знае колко по-добра“* **(2)**. В „кипналото вино“ на промяната улицата започва да предлага нови идеи и прави опити да „кодифицира“ отделни политически решения. Тогава единствената Българска телевизия буквално е между чука и наковалнята, нейните предавания се раздвояват между новите политически движения и старите (номенклатурни) правила.

В нарастващата политическа ентропия интервюто на Кеворкян със Симеон Втори прилича на голям камък, хвърлен в „блатото“ на политическото статукво. Всъщност публиката внезапно открива Симеон като възможна бъдеща политическа алтернатива, която (все още) никой публично не припознава. С излъчването на първото интервю със Симеон Втори Кеворкян поема риска да бъде атакуван главно политически – като „поддръжник“ на връщането на царя и монархията у нас и поставянето „под въпрос“ на съществуването на Републиката. Неговите медийни

аргументи, че това е разговор с *„един наш сънародник, който се усеща гражданин на света“*, в онези бурни дни съвсем не изглеждат убедителни. В кипежа на уличната демокрация Българската телевизия се разглежда най-вече като *„електронна тръба“* за яростна политическа пропаганда, за бързо налагане на новите политически идеи. Професионалните стандарти в журналистиката в онзи момент са оставени далеч назад. Те най-често са изпреварени от ширещата се политическа ентропия, която не се подчинява на никакви общоприети правила.

В онези дни никой не се интересува от професионалните обстоятелства и не взема предвид, че тъкмо журналистическото любопитство на Кеворкян е в основата на неговите блестящи телевизионни постижения. Още по-малко някой се съобразява с факта, че Кеворкян има силен журналистически интерес към личността на Симеон Втори, която от половин век е митологизирана, манипулативно интерпретирана и в крайна сметка е напълно непозната за българския зрител.

„Телевизията изобщо нямаше пръст в тази авантюра – казва Кеворк. – *Любен Генов, в онзи момент секретар на СБЖ, ми даде командировка до Париж. Там ме чакаше Христо Куртев – две седмици преди това се бяхме запознали в Париж, където бях по покана на френското правителство. Та тогава Куртев ми беше оставил бележка в хотел „Клод Бернар“, че мога да се обадя на „Негово Величество“. Обадих му се и той без никакво колебание се съгласи да се видим. С Куртев пътувахме до Мадрид. Екипът, който засне знаменитото първо интервю със Симеон, бе нает от испанската телевизия. Куртев пък засне разговора ни по време на обяда. Има една прелюбопитна снимка (озаглавил съм я „Работа с Царя“), на която Симеон Втори мести насам-натам една стълба, за да намерим подходящо място за камерата. Царят с това печелеше в ония години: с абсолютната си, дори нечовешка непринуденост“* **(3)**.

Журналистическият стремеж на Кеворкян е, доколкото е възможно – да покаже на зрителя каква личност е всъщност Симеон Втори? Но в първите месеци на промяната водещи са единствено политическите аргументи – как и защо Кеворкян предлага на българския зрител интервю не с друг, а именно със Симеон Втори, който е законен наследник на българския престол? Днес, 30 години след промяната, това обстоятелство не изглежда чак толкова съдбоносно, но в „кипящото вино“ на първата година от прехода то успява да разполови нацията „за и против“ Симеон Втори. Което в онези дни означава – „за и против“ Кеворкян като журналист и телевизионен водещ.

Политическите обстоятелства

Кеворк разказва за обстоятелствата, свързани с излъчването на това интервю:

„Върнах се в София в петък (9 февруари), на следващия ден обявих предварително интервюто. Нямаше реакция от властите. Но в неделя, час преди началото на програмата, се обади Луканов: „Другарите са притеснени от интервюто ти – започна. – Какво представлява?“ „Ами, едно най-обикновено, битово интервю – отвърнах. – Запознанство с един човек, който е част от българската история…“.

Луканов затвори, но след десетина минути пак звънна: „Ти ми говориш за битово интервю, но то било нещо съвсем друго…“. Сетих се, че вероятно по време на монтажа беше изтекла информация от телевизията. Луканов обаче не настоя повече, не изглеждаше и загрижен. Сякаш искаше само да разбера, че „другарите са притеснени“.

Но на 13 февруари последва заявление на правителството, което той оглавяваше, срещу интервюто: „Въпросът за държавното устройство и формата на управление на България е решен от нашия народ с огромно мнозинство и веднъж завинаги на свободен референдум. Тогава народът каза своята тежка дума по повод ролята и отговорността на Сакскобургготската династия за поредицата от национални катастрофи и беди, сполетели българския народ по времето на нейното управление.

Както по силата на Конституцията, така и с оглед на горчивия опит… в обществения живот на България няма място за въвеждане на монархически идеи. Особено недопустимо е това да става със съдействието на един държавен информационен институт, какъвто е Българската телевизия. Конституцията и законите са задължителни за всички и правителството ще настоява твърдо за тяхното спазване…“

„Странни и абсолютно неприемливи са проявилите се амбиции за някаква роля в българската политика, опитите да се дават съвети за това, как българският народ да устройва своите работи…“, и пр.

Велко Вълканов пък написа, че трябва да бъда съден, понеже съм нарушил Конституцията.“ **(4)**

Събитията действително се развиват според очакванията – излъчването на интервюто със Симеон във ВН се предшества от анонс от апаратната, който известява заплахата, че ако Кеворкян излъчи интервюто със Симеон Втори, миньорите от Перник ще дойдат с кирки и лопати пред сградата на телевизията.

„Така и не дойдоха – казва Кеворк, – *но от екипа доста се бяха стреснали. Царят изобщо не се обади, а и аз не го потърсих. В замяна на това*

популярната френска телевизионна програма на Фредерик Митеран, племенник на президента, похвали много „Всяка неделя“. Но там – в чужбина. А само няколко години по-късно въпросните пернишки миньори, които щяха да ни трепят с кирките, най-верноподанически посрещнаха Симеон, дори го разведоха из забоите. Пет-шест години, преди да стане премиер.“ **(5)**.

Кеворкян показва журналистическа воля и самообладание и излъчва интервюто, което наистина се превръща в голямо медийно и политическо събитие. Реакциите са бързи и мащабни – „Всяка неделя“ получава **12 000** писма в подкрепа на това интервю и няколкостотин отрицателни писма с **1800 подписа** против личността на Симеон Втори. В пресата излизат както положителни, така и отрицателни отзиви. **(6)**

Въпросите на водещия

Кеворкян провежда този необикновен разговор в Мадрид – в дома на Симеон Втори. Той протича в непринудена атмосфера, която изглежда далече от някакви предварително обмислени пропагандни внушения. Кеворкян иска да покаже на българския зрител необикновената персона на Симеон Втори (като наследник на българския престол) предимно като обикновен човек – с неговото детство, живот в емиграция, семейство, работа, интереси и хобита.

Камерата спокойно „запознава“ зрителя с обстановката в неговия дом, изпълнен с картини, пластики и книги. Симеон излъчва ведрост и спокойствие, които камерата безпогрешно улавя в хода на разговора. Но тя улавя и нещо друго – отношението на Симеон към България, българите, нашенските традиции и обичаи, българските победи и поражения. Кеворкян задава на Симеон общо **88 въпроса**, които могат да се разгледат в два основни контекста:

От гледище на композицията на разказа, в който историята се представя чрез неговите основни модуси: увода / завръзката / кулминацията / развръзката / финалния девиз. В общата композиция на разказа се анализират и основните послания на въпросите – по отношение на ценностите, вярванията и убежденията, значенията на първия и последния въпрос, оригиналните и неудобните въпроси, които водещият неизменно задава.

От гледище на невербалната комуникация – облекло, кинесика, проксемика, интонация, поглед и усмивка и др., които изграждат паралезика, който допълва и надгражда езиковата комуникация.

Телевизионният разказ

Телевизионният разказ е реч, която съдържа различни детайли от всекидневието, множество емоционални моменти, в които се отразява активното присъствие на говорещия, който „облича“ своята реч в различни значения – рационални и емоционални, материални и духовни, справедливи и несправедливи.

Анализирайки художественото произведение, Цветан Тодоров разделя речевите похвати на три групи: „**време на разказа,** в което намира израз отношението между времето на историята и времето на речта; **граматически аспекти на разказа**, или това, как историята се възприема от разказвача; **модуси на разказа**, които зависят от вида реч, до която прибягва разказвачът, за да изложи пред нас историята“ **(7)**.

Телевизионното интервю е самостоятелно екранно произведение, на което са присъщи различни жанрови смесвания. Умберто Еко определя интервюто като задължително за телевизията, „то най-често означава подаряване на собственото пространство на някого, за да се накара да каже каквото си иска“. Жанровите смесвания са много характерни за интервюто, ето защо са възможни различни варианти при информационното интервю – интерпретативно интервю, интервю фичър, интервю беседа, диалог, монолог, интервю портрет, биографично интервю **(8)**.

Телевизионното интервю е устен разказ, в който задължително има **основен събеседник** (автор на разказа) и **телевизионен водещ** (модератор на разказа). Към тях се добавя зрителят – като реципиент, своего рода „читател“ на този медиен разказ. В телевизията интервюто постоянно гравитира към **разказа / разказването / разказвача**. То съдържа отделни художествени елементи, донякъде се придържа към стародавния приказен дискурс, който възниква най-първо в **устния разказ**, след което се разгръща и в **писмения разказ.**

Разговорите на Кеворкян със Симеон, записани с телевизионна камера, жанрово принадлежат към телевизионното интервю портрет, което гравитира към приказния наратив, характерен за редица произведения от сферата на изкуствата и журналистиката.

Време на разказа

Според Цветан Тодоров в художествената творба „времето на речта е линейно, докато времето на историята е многоизмерно. В историята могат да протичат повече събития едновременно, докато речта задължи-

телно трябва да ги постави едно след друго. Една комплексна фигура бива положена върху права линия“ **(9)**.

Телевизионната камера безпощадно улавя и пресъздава речта на Симеон Втори, който „разказва своя живот“ с много живописна лексика и фразеология, която е отминала във времето, но отлично е съхранена в езика на едно 9-годишно дете, което принудително е напуснало България. Неговата реч е донякъде архаична, в нея са „мумифицирани“ езиковите практики от 50-те години на 20-и век, които съществено се отличават от съвременния български говор. Ето как Симеон представя някои моменти от живота си в първото си интервю за Българската телевизия:

СВ: „И трябва да кажа, че не се тровя по тия работи или зъб някому да имам, или да съжалявам.“ (**за принудителната емиграция на неговото семейство**);

СВ: „Ще си призная, че донякъде в началото и аз се пострахувах, че всичко беше чисто и просто блъф, и малко да го позамажат, дето се вика.“ (**за промените в Източна Европа**);

СВ: „И аз като гледам в ден-днешен някои от държавните глави, но и други политици в кавички, какви баснословни имоти, имения, пари „слагат настрана“, просто е покрусително!“ (**за сметките на Борис Трети в Швейцария на името на Симеон и сестра му Евдокия**).

Неговата реч звучи твърде архаично, тя носи спомена за отминалите десетилетия, напомня за коренно различен момент от битието на страната. Зрителят веднага разбира, че човекът, който говори от екрана, половин век не е бил в България, ето защо той не използва съвременните езикови форми и актуална фразеология.

Времето на отминалата история на България при Борис Трети действително е комплексно и многоизмерно. Но времето на интервюто на Симеон през 1990 г. разглежда тези отминали събития в тяхната отделност и последователност. За Симеон те са просто фрагменти от едно преживяно минало, които спояват единството на телевизионния разказ.

Модуси на разказа

Модусите на всяко повествувание Цветан Тодоров отнася към начина, по който разказвачът ги излага пред нас. **(10)** В медиен контекст можем да говорим за **слово на събеседника** като герой на телевизионния разказ – и **слово на водещия** като негов основен модератор. Всъщност телевизионните образи винаги са повече – освен водещия и събеседника, те включват още зрителя/аудиторията – с нейните публични реакции и

оценки. Телевизионният разказ, по условие, е насочен към „негово величество“ зрителят – водещият и събеседникът еднакво искат да го спечелят на своя страна, да му предложат увлекателен разказ, който може да предизвика неговото внимание и да получи нужната медийна популярност.

В телевизията **разказът / събеседникът / водещият** образуват общо медийно пространство, което е насочено към разума, емоциите и въображението на зрителя. Когато слушат разказа от малкия екран, зрителите пряко не възприемат описаните в него събития, а опосредствено – „чрез погледа“ и оценката на техния разказвач.

Всеки разказ следва правилата на сюжета – той има увод, завръзка, кулминация, развръзка и финал. Въпросите на Кеворк в това интервю съдържат **двойна кулминация**, която последователно се разгръща в политически и емоционален контекст. Въпросите на водещия за актуалната политика в България, зададени към събеседник, който е наследник на българската корона, са повече от задължителни. Зрителят иска „да види“ събеседника в неговото политическо амплоа, да „надникне“ зад неговата, довчера изцяло непозната персона, да разбере каква всъщност е неговата личност?

Биографичният разказ/Уводът

Телевизионният разказ започва с няколко основни сюжетни линии – установяването на царското семейство в Испания, парите, с които то напуска България, канцеларията на Симеон, неговото семейство, деца, работа, професионални занимания и др. Разказът се моделира главно чрез въпросите на водещия, които го насочват в определени съдържателни посоки. Някои от тях:

КК: *„Затруднен съм, не знам как да се обърна към Вас – с Ваше Величество, или по друг начин?“* **(1 въпрос)**

СВ: „Това няма значение. Очаквам въпросите Ви. Казвайте.“

КК: *„Най-напред, кажете всичко по-важно около Вас – семейство, деца... ?“* **(2 въпрос)**

СВ: „На 53 години съм, пет деца имам – четирима синове и едно момиче, което е най-младото. Работят. Двама още следват. Женен съм за една испанка, която е отговорна за отличното възпитание на тия младежи. Ако трябваше да се оженя пак, щях отново да се оженя за същата жена – това, мисля, че е добър признак...“

КК: *„Защо се установихте в Испания?“* **(3 въпрос)**

СВ: „По една чиста случайност, както много пъти в живота се случват съдбоносните, важните работи...“

Кеворкян си дава сметка за журналистическия риск да разговаря със събеседник, с когото българският зрител има „минимум обща памет“, която е обърната към едно далечно минало. Личните свидетелства на Симеон за България се филтрират през погледа на деветгодишно дете, което принудително напуска България със своето семейство. Тези спомени се опосредяват от голямото разстояние между Испания и България, от големите различия в техните политически системи, социално и културно развитие.

Кеворкян е силно заинтригуван, той за пръв път се среща с толкова високопоставен събеседник по неговия царски ранг, застава „лице в лице“ срещу него, сигурно е имал и някои професионални опасения.

Всъщност този медиен разговор е *„закъснял“* с половин век, поради което е уникален, единствен, необичаен, извънреден. Това е първата „телевизионна среща“ на наследника на българския престол с неговите поданици, която прилича на рискован преход през силно „минирано поле“, което всеки миг може да ти отнеме живота.

Кеворкян особено внимателно е подготвил своите въпроси. Като опитен телевизионен водещ, се опитва максимално да скъси разстоянието между себе си и Симеон, задавайки му поредица автобиографични въпроси, които формулира на всекидневен език и с подчертана симпатия.

Симеон непринудено разказва за своя живот, семейството, децата, работата. Камерата улавя неговата добронамереност, той видимо е силно поласкан, тогава едва ли е предполагал, че този дълъг разговор ще бъде изцяло излъчен в централно време в предаването „Всяка неделя“ на Българската телевизия.

Като основен модератор на разказа, Кеворкян говори естествено, задава сравнително кратки въпроси, които няма как да затруднят неговия събеседник. Вероятно се осланя на казаното в Античността от Сократ: „Добре ме питаш, Хризипе – добре ще ти отговоря!“. Ето защо получава от Симеон също конкретни отговори. Телевизионният разказ в уводната си част се управлява и модерира от въпросите на водещия, които изграждат неговия основен контекст. Кеворкян тръгва от съдбата на царското семейство и неговите преживелици в емиграция, минава през работата на Симеон, детските му години, семейството и неговите деца, за да стигне до важните въпроси, свързани с България – нейното развитие и бъдеща съдба.

Някои примери:

КК: *„Канцелария имате ли, сътрудници, бюро?“* **(8 въпрос)**

СВ: „Имам бюро, да. Аз работя доста, за да си издържам семейството...“

КК: *„С какво точно се занимавате? Чувал съм, че имате ангажименти към фирмата „Томпсън“?“* **(9 въпрос)**

СВ: „От всичко по малко. Вижте, за да си изкарва човек хляба, не е лесно в много отношения, особено ако има и многобройно семейство…“

КК: *„Какво представляваха детските Ви години?“* **(12 въпрос)**

СВ: „Като всяко дете с чудесни детски спомени. Просто бих казал – като един хубав цветен филм. След това дойдоха по-тъжните и по-комплицирани или по-лоши моменти. Детството ми е смесица от двете...“

КК: *„Сигурно знаете, че някои хора все още Ви наричат Симеончо?“* **(13 въпрос)**

СВ: „Да, за някои не съм пораснал. Ами това е много мило и е един хубав прякор, и съвпада с времето тогава.“

Ценностите, вярванията и убежденията

Смисълът и основните послания на този необичаен разказ се отнасят главно до ценностите, вярванията и убежденията на Симеон Втори – като обикновен гражданин, но и като наследник на българския престол. Съдържанието на въпросите е посветено на съдбата на България, промените в Източна Европа, връзките между България и Съветския съюз, мнението на Симеон за Михаил Горбачов и Тодор Живков, отношенията между Франко и краля и др.

Всички въпроси и отговори се формулират в задължителната „*Вие* форма“, която показва официалния характер на разговора и голямото разстояние, което разделя водещия от неговия събеседник. Въпросите се отличават с концептуална яснота, уважение и подчертана учтивост, характерни за много опитен журналист, който, освен професионалните си качества, има и добро възпитание.

По време на разговора водещият показва ведро настроение, а неговият събеседник постоянно се усмихва. Усмивката на Симеон Втори се оказва много силно „оръжие“, което скъсява разстоянието между двама събеседници, които се срещат за първи път. Разговорът между тях е непринуден, изпълнен с увлекателни случки, които Симеон разказва от своето минало.

Фокус в този разказ са **ценностите, вярванията и убежденията** на Симеон Втори – де факто „непознатият“ наследник на българския прес-

тол, който за пръв път ще представи себе си пред българската телевизионна аудитория.

Някои примери:

КК: *„Не мислите ли, че промените в Източна Европа дойдоха малко неочаквано?“* **(19 въпрос)**

СВ: „Да. Но всичко зависеше главно и предимно от Съюза (СССР – б. м., М. П.)... Казал съм, че в България могат да се променят нещата само ако това започне от Съветския съюз. Вижте, по една случайност си бях прав...“

КК: *„Ще ми позволите да цитирам фрагмент от Ваше писмо. „Време е – казвате Вие – всички да погледнем през призмата на посткомунизма, независимо дали живеем във или вън от пределите на родината, и да прибегнем до въображението си как час по-скоро да се осигури политическата еманципация* на *изстрадалия български гражданин“. Бихте ли коментирали тези думи?“* **(34 въпрос)**

СВ: „Ами това е точно. Аз мисля, че трябва много въображение в един такъв момент като сегашния. Въображение трябва и находчивост, трябва и малко, разбира се, и търпение, за да може да се мобилизират всички сили и да мине тази промяна по най-безболезнен, и бих казал, конструктивен начин.“

КК: *„Пак там Вие казвате, че не бива никой да се изключва заради идеологическите му убеждения от този процес?“* **(35 въпрос)**

СВ: „...колко хора бяха отстранени по идеологически съображения, и това, за жалост, бяха положителни личности или мислещи същества. България е била лишена от тия хора по някаква си идеология. Да не повтаря същата грешка! Трябва, мисля, да се гледа за общото благо и да се използва всичко, което може да допринесе.“

Въпросите на Кеворкян са впечатляващо концептуални и ценностно дефинирани. Той иска „да бръкне в раната“ на политическата промяна и (по възможност) да разбере отношението на Симеон към случващото се у нас, необходимостта от политическа еманципация и толерантност към хората, които имат различни идеологически убеждения. А също и бъдещето на връзките на България със СССР и страните от Източния блок. Кеворкян задава въпросите си спокойно, което прави разговора много непринуден.

Симеон хладнокръвно и дипломатично заобикаля многобройните „трудни полета“ на този разговор. Показва известна толерантност към комунистическия режим, който буквално е преобърнал неговия личен живот, относително обективно и без излишни емоции се опитва да оце-

ни „комунистически величия“ като Михаил Горбачов или Тодор Живков. Налага спокоен тон в разговора, внася в него нужната атмосфера със забележително спокойствие, усмивка и ведрост. Това много допринася за изграждането на неговия привлекателен медиен образ, който може да се превърне в образец за национално подражание и следване. Обстоятелство, което става политически факт през 2001 г.

Симеон умело използва този начален тласък на разговора чрез „автобиографичните въпроси“ и по думите на Кеворкян успява да създаде представа за себе си като за: *„гражданин на света, който съзнава историческия товар, който носи, и мисли предимно за Отечеството. Нищо друго... В общественото съзнание навлезе един привлекателен образ, внушаващ доверие със своята уравновесеност и етична въздържаност. Един елегантен силует, доста по-различен от този на нашите домашни политически мъже, се появи на сцената. За около 60 минути „Симеон от Мадрид“ спечели повече политически и чисто човешки дивиденти, отколкото някои хора у нас бяха натрупали за трийсетина години“* **(11)**.

Разговорът във ВН е озаглавен *„Среща със Симеон от Мадрид“*. Кеворкян, като телевизионен водещ, показва наистина модерно отношение към един събеседник, който е „отсъствал“ от своята родина половин век, поради което има правото да бъде чут и разбран от българския зрител. Този събеседник има „особен статут“, който подсказва заглавието на разговора. В него се акцентира върху човешкото право на свобода на изразяване, което е присъщо на либералната демокрация по принцип. Всеки има свободата да мисли и изказва мнение, дори формално той да е наследник на българския престол в една страна, която от години има републиканска форма на управление. Подходът на водещия несъмнено е извън създаденото *„синьо – червено“* противопоставяне, което в случая отрежда цялото право и справедливост на привържениците на „синия“ партиен цвят – пред тези на „червения“. Кеворкян въвежда друга, условно казано, трета гледна точка, която не е нито „синя“, нито „червена“. Неговата гледна точка по същество е част от българската модернизация, която ще настъпи в нашето общество малко по-късно. В онези бурни дни този оригинален медиен подход на водещия има малък шанс да бъде приет и разбран от политическите лидери. Но той е много добре приет от зрителите, което показват техните многобройни писма. В мътилката на прехода зрителите, в този случай, показват по-модерно отношение към Симеон от Мадрид, отколкото българските политици, яростно вкопчени в своите *„синьо-червени“* битки за надмощие.

В този разговор Симеон изгражда медиен образ на скромен човек, който има многобройна челяд и съвсем не разполага с нужните материални средства, поради което е принуден постоянно да се труди. Този образ съществено се разминава с монархическата представа за лукс и разточителност. Телевизионният разказ поставя Симеон в „скромната рамка“ на един „обикновен гражданин“, който, забележете – говори за „демократична република“, а не за „монархия“.

Симеон подчертава, че тронът е само *„рамка“*, за да бъде на разположение на народа, че той няма претенции за връщане на монархията. Дали тези негови думи в онези дни съдържат цялата истина за отношението му към трона и монархията, е отделен въпрос. Но това е особено важно негово послание в хода на разговора, което е насочено към българския народ и създаващата се нова политическа класа у нас. Симеон Втори се обръща към българските зрители с ясно послание, че (засега) няма претенции към престола, нито има намерение да променя формата на управление в страната. Което впоследствие се потвърждава.

Разказът за българската съдба/Завръзката

Кеворк задава редица въпроси, с които иска да изясни какво е отношението на Симеон към България и българската съдба. Това е същинската завръзка на този необикновен / изключително рядък / неповторим разказ.

Някои примери:

КК: *„Сигурно често размишлявате, особено сега, за съдбата на България. Ние разговаряме на осемдесет и осмия ден от 10 ноември...“* **(16 въпрос)**

СВ: „Размишлявам, разбира се.“

КК: *„До какви изводи Ви водят тези размишления?“* **(17 въпрос)**

СВ: „Без да съм оптимист, защото не е и по характера ми, но мисля, че симптоми сочат към едно много по-светло и положително бъдеще. И в това съм убеден...“

КК: *„Какво точно знаете за България и кое събужда резерви у Вас?“* **(18 въпрос)**

СВ: „Каквото човек може да чуе от средствата за масова информация... срещи с безброй сънародници, дипломати... Тъй че в това отношение трябва да призная и смея да твърдя, че имам доста обективна и ясна картина.“

КК: *„Нас ни интересува преди всичко българската съдба. Как България да получи една нова легитимност?“* **(27 въпрос)**

СВ: „Нова легитимност? България си има легитимност, защото е на 1300 години, има 1300-годишна история – легитимността си е там. Има преходни периоди, има моменти, в които може би се е заличила известна легитимност или собствената характеристика, но това е преходно. България си е вечна, така че тя пак ще си намери легитимността...“

Кеворкян задава на Симеон трудни въпроси, които се отнасят до бъдещата съдба на България и до възможността тя да получи съвсем нова легитимност. Отговорите на Симеон съдържат вяра и оптимизъм, че промяната у нас ще продължи, при това – в положителна посока. Интересен факт е, че Симеон не застава в позата на незнаещ, неосведомен човек, които от десетилетия живее в емиграция. Напротив – той смята себе си за добре информиран относно процесите на политическа трансформация, които вървят у нас. По същия начин отговаря на серия въпроси, свързани с подкрепата, която България може да получи в световен мащаб за провеждането на необходимите политически и икономически реформи. Неговите отговори са твърде балансирани и дипломатични.

Някои примери:

КК: *„Още по този въпрос – кога, при какви обстоятелства светът ще ни подкрепи?“* **(28 въпрос)**

СВ: „Мисля, че вече започват известни страни да ни подкрепят. И ако има още промени, и въобще обновена България покаже желание да продължи в тази насока, например в средствата за масова информация, ако има свобода на печата, ако се запишат разни партии и малко по малко започне да се нормализира и икономическото положение...“

КК: *„А как ни гледаха досега?“* **(29 въпрос)**

СВ: „Е, за жалост, трябва да кажа, че беше за мен, поне като българин, често угнетително и неприятно...“

КК: *„Кажете, кажете – каква точно?“* **(30 въпрос)**

СВ: „Аз мисля, че трябва да гледаме напред, а не назад и да гледаме на положителната страна на работите...“

КК: *„Очевидно е, че България трябва да се промени, но в същото време тя трябва да запази и своята самоличност.“* **(31 въпрос)**

СВ: „Да.“

КК: *„Как да стане това?“* **(32 въпрос)**

СВ: „Ами, самоличността си е там, в характера на хората, в нашето минало, в историята. Това са гаранциите. Известна традиция – също. Неща, които могат да се използват от миналото, които да бъдат нужни и

потребни днес, в настоящето. Мисля, че има и работи, които трябва да се дирят и в народната просвета, и в други неща...“

Симеон говори много ясно и разбираемо. Вероятно поради факта, че той (все още) е извън българската политика. След време Кеворкян горчиво ще отбележи следното: *„Политиката ампутира езика на някои хора и го прави невнятен. Така между 1990 г. и 2007 г. едно парче от царския език беше отрязано“*.

Оригиналните въпроси

Кеворкян често задава оригинални въпроси, които са истински, те се отличават с *„неповторимост, не са заимствани от други, не са копирани или преведени, не подражават на нищо друго. Те са самостоятелни, чужди на всякакво подражателство, неподправени, своеобразни, интересни, дори чудати“* (**Български синонимен речник онлайн**). Всеки един от тях носи в себе си идея, която е *своеобразна, необикновена, неподправена, дори странна.* Водещият задава такива въпроси, воден от желанието си медийно да „разгърне“ събеседника, да „извади“ от неговата личност мнения и оценки, които ще бъдат особено интересни за зрителя.

Някои примери:

КК: *„Когато Вие се раждате, на всички ученици повишават успеха с една единица. Тогава някои успяват да минат в по-горен клас и, както казва Радой* (Ралин – б. м., М. П.), *по-късно това е причината да започнат политическа кариера. Имате ли чувство за вина – Вие сте сложили началото на немалко днешни привилегии?“* **(15 въпрос)**

СВ: „Да, да, това е именно така. Помня, и някои затворници също бяха освободени. И им бяха простени някои месеци или години. Тук стана същото по време на възшествието на крал Хуан Карлос, но с други мерки.“

КК: *„Вие имате доверие в качествата на българския народ?“* **(37 въпрос)**

СВ: „Да, при един народ, където науката е култ, това е вече една огромна гаранция за благоразумие. Един трудолюбив народ – колкото и да се казва, че поради системата хората са си загубили това качество – може много лесно да докаже обратното, стига хората да разберат, че има свобода. Защото аз мисля, че свободата е нещо, което няма цена! И не само няма цена, но е един феноменален двигател на постиженията на много, много големи и високи идеали“.

Симеон дава много интересни отговори на тези два въпроса. Те са по царски дипломатични, разполагат се на територията на патриотизма и любовта към Отечеството.

На **15-и въпрос** отговаря лаконично, бил е съвсем малък, така че не може да носи отговорност за действията на своите родители. Но цялостното игнориране на въпроса в този отговор отговаря на неговия царски произход, който по рождение го поставя *„извън“* всякаква вина или подозрение, *„над“* всички поданици и техните действия. Това е единственият въпрос, на който Симеон дава отговор именно като престолонаследник на Короната, а не като обикновен човек. Наистина забележителен отговор.

Разгледан с днешна дата, отговорът му *„подсказва“* как може да действа един престолонаследник в друга политическа ситуация? Десетилетие по-късно в България Симеон, с царска лекота, напълно игнорира много разумни аргументи за някои негови неразумни действия и в крайна сметка – успя да се изолира в зоната на едно крещящо „публично мълчание“, което силно разколеба вярата на българите в правилността на политическите му действия.

На **37-и въпрос** Симеон отговаря типично като (бъдещ) български политик. Той вярва в постоянния стремеж на българите към знанието, тяхното трудолюбие и голямото им желание за свобода. Отговорът е построен така, че да се хареса на зрителите, да ги накара да му повярват... Той видимо притежава нужната медийна подготовка, която му помага публично да се представя в една и съща персона по време на целия разговор. На образован, добронамерен, толерантен и влюбен в своята родина човек. Тази негова персона извънредно допадна на неговите сънародници. И те си го поискаха за политически водач – десет години по-късно.

„Неудобните“ въпроси

Кеворк не пропуска да зададе на Симеон и някои **неудобни въпроси**. Прилагателното „неудобен“ има **29 синонима**, които означават: *„несгоден, неблагоприятен, несносен, неизгоден, неизносен, ненавременен, преждевременен, несвоевременен, неприспособим, непригоден, неподходящ, неуместен, неприличен, затруднителен, притеснителен, стеснителен, неловък, неприятен, мъчителен, опак, обърквaщ, смущаващ, затрудняващ, оскърбителен, обиден, несправедлив, тежък, обременителен“* (**Български синонимен речник онлайн**). Неудобните въпроси се разполагат основно на територията на морала на управляващите и техните възможни действия.

Някои примери:

КК: *„Материални претенции към България имате ли?“* **(50 въпрос)**

СВ: „Как материални?“

КК: *„Имуществени.“* **(51 въпрос)**

СВ: „Как? Не. От собствената си страна! Не! От мене това няма да видите, независимо при какви обстоятелства, обстановки и положения – категорично не!“

КК: *„Ако Вие бяхте цар, кого щяхте да викате на лов?... От известните писатели и поети?“* **(66 и 67 въпроси)**

СВ: „Не знам, защо?... А-а-а! О, тогава трябва да се върна към лова, защото аз съм се отказал вече...“

На **50-и и 51-и въпрос** Симеон дава принципен отговор, който след време съвсем безпринципно нарушава. Възможно е в онези дни той наистина да е смятал, че няма имуществени претенции към България, да е бил искрен в тогавашните си намерения. В този исторически момент България (и евентуалните материални претенции към нея) все още изглеждат много далече на хоризонта. За него България тогава е донякъде имагинерна величина, етичните диспозиции за добро и зло, правилно и грешно, справедливо и несправедливо изглеждат далечни, обвити в романтичния ореол на миналото. Поради което отговорът му се определя най-вече от емоциите, които подчинява на характерната си „царска справедливост“.

Впоследствие обаче действията на Симеон, като премиер на България, свързани с неговите царски имоти, далеч не изглеждат толкова принципни. Но в този разговор умело управлява публичния си образ, показва, че има достатъчен медиен опит на публичен човек, който знае как да навигира разговора в благоприятна за него посока.

Симеон се оказва умен и внимателен събеседник, отговаря принципно, с добре формулирани послания, в които личи отношение и топло чувство към България и нейната съдба, долавя се желание на всяка цена да се хареса на зрителите. Този необикновен разказ показва и още нещо – в онзи исторически момент Симеон изглежда искрен в своите намерения. В бурната есен на 1990 г. нито той, нито водещият могат да предположат какви метаморфози ще преживее българският наследник на трона десетилетие по-късно. И как Симеон Втори, в ролята на български премиер, всъщност ще опровергае самия себе си.

В тази връзка Кеворкян след време ще каже следното: *„Хората се надяваха царят да дойде със зашити джобове. Или, ако е нямал време да го направи – поне да ги обърне с хастара навън при първата си поява по телевизията“*. За жалост – това не се случва.

Политическият разказ/Кулминацията

В телевизионното интервю портрет понякога е възможна двойна кулминация – **рационална**, която е основана на политическите идеи/ценности, и **емоционална**, която е основана на емоциите и чувствата на събеседника. Това позволява на зрителя да изпита двойно удоволствие от разказа на събеседника – веднъж за политическите събития, герои и идеи, и втори път – за събития, които пораждат силни емоции в разказвача, а те са много заразителни за зрителите. Първият телевизионен разказ на Симеон предлага на зрителя именно такава двойна кулминация.

Кеворкян разполага въпросите си върху обширна територия – отношенията на България със Съветския съюз, отношенията между Франко и краля, оценката на Симеон за сталинизма, за класическата слабост на българския политик и др.

Най-интересните от тях:

КК: *„Как виждате връзките между България и Съветския съюз?“* **(20 въпрос)**

СВ: „Според мен Съветският съюз е най-голямата и най-близка голяма сила – или най-голямата страна, най-близка до нас. Така че трябва да се разбираме с нея, независимо от политика или каквото и да е... Но това не изключва всеки да си води своя политика и да си кара по собствен път, за да си намери мястото на тази Земя...“

КК: *„А онова от досегашните отношения между България и Съветския съюз, което не Ви се нрави?“* **(22 въпрос)**

СВ: „Може би са малко нелогични или криви…“

КК: *„Какво значи нелогични?“* **(23 въпрос)**

СВ: „Защо трябваше досега да сме толкова подчинени на Съюза или с какво право?... Много по-добре е да сме си на едно ниво, да си говорим като добри приятели.“

КК: *„Да се върнем пак към промените в Източна Европа. Значи, може да смятаме, че не става дума за козметика, за блъфове, нали?“* **(25 въпрос)**

СВ: „Това беше общото опасение. Ще си призная, че донякъде в началото и аз се пострахувах, че всичко беше чисто и просто блъф... Но сега вече ми се струва, че е невъзвратимо. И не само аз, това го казват много по-опитни хора от мен.“

КК: *„А кое е най-чудовищното в сталинизма? Мислили ли сте върху това?“* **(38 въпрос)**

СВ: „Мракобесието на сталинизма. Може би потисничеството, терорът, глупостта на известни идеологически предразсъдъци. Работи, които в 20-и век са съвършено отживели, приложени без всякаква мярка, не държейки дори сметка за различните народности и нрави... От друга страна, трябва също да се види, че в даден момент, в една секунда от историята на един народ, може да се появят такива чудовища. И това е една фаталност, която в историята сме видели тук-таме. Хитлер е друг пример за една такава масова лудост.“

Кеворк силно разтваря „ветрилото“ на политическите въпроси, за да събуди зрителския интерес извън митологичния образ на „малкия Симеончо“, който неизбежно предизвиква радост и умиление. Той иска „да запознае“ българския зрител с личността на Симеон – неговите виждания и позиции по твърде важни обществени и политически въпроси. И успява в това си намерение. А Симеон успешно се справя с тази много трудна задача.

Разгръщането на политическия разказ на Симеон зависи главно от въпросите на водещия. Майсторството е как те са формулирани и каква е тяхната ценностна градация?

Някои примери:

КК: *„Интересно е да кажете какво мислите за българските политически деятели от различните времена. Класическата слабост на българския политик според Вас?“* **(39 въпрос)**

СВ: „...Политикът е нещо много ловко, той си има, разбира се, и душа, и всичко друго. Аз съм убеден, че има много хора, които биха имали много по-добра роля, ако не бяха под тази система...“

КК: *„Вие имате ли впечатления от днешните български политици от най-новата генерация, от тия, които в момента ни управляват?“* **(40 въпрос)**

СВ: „Чувал съм, гледал съм едни по телевизията, други съм слушал по радиото, чел съм някои работи за тях... не мога да кажа нищо нито за един, нито за друг, защото още не е имало време...“

КК: *„А какви грешки не би трябвало да повтаря днешното българско ръководство?“* **(41 въпрос)**

СВ: „Не знам дали ми е работата да давам акъл... За мене всичкото е в това – да се гледа с благоразумие, да се мисли повече за България, отколкото за личности и дори за партии...“

КК: *„А защо не?“* **(42 въпрос)**

СВ: „За мен всичкото е в това – да се гледа с благоразумие, да се мисли повече за България, отколкото за личности и дори за партии... да видим

как може час по-скоро да се промени положението, да се подобри благосъстоянието на хората, свободата, гаранциите на човешките права, екологията, всичко...“

Кеворк има професионалното право да изисква чрез своите въпроси по-голяма конкретност в отговорите на неговия събеседник. Но не я получава. Симеон обиграно дава твърде общи отговори, които е убеден, че няма да засегнат никого. Съвсем по царски, той е над нещата, важна е България, а не някакви нови партии и нови политици.

Всъщност Кеворкян получава от него гладки и неконфликтни отговори.

Някои примери:

КК: *„Извинявайте, Вие бихте ли могли да помогнете по някакъв начин?“* **(43 въпрос)**

СВ: „Винаги. Затова и си говоря в множествено число, защото и аз открай време съм бил винаги активен и деен в каквото и да било... винаги като един малък съвсем скромен Червен кръст, това е едната ми роля. И другата – културната, да си поддържаме в чужбина българщината, дето се вика... И това е била целта на целия ми живот...“

КК: *„А идеи за българското стопанство имате ли?“* **(44 въпрос)**

СВ: „Да... но съм убеден, че ако се даде път на пазарната икономика и ако същевременно се внимава да не се отива нито в една, нито в друга крайност, успехът ще дойде...“

Симеон отлично се справя с въпросите и успява (вербално и визуално) да изгради обаятелен телевизионен образ на образован и толерантен гражданин на света, който милее за участта и съдбата на Отечеството, напълно е загърбил реваншизма и всякакви материални претенции... С „машината на времето“ той буквално се втурва в миналото.

„Познанието на миналото – според Цветан Тодоров – удовлетворява преди всичко основната човешка потребност от проумяване и подреждане на света, от откриване на смисъл в хаоса от ставащите в него събития. Добре знаем, че миналото е част от нас, макар че понякога го забравяме; да го направим разбираемо, означава да започнем да се самопознаваме“ **(12)**. Това е големият журналистически риск, който поема Кеворк – да предложи на българския зрител изключително интересен герой от българското минало и с неговите послания (може би) да подготви промяната в неговата съдба.

Кеворкян задава редица въпроси, пряко свързани с материалното състояние на царското семейство, парите, с които то напуска България, управлението на цар Борис Трети – обстоятелствата около неговата

смърт, съдбата на неговите архиви, предложението на Соболев за пакт за ненападение със Съветския съюз.

Някои от тях:

КК: *„Вие казахте, че сте нямали пукнат грош, а има най-различни митове?“* **(47 въпрос)**

СВ: „А, добре казвате – митове...“

КК: *„С какво излязохте от България? Някои са ви приписали 20 милиона долара?“* **(48 въпрос)**

СВ: „Да, да, това излезе в една книга през 1951 г., че са ни дали навремето 20 милиона. Аз се съмнявам, че въобще в 1946 г. е имало 200 000 долара в държавните каси. Така че това е тотален и пълен абсурд... Дадоха ни по 200 долара и това бяха първите долари, които видях в живота си...“

КК: *„Искате да кажете, че сте имали труден живот?“* **(49 въпрос)**

СВ: „Поне започнахме трудно. Това може да е хубаво – ако човек е малко суеверен, – може да завършим и по-добре, по-спокойно...“

КК: *„А какво стана с архивите, които е имал баща Ви?“* **(52 въпрос)**

СВ: „Каквото имаше в канцеларията, там си остана... И там има също един мит – че ние сме взели или дигнали някакви си документи. Абсолютно не!“

КК: *„Да поговорим за цар Борис. Около смъртта му се говорят най-различни неща и досега. Най-правдоподобната версия?“* **(53 въпрос)**

СВ: „...Ако въобще е била неестествена смърт. Аз като син трябва да кажа откровено, че бих искал да е сърдечен удар, баща ми беше такъв убеден и запален, бих казал, патриот и виждайки катастрофата, въпреки всичките му усилия да я предотврати. Кой не би умрял от това? Но трябва да се остави отворено, тъй като досега не сме намерили абсолютно черно на бяло причината, трябва за жалост да се остави малко отворено...“

КК: *„А защо баща Ви не прие навремето предложението на Соболев?“* **(54 въпрос)**

СВ: „В какво отношение?“

КК: *„За пакт със Съветския съюз – размишлявали ли сте върху това?“* **(55 въпрос)**

СВ: „...Мисля, че решението на баща ми, за което толкова много историци са прахосали мастило, не се дължи на факта, че е бил филогерманец или германофил. Съвсем не! То е просто уникално – както е например Тристранният пакт, без после да обяви война на Съюза, защото не е имало никакъв предлог!... И след време аз съм убеден, че историята ще си каже думата и всичко ще си дойде на мястото...“

Симеон твърде умело отговаря на многобройните и нелеки въпроси. На пръв прочит – той запазва моралната дистанция, не дава категорични оценки, не раздава присъди с половин век закъснение. Въздържа се да оценява и посочва какви точно качества трябва да имат днешните политици на прехода, което е единствено правилният подход в този исторически момент.

В този разговор Симеон изгражда медиен образ на човек, който търси съгласието, а не конфронтацията, който не защитава крайни мнения и не раздава присъди. Това е възможно най-удобният и благоприятен образ от гледище на актуалната политическа ситуация. След време, вече като български политик, Симеон постоянно ще търси съгласието с другите партии и политически лидери в страната. Но фатално ще изгуби това съгласие на опасната територия на материалното.

В тази връзка Кеворк ще припомни следното: *„Още през 1997 г., когато Симеон продаде на търг в „Сотбис“ ордените на дядо си цар Фердинанд, той веднъж завинаги доказа, че не се интересува от смисъла на историята. Подобно занимание дори му влияе зле“*.

Емоционалният разказ/Кулминацията

Всеки разказ най-често е изпълнен с различни емоции, които отличават въпросите и отговорите на двамата събеседници. Водещият е основен модератор на разказа, чрез въпросите си той „управлява“ разговора и го насочва в една или друга посока. В интервюто събеседникът може да каже толкова, колкото му позволяват въпросите на водещия. Ако те са банални, скучни и неинтересни, то и отговорите ще бъдат горе-долу същите. Отличните въпроси предполагат и отлични отговори. А кулминацията на всеки разговор (почти) винаги се определя от водещия.

Емоционалната кулминация в този разговор е донесеният от него документ от Министерство на правосъдието, че Симеон Втори не фигурира в списъка на лицата, които са лишени от българско гражданство. Ето фрагмент от тази вълнуваща, много силна емоционална кулминация:

КК: *„Някои хора Ви пращат тук нещо, което мислят, че ще Ви направи известно впечатление. Това е здравец.“* **(57 въпрос)**

СВ: „О! А-а, това наистина е трогателно и чудесно. Кокичета, не само здравец. О, колко мило от Вас! Благодаря Ви много! Там, на писалището си, винаги имам една саксийка със здравец, чийто корен е от България.“

КК: *„Четох някъде, че Вие нямате никакво чуждо гражданство?“* **(10 въпрос)**

СВ: „Не, нямам. Мисля и се надявам, че не са ме лишили от българското ми гражданство, тъй като и според Конституцията от 1947 г. само ако някой изрично бъде лишен, тогава може да се счита за човек без българско гражданство. Вече се надявам и ще трябва да попитам тия дни дали мога да дойда, да си...“

КК: *„Понеже стана дума за гражданството, аз Ви нося един документ..., който взех от Министерството на правосъдието. Това е едно удостоверение, че Вие не фигурирате в списъка на лицата, лишени или освободени от българско гражданство.“* **(59 и 60 въпрос)**

СВ: „Не думайте, бе! / Това е един от най-хубавите подаръци, които съм получавал, ама от много време! Благодаря Ви много! Вярвайте ми, че това е нещо, което наистина ценя! Ама наистина!“

КК: *„Това е удостоверение, което може да Ви послужи при необходимост.“* **(61 въпрос)**

СВ: „Значи не съм престъпник!“

КК: *„Не сте.“* **(62 въпрос)**

СВ: „Както някои са ме рисували...“

Кулминацията на разказа снема посланията в речта на водещия и събеседника и ги отправя към зрителя и неговите бъдещи очаквания. Тя по свой начин нарушава линейните редове на разказа (по Цветан Тодоров), в известен смисъл ги прекъсва, често прави смислов завой в наратива, като може да измести неговия основен сюжет.

Кеворк наистина притежава изключителни умения да създава специална „емоционална аура“ в разговора, която предразполага събеседника в един „телевизионен миг“ да бъде себе си, изцяло да вярва в изречените думи, в бликналите емоции и жестове. Удостоверението, че България не е отнела на Симеон Втори неговото българско гражданство, и нежните български кокичета и здравец се превръщат в истински „емоционален пропуск“ към посоката на разговора след това. Всичко друго остава назад – трудната чужбина, емиграцията, разговорите между Симеон и майка му на български език. Оттук насетне Симеон разговаря с Кеворк като човек, който за пръв път е получил от Родината Удостоверение, че е български гражданин. И български здравец и кокичета...

Българското гражданство на Симеон

Кеворк разказва как всъщност се добира до този документ: „Вестник „168 часа“, в броя си от 31 май 2018 г., публикува разследването „Тайните за българското гражданство на Симеон Сакскобургготски. Как се раз-

плака Симеон“. То изглежда изчерпателно и предостатъчно любопитно – само дето липсва една важна част от въпросната мистерия, може би дори най-любопитната.

„Което си е едно малко чудо, понеже тя е представена пред 5 милиона души още на 11 февруари 1990 година.

Един от основните източници на разследването е юристът М. Грънчаров, бивш съветник към Бюрото на Великото народно събрание. През 1991 година той бил „натоварен да проучи въпроса с гражданския статут на бившия цар – от току-що назначения от Парламента президент Желю Желев“ (Желев бе избран от Парламента на 1 август 1990 година).

Грънчаров споделя: „Първоначално Желев се обърна към Гиньо Ганев, като му казал: „Желателно е отговорът да не е положителен…“ (край на цитата).

Желев обаче отлично знаеше, и то от година и половина, какъв е „статутът“ на Симеон – и дори известно време ми се цупеше, понеже тъкмо от мен бе научил истината за въпросния статут. Заедно с още пет милиона зрители, които гледаха интервюто ми със Симеон. То бе записано на 8 февруари 1990-а в Мадрид, а излъчено на 11 февруари – и предизвика чудовищен интерес, съпоставим единствено с интереса към интервютата ми с акад. Амосов и Ванче Михайлов.

Пак Павел Писарев каза на едно място, че „не случайно“ съм бил дал на царя документа, че не е лишен от българско гражданство. Това наистина е една мистерия. Мога да се направя на интересен и да кажа, че сам съм се сетил за този документ. Но няма да е истина. Прати ми го Панчев от Министерството на правосъдието – когото изобщо не познавах, а и по-късно не си направих труда да се запозная – ден, преди да тръгна за Париж. Заминах на 7 февруари 1990-а, а документът е издаден на 6-и.

Но аз не му отдадох особено значение и изобщо не подозирах какъв ефект ще има върху царя. А той буквално се насълзи пред камерата, сякаш не подозираше, че все още е български гражданин. Няма логика да му го кажат чрез мен, а след това да правят правителствени изявления, яростна кампания срещу Кобургите в левия печат в продължение на години и пр. Най-вероятно хора със скрити монархически убеждения са се сетили и ми помогнаха да му направя този подарък – повече с емоционална стойност, отколкото с политическа. Царят години наред изобщо не използва предимствата на гражданството си, пък и в Конституцията набързо бе създадена сериозна пречка за евентуалните му политически амбиции.

Удостоверението наистина извади от равновесие царя, който бе свикнал да получава през годините всевъзможни сантиментални и дори

сълзливи послания. За момент престана да се владее. „Значи не съм престъпник, както някои са ме рисували“ – каза той.

И още нещо около интервюто.

Ръководството на телевизията бяхме извикани по някакъв повод при премиера Луканов. След срещата, докато се разделяхме, му казах, че след няколко дни отивам в Мадрид – и го попитах дали иска да предам нещо на Симеон.

„Не ни интересува този човек“ – отвърна той… Отговорено ми беше, че Симеон няма достатъчно контакти, сякаш нашите управници комунисти бяха, от своя страна, най-желаните партньори за света. Разбрах, че разговорът по-нататък е излишен… Но когато няколко месеца по-късно същият този държавен мъж вече слизаше от политическата сцена, случайно научих, че доста активно е търсил контакти с царя… Приживе Луканов не опроверга това твърдение.

Мнозина са острастени от конспиративни теории около царя. В журналистическия занаят обаче интуицията е нещо много по-важно, макар и трудно обяснимо – тъкмо тя ме отведе в Мадрид.

Толкова за конспирациите.

Още малко размишления около епизода за гражданството.

Господинът не е знаел цели 45 години, че изобщо не е лишаван от българско гражданство. И дори не си е направил труда да провери това. Можеше да го стори, например чрез доверения си приятел Атанас Тилев, високопоставен приближен на българското разузнаване.

Не го е направил. Защо? Може би, защото не го е интересувало българското гражданство?

При това той не каза: „Не знаех!“. Каза: „Значи не съм престъпник!“.

Театър ли е това? Едва ли. Обаче и аз съм се заблудил тогава от сълзите му – за друго. Излиза, че и аз не съм слушал, както трябва, собственото си интервю.

Зрителите бяха извънредно толерантни към Симеон през онзи февруари на 1990 година. Но това не означава, че са били и глупави. Просто не са чули добре думите му. А той ясно ни е казал, че не знае дали е български гражданин, и особено не го интересува това“ **(13)**.

След този силен емоционален фокус разговорът се развива по-топло, дори приятелски, а във финалната си част – двамата участници емоционално изглеждат много по-близо един до друг. В телевизионния разказ те най-често говорят за едни и същи събития, но от различни гледни точки. „Пресечната точка“ между тях е срещата на въпросите на водещия с отговорите на събеседника. Колкото по-ясни и умни са въпросите, толкова

събеседникът по-добре може да „разкаже“ събитието, образно казано – с „горещи“ емоции и „хладни“ оценки. С умение чрез думи да пресъздаде интересни случки, картини и герои. В телевизионното интервю качеството на разказа зависи основно от качеството на въпросите на водещия – той моделира неговите посоки, съдържателно развитие и емоционална оцветеност. Но, както казва Кеворкян: „*Слушай внимателно. Винаги има нещо извънредно важно. Може да е дори само една молекула в галактиката от телевизионни думи, но тя съществува… Телевизията трябва да се слуша. Телевизионната дума е опасно животно, живее по различен начин през годините*“.

Моралният разказ/Развръзката

„Дори да отказваме да обосновем морала с антропологията, те са тясно свързани: трябва да знаем какви са хората, за да решим какви искаме да станат“, отбелязва Цветан Тодоров. **(14)** Телевизионният разказ на Симеон няма как да избяга от въпросите за доброто и злото, справедливото и несправедливото – в българската история и в личната му съдба. Защото такива са въпросите, които Кеворкян му задава. А те непременно изискват точни и верни отговори.

Развръзката на разказа задължително минава през личните въпроси, които водещият отправя към Симеон. Този разказ най-често се развива между удобните – и неудобните въпроси. Между стандартния разговор за лично преживяното – и нестандартните въпроси, които карат събеседника да загърби медийното клише и да покаже себе си. Понякога именно личните въпроси правят телевизионния разговор много изненадващ, оригинален и различен.

Целостта на разказа в интервюто често се нарушава по два начина: чрез неочаквани / изненадващи / неудобни въпроси на водещия – и чрез неочаквани / изненадващи / неудобни отговори на събеседника. Понякога това „нарушава“ логическата подредба на разказа, което не намалява неговата медийна стойност. Той постоянно се нуждае от своите необичайни модуси, които са извън шаблона и клишето. Тези провокативни модуси предизвикват интереса на зрителя, преситен от медийна публичност и многобройни телевизионни предложения.

Някои примери:

КК: „*Между другото, говори се, че сте идвали в България инкогнито...?*“ **(56 въпрос)**

СВ: „...инкогнито? Не. Къде? Човек няма да си играе с такива работи. Това е нещо много по-сериозно и историческият багаж, който нося, не ми позволява да правя такива импулсивни работи по сърцето ми, които биха ми направили може би много голямо удоволствие. Не. Не още, казвам.“

КК: „*Имате ли желание да дойдете в България?*“ **(58 въпрос)**

СВ: „Желание? Абе, какъв е този въпрос? Вие виждали ли сте някой българин, който да няма желание да се върне у дома си? Разбира се. Ще дойде, всичко ще дойде.“

Елегантно поднесената провокация в тези въпроси се улавя в отговорите, които стават малко по-грапави, не толкова загладени и поради това – и по-истински. Това влиза в основните цели на водещия – да предизвика събеседника към искреност и откровеност и той да изглежда естествен и убедителен, с което да спечели интереса и любопитството на зрителя. Майсторството на телевизионния разговор е водещият да внася силен творчески импулс, постоянно да бъде различен в своите въпроси. С което да предложи „златен шанс“ на събеседника да докаже себе си пред зрителите.

Личните въпроси, отправени към събеседника, правят разказа живописен, изпълнен със събития, драматични моменти, щастливи и недотам щастливи мигове. Кеворкян развива въпросите си, като максимално насища разговора с разнообразни събития и личности, което осигурява високия зрителски интерес.

Някои примери:

КК: „*Изпитвате ли някаква нужда от възмездие?*“ **(73 въпрос)**

СВ: „За мен възмездието е дума, което е нещо антипатично... Аз мисля, че справедливост, правда – това са чувства. И се мъча да забравя... Аз мисля, че човек може да забрави много работи, може да прощава, още повече може да работи, без да иска възмездие. Това е въпрос и на една известна подготовка, може би на една религиозна подготовка също или пък на характер. Моят характер е такъв, че чувствата на омраза и завист са ми много антипатични.“

КК: „*Знаете ли, заглавието на този материал е: „Симеон II не желае вече трона“?*“ **(76 въпрос)**

СВ: „Я? Това е интересно.“

КК: „*Така ли е?*“ **(77 въпрос)**

СВ: „Трона? В това отношение е просто изненадващо, че може да пише нещо, което ми се струва просто детинство.“

КК: „*Дори сте казали, че предпочитате да бъдете обикновен гражданин, „кротко незабележим“ – това ми направи впечатление.*“ **(78 въпрос)**

СВ: „Това е по моя характер – „Кротко незабележим“. Но „обикновен гражданин“? Мисля, че го казва в контекста, че ако в България работите се развият толкова добре и положително, за да стигнем до една напълно демократична, многопартийна република, бих бил много доволен като гражданин на таз република... А за трона – това са теми, които са малко по-специални, понеже известна пропаганда винаги иска да внуши… а, Симеон трона само си иска, коронката и да си играе – такива едни, съвсем, бих казал, тъпи и примитивни шаблони. Но фактически и короната, и тронът са, бих казал, рамки за служене – просто човек да бъде на разположение на народа. Въобще то е, бих казал, по-скоро едно робство, отколкото едно преимущество…“

С този отговор Симеон показва, че всъщност темата за трона (и монархията) много силно го интересува, тя е някак болна за него. Той иска да опровергае пропагандата и да убеди своя събеседник, че всички „монархически“ подозрения към него са просто „тъпи и примитивни шаблони“, че „да бъдеш монарх, е по-скоро робство, отколкото предимство“. Тази своеобразна „убеждаваща комуникация“ на Симеон съвсем не изглежда толкова убедителна. Разговорът показва, че всъщност той мечтае за трона, в него е затаен силен стремеж към монархическата власт, който (още е рано) публично да признае. Но времето за това публично признание така и не идва в следващите десетилетия.

Кеворкян задава някои злободневни въпроси, които се отнасят до актуалната политическа ситуация в България. Някои от тях:

КК: *„Друга тема. Отношението Ви към независимите дружества, сдружения у нас и пр. Знаете ли тяхната дейност?“* **(79 въпрос)**

СВ: „...Трябва да кажем, че това са положителни работи. Това вече дава плуралистични идеи, става вече много по-широк диапазонът, към който всички вървим и желаем.“

КК: *„Имате ли връзки с някои от тях, търсят ли Ви?“* **(80 въпрос)**

СВ: „Да, и аз ги търся също, за да имам по-ясна представа какво става в България.“

КК: *„Всичко онова, което ни очаква в бъдещето, не бива да минава през реванша, нали?“* **(81 въпрос)**

СВ: „А, не! Това го казвам и го тръбя на всеки чужд журналист или телевизия, или какво и да е. Постоянно подчертавам това – важното е, че досега, да чукам на дърво, се вижда, че България примерно постъпва и настъпва към това ново положение. И дано да продължи така, с благоразумие от всички страни...“

КК: *„Вие го казахте, но и аз усещам, че сте човек реалист.“* **(84 въпрос)**

СВ: „Мисля, че да. И поне приятелите, които ме познават, знаят, че винаги съм с краката на земята и не сънувам лесно или просто не сънувам.“

На 73-и въпрос Симеон стъпва върху християнското разбиране за Опрощението на греховете и на грешниците. Той е готов да прости на грешниците и което е по-важното – да забрави, че е нужно възмездие. Този отговор е максимално подходящ и дипломатичен за бурните месеци на 1990 г., когато се записва и излъчва това интервю.

На **78-и въпрос** Симеон категорично отговаря, че ще се радва, ако един ден стане гражданин на една демократична република в България. На думи той отхвърля всякакви претенции за възстановяване на монархията и неговото възкачване на трона. Но дали наистина мисли, че България (и в бъдеще) трябва да остане република, е отделен въпрос. Може би смята, че е много рано за един публичен разговор относно възстановяването на монархията у нас. И се оказа прав – в следващите десетилетия „бъдещето“ на монархията в България не се състоя.

На **80-и въпрос** Симеон казва, че има връзки с новите граждански формации, защото се интересува какво става в България. Той ясно показва, че следи политическите процеси у нас, поддържа връзки с новите демократични формации, иска активно да участва в конструирането на новата власт.

На 81-и въпрос Симеон дава категорично отрицателен отговор. Той избира благоразумието пред реваншизма, толерантността пред закъснялата морална справедливост. Неговият отговор в онези дни изглежда искрен. Десетилетие по-късно Симеон наистина става премиер на България. По време на това управление той показва много други недостатъци, но реваншизмът не е сред тях.

На **84-и въпрос** Симеон категорично потвърждава, че е реалист, който здраво е стъпил на земята. Това обяснява голямата предпазливост – неговото говорене се опира на твърде обтекаеми формули, изпълнени с празни обещания (благоденствие на народа след „800 дни“), стремеж непременно да се хареса в коренно различни обществени слоеве и политически формации. В случая той предпочита съгласието пред конфронтацията, изцяло утопичните обещания – пред суровата закана за бъдеще, изпълнено с „кръв, пот и сълзи“. Като истински наследник на Короната, той е много далече от този суров реализъм, неговата визия за бъдещето на България е по-скоро лъскава и паркетна. Симеон дълго е живял в атмосферата на някои монархически дворове, бил е постоянно в компания-

та на кралски величия, за които „пастите“/„малките френски кифлички“ винаги са по-важни от хляба. В този смисъл да бъдеш реалист като престолонаследник на трона, е едно, а като обикновен човек – съвсем друго.

От разстоянието на изминалите 30 години днес въпросите на Кеворкян може би изглеждат лесна журналистическа задача. Но в „окото на бурята“ – в далечната 1990 г., да имаш смелостта да направиш шест телевизионни разговора със Симеон Втори, да му зададеш проклетите въпроси – на деня, на историята и времето, в което живеем, да излъчиш първото голямо интервю със Симеон във ВН, е истински журналистически пробив. Това интервю, от началото до края, показва какво всъщност означава да бъдеш телевизионен журналист от висока класа.

Моралният разказ продължава и със серия въпроси към Симеон, които се отнасят до неговото мнение за някои съвременни политически лидери. В персоналната оценка и отношението на Симеон към Михаил Горбачов, последния лидер на СССР, и Тодор Живков, ръководил България цели 35 години, се фокусира част от развръзката в този разказ.

Някои примери:

КК: *„Би било интересно да ни кажете мнението си за Горбачов. Откровено.“* **(24 въпрос)**

СВ: „Горбачов прави голямо впечатление със съвсем друг начин на действие. Преди всичко говори с убедителен тон. По жестовете му се вижда..., че той наистина е много, много силен политик и предава това на публиката. Вижда се поне, че намеренията му са действително за едно преображение на тяхното общество и, разбира се, на страните, които са по-близки до Съюза.“

КК: *„Живков – какво бихте казали за него?“* **(71 въпрос)**

СВ: „Държавен глава за 35 години.“

КК: *„Това е най-малкото?“* **(72 въпрос)**

СВ: „Виждам, че сега излизат много неблагоприятни работи. Това е може би също в консеквенцията на един такъв неограничен режим, на една личност с пълни и неограничени прерогативи. Мисля, че народът ще си каже думата... Аз мисля, че тука трябва да гледаме обратното – обединението, съединението, което прави силата, – това трябва да гледаме, това е ролята ни. Не да се правим на съдии!“

Трябва да се признае – отговорите на Симеон са справедливи и дипломатични. В тях той търси съгласието, обединението. Прави опит да разбере избраната политическа линия и на единия, и на другия политически лидер. По християнски казва, че няма да е първият, който ще хвърли камъка... срещу Живков. Тежката дума принадлежи на народа. Симеон

ловко избягва опасните идеологически квалификации, личи неговият стремеж да оцени донякъде обективно вчерашните и днешните политически лидери и герои на своето време.

Въпросите на Кеворкян професионално управляват разговора, но водещият не изпада в излишна полемика със събеседника – по една или друга „гореща тема“. Полемично интервю обичайно се прави със събеседник, с който зрителят има „максимум обща памет“. Което означава – наличие на общи идеи и общи спомени, общи постижения и общи заблуди. В онези дни Симеон изобщо не е такъв събеседник – телевизионното интервю с него се провежда в условия на „минимум обща памет“. Което означава – отсъствие на общи идеи и общи спомени, общи постижения и общи заблуди. Зрителят от половин век (почти) нищо не знае за Симеон, по-старите зрители имат далечна, неясна, митологизирана представа за малкия „Симеончо“, която има малко общо с вече порасналия Симеон.

Кеворкян действително задава на Симеон Втори проклетите въпроси на времето, на историята, на прехода и политическото бъдеще. Дали е преследвал точно тази цел – не е ясно. Но той, в голяма степен, успява да я постигне – с разнообразието, дълбочината, историческия и ценностния профил на тези въпроси. Всъщност именно Кеворкян медийно осигури „обратния път“ на Симеон към България и неговото включване в активната политика на страната.

Финалният разказ/Девизът

Кеворкян по традиция завършва всеки разговор с девиза, който неговият събеседник пише в „Споменника“ на „Всяка неделя“. В този необикновен разговор той предлага на Симеон да му напише финалното си послание към българските зрители и му подава списание „Родолюбие“, на което Симеон написва: „Да живее България!“.

Ето как протича този финален разказ:

КК: *„Имало ли е мигове на безизходица?“* **(86 въпрос)**

СВ: „Не. Безизходица, слава богу, не. Продължителни мигове, да не кажем години, да се пита човек дали някой ден ще види промяна в нещата и да си види страната и народа в по-добро дередже – да. Но мисля, че и това е вече също в миналото.“

КК: *„Накрая искам да Ви помоля да ни напишете нещо...“* **(87 въпрос)**

СВ: „Да Ви напиша нещо?“

КК: *„Да, някакво пожелание, някакво обръщение – на тази хартия бих искал да видя почерка Ви – това е списание „Родолюбие“.“* **(88 въпрос)**

СВ: „А, да, аз го получавам редовно. Не пиша удобно тука, но... ето – „Да живее България“. Мисля, че казваме много работи с това. И сто страници да бях написал, мисля, че с това се казва повече.“

Без значение дали краят на телевизионния разказ е импровизация, или не, той изглежда естествен и непринуден. Девизът, който Симеон избира като послание към българските зрители, е ясна „патриотична парола“, с която се надява да убеди сънародниците си в голямата си любов към Отечеството. Нищо повече, но и нищо по-малко. Симеон е убеден, че с този девиз казва много повече от хиляди думи. И че той ще бъде разбран и оценен от българските зрители.

Кеворкян е първият български журналист, който изгражда положителен телевизионен образ на Симеон Втори, който се превръща в медийно условие за неговата бъдеща политическа кариера у нас. Цяло десетилетие по-късно Кеворкян публично изразява много горчива и критична оценка за Симеон и неговата политическа дейност в България: „*Не е възможно лесно да се проникне зад езика на царя. То е все едно да гледаме през запотено от изпарения стъкло. Този език, разбира се, му даде и някои предимства. През 2001 г. той нанесе удара си, като използва разговорното темпо на обикновените хора, дори в някои случаи на обикновения идиот. И по този начин ги очарова – бабичките, особено те го разбираха добре*“. И още: „*Симеон отдавна живее в някакъв свой натъкмен сюжет за лично ползване, взет под аренда от историята*“ **(15)**.

Невербалната комуникация

В телевизията е валидно правилото за **мултимодалната комуникация**. Редица автори я разглеждат като: **вербална модалност** (произнесените думи и изречения), **прозодична модалност** (ритъм на речта, паузи, сила на гласа, ударение, интонация), **жестова модалност** (движения на ръцете и раменете), **лицева модалност** (движения на главата и очите, поглед, усмивка и други лицеви изражения) и **телесна модалност** (движения на торса и краката). **(16)**

От първата до последната минута на този „необикновен“ разговор Симеон внимателно контролира своя медиен образ. Той има овладяно публично поведение, създава представа за себе си като за напълно изграден публичен човек, който познава както „светския“/царския етикет, така и медийните правила, в които от години е принуден да живее.

Облеклото/цветовете

Редица автори подчертават, че „облеклото е заявка за определен статус. В миналото чрез облеклото се е заявявала принадлежността към определена класа“ **(17)**. На телевизионния екран облеклото и неговата цветова гама, като правило, се съобразяват с особеностите на камерата, светлината в студиото и плановете, в които водещият и събеседникът телевизионно се „представят“ на зрителя. Камерата е своеобразна „увеличителна леща“ – тя усилва цветовете на облеклото и уголемява обемите на говорещите в студиото. В телевизионното изображение камерата вторично моделира и донякъде трансформира образа на водещия и неговия събеседник. Което изисква от тяхна страна внимателно да се съобразяват с тези специфики на телевизионната комуникация.

В телевизията ролята на цветовете е от съществено значение, но цветовете по принцип имат особена символна роля в различните цивилизации. Христо Кафтанджиев определя най-важните функции на цветовете във визуалната комуникация и рекламата: **описателна** (с тяхна помощ се описват цветовите характеристики на нещата); **експресивна** (чрез цветовете се създава настроение), **изразяваща** (цветовете често се използват като носители на значение), **символизираща** (цветовете винаги символизират определени неща и значения), **акцентираща** (чрез цвета се изразяват важни елементи от визуалното изображение).

Ето някои значения на основните цветове в западната/християнската цивилизация: „**жълтият цвят** – слънце, светлина, радост, ревност, завист, светъл, лек, веселящ, млад, сияещ; **червеният цвят** – огън, любов, страст**,** борба, гняв, сила, революция, близост възбуда; **синият цвят** – безкрайност, космос, тъга, хладност, вярност, сериозен, свеж, прохладен; **белият цвят** – чистота, невинност, светлина, лек, свеж, ослепителен, чудесен, блестящ; **черният цвят** – тъмнина, мрак, траур, смърт, тъмен, тежък, топъл, поглъщащ“ **(18)**.

Симеон проявява известна предпазливост в облеклото си в това първо интервю за Българската телевизия, което осъществява „медийна среща“ между него и българските зрители. Той е облечен елегантно, но семпло – носи **тъмносив костюм, бяла риза и сива вратовръзка** с флорални мотиви. Неговото облекло е подходящо повече за делова среща, и по-малко – за телевизионно интервю. Но в него присъства **бялата риза**, а в западната култура тя е знак за уважение към другия. Бялата риза придава официален характер на този разговор, донякъде подсилва неговата значимост. Симеон не носи цветна, ярка и запомняща се вратовръзка – тя е сива и не се откроява като аксесоар в кадъра.

От гледище на невербалната комуникация Симеон е добре облечен, донякъде предпазливо, той не допуска облеклото му да е екстравагантно или да изразява видимо благополучие. Дори **часовникът** на ръката му е почти скрит от ръкава на ризата, не е изваден на показ пред камерата. Дали това е случайно, или обмислено, днес е трудно да се каже. Но облеклото и аксесоарите са неизменна характеристика на личността, те „показват"/„говорят" за нейното образование и култура, характер и публично поведение.

Кеворкян също е облечен елегантно. Преобладаващо тъмната гама в облеклото и на двамата събеседници показва техния респект и уважение един към друг.

Проксемиката

Проксемиката разглежда пространственото разположение между двамата събеседници в кадъра и главно – разстоянието между тях, което изгражда тяхната пространствена аура. В този разговор разстоянието между двамата събеседници е сравнително малко – те се намират на около метър и половина един от друг. **Близкото разстояние** придава особена интимност на разговора, помага на зрителя да възприеме Симеон като обикновен човек, който прилича на всички останали. Ако водещият искаше да представи Симеон като наследник на българския престол, да подчертае неговия царски произход, разстоянието между него и водещия трябваше да е няколко пъти по-голямо.

Известно е – колкото разстоянието между водещия и събеседника е по-голямо, толкова повече нараства авторитетът на събеседника. Разстоянието винаги е „средство за управление" на публичния образ на говорещия. Малкото разстояние, в някои случаи, може да тривиализира образа на събеседника, да го банализира и „размие" в зрителския поглед.

Някои изследователи смятат, че в човешкото общуване има три вида разстояние. Първото разстояние осигурява **интимното пространство**, което се движи между 0 и 45 см. Второто разстояние създава **личното пространство**, което се разполага от 45 см до 120 см. Третото разстояние осигурява **социалното пространство**, което се разполага от 120 см до 370 см. **(19)**

Кеворкян и Симеон Втори в този разговор се разполагат в **личното пространство** (до 120 см), защото такива са възможностите на помещението, в което той се провежда. Малкото разстояние придава особена интимност на разговора, създава у зрителя усещане за уют и топлина. За-

това допринася и пространственото разположение на двамата събеседници – Симеон по време на разговора изцяло (с торс и глава) е обърнат към водещия, до самия край камерата не променя неговото пространствено разположение. Докато Кеворкян през целия разговор визуално е представен в десен профил – с глава и торс, също изцяло обърнати към Симеон.

Камерата, която заснема интервюто, ясно показва на зрителя, че основното действащо лице е именно Симеон Втори, ето защо той получава всички необходими за тази цел визуални и пространствени „привилегии“. Водещият предоставя на Симеон визуалната привилегия на едрия план, с цел да го запознае и максимално приближи до българските зрители.

Сравнително малкото разстояние между водещия и събеседника е обективно обусловено от малкото пространство на помещението, което не позволява по-голямо разстояние между тях. Симеон успешно преодолява тази пространствена опасност чрез отлична артикулация, богата мимика и жестикулация, които буквално „превземат“ вниманието на зрителя. Малкото пространство се компенсира и чрез отличната работа на камерата, която последователно сменя плановете и цялостно изгражда визуалната архитектоника на разговора.

Камерата, плановете

Телевизионното изображение се изгражда с помощта на камерата и нейните големи възможности да снима събитията и героите в различни планове: **далечен план** (изображение, при което в далечината едва се забелязва човек или предмет); **общ план** (човек, заснет в цял ръст, и всичко, което го заобикаля); **американски план** (човек, заснет малко под колене-те); **среден план** (човек, заснет до кръста); **близък план** (човек, заснет с глава и рамене); **едър план** (човек, заснет само с глава) и **детайл** (заснемане на отделни фрагменти от лицето на човека – очи, ръце, ухо и др.).

Човешкото внимание, като правило, следва преходите по линията: далечен – общ – американски – среден – близък – едър план. В телевизионния разказ има постоянна смяна на различните планове, защото именно чрез тях се изразяват множеството различни състояния на човека и неговите бързо променящи се емоции в хода на разговора.

Едрият план може да има и допълнителни драматургични функции. Най-често предлага допълнителна визуална информация за емоциите на събеседника, които показва неговото лице – на любопитство, интерес, усмивка и гримаса, объркване, гняв и др. Той винаги е силна леща, визуален рентген на характера на човека. Това, което общият план не може да ула-

ви, прекрасно се улавя от едрия план, който пресъздава богатата мимика на лицето на събеседника, неговия поглед, смях или плач.

Камерата използва цялата палитра от планове в телевизионното изображение. Разговорът между Кеворкян и Симеон Втори започва и завършва с общ план, който пресъздава атмосферата на неговия кабинет – картините, книгите, уюта на помещението, което далеч не изглежда голямо. В отделни моменти показва Симеон в едър план / „говореща глава", проследява неговата непринудена усмивка и жестикулация, силните движения на главата и очите, които се допълват от усмивката и жестовете на водещия.

В хода на разговора **общият план** се появява, когато е нужно смислово да се отграничат отделни моменти от разговора – при въпросите на Кеворкян, свързани с образованието и местоработата на Симеон / когато след раждането на Симеон всички ученици получават една единица повече и преминават в по-горен клас / когато водещият говори за връзките между България и СССР / когато Симеон говори за средствата за масова информация и свободата на печата / когато водещият пита Симеон дали има желание да се върне в България / когато го пита за отношението му към Тодор Живков / когато Симеон говори за Короната и трона и др.

В тези моменти Кеворкян визуално „участва" в разговора именно чрез общия план. Това е типичното поведение на интервюиращия телевизионен журналист. Позата на водещия е по-скоро работна. Двамата събеседници са пред зоркото око на камерата и тази среща е в услуга най-вече на българския зрител, чието любопитство към Симеон, като наследник на българския престол, в бурните дни на промяната наистина е огромно.

Интересът на камерата (почти) изцяло е насочен към Симеон, който последователно е заснет **в общ план** (в цял ръст, заедно с всичко, което го заобикаля), в **американски план** (малко под коленете), в **среден план** (до кръста), в **близък план** (с глава и рамене) и в **едър план** (т. нар. „говореща глава"). **Близкият, средният и едрият план** на Симеон са предпочитани в това интервю, те се използват като визуални акценти на някои важни послания в хода на разговора.

А именно: въпросите на Кеворкян, които се отнасят до познанията на Симеон за България / когато водещият пита Симеон кое е най-чудовищното в сталинизма / когато Симеон говори за българските политици / когато става дума за пазарната икономика / когато Симеон говори за смъртта на Борис Трети / когато водещият дава на Симеон документа от Министерство на правосъдието, удостоверяващ неговото българско гражданство / когато Симеон казва какви български книги чете, и др.

Всъщност интересът на камерата (почти) изцяло е насочен към лицето на Симеон и в отделни случаи – към лицето на водещия, предимно в общите планове на разговора. Кеворкян визуално присъства в общите планове на телевизионното изображение, които служат като „семантични разделители“ на някои съдържателни пространства от разговора. Голяма част от въпросите си задава извън обхвата на камерата.

Първото впечатление

Камерата през цялото време на разговора неизменно следи движенията, жестовете, мимиката на Симеон, който говори с отлична артикулация, с много силни вербални акценти, постоянна усмивка и богата изразност на лицето (дълъг и втренчен поглед, чести примигвания с очите).

Редица психолози смятат, че създаването на **първо впечатление** (в живота и на малкия екран) отнема една десета от секундата. Макар че първото впечатление се създава за изключително кратко време, според много изследователи то е изключително устойчиво и най-често не се променя под влияние на дългото развитие на комуникационната ситуация. Според психолога Ейми Къди между 80 % и 90 % от първото впечатление се изгражда на база на подсъзнателни въпроси – дали можем да вярваме на човека срещу нас и можем ли да имаме доверие в неговите способности? **(20)**

Първото впечатление, което Симеон създава за себе си в българската аудитория, изглежда наистина положително. Той се представя като образован, диалогичен и родолюбив човек, който милее за Родината, няма претенции за възстановяване на монархията и трона, и още по-малко – за връщане на царското семейство на някои техни дворци и имоти.

С такт и усет на медиен човек Симеон не формулира крайни оценки за събитията, не осъжда бившите комунистически величия, проявява здрав скептицизъм относно бързото ускорение на политическия преход. Камерата с удоволствие му създава благоприятен и много подходящ публичен образ. Създаденото първо впечатление за Симеон в това интервю наистина се оказва много трайно – цяло десетилетие не избледнява и в крайна сметка, върху него стъпва по-сетнешната политическа кариера на Симеон Втори в България. А неговата преценка, направена в това интервю, че политическият преход ще бъде особено труден и ще отнеме много повече време, отколкото ни се иска, за жалост се оказа вярна.

Кинесиката

Кинесиката (жестове, мимика, движения на ръцете, главата, лицево изражение) изпълнява основна роля и функция в невербалната комуникация. Тя допълва и своеобразно „оцветява" вербалната реч, поставя в нея различни семантически акценти. Според американския антрополог Рей Бърдуистъл само 30 – 35% от информацията, която се съдържа в дадено съобщение, идва по посока на **вербалното**. Носител на останалата информация са жестовете, мимиката, движенията на тялото. На свой ред Пол Екман дефинира пет вида жестове:

– **емблеми** – движения на главата, ръцете, мимики;

– **илюстратори** – жестове, които подкрепят или отхвърлят определено вербално послание;

– **манипулатори** – жестове, които докосват различни части от тялото – брадичка, ухо, коса и др;

– **регулатори** – жестове, които заместват речта, например повдигането на вежди вместо вербален отговор;

– **емоционални изразители** – жестове, които изразяват различни емоции на радост, неудовлетвореност, гняв и др. **(21)**

Екман смята, че жестовете подлежат на различна декодификация в контекста на многобройните вербални ситуации. В това интервю Симеон използва богата жестикулация и мимика. По време на разговора той прави разнообразни жестове с ръце и силни движения на главата, с които утвърждава или отрича отделни идеи и социални позиции. Има подчертано изразена мимика и жестикулация, с които активно участва в разговора: приветлива усмивка / жестове с двете ръце / жест с лява ръка с вдигнат показалец, който докосва лицето му / замислен поглед, насочен надолу / ръце със сплетени длани / ръце, чиито длани и пръсти образуват къщичка. Постоянно движи главата / раменете / очите / усмивката / ръцете.

Неговата жестикулация е много изразителна, тя допълва и емоционално „оцветява" разговора, внася в него редица невербални акценти. В отделни етапи от разговора си служи с най-различни жестове:

– **ръце със сплетени пръсти / игра с палците на ръцете** (когато говори за съдбата на България);

– **силно въртене на главата** (когато говори за СССР, за Испания и испанската монархия);

– **ръце с преплетени пръсти** (когато говори за испанския крал и за двете сметки, направени от Борис Трети в швейцарска банка на името на неговите деца Симеон и Евдокия);

– **активни движения на главата, с очи, гледащи надолу** (когато говори за Сталин и Хитлер);

– **активно ръкомаха** (когато говори за Радой Ралин, когато казва, че при социализма политици всъщност не е имало, когато дава оценка на ГДР и ФРГ);

– **ръце с допрени пръсти, тип „къщичка“** (когато говори за човешките права в България, че е нужно много време, за да стане политическата промяна);

– **подпира главата си с показалец на ръката** (когато говори с какви пари царското семейство е напуснало България);

– **дясна ръка със затворени пръсти, събира и разтваря длани, поклаща глава** (когато говори за Борис Трети и дали той наистина е отровен);

– **лява ръка с вдигнат показалец** (когато опровергава мита, че царското семейство е взело документи при напускането на България, когато говори за смъртта на Борис Трети);

– **разперени ръце с разтворени пръсти** (когато обобщава, че историята един ден ще си каже думата за протеклите събития);

– **поглажда пръстите на двете си ръце** (когато казва какви български книги чете);

– **активно жестикулира с длани на ръцете с разперени пръсти** (когато говори за Короната и трона).

Този богат регистър от паралингвистични жестове оцветява неговата реч, внася в нея определени семантични акценти и нюанси.

Кеворкян остава верен на себе си – той е отлично подготвен и знае как да разговаря със Симеон. За него е ясно, че територията на „общата им памет“ е малка – Симеон има сравнително бегли знания за живота в България в последния половин век. Те са опосредени от разстоянието и неговото фактическо отсъствие от страната.

Водещият не е главното действащо лице в този разговор. Камерата го показва сравнително рядко, той използва обичайните си медийни жестове, познати на зрителя от други негови интервюта – **движения с дясна ръка, която държи химикалка** (в началото на разговора), **подпира главата си с вдигнат показалец** (когато пита при какви обстоятелства България може да получи нова легитимност). Най-често жестикулира с ръце, има ведро настроение по време на целия разговор. Рядко влиза в телевизионния кадър, защото не е необходимо. За цялото телевизионно интервю, което е с времетраене от 60 минути, камерата показва **11 общи плана,** които семантически отделят съдържателните зони на разгово-

ра. Всички останали планове на камерата (американски, среден, близък, едър) са поне три пъти повече.

Симеон наистина е главното действащо лице – мимиката, жестовете, облеклото на водещия са онзи допълнителен фактор, който има по-скоро надграждаща, а не основна роля. В епицентъра са най-вече въпросите на Кеворкян към Симеон – разговорът между двамата е основното послание, което камерата предлага на българския зрител.

Погледът, зрителният контакт

Симеон в това интервю показва разнообразни техники на убеждаващата комуникация, но неговият поглед е вперен главно в лицето на водещия, а не в камерата. Той има искреното желание с вербални и невербални средства да убеди най-напред Кеворкян в правотата на своите идеи и възгледи. И чак след това – да убеди зрителите в бъдещата си роля на спасител на българския народ.

Яна Събева твърди, че „чрез погледа може да се демонстрира отношение, статус, респект, заплаха". Редица психолози смятат, че зрителният контакт между двама събеседници не трябва да е продължителен (не повече от 3 секунди), не бива да се създава усещане за втренчване в събеседника, което може да се тълкува като агресия/нежелано внимание.

Някои изследователи говорят **за три вида поглед** в зависимост от контекста на общуването – **социален, интимен и поглед на надмощието**. Те се появяват в различни моменти от разговора и донякъде обозначават неговите рационални и емоционални моменти. **Социалният поглед** на Симеон се появява, когато говори за комунистическия режим, за лидери като Михаил Горбачов и Тодор Живков, за съдбата и бъдещето на монархията и трона. Става **интимен,** когато разговорът напуска зоната на политическото и се „премества" в зоната на личния живот – семейството, децата, почивките, удоволствията в живота. Преобразува се в **поглед на надмощието**, когато Симеон решава, че сега е времето решително да опровергае някои небивалици за неговия баща и за царското семейство.

Посоката на погледа винаги има голямо значение и роля във вербалната комуникация. Тя най-често е знак за определени състояния на говорещия, за емоциите и чувствата, които той изпитва по време на разговора.

– **Погледът нагоре или наляво** подсказва определена реакция на говорещия, който нещо е забравил и в момента се опитва да си го спомни. Този поглед издава известна разсеяност, по-ниска вербална концентрация.

– **Извръщането на погледа встрани** може да е сигнал за негативно отношение към събеседника, чувство на отрицание или отвращение. Но в някои вербални ситуации говорещият извръща поглед, когато иска да скрие нещо или да излъже.

– **Свеждането на погледа надолу** може да е индикатор за срам, но и за силни емоции и дълбоки чувства.

– **По-малкото количество погледи**, отбягването на зрителен контакт със събеседника може да е индикатор за лъжа и определен стремеж да се избегне неудобна тема.

– **Погледът право напред** е характерен за човек реалист, който здраво е стъпил на земята, има ясни цели и предлага бързи действия и решения. **(22)**

В целия разговор Симеон има силен, дори харизматичен поглед. В някои моменти той гледа втренчено и продължително своя събеседник. През цялото време поддържа активен зрителен контакт с водещия, като напълно игнорира камерата. Вероятно това е (подсъзнателно) избран медиен подход – в интервюто Симеон разговаря само и единствено с Кеворкян, той го схваща като основен посредник между него и българския народ – в ролята му на телевизионен зрител.

В отделните фази на разговора Симеон гледа своя събеседник по следния начин:

– **с много жив и весел поглед** (когато отговаря на въпроса какво знае за България);

– **с много силен, дори втренчен поглед** (когато говори за сталинизма и фашизма, когато опровергава дали цар Фердинанд и той лично са идвали „инкогнито“ в България);

– **гледа надолу със смирение** (когато говори за баща си Борис Трети и дядо си Фердинанд).

Симеон вероятно разбира, че е още рано директно да говори с българския зрител, гледайки право в камерата. Вероятно е преценил, че да гледа право в камерата, не е съвсем удобно. Поне доколкото ситуацията в страната е неясна, а преходът току-що е започнал. Неговата медийна стратегия предполага най-напред да спечели Кеворкян като известен телевизионен водещ, да се възползва от неговата популярност и медийна слава, а след това – да спечели и българския народ. Дали тази медийна стратегия е предварително обмислена, или Симеон (интуитивно) я прилага в хода на разговора – днес е трудно да се каже. Но в този разговор Симеон прилага единствено вярната и подходяща медийна стратегия за този исторически момент.

През цялото време на разговора Симеон показва силни трептения на очния мускул, той постоянно примигва, докато говори. Примигването е особен акцент в погледа. Чрез своя изразителен поглед и постоянно примигване той поставя различни акценти върху отделни думи, фрази, изречения, с които кодифицира различни събития и герои от своя живот. Примигването донякъде „усилва“ разговора, поставя го в точно определен контекст.

Обстоятелството, че Симеон примигва през цялото време, издава неговото вълнение от първата му телевизионна среща с българските зрители. Той внимателно изгражда медиен образ на диалогичен човек, който има ведро настроение, вкус към удоволствията на живота, но и редица задължения към семейството, близките, родината, българите. Ще мине цяло десетилетие, преди той отново да заживее в Родината и да се превърне в господар на мълчанието.

Речта, интонацията

Интонацията на речта има множество компоненти – това са *темп, сила на звука, пауза, тембър, ударение, ритъм, регистър и диапазон.* Речта на Симеон съдържа думи и фразеологизми, типични за българския говор през 40-те години на 20-и век. Зрителят веднага разбира, че човекът, който говори от малкия екран, дълго не е живял в България. Симеон „компенсира“ този недостатък с отлична артикулация и многобройни вербални ударения, които създават определени „смислови полета“ в неговата реч.

Някои психолози смятат, че около 38 % от общото въздействие на дадена реч се изгражда от тона на гласа, около 55 % – от езика на тялото (лицево изражение, поза, жестове и мимика), и около 9 % са пряка функция на вербалното послание. Според проф. Антонакис в речта има цял регистър от лидерски тактики, които обуславят харизматичното поведение. Това са: използването в речта на метафори, сравнения и аналогии; разказване на истории и анекдоти; задаване на реторически въпроси; създаване на вербален контраст; изразяване на морална позиция, която отговаря на нагласите на аудиторията; емпатия и ответна реакция на чувствата и емоциите на аудиторията; поставяне на високи цели и изразяване на увереност, че те могат да бъдат постигнати. **(23)**

Симеон почти изцяло покрива тези изисквания за харизматично поведение. Някои примери:

– **умее да разказва истории** (за своето детство, за самолета, който кара за Германия дини и пъпеши);

– **знае как да си служи със сравнения и метафори** (предпочита да бъде обикновен гражданин, кротко незабележим. Едната му роля е да бъде малък, съвсем скромен Червен кръст...);

– **показва чувство за хумор и самоирония** („Ако трябваше да се оженя пак, щях да се оженя отново за същата жена...“);

– **споделя комични случки** („В Канада, на едно събрание... дойде една бабичка и казва: „Ха, че тебе те наричат Симеончо, а ти вече си голям!“. Казвам: „Госпожо, и за мене минават годините.“);

– **говори реторично, има усет към полемика** („Можете ли да си представите, ако в тогавашния контекст България изведнъж приемеше този пакт (на Соболев – б. м., М. П.), какво можеше да стане?“);

– **открито заявява моралната си позиция, че няма материални претенции към България** („Как? Не! От собствената си страна! Не!...“);

– **показва подчертана емпатия към зрителите, има доверие в качествата на българския народ** („...При един народ, където науката е култ, това е вече една огромна гаранция за благоразумие.“);

– **мисли за бъдещето на България, за нейното обединение** („Аз мисля, че... обединението, съединението, което прави силата – това трябва да гледаме, това е ролята ни...“);

– **открито заявява, че не търси възмездие за преживяното** („Аз мисля, че човек може да забрави много работи, може да прощава, още повече може да работи, без да иска възмездие.“).

Проф. Антонакис смята, че харизмата има своето невербално изражение чрез вокализацията – „играта“ със силата на тона на гласа и паузите в речта, чиято цел е да провокират определени чувства у аудиторията. В този разговор речта на Симеон е силно артикулирана, той има артистична вокализация, постоянно използва високи и ниски тонове, когато иска да подчертае определени идеи и послания.

Има драматичен тембър на гласа, с който поставя някои вокални ударения (когато говори за Михаил Горбачов и Тодор Живков повишава тон). Вербално акцентира върху думите (когато говори, че България трябва да получи нова легитимност). Симеон успешно регулира своята реч – той ускорява или забавя темпото в зависимост от темата и изводите, които иска да направи. Някои примери:

– **Умишлено забавя темпото на речта, когато говори** (за Борис Трети и Фердинанд / че за политическата промяна у нас ще е нужно много

време / за българската опозиция или пакта на Соболев / за възможното кръвопролитие в условията на прехода);

– **Усилва вокалните тонове на речта, когато говори** (как по една случайност царското семейство идва в Испания / за пощенските картички с неговия лик / че у нас науката е култ / за Михаил Горбачов / за архива на Фердинанд).

Параезикът

Това са плачът, смехът, използването на междуметия във вербалните послания. В този разговор Симеон си служи и с трите елемента. Той говори драматично, когато разказва за напускането на България и перипетиите, които царското семейство преживява в емиграция.

Усмивката постоянно озарява лицето на Симеон, той има спокойно и ведро поведение, което показва благоприятното му разположение към водещия. Симеон отлично знае, че усмивката е много важен „емоционален пропуск“ към сърцето и душата на зрителя, който едва ли ще бъде щастлив, ако през цялото време го гледа намръщен. Дори когато разказва за някои големи житейски трудности, го прави с усмивка, в която влага лека ирония, усещане за условния характер на всичко преживяно през годините. За него усмивката е „визуален пропуск“, който облича в подходяща форма неговата реч, допълва я, внася в нея нови емоционални елементи. В отделни моменти от разговора използва междуметия като: *О-о-о / А-а-а* – когато получава от Кеворкян здравец и кокичета като подарък / когато обяснява защо не иска да се върне към лова.

Настроението на водещия

Кеворкян в хода на разговора поддържа ведро настроение, с което иска да скъси разстоянието, което го отделя от неговия „царствен“ събеседник. То донякъде „изравнява“ позицията му на водещ, който гледа на своя събеседник от „пиедестала“ на телевизионната си кариера и постигнатото в своята професия.

Водещият представя Симеон на българския зрител именно като гражданин на света, като делови човек, който има своята работа и социален опит, семейство и духовни интереси. Но и едно подчертано отношение към България и българите, което по рождение е свързано с привилегиите и ограниченията на трона.

Този разговор се провежда в сравнително малко помещение в дома на Симеон, в което няма необходимото разстояние, което пространствено легитимира всеки наследник на монархията по света. Разговорът започва с кратък визуален преглед на картините и фотографиите в коридора към помещението, който не подчертава монархическата тема.

Журналистическата цел на Кеворкян е да покаже на зрителите, че монархията е само „цивилизационна рамка“, в този разговор важна е личността на Симеон – не толкова като наследник на българската корона, колкото като обикновен човек – „кротко незабележим“, както сам определя себе си. Симеон вероятно смята, че ролята му на „кротко незабележим“ наследник на Българската корона му е нужна. Той влиза в „образа“ на човек, който всъщност не иска да бъде разпознаван на улицата. А дали наистина го иска? Това е въпросът. Но Симеон отдавна е разбрал, че този публичен образ един ден ще му бъде от голяма полза. Което наистина се случва през 2001 г.

На невербално равнище Кеворкян провежда разговора от позициите на своя публичен авторитет и творчески възможности, тук няма място за верноподанически жестове или монархически възклицания. Симеон изцяло приема правилата на тази медийна игра. В крайна сметка и двамата събеседници се оказват победители в това телевизионно интервю. В моментната ситуация – тук и сега. Но не и в хоризонта на следващите години.

В течение на времето „победата“ на Симеон постепенно „избледнява“, за жалост, тя се „удавя“ в погрешни политически решения и силно изразена меркантилност, свързана с узаконяването на дворци и имоти. Единственият победител остава Кеворкян – заради журналистическата си смелост да престъпи половинвековната „комунистическа омерта“ и да покаже на българския зрител наследника на Българската корона – от плът и кръв. По-сетнешните действия на Симеон обаче донякъде обезсмислят тази негова победа.

След години Кеворкян ще каже за Симеон следното: *„Той често не успява да намери подходящата дума. И се изплъзва като мокра връв. Говоренето му е най-отчетливото нищоговорене. Трябва да имаш гигантско търпение, за да оцелееш покрай него... По-рано, през (19)90-а година, той спокойно разказваше защо Борис III е държал на бюрото си портрета на руския император освободител. Ако днес някой му зададе въпрос за Русия, той ще го погледне с изумление и ще побегне панически към някой килер във Враня... Днес най-често той разговаря с третокласни адвокати, главно по имотни въпроси. И езикът му придобива друга гъвкавост...“* **(24)**.

2. „*В една и съща лодка. Интимно*“. **Симеон Втори**

В българското съзнание вината винаги е някъде другаде

Кеворк Кеворкян

Във „Въображението на знака“ Ролан Барт определя много широката територия за определяне на всякакви текстове и семиотични образувания, която нарича **разказ**. Според него: „Разказът може да бъде предаден посредством устния или писмения език; посредством неподвижния или подвижния образ, посредством жеста и посредством организираната смесица от всички тези субстанции; разказ има в мита, легендата, баснята, приказката, повестта, романа, епопеята, историята, трагедията, драмата, комедията, пантомимата, картината, витражите, комиксите, произшествието, разговора“ **(25)**.

В основата на всяка комуникация стои разказът, разказването, разказвачът и слушателят. В един телевизионен разговор зрителят е колкото лишеното от емоции „телевизионно око“ на камерата, толкова и изпълненото със страсти и емоции око на зрителя. Това е основното предназначение на този втори необикновен разговор, който трябва да разкаже на зрителя част от живота на Симеон като наследник на българския престол, да надникне през „ключалката“ на историята – с нейните събития, герои, митологетики. И по възможност – чрез думите да бъдат демитологизирани някои отдавна митологизирани събития, герои и обстоятелства.

Кеворкян с тези разговори предлага *„друг прочит“* на новата българска история, внася известен коректив в националното разбиране за монархията / царя / престолонаследника, своеобразно разширява тяхната смислова територия. В серията от шестте разговора прилага богат арсенал от журналистически средства и комуникативни стратегии с едничката цел – да „разбие“ и преодолее някои отдавна създадени, устойчиви политически митове. И поема риска да предложи от малкия екран модерно, цивилизационно отношение към различните форми на държавно устройство и техните основни субекти.

Кеворкян иска да ускори промяната в начина на мислене на българския зрител, който трябва да се раздели с някои отдавнашни митове и комунистически клишета, да го накара да разбере и приеме част от своето минало, свързано с монархията и съдбата на царското семейство. Сигурно е бил убеден, че този голям журналистически риск си заслужава усилията.

В продължение на половин век у нас темата за монархията е табу за публичния разговор в страната, защото тя е изцяло несъвместима с ценностите на комунистическата идеология. Но във времето на политическия преход това табу задължително трябва да падне, защото историята постоянно се нуждае от обективен прочит на своите събития и герои, именно тя въздава, в крайна сметка, нужната справедливост.

Четвъртият телевизионен разговор със Симеон Втори се провежда отново в Мадрид, **277** дни по-късно – на „фаталния“ 13 ноември 1990 г. по думите на водещия. Този медиен разказ е замислен от Кеворкян като „поглеждане“ в интимната сфера от живота на Симеон, но заедно с нея водещият и неговият събеседник обсъждат и ред други, много важни социални и политически въпроси.

Въпросите на водещия

Кеворкян задава на Симеон общо **104 въпроса**, които са твърде разнообразни и могат да се структурират в един основен контекст:

От гледище на композицията на разказа, в който историята се представя чрез неговите основни модуси – увода / завръзката / кулминацията / развръзката / финалния девиз. В общата композиция на разказа се анализират и основните послания на въпросите – по отношение на ценностите, вярванията и убежденията, значенията на първия и последния въпрос, на оригиналните и неудобните въпроси, които водещият неизменно задава. Разгръщат се последователно в няколко основни сюжетни линии:

– отзивите в медиите по повод излъченото първо интервю със Симеон във ВН, позициите на правителството, на активните борци и други организации за него, положителните и отрицателните реакции на зрителите към интервюто и личността на Симеон и др.;

– скромният начин на живот на Симеон и отношението на неговите деца към парите;

– усещането на Симеон навсякъде да се чувства емигрант;

– работата на Симеон и неговото отношение към пътуванията, почивките и развлеченията;

– историческият товар на трона и отношението на Симеон към първородния му син Кардам като негов престолонаследник;

– литературните интереси на Симеон, неговите хобита и пристрастия.

Модуси на разказа

В „Поетика на прозата“ Цветан Тодоров казва, че при „анализа на повествуването са се обособили три вида параметри: време, гледна точка и начин на изложение... Начинът на изложение: пряката реч е единственият начин да се отстрани всякаква разлика между повествователната реч и света, който тя изразява“ **(26)**.

Разговорът между най-известния водещ в Българската телевизия и престолонаследника на българския престол се опосредява от техните познания и духовна аура, от разбиранията им за историята, за големите исторически личности, за превратностите на идеологиите и политиката, за континуитета на идеите и заблудите, през които обществото минава. „*Рамката*“ на тези познания се моделира от въпросите на водещия, които последователно „изучават“ познанията на Симеон в няколко тематични кръга:

– познания за историята и събитията, свързани с царуването на неговия баща цар Борис Трети;

– познания за съвременна България и настъпилите промени в Източна Европа;

– познания за българската съдба и бъдещата нова самоличност на България;

– познания за старите и новите политически лидери като Тодор Живков и Михаил Горбачов.

Симеон се справя с лекота с тези въпроси, неговите отговори изглеждат искрени и добре премислени. Той е твърде предпазлив, предпочита модалните форми, винаги оставя вратата леко открехната, за да има възможност за известно отстъпление. Неговият разказ за изминалите събития показва добре контролирани емоции, в него се улавя известна емоционална неутралност. Стриктно спазвано разстояние, което е нужно, за да разбере, анализира и осмисли случилото се. Симеон показва на водещия, че е добре запознат с решенията, които е вземал неговият баща, както и с близкия кръг от негови сътрудници, приятели и врагове. На малкия екран той въобще не казва всичко, което знае. Но ясно показва, че си дава сметка за голямата историческа роля на този медиен разговор Поради което и демонстрира железен самоконтрол през цялото време.

Симеон оставя впечатление у зрителя за образован човек, който добре познава българската история, милее за Родината, за българите и тяхната съдба. Освен с познания и някои верни оценки, той създава трайно впечатление на напълно изграден публичен човек, който не се страхува от водещия, камерата и телевизията.

Ако си послужим с парафраза на Ролан Барт, този необикновен разговор условно напомня за необикновения свят на кеча. „Кечът – казва Барт – е истинска човешка комедия, в която най-социалните оттенъци на чувството (самонадеяност, основание за някаква постъпка, изтънчена жестокост, чувство за „разплата“) винаги имат щастието да срещнат най-ясния знак, който ги подхваща, изразява и разнася победоносно до дъното на залата... Публиката иска представяне на чувства, а не самите чувства. При кеча въпросът за истината е толкова условен, колкото и при театъра. И в двата случая публиката очаква ясно представяне на обикновено невидими морални ситуации“ **(27)**. Телевизионният разговор понякога силно наподобява кеча – в него страстите и чувствата също са толкова условни, важното е какво ще харесат зрителите, които постоянно се намират в *дъното на залата*.

Всеки разказ има своята структура, която линейно се разполага като: увод, завръзка, кулминация, развръзка и финал. Въпросите на водещия в това интервю се разполовяват между интимното и политическото, между съкровената зона на личния живот на Симеон и публичната зона на неговите политически идеи и възгледи.

Кеворк изхожда от правилото, че зрителят иска „да види“ събеседника и като обикновен човек, да „надникне“ в неговия личен живот / деца / семейство, но заедно с това – да разбере неговите виждания за някои политически процеси, и главно – за бъдещата съдба на България. Уводът в този разказ съдържа отделни моменти от житейската биография на Симеон – като обикновен човек, който обаче не забравя, че всъщност е наследник на Българската корона.

Биографичният разказ/Уводът

Кеворкян дължи многобройни отговори на своите зрители: „Кой е всъщност събеседникът?“ / „Как е протекъл неговият живот?“ / „От какво най-много се интересува?“ / „Има ли семейство и деца?“ / „Какво знае за България?“ / „Какво работи?“ / „Как почива и се забавлява?“ и т. н. Разговорът започва с темата за фатализма/фаталните дни и числа и завършва с темата за прагматизма. Ето първия въпрос на водещия:

КК: „*Срещаме се на 13 ноември.*“ **(1 въпрос)**

СВ: „Рожденият ден на майка ми.“

В началото разговорът се фокусира върху обичайните неща, които имат място в личния живот на Симеон, в неговата интимна сфера. **Суеверието** / сляпата вяра във фаталните числа / свръхестествените явления

обичайно съпътстват човека от люлката до гроба. Водещият иска да разбере дали суеверията са част от интимната зона на Симеон? Едва ли за него 13 ноември е просто рожденият ден на майка му, той не вижда нищо фатално в този ден. По-нататък в разговора Кеворк му задава въпроса дали той самият не е фаталист?

Някои примери:

КК: *„Вие фаталист ли сте? 13 ноември е, пък е и вторник. Испанците, общо взето, избягват да правят важни неща на този ден?“* **(8 въпрос)**

СВ: „Не. Фаталист, не. Може би съм доста рационален, но и леко суеверен. Но фаталист?... Може би в смисъл, че каквото трябва да стане, ще стане.“

КК: *„Много неща сте преживели, това би трябвало да Ви направи...“* **(9 въпрос)**

СВ: „...Това е голямо преимущество... И гледам на работата винаги много реално и без прекалена фантазия. Мисля, че за да си запази човек душевното и умствено равновесие, това е полезно.“

Симеон признава, че е леко суеверен, макар че смята себе си за рационален. Той отрича да е фаталист. Но е сигурно, че публично не иска да споделя своите тревоги и възможни суеверия. Той разбира, че неговият публичен образ на фаталист и човек, който вярва в суеверия, не подхожда на ролята му на престолонаследник и по възможност – бъдещ цар. Поради което неговият отговор е твърде уклончив и дипломатичен. Едва ли това е цялата истина за фаталните числа и случки, свързани с различни преживявания и перипетии в неговия живот в емиграция. Но той е изградил за себе си благоприятен публичен образ и по време на разговора стриктно се придържа към него.

Симеон показва силен прагматизъм, но и забележителен такт и усет, че да бъдеш „престолонаследник“ (или различен от другите), винаги е опасно по тезата на Ортега-и-Гасет. Голяма част от въпросите на водещия са свързани най-вече с биографията и различните събития от неговия живот, които се отнасят до: неговата майка, начина му на живот, белезите на известна скромност, личния му здравословен режим, семейството, децата, отношението му към материалните неща, образованието в САЩ, трудностите в емиграция, почивните дни и др.

Някои примери:

КК: *„Кое я съхрани (Мария Луиза) така след всичко преживяно?“* **(5 въпрос)**

СВ: „Характерът ѝ, който наистина е много енергичен и твърд, в добрия смисъл на думата. И вярата. Според мен вярата за нея винаги е била

нещо като бастун или подкрепа. Възпитанието също, естествено. Действително след тия години, след всичко и въпреки всичко, което е преживяла, една горчива дума или упрек не е казала. Просто трябва да кажа, че е изключителна личност.“

КК: *„Интересно, какво Ви отговори днес? Нещо специално каза ли Ви?“* **(6 въпрос)**

СВ: „Не, не, не. Само питаше дали не прекалявам и не работя прекалено много. Не ѝ го казах, защото можеше да ѝ развали рождения ден...“

Симеон изгражда медиен образ на делови и практичен човек, който здраво е стъпил на земята, а митовете за царския му произход не заемат централно място в неговия живот.

Някои примери:

КК: *„А обкръжението на баща Ви цар Борис Трети, не подсказва ли, че той е бил по-различен от Вас?“* **(10 въпрос)**

СВ: „Не знам. Аз бях много малък и знам само каквото чувам или съм чул от майка ми или от хора, които още са живи и са го познавали, както и каквото четем... аз мисля, че той си беше съвършено уравновесена и спокойна личност – и душевно, и религиозно...“

КК: *„Аз също случайно въведох тази тема. Но си казвам, че ако е съществувал някакъв интерес към хора като Лулчев, това може би пък широко е компенсирано от близост със съвсем други хора като Елин Пелин, Балабанов, Божинов?“* **(12 въпрос)**

СВ: „Да, да, точно. И ежедневието въобще, работата, сътрудниците, пък и баща ми беше извънредно активен човек, който се интересуваше от толкова работи, което е също типично за едно известно възпитание, може би вече старомодно за нашите времена. Може би аз донякъде съм наследил това. Не любознателност, ами просто да се опитва да схваща, да разбира извънредно много работи...“

КК: *„В ежедневието имаше ли примери на пестеливост?“* **(37 въпрос)**

СВ: „През войната, да, но то беше вече повече за пример – градината пред Врана се обърна в едно поле с картофи. Месо не ядяхме, не знам защо ядяхме мозък – това беше месото, което имаше... чисто и просто това е да проповядваш с пример и чрез примера...“

КК: *„Скромно ли живеехте?“* **(34 въпрос)**

СВ: „Хе, повече от скромно, и ако гледаме и сравняваме как се живее в ден-днешен, просто е учудващо. Това беше натурата може би на баща ми, и на майка ми още повече...“

КК: *„Примери на тая скромност, понеже това трудно може да бъде обяснено на човек от по-новите генерации?“* **(36 въпрос)**

СВ: „Ако гледаме снимките, баща ми имаше три коли – това беше „фантастичният“ дворцов парк. Облеклото, начинът, по който въобще се правеше всичко, официалните пътувания, когато се гледаше всеки лев да се намали... До най-малките, бих казал, смешни детайли и подробности... Но това също показва, ето на, пък един признак – чувства се постоянно, че това са държавни пари, ерго пари, които трябва да се пестят и гледат много по-внимателно, отколкото личните...“

Тези спомени на Симеон са субективни, паметта има свойството да филтрира и подрежда събитията по съвсем различна *„емоционална логика“*. Симеон е бил на 9 години и темата за *„пестеливостта“* на неговото царско семейство едва ли е занимавала детското му съзнание. Може би това е спомен, който конструира неговия благоприятен публичен образ, но изгражда и положителния образ на неговия баща Борис Трети, който действително е водил аскетичен начин на живот. Доколко това негово *„свидетелство“* отговаря на историческата истина, е отделен въпрос. Отговорите на Симеон показват, че той преработва детските си спомени в полза на своя образ като наследник на Българската корона. Ако царското семейство е консумирало повече картофи или мозък, това може да е било главно по здравословни, а не по икономически причини. Борис Трети и неговото семейство, по начин на живот и финансови разходи, едва ли са се отличавали от другите монархически династии в Европа и неговите именити царски братовчеди.

Въобще Симеон рисува спомен за един спокоен, донякъде обикновен живот, в който общоприети са предимно ценностите на неговия баща Борис Трети, че „трябва да се проповядва с примера и чрез примера“. В редица отговори се забелязва, че Симеон има влечение към анонимността, той не иска да бъде забелязван, да е разпознаваем.

Някои примери:

КК: *„А в Америка как гледаха на Вас?“* **(44 въпрос)**

СВ: „Аз отидох там най-тихо, почти тайно... И тогава в академията никой не знаеше, само командващият генерал знаеше кой беше кадет Рилски. Иначе те знаеха, че идвам от Испания, че бях испанец от някакво източноевропейско потекло, въобще нямаха представа.“

КК: *„Добре, но тази анонимност не Ви ли потискаше?“* **(47 въпрос)**

СВ: „Напротив. Няма по-добро. И сега аз просто съжалявам, че печатът почна да се интересува за мене и медиите въобще... Намирам, че анонимността е много, много приятна и е голямо преимущество. И царицата, тя винаги се смее и казва, че няма нищо по-приятно, отколкото човек да бъде обитателят на четвъртия етаж вдясно, в смисъл че никой не знае кой

е, даже не му слага име. Така че с нея сме напълно на едно мнение по този въпрос.“

КК: *„Това добре го казвате. Но то не влиза ли в противоречие с казаното по-рано, че Вие имате съзнание за своята предопределеност?“* **(48 въпрос)**

СВ: „Точно затова човек е по-скромен! Защото другото е един вид да си в менгеме – и да се държиш както трябва, и да правиш каквото трябва, просто така, да рецитираш... Докато, като си анонимен, наистина си ти, а това е, с което човек живее всеки ден. Не живее с Царя, ами с гражданина, който си има грижите като всяка друга личност...“

В тези отговори Симеон ясно показва, че прекрасно разбира своята „царска“ предопределеност. Той разделя живота си на *публична* и *анонимна* зона, като показва предпочитание към желаното *анонимно* съществуване, което за него на практика е невъзможно. Един наследник на Българската корона няма как да е анонимен, той остава публичен и разпознаваем в света на династическа Европа, в постоянните си контакти с испанския крал, с когото казва, че са „отраснали заедно“.

Всъщност Симеон отговаря утвърдително на Кеворкян. Анонимността на личния живот, която горещо отстоява, (може би) изгражда неговия привлекателен публичен образ, който зрителят ще хареса и пожелае – най-вече в политически смисъл. Без да иска, Симеон подсказва, че той постоянно живее *„с Царя“*, но неговият скромно опакован живот *„с гражданина“* се предлага главно за политическа употреба.

КК: *„Някои неща от интимно естество. Какво представлява дневният Ви режим?“* **(52 въпрос)**

СВ: „Какъв хранителен режим или...“

КК: *„Не, изобщо?“* **(53 въпрос)**

СВ: „О, той е доста, бих казал, отегчителен, но и много тежък или дълъг, зависи от моментите. Имаше времена, когато учех много, в началото бях доста лош ученик, след това вече се поизправих. Тогава ученето взимаше повече време. След това, като навлязох вече в живота на деловия бизнес, също много време отиваше, но винаги имаше и българската част, така че и това се прибавяше...“

„Телевизионната автобиография“ на Симеон изглежда много подредена, в известен смисъл – *„дестилирана“*. На зрителя се предлагат предимно благоприятните случки и събития от неговия живот, но други, не толкова благоприятни, само бегло се маркират. Изключват ги не толкова въпросите, колкото отговорите, които Симеон формулира внимателно и предпазливо. Всъщност въпросите от интимен характер се появяват през

целия разговор, дори въпросите от политическо естество се поставят в личен контекст. Разказът тук не се структурира на добре обособени части, а те се появяват на различни места – неговата завръзка, кулминация и развръзка се опосредяват от въпроси, които се отнасят най-вече до интимната страна в живота на Симеон.

В отговорите си Симеон оставя впечатление за искреност и неподправеност, той спокойно разказва за различните перипетии, с които е изпълнен животът му. В неговия разказ се улавя известна добронамереност и едно (може би) „царско умение“ да прощава на всички, които имат грехове към него и семейството му...

Историческият разказ/Завръзката

Отношението към изминалите исторически събития е централна тема в разговора. Водещият отделя специално внимание и десетки въпроси, свързани с: обкръжението на цар Борис и неговите приятелства с Балабанов, Елин Пелин, Лулчев; емигрантските години и усещането на Симеон като емигрант; възможните заплахи на комунистите срещу него в емиграция; връзките с тогавашните политици, които напуснаха България, и др.

Ценностите, вярванията и убежденията

Фокус в този разказ са предимно въпросите, които се отнасят до ценностите, вярванията и убежденията на Симеон, който (все още) е „непознатият“ наследник на Българската корона. Някои от тях:

КК: *„Поддържахте ли връзки с поколението на тогавашните политици, които напуснаха България... (Александър) Цанков да кажем?“* **(76 и 78 въпрос)**

СВ: „Да, да... (С Цанков) не, никога. Аз мисля, че той имаше известни, специални чувства още навремето спрямо баща ми... Но с инженер Тенев, който беше от БЗНС – да. Познавах Христо Статев, който беше народен представител по време „оно“ и голям оратор, проф. Николаев, който живееше в Швеция и който преподаваше право...“

КК: *„Още две думи за проф. Александър Цанков. Защо според Вас имаше напрегнатост в отношението му към Вас?“* **(80 въпрос)**

СВ: „Мисля, че ако прочетем по-близката история, ще видим, че Цанков имаше известни, по-радикални или крайни становища, поне политически, отколкото цар Борис. Там, по всяка вероятност, може да е имало

някакво сблъскване, разногласие, може би политически са вървели по два пътя...“

КК: *„Това, че сте цар, сигурно е особена привилегия или предимство за хората, с които работите там, или...“* **(63 въпрос)**

СВ: „...никога в деловия бизнес не съм се наричал Симеон Втори. Винаги или Симеон Сакс-Кобургготски, или граф Рилски. Повечето хора знаят кой съм. Но нарочно – да покажа, че едно е професията, инициалната професия, а друго е Симеон. Намирам, че са несъвместими в този смисъл, че е нещо, което трябва да се пази на един пиедестал и не може в частни, в лични работи да влиза.“

Симеон – и в този отговор – продължава играта със своето различаване – от „Царя“ до „гражданина“, който има делови бизнес контакти, в които използва неутрално име, което не подсказва царския му произход. В неговия подход обаче прозира известна двойственост, той казва: „всички знаят кой съм“, което напълно обезсмисля подобно езиково упражнение. Тази езикова игра вероятно му е необходима за изграждане на подходящ публичен образ, който ще се хареса на публиката. Гражданинът „Симеон Сакскобургготски“ / „граф Рилски“ трябва да създаде за себе си приемлив образ на „скромен човек“, който не парадира с царския си произход. Което влиза в противоречие с факта, че той е израснал в редица европейски царски дворове и през цялото време общува с други наследници на именити европейски династии. Но той специално подчертава, че се налага усърдно да работи, за да издържа своето семейство.

Един пример:

КК: *„Финансите ли са силната Ви страна? Финансите, банковото дело?“* **(64 въпрос)**

СВ: „Да, донякъде. Въпреки че математиката като малък не е била силната ми част. Но, да, финансите са нещо, което малко по-малко, изглежда, че ме е привличало. И действително е много интересно...“

Симеон показва своето внимателно отношение към династията и трона, което изглежда добре премислено – това е отношение на една, по рождение, царствена личност, която обстоятелствата са лишили от нейната „царска публичност“. По време на разговора Симеон демонстрира воля и самообладание, говори спокойно за политическите превратности на времето, към които, изглежда, се е приспособил. Но „когато му дойде времето“ – едва ли би пропуснал златния си „царски шанс“.

Някои примери:

КК: *„Одеве Вие споменахте емигрантските години. Усещали ли сте се емигрант?“* **(41 въпрос)**

СВ: „Ха, как няма? Такъв съм си бил цял живот. Знаете ли какво нещо е човек да бъде без паспорт или да зависи от доброто желание на дадена държава, или да го гледат и да казват: „Той е бившият еди-кой си“, „Бил е изгонен“ и т. н. И да се срещате с това ежедневие, да не се чувствате у дома си... Прокуден! Ако човек си тръгне, понеже иска или има желание и интерес да тръгне в чужбина, това е вече друго. Но да бъде прокуден, изгонен, това е нещо, което наистина е много неприятно...“

КК: *„През тези емигрантски години заплашвали ли са Ви комунистите или някои други сили? Имаше ли опасност за Вас?“* **(50 въпрос)**

СВ: „Имало е. Разправяли са дори проектирани атентати – от това може би ми идва фатализмът, – ако трябва да стане нещо, ще стане. Баща ми имаше същата философия. Но знаете ли, не може да се опази човек, ако някой наистина е тръгнал по него, освен ако не живее в една блиндирана каса и не говори през едно прозорче. Надали!...“

Симеон отговаря много ясно на всички тези въпроси, в неговите вижданията и оценки не се улавя преднамерено „гримиране“ на историческите факти. Той ги излага предимно като спомени, като изповядва своеобразен хуманизъм, който явно му е помогнал да съхрани себе си в годините на емиграция. Неговата реч създава специална атмосфера, усещане за нещо, което е първо по рода си, донякъде – уникално. Десетилетие по-късно тази уникалност на Симеон Втори ще изчезне, за жалост „удавена“ в добре изразена прагматичност и някои груби сметки.

Политическият разказ/Кулминацията

Както стана дума, излъчването на първото интервю със Симеон във ВН е последвано от бурни политически реакции. Обществото е силно разделено, неговото полюсно мислене обуславя и някои много крайни реакции. Кеворкян задава на Симеон редица въпроси, с които иска неговият събеседник да коментира и осмисли силната обществена реакция по повод на излъченото първо интервю с него във ВН. Поради което въпросите, свързани с причините и последиците от тази обществена реакция – политически и медийни, са същинската кулминация на този телевизионен разказ.

Най-интересните от тях:

КК: *„Вероятно Вие сте прочели отзивите. Искам да Ви помоля да ги коментирате?“* **(14 въпрос)**

СВ: „Имаше за всички вкусове, което е и добър признак.“

КК: *„Но имаше и негативни реакции.“* **(15 въпрос)**

СВ: „Естествено. Вие нали водихте някакво счетоводство там, да знаете точно колко сте получили негативни, и колко положителни...“

КК: *„Как се отнесохте към декларацията на правителството, която излезе два дни по-късно?“* **(17 въпрос)**

СВ: „Намирам също, че е логично и нормално. В онзи контекст беше нормално. От друга страна, показа, че взимат работата, ако може да се каже, присърце. Което е добър признак...“

КК: *„Вие казвате „нормално и логично“. Аз ще ви възразя – смятам, че не е много нормално. Ако се говори за демократизиране на едно общество, за един подход към историята...“* **(18 въпрос)**

СВ: „Да, ама демократизиране от четири или пет месеца. На дума и на приказка – да. Но то е, мисля, много по-сложен и по-бавен, и по-постепенен процес. Малко бавно върви в този момент тъкмо тази демократизация...“

Симеон дава относително дипломатични отговори. По същество не коментира политическите реакции за неговото телевизионно интервю и действията на правителството по този повод. Иска да остане неутрален във време, което изисква от всеки да заеме своето място на барикадата. Неговата монархическа природа развива чувство на дистанция и отстраненост от политическия пожар, в който е много трудно да се разберат и осмислят всички аргументи на воюващите страни. Симеон видимо не иска да заеме своето място на барикадата, ето защо не дава ясна подкрепа – нито на новите демократични движения, нито на правителството. С което „влиза“ в публичната персона на „бъдещия монарх“, който е законен престолонаследник на трона. Това означава, че той „ще наблюдава“ разразилата се политическа битка от висотата на царския си произход, без да взема активно участие в нея. Тази предпазливост вероятно се дължи и на неговия силен скептицизъм относно бавното демократизиране на страната, което явно ще отнеме много време.

В онези дни едва ли някой от двамата събеседници е предполагал, че преходът у нас ще се проточи няколко десетилетия, без изглед някога да свърши. Кеворкян в този разговор иска да разбере какво мисли Симеон за реакциите на някои групи в българското общество, които много силно атакуват излъчването на това негово интервю в България. Логично той започва с въпросите, които се отнасят до групите на активните борци срещу фашизма и комунистите.

Някои примери:

КК: *„Стана дума за реакцията на комунистите след интервюто. А в същото време упорито се говори, че комунистите са търсили контакти с Вас. Вярно ли е това? По-рано? Сега?“* **(27 въпрос)**

СВ: „...Аз мисля, че по характер, но и професионално, бих казал, съм задължен да ги приема, пък и ме интересува. Важното е, че се говори на български, по български въпроси. Другото вече – всеки може да си вярва и да си мисли каквото ще...“

КК: *„След нашия разговор особено яростна беше реакцията на активните борци. Те са разбираеми за Вас?“* **(22 въпрос)**

СВ: „Това е тяхно право. Мисля, че дори би било ненормално, ако не бяха реагирали. Въпросът е, мисля, да се различат добре политическите убеждения и страсти и личните чувства. И там би трябвало да се намери една граница, и тогава може да се говори един и същ език.“

КК: *„Добре, но все пак справедливи ли бяха упреците? В ред писма, дори и официални, бе очертан един кървав образ на цар Борис Трети?“* **(23 въпрос)**

СВ: „С времето мисля, че ще се намерят все по-трудно упреци – след като се разпадне цялата тази пропаганда за монархофашистката диктатура, тъй като самата дума по себе си е такава глупост!... Къде е монархията, къде е фашизмът! Но приписваха го, за да може да се оправдаят известни действия. Но мисля, че това са също работи, които историята ще разобличи, ще докаже и ще покаже“.

Симеон се оказа прав в разбирането си какво трябва да е неговото отношение, като престолонаследник в емиграция, към политическите процеси в България. В родната историография продължават споровете дали в България по времето на цар Борис Трети е имало фашистки режим на управление. Някои историци приемат, че у нас по-скоро е имало „политически режим с фашистки елементи“. Днес почти единодушно се приема, че политическият режим на управление по времето на Борис Трети не покрива всички елементи от т. нар. *„фашистки минимум“*, който включва: „антидемократизъм/антилиберализъм; култ към фашистката партия, фашисткия водач, фашистката държава; антикомунизъм; социална демагогия; национализъм; антисемитизъм; антихуманизъм; антиинтелектуализъм“ **(28)**.

Световната историография защитава тезата, че наличието или отсъствието на фашизъм/нацизъм в дадена форма на политическо управление, партия или лидери се доказва единствено чрез наличието или отсъствието на всички елементи от т. нар. фашистки минимум по съвкупност, а не поотделно. Дори ако вземем само факта, че антисемитизмът е елемент, който не е характерен за политическото управление в България по времето на цар Борис Трети, е достатъчно доказателство за отсъствие на фашистко управление в България в този исторически период. Отделен

въпрос е, че в годините от 1920 до 1944 г. в страната се създават многобройни организации, в които има ясно изразени фашистки елементи като: съюз „Българска родна защита“, Съюз на българите фашисти; Народно социално движение на Андрей Ляпчев и Александър Цанков; Съюз на българските национални легиони, оглавяван от генерал Христо Луков, и др. Тези профашистки организации отричат парламентаризма и парламентарната система, отдават голямо значение на държавата в развитието на стопанския и социалния живот на страната, критикуват капитализма и отстояват въвеждането на социално законодателство, изповядват антикомунистически и антикапиталистически идеи и възгледи. Например Съюзът на българските национални легиони изповядва ревизионистични възгледи, борба срещу комунизма, интернационализма и либералните идеи, което го отличава от останалите фашистки формации и го прави особено популярен сред младежите. Легионерите активно се противопоставят на комунизма, еврейството и масонството, на различните организации, изповядващи интернационални идеи, смятани за противоречащи на българския национален дух и интереси **(29)**.

Симеон Втори показва внимателно отношение към тази историческа тема, което е максимално неутрално, уважително и деликатно. Това негово отношение се оказа „благоприятен пропуск“ към българската народна душа, която вече бе отблъсната от силния политически крясък на новосъздадените партии и техните водачи. В медийния образ на Царя тя видя нещо ново, оригинално, различно и много желано. И след едно десетилетие заложи на тази царска карта.

Оригиналните въпроси

Кеворкян не пропуска да зададе и някои оригинални въпроси. Те най-често са: *„автентични, своеобразни, необикновени, неподправени, истински, своенравни, куриозни, самобитни, неподражаеми, изключителни, образни, ярки, неизносени, свежи, необичайни, извън шаблона“* (**Български тълковен речник онлайн**). Неговата журналистическа цел е да изненада събеседника и да получи от него максимално искрени отговори. Което успява да постигне и в този разговор.

Някои примери:

КК: *„Ако позволите, една фантастична прогноза или предположение да направя – възможно ли е цар Борис, когато е вземал това съдбоносно решение – дали да се присъедини към Тристранния пакт или не, – да се е допитал до дядо Ви?“* **(26 въпрос)**

СВ: „До дядо ми? Надали! Никога не съм го чувал от леля ми, която живееше доста близо до цар Фердинанд. Надали!... Аз мисля, че забавянето на участието в този фамозен пакт е било по-скоро, за да види какви алтернативи остават – да се проучат солидно, да разберат какви възможности има, да се изтръгнат от едно такова положение, а не за да се консултира царят с едни или с други...“

КК: *„Грешките на Фердинанд обсъждани ли са между Вашите роднини?“* **(92 въпрос)**

СВ: „Да, има мнения за всички вкусове. Това е логично. Но ми се струва, че не е коректно за внучето или сина да критикуват...“

КК: *„Значи пак има една особена етика?“* **(93 въпрос)**

СВ: „Това си е моята лична етика... Лично аз намирам, че не е етично и коректно да седна и да кажа, вече не съм и дете, че дядо ми сбърка тук, това не трябваше да прави, онуй не трябваше... Аз много държа на етиката в човешките отношения.“

КК: *„През 50-те години, когато минахте периода на юношеството, правихте ли специални усилия да наложите образа си в България? Възможно ли беше това?“* **(72 въпрос)**

СВ: „Не, не. Всичко беше затворено, забранено... По-скоро образът, който исках да създам, е да се опитам да бъда на висотата на паметта или на спомените, които баща ми ми остави. Това исках да спася или да запазя. Не толкова моя личен образ...“

На всички тези въпроси Симеон отговаря внимателно и много предпазливо, но без да напуска своята „царска кожа“.

„Неудобните“ въпроси

Кеворкян е известен с „неудобните“ въпроси, които постоянно задава. Те могат да се определят като: *„несгодни, неблагоприятни, неизносени, ненавременни, несвоевременни, неприспособими, неуместни, неподходящи, неприлични, затруднителни, неприятни, неловки, мъчителни, объркващи, смущаващи, оскърбителни, обидни, несправедливи, тежки, обременителни“* (**Български синонимен речник онлайн**). Чрез тях водещият любезно провокира събеседника да бъде себе си. Едва ли би пощадил Симеон в това отношение.

Някои примери:

КК: *„Знаете ли какво ми прави впечатление – винаги когато стане дума за цар Борис Трети, Вие оставате хладен и нямате особено желание да го защитавате?“* **(24 въпрос)**

СВ: „Няма нужда да го защитавам! Защото не само моята съвест е спокойна, ами, Бог да го прости, и неговата също.“

КК: *„Бандата, казахте на Хитлер?“* **(25 въпрос)**

СВ: „Да, изтървах се. Това не беше много коректно. Но какво искате, то беше нещо съвсем невероятно и сигурно има време още да се разбере какво е било това като колективен феномен и каква личност е бил самият Хитлер.“

КК: *„Прието ли е в една династия да се говори за грешки?“* **(90 въпрос)**

СВ: „Разбира се. Не само в една династия, мисля, че във всяко семейство е логично... Защото непогрешими на тази Земя, мисля, че няма.“

Симеон се справя ловко, дори изкусно с неудобните въпроси на водещия. Той предлага относително обективна и донякъде справедлива оценка на миналото и неговите исторически личности. Показва самокритичност по отношение на историческите грешки, непоправимите събития и грешниците. Всъщност той се оказва на висотата на медийната игра, която Кеворкян му предлага.

Монархия или република?

Това е централна, водеща тема в този разговор. Кеворкян полага много големи усилия да разбере позицията на Симеон по този особено деликатен въпрос. Той му задава множество въпроси, за да изясни отношението на наследника на царския трон към различните видове монархия и към републиката, която от почти половин век е формата на управление в България.

Някои от най-интересните диалози в този разговор:

КК: *„А реакцията тогава, след интервюто, направи ли Ви по-предпазлив?“* **(31 въпрос)**

СВ: „...Понякога имам чувството, че има хора, които просто се считат задължени да бъдат антимонархисти... Монархът не е нито чудовище, нито светец. Или пък дядо Господ, нали, да оправи всичко или да решава всичко... Аз мисля, че един модерен цар, в миналото ги е имало също, всъщност съществува, за да изслушва всички, да моделира, да помага, да представлява известни интереси на държавата в чужбина – една такава консултативна роля… В преходни моменти монархията има известни преимущества и в това надали може и най-подготвеният републиканец да ми противоречи.“

КК: *„Какви преимущества има?“* (монархията – б.м., М. П.) **(32 въпрос)**

СВ: „Вижте, фактът, че не изхожда от една партия... Също фактът, че самата функция на една конституционна монархия е тъкмо това – да предлага един арбитър, а не някой диктатор, който само да нарежда и да командва... Царят си остава като консултативна личност, като човек, който може да се вслуша и да разбере голям брой от проблемите и въпросите, защото е доста по-безпристрастен. Иначе човек зависи от една партия, често става жертва на самата партия и нейната идеология. Това са работи, които са много важни и до ден-днешен."

КК: *„Как стигнахте до убеждението, което сега изповядвате. В младежките години имахте ли го?"* **(33 въпрос)**

СВ: „Ами да. Не съм се родил с него, защото не съм всезнайко, но просто човек, като гледа примери, учи... ако човек иска да бъде аскет, може да намери, че републиката е много по-интересна, но тогава вече трябва да търсим подготвени президенти и председатели, които действително да бъдат примери на такъв един аскетизъм. Но като гледам цената, която струва една република като Щатите и самият президент – с това не критикувам, а чисто и просто констатирам – или много други републики колко струват, и като мисля, ние в България колко скромни си живеехме, просто ми става смешно, като гледам хора, които отправят упреци към монархията в това отношение".

Симеон явно е привърженик на една съвременна, модерна монархия, в която Царят трябва да упражнява подходящо поведение, от което много зависи ефективната комуникация с неговите поданици. В неговите разбирания монархът осъществява външната дипломация на страната, представя нейните интереси в чужбина, води преговори с други монарси, президенти, премиери и др. Или модерният цар е по същество консултативна личност, той е нужният арбитър в редица политически спорове – вътре и извън страната. Именно в тези отговори Симеон показва искрената си неприязън към партиите и техните идеологии, които според него най-често заблуждават хората. Той критикува и института на републиката, която за успешното си развитие изисква подготвени президенти/председатели, което най-често не става така… Именно в тези отговори Симеон за първи път ясно изразява позицията си в защита на монархията. С което показва, че монархическата тема въобще не е затворена за него, че той има известни надежди, че (може би) един ден ще се върне на трона… Ето защо той много силно защитава управлението на своя баща цар Борис Трети и се изказва крайно отрицателно за т. нар. „монархо-фашистка диктатура". Неговите надежди, че историята след време изцяло ще „разобличи" тези устойчиви митологетики, се оказват твърде оптимистични. Но той показ-

ва желание да изгради *„нови мостове“* между своето *„царско величество“* и българския народ, поради което не изгаря напълно *„старите мостове“*.

От гледище на историческия момент неговото публично поведение е възможно най-доброто. Симеон полага усилия да вникне и отчасти да разбере бурните събития на прехода и по възможност да ги използва за личните си политически цели. Той се опитва да развенчае едни политически митове и (може би) – да създаде други. „В своето модерно битие – казва Милко Петров – митовете са средство да се намалят тревогата и политическите противоречия.“ **(30)** Тук е мястото да припомним известната мисъл на Николо Макиавели в „Князът“: „Хората правят история, като преди това произвеждат митове, обосноваващи и оправдаващи техните немерения“.

А какви са били истинските намерения на Симеон, става ясно десет години по-късно. В ролята си на премиер той създава нова политическа митология в страната, която се основава на съгласието между отделните политически сили, основано на прагматични интереси и подбуди. Безспорните политически успехи, свързани с влизането на България в ЕС, се „компенсират“ от продажби на гори и възстановяване на царски имоти, които морално обезсилват някои негови действително безспорни политически постижения.

Всъщност медийната заслуга за това политическо ускорение несъмнено принадлежи на Кеворкян. На голямата му журналистическа смелост да изведе в осветената телевизионна публичност изцяло непознатата на фигура наследника на българския престол. Само с едно телевизионно интервю Кеворкян успява „да запознае“ българския народ с неговия далечен и почти забравен престолонаследник. С което, за определен период, успява да промени политическия ход на събитията, а оттам – и българската съдба.

Художественият разказ/Развръзката

Успоредно с въпросите от личната сфера Кеворкян задава на Симеон и редица въпроси, които са пряко насочени към неговите духовни занимания и интереси. Те „приближават“ Симеон до българския зрител, без значение неговия царски произход. Показват на зрителя литературните интереси на Симеон, какви книги обича да чете, от какви изкуства се интересува, как запълва свободното си време? Този художествен разказ изгражда развръзката на този много интересен разговор.

Някои примери:

КК: *„Уикенда къде прекарвате?“* **(58 въпрос)**

СВ: „От десетина месеца вече това е едно понятие, което е позабравено. В неделя или събота съм тука в бюрото... И за четене не ми остава време. Когато бях в Женева, прескочих до една книжарница, в която ми събират книги, знаят какво ме интересува – видях камарата и казах на книжаря: „Друг път. В момента просто ще ме изкушават, а имам толкова друга работа!“. Така че взех две само, а другите си останаха там.“

КК: *„Какво взехте?“* **(59 въпрос)**

СВ: „Една нова биография, която е много интересна, защото човешката биография, не само религиозната, на Калдини – много интересна. И другата е „Трактати“ на Еразъм (Ротердамски)...“

КК: *„Вие очевидно имате предразположение към подобен вид литература – мемоари, документалистика?“* **(60 въпрос)**

СВ: „Да, документалистика, история, и философия или религия – работи, които много ме привличат и винаги са ме интересували.

КК: *„Може би* (имате – б. м., М. П.) *хобита, пристрастия някакви...?“* **(97 въпрос)**

СВ: „Хобита имах. На времето правех модели от аероплани, кораби, когато имах време, но вече отдавна съм ги забравил. Четенето – това ми е истинското хоби.“

Кеворкян чрез тези въпроси изгражда благоприятен образ на Симеон Втори – отчасти като духовен и просветен наследник на българския престол. От разговора излиза, че четенето е неговото основно хоби. А то обикновено се случва в самота. Но „самотата също е начин да живееш с другите“, казва Цветан Тодоров.

В този разговор журналистическият подход на Кеворкян е да задава повече въпроси, свързани предимно с духовните занимания на Симеон, с неговата интимна сфера – близките сътрудници, манипулациите, предателствата, които съпътстват неговия живот в емиграция. Някои от тях:

КК*: „В онези години, веднага след като напуснахте България, имаше ли хора край Вас, които да се опитват да опекунстват, да Ви налагат воля?“* **(69 въпрос)**

СВ: „Може би е имало, но тогава те по-скоро трябваше да говорят с майка ми, а тя си има своя характер. Така че надали. Когато бях млад, може би да е имало случай някой да мисли, че може да ме манипулира. Но като забележа, че някои говори от мое име, без да съм го помолил или натоварил, внимавам много... човешките взаимоотношения са най-трудното от всичко. Където има човешки елементи, работите са комплицирани...“

КК: *„Когато излъчвахме миналото интервю и когато се получи реакцията на активните борци и на известна част от комунистите, ми направи впечатление, че в две или три от писмата авторите бяха отбелязали погледа на Фердинанд, който зърнали във Вашите очи...?“* **(70 въпрос)**

СВ: „Толкова ли са били стари, че да помнят погледа на дядо ми? Мисля, че там има известни политически предразсъдъци, защото едва ли има още хора, които да помнят погледа на Фердинанда...“

КК: *„Вие разбирате намека...“* **(71 въпрос)**

СВ: „Да, да. Мисля, че това е, което казахме преди – хора, които чувстват, че трябва да ме гледат като неприятел. Но всеки е свободен да тълкува погледа или гласа както си ще...“

КК: *„Това обаче е едно драматично съзнание. Вие сте искали да бъдете верен на образа, който носите за баща си, а в същото време в България точно в онези години за него са се говорили ужасяващи неща...“* **(73 въпрос)**

СВ: „Ужасии, точно.“

КК: *„Вашето състояние тогава?“* **(74 въпрос)**

СВ: „Сега толкова се говори за вътрешни конфликти... Преодоля се и това, и не е толкова страшно... В тези времена не беше лесно...“

КК: *„Кой поддържаше куража Ви тогава?“* **(75 въпрос)**

СВ: „...Може би самият факт, че носех това име... Не може да го оставя... Може би тази политическа или историческа отговорност е била моторът за държането ми... продължавахме да се виждаме с българи, да говорим с българи, да четем български книги, вестници, които тогава не бяха наистина интересни, но пишеха непрекъснато за „греховете“ ни... Това е, което ни поддържаше...“

Този фрагмент от разговора показва различния подход на Кеворкян – чрез въпросите си той иска да покаже духовния живот на българския престолонаследник през „невидимата сфера“ на неговите емоции и човешки преживявания. Така видимите политически действия се обясняват, отричат или оправдават чрез „невидимия вътрешен живот“ на Симеон – не толкова като наследник на българския престол, колкото като човек, който изпитва същите емоции, както и всички останали – на страх, гняв, щастие, гордост или смирение. На горчива обида от несправедливи упреци или пропагандни внушения.

Кеворкян предлага на българския читател „друг прочит“ на Симеон – най-вече като човешко същество, което изпитва цялата гама от емоции, вълнения, радости и страдания. Това прави разказа много топъл, хуманен, изпълнен с различни чувства и преживявания. Всъщност емоционална-

та развръзка е пресъздаването на изминалите събития чрез вътрешния/емоционалния живот на българския престолонаследник.

Разговорът логично стига до въпроса кой е наследникът на Симеон на българския престол? Въпросът, както и отговорът са симптоматични, защото носят известен „монархически мирис", който започва да се усеща в България.

Например:

КК: *„Един от тях* (от синовете на Симеон – б. м., М. П.) *трябва да живее със съзнанието, че е престолонаследник?"* **(83 въпрос)**

СВ: „...Тук въпросът е в момента какво трябва на страната. Намирам, че нещата са още прекалено неопределени и трябва да се изчака да се види накъде върви работата наистина... Имам и други начини, по които мога да живея, без да имам амбиции за власт... Защото съм убеден, че монархията, конституционната монархия е най-удачната, най-практичната в такъв момент, или дори после. Но от друга страна, може би има хора, които предпочитат републиканската версия... Сега говорим по хипотезите, но да се придържаме към действителността, която в момента, за жалост, е друга."

Вероятно случайно Симеон изтървава думата „за жалост", която съдържа неговата отрицателна оценка на републиката – като форма на управление в България. Той показва, че храни известни надежди за възстановяване на монархията у нас, но те едва ли са големи. Симеон вярва в конституционната монархия като най-добра форма на управление в страната, но не е убеден, че българите вярват в нея. Десетилетие по-късно той се оказа прав – българите бяха готови да го припознаят като техен премиер, но не и като техен цар…

Разговорът се разгръща предимно в зоната на етичните действия и намерения – историческият товар на трона, неетичните отношения към Фердинанд, Борис и царското семейство по принцип. На всички тези въпроси Симеон отговаря много предпазливо, неопределено. Той не споделя категоричното мнение, че у нас предстои връщане на монархията, поради което неговият син Кардам засега не се готви за негов престолонаследник. Той е реалист и ясно показва, че подобно политическо фантазьорство му е чуждо.

Финалният девиз

Симеон наистина е много прагматичен – и когато разказва как са си избрали къща в Мадрид, издържана в „стар кастилиански стил", и когато ходи на изложба с ужасно малка кола.

Някои примери:

КК: *„Вие сте бил забелязан на една изложба с една много малка кола. Това екстравагантност ли е, или нещо друго?“* **(102 въпрос)**

СВ: „Знаете ли защо? Първо понеже трафикът е страшен. Това е идеална кола, за да паркира човек... Аз не обичам да бъда забелязван...“

КК: *„Това исках да изясня: искате да не Ви забелязват или е израз на екстравагантност?“* **(103 въпрос)**

СВ: „Не, не. Прекалено съм..., за да бъда екстравагантен. Чисто и просто... да не бъда забелязван, а също и за практичност.“

Този необикновен разговор всъщност завършва без финален девиз. Но последният въпрос е особено интересен и носи специално послание:

КК: *„Този прагматизъм, който изповядвате, е нещо страхотно нужно в момента на България.“* **(104 въпрос)**

СВ: „А, за България?! Сигурно, сигурно е нужен... Интересно е, да, видимо фрапира и количката, която карам. Понякога отивам и в Двореца с нея. Кралят се смее и казва, че някой я е ритнал отзад, защото е като отрязана. Той много обича коли. И аз също. Но при обстоятелствата, при които се намираше и сега се намира България, не върви да се разхождам в един феноменален модел, като ме знаят като Симеон Български... Все някой ще се намери да каже нещо: „Абе, гледай го, с каква хубава кола, а народът камо ли не гладува...“.

Този разговор в цялост е издаден в книгата на Кеворкян: „Разговори със Симеон Втори“ (Зодиак/ВН, 1990). Той показва Симеон Втори предимно като човек, който изпитва същите емоции и страсти, както и всички останали. Който тогава изглежда реалист и не смята, че монархията трябва отново да се възстанови в страната, особено ако отсъстват подходящи условия за това. Което впоследствие се потвърждава.

3. *„За мен цялото е България...“*. **Ванче Михайлов**

Не ставай заложник на себе си

Кеворк Кеворкян

През 1990 г. Кеворкян получава редкия професионален шанс да направи телевизионно интервю с Иван (Ванче) Михайлов, който е ръководител на Вътрешната македонска революционна организация (ВМРО) от 1924 г. От 1934 г. той живее в нелегалност. Това е неговото първо телевизионно

интервю за българска медия, което остава единствено до края на живота му.

Знакът на съдбата

Предизвикателствата на съдбата винаги се намесват, когато е нужно. Кеворк получава този изключителен професионален шанс съвсем неслучайно. От десетилетие е най-известният телевизионен журналист в страната, автор и водещ на най-гледаното предаване „Всяка неделя". Той е първият тв журналист, който прави интервю със Симеон Сакскобургготски, което се превръща в истинска сензация и предизвиква небивал зрителски интерес. Кеворкян напълно е заслужил тази невероятна възможност, която няма как да е случайна, тя се основава на неговата блестяща телевизионна кариера. В известен смисъл тази среща е знак на съдбата.

Самият той увлекателно разказва предисторията: *„По онова време често ходех в „Червено знаме" на бул. „Витоша" – вече беше станал италиански ресторант. Веднъж заварих собственика му Терзиев да си шушука нещо с някакъв непознат мъж. Непознатият се оказа нашенец, от дълги години емигрант в Белгия – и както научих по-късно, порядъчно известен в македонските среди. Без да си губи времето, той ми предаде поканата на Ванче да му гостувам в Рим. Така започна всичко"* **(31)**. Кеворкян провежда интервюто с Ванче Михайлов през май 1990 г. в неговия дом в Рим, то се излъчва във „Всяка неделя" в две части – на **24 юни** и на **1 юли 1990 г.**

Политическите и медийните обстоятелства

Телевизионното интервю на Ванче Михайлов в много отношения и днес остава уникално.

„Работил съм почти цяла седмица с Ванче, когато го интервюирах през май 1990-а – споделя Кеворк. *– Както съм казвал и друг път – Историята сякаш те приласкава в подобни случаи, усещането е неизразимо. Комунистите ревнаха срещу мен и не спряха да врещят доста време. Генерал Радонов направо искаше да ме трепе. Той беше дисидент по времето на Живков и си мислех, че пет пари не дава за скапания комунизъм. Но се оказа, че комунизмът е скапан, обаче си е тяхна работа, само на комунистите – и ние, останалите, нямаме право да си навираме носа*

там, в тайното учение, което никой не знае и досега какво всъщност представлява…. Обаче все пак биха един мой оператор в Банско – с кирка при това – все заради интервюто с Ванче.“ **(32)**

Кеворк не крие, че срещата му с Ванче е едно от най-необикновените преживявания в живота му. В представянето на интервюто във ВН казва следното: *„Наричали са го най-обожавания, най-опасния и най-мразения човек на Балканите. Той превръща ВМРО в най-мощния и смъртоносен апарат в света. Несломимата му организация – това са все цитати от негови съвременници – се опира на широка народна подкрепа в България и Македония, които за него винаги са били нещо единно. Сега, когато нашите първенци в България най-после взеха да говорят по-ясно за Македония и за отношенията ни със Скопие, интервюто с Ванче Михайлов звучи стряскащо навременно. Толкова е ясно казаното от него и толкова са усуквали тези неща българските политици. Ще видите каква жал за България има в думите на Ванче и колко са далече те от думите на днешните политикани…“*

Разговорът на Кеворкян с Ванче Михайлов съдържа много въпроси, които имат разнообразна тематика. Техният съдържателен профил варира от революционните действия на ВМРО в различни периоди – до чувството на любов и отдаденост на Ванче към Македония, България и българщината. Кеворкян задава общо **77 въпроса**, които могат да се разгледат в един основен контекст:

От гледище на композицията на разказа, в който историята се представя чрез неговите основни модуси – увода / завръзката / кулминацията / развръзката / финалния девиз. В общата композиция на разказа се анализират и основните послания на въпросите – по отношение на *ценностите, вярванията и убежденията, значенията на първия и последния въпрос, на оригиналните и неудобните въпроси*, които водещият неизменно задава.

Модуси на разказа

В „Поетика на прозата“ Цветан Тодоров подчертава неизбежната взаимовръзка на различните съставни части на разказа: героите и действието: „Не може да има герои вън от действието, нито пък действие, независимо от героя. Но именно героите са по-важните, защото това означава – характерите. А всеки разказ е описание на характерите“ **(33)**.

Биографичният разказ/Уводът

Разговорът между водещия и неговия прочут събеседник започва от личния му живот, който (може би) генетично е обусловил неговото дълголетие. Кеворкян полага усилия максимално да се приспособи към събеседник, който е на 94 години – преклонна възраст, която налага някои естествени ограничения. Целият разговор протича във „*Вие* форма", с която Кеворкян показва респект и уважение към този именит събеседник. Той си дава сметка, че срещу него е голяма историческа личност, която е истинска легенда в революционната история на ВМРО и на България. Неговата преклонна възраст донякъде ограничава комуникативните му способности. А всъщност инициативата за това интервю принадлежи на Ванче, който сам го е поискал от най-известния водещ в Българската телевизия.

Интервюто се провежда в неговия дом в Рим, където живее в нелегалност повече от 30 години. Съобразявайки се с тези обстоятелства, Кеворк полага големи усилия максимално да намали разстоянието, което го отделя от толкова различен събеседник. Той използва обичайната фразеология на времето, задава въпросите си в телеграфен стил – те са много кратки и ясни, което е известна гаранция, че ще успее да получи ясни и смислени отговори.

Някои примери:

КК: *„Тук е много живописно място!"* **(1 въпрос)**

ВМ: „Да, така се е случило тука. Отвсякъде зеленина, като погледнеш... Натам зеленина, натам... отзад – зеленина, тука – зеленина. Така е дошло."

КК: *„От колко години живеете тука? От дълго ли?"* **(2 въпрос)**

ВМ: „От дълго. Колко има, Руже?" („От трийсет" – отговаря Ружа, това е Вида Боева–Попова, личната секретарка на Ванче от 1963 г. до 1990 г.)

КК: *„Значи, трийсет години, общо взето, трийсет години?"* **(3 въпрос)**

ВМ: „Аз не съм се питал от колко години съм тука..."

Дори за опитен телевизионен водещ като Кеворкян този разговор е изпитание – срещу себе си има събеседник, който говори на македонски диалект, неговата реч е разпокъсана, а на места – и твърде неясна. Водещият знае, че с Ванче Михайлов няма *„обща памет"* за сегашното и миналото – разделят ги годините, събитията, социалният и културният живот в България. Въобще – разделя ги историческата памет за революционните действия на ВМРО (добри или лоши), за неговите политически решения (правилни или неправилни). Или – разделя ги епохата, социал-

но-политическият контекст, политическите събития и действия. Обединява ги единствено любовта им към Родината и Македония. Любов, която и двамата са доказали във времето – всеки по коренно различен начин. **Единият** (Ванче), като превръща революционната ВМРО в своего рода трибунал, който дълги години въздава жестока справедливост. **Другият** (Кеворк), като инициира чрез предаването „Всяка неделя“ общонародна инициатива за събиране на средства за възстановяване на войнишките паметници. Обединява ги още интересът и любопитството към живота, който бушува извън рамката на личния „житейски прозорец“, и общото им разбиране за житейската игра като истинско сражение, в което неизменно трябва да бъдеш победител.

Всъщност това е необичайна среща и необикновен разговор между двама безспорни победители. **Единият** (водещият) – на терена на постоянната битка за качествено телевизионно предаване и зрителски интерес. **Другият** (събеседникът) – на терена на дългата революционна битка за справедливост и опазване целостта на Отечеството – с всички възможни за целта средства.

Всеки от тях *„влиза“* в този разговор със своята персона, която има запазено място в историята и живота на страната. В хода на разговора част от въпросите на водещия неизбежно се развиват и като констатации. Някои примери:

КК: *„А в нелегалност живели ли сте?“* **(4 въпрос)**

ВМ: „Всъщност аз пак в нелегалност живея. Аз се обаждам тук само на двама-трима. Другото общество – от България хора, ако минават, от Америка... никой не ме интересува.“

КК: *„Аз се учудвам. Вие сте на 93 – 94 години, много сте запазен, много сте държелив. На какво се дължи това?“* **(5 въпрос)**

ВМ: „Аз не го чувствам... А то, при старините, ще дойде момент, когато веднага ще го усетиш, макар малко, ама ще го усетиш. Аз много, много не съм го усетил, време му е да го усетя... по календара...“

КК: *„Какъв живот сте водил? Имам предвид – личния Ви живот? Пушел ли сте, пиел ли сте? Никога?“* **(6 въпрос)**

– ***ВМ:*** „Ни пушене, ни пиене, ни цигари, ни абсолютно нищо! И жена ми не беше мераклия за такива работи. После и тя в нашето дело дойде. За нея, знаеш сигурно, тя на виенския Бургтеатър, градския театър на Виена, уби Тодор Паница, който през 1907 година застреля в България прочутите Борис Сарафов и Иван Гарванов. И след толкова години, запознах се аз с нея, а тя е едно чедо на много богати родители... Учила беше година, тоест малко беше започнала външна търговия. И после с нея, като

се запознахме, довърши външната търговия. Отиде във Виена и в градския театър във Виена, като се дава представление – там присъства и този Тодор Паница. А тя пък приятелка се оказа от моминство с жена му. И така заедно отиват на операта, и в ложата на Операта му тегли куршума, за отплащане, че уби знаменитите македонски бойци Борис Сарафов и Иван Гарванов. Тя му плати... Осъдиха я на единайсет месеца затвор. Но тя боледуваше малко от бъбреци, австрийците използваха това положение и за да не се разболее повече, присъдата ѝ бе да се изгони от Австрия. Понеже, ако се разболее повече, македонците в Македония ще хвърлят вината на австрийската власт – гледа един болен човек, а не е взела никакви мерки!... И след шест месеца я пуснаха да си дойде при мене. И тогава вече се оженихме."

КК: *„А измъчваше ли се от това, че е убила Тодор Паница?"* **(8 въпрос)**

ВМ: „Да се измъчва ли?"

КК: *„Да."*

ВМ: „Ами аз съм я пратил, защо ще се измъчва?"

КК: *„Не. Не Вие. Тя, тя?"* **(10 въпрос)**

ВМ: „Тя? За предател, ако е убила... Тя беше мъж! Едно момиче на много богати родители. Абсолютно убедена. Тя си го казваше. Ходила тук, ходила там – никъде в България не намерих, казва, кръг, който да ми допадне духовно. Бре при тия, бре при ония, бре при разни софисти, всякакви дружества... Тук като дойдох – казва, – ето къде е било моето място!"

В тази част от разговора Ванче изяснява главните причини за убийството на Тодор Паница, който е основен виновник за двете убийства на неговите съратници Борис Сарафов и Иван Гарванов. Исторически факт е, че Ванче Михайлов поставя неговото убийство като предварително условие към своята годеница за бъдещата им женитба. И тя хладнокръвно го изпълнява, а след нейното излизане от затвора наистина сключват брак. Стават ясни още мотивите и страховете на администрацията в Австрия от възможни бъдещи терористични действия на ВМРО, ето защо решават, че ще е по-разумно да я пуснат от затвора. Кеворк задава редица въпроси, свързани с живота на Ванче в нелегалност, той се интересува как е възможно близо 60 години той да живее в нелегалност, и дали някога е изпитвал страх?

Някои примери:

КК: *„Вие след 1934-а година, и особено след войната, живеехте в нелегалност?"* **(11 въпрос)**

ВМ: „А бе, аз и като бях в България по онова време, пак си бях нелегален, защото никой не ми знаеше квартирата... Ако е за оръжие, то ще е

оръжие за запас на половин Македония – и то ще е скрито... И така, всичките ми работи пак са скрити...“

КК: *„Ама от 1934-а година досега, вече близо 60 години, все в нелегалност?“* **(12 въпрос)**

ВМ: „Е, кажи-речи, така е.“

КК: *„Страх изпитвали ли сте някога?“* **(13 въпрос)**

ВМ: „Не ми се е случвало от нещо да се страхувам... Такъв страх смъртен, както разбирам вашия въпрос, не ме е яхнал никога. Не е имало случай. Опасение – друго е, то е вече живеене с опасение – на много места и много пъти, пълно с рискове, месец – два – три – пет... но, бил съм нащрек – аз или другарят ми. Но да ме е страх… искам да кажа, не бих живял. Животът е като една песничка, която пеехме: „Животът – туй е мигновение. / Човек на призрака е роб. / Той мами се с надежди сладки / от люлката до самий гроб“.

КК: *„Ама много е особен тоя живот: да знаеш, че те търсят, да живееш в нелегалност, в неизвестност... Или свиква човек с това?“* **(15 въпрос)**

ВМ: „Ами свиква, като магарето със самара... Да...“

Въпросите, които се отнасят до продължителния живот в нелегалност, логично стигат до някои екзистенциални проблеми, свързани с качеството на подобно съществуване, с неизбежната самота на човека в нелегалност. Върху тях се надграждат някои въпроси, които се отнасят до българското гражданство, което Ванче (все още) има.

Някои примери:

КК: *„Малко самотно не сте ли живял?“* **(16 въпрос)**

ВМ: „Горе-долу все самотен ми е животът, горе-долу... Е-е, освен като съм бил студент...

КК: *„Ама сега, през последните години?“* **(17 въпрос)**

ВМ: „Тия последните години са много дълги.“

КК: *„Тука, тая къща, много хора не я знаят, нали?“* **(18 въпрос)**

ВМ: „Не я знаят, разбира се. И не е хубаво за разправяне. Тия приятели, които са идвали, винаги са били помолвани да не казват къде е, къде сме се виждали.“

КК: *„Аз разбрах, че доскоро тука сте минавали за унгарци? Хората в тая кооперация мислели, че сте унгарци?“* **(19 въпрос)**

ВМ: „Ами, хората могат да мислят всякак. Защото ние не се издаваме какви сме. Тук, в зданието, повечето от хората са унгарци.“

КК: *„А гражданство какво имате?“* **(20 въпрос)**

ВМ: „Ако може да го наречем правилно, аз съм регистриран в Общината в София, но под друго име...“

КК: *„Значи, българско все пак?“* **(21 въпрос)**

ВМ: „Българско, разбира се, българско. Имах двама приятели, които отидоха в Общината да ме запишат под друго име – и то фалшиво – и ме записаха, но аз го забравих! Никъде не съм го и записал..., но стои...“

КК: *„А защо не взехте друго гражданство?“* **(22 въпрос)**

ВМ: „Е, защо ми е?“

КК: *„Да, де…“* **(23 въпрос)**

ВМ: „Защо ми е? Да създавам грижи пък на тия власти, да се разкрия повече. Повече прави беля, отколкото полза...“

С първите 23 въпроса Кеворкян иска да покаже на зрителите какъв е неговият събеседник – да го представи чрез неговото семейство и живот, който изцяло е подчинен на революционното дело. Биографичните въпроси към Ванче трябва да помогнат на зрителя да опознае събеседника, да му предложат повече подробности от неговия необикновен живот.

Историческият разказ/Завръзката

Разговорът влиза в нов етап, когато става дума за България, за историята и някои съвременни политически лидери като Тодор Живков например.

Някои примери:

КК: *„А знаете ли какво става в България? Интересувате ли сте?“* **(24 въпрос)**

ВМ: „Интересувам се, доколкото мога... какво става.“

КК: *„Какво сте чували за Тодор Живков?“* **(25 въпрос)**

ВМ: „Нищо. Освен че много дълго време стои… на стола, пък не му дойде на ум. Ако стоеше малко повече, по-лошо щеше да свърши. Щяха повече да го намразят... А и сегашното му не е малко... Чух, че бил арестуван някъде.“

КК: *„Да, да...“* **(26 въпрос)**

ВМ: „Е, добре, ще го съдят ли?“

КК: *„Ще го съдят.“* **(27 въпрос)**

ВМ: „Трийсет и колко години бяха?“

КК: *„Трийсет и пет?“* **(28 въпрос)**

ВМ: „А бе, нямат ли срам тия хора? Такова чувство... Махни друго, срам!... Какво ще кажат хората? Че аз съм се венчал за стола?... Хич не им минава такава мисъл... бидейки толкова глупави, тъпи – или се правят тъпи. Двойно повече наказание ще му дам. Защото не само е стоял, обаче е станал тъпак… Иначе сам да си е отишъл!... навреме! Пет години, шест години, седем... много е вече – бягай! А не двайсет, трийсет години... нова мода!“

КК: *„Тя е сталинската мода, тая...“* **(29 въпрос)**

ВМ: „Наистина, сталинската. Но и доста търпелива е България.“

КК: *„Така излиза?“* **(30 въпрос)**

ВМ: „Ако беше Македония... Общо взето... не казвам, че ще го подпиша... но македонският българин е малко по-друга кръв. Биха го убили или биха го заставили да си даде оставката! По-навреме. Но трийсет години, двайсет и пет години да стои!... Вижте... по строежа на характера не върви в хармония това у македонските българи. Така ми се струва.“

Ценностите, вярванията и убежденията

Кеворкян живо се интересува от „историческата рамка“, в която е преминал животът на неговия прочут събеседник. Разказът „напуска“ актуалното сегашно и се потапя в историческото минало. В грамота, издадена от папа Лъв XIII, изрично се говори, че в Македония живеят българи. Отстояването на идеята за българския характер на Македония е основна кауза за Ванче Михайлов през целия му живот.

Някои примери:

КК: *„Тука, на стената, има една грамота, едно копие от грамота на Лъв XIII. Защо я държите?“* **(31 въпрос)**

ВМ: „Защото говори за македонските славяни, за българи... Изрично папата назначил един религиозен началник за българите в Македония! Поминал се другият или са го сменили на друга служба... назначава този епископ – или не знам какъв е, пише го там. И той поема грижата под своя ръка да има македонската българщина. Изрично от папата! То е по-отдавна, не е от вчера – най-малко има седемдесет-осемдесет години. И ето ти едно свидетелство! Откъде му е дошло на папата да прави комплименти на българите, седейки си във Ватикана? Пише си това, което е истината!... Това е. И тоя документ е тука, турил съм го в рамка.“

КК: *„Да стои тука, нали?“* **(32 въпрос)**

ВМ: „Да стои! Ако трябва на някого, на бърза ръка да му дадеш копие, донасям го тука да го фотографира... да си го има... Ето, папата така си говори – папа този и този „Тия са българи“. Да... Сега от Скопие с комплименти са посещавани владиците. Искат и папата да го подкупят, да говори за македонската нация... Идват делегации... и казват: „Приема се делегация на група хора от македонската нация“... Така са писали на една тапия... Добре, ама има техни предшественици, има много стари отдавнашни българи. И затова съм го турил това...“

КК: *„Да стои!...“* **(33 въпрос)**

ВМ: „Да стои! Да е в архивата…“

Разговорът закономерно стига до отличителните черти на българите в Македония и навлиза в своята кулминация – тя отново е свързана с трудната тема за Македония и нейната историческа съдба.

Разказът за Македония/Кулминацията

Кеворкян е наясно, че фокус на това интервю са предимно ценностите, вярванията и убежденията на неговия събеседник. Но революционната му дейност е противоречива, тя е колкото приемана, толкова и отхвърляна. И което е важно в случая – действията на Ванче Михайлов десетилетия по-късно трудно могат да бъдат разбрани и приети от всички български зрители.

След дългата завръзка на разговора Кеворк решава, че е дошло времето да зададе своите основни въпроси. Именно техните отговори очакват българските зрители, при това – с много голям интерес. Заради тях водещият е пристигнал в Рим и е поел творческия риск да разговаря с (може би) най-спорния и противоречив лидер на революционната организация ВМРО, която от години е свързвана с редица убийства. Същинската част от този изключителен разговор естествено започва с болната тема за македонизма. Някои примери:

КК: *„Тоя македонизъм сега, който се възражда...“* **(34 въпрос)**

ВМ: „Той е пак работа на Белград, преди всичко. Македонизмът е работа на българи от Македония – тия, които са изпокупени или превъзпитани българи. Най-малко са свършили Белградския университет.“

КК: *„Белградския...?“* **(35 въпрос)**

ВМ: „Абсолютно! Всичките тези работи аз лично ги прекарвам през Белградския университет. Донякъде сръбкините може да са им харесвали на тия млади хора, донякъде пари на някои е давано, нали, някои глупци... друг от слабост... Българщината по естествен начин я чувстват те, ама не знаят как да я изразят, да я изтъкнат.“

КК: „Причините, които породиха македонизма, са само в Белград, така ли?“ **(36 въпрос)**

ВМ: „Македонизмът има корени в Белград. Нищо друго няма. Всички тия говеда от Македония, те са минали по малко обучения от Белград… Или са повлияни от другарите им, които са по-възрастни от тях, но и те са учили в Белград. Белград има голям пръст в тая работа.“

КК: *„А ще се изживее ли това нещо? Ще се забрави ли този македонизъм?“* **(37 въпрос)**

ВМ: „Допускам... Поне още пет-шест години да минат. Да видим тия, които го вкарват, не са ли отрезвели малко... Защото иде откъм Белград – на хора, които отиват в сръбските университети... От там, от такава група идва това... Или пък, от по-прости хора, от по-амбициозни някои... като му кажеш: „О, Македонците, ние сме си други“ – и той, будалата, да не мислят, че по-малко знае от другите, и той ги дрънка тия работи... Както става с много хора и на много места… Защо съществува тая пропаганда? И милиони харчат, и милиарди някои харчат даже, и то големи страни, за даден план... Пропагандата и агитацията е фактор, особено за хора, които са по-малко просветени… Това става с много прости хора. Вчера нищо не знаеше, днеска ти обяснява и съветва като учител! А довчера нищо не е знаел, отнякъде е надъхан, или му е платено…“

КК: *„В Пиринска Македония в края на 40-те години ги караха да се пишат македонци!“* **(38 въпрос)**

ВМ: „Кои искаха това?“

КК: *„Властите искаха това.“* **(39 въпрос)**

ВМ: „Погледни им главата!“ – бих казал. Аз даже и на времето добре не съм го разбирал това – че такова нещо са искали. И защо ще го искат, когато от старо време са българи?“

КК: *„Да.“*

ВМ: „От кои времена са те българи…“

КК: *„Така беше.“* **(40 въпрос)**

ВМ: „Откакто всички българи са на Балкана, оттогава са българи. Какво искаха от тях сега?“

Разговорът донякъде придобива реторичен характер – Ванче е убеден, че в Македония открай време живеят българи. Кеворкян му подава репликата:

КК: *„Тогава ги накараха…* (да се пишат македонци – б. м., М. П.)“ **(41 въпрос)**

Отговорът на Ванче е симптоматичен:

ВМ: „Сега, да им искаш един или друг подпис, означава да им смущаваш съвестта. И да ги изтикаш към някое бунище. Да се излъжат към македонска нация или да се излъжат към комунизъм… А те са си българи, колкото българите около Плевен, около Варна, около Пловдив, в София и пр. Никаква разлика няма! Никъде не съм чувствал – нито аз, нито другите хора, да са друго. Тия сме. Тук-таме има някои изрази, отделни думи или изрази – но то не играе роля. Във всеки народ го има това… Но в основата си българинът не се е изменил… Аз поне бая места български съм посетил… И по тъй наречената Българска Македония, и по

реките Места и Струма, и Кюстендилско до Дупница, после Македония, нали всичко е еднакво. Няма разлика… И после (дядо ми – б. м., М. П.) на стари години чул за посърбяване, денационализация и току вика: „А бе, синко, нещо изменило ли се е у Враня, какво е станало? Много малко разлика има между шопите от Кюстендилско, шопите край границата, в Лясковец и във Враня – да ги чуеш как говорят… Впрочем на шоплука – центърът му е Ниш – София. Това е гръбнакът – ляво-дясно! Той се шири на юг хе-е-е – до към Щипско, нагоре накъм Видинско и Врачанско. И после – към София – това е оста на шоплука. Аз съм бил на пазарите, и в Нишко съм ходил, и то като турист – сръбски ученик. Те ни развеждат, да ни показват Сърбия. Като ходих в сръбско училище, нас ни задължиха да продължим образованието си в сръбската гимназия. А в Сърбия, в Сръбско, за да имам диплома, трябва да го завърша. Аз, като млад човек, от мъка плаках… Помня татко ми – Бог да го прости: „А бе, синко, щом ги мразиш толкова, защо плачеш, трябва да се радваш. Мразейки ги – казва, – важно е да ги познаеш, да ги знаеш!“ Видя ли какви мъдри работи ни казваше? По-добре да ги знаеш какви са… Къде можеше да се помиря аз тогава? Всички ние, това поколение – в сръбско училище? И от яд очите ти започват да сълзят. Теб те пращат. Ако не – баща ти ще го арестуват! – ако не го прати детето. Такива бяха заповедите...“

Ванче Михайлов е напълно убеден, че в Македония живеят българи, които по нищо не се различават от българите в другите географски области. Но за Кеворкян е важен главно политическият характер на този сложен проблем. Ето защо му задава някои въпроси, които изискват много трудни отговори. Някои примери:

КК: *„Дружество „Илинден“ твърди, че в Пиринска Македония живеят македонци?“* **(42 въпрос)**

ВМ: „Нито един! Това са престъпни фалшификации! И цялата емиграция в България – някои в Плевенско живеят, някои във Варненско – не са българи, македонци били! Те искат нова нация да правят! Тия, които са се продали вече. Но това са техни агитации! Ако някой не е як по национален дух, добре, може и циганин да каже, че е, ако се плаши…“

КК: *„Ами сърбите, и Вас искат да Ви изкарат македонец?“* **(43 въпрос)**

ВМ: „Тяхна работа! Нали казвам – могат и циганин да ме изкарат. Сърбите ме изкарват разбойник, изкараха ме бандит, сърбите ми изкараха каквито ги има прилагателни, защо пък това да не го изкарат?! Може и да са ме изкарали, само вие не сте го чули случайно. А мен много ме интересува – колкото ланският сняг!“

КК: *„Не Ви интересува, казвате – тия фалшификации не Ви интересуват?“* **(44 въпрос)**

ВМ: „Предпочитам да умра от смях, отколкото от мъка за техните работи... Още от ученическите години, от скамейката съм гледал нашите работи. Колко псувни, колко лъжи, колко отричания, колко бели...“

Тази част от разговора е много ясна и убедителна. Ванче Михайлов е непреклонен в разбирането си, че в Македония живеят само българи, без значение в коя нейна географска част. Че идеята за създаването на нова „македонска нация“ принадлежи на Сърбия и основно – на нейната политическа пропаганда.

Моралният разказ/Кулминацията

Проблемът за справедливостта на действията на ВМРО, за доброто и злото, за многото убийства безспорно е втората морална кулминация на този разговор. Някои примери:

КК: *„Един американски журналист пише за Вас, че Вие сте най-обожаваният, най-опасният и най-мразеният човек на Балканите?“* **(45 въпрос)**

ВМ: „Той го казва. Щом го казва...“

КК: *„Как се отнасяте към такива твърдения?“* **(46 въпрос)**

ВМ: „Нищо не се отнасям!“

КК: *„Не се ли сърдите?“* **(47 въпрос)**

ВМ: „Защо да се сърдя? Понеже не е направено в средата на едно животинско царство – на лъвове или кучета и зайци, а между хора, общество на човеци, тези хора, по един или друг начин, и мнения си имат за тебе. Ще ги посрещнеш мненията както трябва. Но ако някой ходи по мегданите и пише, да кажем, че Иван Михайлов или ВМРО е дружество на разбойници, на крадци, на нападатели на жени, на хайдути и туй-онуй, разбира се, дава се нареждане – като падне, ще му теглят ножа, защото няма нищо вярно! Едно да има вярно, ще спорим, да го докаже, нали така? Но като ги редиш всички тия… то е все едно си като диво животно. На диво животно някой прощава ли?... Ами той е див човек, щом приказва такива глупости, значи мозъкът му не е на място! Работа елементарна!“

Отговорът на Ванче Михайлов ясно показва какъв е неговият (и на ВМРО) морален императив. Това е законът на джунглата: „Око за око, зъб за зъб!“ / „Убий, за да не бъдеш убит!“. Ето защо клеветниците на тази пропаганда задължително се наказват със смърт! *„Свободата се опито-*

мява с жестоки думи“ – казва по друг повод Кеворкян. В този случай – и с жестоки действия.

Моралният разказ продължава с въпроси, които се отнасят до кумирите на Ванче и онези дейци на ВМРО, които той особено почита и харесва. Някои примери:

КК: *„А кой беше Вашият кумир? Човекът, който най-много го харесвахте? Тодор Александров ли? От македонските дейци?*“ **(48 въпрос)**

ВМ: „А бе, за харесване не може да се каже, че е само Тодор Александров. От тия, които бяха водачи, Тодор Александров – да. Но има големи фигури. Например един Даме Груев, който е загатникът, който е загатнал за създаването на организацията, много е за почитане. Гоце Делчев – също с делата си, със създаването на Четническия институт. И големи заслуги после имат теоретици като Христо Матов. Той никога не е бил нелегален, защото мъчно ходи. Той е най-големият теоретик и много почтен човек, дълбок човек. Неговите книжки – интересни са да се прочетат… Иначе Тодор Александров, особено от времето на турския хюриет от 1906 – 1912 г., от това време насам доста се издигна чрез делата, чрез нелегалния живот. Но има и мнозина хора други за почит, от македонските дела, има...“

КК: *„Мнението Ви за Яне Сандански?*“ **(49 въпрос**)

ВМ: „Яне Сандански? Не го обичам. Яне Сандански е човекът, който поднесе пример за убийството на борец от борец.“

Оригиналните въпроси

Кеворкян, както винаги, задава и някои първообразни/оригинални въпроси, които са: *„неподправени, автентични, своеобразни, самобитни, неподражаеми, извънредни, ярки, неизтъркани, извън шаблона, необичайни, необикновени*“ (**Български синонимен речник онлайн**).

Някои примери:

КК: *„Рубен Маркъм пише в една книга, цитирам – след смъртта на Тодор Александров Вие сте поели ръководството на организацията и сте я превърнали в най-мощния и смъртоносен апарат в света?*“ (**50 въпрос)**

ВМ: „Негово мнение!“

КК: *„Как ще коментирате това?*“ **(51 въпрос)**

ВМ: „Нищо не коментирам. Негово мнение! Той сигурно знае и много други работи в света, другите организации и пр. И според него, според неговата преценка така трябва да се пише – и го е писал.“

Ванче отказва коментар, но е ясно, че той не приема подобна оценка за своите действия. До края на дните си остава убеден в революционната им правота.

„Неудобните“ въпроси

Кеворкян остава верен на себе си – и в това интервю той не пропуска да зададе някои неудобни въпроси. Прилагателното „неудобен“ има богати синонимни значения: *„неблагоприятен, неизгоден, неизносен, ненавременен, непригоден, неподходящ, неуместен, неприличен, затруднителен, неловък, неприятен, мъчителен, смущаващ, затрудняващ, оскърбителен, обиден, несправедлив“* (**Български синонимен речник онлайн**).

Неудобните въпроси най-често смущават събеседниците на Кеворкян. Не и този път. Ванче по време на разговора показва завидно хладнокръвие и непробиваема, желязна броня.

Някои примери:

КК: *„Кажете нещо около убийството на Краля, нещо, което не е известно?“* **(52 въпрос)**

ВМ: „Няма нещо неизвестно… Нас обаче чисто и просто ни е засегнало най-голямото нещо – от българи да ни правят сърби, нали? А той е най-големият вдъхновител и представител на това и е вече между враговете. Достатъчно е, че е сръбски крал и води тая политика, друго не трябва… Но офицерството какво върши, полицията какво върши, администрацията какво върши – не е без неговото одобрение. И важно е също така, че представляваше всички. Те бият и ни убиват – всички, които не им харесат. А ние пък убиваме представителя на всички тези. Това е мотивът на убийството на краля. Иначе нито лично ме е напсувал, нито посегнал на някоя наша жена от махалата и пр. Има такива работи, нали, лични, човешки грехове, които нито ги виждаш, нито ги знаеш. Но достатъчно е, че е сръбски крал, крал на онази Сърбия, която цялата българщина в Македония, включително онази, която е в Гръцката област, я изкарва сръбска.“

КК: *„Каква беше подготовката? Колко време възнамерявахте да го направите убийството?“* **(53 въпрос)**

ВМ: „Извинявайте, в подробности не влизам!“

КК: *„Не искате ли? И сега ли не искате?“* **(54 въпрос)**

ВМ: „Нищо не казвам.“

КК: *„Защо?“* **(55 въпрос)**

ВМ: „В подробности не влизам. Като си влязъл в организацията, си дал клетва! Клетвата не се дава за украшение, нали? А заради езика. Клетвата е катинар на езика. Първо. Ако някой не му дърдори езикът, ни с око, ни с ухо, ни с нос може да издаде нещо. Само езикът! Като те ангажира езикът – разбира се, съвестта също, но съвестта не говори! – без езика не може да я усетиш да я има.“

В тази част от разговора Кеворкян не успява да предразположи Ванче към по-голяма искреност и споделяне на отдавна пазени тайни. Дори и на преклонна възраст неговият събеседник показва много силен самоконтрол и не влиза в никакви подробности за обстоятелствата около това знаменито убийство. Но водещият определено се интересува от неговата морална страна, той допуска, че убийството може би е предизвикало силни емоции в неговия събеседник. Нищо подобно – отговорите на Ванче показват, че това убийство за него е само революционен акт за отмъщение и емоциите нямат място в случая.

Някои примери:

КК: *„Тогава какво добро донесе на македонското дело убийството на Александър?“* **(56 въпрос)**

ВМ: „Предполагам, че все пак са си взели бележка някои. Иначе биха могли по лошия път да продължат… Но като видяха, че и от кралската къща човек е на погребение… Сигурно и отгоре са внушавани мерки за сърбизиране на населението, но сигурно пък има и други препоръки за ограничаване на средствата и начините, в такта и пр. Известно охлабване има.“

КК: *„Отрезвяване?“* **(57 въпрос)**

ВМ: „И хич да няма, за отмъщение е. Както се и тълкува. Хич да няма. Защото не само магарицата със суровицата... Понякога едно магаре, най-простото, удари ти едно чифте и може да те убие...“

КК: *„А на времето защо издадохте смъртна присъда на Йонко Вапцаров?“* **(58 въпрос)**

ВМ: „Всичките точки не мога да си спомня. Аз и не зная даже дали смъртна присъда се издаде, и не помня дори дали дойде до присъда. Не си спомням, защото случаи разни – присъди, разправии... Причините са не от политическо естество... За някакви сметки. И после стана кавга, разправия. Започва между тях, между банскалиите – хората на Йонко и други да се заканват помежду си, и за да става някакво убийство, нали, то така се реши – той да бъде отстранен, заставен да живее в Мехомийско някое време. Изобщо, цялата история не ми е ясна. Престъплението му не беше някоя голяма работа. Икономически работи. Някакви пари от някакви семена – иде ми на ум – трийсет хиляди лева. Семена е продавал, може би дръвчета засаждали, какво ли. Единственият човек в Банско беше Вапцара, който аз по пантофи го намерих да си ходи, като да си е у дома, по тая улица, оная улица... Но пантофите вече говорят, че той е като цар. И там вече, понеже се познаваше и с цар Борис, той, като е идвал, го е развеждал по мегдана. Имаше една дума: „Царя и Вапцаря“.

КК: *„Нали знаете какво стана със сина му, с поета (Никола) Вапцаров?“* **(59 въпрос)**

ВМ: „Аз съм ходил у тях около двайсет пъти, и съм спал у тях, и пр.“

КК: *„Той беше разстрелян после – синът на Вапцаров беше разстрелян.“* **(60 въпрос)**

ВМ: „Да, да, знам това. Когато беше млад, у тях съм ходил много пъти. Влизам в стаята, дето спи детето и другият му брат, и гледам един такъв ред книги. Взех да разгръщам – до една марксистки. И му казвам: „Йонко – Йонката викахме на самия Вапцаров… – този път от къщата ще откраднa нещо, непременно ще открадна всичките книги на детето, около петнайсет-двайсет книги, всичките ще ги задигна!“. И я задигнах цялата литература. И разбрах, че това момче ще стане комунист, марксист. И такъв и стана. Но книгите ги задигнах. Друго какво можеш да направиш? Да го учиш, да го буташ, да го биеш – не може, има си майка, баща. Майка му беше много учена жена, просветена жена. Тя беше под влияние на тия, американските възпитателки, християнските американки...“

КК: *„Мисионерките...“* **(61 въпрос)**

ВМ: „Като тая, Цилка, и др.“

КК: *„Да...“*

ВМ: „И мис Стоун. От тях е била повлияна, беше много приятна жена.“

В тази част на разговора особено интересен е фрагментът с „откраднването“ от Ванче на марксистката литература от дома на Йонко Вапцаров в Банско и с неговия опит да повлияе върху идейното оформяне на Никола Вапцаров – по възможност извън марксизма и Комунистическата партия. Той признава, че акцията му в случая завършва с неуспех. Ванче така и не успява да спечели Никола Вапцаров за революционното дело на ВМРО, ето защо не коментира неговия разстрел, извършен с личното разрешение на Борис Трети.

Разказът за България/Развръзката

На финала Кеворкян насочва разговора към България, българите, любовта и грижата за родната земя. Той си дава сметка, че неговият престарял събеседник трудно ще признае вина за някои свои действия, но сигурно ще бъде много искрен в чувствата си към Отечеството. Водещият не изневерява на своя журналистически стил и му задава моралния в ъпрос:

КК: *„Вие чувствате ли се грешен за нещо, виновен за нещо?“* **(62 въпрос)**

ВМ: „Не. Най-много се чувствам виновен за това, че нищо особено не съм могъл да направя за Македония, за поробените, нещо по-особено да е. За друго не съм си поставял други задачи, та да им изневерих или да ме мързеше, от мързел да не е направено, нали? Само така, на тази идейна база, ако може да се каже вина... и аз имам вина. Всички, които не сме успели да осигурим на Македония българщината, имаме известна вина. Чак до министрите в България, които водеха и войници, и политиката – това беше!“

Това е забележителен отговор – всички убийства се оказват подчинени на една велика патриотична и революционна цел – опазването на българщината в Македония! Водещият, основателно, не влиза в полемика със своя знаменит събеседник, защото е напълно излишно. Вината и разкаянието са за другите – слабите духом. Тези, които живеят по течението и не си поставят толкова велики революционни цели. Всичко се свежда до силата на характера, до волята да побеждаваш и неизменно да бъдеш прав... В последната част разговорът става твърде философски, той се фокусира върху вечните проблеми на битието и съществуването.

КК: *„А доволен ли сте от живота си, от това, което постигнахте?“* **(63 въпрос)**

ВМ: „Всъщност, понеже не е постигнато това, което искахме да бъде – за българщината в Македония, – естествено, не съм доволен. Донякъде доволен, донякъде. Смятам, че донякъде съм изпълнявал дълга си, не сто на сто, понеже зависеше преди всичко от обстоятелствата... та ти трябва да побеждаваш обстоятелствата и да ги използваш!... Трябва да ги търсиш и да ги побеждаваш. А те, обстоятелствата, са свързани с хора, с властта, с много работи. Но щом в Македония българщината, българското не царува, бих казал, че не ми се спи, като помисля за това. Толкова жертви за България – три войни води и пр. И дотам дойдоха работите, че да не можеш сега в Скопие ти да кажеш свободно, че си българин. Българщината от кое време е известна на света?... И гледаш ги тия господа, учени се правят в Скопие – абе, келеш, защо ви е страх… най-близо е Цариград, няма нужда от много масраф! Защото близо е. Бръкнете в техните музеи, библиотеки, архиви! На всяка крачка – Македония – българин, българин... Там са общи списъци по пребройванията на времето. Това, което се казва там, е документ, като кръщелно свидетелство, че си гражданин турски, на територията – документ, лична карта, голям лист. Всичките тези документи, за всяко лице, всеки го има, за всяко село, пише на всичките „болгар – болгар“… Разходете се – ей го Цариград – бръкнете в която искате от техните библиотеки, в който си искате долап и гледайте за някое Косовско

село, за някое Куманско село, за Щипско село, за Гагаузко село... всичко си е описано, описано си е от данъчната система, нали – има само българи! На турчина и на ум не му идва да ти измисля македонска нация, турчинът и на ум не е усетил такова нещо. Да... И те затова не отидоха в Цариград. Защото в който и да е отдел да бръкнат за Македония, само българско ще намерят! Никога скопски, в кавички, учен не стъпва там...“

КК: *„А мъчно ли ви е за България?“* **(64 въпрос)**

ВМ: „За България? България... За мен няма разлика между България и Македония. За мен цялото е България...“

КК: *„Да, ама не сте били толкова десетилетия?“* **(65 въпрос)**

ВМ: „В Македония още по-дълго време не съм бил. Мъчно ми е, разбира се…“

Във финалната емоционална кулминация в този необикновен разговор Кеворкян успява да „пробие“ бронята на Ванче и да го накара да сподели своите истински чувства на мъка и тъга по Македония и България. Преди това Ванче излага множество аргументи за факти и архиви в Цариград, които безспорно показват, че във всички краища на Македония живеят само българи... За жалост, неговите думи и днес звучат много актуално. Географската област Македония, преобладаващо населена с българи, по своя етнически произход, и досега е терен на многобройни политически игри и спекулации.

Ванче Михайлов се опитва да развенчае и други митове, свързани с македонското движение, като много ясно разграничава позициите на Сърбия и на Гърция по твърде спорния и днес въпрос за т. нар. „македонска нация“.

Някои примери:

КК: *„Много измислици са написани за македонското движение, нали?“* **(66 въпрос)**

ВМ: „А бе, знам, че на много места са писали. Ако трябва да започнем, то Сърбия цял кош е написала против нас – вестници и книги. Разбира се, всичко е против нас. Преди всичко, че няма българи. Сега аз фалшифицирам, като казвам, че съм българин! Те ме изкарват сърбин, значи, понеже е Сръбско там според тях. И не е едно. До сто и едно трябва да ги броиш. Гърците не гледат като сърбите. „Македонците във Вардарска Македония са българи“ – казват. Казват: „Каква е тази македонска нация? Такава нация няма!“. Гърците го казват. Тази теза поддържат. Те са българи... „Булгарос“... В Лерин, в Костур, в Серес – българи. Гърците на тази политика държат.“

Ванче Михайлов разграничава дейността на ВМРО от дейността на Комунистическата партия и въобще – от действията на всякакви партии.

Според него ВМРО няма работа с никакви партии, защото тя е главно революционна, а не партийна организация.

Някои примери:

КК: *„Ама и за ВМРО са написани много небивалици, нали?“* **(67 въпрос)**

ВМ: „Е, откакто съществува, още от Турско. Сръбската пропаганда е още от Турско. Главната християнска сила против турския режим е българска… Тогава още са тръгнали с лъжи да изкарат народа сръбски. Има и много допуснати глупости детински... Някъде и предателски чак...“

КК: *„Какво имате предвид?“* **(68 въпрос)**

ВМ: „Даже и сега ги има... от Комунистическата партия. Понеже още от тогава нямаме добро отношение с тях. С партии нямаме работа! И досега няма нито един македонски, проявен в България, откак съществува, да е бил министър и да е вземал, макар секретарско, място в министерство. Няма! Абсолютно безпартийни! Еднакво положение – целият народ! Но някои партии искат… да минат като приятели на македонците – защото са опасни тия македонци, нали… и комшията да гласува за тях! Ей такива едни човешки слабости влизат в сметките на партийните хора... И от там – недоразумения и смут с тия партии...“

КК: *„Кажете нещо конкретно за тия неща?“* **(69 въпрос)**

ВМ: „Македонците са с всички българи, а не с тази или онази партия... Естествено, организацията на македонското дело, като говорят за българщината, ще говори с хората на тази партия, която управлява България – за емиграцията, за бежанците, които идват от Македония, и т. н. Утре – с друга партия. И като е на власт, и като не е на власт, има отношения между българи. Но никога македонското движение – това е аксиома! – никаква партийност! Ако някой се прояви, като дойде някоя партия – такъв ние го отстраняваме! Гледайте си партията – оставете другото на нас!“

Кеворкян задава на Ванче Михайлов болния въпрос за братоубийствата вътре в организацията, причините, извършителите, последиците. Ванче категорично хвърля вината на върховистите, и по-конкретно – на Яне Сандански.

Някои примери:

КК: *„Добре де, кое в крайна сметка доведе до тия братоубийства?“* **(70 въпрос)**

ВМ: „Е, то вече е стара работа... първо го направиха върховистите, те си го признават, вече си го писаха. Санданисти, наречени. Един Яне Сандански – той е, който внесе убийството във ВМРО. И всички, които чуете, че са санданисти, служат на дявола. Да. Той се казва Яне Сандански

и той уби Иван Гарванов и Борис Сарафов. Първото посегателство! И на най-видните, най-важните хора – бяха вече станали премного известни, в Европа даже, в редакциите, в политическите отделения, в правителствата и пр. Отиде, да убие тях... Да. Това е най-мизерното дело! Първо на първо – убийство на борец от борец!... И убива най-познатите хора в Македония. Кой не знаеше кои са Сарафов и Гарванов? Те бяха съвършено познати!... Това престъпление извършиха. Само върху духа на народа колко повлияха! И още има от тази категория хора, които смятат още, че голямо чудо са извършили, а то било много мизерно, противонародно убийство.“

КК: *„Но работите тогава тръгнаха и вече не можеха да бъдат спрени. Нали?“* **(71 въпрос)**

ВМ: „Ами, един път станало това, само по себе си тръгва отмъщението... После пък контраотмъщението – и тъй тръгна убийството между борците… И го внесоха тези господа! Тези, които убиха Гарванов и Сарафов – заслужили хора, известни в чужбина, от пресата – за нищо и никакво. Аз и сега не знам точно защо му е хрумнало да стреля по тях? Да, като да се прочуе...“

Много интересна е емоционалната защита на Ванче Михайлов, че ВМРО не е терористична организация, че извършените от нея убийства са главно за революционно възмездие, но те не са индивидуален терор, както в случаите, когато се напада и избива цяла една фамилия... Той прекрасно разбира, че имиджът на организацията трябва да се промени, за което предлага редица аргументи, с които иска отчасти да коригира негативния публичен образ на ВМРО.

Някои примери:

КК: *„И досега твърдят, че ВМРО е терористична организация?“* **(72 въпрос)**

ВМ: „Те не знаят терор какво е, а индивидуално наказване – какво е. Терор е да нападнеш една цяла фамилия. На друго място – двама-трима от фамилията. Някъде се случва и две фамилии – това е терор. На много хора! А другото са революционни акции – наказание на виновни. Наскоро имах тук малка полемика, има-няма три месеца, с италианската преса и бяха ме цитирали – казваше се: „Никога терор ВМРО не е вършила, даже в поробена Македония, даже срещу турците!“. Защото Осман нападнал някого, а там, в махалата, има две-три къщи османовски – ами избий ги всичките! Или една цяла фамилия. Такова чудо никой не е вършил – да убие невинен човек, и друг невинен от семейството, най-близък. Не можеш да го убиеш, защото не е виновен, нали! Значи – терор, по никакъв начин!... Като осъждат някого, осъждат него за затвор, не отива цялата

фамилия, да я съберат и всички да набутат в затвора. Същото е – и едното глупаво, а другото – още по-глупаво."

КК: *„А отношенията между Георги Димитров и Йосиф Броз Тито?"* **(73 въпрос)**

Ванче Михайлов всъщност подминава въпроса за Георги Димитров и Тито и техните отношения. Но живо го интересува възраждането на Македонския научен институт и изтичането на много архиви към Скопие.

Някои примери:

ВМ: „Георги Димитров и Йосиф Броз Тито?"

КК: *„Да."* **(74 въпрос)**

ВМ: „Не искаш да знаеш подробности. По моя сметка, така разсъждавам, че трябва искрено да са се скарали."

КК: *„Какво мислите за Македонския научен институт? Трябваше да се възстанови, нали?"* **(75 въпрос)**

ВМ: „Абсолютно! И той е пак наша работа. Ние навремето сме го създавали. И като идея, и като пари. И много ми е кеф, ако могат пак да го възстановят – добре е."

КК: *„Много архиви обаче вече изтекоха. Те са извън България."* **(76 въпрос)**

ВМ: „От много ум! Оттам са предали даже костите на Гоце Делчев и пр. Ето, в този строй в България – режима, нали, дето живеехте – всичко се изпредаде! И костите на Гоце Делчев запазени, там трябваше да бъдат! А те – подариха ги на скопяни! Е, защо ги предадоха на тия сърбомани? И не само това. Много работи други от канцеларията на Илинденското дружество и прочие. Всичко са предали. Власти – сакати, бих казал и умствено сакати в национална посока. Гледат и не разсъждават! Трябва да ги арестуват тези пет-шест-десет македонски българи в София, които са решили да го правят това, и които го правят. Да ги арестуват и тях. И да им спрат тези подаръци на Скопие! На кой го дадоха в Скопие? На онези, които псуват България и отричат, че са българи! Ето какво се работи. Кой би повярвал преди трийсет години това в Македония. Такова нещо да му кажеш? Ще каже: една България има и няма власт да го спре това! Всички тези македонци – пет-десет ли са виновниците, трябва в ареста да ги вкараш! А те са дали най-скъпоценни работи – като спомени – на скопяни! А тези правят македонска нация! Повлияни от сърбите в Белград."

Според големия социален психолог и изследовател на тълпите Серж Московичи значението на всеки разговор се фокусира в словото: „Словото е било най-напред слово на водача – чрез него той заповядва, предупреждава, заплашва и осъжда. По-късно, след като бива копирано и

получава отзвук у останалите, то се превръща и в слово на последователите – с неговата помощ те се съгласяват, одобряват, повтарят и ласкаят другите. И най-сетне в диалога то се превръща в слово за разговаряне, след като вече няма за цел нито да осъжда, нито да служи за подчинение, то се превръща в дар слово, предоставено на другия“ **(34)**. Тази оценка се отнася и до словото, изречено в това „необикновено“ интервю. Но както казва Кеворкян: *„Да пренесеш телевизията на хартия – това е единственият начин тя да оцелее“*.

Финалният девиз

Финалният девиз на Ванче Михайлов е истински емоционален връх в този необикновен разговор. Ето го:

КК: *„Какво завещание искате Вие да оставите на другите, на следващите поколения, които идват?“* **(77 въпрос)**

ВМ: „Същото, което сме го приели от времето на Даме Груев и на Гоце Делчев, същото и за вас: запазването на българското. И първото е запазването на българското име!“

Основната цел на това интервю е поставянето на темата за Македония като неразделна част от българската история и традиция в публичния дебат на обществото. Интервюто значително разширява българската тема, като въвежда в нея Македония – още в началото на политическия преход, когато тази тема (все още) изглежда много далечна и неактуална. Но Кеворкян, като отличен журналист, винаги е бил истински патриот – той безкрайно обича България, българския народ и традиции, българските победи и поражения. И се възползва от творческия шанс в разговора с Ванче Михайлов да *„върне“* темата за Македония в публичния разговор, да поднови дебатите за нейната българска история и нерадостна съдба. Интервюто се превръща в истинска медийна сензация и днес то продължава „дигиталния си живот“ в Мрежата, като постоянно „захранва“ родолюбивите чувства на мнозина онлайн потребители.

Без преструвки и излишна театралност Кеворкян поема журналистическия риск да разговаря именно с Ванче Михайлов – почитан от едни като светец, борец за запазване на българския характер на Македония и заклеймяван от други като убиец, който прилага масов терор и към свои, и към чужди.

Тази среща неслучайно се провежда по изричното желание на Ванче Михайлов. Той се опитва да опровергае някои небивалици за смъртните присъди, издадени от ВМРО, и да убеди българските зрители, че целите

на организацията и неговите лични революционни цели винаги са били свързани със запазването на българското/българщината в Македония. В хода на разговора Ванче предлага подробни аргументи за революционната дейност на ВМРО и нейните противоречиви действия.

Основните послания, които Ванче Михайлов отправя към българския зрител, се разполагат в диапазона на историческите постижения и допуснатите грешки от ВМРО. Те могат да се резюмират по следния начин:

– ВМРО е организация, която постоянно се ръководи от идеята, че в Македония живеят преобладаващо българи, че тя е естествена част от България и българската история.

– Папа Лъв XIII е издал грамота, с която назначава началник за българите католици в Македония.

– В архивите на Цариград има безспорни доказателства за българския характер на Македония.

– Турция и Гърция не поставят под съмнение българския характер на Македония. Те смятат, че Македония е географска област на България, в която живеят българи със свой език, традиции и обичаи.

– Сърбия е главният инициатор за „сърбизирането“ на Македония и нейното постепенно обезбългаряване.

– Политическата класа в България, като цяло, не защитава националния дух и характер на Македония.

– Националната идея за Македония като българска земя, населена основно с българи, не се прегръща от българските партии, които отстояват свои политически интереси.

– Индивидуалният терор и убийствата, извършени от ВМРО, имат като основна цел запазване на българите и българщината в Македония.

– Основна част от този масов терор се фокусира в действията на някои дейци на ВМРО, като Яне Сандански, които започват братоубийствена война вътре в организацията.

– ВМРО, за жалост, не успява да постигне своята главна цел – да съхрани Македония като територия на българското и българщината.

Следователно телевизионното интервю на Кеворкян с Ванче, посветено на българския характер на Македония, и до сега запазва голямата си актуалност. То предлага на днешните поколения „свой прочит“ на „най-романтичната част от българската история“ по думите на президента Петър Стоянов. Тридесет години по-късно това интервю е също толкова значимо и необходимо за всички българи в контекста на днешните ни сложни отношения с Република Северна Македония относно българския характер на Македония и нашата обща история.

В основните послания, които Ванче Михайлов формулира в този необикновен телевизионен разговор – както и във всеки разговор, – има любов и мъка, преклонение и болка. И най-вече – дълбока печал, че високият идеал за българщината в Македония, за който Ванче се е борил през целия си живот, остава неосъществен. Както казва Серж Московичи: „Другата характерна черта на разговора е, че той е равноправен и възстановява равенството в свят, възроден от неравенства...“ **(35)**

Научният телевизионен „превод“

Кеворкян си дава сметка, че фокусът на толкова дълго интервю са най-вече ценностите, вярванията и убежденията на един необикновен и много различен събеседник. Неговата революционна дейност е твърде противоречива, тя е приемана и отхвърляна, ето защо е трудно разбираема за съвременния зрител.

Кеворкян прилага интересен журналистически подход – той кани в студиото известния историк и изследовател на ВМРО Христофор Цавела, който прави исторически коментар на изнесените факти и обстоятелства в интервюто с Ванче Михайлов. Разговорът с Цавела предшества излъчването на неговите две части и основната му цел е да подпомогне зрителя в „разбирането“ на революционната дейност на ВМРО и ролята на Ванче Михайлов като неин ръководител. Както и да опровергае донякъде устойчивата представа, че именно той превръща ВМРО в най-смъртоносната революционна организация в света.

Христофор Цавела се опитва да обясни на зрителите сложната биография и противоречива революционна съдба на Ванче Михайлов. Дали той е бил терорист, или пък – национален герой, какво е истинското му отношение към българите и българщината в Македония? Какво мисли за политиката на Цариград и Скопие и тяхното отношение към българите в Македония, какво е мнението му за Гоце Делчев, Яне Сандански и др.?

Историкът успява да даде „научен превод“ на многобройните исторически събития, за които става дума в интервюто. От разстоянието на изминалите 30 години от неговото провеждане днес то има свой актуален прочит и носи много ценни послания – в контекста на съвременните отношения на РБългария с Република Северна Македония.

Писмата на зрителите

Преди началото на интервюто водещият представя въпросите на зрителите, получени в редакцията след обявяване на предстоящото излъч-

ване. Интересно е какви въпроси задават зрителите – дали те одобряват, или отхвърлят революционната дейност на Ванче Михайлов?

Част от тях:

Чавдар Петров: „Кое е най-важното, което българската общественост не знае за Ванче Михайлов?“

Милана Вичева, Варна: „Защо личността на Ванче Михайлов предизвиква толкова противоположни мнения?“

Мая Стайкова: „Какво е загубила историята за Ванче Михайлов?“

Лили Миткова: „Кое събуди интересът Ви към личността на Ванче Михайлов?“

Стана Георгиева, София: „Обективна ли е историята към образа на Ванче Михайлов?“

В студиото, по време на разговора си с Христофор Тзавела, Кеворкян предлага един много интересен цитат. Той е от италиански журналист, който прави интервю с Ванче Михайлов и казва за него следното: „Ванче Михайлов за цар Александър беше първият и фатален враг, водач на една от най-могъщите и несломими организации на Балканите – Македонската революционна организация. Той се е опирал на широка народна подкрепа в Македония и България, имал е такива непристъпни убежища, че се е превърнал в държава в държавата, начело на реална сила, съперник на администрации, армии и правителства“.

Въпросите на зрителите показват тяхното раздвоение – от една страна, те знаят сравнително малко за революционната дейност на Ванче Михайлов, а от друга – имат желание този необикновен разговор да стъпи върху онези исторически факти, които са най-близо до истината или са предизвикали коренно противоположни мнения и оценки. Писмата на зрителите, които предшестват излъчването на интервюто, показват, че то сигурно ще предизвика силен и противоречив обществен интерес. Което се случва.

Христофор Тзавела уточнява в ефир редица исторически факти, някои от които имат превратно тълкуване – например за преговорите на дейци на Коминтерна с ВМРО – организацията да вземе участие в Септемврийското въстание, което тя отказва, с аргумента че то няма как да постигне реален ефект. Или за убийствата в селищата Крупник, Левуново и др., които се приписват на ВМРО и които той, като професионален историк, смята за силно преувеличени.

Тзавела утвърждава голямата необходимост от излъчването на това „необикновено“ интервю с думите: „В нашата историография има много бели полета... Затова ние трябва да се върнем назад. Иван Михайлов – все

пак той е жив свидетел за всичките тези лица, които са нашите национални герои. И ние нямаме право да спираме и да обръщаме гръб. Ние трябва да чуем техния глас. Това е гласът на миналото, от гробищата, от историята, той е все още един жив свидетел. И то не какъв да е свидетел, а човек, който е врял и кипял в революционното движение“.

Тзавела добавя и следното: „Иван Михайлов е един от ръководителите на революционното движение в Македония. Следователно ние, като представители на този народ, сме задължени да го чуем и него. С него се съобразяваха императори, царе, дипломати, всеки ден. Следователно кои сме ние, че да обръщаме гръб на част от историята на българския народ?“.

Голямата заслуга на Кеворкян е, че никога не обръща гръб на важните личности и събития в българската история. Без значение „кипналото вино“ в първата година на промяната, гласовете „за и против“ Ванче, неговото фактическо отсъствие в политическия дневен ред. С провеждането на това интервю поема голям журналистически риск да започне отново този публичен разговор, който е свързан с много важна част от българската история. Той поставя това изключително интервю в следния контекст:

„Питал съм се и друг път: как ще правиш политика с Македония, ако не си наясно с нейните светци или емблематични фигури? Една от тях – Ванче – ме допусна до себе си и аз и досега не мога да се отърся от магнетичното му влияние, което те поразяваше незабавно. Думите му кънтят още в слуха ми. Но подобно влияние има и в немалко български литературни текстове. Те обаче сега нямат никакво значение за сухарите – днешни политици/дипломати. Те изобщо не се интересуват от подобни неща, интернационализмът е всичко за тях. В тази „нова“ политика няма място не само за екзалтации, но и за изразяването на най-обикновени човешки чувства…

Ако Ванче Михайлов чуе от оня свят как се държат нашите необразовани политици, които уж не са „фалшиви националисти“, обаче сърцата им сякаш са направени от мукава, сигурно горко ще рони сълзи за любимата си България… Досега македонските власти не ни позволяваха да поднасяме цветя пред паметника на Гоце или Тодор Александров – ще отпадне ли тази забрана в бъдеще?“ **(36)**

Тези удивителни думи са казани по повод на едно необикновено интервю с Ванче Михайлов, което и днес поразява с ярка, открояваща се актуалност. В него Кеворкян провижда съдбоносната роля на Македония за миналата и бъдещата съдба на България и успява да покаже на българския зрител силната вяра на Ванче, че българщината в Македония ще

я има, че тя е била и ще си остане българска земя… Голямата отдаденост на Ванче Михайлов на Македония като българска кауза прави интервюто особено популярно, то отдавна е хит в Мрежата.

„Интервюто ми с Ванче отдавна живее в Мрежата – казва Кеворк. – *Най-тържествено то е представяно там от ВМРО. Думица няма кой е авторът му. Човек може да си помисли, че това е Красимир Каракачанов… Толкова бях впечатлен от Ванче, че започнах да си представям разни неща. Споделих ги и с Желю Желев – вече беше станал президент. Например: да поканим по време на тържествата в Рожен Ванче. Ония от „Илинден" бяха навирили гребена и можеха да получат един здрав ритник. Представях си го така: от една шатра внезапно пред множеството излиза Ванче! И само ни гледа! Това би било равносилно на милиард думи. „Илинден" щеше да се разпадне на минутата. Желев реши, че бълнувам – и само се засмя."* **(37)**

Думите на Кеворк показват силата и величието на журналистическия успех – истинските телевизионни интервюта никога не остаряват. Години наред те остават актуални, защото съдържат думи и послания, които продължават да вълнуват обществото, да събуждат в него емоции и чувства, свързани с днешната и утрешната съдба на България. И досега тя остава кръвно свързана със съдбата на Македония. „*Бъдещето е зад теб* – казва Кеворк, – *то те настига – но ако види, че си мекушав, те изоставя.*"

БЕЛЕЖКИ

1. Кеворкян провежда в Мадрид серия от разговори със Симеон Втори. През 1990 г., в продължение на няколко дни, в две отделни серии (през февруари и ноември) той осъществява **18 часа** записи със Симеон Втори, които издава в книгата: ***Кеворк Кеворкян.*** *Разговори със Симеон Втори.* София: Зодиак/ВН, 1990. Разговорите са систематизирани в шест раздела, които носят следните заглавия:

– „Кротко незабележим… Да гледаме напред. България е вечна" **(8 февруари 1990)**;

– „Старият цар и царят на архивите" **(8 февруари 1990, Обядът)**;

– „Нещо като залог. Изкоренен човек. Изморени от чувства" **(8 февруари 1990, следобед)**;

– „В една и съща лодка. Четвъртият етаж, вляво. Интимно" **(13 ноември 1990)**;

– „Няма ясни сигнали. Въображение за България. Опорите. Да пресече човек пустиня" **(14 ноември 1990)**;

– „Готов да разбере всеки. Оттук оттам... Живот на пешеходец" **(15 ноември 1990)**.

Само първият разговор, който носи заглавието „Кротко незабележим... Да гледаме напред. България е вечна", е излъчен във „Всяка неделя" на БТ. Останалите пет са записани в телевизионен формат, но не са излъчени. Впоследствие са издадени в отделна книга с тираж 130 хиляди броя, което ги превръща в публично известен медиен факт. Този медийно-исторически анализ налага задълбочено да се разгледат първите два раз-

говора в двете серии телевизионни разговори, проведени между Кеворкян и Симеон Втори – съответно на 8 февруари и на 13 ноември 1990 г. Те съдържат основния смисъл и послания на всички останали. Поради откроявщата се концептуалност, тематично разнообразие, журналистическа проницателност на въпросите на водещия, искрени отговори на Симеон Втори. Тази глава включва и първото и единствено телевизионно интервю, което Кеворкян през 1990 г. осъществява с ръководителя на ВМРО Иван (Ванче) Михайлов, излъчено в две части във „Всяка неделя“ на Българската телевизия.

2. Кеворкян, Кеворк. Разговори със Симеон Втори. София: Зодиак/ВН, 1990, с. 3.

3. Кеворкян, Кеворк. Тайните на българското гражданство на Симеон Сакскобургготски. Как се разплака Симеон. – В: *168 часа*, 21 – 27.06.2018.

4. Пак там.

5. Пак там.

6. Вж. **Кеворкян, Кеворк.** Разговори със Симеон Втори…, с. 50.

7. Тодоров, Цветан. Категориите на художествения разказ. – В: *Пирон*, академично електронно списание за култура и изкуство, бр. 15, 2018 г. „Нова наратология“.

8. Вж. **Борисова, Евдокия.** Жанрове в медиите. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2018, с. 122.

9. Тодоров, Цветан. Категориите на художествения разказ…

10. Пак там.

11. Кеворкян, Кеворк. Разговори със Симеон Втори…, с. 3.

12. Тодоров, Цветан. Недовършената градина. София: Нов български университет, 2014, с. 366.

13. Кеворкян, Кеворк. Тайните на българското гражданство на Симеон Сакскобургготски…Как се разплака Симеон. – В: *168 часа*, 31 май 2018.

14. Тодоров, Цветан. Потребност от ентусиазъм. – В: *Тодоров, Цветан. Недовършената градина.* София: Нов български университет, 2014, с. 337.

15. Кеворкян, Кеворк. Мъгла от тамян. Фрази и миниатюри. Кеворкизми. София: Enthusiast, 2012, с. 63.

16. Вж. **Ефтимова, Андреана.** Невербалната комуникация: медии и медиатори. София: Сиела, 2011, с. 30 – 31.

17. Събева, Яна. Невербалното общуване в бизнес комуникацията. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2020, с. 161.

18. Кафтанджиев, Христо. Визуална комуникация. София: Отворено общество, 1996, с. 50 – 51.

19. Вж. **Събева, Яна.** Цит. съч., с. 213.

20. Пак там, с. 148.

21. Пак там, с. 166 – 187.

22. Предложената класификация трябва да се разглежда като относителна поради изключителното богатство и разнообразие на речевите практики и комуникационните ситуации. Тя се тълкува по съвсем различен начин в отделните култури, в които знаците на вербалното общуване често носят противоположен смисъл. Тук става дума единствено за вербалните практики в западната култура, в която силният, настойчив поглед най-често изразява откритост и ясни публични позиции. Докато в азиатската култура продължителното настойчиво гледане се смята за твърде неприемливо, защото то изразява агресивно поведение.

23. Вж. **Събева, Яна.** Цит. съч., с. 144.

24. Кеворкян, Кеворк. Мъгла от тамян. Фрази и миниатюри…, с. 177 – 178.

25. Барт, Ролан. Въображението на знака. София: Народна просвета, 1991, с. 358.

26. Тодоров, Цветан. Поетика на прозата. София: Народна култура, 1985, с. 202.

27. Барт, Ролан. Нулева степен на почерка. София: Колибри, 2004, с. 82.

28. Вж. **Семков, Милен.** Фашизмът. София: УИ „Св. Кл. Охридски", 1989.

29. Вж. **Попетров, Николай.** Фашизмът в България. София: Кама, 2008.

30. Петров, Милко. Персоналният имидж. Изграждане, контрол, рецепция. София: Атлантис медия, 2005, с. 227.

31. Кеворкян, Кеворк. Да чуем Ванче Михайло в. – Публикувано в: *Страница на Кеворк Кеворкян във Фейсбук*, 23 юни 2017 г.

32. Пак там.

33. Тодоров, Цветан. Поетика на прозата…, с. 43.

34. Московичи, Серж. Ерата на тълпите. Исторически трактат по психология на масите. София: изд. „Дамян Яков", 2007, с. 234.

35. Пак там.

36. Кеворкян, Кеворк. Да чуем Ванче Михайлов…

37. Пак там.

Шеста глава

„ПЕЧАЛНИЯТ ОБРАЗ“ НА СМЕХА. БОРИС ДИМОВСКИ

Ако искаш да обезсилиш нещо,
сложи го в неподходяща уста

Кеворк Кеворкян

1. ИДЕЯ И ЕТИМОЛОГИЯ

Потънали сме в малкото

Кеворк Кеворкян

Карикатурите, които Борис Димовски рисува в студиото на предаването „Всяка неделя“ (ВН) на БНТ, рубриката „Гореща линия“ (ГЛ) (2002 – 2005 г.), са уникален случай в историята на Българската телевизия от създаването ѝ до днес **(1).** Уникален, защото този жанров похват е единствен у нас в публицистично телевизионно предаване от *„магазинен“* вид. Изключителната творческа идея принадлежи на Кеворкян, който е създател и на други оригинални журналистически похвати и медийни практики. Например първите телемостове / винаги оригинални въпроси към всеки събеседник / социология на зрителските предпочитания / феноменология на улицата / едри планове на разговора в студиото и др.

Нестандартно е творческото решение на Кеворкян да покани Димовски за постоянен карикатурист в студиото на ВН. Също нестандартно е съгласието на Димовски да приеме *предизвикателството* на тази покана. Медийното сътрудничество между техните творчески личности в рубриката ГЛ (2002 – 2005) на ВН е единствено по рода си в цялата 60-годишна история на българската телевизия. То е красноречиво доказателство за стойностната, качествена телевизионна журналистика, създавана във ВН, която и днес респектира със своята умност и дълбочина.

Не зная как Кеворкян е стигнал до толкова оригинална творческа идея, в която явно имат пръст Бог и съдбата. Трудно е да се прецени дали

напълно си е давал сметка за огромния медиен ефект от подобно творческо сътрудничество, но като водещ на ВН дълги години постоянно се бори **срещу** медийните стереотипи, **срещу** възприемането на телевизията като „непознато място на събитието", което Джон Дюи оприличава на „света на бебето – една велика, разцъфтяваща, бръмчаща бъркотия" **(2)**.

Но да бъдеш осенен от творческата идея да поканиш великия Борис Димовски за постоянен карикатурист – коментатор на твоите събеседници в студиото, да предложиш на зрителя своего рода втора/независима интерпретация/осмисляне на водения разговор с художествените средства на карикатурата, е наистина гениално журналистическо решение. Но и голям професионален риск, който Кеворк, както обикновено, безстрашно поема.

Всъщност „творческата среща" на Димовски с Кеворкян започва още по време на **първата ВН**. В онези години се ражда и прочутата карикатура на Димовски, изобразяваща *лъв, който има микрофон в края на опашката си.* Именно тя се превръща в художествен знак на рубриката „Събеседник по желание" (СЖ) и на самия Кеворкян.

„Димовски много често рисуваше лъвове, всякакви – казва Кеворкян. – *С вдигната лапа, в клетка, разярени. Унижени.*

Този, с микрофон в края на опашката, заплашително беше попитал нещо нашия карикатурист. Димовски не изглеждаше разсърден на съдбата си, Димовски от рисунката.

А онзи от живота? Винаги съм имал едно особено усещане, когато вдигна очи от един автошарж на Димовски и го видя насреща си от плът и кръв. Рисуваният ми е изглеждал по-действителен и някак по-независим, въпреки че почти винаги е под някаква угроза" **(3).**

Борис Димовски всъщност е един от първите участници в СЖ още по време на **първата ВН**. В това ранно интервю на Кеворкян с Димовски ясно проличава неговата житейска философия и художествено кредо. Телевизионният разговор между двамата е колкото социален, толкова и философски, което се дължи на обстоятелството, че Димовски (необичайно за един художник карикатурист) е силно изкушен най-вече от немската класическа философия, както и от немската литература. Кант и Гьоте са негови любими автори, той има сериозни познания и по антична философия и литература.

Някои от най-интересните въпроси на Кеворкян в неговото първо интервю с Димовски в СЖ:

КК: *„Искам да започнем най-напред от шаржа на нашата рубрика* (на лъва с микрофон – б. м., М. П.). *Как стигате обикновено до една карикатура, по какъв начин? Спонтанно ли става всичко това?“*

КК: *„Ако погледнете отстрани към самия себе си, до какъв извод ще стигнете?“*

КК: *„Главният упрек, който отправяте към хората?“*

КК: *„Какво според вас е в състояние да накара един карикатурист да унива?“*

КК: *„…У вас не се ли е оформяло подозрението, че могат да ви упрекнат в морализаторство?“*

КК: *„И вие като колегите си постоянно пазите думите за себе си. Това са години на мълчание. Ако трябва с едно изречение да изразите това мълчание, какво ще бъде то?“* **(4)**

Отговорите на Димовски са нестандартни, като него самия. Как стига до една карикатура? „Спонтанно, но не значи лесно. Става едно органично натрупване – количествено“. Определя се като самокритичен, без да е аскет. Същевременно е реалист. Защото човек не бива да скача повече от ръста си и винаги се е ръководел от този девиз. Димовски е убеден, че „хуморът помага на човека да преодолее много неща... Добрият карикатурист трябва да бъде добросъвестен човек, отговорен като гражданин, професионалист“.

Пред Кеворкян споделя, че се стреми неговите „карикатури да бъдат поне весели, ако не смешни, да са лесно смилаеми, да има хумор, но и горчилка в тях. Те не са неизменно само смешни“. Уверява, че няма рецепта за карикатурата, за него: „карикатурата е... красивата аномалия в изкуството... тя е вид кондензирана графика, визуална и мисловна концентрация“. „Всичко и нищо може да го накара да унива. Зависи от натюрела на художника. Естествено, един карикатурист би трябвало да е по-закален,

но трябва да се има предвид, че това е все пак фронт, изненади не са изключени". „Не рисувам само с ръка – споделя Димовски – винаги влагам и сърце вътре, и ангажирам ума си и своята отговорност като гражданин... Трябва да подхождаме винаги с търпение и мъдрост към явленията. Да виждаме как се повтарят човешките недъзи". Цитира мисълта на Чехов: „Човек желае целия свят, но се задоволява и с минимални неща". Избира за свой девиз фразата: „**Необходими са ми 200, но ми стигат 2" (5)**. Такъв е Димовски – в първото си интервю за ВН. Странен, ироничен и парадоксален, творчески непримирим. Художник, който прегръща истината и отхвърля лицемерието и лъжата.

Всъщност Кеворкян *„открива"* Димовски за голямата телевизионна публика, дава му възможност да се представи и докаже пред националната телевизионна аудитория. Въобще той е истински откривател на много нови неща, които се случват за първи път в българската телевизия. Едно от тях е различното визуализиране/илюстрация на телевизионния разговор чрез другия художествен поглед (и смисъл), който карикатурите на Борис Димовски *„внасят"* в студиото по време на разговора.

За работата на Димовски в **четвъртата ВН** Кеворкян уточнява: *„Между 2002 и 2005 година Борис Димовски нарисува за предаването ми около 600 портрета. Някои от тях без преувеличение са гениални. Затова винаги казвам, че „Всяка неделя" е едно велико приключение. А заради хора като Димовски и нещо незаобиколимо... Няма начин да се обясни лекотата, с която той прозира в един човек. Както и удивителните тайни, които изхвърля от него. Не съм срещал нещо, което да обясни гения му… Много пъти се обърквах от неговите портрети. Трябваше да ги разчитам за броени секунди преди края на всяко предаване. А сетне и пет дни не ми стигаха, за да стигна до дъното им"* **(6)**.

Отново в **четвъртата ВН** Кеворкян представя в ГЛ сборника от рисувани умотворения на Димовски, озаглавен „Време да плачеш, време да се смееш". Това негово интервю също е философско, но едновременно – много емоционално и приятелско. Въпросите му показват, че той знае много повече за своя събеседник, отколкото казва. Но и отговорите на Димовски, като събеседник, подсказват, че той остава безпощадно верен на критическото острие на карикатурата, обърната срещу недъзите на човека и обществото.

Някои от най-интересните въпроси на Кеворкян:

КК: *„Време да плачеш, време да се смееш" – така си нарекъл сборника от рисувани умотворения. Плач заради какво? Заради кого?"*

КК: *„Първата ти рисунка в книгата е от 93-а година – нарекъл си я „Кубрат и синове“ ООД?... Какво искаш да кажеш? Че българинът е най-подходящ за ограничена отговорност?“*

КК: *„Да видим сега и тази рисунка – „Мы победили“ – какво стана всъщност?“*

КК: *„Алтернатива 93“? Това е интересно – овчарят пасе вълци?“*

КК: *„Сега тази карикатура – „Не съкращавайте метлите!“… Ти си допълнил: „Но, господа, до вчера бяхте изтривалки, а днес се правите на стенни килими“?“*

КК: *„Сълзобърсеща кърпа, дар от фондация“ – искаш да кажеш, че сме царе на обещанията?“*

КК: *„Кои са хората с набити номера?“*

КК: *„Какъв е Българинът: лъган, недоверчив или лъжовен?“*

КК: *„Смяташ ли, че при нас свободата и демокрацията взаимно се изключват?“*

КК: *„Какъв номер ще направи България на света, Боре? Мислил ли си върху това?“* **(7)**.

Отговорите на Димовски както винаги са честни и донякъде – парадоксални. Казва, че в неговите рисувани умотворения има едновременно плач и смях, защото от библийски времена е така. Тези думи се отнасят за днес, но и за в бъдеще. Според него родовата черта на българина е да апелира към колективността, но не е склонен към единение. „Той си е един неудачник индивидуалист“. За Димовски „българинът няма оформена посока, защото той е недокръстен, той е недоцарувал и недоробувал. И затова той търси, продължава да търси“. За него „свободата е илюзия и почти фиксидея. А „Мы победили“ е всъщност тъжна, тъжна карикатура – това е пировата победа. Нас ни караха с десетилетия да твърдим, че ние сме победили“. А овчарят всъщност пасе мерзавци вълци. Според Димовски тези, които бяха сръчни, ставаха изтривалки при нашите лъжеголемци и после изведнъж станаха килимчета – и в СДС, и в БСП... На финала Димовски казва: „Където българинът стъпи, той разрушава империи... Защото българите са хора индивидуалисти. От нас колектив не става“ **(8)**.

Интервюто с Борис Димовски показва защо всъщност Кеворк кани толкова известен художник да рисува карикатури на неговите събеседници в студиото успоредно с неговата работа като телевизионен водещ. Това не е ли силно творческо състезание между двамата, „дуел“ между могъществото на думите и силата на изображенията, някакво единно съдържателно пространство, което създава цялостната медийна аура на ВН?

Кеворкян и Димовски отдавна са творчески тандем, още от времето на **първата ВН**. Но те интегрално разгръщат своя потенциал именно в **четвъртата ВН**. Без съмнение в общата им работа в студиото се крие голямо творческо предизвикателство. Ако Кеворкян, като водещ, е отправил това предизвикателство към Димовски, той, като художник карикатурист, безстрашно го е приел. Двамата създават в студиото оригинална симбиоза между посланията на телевизионната реч и картинната нагледност на карикатурите, които своеобразно я допълват, коментират и осмислят.

Всъщност живата реч на водещия (неговите въпроси) в хода на телевизионното интервю се разгръща в отговорите на всеки събеседник, като едновременно се *допълва* / *коментира* / *осмисля* от карикатурите, които Димовски рисува в студиото – по време на самия разговор. Чрез средствата на вербалната реч на водещия и картинната нагледност на карикатурата се изгражда много по-цялостен медиен образ на участниците в разговора – водещия и неговите събеседници.

Димовски прави още един интересен творчески ход – в НДК, за „Клуб „Всяка неделя", той рисува голямо цветно пано с някои от героите на програмата – именно това пано става основното рекламно изображение на **четвъртата ВН**.

Това ни подсеща, че „карикатурата има и рекламно-пропагандна функция, може да бъде разглеждана като **справочник** за противника: тя е негативна дефиниция по принцип; стереотип, целящ драматизирано да интерпретира нещата" **(9)**.

Но работата на Димовски в студиото на ВН твърде се усложнява от бързата и необратима загуба на неговия слух: *„Докато рисуваше за „Всяка неделя", той оглушаваше все повече* – казва Кеворкян. – *Но не се затва-*

ряше в себе си, както е обичайно. Разговаряше с една необяснима ловкост, без да чува дори една дума от онова, което му казваш. И разговорът беше напълно смислен. Обяснението е просто – в края на краищата думите преминават през образа на един човек. А никой не можеше да разгадава един човешки образ по-добре от него. Коментарите му за персонажите във „Всяка неделя“ бяха смразяващи. Той не изпускаше от устата си пламъци. Но думите му бяха удивителни. И често – също гениални“ **(10)**.

Водещият, чрез карикатурите, получава още една, *втора интерпретация* на въпросите, които задава в хода на интервюто. Някои от неговите въпроси се онагледяват чрез метафорите, които се съдържат в карикатурите, рисувани буквално в хода на разговора.

Събеседникът, чрез карикатурите, по-точно дефинира за зрителя идейния смисъл и послания, които носят неговите отговори. За зрителя той става по-ясен и разпознаваем, защото карикатурата, по условие, изважда на показ *отделна черта от неговия характер, водеща идеологема, конкретно послание, индивидуална специфика и др.*

Зрителят, чрез карикатурите, попада в необичайна игрова ситуация, той едновременно следи разговора между водещия и събеседника и същевременно улавя *„емоционалната оценка“* на карикатурите, които Димовски рисува *„тук и сега“*, пред очите му. Това повишава *„емоционалната температура“* в студиото, медийният разговор се *нажежава „градусите“* и *„страстите“* стремително се покачват – като във всяка интересна и необичайна телевизионна игра.

В студиото карикатурата обогатява и донякъде надгражда телевизионния разговор, тя го поставя в определен контекст, внася в него нов смисъл и значения, друга медийна символика. Телевизионната карикатура е своего рода *дяволито намигване* – към *нещо и някого*, своеобразен семантичен маркер, който внася в медийния разговор *различен смисъл*, някаква друга *гримаса / мимика / жестикулация.* И съвсем *друг прочит* на целия разговор, който в отделни случаи съществено може да се различава от живия диалог, воден в студиото. Аналогично на всекидневното отрицание на българина, съдържащо се в езиковото повторение **„да, да...“**, което на практика неизменно се дешифрира като твърдо **„не“**, един категоричен отказ.

„Карикатурата **обича** и силните политици, и бездарниците; и гениалните водачи, и злодеите; и харизматичните личности, и васалите.“ **(11)** Тя често *разширява* територията на телевизионния разговор – като го *допълва, осмисля, коментира,* в редица случаи – *иронизира, осмива.* Зрителят получава рядката възможност *„на живо“* да наблюдава визуалното *„разгръщане“* на интервюто в неговите отделни етапи, в тяхната **„едно-**

временна последователност“, а именно: *задаване на въпроси от водещия / отговори на събеседника / създаване на карикатури от Димовски / отново въпроси и отговори от водещия и събеседника.*

Терминът *„карикатура“* идва от италианското *caricare* (преувеличавам). Карикатурата е жанр, който се появява през 16 век в ренесансова Италия, като неин непосредствен предшественик е *гротеската*. Близки жанрове до карикатурата са *комиксът, шаржът*, в англосаксонските страни *cartoon* и др.

В **Речник на чуждите думи** „карикатура“ (от италиански *caricatura*) има две значения: „1. Рисунка изображение, в което съзнателно са подчертани, преувеличени или изопачени характерни черти на нещо, с цел да се постигне комичен или сатиричен ефект. 2. Смешно, недобро подобие на нещо“ **(12)**.

В **Оксфордския речник (Oxford Dictionary)** за *„карикатура“*, освен *„caricature“*, се използва и *„cartoon“*, което се определя като „проста рисунка, показваща характеристиките на даден обект по хумористично преувеличен начин, предимно сатиричен във вестник или списание“ **(13)**.

Йоанна Спасова–Дикова насочва вниманието ни към факта, че „фонетично думата карикатура звучи като производна от *cara* (лице на испански) и от *carattere* (характер на италиански)... Или карикатурата представлява нещо като капан за характери, важни и типични за своето време. Според известния карикатурист Джеймс Гилрей карикатуристът, правейки своя избор, по един доста обиден начин „изважда наяве нищетата на ума и подчертава дефектите на тялото“ **(14)**.

Но карикатурата винаги е среща на произведението с човека, който изразява своето отношение към нея. Още Молиер отбелязва, че „хората са далеч по-склонни да приемат публичната присъда, отколкото присмеха, те предпочитат да изглеждат лоши, отколкото смешни“. Именно заради това словесни жанрове като *памфлета* и изобразителни като *карикатурата* не са предпочитани от мнозина.

Карикатурата се отличава с подчертана редукция на някои характерни черти, известна незавършеност, ясно изразена лаконичност, „може да сведе реалността до няколко точки и линии... Най-добрият начин да се нарисува певец, според Хогарт е една чертичка и точка отгоре“ **(15)**.

Графичната карикатура най-често е: опростена (преувеличена) рисунка или схема на определен персонаж/събитие; съдържа двусмисленост и синтезираност; има елемент на имитация и заиграване с различни контексти, персонажи и ситуации; тя винаги е социално обвързана с историческия, обществено-социален или политически контекст; в нея присъства

елементът на критиката; в нея се разпознава конкретен обект, субект, персонаж, ситуация или събитие; тя съдържа експресивност и концептуалност; притежава и използва символни елементи и конструкции; невинаги е смешна, сатирична или комична; би могла да е мрачна, тъжна, с елементи на трагедия; да е посветена на дадена личност и дело. **(16)**

Карикатурата *разширява* или *стеснява* света, тя го коментира, най-често чрез средствата на хумора и смеха. Гилфойл осмисля същността на хумора като способност да умееш „да виждаш трите страни на една монета“. Според него: „Хуморът може да помогне на хората да разширят своя личен модел на света“ **(17)**. На малкия екран карикатурата се стреми да разруши и преодолее *медийните стереотипи*, да покаже човека, събитието, ситуацията от друг, съвсем различен ъгъл.

Още през 16 век Анибал Карачи отбелязва, че „добрата карикатура, както всяко произведение на изкуството, е по-близо до живота от самия живот“. Чрез огромния талант на Димовски Кеворкян *приближава* телевизионния разговор до самия живот, поставя го в друг, необичаен контекст – на *смеха / шаржа / иронията / пародията*.

Телевизионните карикатури на Димовски често изразяват насмешка и ирония, които най-често са свързани повече с действията, отколкото с думите на събеседника. „Иронията – казва Иван Славов – носи плодотворното съмнение и заплахата от скептицизъм, оздравителното отрицание и кълновете нихилизъм, одухотворената насмешка и нараняващата подигравка, уважението към разума и недоверието към неговата суверенност“ **(18)**.

Карикатурата се родее с памфлета, нейната сила е изображението, а при памфлета – това е словото. Иван Славов вижда силата и незаменимостта на памфлета „в яркостта и безпощадността на изложението, с което „смъква всички и всякакви маски“, в ударната точност, афористичност, искрометния блясък на езика, гражданския патос, призива за действие“ **(19)**. Също като памфлета карикатурата на телевизионния екран е поразяващо точна, докрай откровена в своите послания, винаги със силна гражданска позиция относно действията и постъпките на нейните герои.

Карикатурите на събеседниците, които Димовски рисува в студиото, обикновено са смешни, пародийни и иронични, в тях има много здрав смисъл и хумористична оценка, а в някои случаи – и много силна сатира за определени политически решения и действия, които отличават отделния събеседник.

Кеворкян дава на зрителя рядката възможност да се *забавлява, да мисли и разсъждава* – колкото върху неговите авторски въпроси, толкова

и върху авторските карикатури на Димовски. Като телевизионен водещ той постоянно се бори с *„телевизионната бъркотия“*, прави всичко по силите си, за да внесе в младата, но вече могъща телевизия повече смисъл и разум – чрез умни разговори в студиото и поредица от нестандартни медийни практики. Карикатурите на Димовски разширяват *територията на телевизионния разговор* на Кеворкян в ГЛ в няколко възможни контекста.

Първият контекст е свързан с преодоляването на вече създадените медийни стереотипи за стандартно, клиширано показване на малкия екран – на отделни личности, събития или ситуации. Зрителят е подвластен на медийните стереотипи, той (вече) е приел телевизионната шарада – като *нов медиен стандарт* и *необходимо зло на всекидневието*. Както казва Уолтър Липман: „Най-често първо определяме нещата и после ги виждаме, а не обратното. От голямото, процъфтяващо и шумно безредие на външния свят подбираме онова, което културата ни вече е определила за нас, като сме склонни да възприемем избраното във форма, превърната от нея в наш стереотип“ **(20)**.

Но Кеворкян неизменно се бори срещу медийните клишета, срещу **„тинята“** на *вече познатото*. Той не обича да върви по утъпкана медийна пътека, а постоянно търси нещо ново, коренно различно. В определен смисъл е истински *медиен откривател* – през цялото време се състезава с капаните, които му поставя *телевизионната машина* – с нейната **екранна монументалност**, със **силното преувеличение** на камерата, която автоматично гарантира огромна популярност на конкретни личности, идеи и събития, поставени на фокус в студиото.

В същото време е наясно, че телевизионната машина е неговият най-голям приятел, но и основен враг – ако иска да успее, постоянно трябва да *опитомява*, да *преборва* многобройните капани на телевизионната техника, да разрушава и превъзмогва вечните телевизионни клишета. С други авторски похвати, с оригинални журналистически идеи, които публиката с възхищение приема и споделя.

Но журналистическата работа в студиото изисква от водещия голям кураж и творческа смелост, поемане на различни професионални рискове. Кеворкян не се страхува да предлага на зрителя съвсем нови (довчера непознати) неща, той творчески рискува и най-често – печели. Създава огромна телевизионна аудитория на ВН, която и днес остава единствена по своя мащаб и медийно влияние.

Карикатурите на Димовски са органична част от оригиналната формула на телевизионното интервю, която Кеворкян създава в продълже-

ние на няколко десетилетия. Те надграждат неговия разговор в студиото, като го разширяват, придават му нов смисъл, други значения и символика, допълват го с любопитни визуални метафори и алегории. Творческият натюрел на Димовски привнася в студиото хумор, насмешка и забавна ирония. Те носят едно *вицово начало*, което постоянно се надсмива над събеседника, водещия, медийната ситуация.

Димовски използва разнообразни карикатурни средства – *смеха и сатирата, преувеличението и умаляването, гротеската и шаржа*. Те изваждат на показ *вътрешната несъразмерност* на хората, събитията, ситуациите, на посланията, които всяко интервю предлага на зрителя.

В своето есе *„За карикатурата“* Георг Зимел описва карикатурата като „онази художествена форма, в която живее инстинктът за опасност, по чиито ръб се движи човешкият дух, прекосявайки непрестанно подвижните си граници“. И продължава: „Човекът е роден да прекрачва граници... Тази най-присъща човешка черта безброй пъти определя начина, по който изграждаме образите си за хората, нещата и събитията извън нас... Но когато се приближаваме към отделното, като конкретни същества към конкретни предмети, които приемаме в живота си по определен начин, вътрешната съразмерност на образите изчезва“. Ето защо: „Отстъпването на определени части на заден план, означава, че други части, върху които се акцентира, надхвърлят ценността и мащаба, полагащи им се в обективния ред на нещата“ **(21)**.

Или – карикатурата усилва вътрешната несъразмерност на хората, събитията, явленията, нейните отделни елементи често са несъразмерни на цялото. Което се оказва органично присъщо на човека, който според Зимел винаги *„подтиква нещата да прекрачват граници“*. Тя нарушава установени правила и пропорции, променя съотношението между цялото и неговите части, за да каже *нещо в повече* на човешкия свят, да пренесе *определени послания* в същия този свят. „В карикатурата големите очи, носове, уши, усти стават още по-големи, а малките – още по-малки“ – отбелязва Йоана Спасова–Дикова. В нея на фокус са главно *недостатъците / несъвършенствата / недъзите / дефектите* на човека, събитието, ситуацията. Всеки карикатурист осмива *конкретни хора / действия / събития* от обществения живот, морални норми или неприемливо поведение.

Карикатурното изображение е критически прочит на ставащото, то оголва недъзите на общество, бие *камбаната на съвестта* на читателя и зрителя. Често *изкривява житейския разказ,* обогатява го с нови значения, влага в него съвсем друг смисъл. Телевизионната карикатура аналогично създава *несъразмерен образ,* който се изгражда чрез различни

семантически трансформации, които целят да извадят от героя, събитието, ситуацията техния истински смисъл, основното им послание към зрителя.

Телевизионните карикатури на Димовски в ГЛ са не просто забавни шаржове, графични изображения, изпълнени с добродушен хумор. Те най-често носят дълбок смисъл и идейни послания, които разгръщат още една интересна страница от екранния разговор.

Няколко примера от **интервюто на Кеворкян с Михаил Горбачов в ГЛ на ВН (22)**. Особено важно е, какво говори Михаил Горбачов в студиото, но също толкова значимо е и какво рисува Димовски по време на този изключителен разговор. Той въобще не прави карикатура на самия Горбачов, може би защото неговият образ е световно преекспониран – усмивката, прословутият белег, жестикулацията. За него, като художник карикатурист, е интересен не толкова *„човекът Горбачов"*, колкото комунистическата идеологема, която придава определен смисъл и значения на неговата политическа персона.

Вероятно поради това Димовски включва в шаржовете си вечните идеологически символи, които Горбачов, като последен ръководител на СССР, (донякъде) е задължен да припознае като свои – идеята на Кремъл за *задължителното превъзходство над САЩ в космическата програма / бутилката водка, която задълго „дави" руския човек / американския долар, който устремно лети към космическите небеса*... Тези водещи идеологеми Димовски събира в **първата си карикатура**.

Важен е не самият Горбачов – като личност, а предимно неговата политическа персона и най-вече пътят, който той проправя в дългата *„студена"* надпревара между СССР и САЩ.

Втората карикатура в този стойностен разговор отново е *дехуманизирана* – тя осмива прочутия комунистически символ, етаблиран чрез метафората *„сърп и чук“* в скулптурата на Вера Мухина *„Работник и колхозничка“*.

Димовски рисува не един, а цели два чука, обхванати от сърп, който е продължен в знака на американския долар. **Доларът** (а не сърпът и чукът) е водещата идеологема, той диктува световния интерес, всичко станало е банална идеологическа манипулация. Всъщност няма *„сърп и чук“*, има икономика, пазарно противопоставяне, доминация на долара над рубла-та. От голямо значение е какво точно говори Горбачов в студиото на ВН, но жестоката истина за края на *„социалистическия лагер“* и *„Перестройката“* се свързва именно с имперските амбиции на САЩ в Източна Европа и със силата и превъзходството на американския долар.

Двете карикатури, нарисувани в хода на това интервю, многократно усилват *несъразмерността* – Горбачов, като отделна личност, е изцяло загърбен – за сметка на *преувеличението* на тежката идеологическа битка между СССР и САЩ на терена на икономиката и военното противопоставяне. За художника Димовски е важен не самият Горбачов, а *идеологическата пътека*, която той проправя в световен мащаб. Димовски по гениален начин допълва концептуалния разговор на Кеворк с Горбачов, изпълнен с редица послания относно воденaта от него политика, идеите, които задвижиха края на социалистическата система, идеологическото кредо на *Перестройката*, което той налага.

Това е един възможен *„прочит“* на разговора между Кеворкян и Горбачов – в *„огледалото“* на двете карикатури на Димовски. Те изключват личния профил на Горбачов, защото надпреварата между тогавашния СССР и САЩ далеч надхвърля конкретните профили на тогавашните им ръководители. Чрез своите карикатури Димовски отправя авторското си

послание към зрителите, кара ги да мислят за смисъла на нещата и процесите, а не за тяхната форма. Всеки зрител може да „*прочете*“ тези карикатури по свой собствен начин – в зависимост от своя характер, познания, ценностни ориентации, житейски опит, социална програма.

Всъщност карикатурите на Димовски са много силна визуална илюстрация на поредицата много сериозни въпроси, които Кеворкян задава на Михаил Горбачов в хода на това интервю.

Най-интересните от тях:

КК: *„Можеше ли всичко да се развие по друг начин? Вие запазвате империята, геронтокрацията, Варшавския договор, соцлагера – какво щеше да се случи тогава?“*

КК: *„Някой казваше, че историята е добросъвестен лъжец – тази ли фраза предпочитате, или другата – че историята е съд?“*

КК: *„Един автор пише, че според думите на (Маргарет) Тачър през 80-те години сте се представили в Лондон като човек, с когото може да се прави бизнес, тоест политика. Но да не би Тачър да визира и някои скрити договорености помежду ви?“*

КК: *„Искам да резюмираме нещо важно – същността на комунизма ли искахте да промените или образа му?“*

КК: *„Мисля, че Малро наричаше генерал Дьо Гол „поваления дъб“. А вас как да наричаме?“* **(23)**

По време на социализма в СССР на индивидите се случват аналогични неща като в други страни, поне що се отнася до тяхното вътрешно чувство на свобода. Според Цветан Тодоров: „Хуманистите са доказали, че първата заплаха на дявола е безпредметна: съвместният живот не е цената, която трябва да платим, за да запазим свободата си. Автономията на Аза не принуждава всеки индивид да се затвори в себе си, да се откъсне от останалите хора“ **(24)**. С други думи човек може да запази свободата си в различни ипостаси на духа и тялото – дали ще бъде сам, или заедно в множеството, социалистическата идея (в ролята на дявола) все ще го достигне. Всеки запазва свободата си по различен начин, всеки преживява социализма (и *Перестройката*) коренно различно.

Карикатурите на Димовски смислово допълват и онагледяват смислово важните въпроси на Кеворкян. Дали между двамата е имало някаква предварителна подготовка за всеки разговор в студиото? Според мен е малко вероятно, защото всеки от тях безрезервно е вярвал в големите творчески способности на другия, които не изискват каквато и да е договореност преди ефира. И при Димовски, и при Кеворкян **любопитството** е главният творчески двигател на тяхната работа в студиото. Това е се-

риозно медийно състезание между две големи творчески индивидуалности, което (може би) изключва някакъв предварителен „синхрон“ между въпросите на водещия и карикатурите на Димовски. Подобна *„подготвена импровизация“* всъщност не отговаря на техния творчески мащаб.

Кеворкян постоянно кара зрителите на ВН по-активно да мислят, да бъдат нащрек, да спорят и коментират, в хода на сериозния разговор в студиото да осмислят посланията на карикатурите, които се раждат пред очите им. Да постигнеш този медиен ефект, при това в сериозно публицистично предаване като „Всяка неделя“, в хода на телевизионен разговор, сгъстен откъм смисъл и идейни послания, се иска действително голям творчески хъс и професионален кураж. Не зная за друг такъв случай в история на телевизията в световен мащаб.

2. РЕДУКЦИЯ И НЕЗАВЪРШЕНОСТ

Когато окото ти свикне да вижда голямо в малкото,
истински голямото те оставя безразличен

Кеворк Кеворкян

Карикатурата се основава на редукцията, на икономията на средства и художествени похвати. Проявява се най-вече в изкуството на шаржа, при това като *физиогномична редукция*, при която в нея се подбира само най-важното, най-съществено, уточнява Йоана Спасова–Дикова и допълва: „Редукцията неминуемо води и до известна незавършеност. Това означава, че винаги остават свободни пространства, които могат да бъдат дофантазирани от гледащия. Шаржът и карикатурата са отворени и минималистични структури, които стимулират зрителското въображение.“ **(25)** Но, поради незавършеността на изображението, те създават известна илюзия за движение. Зрителят винаги може да *допише* една карикатура, фантазно да доразвие в нея *гримасата/мимиката* на героя, да разкодира скрития смисъл в нейната ясно дефинирана лаконичност.

Интервюто на Кеворкян с главния прокурор Никола Филчев чрез карикатурите на Димовски показва много интересно развитие на телевизионния разговор. **(26)** Въпросите на Кеворк са свързани с актуалните теми за *престъпността, корупцията, грешките на приватизацията, убийствата на магистрати, страховете, политическите битки между Сините и Червените, Иван Костов и фондация „Сапио“.*

Някои от тях:

КК: *„Да уточня нещо. Аз смятам, че най-неподходящото правило за този разговор е: „И вълкът сит, и агнето цяло“. Съгласен ли си?“*

КК: *„Като казваш „престъпниците“, чии интереси си засегнал повече? На политически кръгове или на подземния свят?“*

КК: *„Беше „синьото торнадо”, помниш ли?“*

КК: *„Дори за онези, които те ругаят, ти пестиш епитетите. Това какво е – страх или какво?“*

КК: *„Носиш ли списъка на враговете ти, които трябва да бъдат ликвидирани? Разпространяваха такъв списък?“*

КК: *„Усещаш ли се мразен?“*

КК: *„Би ли се подложил на детектор на лъжата?“*

КК: *„Ще си подаваш ли оставката, господин главен прокурор?“* **(27)**

Дълго и интересно телевизионно интервю, което е изпъстрено с неочаквани въпроси и словесни престрелки. В неговия край Кеворкян коментира с главния прокурор шаржовете, които Димовски е нарисувал по време на разговора.

В **първия шарж** на Димовски главният прокурор Филчев *свири на цигулка, но с боксова ръкавица*. А с другата си ръка не изпуска законодателните актове, които стоят на бюрото му.

Във **втория шарж** Димовски рисува как главният прокурор, твърде смръщен и сериозен, пише поредния обвинителен акт на бюрото си.

В **третия шарж** Димовски главният прокурор държи обвинителен акт в едната си ръка, но в другата – *писалка, с помощта на която се дуелира с мутра, насочила пистолет срещу него*.

Първият шарж рисува Никола Филчев не като главен прокурор, а предимно като човек, който има своите страсти, хобита и интереси. В нея Димовски пресъздава елементи от неговия личен свят – *младежките му занимания с цигулката и бокса.* По време на разговора Филчев признава, че не е добър нито като цигулар, нито като боксьор.

Вторият шарж вече показва институционалната му роля на главен прокурор – той е на своето бюро, пише поредния обвинителен акт, въздава справедливост. В разговора с Кеворкян не отрича, че *някои министри и заместник-министри от кабинета на Иван Костов са следствени и обвиняеми – но оръжието на прокуратурата са не думите, а делата, тоест обвинителните актове.*

Третият шарж конкретизира важен елемент от ролята му на главен прокурор – да бори престъпността единствено чрез *закона.* В разговора Филчев признава, *че му е минало времето да се страхува. Че още като млад не се е страхувал.*

Трите карикатури/шаржове на Филчев, които Димовски създава, разширяват медийното пространство на интервюто – те обогатяват, коментират и допълват интервюто с няколко визуални метафори, които деликатно подсказват за *голямата несъразмерност на социално-политическия живот в страната:* лошото управление, сбърканата приватизация, алчността и корупцията, нелеката битка с престъпността. Това стимулира зрителя да *мисли / сравнява / оценява* близкото минало на управлението на СДС. Да погледне това *синьо минало „през филтъра“* и оценките на тогавашния главен прокурор.

Двойното интервю на Кеворкян с Горан Брегович и Ахмед Доган е истински образец на телевизионна журналистика, достойна да се преподава във всеки университет по света. **(28)**. То е особено показателно и като съчетание на сериозния, донякъде философски разговор между Кеворкян и неговите събеседници, разширяван и допълван от Димовски с техните карикатури/шаржове.

По време на този разговор Кеворкян задава редица оригинални, дори философски въпроси.

Към Ахмед Доган:

КК: *„От музиката на Брегович става ли ясно какво има в балканската душа?“*

КК: *„А ти какъв се усещаш?“*

КК: *„Какво остана под развалините на българския преход?“*

КК: *„Правил ли си компромиси в името на заедността?“*

КК: *„Кое определение на Балканите е по-обидно: барутен погреб, заден двор, санитарен пояс?“.*

Към Горан Брегович:

КК: *„Какво стана с балканеца през всичките тези години?“*

КК: *„Кой какъв се усеща в балканския котел?“*

КК: *„Това понятие „заедност“ не е ли най-невъзможното на Балканите в крайна сметка?“*

КК: *„А как си представяш щастливия край на Балканите?“* **(29)**

В шаржа на Димовски **Горан Брегович** *свири на тромпет с официално облекло и папийонка, но обут с цървули.*

Визуална метафора на сложната и донякъде *„нечиста“* балканска култура, в която се смесват *„високи“* и *„ниски“* художествени стилове и влияния.

Ахмед Доган е шаржиран в друг семантичен ключ – неговият физически образ е несъразмерно голям, а в неговото „*подножие*“ са сгушени една до друга *християнска църква и мюсюлманска джамия*.

Двете карикатури „*затварят*“ особено голямо пространство в балканските култури – тяхната *заедност* в музиката, фолклора, книжовността, религиите, обичаите. Те своеобразно допълват и разширяват този изключителен разговор на Кеворкян с двама безспорни лидери в областта на изкуството и политиката: за Балканите като магическо място, за неговите емоции и опасни течения, за балканската душа като цяло.

3. ХИПЕРБОЛА И ЛИТОТА

Медиите сладострастно превръщат
лилипутите в гиганти

Кеворк Кеворкян

Тропите са в основата на *изкуството на карикатурата*, която най-често залага на *преувеличението или смаляването* на елементите и пропорциите, ето защо тя е смешна, изпълнена с хумор и пародия. Смешното най-често *преувеличава* човешките страни, състояния, виждания и гледни точки. То съществено ги видоизменя – уголемява или смалява. А в карикатурата, чрез смеха, ги коментира и оценява. „Неведнъж смехът е бил разглеждан като признак на човешкото – пише Исак Паси. – И не само в онзи смисъл, че човекът е единственото същество, което се смее, но още и в този, че характерът на човека се разкрива в смеха... Смехът е зрим показател на човешката характерология, лакмус на темпераментите, отворената уста на смеещия се е прозорец, през който поглежда душата.“ **(30)**

Да се смееш, като рисуваш карикатури, е нужен много голям талант, смелост и творческо самочувствие. Да правиш всяка седмица карикатури „*на живо*“ в толкова популярно предаване като ВН, се иска много повече – познания за спецификите и неизбежните опасности, които съпътстват всеки разговор в студиото. Трябва да бъдеш много талантлив карикатурист, да притежаваш специфични умения за медийна импровизация, да успяваш органично да впишеш своите карикатури в телевизионния разговор, без те да доминират в неговия ход.

Георг Зимел смята, че „карикатурата не е някакво произволно преувеличение – защото не всяко преувеличение е карикатура; в личността, която постига баланс между множество черти в себе си и ги съчетава, като ги ограничава взаимно, карикатурата изтъква едностранчиво една-

единствена черта“. Но специално подчертава, че в карикатурата природните мащаби на реалността все още могат да бъдат уловени, а единството на цялото не бива загубено, макар и нарушено: „Едно наистина всестранно преувеличение не би било карикатура“. Зимел разглежда външността като „онази част, която се преувеличава едностранчиво в контраст с останалата съразмерност и единство на личността, и тя поражда комичността или язвителността на карикатурата“. И сравнява: „…целенасочената карикатура прилича на увеличително стъкло, през което виждаме недостъпното за въоръженото око – в случаите, когато увеличението вече ни е показало, че го има и къде да бъде търсено“ **(31)**.

Художникът често позиционира основното си послание на определен идеологически терен, който казва много повече от *изкривяването* / *гримасата* в неговата персона.

По време на интервюто на Кеворк с Огнян Герджиков в ГЛ на ВН (32) Димовски *преувеличава* образа на Герджиков, като усилва израза на неговото лице и поставя акцент върху твърде *голямото его*, което образованият човек притежава.

А от лявата му страна *българският лъв*, с нахлупена корона, го държи за ревера. Но Герджиков гледа напред и въобще не му обръща внимание. В случая монархическата идея в карикатурата се пресъздава не като **цел**, а главно като **средство,** с което могат да се постигнат други, съвсем различни цели, в случая – политически. Шаржът на Димовски само допълва въпросите на Кеворкян.

Някои от тях:

КК: *„Имате ли сериозни врагове? Едър калибър?“*

КК: *„Една обида колко време ви държи?“*

КК: *„Имаше ли някаква възпоителна над вас, над кариерата ви? Баща ви е бил царски офицер до 44-а година?“*

КК: *„Били сте профпредседател на Университета – тези хора навремето бяха „консенсусните“ фигури?“*

КК: *„Допускали ли сте някакво опекунство над вас?“*

КК: *„Ето ви две фрази, първата – „Не вдигай много прах по пътя“. И другата – „Онзи, който се държи като мишка, е гонен от котките“. Коя предпочитате?“*

КК: *„Сега за какво е кратък животът ви?“* **(33)**

По време на **интервюто на Кеворк с Бойко Борисов** Димовски преувеличава цялостния образ на Бойко Борисов, като акцентира основно върху *главата му* с нахлупена офицерска шапка, с подчертана долна челюст, която подсказва силен и твърд характер. **(34)**

В друга карикатура Борисов е в студиото, ръцете му са здраво вързани с телевизионни кабели, а той е между две телевизионни камери – към едната е в *гръб*, а към другата – в *анфас*. Димовски визуално показва таланта на Борисов като *медиен комуникатор*, неговите големи способности да общува непосредствено, да казва това, което хората искат да чуят.

Тези карикатури своеобразно допълват злободневните въпроси, които Кеворкян задава на Борисов:

КК: *„Във форма ли си?“*

КК: *„Защо, когато сестра ти те пита как си, казваш: „Добре съм, по средата“?“*

КК: *„Самоизтезавал ли си се, за да изглеждаш толкова внушително?“*

КК: *„Ти си мъжкарят Бойко Борисов, мачото. Тези очи познават ли сълзите?“*

КК: *„Какво е адът според теб?“* **(35)**

На злободневните въпроси водещият получава искрени и откровени отговори.

4. АЛЕГОРИЯ И СИМВОЛ

Или законът е от значение,
или никой от нас няма значение

Кеворк Кеворкян

Преувеличението/смаляването се разгръщат едновременно с *алегорията и символа*, които в карикатурата пренасят нейния основен смисъл. **Алегорията** е понятие, което се определя като *„вид поетически образ (тропа) с иносказателен смисъл, при който се използват конкретни образи, за да се изобразят отвлечени понятия. В изобразителното изкуство, театъра, киното – изображение и олицетворение на отвлечено понятие чрез конкретен образ“*. **Символ** е понятие, което идва от гръцки и се определя като *„условен писмен или графичен знак, който съкратено бележи, означава някакъв предмет, вещество, явление. Той е предмет или действие, които условно бележат, означават нещо“* **(36)**. Исак Паси добавя: „Всяка алегория и всеки символ предполагат сравнение между това, което непосредствено казват, и онова, което биха искали да кажат и наистина казват“. Карикатурата неизбежно символизира нещо или някого, тя създава *алегории* на хора, събития, ситуации. Но според Паси: „Физическите недостатъци или излишества могат да подсказват, да въвеждат в атмосферата на духовните, моралните недостатъци или излишества и тогава диспропорциите на телесния облик насочват към диспропорциите на характера“ **(37)**.

Образите/карикатурите могат да илюстрират и пресъздават редица отвлечени понятия и идеи чрез едно или друго изображение, да ги поставят в подходящи алегории и символи.

Няколко примера от „Гореща линия“ във „Всяка неделя“:

– Интервю на Кеворкян с проф. Генчо Начев, тогава директор на *Националната* **з***дравноосигурителна каса* – Димовски рисува две карикатури. **(38)**

В **първата карикатура** *Касата* символично е представена като *телевизор*, към който отправят молби не трима, а *четирима глупаци* (алюзия с „*Тримата глупаци*“ на Доньо Донев).

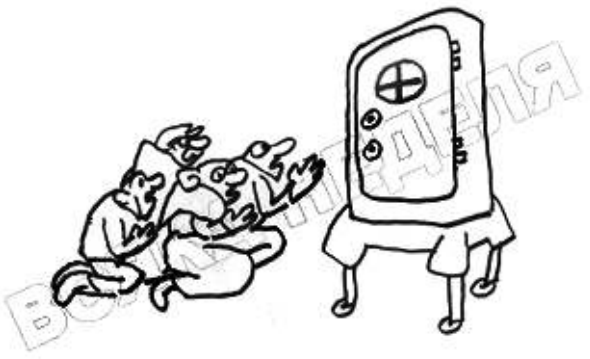

Втората карикатура е още по-красноречива – *Касата е поставена на носилка, която носят двама санитари.* Всъщност *носилката* е **алегория** на *Касата, която (още тогава) е тежко болна.*

Това прави водения разговор по-ясен, по-разбираем за масовия зрител. Двете карикатури на Димовски *разширяват и коментират* този разговор, за жалост – в очаквана отрицателна посока.

– Интервю на Кеворкян с Емел Етем, тогава заместник-председател на ДПС (39), Димовски пресъздава *сокола, който свободно лети в небето, но здраво държи своята мечта, приела образа на млада девойка.*

В случая Димовски използва два символа, свързани с имената на Ахмед Доган и Емел Етем (на турски език „доган“ означава *сокол*, а „емел“ – *мечта*). Но карикатурата пресъздава фактическото състояние на упражняването на властта в ДПС и неоспоримото властово надмощие на Ахмед Доган в ДПС над всички останали. Почти като *сокола*, който свободно се рее в небето. В хода на този интересен разговор Кеворкян цитира редица поговорки на турски език, а също и в превод: *„Кьор мемлекетте топал ешек атар“ („В сляпа страна и куцо магаре е ат“); „Кескин балта сапана зарар“ („Остра брадва пречи на сапа си“); „Акъл едер, баш чекер“ („Умът прави, главата тегли“); „Кьор гюзлери, ачълдъмъ изак гьорюр“ („Сляпо като прогледне, далеко вижда“).* Тези пословици са взети от сборника със заглавие: „*За който разбира*“, съставен в началото на 90-те години от Радой Ралин с рисунки на Борис Димовски по поръчка на Кеворк Кеворкян.

– Интервю на Кеворкян с Иван Татарчев, бивш главен прокурор на Републиката. **(40)** Димовски рисува карикатура, в *която котка с превръзка на очите държи везната на съдебната справедливост*. Това е Михаела, любимата котка на Татарчев. Тънките внушения са не едно или две.

Въпросите на Кеворкян са обърнати към интересния характер на събеседника, засягат и все още непостижимата съдебна справедливост:

КК: *„Не прекланяш глава пред никого?“*

КК: *„Позволяваш ли си груби думи?“*

КК: *„Какво стана с нашия преход? Кой го приватизира, кой го консумира, кой го изяде, кой го премели?“*

КК: *„От какво беше мотивиран през 1998-а, когато внесе искане в Конституционния съд за обявяване на противоконституционността на Закона за конфискация на царските имоти?“*

КК: *„Коя е грешката ти?“*

КК: *„Непрежалимото за тебе?“*

На последните два въпроса Татарчев отговаря, че е сбъркал, когато е *повярвал на Симеон Сакскобургготски*, а непрежалимото за него е, че *България ще стане колония...*

5. ХРОНОТОП

Нас Бог ни е наказал с една специална слепота –
не провиждаме по-далеч от носа си

Кеворк Кеворкян

Михаил Бахтин въвежда понятието „хронотоп“, с което означава специфичната трансформация на времето и пространството в художествената творба. Като етимология *хронотоп* означава *„времепространство“* и според Бахтин: „В литературнохудожествения хронотоп белезите на пространството и времето се сливат в едно осмислено конкретно цяло. Времето тук се сгъстява, уплътнява се, става художествено зримо; а пространството се интензифицира, включва се в движението на времето, на сюжета, на историята. Белезите на времето се разкриват в пространството и пространството се осмисля и измерва чрез времето“ **(41)**.

Всяко художествено произведение цялостно преработва *времето* и *пространството,* в които се развива сюжетът и се разказва историята. То ги трансформира, подчинява ги на определени художествени правила, вгражда в тях *въображението* на твореца. Творческото въображение най-често е **несъразмерно голямо** – спрямо *сюжета, неговата завръзка, кулминация и развръзка, основни герои и събития.* Без значение дали става дума за роман, театрално представление, карикатура, а (защо не) – и телевизионно интервю. Поне доколкото студиото, по условие, е *хронотопно*, тук най-важното нещо е *времето*, то овладява/подчинява *пространството* на своя ход.

Телевизията ужасно бърза, при нея времето никога не стига, а пространствените значения винаги имат *времева и своя временна* модалност. В телевизията предаването / рубриките / водещият / часовият пояс са променливи величини, които са *времево* и *временно* ограничени. Телевизионното студио чрез възможностите на камерата непомерно *разширява / уголемява / трансформира* пространството, като го поставя в определен *времеви* контекст. То, като правило, пресъздава публичната овъншненост на площада в антична Гърция, на който според Бахтин: „Единството на човека и неговото самосъзнание е било чисто публично. Човекът е бил целият навън, при това в буквалния смисъл на думата“. Битието на античния човек от класическата епоха Бахтин определя като „*зримо* и *звучащо*“. Човешкото битие като цяло е *публично* и *видимо*, то не познава *немия регистър* и *принципната невидимост.* **(42)**

С въвеждането на карикатурите в интервютата на Кеворкян в ГЛ *тук и сега* телевизионното *времепространство* получава коренно различно значение, съвсем ново публично битие. Творческият поглед на Борис Димовски значително *овъншнява целия* разговор в студиото, неговото битие става зримо и звучащо.

В карикатурите на Димовски *метафорите / символите / алегориите / пародиите / шаржовете* се раждат **единствено** в студиото, **точно в този момент** на разговора. Процесът на тяхното създаване се развива пред очите на зрителя, ето защо те имат своя *времева и временна модалност*. **Времева**, защото строго се подчиняват на йерархията на времето, задължителна за всяко телевизионно интервю, и **временна**, защото се вграждат в точно определени моменти от телевизионния разговор, които художникът избира като подходящи за „вграждането“ на карикатурната метафорност като акцент в неговия смислов континиуум.

Някои от най-интересните въпроси **от ексклузивното интервю в ГЛ на ВН с Ноам Чомски,** един от големите мислители на нашето време **(43)**:

КК: *„Защо все пак Русия е толкова търпелива към имперската стратегия на Америка?“*

КК: *„Колко трайна ще бъде доминацията на САЩ?“*

КК: *„Веднъж казахте, че тероризмът може да се намали, като се престане да му се съдейства. Какво означава това?“*

КК: *„Какви са според вас предвидимите последици от онова, което се случи в Ирак?“*

КК: *„Сюзън Зонтаг беше казала, че Америка не трябва да бъде само силна. Каква слабост може да си позволи Америка?“*

КК: *„Какво има в сърцевината на бъдещето според вас?“*

Към този интересен, умен разговор Димовски добавя своите много умни карикатури. **Първата карикатура** представя Чомски как задълбочено чете разтворена книга, в която на първата ѝ корица е нарисувано *земното кълбо*, а на последната – голям, изразителен *въпросителен знак*. Съдбата на света поражда повече въпроси, отколкото отговори.

Втората карикатура пресъздава днешния американец, млад, с широка усмивка и слънчеви очила, който е изплезил език със знака на американския долар. На хоризонта остават *„високите сгради“* на властта (на Вашингтон и Москва – може би), които диктуват световния ред на планетата, *времето* на новите идеи, *пространството*, в което те се случват.

Чрез органичното вграждане на карикатурния поглед в медийното битие на разговора Кеворкян иска да преодолее голямата зависимост на „телевизионната машина“ от времето и пространството. Карикатурите на Димовски се появяват в точно определен момент. И те своеобразно **„мумифицират“** *времепространството* в студиото, *завладяват* част от медийния хронотоп, придават му нов смисъл и други значения. Естест-

вено, Димовски не е в ролята на пират, който иска да завземе *„телевизионния кораб“* на ГЛ, като *„пренареди“* значенията, общия смисъл и посланията на разговорите, които Кеворкян води. Чрез своите карикатури той по-скоро *преизгражда* стария гръцки площад, на който античният човек задължително трябва да бъде, за да усети социалния пулс на времето.

Телевизионните интервюта в „Гореща линия“ стават много по-зрими и звучащи, получават много повече смисъл и значения именно чрез карикатурите на Димовски, които стават неразделна част от тях.

В пророческото интервю в ГЛ с Мартин Рийс, кралски астроном и преподавател в Кеймбридж (44), въпросите на Кеворкян са свързани с новата му тогава книга, която носи красноречивото заглавие *„Последният ни час“*. В нея Рийс говори за реалните заплахи и възможната гибел на човечеството. В интервюто Мартин Рийс прави някои пророчески предупреждения за бъдещето, което очаква човечеството: „През следващите сто години обаче можем да очакваме, че поради развитието на генетиката, на компютризираните импланти в мозъка и може би специализираните медикаменти може да се стигне до промяна на човешката личност и дори на човешката природа. Машини с човешки интелект, човеци с възможности на машина. Нови заплахи се коренят в напредъка на биологията. Възможно е генетичният материал да се промени така, че вирусите да станат по-вирусолентни, по-опасни“. Е, в момента човечеството изпитва на гърба си проклятието на това пророчество, формулирано преди 20 години.

На въпроса на Кеворкян: *„В книгата си вие казвате, че към средата на този век хората ще могат да живеят по-различно и по-дълго с имплантирани чипове в мозъците си?“* – Рийвс дава наистина изумителен (за времето си) отговор: „След 50 години ще възникнат машини роботи, които в редица отношения ще бъдат равностойни на човека и дори ще мислят далеч по-бързо от него. Би могло също да се окаже възможно по някакъв начин да се свържем с тези машини, така че те да усилят умствените ни способности“. Тази прогноза се оказа съвсем вярна и тя много по-бързо дойде в човешкия свят – след 20, а не чак след 50 години.

Някои от въпросите на Кеворкян:

КК: *„Кои са заплахите след 2002 година? Например заплахите от биотероризма – вие посочвате в книгата си съветската програма „Биопрепарат“?“*

КК: *„Вие казвате, че „часовникът на Страшния съд цъка“. Може ли наистина една суперинтелигентна машина да се окаже последното изоб-*

ретение на човека? И как ще го подчини? Концлагери за човека или нещо подобно?“

КК: *„В една ваша лекция в Чикаго вие казвате следното: „Звездите са по-прости от насекомите“. Бихте ли се пояснили?“*

Димовски допълва този оригинален телевизионен разговор с две карикатури на Мартин Рийвс и течащото *времепространство на настоящето и бъдещето*.

Първата карикатура пресъздава неговия образ като истински пророк – с втренчен поглед, властен и зловещ. Той е в своя кабинет, на лавицата зад него са книгите, над които е нарисуван небосклон със звезди, нащърбена Луна и планети, които изпълват Вселената. Рийвс е с риза и вратовръзка, на която са нарисувани три от звездите на английското знаме.

Втората карикатура отново рисува образа на Рийвс – като пророк и магьосник, с рога на главата, надвесен над разтворена книга, която вероятно съдържа магии и пророчества за бъдещето. С показалеца на дясната си ръка той докосва една звезда, под която са разположени планета и луната, а зад гърба му се провижда купол на християнска църква с кръст.

И в двете карикатури се пресъздава *хронотопът на бъдещето* чрез прогнозите, които Рийвс формулира в разговора си с Кеворкян. Димовски се вписва с ироничен коментар на тези прогнози, като рисува Рийвс не толкова като учен футуролог, а предимно като *маг и шаман,* който отправя към водещия някои смели гадателства за бъдещето на човечеството.

Карикатурата – в пресата или на малкия екран, най-често живее „със задъхания пулс на своето време“. Според Йоана Спасова-Дикова: „Нейната ефимерност е неизбежна, защото в нея се съдържа творческо усилие да се отрази мигът и веднага да има ответна реакция“ **(45)**.

В печата, на театралния или телевизионния екран карикатурата има кратък, но взривоопасен живот, тя внася нови акценти и може да размести семантическите редове на телевизионния разговор. Може да добави или промени акцентите в хода на разговора, като *покаже събеседника в съвсем нова светлина.* Неслучайно по време на разговора на Кеворк с всеки събеседник камерите в студиото показват за кратко и Борис Димовски, който в момента рисува своите карикатури.

Зрителят е свидетел на своего рода *двоен медиен хронотоп / двойно времепространство*, ако си послужим с терминологията на Михаил Бахтин. **Първият хронотоп** е *реалният разговор* на Кеворкян с неговия събеседник. **Вторият хронотоп** е *въображаемият разговор* на Борис Димовски със същия събеседник, но той *коментира/сгъстява* основния смисъл и посланията, които стигат до зрителя чрез въпросите на Кеворкян и отговорите на събеседника. Така телевизионното *времепространство*, условно казано, се разделя – в студиото има **един водещ и един коментатор** на водения телевизионен разговор. **Кеворкян** е истинският господар на *думите / разговора / посланията.* А **Димовски** е господарят на *карикатурите / символите / алегориите.*

Раблезианският човек

Всяка карикатура носи нещо от човека у Рабле, който Бахтин определя като *„целия навън“*. Той смята, че в романа на Рабле „е постигнат известен предел за овъншняване на човека. През целия огромен роман на Рабле няма нито един случай, в който да е описано какво мисли героят, какви са неговите преживявания, липсва и вътрешният монолог... Всичко, което съществува у човека, намира израз чрез действията и диалога“ **(46)**. Раблезианският човек е твърде уголемен и дълбоко демократичен. Според Бахтин той не се противопоставя на масата като нещо изключително, като човек от друга порода: „Напротив, той е направен от същия

общочовешки материал, от който са направени и всички останали хора. Той яде, пие, ходи по нужда, пуска газове, само че всичко това е в грандиозни мащаби. За него напълно подхождат думите на Гьоте за големите хора: „По-големите хора имат само по-голям обем. Те притежават добродетелите и недостатъците на мнозинството, но в по-голямо количество". Раблезианският човек е висшата степен на човека. Такова величие не може да унижава никого, тъй като всеки вижда в него единствено възвеличаване на собствената си природа" **(47)**.

Аналогично нито един зрител не възразява срещу *уголемяването* в карикатурите на Димовски – на *черти на характера / недостатъци / особености* на събеседниците на Кеворкян. В отделни случаи Димовски рисува и шаржове на самия Кеворкян, които уголемяват / акцентират елементи от неговото лице и отделни паралингвистични маркери – *усмивка / гримаса / жестикулация*.

С помощта на Димовски събеседникът в студиото става много по-овъншен и публичен. Чрез карикатурите му отделни черти на неговия характер, идеология, действия получават едно *„зримо и звучащо битие"*. Телевизионен похват, който се превръща в запазена марка на Кеворкян и на предаването „Всяка неделя".

Един пример от интервю на Кеворкян и Мартин Карбовски в **ГЛ**, озаглавено *„Магарето в политиката"*, **с кмета и някои съселяни на баба Марушка в село Веселиново за магарето, което ѝ подарява премиерът Иван Костов след избухналия там пожар. (48)**

Историята изглежда буквално раблезианска и много телесна. Въпросът на Кеворкян е дали е достатъчно едно магаре, макар и подарък от премиера, за едно цяло село? Особено когато според него магаретата на село са *„най-често срещаната електорална надежда"*. Разговорът на Кеворкян и Карбовски е подчертано земен/материален, в известен смисъл той пресъздава редовете на *долницата*: *къщите / пожарът / магарето / животните / зайчетата / прасетата*. Кеворк казва в това интервю, че ВН подарява трактор на селото, защото *„много му се ще, все пак, тракторът да го използват, да не си останете „селото с магарето"*.

По време на това интервю Димовски рисува две карикатури. **Първата карикатура** пресъздава магаре, което се е възкачило на трибуна и произнася реч – пред него е разположен микрофон.

Тази карикатура кореспондира с наименованието на разговора за *„магарето в политиката“*, намеква за популисткия жест на премиера Костов, който единствено на баба Марушка подарява магаре, макар че пострадалите от пожара в селото са мнозина.

Втората карикатура е по-земна, повече раблезианска – баба Марушка е поставена на пиедестал, гордо и с усмивка яхнала своето магаре – намек за това, как се героизират тривиални жестове. А някъде там, в подножието, се вижда скромна селска къщурка, от която се вие пушек. Истинска селска идилия.

Карикатурите в студиото на ВН са много важна част от водения разговор, от *срещата и сблъсъка* на водещия с неговия събеседник. В отделни случаи казват, чрез графичния щрих, дори повече от думите. Те най-често *допълват / разширяват / стесняват / коментират думите на събесед-*

ника и водещия. Всеки път различно, при всеки отделен събеседник – по неповторим творчески начин.

Чрез огромния талант на Димовски Кеворкян *приближава още повече* телевизионния разговор до самия живот, поставя го в друг, необичаен контекст – на *смеха / шаржа / иронията / пародията*. Той дава възможност на зрителя да се забавлява, кара го да *мисли и разсъждава* – и върху неговите въпроси, и върху карикатурите, които Димовски рисува с гениална ръка.

Сгъстяването на смисъла

Карикатурният *„разказ“* най-често се постига само с няколко щриха – със сравнително малка рисунка, която съдържа голямо съдържание и смисъл. В нея *голямото* се вмества в *малкото,* посланието трябва да се дефинира с няколко щриха от ръката на художника.

Двете (теле)карикатури на **Божидар Финков, тогава министър на здравеопазването**, създадени от Димовски, са изумителни. **(49)**

Първата преувеличава чертите на неговото лице и фокусира целия смисъл в *„обецата на ухото му“* във формата на червен кръст, което подсказва за огромните проблеми в българското здравеопазване, които и днес, близо 20 години по-късно, отново са *„обеца на ухото“* на всеки здравен министър.

Втората отново преакцентира неговото лице, което е обградено от двама пациенти – единия е с гипсиран крак, а другия е с превързана глава. А под нея е *лозунгът/кредото*, който министър Финков написва в споменника на предаването: „Ръка, която дава, празна не седи!“.

Двете карикатури на Димовски са добродушни, донякъде толерантни към министъра, вероятно художникът е наясно, че едва ли някой може да излезе с чест от тази предварително загубена битка.

Телевизионният шарж

В студиото на ВН Димовски често рисува медийни шаржове на отделни събеседници. „Шаржът до голяма степен представлява структура, която съединява елементи от различни нива – както реални, така и символни. Той не може да бъде напълно това, което представлява, но в същото време е и повече, и по-малко от него. Шаржът не е портрет, който се основава на иконичното подобие, а представлява антипортрет... Потърпевшият е обрисуван така, че най-основните му индивидуални черти са представени като индекси, които се намират в комбинация със символични знаци. Това провокира у реципиента създаването на нови значения и осмиващи „жертвата“ образи.“ **(50)**

На малкия екран шаржът се построява върху изначалната двойственост на телевизионния образ, който възможностите на телевизионната машина отдалечават от него самия. Телевизионният образ е откроен и медийно изолиран – той неизменно е по-ярък, много въздействащ, всяка неравност или бенка на лицето на говорещия се забелязва и грабва вниманието на зрителя.

В студиото на ВН събеседникът *е себе си* – най-вече като *медиен образ*. Тази неизбежна „шупла“ в смисъла, която телевизията създава, е уловена по изключителен начин в медийните шаржове на Димовски.

По време на **интервюто на Кеворкян в ГЛ със Сергей Станишев, току-що избран за председател на БСП (51)**, Димовски рисува два шаржа на Станишев, в които показва как *малкото* обхваща в себе си *голямото*.

В първия шарж Станишев е нарисуван като *пионерче с връзка и очила*, което бодро крачи към върха (метафора на Партията и вероятно – на Бузлуджа), като държи за ръка възрастен сподвижник, който гордо носи партийното знаме.

Само с няколко рисунъка Димовски успява да пресъздаде обобщен антипортрет на новия лидер на БСП. За жалост, той е част от истаблишмънта, неговото пионерско минало е живо, върхът (Партията/Бузлуджа) е пред него, но електоратът му е застаряващ и немощен и се налага постоянно да бъде подкрепян. Този шарж ясно намеква за *голямата младост и липса на опит* на новия партиен лидер, съчетани с *голямата старост и липса на сила* на неговия електорат. Но дали именно пионерската му връзка е надеждният пропуск към всеки следващ партиен връх?

Във втория шарж Димовски рисува твърде *уголемената глава* на Станишев, разположена между *слънцето* и *гръмотевицата, между светлината и мрака,* които всяка партия носи в себе си. Между позволеното и непозволеното, правилните действия и неизбежните грешки.

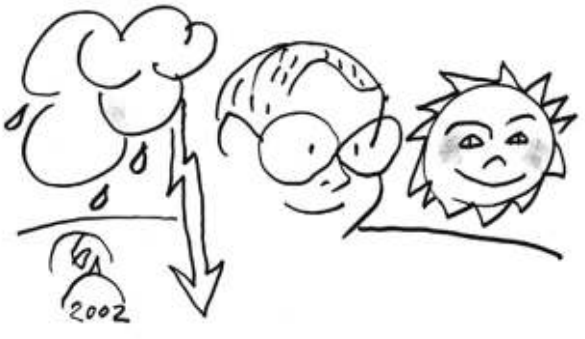

Всъщност някои от въпросите на Кеворкян към Станишев са насочени именно в тази посока:

КК: *„Имаш ли трудова книжка и колко трудов стаж имаш?“*

КК: *„Много важният въпрос е, като политик, какъв договор сключваш с обществото, за да ти повярват?“*

КК: *„Възприемаш ли се като „партиен принц“?“*

КК: *„Дразниш ли се, когато ви наричат „бивши комунисти“?“*

КК: *„Кога се появи желанието ти да властваш?“*

КК: *„Какви мерки взимаш, за да не попаднеш в устата на лъвовете?“*

Станишев дава честни отговори, в които личи неговата почтеност и непрестореност. Това е малък фрагмент от един забележителен разговор, в който Кеворкян разгръща голямото си майсторство на телевизионен водещ.

Следователно идеята на Кеворкян да покани Борис Димовски за постоянен *художник карикатурист* на интервютата в рубриката „Гореща линия“ на „Всяка неделя“, който ги допълва и коментира чрез изразните средства на карикатурата, наистина е изключително творческо решение. Чрез големия талант на Димовски Кеворкян *приближава* медийния разговор до самия живот, поставя го в необичаен контекст – на *смехограмата / шаржа / иронията / пародията*.

Това необикновено творческо решение дава възможност на зрителя да се забавлява, кара го по време на разговора да *мисли и разсъждава* – и върху оригиналните въпроси на Кеворк, и върху интересните отговори на събеседника. Но и върху смисъла и посланията на карикатурите, които Димовски рисува в студиото на „Всяка неделя“ – *тук и сега*.

„Аз не бягам от никоя тема – споделя Димовски – от жените и секса до Бога и смисъла на живота. Човек не бива да се обляга само на едно бастунче. Винаги съм заявявал, че гледам и с лявото, и с дясното око“.

„Борис Димовски нямаше да успее – казва Кеворкян – *да нарисува повечето от днешните политикани – толкова е трудно да се открие нещо интересно в образите им, все едно да се опиташ да рисуваш течаща вода, при това мътна. Ако има някакъв сценарий за Прехода, той предвижда да не се чуват гласове като този на Борис Димовски.“* **(52)**

Ива Йолова представя някои мнения и оценки на известни личности за творческата работа на Димовски и неговата житейска философия:

– Йордан Радичков казва: „Ако оставим карикатурите и илюстрациите на художника само на хляб и вода, те ще живеят години наред, без ни най-малко да се отрази това на здравето им“. Животът на Димовски той оприличава на *брашнен чувал* – „Колкото и да го изтупва, все ще пуща по нещо, дори за всички наоколо да е скъперник“.

– Димитри Иванов признава, че завижда на коментаторските му способности: „Как може да се коментира толкова късо, толкова смешно, и в същото време – точно?“. **„Над мене – звездното небе, в мен – моралният закон“** е любимият житейски девиз на Борис Димовски, който заимства от Имануел Кант.

– Вестник „Култура“ през 2007 г., in memoriam, написа за Борис Димовски следното: „Иска се смелост да бъдеш непримирим. Още повече, когато съзнаваш, че въжделената мъдрост и ред са утопични. И когато рискуваш всичко заради една нарисувана свинска опашка в „Лютите чушки“ на другия съратник и бунтар – Радой Ралин. Но борбата си заслужава дори когато целта изглежда непостижима – поне в рамките на един човешки живот. Тази мъдрост ни завеща с творчеството си Борис Димовски. Защото призванието на карикатуриста е да буди. Неуморно. До последния си ден“.

„Сатирикът е разочарован романтик – споделя Димовски пред Ива Йолова. – Човек, за да издържи на дългото бягане, трябва да свикне на темпото и на товара отрано“. Сатирата в годините на прехода оприличава на „птичка, която чисти зъбите на крокодил“.

Но заедно с това сатирата неизбежно формулира своите нелеки въпроси, които изискват и нелеки отговори. Като художник карикатурист Димовски е наистина безстрашен, той не бяга от трудностите, винаги е готов на *челен удар с бокс право в челюстта*, който наистина получава заедно с Радой Ралин за „Люти чушки“ и нарисуваното от него прасе с подписа на Тодор Живков. И приема *хвърлената ръкавица* от Кеворкян да стане негов художник, който с изобразителното си перо да коментира разговорите в „Гореща линия“ на „Всяка неделя“. Сигурно не се е поколебал дори за миг, защото неговото кредо е творчески да предизвиква самия себе си. Преодолявайки всички и всякакви препятствия – естетически, битови, финансови, емоционални.

„Печалният образ“ *на смеха.* Неговите карикатури в **четвъртата ВН** често формулират много трудни въпроси, които изискват и много трудни отговори. Въпросите, които Димовски задава чрез своите карикатури, цялостно отразяват професионалните виждания на Кеворкян. Преди старта на четвъртото издание на ВН Кеворк синтезира творческото си кредо в отговорите на следните 12 въпроса **„Защо?“**:

Въпросът

„Защо?

е един от най-важните в журналистиката. Останалите са кога, как, по какъв начин и пр. *Простите въпроси обикновено водят до най-инте-*

ресните отговори, стига да се сетиш за тях в нужния момент. Само че това става много рядко…

Защо?

Защото (водещият) е бил прекалено зает със себе си. Или, което е по-честата практика, изобщо не слуша онова, което му говори събеседникът. Повечето така наречени тв водещи са глухи по рождение. Глухи за човека отсреща.

Защо?

В повечето случаи любопитството им е ампутирано. А любопитството движи нашия занаят. Плюс известна чувствителност...

Защо?

Ако взема назаем една фраза, казана по друг повод, телевизията днес е „някакво същество с блеснали очи, служещи на сляп господар“...

Защо?

Такива са днешните правила на играта. Наемната ръка в медиите е евтина, а и доста уплашена. Пък и доста млади наемници повече мечтаят да срещнат някое хвръкнало куче, отколкото да си губят времето да измъкват отговори от някой действително умен човек. Обаче летящи кучета рядко се срещат. А и умните хора, които остават все по-малко, гледат да стоят настрана...

Защо?

Трябва да се надвикват с нахалниците, а това не могат да си го позволят... „Всяка неделя“ ще следва своя си стандарт. Колкото и някои да се дразнят от нея... По-важното е аз да не я харесвам.

Защо?

*Защото най-добре знам какво е представлявала „Всяка неделя“. И освен това знам докъде трябва да стигне сега. Между другото, никога не съм харесвал изцяло това, което съм правил. Имало е случаи и след най-успешни емисии да хвърлям телефона по някого... Чарковете на сегашното предаване все още работят достатъчно добре... Затова излъчвам девиза на днешната „Всяка неделя“: **„Ние сме това, което сме били. Другите да се променят“**... Важното е обаче публиката да извади от паметта си истинския спомен за нашето предаване...*

Защо?

В нея („Всяка неделя“), както казва Копола в „Котън клуб“, случайни хора няма. Ако има случайни хора, те не са там... Нека си стоят там, където ги е заварил вятърът. И да се надяват, че легендата „Всяка неделя“ си отива. Това няма да стане.

Защо?

Защото е създадена и от още прекалено много хора, най-талантливите и способни личности на нацията, както и от десетки световни знаменитости…

Защо?

Когато тръгнеш да правиш телевизия, доста неща ти се пречкат из краката... Какво да обяснявам повече – живеем на малко пространство, обаче омразата е голяма. Все пак хубавото е, че малцина са истински болни от тази омраза. Затова – заобикаляй ги и давай напред.

Защо?

Защото, както е казано, „по-добре да се износваш, отколкото да ръждясваш“. **(53)**

БЕЛЕЖКИ

1. Авторските права върху карикатурите на Борис Димовски в рубриката „Гореща линия“ на „Всяка неделя“ (2002 – 2004) принадлежат на Кеворк Кеворкян и „Всяка неделя“. Шаржовете на Борис Димовски се публикуват безвъзмездно с писменото съгласие и разрешение на Кеворк Кеворкян, на когото изказвам благодарност.

2. Цит. по: **Липман, Уолтър.** Общественото мнение. София: ЛИК, 2001, с. 70.

3. Димовски, Борис. Не рисувам само с ръка... – В: ***Кеворкян, Кеворк.*** *Събеседник по желание.* София: Народна младеж, 1981, с. 97.

4. Пак там, с. 97 – 102.

5. Пак там.

6. Кеворкян, Кеворк. В мътилката на прехода. Истории за личности и буболечки. София: изд. „Захарий Стоянов“, 2018, с. 127.

7. Вж. **„Всяка неделя“**. Легендата и нейните герои. Том 2 (2003 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“; ИК „ТРУД“, 2005, с. 424 – 433.

8. Пак там, с. 424 – 433.

9. **Борисова, Евдокия.** Жанрове в медиите. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2018, с. 260.

10. Кеворкян, Кеворк. В мътилката на прехода…, с. 128.

11. Борисова, Евдокия. Цит. съч., с. 264.

12. Речник на чуждите думи. София: Атлантис, 1996, с. 116.

13. Oxford University Press, 2019.

14. Спасова–Дикова, Йоана. Шаржът и карикатурата – капани за неуловимия театрален живот. – *Достъпно на:* homoludens.bg, септември 2017, с. 118.

15. Пак там, с. 123.

16. По този въпрос вж. **Иванчева, Адриана.** Визуално-реторически аспекти на карикатурата в Италия през 19 век. Докторска дисертация, СУ „Св. Кл. Охридски“, 2019, с. 90.

17. Гилфойл, Дезмънд. Харизмата и нейният ефект. София: Кръгозор, 2004, с. 218.

18. Славов, Иван. Иронията в структурата на модернизма. София: Наука и изкуство, 1979, с. 8.

19. Пак там, с. 173.

20. Липман, Уолтър. Цит. съч., с. 71.

21. Зимел, Георг. За карикатурата. – В: ***Зимел, Георг.*** *Фрагментарният характер на живота.* София: ИК „Критика и хуманизъм“, 2014; Същото и в: портал „Култура“, 12.01.2015.

22. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1. (2002 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 86 – 102.

23. Пак там.

24. Тодоров, Цветан. Недовършената градина. Хуманистичната мисъл във Франция. София: Нов български университет, 2014, с. 234.

25. Спасова–Дикова, Йоана. Цит. съч., с. 123.

26. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 2…, с. 58 – 79.

27. Пак там.

28. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 436 – 453.

29. Пак там.

30. Паси, Исак. Смешното. София: Наука и изкуство, 1979, с. 5.

31. Вж. **Зимел, Георг.** Цит. съч.

32. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 159 – 163.

33. Пак там.

34. Пак там, с. 290 – 303.

35. Пак там.

36. Речник на чуждите думи…, с. 21.

37. Паси, Исак. Цит. съч., с. 66, 141 – 142.

38. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1…

39. Пак там, с. 275.

40. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 3…, с. 109 – 122.

41. Бахтин, Михаил. Въпроси на литературата и естетиката. София: Наука и изкуство, 1983, с. 271 – 272.

42. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 2…, с. 329 – 338.

43. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 3…, с. 688 – 701.

44. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 2…, с. 329 – 338.

45. Цит. по: **Спасова–Дикова, Йоана.** Цит. съч., с. 116 – 120.

46. Бахтин, Михаил. Цит. съч., с. 323 – 324.

47. Пак там.

48. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 2…, с. 329.

49. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 3…, с. 574 – 582.

50. Спасова–Дикова, Йоана. Цит. съч., с. 119.

51. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 220.

52. Кеворкян, Кеворк. В мътилката на прехода…, с. 130.

53. Кеворкян, Кеворк. 12 въпроса *Защо.* – Във: ***„Всяка неделя“.*** *Легендата и нейните герои.* Том 1 (2002 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“; ИК „ТРУД“, 2005, с. 186 – 192, курсив мой – М. П.

Седма глава

ВЪПРОСИТЕ – СЕМАНТИКА, МОРФОЛОГИЯ И НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЯ

Обхванат съм от носталгия по умността

Кеворк Кеворкян

1. МЕТОДИКА

Нормалният език започва да изглежда неясен

Кеворк Кеворкян

Кеворкян притежава редкия талант да води многобройни разговори с различни събеседници, от които „изважда" най-ценното – това, което предизвиква големия интерес на зрителя. В продължение на няколко десетилетия той създава телевизионна журналистика с много високо качество, която и днес остава медиен еталон. Умението му да задава въпроси на толкова различни събеседници, да намира точния въпрос за всеки конкретен събеседник, и днес остава ненадминато. Тази висока оценка е напълно заслужена, но е нужно да се аргументира и с научни факти от емпирични изследвания.

От значение е каква е семантиката и какви са основните послания на неговите въпроси във ВН, какъв е техният морфологичен строеж? Дали въпросите променят своето съдържание и морфология през годините и ако е така – кои са основните причини за тези промени? Ще потърсим научния отговор на тези въпроси с помощта на две емпирични изследвания.

В първото емпирично изследване е направен *морфологичен анализ* на **180 въпроса** на Кеворкян, обединени в **9 подборки** от негови интервюта във ВН в годините: **1980 – 1981 – 1982; 2002 – 2003 – 2004 г.; 2012 – 2013 – 2014 г. в рубриките „Събеседник по желание" и „Гореща линия"**, цитирани по негови авторски книги и по видеоархива на пре-

даването от: **2012 – 2013 – 2014 г.** Тези времеви отрязъци обхващат: **началото – средата – и финала** на ВН и дават възможност да се проследи развитието на въпросите в предаването. Как и доколко се променя тяхната *семантика и морфология*, по какъв начин се развива *невербалната комуникация* на водещия и неговите събеседници?

Въпросите на Кеворкян за всяка подборка се вземат от различни събеседници – по *възраст, пол, образование, социален статус, националност*. При интервюта с много интересни събеседници (Михаил Горбачов / Ахмед Доган / Горан Брегович / Любомир Левчев и др.) са включени по няколко въпроса от всеки отделен събеседник.

Второто емпирично изследване проследява развитието и промените в *невербалната комуникация* (на водещия и неговите събеседници) в отделни интервюта на Кеворкян в тези времеви периоди.

Следователно въпросите на Кеворкян в „Събеседник по желание“ и „Гореща линия“ емпирично се изследват като: *семантика, морфология и невербална комуникация*. И двете изследвания се основават на емпирична извадка, която няма представителен характер. Но избраните **180 въпроса** от три основни периода в развитието на ВН позволяват да се проследят някои важни тенденции в дългата медийна практика на Кеворкян да задава въпроси, да се уловят някои особености в неговото екранно поведение – чрез езика на невербалната комуникация.

Тези емпирични изследвания са първи по рода си в историческия прочит на ВН и дават възможност да се разгледа като предаване, което развива и налага в зрителския поглед **телевизионното интервю** – като важен журналистически жанр, в който се фокусират основните *постижения / личности / идеи / събития* на националната общност. Но и да се открои разбирането за много голямата роля на **телевизионния водещ** – за изграждане на *архитектониката на интервюто / подбора на събеседниците / качеството на въпросите / идейните послания към зрителите*. За определящата роля на телевизионния водещ за качеството на интервюто – като *въпроси / събеседници / отговори,* които представят не само „парче“ от телевизионната история, но и голям „отрязък“ от историята на българската национална душа.

Подборките от въпроси

Първото емпирично изследване се основава на непредставителна извадка от **180 въпроса,** които са избрани на случаен принцип – от интервюта на Кеворкян с известни и интересни събеседници. Всяка подборка

съдържа по **20 въпроса, взети от интервюта на Кеворкян в рамките на една година**, за да има сравнимост на техния обем и да се измери средният брой думи в един въпрос в годините, включени в наблюдавания период. Подборката от **20 въпроса** за всяка отделна година съдържа въпроси с различна дължина – от **5 до 20 думи** в един въпрос. Както и въпроси с различна съдържателна конструкция. Това позволява **броят на думите** в извадката от 180 въпроса да отговаря на техния различен морфологичен строеж в отделните години. Така относително точно може да се изчисли средно **колко на брой думи има** в един въпрос в рамките на всяка подборка, и сумарно – за цялата извадка от 180 въпроса. Получените научни резултати нямат представителен характер и се подчиняват на социологическите правила за стохастическа грешка от 1 до 3 %.

Основната изследователска задача е въпросите на Кеворкян да се разгледат и анализират в контекста на няколко основни тенденции:

– **Каква е семантиката и кои са водещите послания на въпросите?**

– **Доколко тяхното съдържание е съобразено със спецификите и особеностите на всеки събеседник?**

– **Каква е дължината на въпросите?**

– **Колко думи** средно съдържа изследваната съвкупност от 180 въпроса?

– **Колко думи средно съдържа един въпрос** в изследваната съвкупност – за всяка година, за 3 години и за целия наблюдаван период от 9 години?

– **Какви са количествените стойности на самостойните и несамостойните части на речта** във въпросите от изследваната съвкупност – за всяка година, за 3 години и за целия наблюдаван период от 9 години?

– Кои части на речта преобладават във въпросите за целия наблюдаван период?

– Кои части на речта преобладават във въпросите за всяка година и за 3 години?

– **Как се развива невербалната комуникация** в поведението на водещия и неговите събеседници – по отношение на вестемите, кинесиката и невербалната вокализация?

– Какъв е комуникативният ефект на въпросите на водещия, отразен в отговорите на всеки събеседник?

Тази методика позволява да се изследва **семантиката и морфологията** на въпросите на Кеворкян във ВН – в различни години и отделни периоди на предаването. Какви промени настъпват при вербалната реч на водещия и нейните невербални елементи? Доколко е вярна тезата на

Кеворкян, че за няколко десетилетия живот на ВН не е повторил (като морфологична структура) нито един въпрос, че неговите въпроси са оригинални за всеки отделен събеседник?

Преди всичко нека разгледаме основните подборки от въпроси и събеседници, към които те са отправени.

2. ВЪПРОСИ

Питай, питай – но по трудния начин.
Винаги идва времето на истинската дума

Кеворк Кеворкян

Първата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена по неговата книга „*Събеседник по желание*“ (София, изд. „Народна младеж“”, 1981) и се отнася за периода **1980 г.**

На големия писател **Николай Хайтов** Кеворк задава въпроса: „*От всичко, което сте създали, кое цените най-високо?*“ **(1 въпрос)**. Отговорът е необичаен: „Какво да ви кажа? Имам една едноактна пиеса „Кучета“, която най ми харесва…“.

Голямата филмова актриса **Невена Коканова** Кеворкян провокира с финалния въпрос: „*Ако за момент забравите всичко онова, което сте направили в киното и в театъра, какво бихте искали да направите от днес, от тази вечер нататък?*“ **(2 въпрос)**. Отговорът е забележителен: „Пак същото“.

На великата българска поетеса **Елисавета Багряна** Кеворк задава въпроса: „*Кой момент от живота ви бихте искали да върнете обратно, ако това изобщо е възможно?*“ **(3 въпрос)**. На което получава мъдър отговор: „Не бих искала да върна никой. Тъй както съм го изживяла, така нека си остане…“.

На големия поет **Любомир Левчев** Кеворкян задава донякъде неудобния въпрос: „*Какво ще мислите за онзи читател, който ви каже, че не харесва вашите стихове?*“ **(4 въпрос)**. На който получава много искрен отговор: „Просто той има право...“.

Към големия актьор **Георги Парцалев** Кеворкян отправя въпроса: „*Какъв човек сте в живота – весел, тъжен, мрачен?*“ **(5 въпрос)**. Отговорът е необичаен: „Тъжен…“.

На кинорежисьора **Вело Радев** Кеворкян задава въпроса: „*Сега искам да ви върна към първия ви филм, как виждате разликата между първия*

си филм и последния?“ **(6 въпрос)**. На което получава дипломатичен отговор: „Нека оставим това на критиците“.

На народния лечител **Петър Димков** водещият задава въпроса: „*Кой е най-важният съвет, в най-късото изречение, който бихте могли да ни дадете?*“ **(7 въпрос)**. Отговорът е достоен: „…Пазете вътрешната си чистота“.

На кинорежисьора **Иван Андонов** водещият задава въпроса: „*Кога решавате, че времето е достатъчно, за да прецените един ваш филм или една роля?*“ **(8 въпрос)**. На който получава творчески отговор: „Различно е. Няма определено време, в което узрявам, за да преценя със сигурност това, което съм направил“.

На оперната певица **Райна Кабаиванска** Кеворкян задава твърде философския въпрос: „*Вие прекарвате повечето от времето си на сцената, сред един измислен свят. Това не ви ли пречи да видите действителния свят наоколо в същинските му измерения?*“ **(9 въпрос)**. На който тя отвръща с цитат от Оскар Уайлд.

На харизматичния актьор **Стефан Данаилов** Кеворк задава въпроси, свързани с неговата медийна популярност: „*Популярността не прави ли човека малко егоист? Мислите ли, че популярността помага на един човек да се опознае по-добре?*“ **(10 въпрос)**. И получава поучителен отговор: „Популярността доведе дотам – да се наблюдавам“.

На писателя **Веселин Андреев** Кеворкян задава много личния въпрос: „*Не се ли чувствате понякога самотен при писането на книгите си?*“ **(11 въпрос)**. На което получава искрен отговор: „Вижте, писателят винаги е самотен в работата си“.

На майстора на карикатурата **Борис Димовски** Кеворкян задава дяволития въпрос: „*Каква е тогава вашата рецепта за карикатурата?*“ **(12 въпрос)**, съзнавайки, че такава рецепта всъщност няма. Такъв е и отговорът: „Ако можех да давам рецепти, щеше да бъде добре“.

Към поета **Павел Матев** Кеворкян отправя екзистенциалния въпрос: „*Но на един поет тъжните или веселите минути са необходими повече?*“ **(13 въпрос)**. Отговорът е донякъде парадоксален: „Сериозните минути“.

На академик **Благовест Сендов** Кеворкян задава необичайния въпрос: „*А възможно ли е да се създаде математически модел на човека? Пази боже...*“ **(14 въпрос)**. На което известният математик, за негов ужас, отговаря утвърдително.

На поетесата **Блага Димитрова** водещият задава въпроса: „*Как според вас човек може да остане верен на себе си?*“ **(15 въпрос)**. И получава

достоен отговор: „Чрез самоотказ, самоотказ от облаги, от бързо преуспяване, от много сладки неща".

Към писателя **Богомил Райнов** Кеворкян отправя въпрос за самооценка и размишления: „*Нека поговорим за изминалото време, пред какви въпроси ви изправя то? Виждате ли истинската цена на пропуснатите шансове и възможности?*" **(16 въпрос)**. И получава изпълнен с мъдрост отговор: „Виждам цената на изгубеното време".

На генералния директор на БТ **Иван Славков** Кеворк задава провокиращия въпрос: „*Кое е все пак най-глупавото нещо, което сте чули за Телевизията?*" **(17 въпрос)**. И получава много смислен отговор: „Всяка крайна оценка е глупава".

На художника **Светлин Русев** Кеворк задава объркващия въпрос: „*Какво научихте все пак от рисуването?*" **(18 въпрос)**. Отговорът е изненадващ: „...Струва ми се, че се научих да мисля".

На големия писател **Йордан Радичков** Кеворкян задава въпроса: „*А какви са шансовете на писателя във времето, в идващото време?*" **(19 въпрос)**. И получава философски отговор: „Писателят е като разграден двор, не воюва и не се бие, за да победи. Той излиза разоръжен и оголен…".

Към оперния бас **Николай Гяуров** Кеворкян отправя не дотам деликатния въпрос: „*А има ли роли, които вече не искате да изпълнявате?*" **(20 въпрос)**. На което получава искрен отговор: „Има такива, които не искам, има и такива, които не мога...".

Въпросите на Кеворкян са много интересни, необичайни, те са осмислени и съобразени с творческата „мяра" на всеки конкретен събеседник. Основната им цел е да предизвикат творческата природа на събеседника и той да започне да мисли, говори и импровизира в студиото.

Събеседникът получава (преди ВН) въпросите на зрителите, по които има възможност да се подготви. Но не зная Кеворкян предварително да е давал своите авторски въпроси на събеседника, защото така би лишил разговора от неговата неподправена искреност. Ето защо още в първата година на предаването и „Събеседник по желание" възниква известен страх и респект от водещия, който може (и често го прави) да изненада своя събеседник с оригинален въпрос, който провокира творческото му въображение. През цялото съществуване на ВН Кеворкян ясно показва на националната аудитория, че той се състезава най-вече със себе си, със своя творчески потенциал и възможности на телевизионен водещ. От началото до края на ВН той убедително печели това най-тежко състезание.

Тези наблюдения много точно улавят голямото майсторство на Кеворкян – всеки телевизионен разговор да е изцяло естествен и непринуден, което означава – зрителят да не усеща дългата предварителна работа на водещия. Умението му да разговаря уважително и човешки със събеседника, да създава атмосфера на искреност и духовна съпричастност, всякога да успява да разтвори неговата душа, наистина е рядка дарба. Но тази дарба нямаше да се развие без огромната и упорита работа на Кеворкян върху себе си, без волята да усъвършенства своята творческа натура и нейните възможности. Неговият безспорен медиен успех се дължи на *голямата му дарба да разговаря естествено, стойностно и непринудено* с всякакви събеседници. Но и на *желязната му самодисциплина* неуморно да работи, да развива своите знания и журналистически умения, никога да не мисли, че е стигнал „върха“ на професията.

Втората подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена по неговата книга „*Събеседник по желание. Книга втора*“ (София, изд. „Народна младеж“, 1983) и се отнася за периода **1981 г.**

На великата **Стоянка Мутафова** Кеворк задава интересния въпрос: „*Никога не ви ли е омръзвала играта?*“ **(1 въпрос)**. Ето част от отговора: „Не мога да кажа, че ми е омръзнала. Даже се настървявам все повече и повече…“. Което напълно се доказва в изминалите десетки години от това интервю. И още един въпрос: „*Какво не можахте да разберете от театъра?*“ **(2 въпрос)**. Отговорът: „Много неща, но мисля, че все пак съм разбрала най-важното – и театърът, както всичко друго, се променя“.

На актьора **Никола Анастасов** Кеворкян задава въпроса: „*На кого завиждахте през тези години?*“ **(3 въпрос)**. И част от отговора: „На най-добрия ми и скъп приятел Гришата Вачков съм му завиждал, че още от първия ден на ВИТИЗ беше наясно със себе си…“. И още един психологически въпрос: „*На кого искате да се доказвате всеки път?*“ **(4 въпрос)**. И аналогичен отговор: „Преди всичко на себе си…“.

Великия **Георги Калоянчев** Кеворкян провокира с въпроса: „*Интересно ли ви е все още да играете?*“ **(5 въпрос)**. Ето и част от отговора: „Не ми омръзва, много ми е приятно…“. И един закачлив въпрос: „*Имате ли случаи, в които сцената да ви е била противна?*“ **(6 въпрос)**. Отговорът е искрен: „Нямам такива случаи…“.

Към кинорежисьора **Рангел Вълчанов** Кеворкян задава интересния въпрос: „*Кога разбрахте, че победеният ви е по-симпатичен?*“ **(7 въпрос)**. Ето и част от отговора: „Ами от собствената ни младост още…“ И още

един въпрос: *„Какво ще кажете, ако хората не разберат, че сте постоянно привързан към една истина?“* **(8 въпрос)**. Отговорът е по *„кройката“* на самия Вълчанов: „Като че ли вече не се интересувам какво мислят хората. Човек е безпомощен в такива случаи“.

Към патриарха на българското кино **Захари Жандов** Кеворкян задава въпроса: *„За какво употребихте първия метър кинолента?“* **(9 въпрос)**. Отговорът всъщност разказва историята на българското кино: „…И в един момент от дружеството за 16-милиметрови неми научни филми „Финалко“ ме поканиха да довърша един документален филм за Мальовица. Ей така, без пари, просто защото отивах там…“. И един творчески въпрос: *„Кога получихте истинско самочувствие в киното?“* **(10 въпрос)**. Отговорът е типичен за всеки голям творец: „Аз и сега нямам самочувствие, дори не я обичам тази дума…“.

Големия сатирик **Радой Ралин** Кеворкян шеговито пита: *„…Какво бихте отлагали цял живот?“* **(11 въпрос)**. И получава екзистенциален отговор: „Ако човек може да отложи смъртта, би било хубаво…“. И още един интересен въпрос: *„Сатирата не се ли ражда от някакво разочарование?“* **(12 въпрос)**. И отговорът: „Напротив, сатирата е най-голямата надежда, най-голямата надежда“.

Писателя **Георги Мишев** Кеворкян заинтригува с въпроса: *„Какво бихте искали да повторите в този живот?“* **(13 въпрос)**. Отговорът е донякъде категоричен: „Всъщност, да ви кажа откровено, аз не искам втори дубъл…“. И още един интересен въпрос: *„Какво всъщност губи един градски човек?“* **(14 въпрос)**. Отговорът е по мярата на самия Мишев: „Най-пагубно за него е отдалечаването от природата“.

Към певицата **Лили Иванова** Кеворкян задава въпроса: *„Вие сте ми казвала, че трябва да побеждавате непрекъснато?“* **(15 въпрос)**. Отговорът се доказва през десетилетията: „И винаги побеждавам!“. И още един въпрос за душата: *„А какъв съвет давате най-често на себе си?“* **(16 въпрос)**. Отговорът е любопитен: „Смятам, че той е излишен. Все пак – да не се главозамайвам!...“.

Към драматурга **Иван Радоев** Кеворкян отправя въпроса: *„Какво очаквате от времето? Накъде е отправено окото ви?“* **(17 въпрос)**. Отговорът е по своему философски: „…Но на мен ми се ще все повече да забелязвам в нашето време това, което аз си представям…“. И още един необичаен въпрос: *„А бихте ли се ангажирали с нещо до гроб?“* **(18 въпрос)**. Ето и част от също толкова необичаен отговор: „Много е зловещ въпросът! Бих се ангажирал с едно изключително търпение и с една изключителна веселост...“.

На известния актьор **Константин Коцев** Кеворкян задава неудобния въпрос: „*Вие не сте ли ходатайствали за някого?*“ **(19 въпрос)**. На който получава категоричен отговор: „Не, никога“.

На майстора на анимацията **Тодор Динов** Кеворкян задава шеговития въпрос: „*Представяте ли си как ще се чувства Маргаритката между тримата глупаци?*“ **(20 въпрос)**. Става дума за героинята Маргаритката от едноименния филм на Тодор Динов, а тримата глупаци са от известната поредица на Доньо Донев. Отговорът също е шеговит, ето част от него: „Ами как, сигурно като четвърти глупак!...“.

Третата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена по неговата книга „*Събеседник по желание. Книга трета*“ (Пловдив, изд. „Христо Г. Данов“, 1987) и се отнася за периода **1982 г.**

На актрисата **Таня Масалитинова** Кеворкян задава въвеждащия въпрос: „*Усмихвате ли се често?*“ **(1 въпрос)**. И получава много импулсивен отговор: „Много! Такъв ми е характерът“.

Към спортистката **Ваня Войнова** той задава финалния въпрос: „*За какво бихте разменили всичките си златни медали?*“ **(2 въпрос)**. Отговорът е достоен за спортист от такъв ранг: „Щастието не е в наградата за доблест, а в самата доблест!“.

На актьора **Васил Михайлов** Кеворкян изненадващо задава философския въпрос: „*Бързо ли минава за вас времето?*“ **(3 въпрос)**. Отговорът е типичен за един актьор: „Само когато работя…“.

На писателя **Слав Христов Караславов** водещият задава въпроса: „*А какво може да ви нарани най-лесно?*“ **(4 въпрос)**. Отговорът е искрен: „Не обичам да бъда лъган“.

Към поетесата **Лиляна Стефанова** Кеворкян отправя въвеждащия въпрос: „*Нека се опитаме да видим малката Лиляна Стефанова – какво представляваше тя?*“ **(5 въпрос)**. Отговорът е биографично точен: „Дете на един краен софийски квартал“.

Въвеждащият въпрос на Кеворк към театралния режисьор **Вили Цанков** е: „*Кой беше най-трудният ви момент в досегашния ви живот?*“ **(6 въпрос)**. Отговорът е по човешки правдив: „Докато се установя на тази професия“.

Към поета **Александър Геров** Кеворкян отправя въпроса: „*Кое човешко качество цените най-високо?*“ **(7 въпрос)**. Отговорът е ясен: „Смелостта. Какво друго може да се цени повече?“.

Поетесата **Станка Пенчева** той пита: „*Кога написахте първото си стихотворение?*“ **(8 въпрос)**. Отговорът е донякъде философски: „Важ-

ното е не кога си започнал да пишеш стихове. По-тежкият въпрос е защо си продължил да пишеш…“.

Към поета **Недялко Йорданов** Кеворк отправя въпроса: „*А кой ви направи всъщност поет?*“ **(9 въпрос)**. Отговорът е философски: „Ах, кой знае това. Никой не може да каже…“.

На оперната прима **Елена Николай** Кеворкян задава творческия въпрос: „*Познавате ли веднага хубавия глас?*“ **(10 въпрос)**. На който получава също творчески отговор: „А, веднага, още от първите ноти. Щом отвори уста, аз вече знам каква система на учене е имал този певец“.

Към **Константин Илиев** Кеворкян задава въпроса: „*А какво може да раздели хората в света на музиката?*“ **(11 въпрос)**. Отговорът е искрен: „Само едно нещо – талантът!“.

На големия учен микробиолог **Румен Цанев** той задава екзистенциалния въпрос: „*Разбирате ли по-добре света, човека и себе си след всичко онова, което знаете?*“ **(12 въпрос)**. И получава безпощадно верен отговор: „Не съм сигурен. Много неща знаем и колкото повече узнаваме, виждаме колко сложно и чудно е устроена живата материя“.

Писателя **Генчо Стоев** Кеворкян пита: „*Не съжалявате ли понякога за някои от пътищата, които сте изминали?*“ **(13 въпрос)**. Отговорът е на истински писател: „Съжалявам само за някои колебания, за някои препъвания по пътищата. За самия път никога не съжалявам“.

На писателя фантаст **Любен Дилов** водещият задава подчертано творчески въпрос: „*Кое най-много убива въображението?*“ **(14 въпрос)**. И получава творчески отговор: „Стереотипите на делничния живот, понякога и лошото възпитание. И догмите!“.

На големия учен **Азаря Поликаров** Кеворкян задава въпроса: „*След приблизително четиридесет години работа върху трудовете на Айнщайн откривате ли все още нещо ново за себе си?*“ **(15 въпрос)**. Отговорът е по философски ясен: „И не само аз, струва ми се, че цялата наука открива…“.

Към певеца на оперетата **Видин Даскалов** той отправя въпроса: „*Как се спасявате от инерцията?*“ **(16 въпрос)**. Отговорът е: „Струва ми се, че се отнасям доста критично към работата си“.

На кинорежисьора **Людмил Кирков** Кеворк задава парадоксалния въпрос: „*Обиждало ли ви е киното?*“ **(17 въпрос)**. И получава искрен отговор: „Никога. Напротив, доставяло ми е радости“.

Треньорката по художествена гимнастика **Нешка Робева** Кеворк пита: „*Какво общуване предпочитате – гладкото или със сблъсъци?*“ **(18 въпрос)**. Отговорът е очакван: „Не може да има при нас гладко общуване, защото в залата са събрани изключително силни характери“.

Към актрисата **Леда Тасева** Кеворкян се обръща с въпроса: *„Коя от ролите ви е най-близка до сърцето ви?“* **(19 въпрос).** Отговорът е извън всяко съмнение: „Мод – в телевизията. А изобщо в театъра – Жана д'Арк от „Чучулигата“ на Ануи“.

Писателя сатирик **Мирон Иванов** той пита: *„Кога обръщате една въпросителна в удивителна?“* **(20 въпрос)**. И получава забавен отговор: „По-скоро се занимавам с обратното – и това, изглежда, е същината на нашия занаят“.

Кеворкян през годините неизменно запазва интелектуалната дълбочина и провокативност на въпросите и така създава собствен бранд за качествена тв журналистика. Обикновено на един събеседник съумява да зададе няколко оригинални въпроса, които често се намират в полето на творческата провокация. Но тя е на космическо разстояние от днешната телевизионна агресия, постигнала своя върховен израз например в *„Биг Брадър“*.

Четвъртата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена по неговата книга *„Всяка неделя. Легендата и нейните герои. 2002“* (София, изд. „Захарий Стоянов“, Изд. къща „ТРУД“, 2005) и се отнася за периода **2002 г.**

Към (тогава) председателя на Народното събрание **проф. Огнян Герджиков** Кеворкян отправя въпроса: *„Имате ли сериозни врагове? Едър калибър?“* **(1 въпрос)**. На което получава дипломатичен отговор: „Надявам се да не са много…“. И още един въпрос: *„Любимият ви афоризъм?“* **(2 въпрос)**. Отговорът е: „Злоба има за всички, любовта не достига“.

Големия български писател **Йордан Радичков** закачливо пита: *„А какво стана с рибената кост?“* **(3 въпрос)**. Отговорът е по радичковски: „Ами там си стои…“. В предишно интервю пред Кеворк Радичков казва, че „в гърлата ни е заседнала една рибена кост“.

На (тогава) председателя на ВС на БСП **Сергей Станишев** Кеворкян задава въпроса: *„Кои игри в политиката смяташ за непозволени?“* **(4 въпрос)**. Отговорът е точен: „Ударите под пояса…“. И още един въпрос: *„В крайна сметка от кого и от какво искаш да се разграничиш?“* **(5 въпрос)**. И отговорът: „Аз не търся разграничаване от някого“.

На бившия президент на СССР **Михаил Горбачов** той задава философския въпрос: *„Някои казват, че историята е добросъвестен лъжец – тази ли фраза предпочитате, или другата – че историята е съд?“* **(6 въпрос)**. Отговорът също е философски: „Много важна е една друга фраза – „Историята ни учи на това, че на нищо не ни учи“. И поредица от

още няколко интересни въпроса от това знаменито интервю: „*Религиозен човек ли сте?*“ **(7 въпрос)**; „*Доволен ли сте от съдбата си?*“ **(8 въпрос)**; „*Можеше ли всичко да се развие по друг начин?*“ **(9 въпрос)**; „*Вие запазвате империята, геронтокрацията, Варшавския договор, соцлагера – какво щеше да се случи тогава?*“ **(10 въпрос)**; „*Никога ли страхът не ви е подвеждал?*“ **(11 въпрос)**; „*От коя своя слабост сте се пазели най-много?*“ **(12 въпрос)**; „*Искам да резюмираме нещо важно – същността на комунизма ли искахте да промените, или образа му?*“ **(13 въпрос)**. На всички тези въпроси Горбачов формулира ясни и достойни отговори.

На първия демократично избран президент **Жельо Желев** Кеворк задава въпроса: „*Кои са комплексите на прехода?*“ **(14 въпрос)**. И получава честен отговор: „Един от най-неприятните е натегачеството, преувеличенията, пренаписването на биографии“.

На тв водещия **Слави Трифонов** Кеворкян задава въпроса: „*Том Кланси, знам, че го четеш, казва на едно място, че най-уязвимата част от човека е собствената му представа за себе си. Как е в твоя случай? Кой навива часовника ти? Въпросът е – какво правиш, за да не заспиш от успеха си?*“ **(15 въпрос)**. Отговорът по същество заобикаля въпроса: „Не мога да дефинирам какво означава успехът, особено в нашата страна“.

На (тогава) главния секретар на МВР **Бойко Борисов** Кеворк задава въпроса: „*Какво е адът според теб?*“ (**16 въпрос**)**.** Отговорът е леко шеговит: „Не съм бил още там. Ако някога отида, ще ти се обадя оттам...“.

Поета сатирик **Радой Ралин** водещият пита шеговито: „*Какво става с породата на литературните разсилни?*“ **(17 въпрос)**. Отговорът е убийствено точен: „Всички хукнаха да правят далавери“.

На филмовия режисьор **Андрей Кончаловски** Кеворк задава въпроса: „*Американските филми са като „замразена храна“. Така ги наричате вие?*“ **(18 въпрос)**. На което той отговаря: „Има различни филми. В Холивуд по принцип са такива. Но американското кино не е Холивуд…“.

На ангелогласния певец **Андрея Бочели** Кеворкян задава въпроса: „*Кое е най-прекрасното нещо на света?*“ **(19 въпрос)**. И получава необичаен отговор: „Но в абсолютен смисъл най-хубавото нещо е добротата“.

Към руската журналистка **Анна Политковская** той задава въпроса: „*Русия в крайна сметка не може или не иска да се отърве от проблема Чечения?*“ **(20 въпрос)**. Отговорът е: „Чеченският проблем и проблемът за тероризма, все пак това не е едно и също нещо“. И още: „Работата е там, че методите, които бяха приложени по време на Втората чеченска война по отношение на населението там, всъщност репродуцират тероризма…“.

При това, нека погледнем истината в очите, главатарите на терористите са на свобода".

Петата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена от книгата *„Всяка неделя. Легендата и нейните герои. 2002"* (София, изд. „Захарий Стоянов", Изд. къща „Труд", 2005) и се отнася за периода **2003 г.**

Към **Нешка Робева** Кеворкян отправя твърде провокативния въпрос: *„Кои са крокодилите?"* **(1 въпрос)**. И получава също провокативен отговор: „Най-големият крокодил съм си аз".

На (тогава) главния прокурор **Никола Филчев** Кеворк задава въпроса: *„А усещаш ли се мразен?"* **(2 въпрос)**. Отговорът си струва: „Не бих казал. Не. Хората сме различни".

На (тогава) вицепремиера и министър на икономиката **Николай Василев** Кеворк задава неудобния въпрос: *„Какви са дефицитите ти?"* **(3 въпрос)**. И получава точен отговор: „Не успявам добре да обяснявам това, което правя".

Големия майстор на карикатурата **Борис Димовски** водещият пита: *„Между другото, кои са хората с набити номера? Имаше един такъв афоризъм?"* **(4 въпрос)**. На което Димовски в своя парадоксален стил отговаря: „...Абе безлични хора. И те пожелаха анонимно да живеят още в парламента".

Към поета **Любомир Левчев** Кеворк е силно провокативен: *„Имал ли си желание да си направиш пластична операция?"* **(5 въпрос)**. Левчев схваща въпроса буквално, така и отговаря: „Не, честна дума, не. Като голям компромис смятам това, че се съгласих да ми сложат малко пудра тука". А всъщност водещият изяснява в следващите въпроси, че има предвид как Левчев може да се скрие от преследвачите на миналото. Това интервю е показателно от гледище на градацията на серия интересни въпроси, които отговарят на духовния ръст на този събеседник: *„А времето какви въпроси изсипа в чинията ти?"* **(6 въпрос)**; *„Кой ще открадне България, мислил ли си върху това?"* **(7 въпрос)**; *„Какво е обида за окото ти?"* **(8 въпрос)**; *„Какво искаш да кажеш с фразата: „И хлябът се пребоядиса"?"* **(9 въпрос)**.

На учения философ **Николай Василев**, по повод негова поетична стихосбирка, Кеворкян задава въвеждащ философски въпрос: *„Имаш едно стихотворение „Антиперспектива" – антиперспективата, която откриваш днес?"* **(10 въпрос)**. Отговорът също е философски: „Непрекъснато се изкачваме по едни стълби, които обаче слизат надолу".

На актьора **Мариус Куркински** водещият задава претенциозния въпрос: *„Чувствал ли си се като затворен в консерва?“* **(11 въпрос)**. Отговорът също е претенциозен: „Не, напротив. Чувствал съм се винаги като в отворена консерва“.

Българския художник **Никола Манев**, който дълги години живее в Париж, Кеворк провокира с въпроса: *„Не преувеличаваш ли малко в опита си да чирпанизираш Париж?“* **(12 въпрос)**. Отговорът е искрен: „Сигурно преувеличавам“.

На финансовия министър **Милен Велчев** той задава неудобния въпрос: *„Любимите ти думи вероятно са яхта и оставка?“* **(13 въпрос)**. Отговорът е по своему изчерпателен: „Далеч не. Може би се състезават за обратната чест – за най-малко любимите думи“.

На лидера на ДПС **Ахмед Доган** Кеворкян задава въвеждащия въпрос: *„За Костов ти си проклятие. Той какво е за тебе?“* **(14 въпрос)**. Отговорът е мъдър: „За него аз бях проклятие и тогава му отговорих: „Да, проклятие съм за всяка тоталитарна и авторитарна власт като неговата?“. За мен Костов е една трагична личност…“. Това интервю с Ахмед Доган е особено интересно, в него има поредица от остроумни, провокативни и твърде неудобни въпроси. Малка част от тях: *„Възможно ли е един сериозен политик да е сърдит на народа си, понеже не го разбирал?“* **(15 въпрос)**; *„Кои бяха хората с визия през годините на прехода?“* **(16 въпрос)**; *„Кой е господарят на клиентелата?“* **(17 въпрос)**; *„Напълно ли си искрен, когато казваш „България над всичко“?“* **(18 въпрос)**; *„Коя е най-актуалната идея на твоя кумир Левски днес?“* **(19 въпрос)**; *„Кой е първият закон на Доган за политиката?“* **(20 въпрос)**.

След 2000 г. интервютата на Кеворк стават по-дълги и по-цялостни. Въпросите стават по-философски, в тях се отлагат житейската мъдрост и големият професионален опит на водещия. Някои въпроси към различни политици понякога са остри, полемични, дори неудобни. Те отразяват политическите страсти и пристрастия на водещия, който е ярка полемична натура.

Колкото и голяма да е предварителната подготовка на Кеворкян като водещ, неговите авторски въпроси се раждат в *„глаголната температура“* на живия разговор. Съществена част от тях са продукт на неговия интелект, талант и голям телевизионен опит за вербална импровизация. Да намериш точната фраза – по мярката на конкретния събеседник – в точното време и място, да предизвикаш неговия искрен отговор – това са безспорни постижения на качествената телевизионна журналистика, съизмерими със световни образци в създаването на телевизионни ин-

тервюта – като Лари Кинг например. Телевизионната журналистика у нас продължава да се бори с тежката сянка на Кеворкян.

Шестата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена по книгата: *„Всяка неделя". Легендата и нейните герои. Том 3"* (София, изд. „Захарий Стоянов", Изд. къща „ТРУД", 2005) и се отнася за периода **2004 г.**

В първата част на прочутото интервю на Кеворкян с **Лили Иванова и Слави Трифонов,** когато Лили иска от Кеворк 100 хил. долара, за да говори заедно със Слави в студиото, той задава на Лили въпроса: *„Знаеш ли, един казваше, че тайната на щастието е в доброто здраве и в лошата памет?"* **(1 въпрос)**. На което Лили отговоря: „Аз мисля, че тайната на щастието всъщност е в твоята добронамереност, в твоята душевна чистота".

На **Слави Трифонов** Кеворкян задава екзистенциалния въпрос: *„Кой човек е омразен за тебе?"* **(2 въпрос)**. Отговорът е по мярка: „Страхливецът". И още един въпрос: *„Страхът ти какъв е?"* **(3 въпрос)**. Отговорът е забележителен: „Много страхове имам… От самотата ме е страх със сигурност, не ме е страх да си го призная".

На **отец Христофор Събев** той задава въпрос, който се отнася за ранните години на прехода*: „А кои бяха политическите хакери?"* **(4 въпрос)**. Отговорът е точен: „Тези, които служеха на двама господари…". И още един любопитен въпрос: *„Имаш ли комплекс от това, че те изтласкаха от политиката?"* **(5 въпрос)**. Отговорът е отрицателен: „Не, напротив…".

На руския академик уфолог **Владимир Ажажа** Кеворк задава въпроса: *„А какво е било отношението на КГБ към НЛО?"* **(6 въпрос)**. Отговорът е изпълнен с ирония: „КГБ бе сформиран по времето на СССР. Него го интересуваше всичко – от цвета на връзките за обувките до НЛО". И още един различен въпрос*: „Интересно ми е как обяснявате расовата непримиримост, верските конфликти и имат ли те връзка с НЛО?"* **(7 въпрос)**. Отговорът е парадоксален: „Според моята концепция човек няма никакво отношение към маймуната".

На руския академик **Анатолий Акимов** водещият задава въпроса*: „Извънземните цивилизации владеят ли торсионните технологии?"* **(8 въпрос)**. Отговорът не може да е друг, освен дискусионен: „Торсионните полета притежават съвсем уникални свойства, много от които са абсолютно необичайни…". И още един въпрос: *„Вие казвате, че съдбата на човека може да бъде прочетена в торсионните полета?"* **(9 въпрос)**. И отговорът: „Не се съмнявам, че някога ще можем да правим това, дори и технически".

На гадателката **Вера Кочовска** Кеворкян задава въпроса: *„Може ли да се каже, че ти живееш един живот заедно с мъртвите?“* **(10 въпрос)**. И отговорът: „Искам да ти кажа нещо, от тоя екран… аз съм жива сред мъртвите, мъртва сред живите“.

На (тогава) главния прокурор на РБългария **Иван Татарчев** водещият задава въпроса: *„Не прекланяш глава пред никого?“* **(11 въпрос)**. Отговорът си заслужава: „Това е вярно и се гордея с това си качество“.

На бившия главен секретар на СДС **Христо Бисеров** Кеворк задава въпроса: *„Разговарям с всесилния бивш главен секретар на СДС и – няма да се сърдиш, ако го кажа – най-видния политически самоубиец?“* **(12 въпрос)**. Отговорът също е леко ироничен: „Когато това го каже Кеворкян, звучи убедително“.

На (тогава) председателя на ДПС **Ахмед Доган** и известния композитор **Горан Брегович** в уникално общо интервю Кеворкян задава въпрос на ***АД***: *„От музиката на Брегович става ли ясно какво има в балканската душа?“* **(13 въпрос)**. **Ахмед Доган:** „Поне аз я усещам. Г-н Брегович потърси основата, която обединява всички балкански народи. Винаги съм го приемал като творец на заедността на Балканите“. Въпрос на водещия към ***ГБ***: *„А според тебе, Горане, какво има в балканската душа?“* **(14 въпрос)**. **Горан Брегович**: „Аз, разбира се, съм балканец и когато искам да слушам музика, отивам в кафаната“. **Ахмед Доган** той провокира с въпроса: *„А ти какъв се усещаш?“* **(15 въпрос)**. Отговорът е по-скоро философски: „По принцип би било глупаво хомо балканикус, балканският човек, да се възприема като чист вид или като представител на някаква чиста раса или чист етнос... И според мен именно тук се поражда, в отношението към другостта, към различието, поражда се основата на заедността“. **Горан Брегович** Кеворк провокира с въпроса: *„Това понятие заедност не е ли най-невъзможното всъщност на Балканите, в крайна сметка?“* **(16 въпрос)**. Отговорът на Брегович е интересен: „Историята показва, че когато средата съществува, това е възможно…“. Към **Ахмед Доган** той задава философския въпрос: *„Какво остана под развалините на българския преход?“* **(17 въпрос)**. Отговорът също е философски: „Оставихме там омразата, противопоставянето... Всъщност това беше и най-трудното – да загърбим омразата към другия, независимо как го виждаме другия. Ние просто направихме всичко възможно да затворим страницата на омразата, на противопоставянето“. И още един въпрос към **Ахмед Доган**: *„Кое определение за Балканите е по-обидно – барутен погреб, заден двор, имаше и санитарен пояс?“* **(18 въпрос)**. Отговорът на **АД** е лесен за отгатване: „Всичките са обидни…“.

На американския писател **Дейвид Балдачи** Кеворкян задава въпроса: *„В твоя случай, при какви обстоятелства мечтата ти да станеш писател, щеше да остане само, както ти казваш, „проблясък в уморен взор"?"* **(19 въпрос)**. Отговорът е подкупващо искрен: „Когато започнах да пиша, не очаквах, че това ще стане мое поприще, с което да си печеля хляба".

На американския учен и политолог **Ноам Чомски** водещият задава въпроса: *„Сюзън Зонтаг беше казала, че Америка не трябва да бъде само силна. Каква слабост може да си позволи Америка?"* **(20 въпрос)**. Отговорът е философски точен: „Американската военна сила е слабост на САЩ и нещо особено вредно за американския народ...".

Седмата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена от негови интервюта, публикувани на сайта на „Всяка неделя" в рубриките *„Събеседник по желание"* и *„Горещият стол"*, и се отнася за периода **2012 г.**

На великата оперна прима **Райна Кабаиванска** (16.09.2012) той задава интересен въпрос: *„Гласът му (на Паваротти) има ли връзка с тази/неговата физика, да ти задам един идиотски въпрос?"* **(1 въпрос)**. Отговорът е много искрен: „Абсолютно не! Но той веднъж ми каза в изблик на доверие: „Знаеш ли, аз веднъж ядох толкова много и толкова хубаво пях тази вечер, че реших, че трябва много да се яде, за да се пее хубаво…". Следват още въпроси, на които Кеворк получава умни, философски отговори, изпълнени с хумор и самоирония: ***КК:*** *„Какво ти каза Блага за политиката?"* **(2 въпрос)**. ***РК:*** „Аз ѝ казах: Поетите подготвят революциите, и в нейния случай бе така, тя беше една голяма фигура. Но поетите не се месят в политиката, не е тяхна работа…". ***КК:*** *„Какво стана с учителката ти, която най-много ценеше?"* **(3 въпрос)**. ***РК:*** „Учителката ми се помина на 102 години и аз много се страхувам да не тръгна по нейния път…". ***КК:*** *„Отношението ти към смъртта, какво е – извинявам се, но ние сме достатъчно близки, за да те попитам?"* **(4 въпрос)**. ***РК:*** „Никак не мисля за смъртта, даже имам едно много приятно отношение, не се страхувам абсолютно. Единственият ми страх е да не остана без този дух и да ме завържат за някой креват…".

Различни са въпросите на водещия към бившия премиер **Жан Виденов** (7.10.2012). ***КК:*** *„Кое врякане, политическо, Ви дразни най-много?"* **(5 въпрос)**. ***ЖВ:*** „Това, което е породено от дебелоочие и демагогия...". ***КК:*** *„Дължите ми два примера: единия за дебелоочие, другия за демагогия?"* **(6 въпрос)**. ***ЖВ:*** „Демагогия е да претендираш за лидерство на левицата в България – и да отстояваш решението за плоския данък…". ***КК:*** *„Затова ли ви ви отлъчиха от „Позитано" – за това отношение към малкия чо-*

век?“ **(7 въпрос)**. ***ЖВ:*** „Не, вероятно се разминахме и разделихме, защото не мога да приема напълно и да се пригодя към системата, към която БСП се мъчи да се впише…“. ***КК:*** *„Във Вашата представа кои са големите разбойници на Прехода?*“ **(8 въпрос)**. ***ЖВ:*** „Според мен грешните макроикономически решения от началото на 90-те години са водоразделът, на който трябва да се търсят разбойниците на Прехода…“. ***КК:*** *„С по едно изречение – Костов, Симеон и Станишев като премиери – оценката на демонизирания Виденов?*“ **(9 въпрос)**. ***ЖВ:*** „Премиерът на България не бива да допуска да е кукла на конци…“.

Също провокативни са въпросите и към президента **Георги Първанов** (21.10.2012). ***КК:*** *„Защо с такава тайнственост се прави историята на Прехода?*“ **(10 въпрос)**. Отговорът на Георги Първанов е леко ироничен: „Е, със сигурност в прехода има хора, които действат в условия на тайнственост...“. ***КК*** задава нормален провокативен въпрос: *„Кой е най-демонизираният политик на Прехода – заслужено или незаслужено?*“ **(11 въпрос)**. Отговорът отново е в границите на самоиронията: „Вероятно много хора биха претендирали да влязат в списъка. Може би и аз самият ще вляза в него...“. ***КК*** продължава в същия стил: *„Границите, в които българинът приема едно политическо дълголетие?*“ **(12 въпрос)**. Както и ***ГП:*** „Общо взето, имам представа. Аз затова се кандидатирах за втория мандат...“. ***КК:*** *„Ти самият в капана на себегероизацията попадал ли си?*“ **(13 въпрос)**. ***ГП*** поглежда към себе си с известна доза хумор и самоирония: „Не, но вероятно, когато седна да напиша спомените си, ще трябва да бягам непрекъснато от този капан...“. ***КК:*** *„А знаеш ли кой е плащал за спонтанните народни веселия край Парламента?*“ (**14 въпрос**). Отговорът е искрен: „Знаеш ли, вероятно са плащали много хора, много икономически кръгове... А мераклии да платят, за да се наместват по-близо до властта, със сигурност е имало винаги...“. ***КК:*** *„За кого си полагал най-много усилия в политическата си кариера?*“ **(15 въпрос)**. Отговорът отново е искрен: „...Станишев, аз съм човека, който го номинира... Влизайки в кабинета на „Позитано“, аз вече се оглеждах кой ще ме наследи...“. ***КК:*** *„Имаше ли някакъв натиск отвън да бъде избран Станишев?*“ **(16 въпрос)**. Отново коректен отговор: „Не. По онова време никой не се интересува чак много кой ще бъде избран...“.

На главния прокурор **Борис Велчев** (04.11.2012) ***КК*** задава въпроса*: „Ти какво усети повече – силата или славата?*“ **(17 въпрос)**. ***БВ:*** „И от двете страни... Странях от медиите... Силата се страраех да използвам много внимателно“. ***КК:*** *„Има една екзалтация около прокуратурата,*

която създава проблеми?“ **(18 въпрос)**. ***БВ:*** „...Много е тежко да си главен прокурор в такова общество... всички търсят скандали...“.

На поета, драматург и литературен историк **Стефан Цанев** (09.12.2012) Кеворкян задава въпроса: *„Чий паметник искаш да разрушиш?“* **(19 въпрос)**. ***СЦ:*** „Аз искам за разруша паметника на Каравелов... Единственият, който е надникнал отвъд свободата, е Васил Левски...“. ***КК:*** *„Кой може да играе тази роля (на шута) за Бойко (Борисов)?“* **(20 въпрос)**. ***СЦ:*** „Наистина Бойко (Борисов) има нужда от шут...“.

Осмата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена от негови интервюта, публикувани на сайта „Всяка неделя“ в рубриките *„Събеседник по желание“* и *„Горещият стол“*, и се отнася за периода **2013 г.**

На поета, драматург, публицист и историк **Стефан Цанев** (03.11.2013) Кеворкян задава провокативния въпрос: *„Не мислиш ли, че мрачината, които населяваме, все пак се оказа най-доброто училище за политика?“* **(1 въпрос)**. Цанев няма отговор на този въпрос. Следва друг повече философски въпрос: ***КК****: „Ами тази тяга към времето преди 89-а, тя как се върна?“* **(2 въпрос)**. **Стефан Цанев** има свой отговор: „Има много просто обяснение...“. И друг философски въпрос*: „Ти смяташ ли, че сега (народът) мисли по-добре?“* **(3 въпрос)**. Отговорът е също такъв: „Той е отвикнал да мисли...“. И един въпрос на водещия, изпълнен с горчива ирония: *„Защо толкова лесно провъзгласяваме някой за будител?“* **(4 въпрос)**. ***СЦ*** отговаря с доза самоирония: „Ама то пък и никой не вярва...“.

Към лидера на БСП и бивш премиер **Сергей Станишев** (10.11.2013) въпросите на Кеворкян са донякъде злободневни и провокативни. ***КК****: „Ако ти си премиер, а не Орешарски, как ще ти влияе натискът?“* **(5 въпрос)**. ***СС:*** „Натискът е нещо неприятно...“. ***КК****: „Орешарски все повече изглежда като твой гръмоотвод?“* **(6 въпрос)**. ***СС:*** „Не...“.

На **Цветелина Бориславова** (24.11.2013), бизнесменка и банкерка, бивша приятелка на Бойко Борисов, Кеворкян задава провокиращия въпрос: *„Той (Бойко Борисов) би ти помогнал или би те спирал?“* **(7 въпрос)**. Отговорът на ***ЦБ*** е категоричен: „То винаги в едно семейство има някаква конкуренция... Той не би могъл да ме стопира... Стопирала ме е моята собствена съвест...“.

На фолкпевицата **Андрея** водещият задава екзистенциалния въпрос: *„Най-сбърканото нещо у нас, какво е?“* **(8 въпрос)**. Отговорът на Андрея е доста смислен: „Че се мразиме взаимно...“.

На **Бойко Борисов** (22.12.2013), лидер на ГЕРБ и премиер в оставка, Кеворкян задава серия провокативни въпроси: *„Каква е отиващата си*

година за теб специално? Лоша ли е?“ **(9 въпрос)**. ***ББ*** отговаря мъдро: „И лоша, и добра...“. ***КК:*** *„А каква беше годината например за Доган?*“ **(10 въпрос)**. Отговорът на ***ББ*** е безапелационен: „За Доган е категоричен успех... Той реално сега управлява България...“. ***КК:*** *„Питах ли те що толкова хвалиш Доган?*“ **(11 въпрос)**. ***ББ:*** „Аз не го хваля... В нашия спорт, политиката, се гледа кой е мандатоносител... Доган е абсолютен шампион...“. ***КК:*** *„За Орешарски каква е (годината)?*“ **(12 въпрос)**. ***ББ:*** „За Орешарски – тежка година... Не му завиждам... Тотална изолация от света...“. ***КК:*** *„(Христо) Бисеров твоя жертва ли е, или на Доган?“* **(13 въпрос)**. ***ББ:*** „Той е жертва на самия себе си...“

На **Алекс Алексиев** (06.10.2013), журналист и експерт по национална сигурност, Кеворк задава въпрос, който се отнася до разрастващия се тероризъм в световен мащаб: *„Как трябва да стъпва вероятно предпазливо България?*“ **(14 въпрос)**. ***АА:*** „Да... Джихадът не се пенсионира...“.

Към певеца **Веселин Маринов** (13.10.2013) въпросите на Кеворкян са главно в сферата на живота, любовта и работата. ***КК:*** *„Ти си много обичлив?* **(15 въпрос)**. ***ВМ:*** „Да, така е... Много страдам, когато ме напусне любовта...“. ***КК:*** *„Обаче влачиш загубите?*“ **(16 въпрос)** / ***КК:*** *„Къде ти е раницата със загубите? Пълна ли е?*“ **(17 въпрос)**. ***ВМ:*** „Пълна е...“. ***КК:*** *„Ако те натоварят с ролята на цензор, какво ще зачеркнеш от днешната музика?*“ **(18 въпрос)**. ***ВМ:*** „Нищо няма да зачерквам...“. ***КК:*** *„Няма ли песен, която да мразиш?*“ **(19 въпрос)**. ***ВМ:*** „Имаше и такава...“. ***КК:*** *„Горчиво ли се оказва виното в крайна сметка?*“ **(20 въпрос)**. ***ВМ:*** „Да...“.

Деветата подборка от 20 въпроса на Кеворкян е направена от негови интервюта в периода **2014 г.**

Към **Катя и Здравко** от дует **„Ритон“** (19.01.2014) въпросите на Кеворк са обърнати към тяхната професия и интереси. ***КК:*** *„Какви фантазии сте имали един за друг?*“ **(1 въпрос)**. ***Катя:*** „Ние не си фантазираме много... И двамата сме еднакво упорити...“. Следват поредица от въпроси, свързани с творческата им работа, дългия им съвместен живот, любовта, без която не можем. ***КК:*** *„Дуетът не крие ли известни рискове?*“ **(2 въпрос)**. ***Здравко:*** „Много компромиси...“. ***Катя:*** „Зависи от песента...“. ***КК:*** *„Кое е най-важното нещо за теб?*“ **(3 въпрос)**. ***Катя:*** „Да сме здрави...“. ***КК:*** *„Най-важната дума?*“ **(4 въпрос)**. ***Катя:*** „Най-важната дума е любов, обич...“.

Към актьора, продуцент и режисьор **Башар Рахал** (02.02.2014) Кеворкян задава въпроса: *„Ти успяваш ли да реагираш бързо в занаята си?*“ **(5 въпрос)**. Отговорът на ***БР*** е искрен: „Опитвам се да реагирам бързо…“.

Следват въпросите: ***КК:*** *„Излизат ли ти продуцентските сметки?“* **(6 въпрос)**. Отговорът на ***БР*** е уклончив: „Ами, не съм сигурен…“. ***КК:*** *„В какво искаш да си по-различен като актьор?“* **(7 въпрос)**. ***БР*** е категоричен: „Винаги гледам ролите да са различни…“. ***КК:*** *„Ти как се забеляза, между другото?“* **(8 въпрос)**. ***БР*** е смутен в отговора си: „Интересен въпрос. Не съм се забелязал...“. ***КК:*** *„Актьорството мъжка работа ли е?“* **(9 въпрос)**. ***БР*** отговаря категорично: „Да, абсолютно...“.

На президента **Георги Първанов** (02.02.2014) Кеворкян задава въпроса: *„Този вкус към трибунал и прочие страх ли изразява?“* **(10 въпрос)**. Отговорът на ***ГП*** е ясен: „Несъмнено...“. И друг въпрос на ***КК:*** *„Кажи ми три идеи, различни от тези на БСП?“* **(11 въпрос)**. ***ГП*** отговаря: „Ние ще реализираме идеите, които ние наложихме в програмата на БСП... Ние слагаме в основата на нашата програма демографската политика...“. И един провокиращ въпрос на ***КК:*** *„Как се усещаш като предател?“* **(12 въпрос)**. Отговорът на ***ГП*** е категоричен: „Предатели са тези, които са предали ценностите, казано банално..., но аз не искам да влизам в такава лексика...“.

С певеца и актьор **Орлин Горанов** (9.03.2014) разговорът е лиричен, по своему задушевен. ***КК:*** *„Ако ти е останала една сълза, за кого ще е тя?“* **(13 въпрос)**. ***ОГ:*** „Времето ще покаже...“. ***КК:*** *„В блъсканицата, ако някой те удари, какво правиш?“* **(14 въпрос)**. ***ОГ*** отговаря уклончиво: „Зависи…“. ***КК:*** *„Ти имаш ли страх някой ден да не пресъхне талантът?“* **(15 въпрос)**. ***ОГ:*** „Всеки ден се боря със страхове…“.

Към отец **Боян Саръев** (27.04.2014) въпросите на Кеворкян са екзистенциални и философски: *„Какво те изпълва най-често?“* **(16 въпрос)**. ***БС:*** „По принцип се изпълвам с любов и възхита на света около себе си…“. ***КК:*** *„Какво те гневи?“* **(17 въпрос)**. ***БС:*** „Не мога да понасям нагаждачеството, не мога да понасям пуделите около властта...“. ***КК:*** *„Чист ли е въздухът в Родопите?“* **(18 въпрос)**. ***БС:*** „Въздухът в Родопите не е чист...“.

Към **Меглена Кунева** (11.05.2014), кандидат за евродепутат, Кеворкян задава серия политически и злободневни въпроси: ***КК:*** *„Как ще убедиш десният избирател, че си техният човек?“* **(19 въпрос)**. ***МК:*** „Много важен въпрос... В нашата листа... всички сме равни...“. ***КК:*** *„Властолюбие има ли?“* **(20 въпрос)**. Отговорът на ***МК*** е убедителен: „Не, имам други желания, друга житейска суета. Обичам да знам, обичам да помогна...“.

Избраните **180 въпроса** са зададени към отделни събеседници в различни периоди на ВН, в променящ се световен, медиен и политически контекст. Те ясно показват голямото майсторство на водещия за форму-

лиране на въпроси, чиято семантика, подредба и емоционална градация се съобразяват: **първо** – със спецификите и особеностите на всеки отделен събеседник: неговата *личност / социален статус / интелектуална / емоционална нагласа*; **второ** – с предимствата и ограниченията на телевизията и нейните технологични възможности за *монументализиране / или миниатюризиране* на телевизионния разговор.

Въпросите показват не само високата ерудиция и култура на Кеворкян, но и неговия изключителен талант чрез майсторски формулиран въпрос да изпрати нужното послание към събеседника и зрителите. Задават се в разговорна форма – в тях най-често има умишлено нарушен словоред, случайно вметнати изрази, нарочно изпуснати думи, всекидневна образност, които правят разговорната реч по-малко подредена, но емоционално по-цветна и много по-близка на зрителя.

3. СЕМАНТИКА

Целта на журналистиката е да открие
смисъла на нещата

Кеворк Кеворкян

Въпросите, от гледище на семантиката, съдържат някои съществени особености, които се свеждат до: *съдържателната матрица / посланията / словесната провокация / идеологическите клишета / речевите модели*.

Съдържателната матрица

Въпросите на Кеворкян във ВН обикновено се основават на една и съща „съдържателна матрица“ и се разгръщат в **няколко съдържателни полета**: *ценностите, вярванията и убежденията – личната биография – творческия процес – емоциите и чувствата – любовта към родината – човека като същност и съществуване – морала, доброто и злото – бъдещето и смъртта*. Тази матрица се разгръща в различни пропорции във въпросите – в отделните етапи на ВН.

Някои примери, взети от тези **180 въпроса**, които участват в емпиричната извадка:

– **ценностите, вярванията и убежденията** (към писателя **Богомил Райнов**: *„Нека поговорим за изминалото време, пред какви въпроси ви изправя то? Виждате ли истинската цена на пропуснатите шансове и възможности?“*);

– **личната биография на събеседника** (към поетесата **Лиляна Стефанова**: *„Нека се опитаме да видим малката Лиляна Стефанова – какво представляваше тя?“*);

– **творческият процес** (към кинорежисьора **Вълo Радев**: *„Сега искам да ви върна към първия ви филм, как виждате разликата между първия ви филм и последния?“*);

– **емоциите и чувствата** (към поета **Павел Матев**: *„Но на един поет тъжните или веселите минути са необходими повече?“*);

– **любовта към Родината** (към политика **Ахмед Доган**: *„Напълно ли си искрен, когато казваш „България над всичко?“*; към поета **Любомир Левчев**: *„Кой ще открадне България, мислил ли си върху това?“*);

– **човекът като същност и съществуване** (към писателя и драматурга **Иван Радоев**: *„А бихте ли се ангажирали с нещо до гроб?“*);

– **моралът, доброто и злото** (към поета **Александър Геров**: *„Кое човешко качество цените най-много?“*; към (тогава) главния секретар на МВР **Бойко Борисов**: *„Какво е адът според теб?“*);

– **бъдещето и смъртта** (към актрисата **Невена Коканова**: *„Ако за момент забравите всичко онова, което сте направили в киното и в театъра, какво бихте искали да направите днес, от тази вечер нататък?“).*

В ранните години на ВН (**1980 – 1981**) „съдържателните полета“ на въпросите много широко се пропускат **„през“** въпросите на зрителите, които се конкурират с авторските въпроси на водещия. Кеворкян винаги е разбирал изключителната роля на зрителските въпроси и още в началото им отрежда нужното място и съдържателна тежест в интервюто. Но зрителските въпроси неизменно се пропускат през неговия „творчески филтър“, той обикновено подбира най-интересните и оригинални въпроси, към които, в някои случаи, добавя свой авторски коментар и интерпретация.

Някои примери със зрителски въпроси, които не са включени в тази емпирична извадка:

– към писателя **Николай Хайтов**: *„Един деликатен (зрителски) въпрос: „Каква е разликата между лесничей и писател?“*;

– към актрисата **Невена Коканова**: *„Следващият (зрителски) въпрос е: „Как гледате на времето, на възрастта, на това, че човек не е вечен?“. Нека приемем, че това е един философски въпрос...“*;

– към поета **Любомир Левчев**: *„И един последен въпрос на наш зрител: „Има ли стихотворение, което Левчев би искал да напише, но не може?“*;

– към комедийния актьор **Георги Парцалев**: *„Ето един интересен (зрителски) въпрос: „Плачете ли?“*;

– към големия карикатурист **Борис Димовски**: „*Гледате ли с очите на карикатурист към собствения си живот?*“ – *питат от Елена*“.

През целия живот на ВН въпросите на Кеворкян не губят своята тежест като *съдържание и смисъл*, те изцяло стъпват върху конструкцията на живата реч. Много ясно показват отказа на водещия да затъне в блатото на *жълтото го-во-ре-не*, чиято изкуственост и фалш се изразява чрез разточително използване на *прилагателни, междуметия и числителни*, които избягва във въпросите си през всичките години на ВН.

Посланията

Въпросите, включени в емпиричната извадка, съдържат много и разнообразни послания. Някои от най-важните:

– необходимостта от самопознание (към актьора **Стефан Данаилов**: „*Мислите ли, че популярността помага на един човек да се опознае по-добре?*“);

– **потребността да останеш верен на себе си** (към поетесата **Блага Димитрова**: „*Как според вас човек може да остане верен на себе си?*“);

– **нуждата от творчески опит** (към художника **Светлин Русев**: „*Какво научихте все пак от рисуването?*“);

– **стремежът към творческа победа** (към певицата **Лили Иванова**: „*Вие сте ми казвали, че трябва да побеждавате непрекъснато?*“);

– творческото отношение към времето (към актьора **Васил Михайлов**: „*Бързо ли минава за вас времето?*“);

– **фокусът върху емоциите и преживяванията** (към писателя **Слав Хр. Караславов**: „*А какво може да ви нарани най-лесно?*“; към спортистката **Нешка Робева**: „*Какво общуване предпочитате – гладко или със сблъсъци?*“);

– **отношението към историята** (към последния президент на СССР **Михаил Горбачов**: „*Някои казват, че „историята е добросъвестен лъжец“ – тази ли фраза предпочитате, или другата – че „историята е съд“?*“; към президента **Желю Желев**: „*Кои са комплексите на прехода?*“);

– **отношението към враговете** (към спортистката **Нешка Робева**: „*Кои са крокодилите?*“; към големия карикатурист **Борис Димовски**: „*Между другото, кои са хората с набити номера? Имаше един такъв афоризъм?*“; към отец **Христофор Събев**: „*А кои бяха политическите хакери?*“);

– **моралът, доброто и злото** (към бившия премиер **Жан Виденов**: „*Дължимите ми два примера – единият за дебелоочие, другият за демаго-*

гия?“; към бившия президент **Георги Първанов**: „*Кой е най-демонизираният политик на прехода – заслужено или незаслужено?*“).

Тези идейни послания едновременно се отправят към събеседника и зрителя, в тях има много поука и размисъл. Кеворкян през цялото време остава радетел на „*умното говорене по телевизията*“, което единствено може да формулира и изпрати философски послания към телевизионната аудитория. Именно за нея Кеворкян неуморно работи в продължение на 35 години.

Словесната провокация

През годините Кеворкян постоянно измисля въпроси, които изненадват събеседника, но това е предимно творческа провокация, която е следствие и от неговия активен живот като литературен критик. „*Провокативният стил*“ на въпросите обаче не прекрачва границата на професионалната етика, на задължителното уважение към събеседника, което всъщност създава легенда около името на Кеворкян. Читателят може да се увери, че нито един от тези **180 въпроса**, които участват в емпиричната извадка, не съдържа дори грам обиден намек на водещия към личността на конкретния събеседник. Това не е характерно за творческия маниер на Кеворкян през цялото време на „Всяка неделя“. Неговата нагласа е, че след като е поканил един гост в студиото, той е заслужил да разговаря с него с нужния респект и уважение. Без значение дали е носител на Нобелова награда, или е най-обикновен работник. Но Кеворкян търси съдържателните основания за известна „провокативност“ в своите въпроси и ги намира на различни места:

– **в извървения житейски път** (към поетесата **Елисавета Багряна**: „*Кой момент от живота ви бихте искали да върнете обратно, ако това въобще е възможно?*“);

– **в психологията на твореца** (към поета **Любомир Левчев**: „*Какво ще мислите за онзи читател, който ще ви каже, че не харесва вашите стихове?*“);

– **в капаните на популярността** (към актьора **Стефан Данаилов:** „*Популярността не прави ли човека малко егоист?*“);

– **в лабораторията на научните занимания** (към учения **Благовест Сендов:** „*А възможно ли е да се създаде математически модел на човека? Пази боже…?*“);

– **в измамния медиен образ** (към генералния директор на БТ **Иван Славков**: „*Кое е все пак най-глупавото нещо, което сте чули за телевизията?*“);

– **в трудния професионален избор** (към актрисата **Стоянка Мутафова**: „*Никога не ви ли е омръзвала играта?*“);

– **в екзистенциалния избор (**към сатирика **Радой Ралин:** „*Какво бихте отлагали цял живот?*“);

– **в промяната и политическите действия** (към последния президент на СССР **Михаил Горбачов:** „*Същността на комунизма ли искахте да промените или образа му?*“);

– **в неизбежните опасности на властта** (към поета и драматурга **Стефан Цанев**: „*Кой може да играе тази роля (на шута) за Бойко (Борисов)?*“);

– **в психологията на политическия преход** (към президента **Желю Желев**: „*Кои са комплексите на прехода?*“);

– **в психологическите капани на живота** (към актьора **Мариус Куркински:** „*Чувствал ли си се като затворен в консерва?*“);

– **в парадоксите на творческия избор** (към драматурга **Иван Радоев**: „*Какво очаквате от времето? Накъде е отправено окото ви?*);

– **във философията на политическия преход** (към политика **Ахмед Доган**: „*Какво остана под развалините на българския преход?*“).

На всички тези въпроси Кеворкян получава интересни, верни и много искрени отговори. Всъщност проблемът не е в това, да успееш да зададеш оригинален въпрос, а да зададеш точния въпрос – към точния събеседник. В точното време и място, с безпогрешен усет за конкретната ситуация. Несъмнено големият успех на Кеворк като телевизионен водещ се дължи на неговата дарба да **раз-го-ва-ря** еднакво добре с различни събеседници, да разгръща разговора в атмосфера на споделеност и съучастие, която му осигурява искрените и верни отговори, които очаква. След което ги отправя към зрителите, за които усърдно и неуморно работи.

Идеологическите клишета

Въпросите се изследват за присъствие или отсъствие в тях на някои *лесикални клишета*, характерни за комунистическата идеология. Дали въпросите на Кеворкян строго отразяват идеологическата рамка на епохата, в която лексеми като: „*комунизъм*“ / „*комунист*“ / „*Комунистическа партия*“ / „*социализъм*“ / „*развит социализъм*“ / „*БКП*“ / „*ръководна роля на Партията*“ / „*другарят Тодор Живков*“ и др., в годините на развития социализъм бяха задължителни в речника на българската журналистика?

Наборът от комунистически термини по същество не участва във въпросите на Кеворкян. Той просто не ги употребява. Тази най-популярна лексика на епохата изцяло отсъства от говоренето на водещия и от

неговата медийна биография. Такива са фактите от емпиричното изследване. Словесните клишета на комунизма не са по вкуса на водещия на ВН. Изследваната съвкупност от 180 въпроса съдържа **само 4 лексеми**, свързани с комунистическата идеология, които употребява най-вече в исторически контекст: **„комунизъм“**, **„Варшавски договор“** и **„соцлагер“** в интервюто с **Михаил Горбачов** (**2002**), и **„КГБ“** в интервюто с академик **Владимир Ажажа** (**2004**).

Кеворкян в своите въпроси цялостно отхвърля популярните за времето си *„комунистически термини“*, което се отнася не само до емпиричната съвкупност от тези 180 въпроса. Избягването им е характерно за развитието на предаването през всички години на неговото съществуване. Без претенция за 100 % точност, не съм срещала в авторските книги на Кеворкян публикуван негов въпрос, който стриктно е формулиран по тогавашния комунистически канон. Напротив. Въпросите най-често са в контекста на *изкуството и културата*, *битието и съществуването*, *житейските ситуации* и *творческия процес*. Впрочем Политбюро на БКП няколко пъти се занимава именно с отсъствието на идеологическа вярност от страна на ВН по отношение на комунизма и неговата идеология. С обстоятелството, че въпросите на Кеворкян изглеждат (някак) твърде аполитични, което означава – недостатъчно *верноподанически* към господстващата (тогава) комунистическа идеология.

Но когато имаш и куража да избягаш от комунистическата еквилибристика (което не е било толкова лесно), и дарбата всеки път да изненадваш събеседника с оригинален въпрос, измислен и формулиран единствено за него, можеш да останеш актуален и десетилетия по-късно. Въпросите на Кеворкян са истински учебник по телевизионна журналистика, чието високо качество е вън от съмнение. Основното им отличие е, че те са оригинални, винаги различно формулирани. През дългия живот на ВН въпросите, които Кеворкян задава, наистина не се повтарят. И това е рядко срещано майсторство в телевизионния разговор навсякъде по света.

Речевите модели

През отделните години въпросите на Кеворкян следват няколко основни речеви модела: **биографичен – творчески – житейски – политически – екзистенциален – провокативен – културен**. Те създават широка семантична граница, която позволява на водещия едновременно да открои публичното лице на събеседника, но и професионално да докаже себе си.

Някои примери с въпроси от емпиричната извадка:

– **биографичен** (към писателя **Георги Мишев**: *„Какво бихте искали да повторите в този живот?“*; към певицата **Райна Кабаиванска**: *„Какво стана с учителката ти, която най-много ценеше?“*);

– **творчески** (към актьора и режисьора **Иван Андонов**: *„Кога решавате, че времето е достатъчно, за да прецените един ваш филм или една роля?“*; към големия актьор **Георги Калоянчев**: *„Интересно ли ви е все още да играете?“*; към кинорежисьора **Захари Жандов**: *„Кога получихте истинско самочувствие в киното?“*; към поета **Недялко Йорданов**: *„А кой ви направи всъщност поет?“*);

– **житейски** (към актьора **Георги Парцалев**: *„Какъв човек сте в живота – весел, тъжен, мрачен?“*);

– **политически** (към председателя на БСП **Сергей Станишев**: *„Кои игри в политиката смяташ за непозволени?“*; към бившия премиер **Жан Виденов**: *„Във вашата представа, кои са големите разбойници на Прехода?“*);

– **екзистенциален** (към писателя **Веселин Андреев**: *„Не се ли чувствате понякога самотен при писането на книгите си?“*);

– **провокативен** (към оперния бас **Николай Гяуров**: *„А има ли роли, които вече не искате да изпълнявате?“*; към писателя и драматурга **Стефан Цанев**: *„Чий паметник искаш да разрушиш?“*);

– **културен** (към кинорежисьора **Андрей Кончаловски**: *„Американските филми са като „замразена храна“. Така ги наричате?“*).

При формулирането на въпросите Кеворкян задължително се опира на сериозна предварителна подготовка, той познава своя събеседник – зиг-загите на неговия живот, неговите творчески / социални / научни и всякакви постижения. Което прави разговора равностоен – и като медийно съдържание, и като самостоятелен журналистически жанр. В хода на интервюто Кеворк съобразява въпросите си – с живия разговор, с неговата *„емоционална температура“* и съдържателна градация. Въпросите в движение се формулират ясно и разбираемо, в подчертано разговорна форма. В дългия живот на ВН няма случай събеседник да каже, че не разбира въпроса на водещия.

Отговорите на събеседниците показват съдържателната дълбочина на разговора, за неговото качество винаги са необходими равностойни събеседници. Представата, че в живота или на медийния екран е възможен истински разговор, без да вложиш нужните усилия (интелектуални, духовни, медийни), е дълбоко погрешна. Всеки стойностен телевизионен разговор изисква от водещия дълга подготовка, сериозни познания и

култура, професионални умения и дарба за общуване, която не всекиму е дадена.

4. МОРФОЛОГИЯ

Думите не бива да жигосват като с киселина

Кеворк Кеворкян

Всяка от деветте подборки от **180 въпроса** съдържа по **20 въпроса**, за да има сравнимост на техния обем и да се измери средният брой думи в един въпрос в отделните години. Изброени са всички части на речта: **самостойни** (*съществителни, прилагателни, числителни, местоимения, глаголи, наречия*), **несамостойни и специфични** (*предлози, съюзи, частици, междуметия*). Съчетаването на отделните части на речта, техните различни съотношения във всеки отделен въпрос пресъздават неповторимия телевизионен стил в речта на водещия. Ако направим морфологичен анализ на въпросите, ще установим някои основни зависимости:

Подбраните, на случаен принцип, **9 подборки** от **180 въпроса от ВН** са взети от **9 години:** (**1980 – 1981 – 1982 – 2002 – 2003 – 2004 – 2012 – 2013 – 2014**). Тези **180 въпроса** съдържат съответно: **277 – 162 – 159 – 206 – 167 – 225 – 195 – 167 – 133** на брой думи. Или общо: **1691 думи**. Средно броят на думите в един въпрос в тези **9 подборки** (по години) има следните стойности: **13.8; 7.2; 8.8; 10.3; 8.3; 11.2**; **9.7; 8.3; 6.6.**

Общо за изследваната съвкупност от **180 въпроса** всеки въпрос на Кеворкян съдържа средно **9.3 думи**. Което означава, че въпросите са сравнително кратки и стегнати.

В първия период (**1980 – 1981 – 1982**) 60-те въпроса от извадката съдържат **598 думи**. Или средно **9.9 думи** в един въпрос. **Във втория период** (**2002 – 2003 – 2004**) 60-те въпроса от извадката съдържат **598 думи**. Или отново средно **9.9 думи** в един въпрос. В третия период (**2012 – 2013 – 2014**) 60-те въпроса от извадката съдържат **495 думи**. Или средно **8.2 думи** в един въпрос. Количественото съвпадение на броя думи в първите два изследвани периода е напълно случайно – подбирани са оригинални въпроси, зададени към интересни събеседници, които придават на телевизионния разговор своя физиономия.

Получените резултати показват нещо важно. Въпросите на Кеворкян, като правило, са различно формулирани, но тяхната дължина, морфология, семантика и послания през годините остават относително еднакви.

Неповторимия си стил Кеворкян създава, развива и запазва в своите интервюта през целия живот на ВН.

При дължината на въпросите отклоненията са малки – само в началото **(1980**) и 25 години по-късно (**2004)** въпросите са малко по-дълги (+ **2.6 думи**), но за цялата извадка всеки въпрос съдържа средно **9.3 думи**. Това показва, че въпросите остават кратки, те са конкретни и най-често са в разговорна форма.

За да стане ясно как Кеворкян през годините изгражда конструкцията на своите въпроси в живата реч, е необходим морфологичен анализ. Като методика той включва **една четвърт от изследваната съвкупност – 45 въпроса** (по 5 въпроса от всяка отделна подборка), зададени към петима събеседници, подбрани по два основни критерия: **действителни постижения и публичен авторитет**.

– **брой на думите във въпросите**, които позволяват сравнимост на резултатите.

В извадката от **45 въпроса** влизат по един въпрос, зададен от Кеворкян последователно към: Борис Димовски, Георги Парцалев, Николай Гяуров, Николай Хайтов, Стефан Данаилов **(първа подборка)**; Георги Калоянчев, Георги Мишев, Рангел Вълчанов, Иван Радоев, Стоянка Мутафова **(втора подборка)**; Ваня Войнова, Вили Цанков, Генчо Стоев, Людмил Кирков, Мирон Иванов **(трета подборка)**; Жельо Желев, Михаил Горбачов, Йордан Радичков, Огнян Герджиков, Сергей Станишев **(четвърта подборка)**; Ахмед Доган, Любомир Левчев, Мариус Куркински, Никола Манев, Никола Филчев **(пета подборка)**; Анатолий Акимов, Вера Кочовска, Горан Брегович, Иван Татарчев, Слави Трифонов **(шеста подборка)**; Жан Виденов, Георги Първанов, Райна Кабаиванска, Борис Велчев, Стефан Цанев **(седма подборка)**; Сергей Станишев, Стефан Цанев, Цветелина Бориславова, Бойко Борисов, Веселин Маринов **(осма подборка)**; Катя и Здравко от дует „Ритон“, Башар Рахал, Георги Първанов, Орлин Горанов, Боян Саръев **(девета подборка)**.

В тези **45 въпроса** са измерени обемните стойности на **самостойните части на речта** (*съществителни, прилагателни, числителни, местоимения, глаголи, наречия*) и на **несамостойните части на речта** (*предлози, съюзи, частици, междуметия*). Подбраните **45 въпроса** сумарно съдържат **363 думи**. **Броят на думите** във всяка подборка (по години) е съответно: **41 – 40 – 40 – 41 – 41 – 39 – 41 – 41 – 39.** Това позволява сравнимост между получените резултати за *относителния дял на частите на речта* във въпросите на водещия в отделните години, включени в извадката.

В **първата** подборка **(1980)** петте въпроса на Кеворкян (**41 думи**), разгледани като части на речта, съдържат: **глаголи – 8; съществителни** – 8; **предлози** – 8; **наречия** – 6; **прилагателни** – 3; **местоимения** – 3; **съюзи** – 3; **частици** – 2; **междуметия** – 0.

Във **втората** подборка **(1981)** петте въпроса на Кеворкян (**40 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **глаголи –** 12; **предлози –** 8; **съществителни –** 6; **съюзи** – 5; **наречия** – 4; **частици** – 3; **местоимения** – 2; **междуметия** – 0.

В **третата** подборка **(1982)** петте въпроса на Кеворкян (**40 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **глаголи –** 8; **съществителни –** 7; **предлози –** 5; **частици –** 5; **местоимения** – 4; **прилагателни** – 4; **съюзи** – 3; **наречия** – 3; **числителни** – 1; **междуметия** – 0.

В **четвъртата** подборка **(2002)** петте въпроса на Кеворкян (**41 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **съществителни –** 12; **глаголи** – 9; **предлози** – 6; **прилагателни** – 5; **съюзи** – 4; **местоимения** – 2; **частици** – 2; **наречия** – 1, **междуметия** – 0.

В **петата** подборка **(2003)** петте въпроса на Кеворкян (**41 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **глаголи** – 10; **частици** – 9; **съществителни** – 7; **предлози** – 6; **съюзи** – 4; **местоимения** – 3; **наречия** – 1; **прилагателни** – 1, **междуметия** – 0.

В **шестата** подборка **(2004)** петте въпроса на Кеворкян **(39 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **съществителни** – 8; **предлози** – 8; **глаголи** – 6; **прилагателни** – 5; **съюзи** – 3; **местоимения** – 3; **наречия** – 3; **частици** – 2; **числителни** – 1, **междуметия** – 0.

В **седмата** подборка **(2012)** петте въпроса на Кеворкян (**41 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **съществителни** – 12; **глаголи** – 7; **предлози** – 6; **наречия** – 5; **съюзи** – 4; **местоимения** – 3; **прилагателни** – 2; **числителни** – 1, **частици** – 1, **междуметия** – 0.

В **осмата** подборка **(2013)** петте въпроса на Кеворкян (**41 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **съществителни** – 9; **глаголи** – 9; **предлози** – 7; **частици –** 6; **прилагателни** – 5; **местоимения** – 4; **съюзи** – 1; **междуметия** – 0.

В **деветата** подборка **(2014)** петте въпроса на Кеворкян (**39 думи**), разгледани като части на речта, имат следните количествени стойности: **съществителни** – 9; **глаголи** – 7; **съюзи** – 6; **местоимения** – 5; **частици** – 4; **предлози** – 3; **наречия** – 2; **числителни** – 2, **прилагателни** – 1, **междуметия** – 0.

Сумарни стойности (по периоди)

Обобщени стойности за броя думи във въпросите на Кеворкян и тяхното разпределение, като части на речта, в подборките, които включват годините: **1980 – 1981 – 1982**. **Общо: 121 думи**. От тях: **глаголи** – 28; **предлози** – 21; **съществителни** – 21; **наречия –** 13; **съюзи** – 11; **частици** – 10; **местоимения** – 9; **прилагателни** – 7; **числителни** – 1, **междуметия** – 0.

Обобщени стойности за броя думи във въпросите на Кеворкян и тяхното разпределение, като части на речта, в подборките, които обхващат годините: **2002 – 2003 – 2004**. **Общо: 121 думи**. От тях: **съществителни** – 27; **глаголи** – 25; **предлози** – 20; **частици** – 13; **съюзи** – 11; **прилагателни** – 11; **местоимения** – 8; **наречия** – 5; **числителни** – 1, **междуметия** – 0.

Обобщени стойности за броя думи във въпросите на Кеворкян и тяхното разпределение, като части на речта, в подборките, които обхващат годините: **2012 – 2013 – 2014**. **Общо: 121 думи**. От тях: **съществителни** – 30; **глаголи** – 23; **предлози** – 16; **местоимения** – 11; **наречия** – 11; **съюзи** – 11; **частици** – 9; **прилагателни** – 7; **числителни** – 3; **междуметия** – 0.

Сумарни стойности (за всички години)

Обобщените стойности за разпределението на думите, като части на речта, в тези **45 въпроса** на Кеворкян, взети от **9-те подборки**, които обхващат годините: **1980 – 1981 – 1982 – 2002 – 2003 – 2004 – 2012 – 2013 – 2014.**

Общо 363 думи. От тях: **съществителни** – 78; **глаголи** – 76; **предлози** – 57; **съюзи** – 33; **частици** – 32; **наречия** – 29; **местоимения** – 28; **прилагателни** – 25; **числителни** – 5; **междуметия** – 0.

Количествените стойности ясно показват, че морфологичната структура на въпросите на Кеворкян във ВН за дългия период от **35 години** не е претърпяла съществени изменения. В нея преобладават **самостойните части на речта** (*съществителни и глаголи*), следвани от **несамостойните части на речта** (*предлози, съюзи и частици*). Всички останали части на речта имат по-ниски стойности.

В първите години от живота на ВН (**1980 – 1981 – 1982**) въпросите съдържат *по-малко прилагателни*, те са на **8 място** в честотната скала.

В периода **2002 – 2003 – 2004 г.** те се придвижват на **6 място** в скалата, което показва, че стилът на въпросите става малко по-публицистичен.

В периода **2012 – 2013 – 2014 г.** *прилагателните* отново заемат **8 място** в скалата. Или прилагателните остават постоянно в сравнително ниска позиция в наблюдаваната извадка от речта на водещия във ВН.

В 9-те подборки от тези **45 въпроса** *съществителните* са лидери в годините: **1980 – 2002 – 2004 – 2012 – 2013 – 2014**, а *глаголите* са лидери в годините: **1980 – 1981 – 1982 – 2003**.

В началото на ВН (**1980**) *съществителните, глаголите и предлозите* поделят първото място в честотната скала. В две години от различни подборки (**1980** и **2004**) *съществителните и предлозите* имат равни количествени стойности и поделят **първото място**.

От извършените наблюдения се налагат изводите, че речта на водещия се основава главно на съществителните, които опредметяват и номинализират. Което показва, че речта на водещия е много конкретна и ясно дефинираща. Личи отношението му към събеседника, съобразяването с неговите специфики и различия. Трябва да се отбележи, че в тези **45 въпроса** количествените разлики между *съществителните* и *глаголите* не са съществени, те най-често се свеждат до **1 – 2 пункта**.

Обобщените стойности на въпросите от първия период (**1980 – 1982**) показват водещата роля на *глаголите* пред *съществителните* с преднина от 7 пункта. Това е времето на ранната ВН, ето защо въпросите на водещия са по-динамични, по-действени.

Във втория (**2002 – 2003 – 2004**) и третия период (**2012 – 2013 – 2014**) *съществителните* се налагат пред *глаголите* с преднина от **2 до 7 пункта**. Тоест въпросите са преобладаващо *конкретно определящи*, условно казано – *и понятийно номинализиращи*. Тук не става дума за *персонализация* в речта на водещия, която се постига главно чрез формите на *личните местоимения* и *собствените имена* на отделните събеседници.

Личността на събеседника е особено важна, интервютата на Кеворкян стават по-човешки, човекът е в центъра на неговия телевизионен разказ. Превъзходството на *съществителните* се запазва и в обобщените резултати в изследваните **45 въпроса** от трите периода. Те са лидери с малка преднина от **2 пункта**, следвани от *глаголите и предлозите*.

Морфологическият строеж на въпросите на Кеворкян показва удивително постоянство – отделните резултати от трите периода, както и обобщените резултати определят *водещата роля на съществителните, глаголите и предлозите* в неговите въпроси. Въпросите остават все така конкретни и действени, те имат всекидневна конструкция, която различава живото слово от написания текст.

В изследваната съвкупност от 45 въпроса *предлозите заемат високи позиции* в честотната скала – две години те са на първо място по употреба (**1980, 2004**), една година са на второ място (**1981**) и четири години са на трето място (**1982, 2002, 2012, 2013**).

Количествените разлики между първите две места в скалата са сравнително малки, те се движат от **2 до 4 пункта**. За отбелязване е високата позиция в употребата на *предлозите* и в трите наблюдавани периода. Те запазват *третото място* в скалата със значително разстояние от **7 до 20 пункта**.

Но *предлозите* са неизменна част от структурата на езика, причисляват се към категорията на *служебните думи*, без които смисловите връзки между глаголите и съществителните са донякъде немислими. Именно те са един от белезите на аналитичния характер на българския език – за разлика от старобългарски, руски или немски, в които изразяването на отношенията и смисловите връзки между думите се поема от падежните склонения. В този смисъл *предлозите и съюзите*, разглеждани като категориални части на речта, не би следвало да се причисляват към характерните изразни средства на разговорната реч. В нея, като правило, е засилена употребата на *местоименията*, типични са *междуметията*, *възклицанията* и някои *емоционални* или *въвеждащи частици*, които съпътстват *невербалните изразни средства*.

Следователно въпросите на Кеворкян имат относително една и съща структурна форма за целия наблюдаван период. За това говорят водещите позиции на *съществителните, глаголите, предлозите, съюзите, частиците, наречията*. Или на онези части на речта, които създават динамика и конкретност на разговорната реч.

Ако в първия период (**1980 – 1981 – 1982**) *наречията* са на **4 позиция** в скалата, във втория период (**2002 – 2003 – 2004**) те са вече на **8 позиция**. А в третия период (**2012 – 2013 – 2014**) отново се връщат на **5 позиция**.

И в трите периода *прилагателните* не са на мода в речта на водещия. Те заемат съответно: **8 – 6 – 7 място** в скалата. А в скалата за целия период *прилагателните* са чак на **8 място**.

Водещият нито веднъж не употребява *междуметие* в изследваните **45 въпроса**. *Междуметията* отсъстват от изследваната съвкупност от **180 въпроса.** Което показва, че речта му е изчистена от бравурност и емоционални екзалтации, които са характерни предимно за *жълтото говорене* по телевизията.

Местоименията също се предпочитат по-малко от Кеворкян. В общата скала за целия период те са на **7 място**. В речта му доминират *съществителните и глаголите* (с малка разлика от няколко пункта); *предлозите, съюзите и частиците*. Останалите части на речта имат по-ниски стойности.

Тези емпирични факти и наблюдения говорят за следното:

– **Силно конкретизиране на въпросите,** тяхното фокусиране върху интересите на събеседника;

– **Висока действена активност на въпросите,** отразена в тяхната „глаголна температура“;

– **Поставяне на прилагателните и числителните** в края на честотната скала, което показва отсъствие от речта на водещия на прекалена емоционалност, която е характерна за *„жълтото говорене“*;

– Пълно отсъствие на междуметията, които характеризират основно *„бравурното говорене“*.

Или в тези 35 години въпросите на Кеворкян (като части на речта) запазват относително една и съща структура, те са подчертано конкретни и действени и показват видими дефицити по отношение на *прилагателни, числителни* и *междуметия*.

В извадката от 180 въпроса Кеворк нито веднъж не употребява личното местоимение **„аз“**. Водещият не изтъква себе си във въпросите, а по-скоро „изважда“ в тях личността на събеседника. *Числителните* също не са предпочитани от него. В общата скала за целия период те заемат последното място.

Кеворкян по-скоро търси отговор по линия на **кой – какво – кога – къде – защо** и обикновено заобикаля конкретното измерение на **колко**. Въпросите фокусират енергията си главно върху творческата природа и житейската философия на събеседника, без да *„инвентаризират“* в числови стойности неговите постижения или награди. Нито пък емоционално да преувеличават чрез *прилагателни и междуметия* неговия социален ранг и успехи.

В тези 180 въпроса частицата **„ще“** се употребява само **седем пъти** – в един въпрос към **Михаил Горбачов и Тодор Динов**, два въпроса към **Любомир Левчев**, в един въпрос към **Сергей Станишев, Веселин Маринов и Орлин Горанов**. Фантазното задаване на въпроси, отправени към неясното бъдеще, не е по вкуса на водещия. Глаголът **„няма“** и отрицателната частица **„не“** също не са типични за неговия речник, с малки изключения.

Въпросите през годините неизменно запазват **положителната нагласа на водещия към събеседника**. Отрицателните формулировки често се избягват. Дали това е предварително обмислена стратегия, или се дължи на дарбата на водещия правилно да улавя посоката на живия разговор, да поддържа неговия огън с точни, добре формулирани и навреме зададени въпроси, е отделна тема.

Но Кеворкян е известен с това, че през годините внимателно се готви за всяко интервю, той формулира предварителни въпроси и разиграва

възможни ситуации със събеседника в студиото. Някои въпроси предварително казва на събеседника, след което може и да не ги зададе, ако разговорът тръгне в друга посока. Но разговорът, като правило, изключва фалшификаторския стил на *наивните фантазии на бъдещето*, на *преднамерено отрицателното говорене*, *на бравурното преакцентиране*, което често е „задължено" да облича в *шумни междуметия* чувствата и емоциите на водещия. С надеждата че така ще успее да скрие своята необразованост и липса на професионална подготовка за екранната роля, която (случайно) изпълнява.

Кеворк е подчертано любопитен в своите въпроси, но се придържа към онова здравословно любопитство на зрителя, който винаги е в състояние да оцени предимството на истинския разговор. В съвкупността от 180 въпроса той нито веднъж не използва междуметия като: **ох – ах – бум – ха-ха – и-и-ху – уау** и др. Речта на Кеворк е изчистена от *бравурност*, *възклицания, преувеличения, епатиране*, толкова характерни за жълтия телевизионен разговор, основан колкото на преструвките на водещия, толкова и на престореността на *„събеседниците"*, които зад възклицания от рода на: **ах – ох – бум-бум – и-и-ху – уау** и др., често крият своето невежество.

В „географията" на българската телевизия морфологичният строеж на *„въпросите"* на цял легион *„телевизионни водещи"* прелива от *измислени прилагателни, неуместни числителни и всякакъв род възклицателни и междуметия*, които създават новата *„силиконова журналистика"*, която, за жалост, е забравила славното си минало. Кеворк въобще не е нейн предшественик. Напротив. Почти четири десетилетия той създава много високи професионални стандарти за качествена телевизионна журналистика, които и днес остават ненадминати.

Или през цялото съществуване на ВН **(1979 – 2014)** морфологичният строеж на въпросите на Кеворкян е подчинен на правилата на разговорната реч. По отношение на изграждащите ги части на речта се разполагат много близо до *всекидневното говорене на зрителя*. В това се корени голямо майсторство, което той съумява да запази през годините. Донякъде съзнателно, но едва ли напълно. В композирането на различен въпрос всеки път водещият, освен знания и професионален опит, вгражда и голямата си дарба да разговаря. Всеки път различно, но и без да напуска границите на предварително зададения съдържателен и морфологичен строеж на речта, който той е разбрал, че зрителят неизменно предпочита.

През годините на ВН въпросите често имат *обърнат словоред*, съдържателна *градация, вметнати изрази* и други особености, които са харак-

терни най-вече за устната реч. Макар и рядко, Кеворкян си позволява да постави диалектно ударение върху отделна дума, за да съхрани атмосферата на разговора (*Къде ходи* – към Лили Иванова; *Кога за последен път ходи на врачка* – към Стоянка Мутафова). Във връзка с трагедията в Хитрино той казва: „*Величието на въпроса отдавна не съществува – задаваш каквото ти дойде наум и се молиш събеседникът ти да каже нещо забавно, за да ти свърши работа*“ **(1)**.

Всъщност телевизията изисква умение от водещия да разговаря със събеседника и публиката, а не просто да *назидава – поучава – дистанцира – епатира – възклицава* своите участници и зрители. Дали Кеворкян съзнателно (или не съвсем) стига до това много важно медийно правило, е трудно да се каже. Вероятно и едното, и другото. Но факт е, че още със старта на „Събеседник по желание“ той хваща бика за рогата.

5. НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЯ

В усмивката участват много по-малко мускули
и затова тя е по-малко уморителна

Кеворк Кеворкян

В телевизионното интервю съдържанието на въпросите, изразявано чрез вербални знаци (реч), се придружава / допълва / акцентира / осмисля от многобройни **невербални знаци** – комуникация чрез движения на тялото, които включват изражение на лицето, погледа, жеста, позата **(кинесика)**; комуникация чрез пространство, територия, дистанция, ориентация **(проксемика)**; комуникация чрез интонация и звуци без собствено значение, извън контекста на комуникативната ситуация – междуметия, плач, смях **(параезик)**; комуникация чрез допир **(тактилна модалност)**; комуникация чрез миризми **(обонятелна модалност)**; комуникация чрез външен вид – облекло, украшения, ордени и медали, грим и др. козметика **(цивилизационна модалност). (2)**

При телевизионните интервюта на Кеворкян невербалната комуникация се проявява най-силно чрез: **вестемите** (*облекло / цветове / ордени / медали / аксесоари*); **кинесиката** (*лицево изражение / очи / поглед / жестикулация / поза*) и **невербалната вокализация** (интонация чрез: *мелодика / сила на гласа / темп на речта / ударение / тембър и ритъм*). **(3)** Трите вида невербална комуникация (НВК) ще се разгледат чрез примери

от интервюта на Кеворкян в различни периоди на ВН и с различни събеседници. **(4)**

Вестемите

Външният вид – на водещия и събеседника, има голямо значение в телевизионното интервю. Телевизията е слово и визия, смисълът на думите неизменно се допълва / онагледява / изяснява / противопоставя от разнообразните значения на телевизионното изображение. На телевизионния екран думите се илюстрират чрез **вестемите** (дрехите, косата / бижутата / аксесоарите) на водещия и неговия събеседник в студиото. Вестемите имат *допълваща и илюстративна* функция, а в политическата дипломация (чрез малкия екран) могат да пренасят и много важни политически послания. **(5)**

В дългите години на ВН Кеворкян, като тв водещ, запазва *относително постоянство* по отношение на **вестемите** (облеклото) по време на интервютата. В ранния период на ВН в студиото той неизменно е облечен с *риза/сако и вратовръзка*.

Сакото е задължителен елемент от неговото облекло, в повечето случаи е тъмносиньо/черно и много рядко – светлобежово. Такъв дрескод имат и другите водещи в Българската телевизия, за които е немислимо да се появят на екран по риза с къс ръкав например. Телевизионната практика (у нас и по света) познава най-различни случаи, но те не са валидни за Кеворкян. Неговото облекло остава относително едно и също през целия живот на ВН – с малки изключения.

Синята риза на райе неизменно присъства в неговото облекло. В ранните години на ВН тя е в по-светли тонове, в някои варианти на *светлосиньо и наситеносиньо*. В по-късните години (след 1999 г.) ризата на водещия леко променя своя цвят – до *тъмносиньо райе*, което по-силно се откроява на малкия екран.

Вратовръзките на Кеворкян най-често са в пастелни тонове, в тъмносин цвят, с бяло райе или ситен пепит. В редки случаи някои вратовръзки са по-ярки и контрастни, те се открояват в телевизионното изображение. В ранния период на ВН са задължителен аксесоар в облеклото на водещия, а в по-късния период този аксесоар отсъства при някои интервюта.

Сакото през всичките десетилетия на ВН е предимно *тъмносиньо/черно*, и по-рядко – *светло*. Много дълго то е задължителен елемент от облеклото на водещия, но след 2002 г. Кеворкян води някои интервюта само по риза и често – без вратовръзка. Телевизията, в световен мащаб,

постоянно се развива и променя, което неизбежно води и до промяна в медийния протокол, свързан с облеклото на водещия. Силно влияние върху него оказват развлекателните предавания в комерсиалните телевизионни програми, които налагат много по-освободен, артистичен дрескод, в който има по-малко задължителни елементи. Това е характерно за телевизията в САЩ – например **Лари Кинг** три десетилетия води прочутите си интервюта само по риза и задължително – с цветни тиранти. **Сакото и вратовръзката** просто не са елемент от неговото телевизионно облекло. Това обаче не се отнася за бившите водещи на късното вечерно токшоу в САЩ – **Джей Лено и Дейвид Летерман**, които в студиото традиционно са облечени в *костюм/риза и вратовръзка*.

При много важни интервюта със световноизвестни събеседници (Михаил Горбачов / Горан Брегович / Джон Кенет Гълбрайт / Гор Видал и много др.). Кеворкян задължително е облечен с **тъмносиньо сако / риза и вратовръзка** (най-често на райе). С официалното си облекло водещият показва своя респект и уважение към конкретния събеседник. Без значение дали разговорът се провежда в студио или чрез телемост. „Дрехата е знак за социални и психологически същности. Чрез дрехите демонстрираме недвусмислено: принадлежността си към социална определена класа; нивото на образованието; вкуса си; отношението ни към различните ценности“ **(6)**.

В своето облекло Кеворкян най-често търси оптималното цветово съчетание на: **сако / риза / вратовръзка**, което на малкия екран (при техническия стандарт Sekam) не предизвиква *бликове*, които (в онези години) силно уморяват окото на зрителя. В ранните години ВН няма собствен стилист, водещият сам се грижи за цветовата гама на облеклото си, отлично познавайки предимствата и ограниченията на ранната телевизия при заснемане и кадриране на отделните цветове. Но в дългите години екранен живот Кеворкян постига в облеклото си забележителна елегантност.

Хроматемите

„Хроматемата е знак, изразяващ психологическите стойности на цветовете“ (Христо Кафтанджиев). *Хроматемите* притежават редица функции – с тяхна помощ описваме цветовите характеристики на нещата; изграждаме формата и пространството; създаваме настроение; използваме ги като символи и носители на значения; постигаме композиционно единство; изразяваме важни елементи от текста.

„Цветовата символика има различни измерения в зависимост от начините, по които я възприемат представителите на отделните култури". Например основните значения на някои цветове в християнската цивилизация са следните: **белия цвят –** сребро / чистота / правдивост / Европа / християнство; **жълтия цвят** – злато / богатство / смелост / Азия / будизъм; **червения цвят** – сила / революционност / Америка; **зеления цвят** – плодородие / разцвет / младост / Австралия / ислям; **синия цвят** – невинност / миролюбие; **черния цвят** – траур / смърт / Африка. **(7)**

Основните цветове в облеклото на Кеворкян са: черно / синьо / червено / бежово. Неговото **сако** обичайно е *тъмносиньо/черно*, много рядко – *светлобежово*; **ризата** – *светлосиньо райе*; **вратовръзката –** контраст между *тъмносиньо* и бяло, най-често *в райе*. Но червеният цвят е извънредна рядкост при неговите вратовръзки.

Цветовият прочит на облеклото на Кеворкян в европейски контекст показва, че съчетанието *синьо / черно / бяло / червено* покрива основната емоционална гама на телевизионното общуване – *невинност и миролюбие,* съчетано със *сила и революционност*, рамкирано в *официалното черно* и невинната истинност на *бялото*.

В ранната ВН изборът на цветове в облеклото на водещия (вероятно) се е основавало на собствения му вкус и предпочитания, без да се имат предвид тези *семиотични аргументи*. Години по-късно Кеворкян сигурно внимателно е осмислил този проблем, но (до края на ВН) той не прави решителни промени в облеклото си. Публично твърди, че *телевизията е преди всичко думи*, които предават на аудиторията *посланията на смисъла*, и по-малко – **изображения**, в които цветовете активно участват. *Хроматемите* при събеседниците носят цялото възможно разнообразие през годините. Те най-често се класифицират в зависимост от: пола / психологическите състояния / епохата / цивилизацията / рекламните апели (по Христо Кафтанджиев).

Любомир Стойков констатира: „Всичко, което води до изменението на човешкото тяло – прически, татуировки, козметика и парфюми, принадлежи към сферата на облеклото... Облеклото осигурява информация, свързана с пола на човека, който го носи, с неговата групова принадлежност, собствена идентичност, индивидуалност, статус и занимание" **(8)**.

Бижутата и аксесоарите

Те остават едни и същи при Кеворкян някъде до средата на 80-те години. Той най-често носи *часовник и златен пръстен* на лявата ръка.

Часовникът е буквализирана метафора на бързо течащото време в телевизията, а *златният пръстен* подсказва кой всъщност е *„медийният император“* в студиото. Не мисля, че носенето на пръстен от Кеворкян е специално търсен ефект, по-скоро е знак на съдбата. Един ден обаче неговият часовник „Сейко“ след края на предаването *„изчезва“* от студиото и Кеворк решава, че не си заслужава да попълва тази липса. След което сваля и пръстена, който е много силен невербален маркер от времето на **първата ВН**.

Косата и мустаците

Косата на Кеворкян е най-променливият елемент от неговия външен вид през дългия живот на ВН. В ранния период той поддържа *по-дълга коса*, която му придава подчертано младежки вид. След години косата му става по-къса и прическата му по-точно отговаря на неговата възраст, публичен авторитет и медиен образ.

Мустаците на Кеворкян придават определена артистичност на телевизионния му образ.

Вестемите и събеседниците

При събеседниците мъже *вестемите* са много и разнообразни. В първите години на ВН (1980 – 1982) събеседниците най-често влизат в студиото с **костюм и вратовръзка** (Никола Анастасов / Георги Калоянчев / Тодор Динов / Марин Големинов / Венко Марковски / Петър Динеков / Владимир Топенчаров и много др.).

Много рядко някой събеседник се престрашава да влезе в студиото, облечен с **риза с къс ръкав или с дънкова риза** и **без вратовръзка** (Добри Жотев / Константин Коцев / Рангел Вълчанов / Станислав Сивриев и др.). За някои събеседници очилата са необходимост, но всъщност те са аксесоар, който парадоксално „краде“ вниманието на зрителя, „привлича“ неговия поглед, отклонява го от други елементи от техния външен вид.

Сакото на събеседниците най-често е *тъмно, строго официално*. Има и някои изключения – отделни събеседници идват в студиото със **светло сако** (Ефрем Каранфилов) или **сако,** което прилича на руска куртка (Радой Ралин).

Пуловерът често заменя ризата и вратовръзката при някои изявени представители на артистичната бохема (Дечко Узунов / Людмил Стайков / Иван Радоев).

Брадата е рядък елемент от външния вид в ранната ВН (Христо Проданов / Генчо Стоев / Недялко Йорданов). Повечето събеседници мъже носят **часовник**, но почти отсъстват други бижута (*пръстени / верижки / гривни*).

Бижутата при събеседниците са аксесоар предимно от късната ВН, те отличават някои представители на артистичната бохема (Иван Славков / Слави Трифонов).

Косата съществено различава отделните събеседници. Дори в първите години на предаването някои от тях си позволяват **дълга, артистично оформена коса** (Захари Жандов / Радой Ралин / Дечко Узунов / Гочо Гочев). Но повечето събеседници в този период обикновено имат стандартна прическа, без излишни артистични волности.

Вестемите при събеседниците жени са много по-богати и разнообразни. Според Симон дьо Бовоар: „жената е по-уважавана, колкото „по-охолен вид" има; колкото повече ѝ е необходимо да намери работа, толкова повече тя трябва да има изискан вид; елегантността е оръжие, отпечатък, носещ уважение, нещо като препоръчително писмо... Сама по себе си новата рокля е нещо като празник; гримът, прическата е ерзац на произведение на изкуството" **(9)**.

Чрез **облеклото / бижутата / аксесоарите** жената казва на другите много неща за себе си – дали е *щастлива или нещастна / успяла или неуспяла*? Дали смята себе си за *красива или грозна / има или няма самочувствие / готова ли е за битка, или е покорна и смирена* и т. *н.* Малкото студио на ВН е широко отворен смислов прозорец към жените събеседнички, които „*казват*" много за себе си чрез *дрехите / бижутата / аксесоарите*. Още повече че телевизията преувеличава всичко, до което се докосне – *пространствата / теглото / цветовете / бижутата.* Телевизионната камера *уедрява* фигурата / *преувеличава* дефектите / *прекомерно усилва* цветовете на дрехите и бижутата.

Стоянка Мутафова в първото си интервю в СЖ е с *цветна блуза с джувка и тъмен жакет*, **Маргарита Дупаринова** носи *черна официална рокля*, **Лили Иванова** е облечена със *светла блуза / бяло сако и цвете в косата,* **Мария Гигова** е със *светла блуза*, **Мария Леонидова** е в *сако на каре – с едра брошка на блузата*.

Бижутата са нещо като „запазена марка" за някои събеседнички на Кеворкян през годините. **Маргарита Дупаринова** носи в студиото златни бижута (*гривна/пръстен*), **Мария Леонидова и Лиляна Стефанова** – *брошки*, **Станка Пенчева и Елена Николай** – *колие и обеци,* **Лили Иванова** – *кръст на верижка*.

Прави впечатление, че събеседничките са твърде прецизни към облеклото си, при тях отсъства небрежната артистичност, присъща на силния пол. Жените повече се придържат към характерния за времето дрескод, съобразяват се с условностите на студиото / камерите / телевизионното предаване.

В годините на прехода свободата на словото се съпътства и от *свобода на изразяване* – чрез *облеклото*. В интервютата на Кеворкян с някои дисиденти и лидери на промяната официалното облекло вече не е задължителен елемент. **Радой Ралин** влиза в студиото със *сако/риза и дебел скиорски пуловер,* **Борис Димовски** рисува в студиото често с *пуловер и сако / без вратовръзка*. **Стефан Цанев** влиза в студиото (ГЛ, 2002) със *светло сако на каре / по-тъмна риза / контрастна вратовръзка.*

Въобще облеклото на някои известни писатели, бунтари и противници на режима в годините след промяната при техните участия във ВН става много по-артистично. Всъщност те започват да се обличат естествено, без необходимостта да спазват определен канон.

Но големите политически лидери у нас и след промяната стриктно се придържат към официалния дрескод. **Жельо Желев** (ГЛ, 2003) сяда в студиото облечен със *светлокафяво сако / бяла риза / контрастна вратовръзка*. С което показва голямото си уважение и респект към водещия. **Ахмед Доган** (ГЛ, 2003) също идва в студиото с *черно сако / бяла риза / тъмна вратовръзка.* С което демонстрира, че ВН и Кеворкян отдавна са медийна и културна институция, с която той се съобразява. **Георги Първанов**, президент на РБългария (ГЛ, 2004), дава интервю на Кеворкян облечен с *тъмно сако / бяла риза / вратовръзка на райе*. Неговото облекло е знак за професионалната тежест на програмата и медийната роля на водещия в обществения и културния живот на страната.

В годините на промяната официалното облекло остава задължителен елемент при Кеворкян. С много редки изключения той прави интервюта *без сако и вратовръзка, само по риза.*

Интервютата чрез телемост

Вестемите при Кеворкян в интервютата чрез телемост остават все така официални. Той постоянно е облечен с *тъмно сако и елегантна синя риза.*

Вестемите при събеседниците в отделни случаи нарушават официалния дрескод. Някои от тях се обличат удобно – често с *риза без вратовръзка / артистично фишу* или с *пуловер*.

– **Ноам Чомски** (ГЛ, 2004) е с *риза и пуловер, без вратовръзка*;

– **Дейвид Балдачи** (ГЛ, 2004) е със *сако / разкопчана риза / без вратовръзка*;

– **Андрей Кончаловски** (ГЛ, 2002) е само по *светла риза*;

– **Паулу Коелю** (ГЛ, 2003) е с *тъмен пуловер*;

– **Гордън Томас** (ГЛ, 2004) е със *светла риза / бежова жилетка / без вратовръзка*;

– **Андрей Вознесенски** (ГЛ, 2002) е с *тъмно сако / бяла риза / контрастно фишу*;

– **Шарл Азнавур** (ГЛ, 2004) е с *тъмно сако / тишърт / тъмен шал;*

Всъщност хората на изкуството поддържат дрескод, който изглежда напълно освободен от някои ограничения. В него има редица елементи, които не са задължителни. Най-вече – *сакото и вратовръзката,* които често отсъстват от облеклото на даден събеседник. Но изборът на конкретно облекло при световноизвестен събеседник едва ли е случаен. Според Любомир Стойков в енциклопедия „Ларус“ френската дума „mode“ е обяснена като „**социално и психологическо явление**, което помага на хората да изразят себе си, да се приобщят към останалите или да се разграничат от тях... Модата е неразделна част от социалния контекст и е свързана с човешкото поведение, с възможностите да се изрази определена групова, културна и етническа принадлежност, както и да се засвидетелства определен начин на общуване“ **(10)**.

Изборът на определена дреха за участие в телевизионно интервю предполага известно съобразяване с някои водещи стандарти в модата, но и със спецификите на телевизията, чието *„електронно око“* може различно да отразява отделните цветове – да усилва или отслабва тяхната яркост и така да променя телевизионния образ на събеседника. Камерите технически преобразуват образа на събеседника и в границите на тази електронна трансформация облеклото изпълнява твърде важна роля.

При събеседници от други страни и култури облеклото често е различно – то може да е **строго официално** (Мелвин Гудман / Никълъс Уолд), **само риза, без сако и вратовръзка** (Андрея Бочели), **риза и артистично фишу/шал** (Андрей Вознесенски / Шарл Азнавур), **с атрактивно кожено сако с апликации / блуза и едър медалион** (Дзукеро).

Жените събеседнички в телемостовете (*известни писателки, журналистки*, *изследователки*) са отделна тема по отношение на вестемите. Техните разбирания за официален дрескод са много широки – например в някои интервюта на Кеворкян чрез телемост са следните:

– Анна Политковская, руска журналистка (ГЛ, 2002) – с *черно сако и поло / с очила / без бижута*;

– Меги Хигинс Кларк, американска писателка на трилъри (ГЛ, 2003) – *с красива официална рокля / сако с едра щампа / атрактивно бижу на врата*;

– Джаки Колинс, американска писателка на любовни истории (ГЛ, 2003) – с *черна официална рокля / черно сако / фрапантно черно бижу на врата*;

– **Бриджит Боаслие**, президент на „Клонейд", компанията за клониране на хора (ГЛ, 2003) – с *черна рокля / тъмнокафяво яке / без бижута*;

– **Карла дел Понте**, шеф на трибунала в Хага (ГЛ, 2004) – облечена в *черна рокля / черно сако / бижу.*

Ключовата дума тук е *„черна дреха"*, която в християнската цивилизация се смята за официално облекло. Изборът на черния цвят изразява респект към телевизията и уважение към водещия. Но различните събеседнички на Кеворкян нямат еднакво отношение към **вестемите** (*облекло / бижута / аксесоари*). **Писателките** са по-освободени в своя избор, те са по-елегантни и определено носят повече бижута. Те донякъде се придържат към общоприетия стандарт на артистичната бохема, към която всъщност принадлежат. Предпочитат *черния цвят*, защото се приема за официален. Не се вълнуват дали и доколко *черният цвят* е за предпочитане на телевизионния екран, тъй като е много капризен. Както и *белият цвят*. Но изборът на това облекло при тях става по емоционални или други съображения, които се отнасят до личния им психологичен комфорт по време на разговора и стандартите, които спазват при телевизионни интервюта в собствените си страни.

Ролан Барт във всеки моден предмет: **сако – рокля – костюм –аксесоар**, разграничава три различни структури – *технологична, иконична и словесна*. Модната дреха винаги се основава на определена *технология*, тя неизменно изобразява *нещо или някого* и изразява/пренася определен смисъл. Дали и доколко тези събеседнички наистина са в крак със своето време (и неговата мода), е сложен въпрос, който няма еднозначен отговор.

Например журналист като **Анна Политковская** вероятно е нямала специален интерес към облеклото, за нея бяха важни нейните журналистически разследвания и стигането до истината, колкото и трудно да е това. За което плати най-високата цена – с живота си.

Изкусна манипулаторка като **Бриджит Боаслие** едва ли разчита на дрехите, за да налага „своята истина" за „клонирането на хора" и „сензационните открития", които пропагандира.

Ако разширим примерите с **вестемите** при някои известни български събеседнички на Кеворкян (Лили Иванова / Нешка Робева / Елена Йончева / Татяна Лолова / Стоянка Мутафова), ще установим аналогични тенденции.

Лили Иванова традиционно влиза в студиото с *рокли, които са по-подходящи за вечерно парти / артистични сака / цвете в косите / сложни прически / атрактивни бижута.* **Вестемите** при нея имат своя ярка индивидуалност – като нейното пеене, което не прилича на никое друго.

Татяна Лолова и Стоянка Мутафова често носят *артистично облекло / понякога бижута*. За тях студиото на Кеворк не се отличава кой знае колко от театралната сцена.

Нешка Робева и Елена Йончева сядат срещу Кеворк – *първата с черна блуза и брошка*, втората – *със семпла светла блуза*. Въобще не може да се каже, че са *издокарани*. Напротив – *официалните или фриволните тоалети* никак не подхождат на тяхната успешна кариера и публичен образ. *Облеклото* (вероятно) е последното нещо, което ги интересува в студиото.

Облеклото е част от *визуалния паспорт* на всеки водещ и отделен събеседник. Предпочитанията на отделните събеседници в студиото на ВН остава много различно. В зависимост от: тяхната професия, естетически стандарти, национална култура, емоционална психограма. **Вестемите** при събеседника „*пренасят*“ информация за него самия като личност – за неговата работа, начин на живот, морал и емоционални нагласи. За неговите интереси и естетически стандарти. За света, в който живее, и културата, към която принадлежи. „Човекът не може без модата, както и модата не може без човека... Хората измислят новите моди, за да се разделят с миналото и да се придвижат към бъдещето. Множеството чудатости, скандални и шокиращи моменти във външния им вид са част от пъстротата и противоречивостта на самия живот... По история на модата и облеклото може да се съди за най-значимите етапи в развитието на човешката цивилизация, на човешкия дух и творчество.“ **(11)**

Мултимодалната комуникация

Редица автори разглеждат разговорната реч като *мултимодална комуникация.* Всъщност „ние общуваме не само чрез думите, но и чрез прозодика, интонация, жест, мимика, телодвижения“ **(12)**. Мултимодалната комуникация се анализира на принципа на партитурата, защото, подобно нея, сигналите се разпределят в **пет модалности** на паралелни светове. Това са:

– **вербална модалност** (произнесените думи и изречения);

– **прозодична модалност** (речевият ритъм, паузи, сила на гласа, ударение, интонация);

– **жестова модалност** (движения на ръцете и раменете);

– **лицева модалност** (движения на главата и очите, поглед, усмивка и други мимики – лицеви изражения);

– **телесна модалност** (движения на торса и краката)". **(13)**

Или телевизионната реч се конструира на принципа на партитурата в **пет отделни модалности**, които включват вербални и невербални компоненти. Функциите на мултимодалната комуникация означават, че: „всеки сигнал във всяка модалност изпълнява различна функция срещу съпровождащ сигнал в друга модалност" (Андриана Евтимова). Освен функциите на смислово повторение и допълване на вербалните и невербалните модалности, особено важна е заместващата функция, при която „елементите от една модалност могат да „прескачат" в друга, за да „обслужат" и запазят смисловата цялост" **(14).**

На телевизионния екран разговорът (в студио или чрез телемост) е много динамичен, понякога думите не могат да обхванат всички значения и послания, които водещият и събеседникът си разменят в неговия ход. Въпросите и отговорите при вербалната реч могат да не съответстват на *телесната, лицевата и жестовата модалност,* които по невербален път акцентират / развиват / променят основното вербално послание.

Отделните модалности се хиперболизират чрез „окото" на телевизионната камера, която е способна (чрез плановете и ракурсите) да *монументализира* или *миниатюризира* всяко изображение. Кеворкян още в „Информационен дневник" пръв въвежда едрия план, който става негова запазена марка. Той успява да преодолее съпротивата на ръководството и във ВН го разгръща и доразвива. По негови думи: *„Едрият план, като нищо друго, разкрива „географията на чувствата" – на водещия и на неговия събеседник. Зрителят направо те „източва" през едрия план, понякога не показвах дори цялото си лице. Това „приближение" има изключително значение за интимността на разговора".*

Долният ракурс на камерата *възвеличава* изображението и неговите главни действащи лица, придава им по-голям авторитет, създава им нужния публичен имидж. **Горният ракурс** на камерата *приближава* изображението към земята, прави го по-незначително, *„отнема"* от него важни значения и публичен авторитет.

В този смисъл телевизионната камера изпълнява определящи функции в невербалната комуникация. Тя – всеки път различно – пресъзда-

ва вербалните и невербалните модалности. Именно камерата *заснема, „скулптира“ думите / лицето / жестовете* на говорещия и отново ги пресъздава в телевизионното изображение – чрез различните планове и ракурси. Някои изследователи смятат, че: „телевизионната камера е безпардонна. Тя „се пъха“ навсякъде и показва каквото не можем да видим дори на живо“ (по Толя Стоицова).

Ако камерата в студиото динамично отразява водещия и събеседника, като усилва чрез едри планове и подходящи ракурси техните *лицеви и жестови модалности,* тя своеобразно *„коментира“* телевизионното събитие на интервюто и действията (вербални и невербални) на неговите участници. И обратното. Ако камерата в студиото е статична, тя дава *предимство на думите*, на *вербалните послания*, като отчасти пренебрегва невербалните модалности, които може и да не покаже на зрителя в тяхната цялост.

Всъщност на малкия екран се случва само това, което камерата решава „да покаже“ на зрителя. Това не е целият разговор в студиото, различните камери в студиото *„улавят“* различните модалности на разговора, но те сменят плановете и ракурсите и *„показват“* на зрителите отделни фрагменти от този разговор. Но камерата винаги е задължена да покаже **най-важната част** от разговора в студиото – тази част, която носи основните послания на събитието, отправено към зрителите.

Следователно мултимодалната комуникация на малкия екран изпълнява множество функции, една от които е *заместващата*. Тя *замества/манипулира* живия и непосредствен разговор в студиото – с неговия електронен вариант, в който влага нов медиен смисъл. Най-вече поради намесата на електронния посредник, който изпълнява сложна функция, изпълнена с редица противоречия.

Днес камерата (филмова / телевизионна / видео / уеб) *„донася“* в дома на реципиента на *много екрани* различни *събития / разговори / изображения*, които имат своите вербални и невербални модалности – в степен, качество и мяра, които зависят от техниката и хората, които я управляват. А в близко бъдеще – човекът, който упражнява контрол върху цифровото събитие, вероятно цялостно ще бъде заместен от алгоритъма/робота и *„филтрирането“* на информацията, която стига до зрителя, ще зависи главно от неговата дигитална памет.

Кеворкян още в началото на ВН много добре разбира колко са големи възможностите на телевизионните камери, и през цялото време на ВН упражнява строг контрол върху „телевизионния вариант“ на предаването. Задължително гледа, заедно с екипа си, записа на директно излъчваната

програма и задължително обсъжда журналистическата работа и действията на операторския екип – постиженията и грешките. Според него *„тези записи по-късно придобиват изключителна стойност, понеже се превръщат в безценен архив на ВН“*.

През годините полага усилия да създаде и обучи собствен екип, с който работи дълги години. Отличният телевизионен екип знае как най-добре да представи интервютата във ВН – във вербален и невербален контекст.

Кинесиката

„Кинесиката изследва „езика на тялото“ в тесен смисъл – изражение, поглед, зеница, жест, поза. Подобно на интонацията те също изпълняват модалноемоционална функция. Както тонът на речта може да бъде дружески, внимателен, умоляващ, груб и пр., така и позата може да говори за уверен в себе си човек; изразът на лицето да бъде несигурен, самоуверен, ироничен; погледът – нагъл, уверен, застрашителен; жестът – заплашителен, груб, пренебрежителен и т. н. “ **(15)**.

Изследователите Екман, Фрайзен и Томпсън въвеждат методиката FAST, която, дешифрирана, означава: **Facial** (лицево), **Affect** (чувство), **Scoring** (резултат), **Techniue** (метод). Това на практика е метод за изследване на емоциите на лицевото изражение. За целта лицето се разделя на три зони: **горна** – вежди и чело; **средна –** очи и клепачи; **и долна** – бузи, нос, уста, брада/мустак. **(16)**

Говорещият (водещият/събеседникът) изразява своите емоции чрез двигателна активност на **веждите и челото** – той *събира/повдига вежди, свива/или не чело.* Особено важен е неговият **поглед** – **водещият/събеседникът** *отправят поглед* (един към друг и към камерата), *който може д*а е *усмихнат / приятелски / любовен / равнодушен / ироничен / гневен / втренчен / зъл* и др. **Говорещият** може *да вдига или свежда* **клепачи**, като тяхното движение нагоре-надолу подсказва определено емоционално състояние на участника в разговора. Вдигането на клепачите **нагоре** може да означава *мобилизация / по-голямо внимание / активност* на участника в разговора. Свеждането на клепачите **надолу** може да означава опит за *съсредоточаване* на участника в разговора, поставяне на *пауза* в разговора, търсене на точен отговор. **Лицето на говорещия** е ярко изображение на неговата душа. Жестикулацията на лицето през цялото време *„подсказва“* какво *мисли* участникът в разговора, какви са неговите емоции / чувства / възможни / бъдещи действия. **Лицето на говорещия** се озарява

от **усмивка**, която може да е *широка и пълна / полуусмивка,* съпроводена с *лека закачка / ирония / ехидна подигравка*. **Усмивката** е важен невербален знак, който емоционално скъсява или увеличава разстоянието между водещия и събеседника. Тя най-често създава нужната атмосфера в студиото за провеждането на спокоен и плодотворен разговор.

Брадата/мустакът на говорещия има важна невербална функция. Те „участват" в развитието на усмивката, която с брада изглежда много по-мъжествена и достолепна, а *„под мустак"* получава в добавка ред емоционални състояния – *добродушна / весела / закачлива / иронична / гневна / заплашителна усмивка* и др.

Телевизията често дава известно предимство на събеседниците – по отношение на времето, което камерата им отделя – във вербален и невербален контекст. **Събеседникът**, по условие, е **център на разговора**, **медиен фокус** на въпросите, които водещият му задава. Особено когато в студиото се намира много известен събеседник – от областите на политиката, изкуството или културата. Но времето, което камерата отделя на въпросите на водещия, понякога е по-малко, особено ако събеседникът предлага дълги и пространни отговори, които предполагат също **дълго фокусиране на камерата** върху неговото лице и кинесика. Дали събеседникът придружава своите отговори – с видима промяна на движенията на главата / израза на лицето / вдигане или спускане на вежди / усмивка / количество поглед? Доколко отговорите на събеседника се придружават от *активна жестикулация,* която винаги *допълва* неговите отговори?

Или събеседникът фокусира поведението си главно върху вербалния отговор, при по-ниско участие на **невербалните компоненти** (движения на главата и тялото / израз на лицето / жестове / мимика / сила и мелодика на гласа / темп и ритъм на речта и др.), които съпътстват всяко интервю.

При някои интервюта във ВН, в които диалогът на водещия и събеседника се отличава с много голяма динамика – изпълнен с много *смях / шеги / закачки / хумор / самоирония*, камерата постоянно „скача" от водещия към събеседника, и обратното. Колкото разговорът в студиото е по-динамичен, жив, наситен с много хумор / сатира / ирония, толкова **водещият** по-често попада в *едрия план* на камерата, защото той е основният **модератор на водения диалог.**

При някои разговори с много образовани – поради което и много трудни – събеседници камерата внимателно проследява тяхната пространна аргументация и им отделя и повече време. Но Кеворкян поначало дава предимство на събеседника и зрителя – чрез своите въпроси и усилващото „око" на камерата. Неговите въпроси са доста кратки и ясни – те

предполагат кратък или по-дълъг отговор – в зависимост от личността на конкретния събеседник. Водещият по принцип позволява на всеки събеседник да отговори най-точно и изчерпателно. Да се представи максимално добре пред зрителите. Във въпросите „се снема“ неговото уважение към събеседника и зрителите. Поради което зрителските въпроси неизменно са на почит в неговите интервюта.

Във „Физиогномика“ Аристотел описва различните изрази на лицето и търси тяхната връзка с качествата и характерите на хората. **(17)** Изражението на лицето има основно значение за емоциите, с които водещият „*влиза*“ в разговора. **Изразът на неговото лице** до голяма степен зависи от първоначалната му представа и оценка за събеседника – за неговата възраст, социален статус, специфични черти на характера и др. Кеворкян съзнателно (и подсъзнателно) използва широкия регистър на *лицевото изражение*, което служи като комуникативен и емоционален „*пропуск*“ към събеседника и зрителя, но донякъде и като предварителна „*оценка*“ на бъдещия разговор.

Жестикулацията

Жестът, като правило, внася в речта допълнителна информация, той своеобразно я *оцветява*, усилва нейните *значения*. **Ръката** е основното средство, с което всеки човек най-често жестикулира. Философите я определят като **главен инструмент**, който служи за „изразяването на безкрайно много прояви на волята“ (Хегел). Но човек жестикулира със всички части на своето тяло – ръката / главата / торса. Величко Руменчев класифицира жестовете на: емоционални / изобразителни / указателни / условни / илюстративни / манипулативни. **(18)**

Емоционалният жест показва душевното състояние на говорещия, той е „подчертано спонтанен и сравнително трудно се поддава на контрол“ (по Величко Руменчев). Редица автори смятат, че **ръцете** създават по-изразителни жестове дори от **лицето**. Има различни класификации на жестовете с ръка, ето една от тях: **адаптори** (когато ръката *докосва / драска / почуква / потрива* човек или предмет); **символи емблеми** (когато ръцете *махат / ръкостискат /* ръка с *високо вдигнат палец или показалец / движения на ръцете в областта на главата* и др.); и **комуникативни** (когато ръцете правят *моторни движения*, които нямат отношение към речта, и когато движенията на ръцете са *лексикално обусловени*). **(19)**

Ако се позовем на споменатата класификация, жестовете на Кеворкян в неговите интервюта можем да определим като: **символи емблеми**

и **комуникативни жестове**, които са лексикално определени. На сайта на „Всяка неделя“ неслучайно се самопредставя като тв водещ чрез **пет характерни негови жеста**, които постоянно участват в дългия живот на ВН:

– лява ръка, която подпира брадичката на лицето;

– лява ръка, свита в юмрук, и вдигнат палец нагоре;

– лява ръка, която предпазва очите от прожектора в студиото;

– дясна ръка с вдигнат показалец;

– лице, озарено от ведра усмивка.

С тях Кеворкян брандира себе си като телевизионен водещ, но и създава специфичен бранд на ВН. Жестовете изразяват следните значения:

– **лява ръка, която подпира брадичката на лицето** – може да означава: съсредоточаване в разговора / замисленост / определена оценка на отговорите на събеседника;

– **лява ръка, свита в юмрук, и вдигнат палец нагоре** – може да означава: голямо задоволство / удовлетворение от отговора на събеседника / споделяне на неговите идеи и позиции*;*

– лява ръка, която предпазва очите от прожектора в студиото – може да означава: известна пауза / време за осмисляне на отговора на събеседника / вземане на решение за разговора оттук насетне;

– **дясна ръка с вдигнат показалец** – може да означава: някаква забележка / неудоволствие от отговора на събеседника / известна закана;

– **лице, озарено от ведра усмивка** – може да означава: добронамереност към събеседника / задоволство от неговите отговори / споделеност на неговите идеи / съучастие.

Вдигнатият показалец на дясната ръка е запазен жест на Кеворкян, който го отличава като водещ, но той е знак и на цялото предаване. **Жестът с лявата ръка**, **която подпира брадичката**, **жестът на двете ръце със сплетени пръсти** се срещат често в неговите интервюта. Например в разговора с **Йордан Радичков** (СЖ, 2002) при неговата оценка: „Всяка неделя“ е безмитна зона, в нея нямаше цензура. Можеше в нея човек да говори това, което мисли“.

Жестът с почесването с лявата ръка – на *веждите / бузата / мустака,* е твърде обичаен за водещия, той е невербален маркер за известно *колебание / размисъл / безпокойство*. В отделни случаи този жест служи и като преход от забавната към по-сериозната част на разговора. Например при въпроса към **Радой Ралин** за *„подписа“* на Тодор Живков в опашката на прасето в „Лютите чушки“ (ГЛ, 2002).

Търкането на пръстите на двете ръце най-често съпътства неудобен въпрос, с който Кеворкян (вероятно) иска *„да притисне“* събеседника.

Например към **Мелвин Гудман**: *„Кой беше директор на ЦРУ тогава?“; „Какви документи за поверителност се подписват в ЦРУ за срок на мълчание?“* (ГЛ, 2003).

В дългия живот на ВН Кеворкян прави и редица други характерни жестове, които по един или друг начин участват в развитието на разговора.

Движенията на тялото на Кеворкян са сравнително добре контролирани през годините. Приключването на определен етап от разговора в студиото обикновено маркира с **леко поклащане на торса**.

Жестовете с докосване на лицето често са емоционално оцветени, те показват различните състояния на водещия в хода на разговора. В тях отчасти се резюмира и *„междинната“* му оценка за качеството на проведения разговор.

Регистърът от емоционални състояния, които жестовете на водещия показват, е много широк, той включва някои основни човешки емоции: удоволствие / неудоволствие / доверие / недоверие / интерес / скука / смелост / страх / радост / гняв / приемане / отхвърляне / аплодиране / критика / смях / съмнение / радост / тъга и др.

Няколко примера от интервюта на Кеворкян в различни периоди на ВН – със Симеон Втори, Михаил Горбачов, Виктор Суворов, Гор Видал и Татяна Лолова.

– Водещият в профил / Симеон Втори

Фрагмент от много дългото интервю на Кеворкян със **Симеон Втори, наследник на българския престол** (1990), което се излъчва на запис, показва в едър план главно Симеон Втори. Камерата постоянно и внимателно следи неговото поведение – *външен вид / израз на лицето / поза / поглед / жестове / сила, темп и ритъм на речта* и др. Докато Кеворкян остава в периферията на телевизионния кадър. Но трябва да се отдаде дължимото на Кеворкян – да се направи интервю с наследника на българския престол, по онова време е **много смела постъпка** – дори за журналист от неговия ранг. (Вж. подробния анализ в Глава 5).

– Ръка със свит юмрук и вдигнат палец / Михаил Горбачов

Интервюто на Кеворкян с **Михаил Горбачов**, последния президент на СССР (ГЛ, 2002), показва, че водещият *„влиза“* в този разговор с **жест с ръка, свита в юмрук, и с вдигнат палец** в момента, в който задава въпроса: *„За кого бие камбаната, както казваше един поет?“*. В случая жестът на водещия може да означава *одобрение/потвърждение* на правилността на действията на събеседника. Но този жест в различните *континенти / раси / националности* означава съвсем различни неща. Той много често е:

знак за автостоп; знак за съгласие; дори неприличен жест. В европейски контекст обаче той е *общоприет знак за съгласие*. Кеворкян едва ли случайно го употребява още на *„входа“* на този много важен разговор. Като опитен телевизионен водещ знае, че интервюто съвсем няма да е лесно, и с този жест (вероятно) иска да подскаже на своя гост, че ще бъде много учтив и гостоприемен.

– Лява ръка с вдигнат показалец / Гор Видал

Интервюто на Кеворкян с **Гор Видал**, писател (ГЛ, 2003), е твърде интересно от гледище на невербалната комуникация. То респектира с внимателно подготвените въпроси на водещия, някои от които са много оригинални. А също и с времето, което водещият отделя на събеседника, за да представи своите отговори както трябва. В хода на разговора Кеворкян използва широк регистър от жестове:

– лява ръка с вдигнат показалец;

– лява ръка, която подпира слепоочието или брадичката;

– докосване на пръстите на двете ръце;

– ръце с опрени пръсти, тип къщичка;

– ръце със сплетени пръсти и др.

Към тях водещият няколко пъти добавя: *поглед*, *сведен надолу*, който подсказва, че разговорът влиза в нов етап (*КК: „Казвате на едно място, че ви е страх да бъдете мъртъв? / Вие сте пределно откровен в критиката си към собствената си страна. Каква цена плащате за това?“*). Тези невербални маркери се допълват от **лицето на водещия**, което е озарено от *ведра усмивка* – знак на респект и уважение към събеседника.

Гор Видал дава твърде философски отговори, в хода на които той докосва с ръка отделни части на своето *лице – чело, нос, слепоочие* и др. Тези невербални жестове по своему *„оцветяват“* интервюто, многократно усилват посланията, вложени в неговите думи. Те създават допълваща аргументативна функция към въпросите на водещия и усилват съдържателния контекст на целия разговор.

– Кълбовиден жест с двете ръце / Татяна Лолова

Този разговор е много динамичен, а жестикулацията е активна. Лолова (както обикновено) играе „актриса“ дори в студиото. Кеворк *закачливо* започва разговора с *кълбовиден жест с двете ръце*, който напомня детската (театралната) игра. Този по-рядко употребяван жест подсказва емоционалната близост на водещия и събеседника. Това е жест на харесване и голяма симпатия към Лолова от страна на водещия.

Другите невербални маркери са обичайни: *леко ръкомахане / лява ръка, подпираща брадичката* и др. И *много, много смях* в студиото по вре-

ме на целия разговор. Въпросите са ясни и кратки, в тях се улавя *лека фриволност / шеговитост*, но финалният въпрос има почти библейска тежест. Кеворкян цитира еврейска поговорка, според която: *„Човек копней, а Бог се смей“.* Смисълът на поговорката е, че човек не бива да храни излишни надежди, за да не разсмива Господ. Човек до самия си край носи товара на неосъществените надежди. Но Лолова тъй и не успява докрай да разбере и осмисли неговото послание.

Погледът на водещия

Погледът на Кеворкян играе изключителна роля в неговите интервюта. Той най-често гледа открито своя събеседник, притежава много силен поглед – своеобразно медийно „оръжие“: *умен / хипнотичен / магнетичен / шеговит / пронизващ / втренчен / ироничен / саркастичен*, който оказва силно въздействие върху събеседника. Радой Ралин е впечатлен: „В Кеворкян има нещо магнетично, когато изправи хората пред себе си. Това идва от нещо необяснимо. В него има много човешко излъчване, едно съвременно апостолство.“ **(20)**

Има различни видове поглед – *делови / любезен / умен / любовен / враждебен / с притворени или отворени клепачи* и др. В някои случаи Кеворкян предразполага събеседника с *гальовен поглед* (към **Лили Иванова, Леда Тасева, Стоянка Мутафова, Татяна Лолова**). В други случаи неговият поглед е *строг и пронизващ* (към **Вера Кочовска, Владимир Суворов**).

Посоката на погледа е много важна, различните посоки на гледане на водещия могат да се тълкуват различно: **погледът надолу** може да означава *тъга*, **погледът настрани** – *отвращение*, **погледът надолу и настрани** – *срам* или *вина.* Но това са стереотипи, които съвсем не са с изчерпателна достоверност. **(21)**

Погледът настрани, в зависимост от контекста, може да означава донякъде *липса на интерес.* Говорещият може да блъфира, като чрез *посоката на погледа* погрешно обозначи съвсем други емоционални състояния, дори противоположни на това, което погледът *„подсказва“*. Нека не забравяме, че телевизионното интервю има публичен характер, който се родее с играта на актьорите на античния и средновековния площад – със *силната ѝ театрализация / условности / роли / персони.* Интервюто (по Хьойзинка) показва публичния характер на телевизионната игра и ролята на водещия като „homo ludens“. Водещият на малкия екран задължително се превръща в „играещ човек“, който в хода на играта пресъздава нейните правила и условности.

Невербалната комуникация но водещия в случая (*поза / жестове / поглед / вокална интонация)* въобще не подсказват такъв рязък завой в хода на разговора. Но този много голям (вербален и невербален) сблъсък в студиото показва силната творческа интуиция на водещия, който цялостно владее ситуацията – на вербално и невербално равнище.

Погледът на Кеворкян често изпълнява функцията на допълваща аргументация към отделен въпрос. Въпросът на водещия може да се допълва с *поглед на голяма симпатия и лека ирония* – към **Лили Иванова**, която иска 100 хиляди долара, за да седне в студиото заедно със **Слави Трифонов,** и привидно небрежните му въпроси към нея: *„Колко струваш?“* / *„Дали душата се продава?“* (ГЛ, 2002). Или неговият *пронизващ поглед*, който допълва въпроса му към **Елисавета Багряна:** *„Как да станем по-добри?“* (СЖ, 1980). *Закачливият, засмян поглед* на водещия към **Жельо Желев**, в който зрителят усеща неговото уважение и симпатия към събеседника (ГЛ, 2003).

Чрез погледа водещият може да управлява екранното си поведение, но и отчасти да *регулира* поведението на събеседника, с което да постигне предварително набелязаните цели в разговора. Той извършва това *„медийно управление“* на разговора чрез очите – донякъде несъзнателно, на психомоторно равнище.

В телевизионния разговор особено важна е **посоката на погледа** – *директно на равнището на очите на събеседника, нагоре или надолу от него*. Често се твърди, че гледането надолу изразява предимно меланхолия и тъга. При Кеворкян е по-различно. Той свежда поглед надолу най-често при смяна в *регистъра на разговора* и приключване на *отделен етап* от него. **Сведеният поглед** за него е *прелистване на следващата „страница“ в разговора*, която може да е *по-весела, по-сериозна или по-тъжна*. Той може да скрива *неудоволствие и гняв* от посоката на разговора, а в някои случаи – и *известно смущение*. Но Кеворкян не си позволява **отсъстващ / блуждаещ поглед**, който е фокусиран в безкрая и издава някакъв дълъг размисъл. В студиото динамиката е голяма, а времето постоянно не стига, поради което подобно *„екзистенциално“* разгръщане на разговора не е желателно.

Въобще ролята на погледа по време на интервюто е твърде важна. Затова говорят и някои събеседници, които показват известен страх не толкова от самия Кеворкян, колкото от неговия поглед. Именно *погледът на водещия* добавя важни допълнителни аргументи към неговите въпроси. Той *„регулира“* и насочва разговора със събеседника в определена посока, придава му *допълнителен смисъл*.

От голямо значение е **количеството поглед**, което водещият отправя към събеседника. Британският социален психолог Майкъл Аргайл, в резултат на някои експерименти, установява, че при прякото общуване между европейци средната продължителност на гледане един към друг е **61 %. 41 %** от насочения поглед е *по време на говорене,* а **75 %** – *по време на слушане*, а **31 %** е *взаимен*. Той установява още, че *средната продължителност* на един поглед е **2,95 сек.**, а *продължителността на взаимните погледи* е **1,18 сек.** Европейците осъществяват между **40 % и 60 % зрителен контакт**, който стига до **80 %**, когато единият участник в разговора слуша другия. Въобще, за да се постигне добро впечатление, е необходимо количеството поглед да се регулира в границите на **60 – 70 %** от времето на общуване. **(22)**

Количеството поглед съзнателно (или несъзнателно) може да се контролира, което развива и променя пряката комуникация между водещия и събеседника. Без специални емпирични проучвания Кеворкян участва със значително количество поглед в своите интервюта във ВН. Обичайно гледа спокойно и продължително своите събеседници и по-рядко свежда поглед надолу. С *наведения поглед* водещият обикновено приключва етап от разговора и преминава към следващия. Когато в студиото се разгаря силна полемика, Кеворк гледа не само продължително, но и много емоционално – *втренчено / хладно / иронично / с метален отблясък / елитарно / възмутено*. Значителното количество поглед при него отговаря на високото му самочувствие на телевизионен водещ, на отличната му подготовка за разговора, на интересните и оригинални въпроси, които задава. Когато водещият е отлично подготвен и знае какво да пита събеседника, го гледа *спокойно и продължително*. Защото изцяло владее положението в студиото и самия разговор.

Усмивката на водещия

Усмивката на Кеворкян задължително присъства по време на неговите интервюта и често е: *благоразположена / леко закачлива / малко иронична / подкупваща*. Понякога е: *иронична / саркастична / дори убийствена*. Друг път водещият с нея иска да вдъхне кураж на даден събеседник, да му помогне да преодолее стреса от *студиото / камерите / прожекторите*.

Чрез усмивката водещият често стопява психологическото разстояние, което го отделя от събеседника, тя създава атмосфера на непринуденост и съучастие в студиото. Кеворкян през годините запазва навика си постоянно да се смее, и в студиото понякога настава истинско веселие –

например интервюто със **Зуека и Рачков** прелива от *стендъп комедийни гегове, буфонада и неподправен смях*. Те са естествено допълнение към шеговитите въпроси на водещия: *„Кажете ми сега за вашата любов?“* / *„Каква кръстоска сте вие двамата?“* / *„Направете сега една импровизация на тема скункс?“* / *„Кой е истинският господар на ефира?“* (ГЛ, 2012).

Такова веселие има и в интервюто му със **Стоянка Мутафова.** По време на разговора се отнася към нея с много голяма симпатия. Задава ѝ въпроса: *„Кой би искала да ти се обади?“* (от оня свят). „Нейчо“, отговаря тя. *„Какво би искала да ти каже?“* – закачливо пита водещият. „Че още ме обича“, въздъхва Стоянка от висотата на своите (тогава) 90 години. Изумителен разговор (ГЛ, 2012).

Невербалната вокализация

При Кеворкян тя се свежда до неговия *глас и интонация*, която съдържа редица компоненти като: мелодика / темп / сила / тембър / пауза / ударение / ритъм / регистър / диапазон. **(23)** Някои изследователи приемат, че „в обема на понятието „интонация“ не влизат онези интонационни характеристики, чрез които се разпознава говорещият – пол, възраст, здравословно състояние, диалектна принадлежност, обща висока или ниска тоналност на изказването, обща висока или ниска сила, темп, тембър и др. Тези характеристики са индивидуални и поради това нямат значение за езиковото общуване като социално явление“ **(24)**.

Интонацията

Интонацията се определя най-вече като: „комплексно звуково явление, в което речта функционира на равнището на фразата чрез промените на своите честотни интензитети и темпорални характеристики, възприемани субективно като промени в мелодиката, силата и времетраенето на сегментните единици“ (Димитър Тилков). Редица автори търсят различни компоненти в интонацията. Най-често това са: мелодика / темп / сила / пауза / тембър / ударение / ритъм / регистър / диапазон. **(25)**

Гласът на Кеворкян е негова запазена марка. Природата го е дарила с фин баритон, който в студиото той използва като допълнително „оръжие“ в хода на разговора. Неговият глас по време на разговора може да е различен – *нежен / гальовен / артистичен / забавен / фалцетен / сериозен / дрезгав / убийствен*. Притежава *специфична интонация*, в която се долавя подчертана *нежност и финес*. Индивидуалната характеристика на ин-

тонацията е *кой говори,* а нейната социална характеристика е: *как говори?* Въпросът не е в това, дали телевизионният водещ (в случая Кеворкян) е мъж / млад / в средна възраст / зряла възраст / стар / здрав / неразположен / болен / с правилен / диалектен говор / с природно силен/слаб глас / с определен тембър / темп / ритъм на говорене.

Всички тези обстоятелства нямат особено значение, когато се отнасят *само и предимно* до личния живот на водещия. Но те имат огромно значение, когато се отнасят до неговия *социален живот в студиото и по време на интервюто*. Неговата *конкретна интонация в студиото*, отправена към конкретен събеседник, има голямо значение за финалния резултат на всяко интервю.

Невербалната вокализация при водещия по време на интервюто отличава неговата медийна персона от всички други, индивидуално *„оцветява"* ролята му на телевизионен водещ. *Само и единствено* – в неговите разговори в студиото с различни събеседници. *Само и единствено* – в разговорите му чрез телемост със световноизвестни събеседници. Какъв е Кеворкян в личния си живот, как разговаря (високо / ниско / приглушено и др.) със своите близки / приятели / познати, каква *интонация* използва, няма никакво значение в случая.

В личния си живот Кеворкян може да е съвсем различен – във вербално и невербално отношение. Всяка публична личност разделя личното от публичното си битие. Извън екрана Кеворкян много обича *сладкишите, хубавото кафе, изисканите питиета*. Вкъщи (вероятно) предпочита *лежерното/неофициално облекло, несъвсем подредената прическа,* които може би му създават известен уют и спокойствие. Но в студиото тези елементи на невербалната комуникация са неприемливи, защото *телевизията се вгражда в домашния живот на зрителя*, но домашният живот дълго съществува – вън и независимо от телевизията. „До" създаването на риалити тв формати, които донякъде преодоляват тази граница и създават коренно различна медийна представа за домашен уют и комфорт.

Бил Брайсън в изключителната си книга „У дома. Кратка история на личния живот" разглежда историята на домашния живот, като описва различните помещения в дома в последните два века. Например **всекидневната** преживява огромна промяна в идеята за комфорт у дома, която до 18 век е напълно непозната. **(26)** Век и половина по-късно телевизорът заема *централното място* именно във всекидневната и вече изпълнява една от *главните роли* в домашния живот на човека. Оттук (по Бил Брайсън) **комфортът у дома** (от средата на 20 век) вече се създава – чрез *събитията / героите / предаванията по телевизията*.

Кеворкян е силната телевизионна персона, яркият публичен образ, митичното лице от екрана. „Всяка неделя“ няколко десетилетия е водещото публицистично предаване на седмицата, което изгражда нови естетически стандарти и художествен вкус, в чийто фокус е водещият. От огромно значение е как Кеворкян се *облича / жестикулира / говори*. Като публично телевизионно лице, той се превръща в еталон за поведение / художествен вкус / начин на обличане / начин на говорене и т. н.

Всъщност обстановката *преди / по време / и след* телевизионното интервю е много изнервяща и водещите понякога се „освобождават“ от високото напрежение чрез *нецензурен език / груби изрази / висока интонация / бързо говорене* и др. В някои интервюта Кеворкян също признава, че напрежението преди ефир е повишено и в студиото може да избухне скандал между него и екипа. Но той неизменно поддържа много висок самоконтрол върху разговора в студиото. Което означава – върху своето вербално и невербално поведение.

Тембърът и силата на гласа внасят допълнителни аргументи в неговите въпроси. Въпросът на Кеворкян може да е сериозен, но неговият *тембър* (като интонационна характеристика) да подсказва, че той влага в него и *известна ирония*. **Гласът на Кеворкян** често изпълнява функциите на *допълващ смисъл или контрапункт* в неговите въпроси и може да внесе *по-голяма яснота / нови аргументи / скрит смисъл* в телевизионното послание.

В интервютата с **Виктор Суворов и Мелвин Гудман** (ГЛ, 2003) гласът на Кеворкян в отделни моменти *интонационно* „включва“ лека *отдаленост, подчертана дистанция*. Тази особеност в интонацията му е типична за неговите интервюта чрез телемост. В тях Кеворк разговаря с публични личности със световна известност, с които не е имал възможност за близко познанство. Неговите знания за тези събеседници са **косвени** / **опосредствани**, те не почиват на *пряка / приятелска / лична комуникация*. С малки изключения.

Водещият обикновено няма близки/приятелски отношения с такива събеседници, поради което неговата интонация е донякъде *по-отдалечена* от събеседника. В нея се усеща разстоянието, което ги отделя, но заедно с това – *уважението / респектът / почитанието* на водещия към постиженията и публичната известност на събеседника.

По съвсем друг начин Кеворк разговаря с поета **Любомир Левчев** и поетесата и писателка **Блага Димитрова** (СЖ, 1981), които са негови близки приятели. Интонацията, с която им задава своите въпроси, съдържа много повече емоции и значения, които се опират на общия преживян

опит и споделени мигове. Тя е *много ласкава / приятелски близка / весела / задушевна*, основава се на личните му емоции, които дори интонационно „разпознават“ приятелската душа. От телевизионния екран разговаря с близките си приятели подчертано *уважително / почтително / с много голям респект.* Което не означава, че им спестява неудобните въпроси. Всъщност неудобни въпроси няма, има само неудобни отговори.

Чрез своята интонация Кеворкян ясно показва на зрителя кои събеседници много *уважава / харесва / обича*. Чрез своя *глас / тембър / тонални ударения / паузи* той ги *отличава* от мнозина други. Със събеседници, с които има близки приятелски отношения, често прави по-дълги и обширни интервюта, просто изпитва *радост / комфорт / удоволствие* от дългия разговор с близък приятел. През годините негови предпочитани събеседници, които той, дори интонационно, *„обгрижва“,* са: Радой Ралин / Борис Димовски / Любомир Левчев / Стоянка Мутафова / Татяна Лолова / Стефан Цанев / Лили Иванова. В поредица интервюта, които прави с тях, говори най-често с: *приятелски глас / нежно / гальовно* / със *специфична мелодика / тембър / интонационни ударения,* които *„подсказват“* на зрителя, че водещият има специално отношение към *този събеседник*. Това *„интонационно различаване“* от страна на водещия на събеседници – негови близки приятели, и други, с които не общува в личния си живот, донякъде става несъзнателно, предимно на психомоторно равнище.

Интонацията, като правило, се обуславя от *голямата скала на емоциите – радост / тъга / сърдечност / безсърдечност / щастие / нещастие / любов / омраза / уважение / презрение* и др. Водещият *тонално* позиционира събеседника – **по-близо** или **по-далече** от себе си. Интонацията всъщност определя медийното разстояние между водещия и събеседника. Колкото събеседникът емоционално се намира по-близо до водещия, толкова въпросите към него съдържат повече емоции, защото двамата (водещият и събеседникът) имат общи емоционални спомени, дълъг споделен живот.

Кеворкян е публична персона, но и човешко същество, което не може напълно да контролира всички свои емоции. Дори в студиото неговите *лични симпатии/антипатии*, могат да се уловят чрез интонацията, с която той различава отделните събеседници, с които има по-близки или по-далечни отношения. Обстоятелство, което той не скрива от своите зрители.

Част от зрителите вероятно *„разгадават“* различните интонационни специфики в интервютата на водещия – с *„по-близки“* или *„по-далечни“* събеседници, поради факта че зрителите интонационно също „разграни-

чават“ разговорите си с *роднини / приятели / познати / врагове*. Те гледат интервюто, като се опират на богатия си житейски опит. Той им подсказва, че хората говорят винаги различно с: *близки познати / случайни познати / непознати*. Различното говорене се дължи на богатата палитра от емоции, които са основен двигател в социалния живот на човека.

Невербалната вокализация не просто *оцветява* речта на говорещия, но влага в нея и допълнителен смисъл – чрез огромните възможности, които гласът притежава да *разграничава / различава* отделните събеседници, да ги *класифицира / оценява / възхищава / осъжда* и т. н.

Кеворкян говори **ясно / с добре изнесен глас** с някои световноизвестни събеседници в неговите интервюта чрез телемост. От една страна, за да е сигурен, че независимо от хилядите километри разстояние той ще бъде чут и разбран от тях. Ясното артикулиране и добре изнесеният глас подчертават отношението на водещия, в което се улавя: *уважение / внимание / висока оценка* на действителните им постижения в изкуствата, науката, социалните дейности.

В редица интервюта чрез телемост максимално мобилизира своя глас, който е повече **нежен и фин** и по-малко – **силен**. Прави го, за да преодолее възможните смущения по трасето и да постигне истински разговор със събеседник, с който няма пряка комуникация в студиото (Джаки Колинс / Дейвид Балдачи, ГЛ, 2003/2004). Говори **с интонация, която показва респект и уважение спрямо някои събеседници**, които имат изключителна роля като *социални мислители и визионери* (Джон Кенет Гълбрайт / Ноам Чомски, ГЛ, 2003/2004). Или със други, които имат големи постижения в областта на литературата, с която водещият биографично е свързан (Паулу Коелю / Гор Видал / Дарио Фо, ГЛ, 2003*)*.

Леко приглушената интонация на водещия в отделни случаи „показва“ *определена дистанция* между него и събеседника, *емоционална хладност*.

С всеки събеседник Кеворкян успява да говори с **различен тембър и мелодика на гласа**, да вложи в разговора *различна интонационна обагреност*, която при интервюта дори с един и същ събеседник (в отделните години) не е една и съща. При такива интервюта (**Стефан Цанев**, **Любомир Левчев, Лили Иванова**) Кеворкян *надгражда* вече постигнатото в предишното интервю, обикновено връща събеседника към негови предишни отговори и отстоявани позиции. Надгражда и невербалната си комуникация, тя става *широка / по-богата,* защото стъпва върху неговия опит, натрупан от предишните интервюта.

Просто времето стремително върви напред, то никога не е същото. Кеворкян и неговите събеседници постоянно се променят – те носят бре-

мето на годините и тежестта на социалния опит. В качествената телевизионна журналистика *няма разговори под индиго, нито интервюта под индиго, нито водещи под индиго.* Величието на Кеворкян е, че той постоянно развива и променя формулата на телевизионното интервю. Внася в нея нови технологични елементи, развива и творчески надгражда въпросите, обогатява профила на събеседниците. С което развива и променя себе си като телевизионна персона.

Темп, паузи и ударение на речта

Темпът на речта при Кеворкян е различен – в годините и при различните събеседници във ВН. В неговите дълги интервюта (с **Паулу Коелю / Никола Манев / Джаки Колинс**) е *по-бавен и плавен*. Въпросите следват логическата си градация, разговорът се разгръща *хоризонтално / умерено / с относително равен ритъм и темп на речта*, защото времето позволява това.

В дългата екранна кариера на Кеворкян има и съвсем различни случаи – например неговото интервю със световноизвестния диригент **Херберт фон Караян,** което в самото начало е „лимитирано" в **15 минути** (**1981**, **14** въпроса **/ 127** думи / **9,07** думи в 1 въпрос). Което принуждава водещия семантически и интонационно да „разгърне" разговора вертикално, с по-висок темп и ритъм на речта, в която ясно проличава неговият много силен респект и голямо уважение към този събеседник. Вертикалното развитие на речта позволява на Кеворкян в твърде ограниченото време да успее да зададе цели **14 въпроса**.

Някои от тях:

КК: „С кого се конкурирате днес?" **(9 въпрос)**

КК: „Какво правите, когато не мислите за музика?" **(10 въпрос)**

КК: „Все пак, за какво мислите, докато дирижирате?" **(12 въпрос)**

Въпросите са **ясни и сравнително кратки**, което определя и *по-високия темп и ритъм в речта* на водещия. Отговорите на Караян са различни по обем и времетраене – на умните и стойностни въпроси на водещия големият диригент дава умни и пространни отговори. Дали се конкурира с някого – това го решава публиката. Когато не мисли за музика, Караян прави музика. А когато дирижира, не мисли за нищо. Защото, ако мисли, не може да прави музика. Изключително мъдро интервю, което показва високата класа както на водещия, така и събеседника и тяхното умение да изпратят на зрителя телевизионно послание, *„разгърнато"* само в 15 минути, но изпълнено с мъдрост и философски обобщения.

Паузите в речта в научните изследвания се обозначават като **темпорални**. Те се разделят на няколко вида: начална / логическа / психологическа / хезитационна / физиологична. **(27)**

Началната пауза

Началната пауза е нужна на водещия, за да прецени ситуацията в студиото – *конкретният събеседник / целите, които двамата си поставят в разговора / интереса на зрителите.* Началните паузи в отделните интервюта са различни. Няколко са основните критерии за тяхната продължителност: *общата памет* между водещия и събеседника / *социалните характеристики* на събеседника (образование, социален статус, интереси, професионални постижения) / *социалната* и *емоционалната близост* между водещия и събеседника и др. Индивидуалната скала на *общата памет* има *малки, средни и високи* стойности. Кеворкян има **„минимум обща памет“** със събеседници, които най-често принадлежат на чужди страни и цивилизации. Колкото и да е задълбочена неговата подготовка, той не споделя с тях общо национално пространство Например общи знания за *историята / традициите / обичаите / народностните характеристики*. Това не означава, че Кеворкян не е много добре подготвен за интервю чрез телемост с даден събеседник, но притежава *„минимумът обща памет“* от която зависи малко по-дългата начална пауза – на „входа“ на разговора.

По друг начин стоят нещата със събеседници, които са част от българската национална култура. С тях го свързва *„максимумът обща памет“*, защото през целия си живот те споделят общо национално пространство. Това означава – *общи национални събития / общи успехи / общи провали / общи национални мигове на щастие / гордост / разочарование / тъга.* Максималното количество обща памет определя и по-кратката начална пауза преди разговора. А при събеседници от националното пространство, които са негови лични приятели, началната пауза е най-кратка. Просто Кеворкян е много добре подготвен какво да очаква от предстоящия разговор, защото отлично познава своя събеседник.

Началната пауза зависи и от социалните характеристики на събеседника – каква е неговата *психосоциална характеристика*, доколко той е подготвен за този разговор? Водещият може да направи малко по-дълга начална пауза, ако преценява, че неговият гост не е достатъчно подготвен за разговора, че му е нужно малко време, за да свикне със студиото / камерите / ярката светлина на прожекторите. Но ако събеседникът има

нужния телевизионен опит (давал е други интервюта по телевизията), водещият преценява, че той не се нуждае от по-дълга начална пауза. Началната пауза зависи и от *социалната близост* между водещия и събеседника. Ако имат общи духовни/културни интереси, близостта между тях е по-голяма, и следователно – началната пауза темпорално е по- кратка. Кеворкян няма нужда от дълга начална пауза, когато разговаря с писатели, поети, драматурзи, художествени критици – с тях споделя *обща социална близост*, която му дава нужната увереност за предстоящия разговор. В други случаи *емоционалната му близост* с някои събеседници темпорално скъсява началната пауза. Без значение от тяхното образование, социални характеристики и психологически особености.

Във всяко интервю водещият и неговият събеседник правят и някои естествени **физиологични паузи** (*начин на дишане / придихания* и др.), но Кеворкян няма проблем с тези паузи в телевизионната си кариера. Физиологическите паузи, като правило, са много различни при отделните събеседници, те зависят предимно от тяхната вербална подготовка и дихателна култура.

Логическите паузи

Кеворкян използва предимно **късите логически паузи** между своите въпроси. В неговите интервюта те зависят от *причинно-следствената връзка* между въпросите, но също и от *дължината и съдържателния фокус на отговорите*.

Причинно-следствената връзка и континуалност между въпросите обуславя появата на логически паузи. Телевизионното интервю предполага включване на въпроси, които принадлежат на различни *съдържателни области/кръгове*. Когато водещият *преминава от един съдържателен кръг въпроси към друг,* обикновено прави малка логическа пауза. Тя е необходима за *пренастройване* на разговора на друга „съдържателна вълна". В този случай водещият и събеседникът се нуждаят от кратка пауза, за да развият и надградят разговора в следващата тематична област.

Появата на логическите паузи зависи и от *„съдържателния фокус"* в отговорите на събеседника. При много дълги интервюта (в студио или чрез телемост) и обширни отговори логическите паузи между отговорите са по-кратки, защото водещият има достатъчно време, за да реши в каква посока ще развие разговора и какви ще бъдат неговите следващи въпроси. В отделни случаи Кеворкян използва **логическата пауза**, за да акцентира върху отделен въпрос или фраза.

Например в интервюто с певицата **Лили Иванова** (ГЛ, 2002**, 54** въпроса към ЛИ / **329** думи / **6,09** думи средно в 1 въпрос) Кеворкян **четири пъти** повтаря фразата за: *„тайната на щастието“*, поставя върху нея силен вербален акцент, от което следва и логическа пауза, която е нужна за тази цел. Този разговор стъпва върху *„максимум обща памет“* между водещия и известната певица, която предполага кратки/ясни въпроси и отделни фрази.

Разговорът чрез телемост с американския писател **Гор Видал** (ГЛ, 2003, **27** въпроси**, 443** думи**, 16,4** думи средно в 1 въпрос) изисква въпросите на водещия да съдържат повече думи, защото диалогът с неговия събеседник се основава на *„минимум обща памет“*. Това обуславя по-дългите и обширни въпроси. Тази специфика на интервюто чрез телемост определя и по-кратките логически паузи между отделните въпроси.

Някои речеви отрязъци от *началото* / *средата* / *края* на това интервю:

КК: *„Според вас излиза, че Америка трябва да се затвори в себе си. Това ли искате да кажете?“*

ГВ: „Разбира се, че не. Как може да се затвори в себе си?...“

КК: *„Но вие казвате на едно място, че Америка понякога си избира плашещи символи, плашещо лого. Но злото реално съществува. Какво още трябва да се случи, за да повярваме в това? Не се ли плашите от злото, не се ли плашите от тероризма?“*

ГВ: „Тероризмът е навсякъде, винаги е бил навсякъде. Все нещо някога ще се случи...“ (**начало: 8 – 9 въпрос)**

КК: *„Постоянна война за постоянен мир“ – и продължението на заглавието ви е: „Как станахме толкова мразени“? Наистина ли сте мразени?“*

ГВ: „Да, заради нашето правителство. Онези, които трябва да бъдат мразени, са представители на корпоративна Америка, на бизнеса, които са войнолюбци, които предпочетат едностранните посегателства...“ **(среда: 11 въпрос)**

КК: *„А вие самият какво пишете в момента?“*

ГВ: „Пиша речи, които непрекъснато произнасям, опитвайки се да убедя американците да не воюват.“

КК: *„Разбирам, че поуките от историята са в немилост. Какво ще се случи?“*

ГВ: „Толкова много бедствия предвиждам! Според мен най-важното нещо е икономиката...“ **(край: 24 – 25 въпрос).**

Интервюто с американската писателка **Джаки Колинс** (ГЛ, 2003, **45** въпроса / **561** думи / **12,4** думи средно в 1 въпрос) в този телемост също се основава на *„минимум обща памет“* между водещия и събеседника, което определя по-дългите и обширни въпроси на водещия. Тази специфика определя и кратките логически паузи между тях.

Някои речеви отрязъци в *началото / средата / края* на това интервю:

КК: *„Един от героите ви каза за Бевърли Хилс, че там лайната са по-нагъсто, отколкото в канализацията?“*

ДК: „Не, изглежда сигурно на превода се дължи това, което сте чели на български език...

КК: *„Искам да кажа, мразите ли по някакъв начин Бевърли Хилс или Холивуд?“*

ДК: „О, съвсем не, аз живея там и имам прекрасни приятели...“

КК: *„Искате да кажете, че чудото ни дебне зад ъгъла?“*

ДК: „Интересно е, че го казвате. Наистина така е.“ **(начало: 10 – 12 въпрос)**

КК: *„Вашите герои са богати и красиви. Или поне повечето от тях, но са иначе кофти отвътре?“*

ДК: „Петдесет на петдесет. Пиша и за лоши герои, но има и много добри герои...“

КК: *„До коя своя героиня сте най-близко. Това е въпрос на наш зрител?“*

ДК: „В момента Мадисън Кастели. В три книги се появява...“ **(среда: 27 – 29 въпрос)**

КК: *„А кога според вас животът се превръща в чиста загуба на време?“*

ДК: „А-а-а, Боже, човек никога не бива да допуска загуба на време! Ако не пишех книги, щях да правя нещо друго...“

КК: *„Каква част от успеха ви се дължи на това, че сте англичанка всъщност?“*

ДК: „Интересен въпрос. Мисля, че ние, англичаните, имаме, не бих казала цинично, но малко странно чувство за хумор...“ **(край: 43 – 44 въпрос)**.

Логическите паузи следват смисловото разгръщане на разговора, те условно *„разделят“* интервюто на отделни речеви отрязъци, като внасят допълнителни аргументи в тяхното единство. Колкото връзката между речевите отрязъци е по-тясна, толкова логическите паузи са по-кратки. И обратното.

При Кеворкян хоризонталното разполагане на въпросите по принцип се основава на много силна причинно-следствена връзка между тях, те имат смислова континуалност. Това обуславя наличието на **кратки логически паузи** между въпросите, които са добре премерени. **Дългите паузи** между въпросите поначало не са присъщи на телевизионното интервю като публицистичен жанр. Те се разгръщат предимно в някои интервюта в *развлекателни предавания* или *риалити формати*.

Телевизията постоянно бърза, в интервюто времето никога не стига – нито на в*одещия, нито на събеседника. Дългите логически паузи* са „голямо разточителство", което сериозното публицистично интервю рядко допуска.

Психологическите паузи

Психологическите паузи са предимно емоционално обусловени и показват емоционалното разгръщане на разговора между водещия и събеседника. Те внасят различни *„цветни тонове"* в речта, правят я *по-ярка / жива / интересна*. Добавят към диалога „личностен елемент, изразяват отношение и подтекст" (Величко Руменчев). Тяхната поява зависи главно от целите, които водещият си поставя в разговора, от неговата психологическа нагласа. Според Величко Руменчев: „Психологическата пауза е по-дълга, тя най-често показва отношението на водещия към дума или фраза, с което се обръща внимание на аудиторията върху нея. Психологическата пауза носи информация за емоционалното състояние на говорещия".

При Кеворкян наличието на психологически паузи се изразява чрез *рязък смислов преход* между въпросите, който често изненадва събеседника. Той е майстор на *смисловите обрати* в речевите отрязъци, които емоционално *„оцветяват"* неговата реч, но заедно с това принуждават събеседниците към *по-емоционални* отговори. Разгръщането на въпросите се подчинява на предварително поставени цели, Въпросите се съобразяват с личността на конкретния събеседник, с обществените нагласи, с медийната ситуация. Психологическите паузи зависят главно от целите, които водещият си поставя, от неговото психологическо състояние, което (при всяко интервю) е различно. Но и от целите и психологическата нагласа на събеседника, който (в отделни части от разговора) може да изземе инициативата от водещия. Разговорът между водещия и събеседника, образно казано, е *двубой/състезание, невинаги е ясно кой ще е победителят на финала.* Но Кеворкян никога не допуска събеседникът да му

отнеме инициативата по време на разговора. Като водещ той управлява *психологическите паузи* в интервюто, а логическите паузи естествено се появяват между *съдържателно различните* речеви отрязъци.

Резките смислови обрати

В интервюто често има *резки смислови обрати* между въпросите на водещия и отговорите на събеседника. Това са *емоционално оцветени речеви отрязъци*, които водещият развива в хода на интервюто.

Три много характерни интервюта на Кеворкян с певицата **Лили Иванова** (ВН, 2002 – 2004) са отличен пример за ролята на психологическите паузи в хода на разговора.

Интервюто на Кеворкян с **Лили Иванова** (ГЛ, октомври 2002, **158** въпроса / **1020** думи / **6,4** думи средно в 1 въпрос) е най-дългото като брой въпроси от всички негови интервюта, които са публикувани. Водещият структурира въпросите си в няколко съдържателни кръга:

– силата на нейната харизма и нестихващата любов на публиката към нея;

– неизбежните „липси“ в личния ѝ живот – на *деца / мъже / пари / любов;*

– връзката ѝ с религията и общуването ѝ с Библията;

– личните емоции и мъжете в нейния живот;

– нейните портрети и „голата“ фотосесия в „Плейбой“;

– стиховете на Дамян Дамянов, които „засядат“ в душата ѝ;

– митовете около нейния живот – пластичните операции / пенсията / богатството;

– нейните фобии от нечистоплътни хора, вярата ѝ в свръхестественото;

– работата / самотата / умението да помниш другите;

– суеверията, самодисциплината и нейният стремеж винаги да побеждава.

Това са въпроси, структурирани в **десет съдържателни кръга**, които се „отделят“ един от друг с малки логически паузи, необходими на водещия и събеседника, за да преминат към следващия кръг въпроси. Всяко интервю има различни по съдържание **речеви отрязъци,** които обичайно се отделят с малка логическа пауза.

Някои речеви отрязъци в *началото / средата / края* на това интервю:

КК: *„Кой е най-неудобният час за тебе? Кога може лесно да изпаднеш в истерия?“*

ЛИ: „Не, никога не съм изпадала в истерия."

КК: *„Хайде, да кажем – да се ядосаш. Снощи така наруга нашия редактор...?"*

ЛИ: „Те, като дойдоха вкъщи, аз им викам: „Не се притеснявайте, няма да ви убия."

КК: *„Няма нищо притеснително да кажеш, че някой път си истерична...?"* **(начало: 37 – 39 въпрос)**

КК: *„Ясно. Кажи ми тогава един стих, който ти е засядал?"*

ЛИ: „Един стих на Дамян Дамянов, аз съм го изпяла даже. Започва така... чакай, аз като не пея, не мога да си спомня текстовете."

КК: *„Изпей я?"*

ЛИ: „Душата ми вихрушка я обрули, защото я пуснах гола и пеша? Сред нашите ласкателства и хули, защо ви дадох своята душа? Защо ли като храм ви я отворих, без да помисля аз, че някой ден, не зная кой от вас, жестоки хора, душата ми без свян ще ограбе"… **(среда: 64 – 65 въпрос)**

КК: *„Черни котки, суеверия, такива работи, а?"*

ЛИ: „Не, но…"

КК: *„Как не?"*

ЛИ: „Но смятам по-добре да се похваля след това."

КК: *„Ако ти пресече пътя черна котка, връщаш ли се?"*

ЛИ: „Като чувам как всички се хвалят, аз не искам да се хваля."

КК: *„Но черната котка, ако ти пресече път, какво правиш?"*

ЛИ: „Черната котка, ако ми мине, се завъртам три пъти." **(край: 130 – 133 въпрос)**.

Интервюто на Кеворкян с **Лили Иванова** (ВН, 22 декември 2002 / **61** въпроса / **458** думи / **7,5** думи в 1 въпрос) е в същата съдържателна тематика. Някои речеви отрязъци в *началото / средата / края* на това интервю:

КК: *„Ти използвала ли си наркотици?"*

ЛИ: „Не, и не възнамерявам."

КК: *„Не?"*

ЛИ: „Никога не съм пушила, не съм пила алкохол." **(начало: 1 и 2 въпрос)**

КК: *„Кога реши, че си спечелила битката окончателно? Много отдавна?"*

ЛИ: „Не смятам, че съм я спечелила."

КК: *„Хайде, де."*

ЛИ: „Човек не трябва да се главозамайва, че е спечелил битката. Но мисля, че понякога човек губи някоя битка, за да спечели войната. Така че

аз, ако съм загубила някои битки, се стремя да спечеля войната.“ **(начало: 9 – 10 въпрос)**

КК: *„Кажи ми една загубена битка? Не ти върви с мъжете много, нали?“*

ЛИ: „Нещо не им обръщам много внимание. Това не ме притеснява.“

КК: *„Кой беше най-големият навлек край тебе?“*

ЛИ: „Абе, доста бяха. Но има един, който не бих го нарекла навлек, беше ми мъж, разбира се, съпруг, който и до днес уважавам.“

КК: *„Един?“*

ЛИ: „Да, един. Не може да бъдат двама или трима.“

КК: *„Кой е той? Тайна?“*

ЛИ: „Тайна.“ **(среда: 11 – 14 въпрос)**

КК: *„Отвреме навреме се вреш в мръсни места. Какво правиш в политиката?“*

ЛИ: „Никога не съм се завирала никъде.“

КК: *„Хайде де. Ами с Царя?“*

ЛИ: „Не, не. Той ме покани, по-нататък нищо не се случи и не смятам, че ще се случи...“ **(среда: 30 – 31 въпрос)**

КК: *„Ти какво забравяш освен политиците?“*

ЛИ: „Аз много нещо не забравям.“

КК: *„Ясно, ти си злопаметна.“*

ЛИ: „Не, не съм злопаметна.“

КК: *„Да не ти падне човек на мушката, все пак. Забравяш ли някой път някои задължения, или?“*

ЛИ: „Задължения? Не. Особено към моята публика никога не забравям задълженията си.“ **(край: 36 – 38 въпрос)**

КК: *„Веднъж беше казала, че не си банкнота. В какъв смисъл?“*

ЛИ: „Някои хора гледат на мен като на банкнота. Да. Но аз не съм. Аз съм човешко същество, с много дух и красота. Смятам, че духът се храни с красота...“ **(край – 50 въпрос)**

Двете последователни интервюта на Кеворк с Лили Иванова във ВН – в интервал от два месеца (2002), са изцяло посветени на нейните *емоции / чувства / преживявания.* На нейния живот – във и извън сцената, на отношенията ѝ с *политиците / колегите / публиката*. На любовните ѝ отношения с *мъжете / браковете / съпрузите* и т. н. На нейния *външен вид / възраст / храна / килограми* и т. н.

Резките обрати при въпросите на водещия определят наличието на психологически паузи *„между“ въпросите и отговорите.* Водещият емоционално контролира психологическите паузи чрез серия насочващи

въпроси. Те са *директни / откровени / емоционално оцветени / силно фокусирани* И по същество изследват „*защитената интимност*“ на голямата певица – какво има в личното ѝ пространство, кои са неговите главни действащи лица, има ли някакви пробойни в него?

Двете интервюта са изпълнени с *много откровени въпроси и много откровени отговори*. В тях се разгръщат най-различни емоции: *радост / тъга / любов / омраза / уважение / презрение.* „Емоционалната им температура“ е много висока. Това определя и психологическите паузи, които водещият умело използва в цялостната навигация на въпросите. Те отговарят на неговите цели, психологическа нагласа и лично отношение към певицата.

Интервюто на Кеворкян с **Лили Иванова** (ГЛ, 2004 / **54** въпроса към ЛИ / **329** думи / **6,09** думи в 1 въпрос) е приблизително в същата съдържателна и емоционална тоналност.

Някои речеви отрязъци в *началото / средата / края* на това интервю.

КК: „*Как си представяш лицето на Господ, Лили?*“

ЛИ: „Това, което съм гледала по филмите. Представям си го, че е много красив, на 33 години, че е много добър, много честен...“

КК: „*А кога ходи за последен път на църква?*“

ЛИ: „Бях преди може би...“

КК: „*Колко години?*“

ЛИ: „Не години, преди две или три седмици.“ **(начало: 11 – 12 въпрос)**

КК: „*Самотна ли си?*“

ЛИ: „Не, в никакъв случай. Самотата ме зарежда. Аз мисля, че само глупакът може да бъде самотен.“

КК: „*Така пише в книгите, но иначе?*“

ЛИ: „Иначе не съм. Колко пъти си ме видял, да си забелязал, че съм самотна, че съм тъжна или нещастна, умислена?“

КК: „*Доста ядосана съм те виждал…* “

ЛИ: „Да, ядосана, да.“

КК: „*За пари при това?*“

ЛИ: „За какво?“

КК: „*За пари.*“ **(среда: 29 – 31 въпрос)**

КК: „*Знаеш ли, един казваше, че тайната на щастието е в доброто здраве и в лошата памет?*“

ЛИ: „Какво, какво?“

КК: „*Тайната на щастието е в доброто здраве и лошата памет.*“

ЛИ: „Аз мисля, че тайната на щастието е всъщност в твоята добронамереност, в твоята душевна чистота.“

КК: *„Лошата памет?“*

ЛИ: „Лошата памет действа пагубно.“

КК: *„Лошата памет значи да забравяш.“*

ЛИ: „Вижте сега какво. Има неща, които аз не забравям. Но те не ми действат лошо. Не знам защо. Защото аз не излъчвам негативна енергия.“ **(край: 42 – 45 въпрос)**

В това интервю Кеворкян разработва няколко съдържателни кръга въпроси, които се отнасят до същността и битието на човека. Темата за *вярата в Господ* дава началното ускорение на въпросите, след което следват темите за: *самотата / тъгата / ядовете / парите / тайната на щастието*. Последната тема – за тайната на щастието, Кеворк разработва в няколко последователни лексикално еднообразни въпроса, които стъпват на фразата за: *доброто здраве и лошата памет*. Те предизвикват емоционалната реакция на певицата, тя прави кратка психологическа пауза и се защитава, че тя самата не излъчва *негативна енергия*. Водещият чрез своите въпроси управлява съдържателните теми в отделните речеви отрязъци, тяхната емоционална оцветеност, кратките психологически паузи, които ги отделят.

Шаржовете на Борис Димовски

В **четвъртата ВН** (2002 – 2005) Борис Димовски рисува директно в студиото, по време на всяко интервю на Кеворкян. Той е в ролята на *втори водещ,* който чрез своите шаржове изгражда част от контекста на всяко интервю. Те „пренасят“ част от посланията, които интервюто изпраща към зрителите.

Камерите в бръснещ кадър често показват Димовски, който успоредно с Кеворкян рисува в студиото. Неговите карикатури се раждат пред очите на всички участници – *водещия / събеседника / зрителите / телевизионния екип.* Водещият показва карикатурите на събеседника и зрителите едва на финала на разговора. Той най-често подтиква събеседника да ги разтълкува. Участието на карикатурата/шаржа в интервюто разширява и обогатява вербалната, но и невербалната комуникация на водещия. Кеворкян разглежда шаржа като своеобразно „визуално допълнение“, което му помага по-добре да управлява разговора, да внася в него *нови съдържателни кръгове / други емоции / кратки психологически паузи*, които дават възможност на зрителя по-добре да *види / разбере / осмисли* основните послания на интервюто.

В този смисъл карикатурите пряко участват в „управлението“ на разговора в студиото в отделните етапи на неговия разказ: *увод / развитие*

на сюжета / кулминация / развръзка. Водещият/разказвачът във всеки от тези етапи въвежда различни, по време и интензивност, *психологически паузи*, които разграничават отделните вербални отрязъци от интервюто. Да вземем за пример шаржовете, които Димовски рисува на известната певица **Лили Иванова** – в две интервюта на Кеворкян с нея.

В първото интервю (ГЛ, октомври, 2002, **158** въпроса, **1020** думи, **6,4** думи средно в 1 въпрос) Димовски рисува два шаржа на **Лили Иванова. Първият шарж** я изобразява като *същинска кукла Барби – с много руса коса / атрактивна прическа / сексапилен бюст / дяволита усмивка.* Внушението е, че Лили е *„пеещата кукла Барби"* на народа от много десетилетия насам, тя, *„музикалната икона"*, която българите толкова силно желаят. **Вторият шарж** представя Лили *на сцената как пее и танцува – а публиката е*: *дядо, баба и внуче, които я гледат радостно и засмяно.* Той акцентира върху нейната изключителна популярност, подчертава голямата привързаност на българската публика към нейните песни.

Борис Димовски рисува Лили като *„пеещото хапче"* надежда у българина, той подсказва, че животът върви по своите закони, че нищо кой знае колко не се е променило, след като Лили все така пее на българите. Кеворкян обича Лили, той прави много интервюта с нея, внимателно търси *причините/основанията* за нейната изключителна популярност. Карикатурите/шаржовете, които Димовски сътворява в студиото по време на разговора, *„прекъсват"* неговата темпоралност чрез отделни *психологически паузи*, в които камерата внимателно я показва на зрителя, а на финала водещият я обсъжда с госта – като неин първообраз.

Във второто интервю (ГЛ, 2004 / **54** въпроса към ЛИ / **329** думи / **6,09** думи средно в 1 въпрос) **Лили Иванова** участва дистанционно, след което Кеворкян разговаря и със Слави Трифонов. Димовски рисува Лили като *модна икона* – певицата е с атрактивна прическа, около нея хвърчат ноти, а нейният торс свършва в нотен лист, който явно съдържа нова песен. Лили е *доста сърдита / гледа печално / прави заканителен жест с вдигната дясна ръка с разперени пръсти.* Карикатурата на Лили е своего рода *„емоционална компенсация"*, която се развива като *психологическа пауза*, която водещият използва, за да въведе в разговора нов съдържателен кръг от въпроси.

Посланията, които носят тези карикатури/шаржове, поддържат определен темп и ритъм на разговора и го *„разделят"* чрез няколко психологически паузи. Водещият задава емоционалния тон на разговора, а шаржовете *удвояват и онагледяват* тези емоции – чрез присъствието на Борис Димовски в студиото по време на разговора.

Логическите и психологическите паузи в телевизионната реч са много важни. Те разделят телевизионното интервю на отделни речеви отрязъци, които имат различна емоционална плътност. Най-доброто определение дава Константин Станиславски: „Докато логическата пауза механически формира тактове и цели фрази и така помага да се изясни техният смисъл, психологическата пауза дава живот на мисълта, фразата, такта, като предава техния подтекст. Ако без логическа пауза речта е неграмотна, без психологическата тя е безжизнена... Логическата пауза служи на ума, психологическата на чувствата“ **(28)**.

Хезитационните паузи

В речта това са паузи за *колебание/премисляне*. Те са толкова по-малко, колкото говорещият е по-добре подготвен. Обикновено говорещият обозначава тези паузи с различни звуци и междуметия като: *а-а-а-а-а / ъ-ъ-ъ-ъ-ъ-ъ / м-м-м-м-м / ох / ах / аха* и др. Телевизионен водещ от ранга на Кеворкян не се нуждае от *хезитационни паузи*, защото е напълно уверен в своите знания и способности. През целия живот на ВН той не употребява междуметия, а лексикални звуци като *„а-а-а / ъ-ъ-ъ / м-м-м“*, които са индекси за бавна мисъл и емоционално колебание на водещия, въобще не са му присъщи.

Кеворкян не използва подобни *„звукови паузи“*, с които някои водещи се опитват да компенсират липсата на подготовка и неумението си точно да формулират следващия си въпрос. Такива паузи понякога има в отговорите на неговите гости. В дългите години на ВН е имало всякакви случаи – някои събеседници водят разговор гладко и свободно, други изпитват страх от *студиото / камерите / прожекторите*, което *„накъсва“* речта им с малки хезитационни паузи. Трети не са достатъчно подготвени за някой неудобен въпрос на водещия и се нуждаят от малка пауза, за да формулират по-добре своя отговор. Именно тогава се появява тази специфична пауза.

Ударението в речта на Кеворкян през годините на ВН изпълнява много важна роля. В първите години на прехода (с някои изключения) той не допуска *политическият крясък на улицата* професионално да обезличи предаването и неговите интервюта. Това се отнася и за *силата на неговия глас* – най-често говори спокойно, дори *„убийствен“ въпрос* може да зададе с подходяща интонация. Като водещ той *не крещи в студиото* – нито в пряк, нито в преносен смисъл. Усилването на емоционалния градус (в невербално отношение) при него се изразява главно чрез промяна на *из-*

раза на лицето (*свиване на вежди и устни / бърчене на чело*), но гласът му рядко повишава тон, по-скоро става леко дрезгав.

При Кеворкян този глас обикновено показва *високо емоционално напрежение или афект*, например при интервюто му с Радосвет Радев – последния главен редактор на в. „Работническо дело", официоза на БКП – в първите бурни години на прехода. Това е рядък случай, когато Кеворкян, под натиска на високото емоционално напрежение, в отделни моменти на това интервю говори с леко дрезгав глас.

Регистър и ритъм на речта

Предпочитаният регистър в речта на Кеворкян е *всекидневният*. В телевизионното интервю той обикновено не използва официалния езиков регистър, който отличава публичното говорене на *политици / оратори / учени / актьори* и др., а предпочита всекидневните езикови маркери, които максимално го *„доближават"* до събеседника и зрителите. Той умее да говори естествено, в неговите въпроси понякога има *нарушен словоред / вметнати фрази / емоционални елементи*, които силно различават всекидневната реч от официалния говор. Впрочем телевизията „не обича" *сложно / абстрактно / „високопарно" говорене,* което я отдалечава от нейните зрители.

Неговият ритъм на говорене не е един и същ. При интервюта с много известни събеседници водещият поддържа *една и съща сила на гласа* и *ритъм на говорене*, не допуска прекалено артистични отклонения. В такива случаи установява строг контрол над вербалното и невербалното си поведение. При интервюта с хора на изкуството (актьори, художници, певци, музиканти) ритъмът му на говорене е по-широк. Водещият, в отделни случаи, *сменя ритъма – забързва го или го забавя*, и така поставя интервюто в *по-широк / артистичен контекст*.

Кеворкян притежава много добра артикулация, говори ясно и разбираемо. Поддържа *среден темп на говорене*, но в зависимост от „емоционалния градус" говори по-бързо или по-бавно. **Бързото говорене** при него може да е показател за известно *неудоволствие / неудовлетвореност* от посоката на интервюто. В някои случаи **бързото говорене** показва *повишаване на емоционалното напрежение в студиото.* По различни причини – защото събеседниците не му харесват / посоката на разговора не го удовлетворява / защото иска от конкретния събеседник много повече. При Кеворкян **бързото говорене** понякога подсказва *голяма близост / определена симпатия* към даден събеседник, То е знак за спокойствие

и непринуденост от страна на водещия, който отлично познава човека отсреща. Което му позволява да говори спокойно – в едни случаи *по-бързо*, в други *по-бавно*, защото е убеден в крайния резултат от интервюто. Кеворк има любими *приятели / събеседници*, които многократно кани във ВН – Любомир Левчев / Стефан Цанев / Татяна Лолова / Стоянка Мутафова / Лили Иванова / Нешка Робева / Блага Димитрова / Невена Коканова / Райна Кабаиванска / Светлин Русев / Николай Хайтов / Боян Радев / Александър Чирков / Христо Стоичков.

Отделни интервюта с тях са изпълнени с *много смях / закачки / веселие* – все емоционални състояния на водещия, които налагат определен *темп и ритъм на говорене*. С някои гости Георги Калоянчев, Никола Анастасов, Радой Ралин, Доньо Донев, Стефан Данаилов в студиото настъпва истинско веселие.

Бавното говорене при Кеворкян в отделни случаи може да означава *известно колебание* в развитието на разговора. На водещия понякога му е нужно малко време, за да улови вярната посока на разговора. Тогава започва да говори малко по-бавно. **Бавното говорене** (по всяка вероятност) е съпроводено от *активно мислене / осмисляне на разговора / преценка на събеседника.* Трябва да отбележа, че всяка интерпретация и тълкуване на конкретна невербална комуникация обикновено се разглежда като изцяло субективна. Възможна е и друга интерпретация за **бързото и бавното говорене** на Кеворкян в студиото.

Като правило, невербалното поведение на Кеворкян се случва предимно на *психомоторно равнище*, то е продукт и следствие от неговата много силна творческа интуиция. Неоспорим факт е, че той отлично познава и владее **силата на своя глас,** който е негово допълнително „оръжие“ в студиото.

Следователно **невербалната комуникация** в интервютата на Кеворкян във ВН (външен вид / кинесика / невербална вокализация) изпълняват допълнителна аргументативна функция към вербалната комуникация (въпроси и отговори на водещия и събеседника). В дългия живот на ВН Кеворкян променя и развива както вербалните, така и невербалните елементи в своите интервюта. Той въвежда много неща при невербалната комуникация – в опита си допълнително да *осмисли и визуализира* разговора, да го „*преведе*“ на обичайния език на зрителя – чрез поредица от съдържателни и визуални послания.

В областта на невербалната комуникация основна негова заслуга е, че вгражда в интервюто **карикатурите/шаржовете на Борис Димовски,** които показва на събеседниците и зрителите в края на разговора. Те

многократно разширяват смисъла и визуализират главните послания на водещия. Всяка карикатура/шарж на Димовски визуално „отграничава“ отделните речеви отрязъци, поставя между тях малки *психологически паузи*, които са нужни на *водещия, събеседника и зрителите*.

През годините Кеворкян разработва **кинесиката, различните му жестове с ръка** брандират неговите интервюта по определен начин. **Неговият поглед и усмивка** създават модел за поведение на водещия в студиото, който следват редица водещи след него. Умението му да спазва определен **темп и ритъм на речта**, да **говори спокойно** и с уважение към своя събеседник, създават медиен стандарт, който отличава „Всяка неделя“ от всяко друго предаване. Невербалната комуникация, която Кеворкян създава и развива в своите интервюта, с основание разделя важна част от неговата голяма телевизионна слава.

БЕЛЕЖКИ

1. Facebook, 21.12.2016.

2. Цит. по: **Стоицова, Толя.** Лице в лице с медиите. София: Просвета, 2004, с. 40.

3. Вж. по-подробно в: **Руменчев, Величко.** Невербална комуникация в публичната реч и деловото общуване. Второ издание. София: Софи – Р, 2018.

4. Примерите са взети от телевизионни интервюта, проведени в: **първата ВН** (01.1979 – 06.1989), **втората ВН** (11.1989 – 03.1991), **четвъртата ВН** (04.2002 – 04.2005) и **петата ВН** (09.2012 – 06.2014). Направената извадка от тези интервюта и събеседници няма представителен характер.

5. Например **брошките** на държавния секретар на САЩ Маделин Олбрайт, с които тя изпраща всеки път различни послания на своите контрагенти. Или **вратовръзките**, които Моника Люински подарява на Бил Клинтън, една от които той носи по време на неговото изслушване от Голямото жури в процедурата по импийчмънт. Вж. по-подробно: **Руменчев, Величко.** Цит. съч., с. 310 – 314, 329 – 335.

6. Кафтанджиев, Христо. Absolut semiotics in an absolut world. София: Сиела, 2008, с. 88.

7. Пак там, с. 104 – 105.

8. **Стойков, Любомир.** Модата като култура и комуникация. Дисертация за придобиване на научната степен „доктор на науките“. София, УНСС, 2015, с. 37 – 38.

9. Дьо Бовоар, Симон. Вторият пол 2. Преживеният опит. София: Колин – 5, 1996, с. 304 – 305.

10. Стойков, Любомир. Цит. съч., с. 32.

11. Пак там, с. 55.

12. Евтимова, Андриана. Невербалната комуникация: медии и медиатори. София: Сиела, 2011, с. 30.

13. Пак там, с. 31.

14. Пак там, с. 33.

15. Руменчев, Величко. Цит. съч., с. 414.

16. Пак там, с. 421.

17. Пак там, с. 112.

18. Пак там, с. 515 – 557.

19. Карагеоргиев, Ивайло. Аргументативен ефект на невербалното поведение. Дисертация. София, СУ „Св. Климент Охридски“, 2017, с. 126 – 127.

20. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. 77 свидетелства, записани от Антон Стефанов. София: изд. „Захарий Стоянов“, 2003, с. 176.

21. Вж. **Руменчев, Величко.** Цит. съч., с. 453.

22. Цит. по: **Карагеоргиев, Ивайло.** Цит. съч., с. 122 – 123.

23. Вж. **Руменчев, Величко.** Цит. съч., с. 339

24. Вж. **Тилков, Димитър.** Интонацията в българския език. София: Народна просвета, 1981, с. 15.

25. Вж. **Руменчев, Величко.** Цит. съч., с. 339.

26. Вж. **Брайсън, Бил.** У дома: кратка история на личния живот. София: Еднорог, 2011.

27. Вж. **Руменчев, Величко.** Цит. съч., с. 365 – 337.

28. Вж. **Станиславский, К. С.** Собрание сочинений в восьми томах. Т. 3. Москва, 1955, с. 105. Цит. по: **Руменчев, Величко.** Цит. съч., с. 366.

Осма глава

ТЕЛЕВИЗИЯТА – ОБРАЗИ, КОВАРСТВО И СЛАВА

Те никога няма да схванат, че отминалият ден
всъщност е част от бъдещето

Кеворк Кеворкян

1. ЕДЪР ПЛАН

Целта на журналистиката е
да открие смисъла на нещата

Кеворк Кеворкян

Едрият план е важен елемент от технологията на киното и телевизията, който се използва като драматургичен похват в хода на действието. Различните планове (далечен, общ, среден, американски, близък, едър) служат за поставяне на нужния акцент върху героя или действието, в изображението да отделят важното от маловажното. Чрез близкия и едрия план се изгражда имидж на дадена личност или събитие, те публично се налагат в обществото, получават собствен медиен образ. Водеща роля в този разказ има изображението, което филмовата или телевизионната камера ни представят. Нейните основни функции са: да снима и показва действието, да насочва вниманието на зрителя чрез визуални акценти, да изгражда атмосфера и настроение. „Първата функция е очевидна: това е визуалният разказ, показването на действието, на случката. Ако тази функция е несполучлива, другите две се обезсмислят. Втората функция е насочване на вниманието към най-важното и елиминиране на маловажното, като по този начин се инспирира различна степен на въздействие на елементите на визуалния разказ чрез поставяне на подходящите акценти. Не толкова ярка е третата: създаване на настроение и атмосфера. Всеки един от аспектите носи определен драматургичен ефект, видим или скрит, който помага на емоционалното внушение и въздействие върху зрителя.“ **(1)**

Филмовото и телевизионното изображение се създават с помощта на камерата и нейните възможности да снима разкадровки и различни планове: **далечен план** (пейзаж, при който в далечината едва се забелязва човек или предмет); **общ план** (човек, заснет в цял ръст, и всичко, което го заобикаля); **американски план** (човек, заснет малко под коленете); **среден план** (човек, заснет до кръста); **близък план** (човек, заснет с глава и рамене); **едър план** (човек, заснет само с глава) и **детайл** (заснемане на отделни фрагменти от лицето на човека – очи, ръце, ухо и др.). Американският, близкият и едрият план имат два основни ракурса, които внасят различни значения и символика в изображението. **Долният ракурс,** който монументализира героя или събитието, внася допълнителна тежест и авторитет в него, прави го значително, позитивно пренарежда неговите значения и роля в общата медийна картина. Във визуалните изкуства се използва широко за изграждане на имидж – на политик, партия, корпорация, събитие или отделен продукт. И **горен ракурс**, който най-често приковава героя или събитието към земята, като го обезценява, прави го незначително и негативно пренарежда неговите значения и роля в общата визуална картина.

Човешкото внимание, като правило, се движи от: далечен – общ – американски – среден – близък – едър план. Именно поради това във филмовия и телевизионния разказ се използва такава смяна на плановете. Едрият план може да има допълнителни драматургични функции. Според Михаил Мелтев той пояснява и дава визуална информация за детайли, които не могат да се видят в общия план – например сълза в окото, трепване на лицев мускул се улавят от едрия план, който изразява мисли и чувства, вътрешни преживявания и фини емоционални промени като помрачаване на погледа. **(2)** Съществуват различни технологични средства за управление и контрол на телевизионното изображение – субективна камера; фарт; дълбочинен фокус, варио, дългофокусна и късофокусна оптика, широкоъгълна оптика и др. **(3)**

Ако си послужим с терминологията на Валтер Бенямин, киното (аналогично – телевизията) е изкуство, което се основава на господството на апаратурата, то изхожда от привилегията на техническата репродукция. Като визуални изкуства, киното и телевизията се превръщат в „храм на възпроизводителната техника", която „откъсва възпроизведеното от сферата на традицията" **(4)**. Валтер Бенямин подчертава и нещо друго: чрез „снимки в едър план от инвентара на всекидневието, чрез подчертаване на скрити детайли от обичайните реквизити, чрез изследване на банални обществени среди под гениалното водачество на обектива на киното… се

засилва разбирането на неизбежностите, от които се управлява нашето съществуване“ **(5)**. Подобно на киното, телевизията чрез технологията на едрия план също управлява образа, но заедно с това тя го променя и трансформира в пространството и движението. Бенямин гениално е уловил, че „под снимката в едър план се разтегля пространството, под рапидната камера – движението […], пред камерата се разкрива по-друга природа, отколкото пред окото. По-друга, преди всичко поради това, че на мястото на едно пространство, разнищвано от човека с помощта на съзнанието, идва пространство, разнищвано несъзнателно“ **(6)**. Телевизионната камера отделя и изолира всеки събеседник в студиото „от себе си“, което означава – от възможността изцяло да контролира своята „публична роля“ в този медиен момент. Телевизионната технология упражнява контрол върху телевизионния образ като краен продукт, който чрез различните технически средства (планове на камерата, разкадровки, монтажни техники, виртуална и добавена реалност) управлява телевизионното изображение, неговата драматургия и комуникативна енергия.

По свидетелство на Кеворкян още в началото на ВН той въвежда технологията на едрия план – предимно за да покаже себе си като водещ, но и да представи равностойно събеседника от гледище на разговора и на телевизионното изображение. Той смята, че с помощта на близкия и едрия план камерата може да улови „географията на чувствата“ и смисъла на посланията, които при всеки разговор изпълват студиото и националния екран. Първоначално този метод на снимане не се посреща добре от телевизионното ръководство, защото е нещо ново, различно и донякъде – плашещо. Но едрият план се налага като драматургичен похват във ВН, той среща одобрението на зрителя. Поставянето на разговора във ВН в „*ти* форма“ отначало се приема зле, но Кеворк я въвежда още в „Информационен дневник – Неделя“. А във в. „Литературен фронт“ излиза отрицателен коментар за този стилистичен похват (22.09.1977). Все пак Кеворк успява да го наложи, защото разговорът в студиото в „*ти* форма“ е по-задушевен и интимен, той скъсява психологическото разстояние между водещия и събеседника. Несъмнено близкият и едрият план разширяват посланията на неговите разговори с отделните събеседници, те по-силно се открояват, защото възможностите на камерата да монументализира и скулптира човешките чувства и емоции, действително са безгранични.

В началото на „Събеседник по желание“ камерата започва да „портретира“ всеки събеседник чрез атмосферата в студиото с динамичен монтаж от редуващи се общи – средни – американски – близки и едри планове. Главното е разговорът, провокативните въпроси на водещия, последвани

от необичайните отговори на събеседниците, раждането на творческите идеи в студиото.

В СЖ водещият постоянно търси умното слово, той непрекъснато подканва събеседника да разсъждава и полемизира в студиото. Има една съществена разлика, която отличава ВН от всички други предавания – зрителите „на живо“ виждат как точно се създава предаването, как гостите сменят местата си, по какъв начин водещият разговаря със своя екип в апаратната, провежда телефонни разговори, отива за уточнения при говорителя, операторите търсят нови ракурси – водещият ги насочва, понякога доста агресивно, фотографът на предаването често влиза в кадър и др. Нищо от задкулисието на телевизията като сложна „медийна машина“ не се крие. Напротив – зрителят активно е въвлечен в него. Вижда един максимално раздвижен, динамичен мизансцен, който в другите предавания в онова време не е нищо повече от мъртъв декор… Кеворкян определя този медиен стил като „машинен ефект“ – чрез него на зрителя се показва как всъщност работи „телевизионната машина“ на „Всяка неделя“.

Следователно изображението е важно, но то не трябва да „засенчва“ словото, а само да го допълва и най-вече да усилва драматургичния ефект. В този контекст едрият план се използва, за да се поставят определени акценти, да се разгърне драматургията на комуникацията между водещия – събеседника – зрителя. Събеседниците се отличават не само по своята култура, профил и характер, но и по различния ефект на присъствие, който те имат в студиото. При някои от тях ефектът на присъствие е изключително силен (Елисавета Багряна, Стоянка Мутафова, Татяна Лолова, Михаил Горбачов, Николай Хайтов и много други). Интервютата с тях са сложни драматургични композиции, съставени от посланията на техните думи и образи, пресъздадени чрез динамични близки и едри планове на техните лица. Лица, които са истински „телевизионни катедрали“, изградени от разнообразни невербални маркери – изразителни очи, движения на главата, гримаси, усмивки, жестове, мимика. Такива ярки, харизматични събеседници обикновено отговарят на водещия не само чрез думи, но и с поглед – усмивка – жестове – мимика – моторни движения на главата. В такива случаи близкият и едрият план значително допълват и обогатяват интервюто, те се превръщат в негов визуален коментар или контрапункт. Това е особено характерно за артистични личности, за които сцената и играта са част от характера. Едрият план в редица случаи е визуално доказателство за тяхната искреност или неискреност в студиото, защото те няма къде да се скрият от камерата. Всъщност тя ги намира

винаги и неизбежно прави „рентгенова снимка“ на техните невидими страсти и желания. Естествено, телевизионната технология не може да съперничи на словото, на неговата изключителна сила да пренася до зрителя основния смисъл и послания. Това особено се отнася до разговорните жанрове (в телевизията и не само), при които битката е главно между думите, дума се изправя срещу дума. Към словесния двубой в студиото на ВН неизбежно се прибавя и изображението – в студиото то илюстрира, допълва, онагледява *сражението* на думите.

С помощта на технологията и едрия план разговорът в студиото и за водещия, и за събеседника може да се превърне както в храм, така и в гилотина. Има много подобни примери от историята на ВН. Например по по време на разговора на Кеворкян с последния главен редактор на в. „Работническо дело“ **Радослав Радев**, при който в студиото се разразява истински скандал, а афектът на водещия се улавя в „погледа“ и мимиката на неговото лице. Камерата безжалостно улавя също омразата, която излъчва лицето на Радослав Радев – неговия поглед и иронична усмивка, които говорят много повече от всякакви думи.

Интервюто на Кеворкян с **Михаил Горбачов** (ГЛ, 2002) започва с общ план на студиото, в което се намира водещият, както и актьорът, музикант и певец Тодор Колев, който с цигулка прави иронично музикално заиграване с т. нар. Перестройка. След това артистично встъпление цялото интервю с Михаил Горбачов е заснето в едър план, който показва неговата богата мимика – очи / тембър / движения на главата / жестове / мимика. Водещият е заснет в предимно в близък и едър план. Едрите планове на водещия и събеседника, образно казано, се превръщат в „телевизионен рентген“, който изважда на показ някои скрити емоции и чувства, трепване на лицев мускул, уловена усмивка, гримаса или проронена сълза. Неговата цел е смислово и емоционално да „допълни“ разговора, да бъде негово продължение и своеобразен коментар. При интервюто с Михаил Горбачов това се постига в голяма степен поради неговата подчертано емоционална природа и богата мимика.

През цялото време камерата представя в едър план Михаил Горбачов, който дава пространен отговор на твърде философския въпрос на водещия: „*За кого бие камбаната?*“. Камерата улавя първоначалното му стъписване от въпроса (почесване с лява ръка на едната вежда / гримаса / бързо обмисляне на въпроса). След което гостът дава пространен отговор, който включва: световната бедност – недохранването – липсата на качествена вода – глобалното затопляне – екологичната катастрофа, за да стигне до истинския философски отговор: „Камбаната бие за теб“.

Интервюто на Кеворкян с **Желью Желев** (ГЛ, 2004) по повод неговата книга „Фашизмът срещу „Фашизмът“ е заснето, като Желев е в преобладаващо едър план, но неговото лице остава донякъде безизразно, то прилича на маска, която иска да скрие неговите истински чувства и емоции.

При интервюто на Кеворкян със **Стоянка Мутафова** (ГЛ, 2012) операторът започва разговора със среден план, след което позиционира изображението на великата актриса предимно в близък и едър план, за да улови по-изразително драматургията на нейното лице – игра с очи / усмивка / жестикулация / мимика. В дългите години на ВН операторите стриктно спазват нужната „хигена на изображението“, те позволяват на камерата да свие кадъра „до“ лицето на интервюирания, но невинаги ограничават кадъра до отделните детайли на лицето – очите – усмивката – гримасата – ръцете. Кеворкян вероятно е смятал, че прекомерната разкадровка на изображението може да „убие“ разговора, да отклони някаква част от вниманието на зрителя към изображението, а не към думите на водещия и неговия гост и техните послания.

Това се забелязва при някои много интересни разговори на Кеворкян с големи мислители като **Ноам Чомски** или утвърдени български писатели като **Николай Хайтов**. В интервюто с **Николай Хайтов** камерата е предимно в близък и едър план (глава + рамене / говореща глава) и тези два плана се оказват особено подходящи за проведения смислен разговор. Близкият план откроява много добре лицето на говорещия и водещия, без да убива посланието на думите – като въпроси и отговори. На провокативния въпрос на водещия: *„Каква е голямата вина на един писател пред неговата публика?“*, отговорът е необичаен: „Само когато лъже“. Но Николай Хайтов изразява това и чрез жестове: дяволита усмивка / дясна ръка с вдигнат показалец. Въобще той целият е в студиото – телесно и духовно. Не са нужни специални детайли на изображението, дори не е нужен само едър план. Николай Хайтов целият е едър план всъщност.

При интервюто с **Ноам Чомски** (ГЛ, 2004) началото е поредица от фотографии – едри планове на Чомски, но цялото интервю е заснето в среден и близък план. Главното послание тук са думите на големия учен и мислител, а не толкова образът и плановете на изображението. Специфично е интервюто с **Елисавета Багряна**. Независимо от преклонната си възраст, тя е атрактивна и въздействаща, има много силен ефект на присъствие в студиото. Камерата се поддава на обаянието на нейното живо лице и я заснема предимно в близък и едър план. От което тя не губи, а по-скоро печели. Умението ѝ да се шегува със себе си (детето, което казва на майка си, че „Багряна е книга“), нейната искреност и убеденост,

че на въпроса на водещия: *„Как да станем по-добри?“*, верният отговор е само: „Като не се мъчим да излизаме от кожата си“. Камерата буквално е „запленена“ от нея, не може да откъсне своето „око“ от изумителното ѝ лице, което печели зрителя с поредица от едри планове. За всеки събеседник динамичната смяна на плановете по време на интервюто не е просто телевизионна технология, а емоционална драматургия, която изразява отношението на водещия (оператора и режисьора) към събеседника в студиото. Изображението, неговата разкадровка и други елементи на телевизионната технология са задължителна част от екипната работа – в студиото и в апаратната, в които се разполагат главните агенти на живата телевизия. Водещи, редактори, оператори, режисьори, тоноператори и др. Въобще през цялото съществуване на ВН различните планове: общ – среден – американски – близък – едър, участват във визуалния разказ на интервютата. С тяхна помощ не само се брандират водещият и неговите събеседници, но и значително се разширява територията от смисъл и послания, които ВН отправя към зрителя.

2. „СВИРЕПА“ СЛАВА

Майсторството в телевизионния занаят е и в това,
да устояваш на някои изкушения, които изглеждат неустоими

Кеворк Кеворкян

Кеворкян обича да казва, че винаги е търсел трудния път, за да докаже себе си. Лесният е ясен – да се превърне в *„лихвар на славата си“*. Умението му да се труди, е пословично, иска да е в центъра на събитията, неизменно да е на фокус в националния поглед. Единствен от медийната общност получава редкия шанс да се превърне в национален герой в епохата на единствената телевизия в страната ни. Да създаде себе си като телевизионен водещ върху празно медийно игрище, в отсъствие на сериозна конкуренция, за някои (може би) изглежда лесна работа. Телевизионният монопол много често понижава качеството, защото няма с кого да се сравняваш и състезаваш. При Кеворкян не се получава така. Той жестоко се състезава със себе си, иска все повече и повече, творчески измъчва себе си и екипа на ВН.

Ницше в „Тъй рече Заратустра“ казва: „Човекът е нещо, което трябва да бъде превъзмогнато… Човекът е въже, опнато между звяра и свръхчовека – въже над пропаст“ **(7).**

Телевизионното студио е същинска „медийна пропаст“, в която спокойно можеш да паднеш и да се удавиш. Или обратното. Ако имаш талант, воля и упорство, можеш да се „прероди ш“ в своего рода „медиен свръхчовек“. При Кеворкян се случва второто, защото той осъзнава опасността и бързо се научава отлично да ходи по изпълненото с рискове „телевизионно въже“. Най-голямата опасност е неговото превръщане в своего рода „телевизионен император“, който всяка неделя успява да обедини националния поглед. Той съумява напълно да заслужи тази медийна роля, но славата и народната любов винаги са нещо измамно и опасно. Най-големите недоброжелатели на ВН са отделни нейни зрители, които публично (или анонимно) „громят“ по поръчка водещия, който според тях се е „отклонил“ от правата партийна линия.

Кеворкян, като много популярен телевизионен водещ, бързо се превръща в екранен мит и донякъде – в „медиен актьор“. „Модерният мит поначало предполага универсалната редукция на екранния Аз и Аза на публиката, която, гледайки го, изпитва силната потребност да се слее и отъждестви с него.“ **(8)** Естествено, зрителят е склонен към отъждествяване с митичното телевизионно лице, което олицетворява стойността на всичко, което за зрителя изглежда извън пределите на възможното.

Всеки зрител въображаемо иска „да седне“ в блестящото телевизионно кресло на Кеворкян, но същевременно знае, че в действителност това е невъзможно. Всъщност човекът/зрителят, като душевно и сетивно същество, се въодушевява и владее само образа. За Фойербах „образният, душевният, сетивният разум е фантазията“. Именно фантазията кара зрителя да вярва в изключителните способности на екранната звезда, в нейното изумяващо надмогване на средната възможност.

Кеворк, по правило, е извън тези средни граници, неговото общуване с публиката е по-скоро израз на благоразположение, отколкото на съперничество. Популярният телевизионен водещ е като филмовия актьор – той винаги съумява да подчини тълпата на собствената си воля, да изтръгне от нея необходимото подражание и социално покорство. Всъщност това е онази *свирепа слава*, която „телевизионната машина“ отрежда на малцина, като ги превръща в своеобразни *„медийни божества“*. Това обаче не става по капризите на случая или всевластието на телевизията. Невъзможно е да се получи без творческото участие на таланта – волята – характера на конкретната личност. В отлично съчетание с големите потребности на обществото – социалното време – културните нагласи. Съчетанието на всички тези условия при Кеворк е цялостно, телевизията е само една, но в нея работят поне още дузина качествени журналисти

като: Бригита Чолакова, Васил Марков, Димитър Езекиев, Георги Стойчев, Димитри Иванов, Николай Конакчиев, Марко Семов, Мичмана, Нери Терзиева, Тома Томов и др. Именно с тях Кеворк влиза в пряка конкуренция и убедително печели тази много трудна медийна битка. През цялото време се състезава с техните идеи и послания от малкия екран, с телевизионното им присъствие, с развитието на десетки други предавания, които всекидневно търсят националния зрителски поглед. Това е много тежко състезание на терена на качествената журналистика, което той убедително печели. Днес има десетки телевизионни програми, но в тях най-често липсват подобни качествени телевизионни журналисти. Което по принцип проблематизира всяко телевизионно състезание.

Заедно с това Кеворкян непрекъснато се състезава и със себе си, той постоянно развива творческия си потенциал като телевизионен журналист. В известен смисъл успява да редуцира телевизионното състезание „до“ своята екранна персона и предаването, което тя олицетворява. Така единствената телевизия в страната дава само един голям професионален шанс – на този, който най-много го заслужава.

Разговаряме колко тежка е „короната“ на славата и националната публичност? И дали някога е бил ощетен от тази общонационална публичност, която в отделни случаи го ограничава да бъде себе си? Кои и какви са най-големите капани на телевизионната слава? И всъщност какво означава неговата фраза да бъдеш / или не *„лихвар на славата си“?*

„Точно така е – казва Кеворк – *и нищо не може да го промени: наистина съм лихвар на славата си. Правеха всевъзможни мръсотии – и нищо не се промени. КК и ВН бяха посочени като безспорните лидери при допитванията за 40-ата, 45-ата и 50-годишнината на БНТ, а и при всевъзможни други проучвания. Заседнал съм им като рибена кост в гърлата. Стигнаха дотам, че за 55-ата годишнина на БНТ не поръчаха допитване – защото си знаеха какъв ще бъде резултатът. Съвсем ще пощуреят, ако разберат, че не съм жертва на славата си, в никаква степен. Просто знам, че тя ми се полага… Навремето известният поет Радко Радков дори написа стихотворението си „Вечният залез“ – ВН уж все залязва, и все това не се случва. Лудостта на телевизионните маниаци не успя да ме засегне, просто се стараех, и то здраво, да остана предан на предназначението си, предан на съдбата си – другото просто вървеше редом с тази преданост…*

Когато ме спираха, си мислеха, че много страдам за скапаната им телевизия. Тя винаги ми изглеждаше такава, когато я нямаше „Всяка неделя“. Това е някаква магия. Когато я възстановихме третата „Вся-

ка неделя“ през 2002 година, казах, че всъщност никога не съм напускал БНТ – аз съм като полтъргайст, винаги съм там. Но днешните навлеци изобщо не го разбират...

А веднъж изръсих следната глупост, това беше, след като се отеглих през 1990-а година: „Няма да стоя, докато ме изнесат с краката напред след едно хубаво опело във фоайето на телевизията“. После обаче се върнах на два пъти.

Много хубаво беше и през 89-а. Тогава спряха окончателно ВН и пуснаха на нейно място сериала „Отмъщението на самурая“ – тоест, този път вече няма съвсем да те има, и виж колко сме елегантни, дори и иронични номера владеем! На мястото на „Всяка неделя“ – „Отмъщението на самурая“. Обаче пет месеца по-късно бяха на бунището.

През тези пет месеца също беше хубаво. Обикалях като обезумял страната. Викаха ме от всевъзможни места, правех по три срещи на ден, отгоре на всичко и някъде ми плащаха. Хората просто искаха да ми помогнат. Подобно нещо ми е разказвал Радой Ралин – когато го уволняват след „Люти чушки“, от цялата страна започват да идват писма с по един-два лева.

Но ако силата ти отслабне – тоест, ако хората пред екрана престанат да те обичат истински, могат да ти се случат и някои странни неща. Цяло чудо е как съм оцелял толкова години – каква е била тази връзка с публиката, как огромната енергия на милиони погледи не ме е повредила и съсипала. Макар че нещо друго се случи по-късно, което ме кара да си мисля, че и това не ме е отминало.

Когато Джени умря абсолютно неочаквано, се сетих за един поглед, който сякаш ме прониза, година и половина преди това да се случи. Бях извикал в студиото Мевлидие и Али от едно село в Североизточна България. Зловеща история – родили им се близнаци и те ги изнесли навън на двора в зверския студ. И после ги закопали.

Али ми беше симпатичен, странно, но е точно така – хубав мъж, очевидно добър, говореше кротко. И сякаш се учудваше, че не мога да разбера избора им. Разбира се, те твърдяха, че бебетата паднали от леглото и пр. Но не бяха много убедителни и не настояваха да са убедителни. Али сякаш ми казваше: „Как щях да ги храня с единия лев, който изкарвам на ден?“. Мевлидие обаче повече мълчеше, тя и не знаеше много добре български. По едно време сякаш ме опари някакъв лъч. Втренчен в Али, бях забравил за жена му. Нещо обаче ме стресна и се обърнах към нея – и тогава видях онзи поглед, за който много пъти по-късно си мислех. Сякаш погледнах в дъното на мрака. Нямаше злоба – беше нещо по-страшно.

А няколко месеца по-рано един лечител, когото с ярост изобличавах, също ме гледаше така – Дядо Хаджи от не знам къде си. Тия неща могат да те урочасат, сигурен съм в това. И после се случи онова с Джени. Както и да е… Що се отнася до славата, имам следния кеворкизъм: „За маниащините на някои телевизионери има един сигурен лек – да се върнат назад в годините и да видят дали могат да извадят дори едно-единствено интервю, надхвърлило клозетните нужди на времето.

А аз години наред, по време на втората „Всяка неделя“ (1993 – 1999), криех образа си дори и в архивните кадри. Вместо него пусках черен бланк. Мнозина мислеха, че искам лицето ми да бъде забравено. Във всеки случай не го правех, за да създавам някакъв мит, той вече съществуваше. Обяснението е друго. Никога не съм се харесвал. Не мога да се гледам. Смятам, че огледалото е най-коварното изобретение. Всеки поглед по малко те ограбва.

Освен това, мисля, че съм майстор на живото общуване, това го мога със сигурност. Няма нещо, което да не съм правил в студиото – разговарял съм дори с едно куче. Можех с лекота да предавам настроенията си на публиката. Чувствах се добре в този театър. Предварителните записи не ме въодушевяват, изглеждат ми като вегетарианска храна.“

Модерният екранен мит по принцип разгръща функциите на Аза и така превръща популярната екранна личност в своеобразна „свръхличност“, с което подхранва вярата на зрителя в „необикновеното ѝ могъщество“. Всяка екранна персона, донякъде измамно, преодолява тази естествена човешка ограниченост. Телевизията може да преподреди, по степен на важност, предимствата и недостатъците на екранната личност, които често не съвпадат с нейните действителни качества в живота. Определено качество на личността, което в живота понякога се приема за недостатък (например умението за много жив диалог, богатата мимика и жестикулация), в телевизията има своите големи предимства, защото създава онзи *„ефект на присъствие“,* който гарантира интереса на зрителя към една или друга телевизионна персона. Телевизията обича естествените хора, с техните естествени реакции – жестове и мимики на смях / гняв / радост / омраза. Подобни събеседници „изпълват“ с присъствието си малкия екран, те са естествени, диалогични, внасят необходимата *„цветност“* в телевизионния разговор, която зрителят много харесва и предпочита.

Големият телевизионен водещ е медийно преработен образ, който е филтриран от някои подробности, които могат да *замъглят* представите на зрителя за него, да разколебаят неговата привързаност/отдаденост

към телевизията и предаването. Дали (и доколко) Кеворкян в началото на ВН напълно го е осъзнавал, е трудно да се каже. Но неговият професионален рефлекс бързо му подсказва, че той трябва да следва предварително обмислен телевизионен модел, който задължително включва – оригиналност на въпросите; жанрово и съдържателно обновяване на предаването; модерно поведение на водещия в студиото; облекло, жестове и мимика, които се превръщат в негова запазена марка.

На водещия, за да постигне истински успех, му е нужен цялостен контрол върху неговия телевизионен образ. А при телевизионното интервю това включва всичко, което се случва между него и събеседника в студиото.

Кеворкян много рядко допуска езикови грешки в студиото, освен в редките случаи, когато сам решава, че малка езикова грешка може да се превърне в някакво психологическо предимство, което да скъси емоционалното разстояние между него и събеседника. Имало е случаи, в които той нарочно употребява думи с диалектни ударения, използва всекидневна фразеология, която е близка до „разговорния портфейл“ на събеседника. Това неизбежно скъсява разстоянието между него и зрителя. Образно казано, той се *„сближава“* със зрителя, опитва се да *„влезе“* в неговия дом, да *„седне“* на неговата трапеза, да *„чуе и улови“* неговите страсти и тревоги. Всъщност това е отличително качество на всички велики телевизионни водещи по света – от Лари Кинг до изключителната Опра Уинфри.

В дългите години на ВН Кеворк не позволява досадна небрежност по отношение на своето облекло, поведение или невербална комуникация, които използва в студиото по време на разговора. Дали неговият телевизионен образ е напълно съзнателно изграден още в началото на ВН, е много труден въпрос. По всяка вероятност е продукт на упорита и жестока работа върху себе си, на умението му отлично да се подготвя за всяко интервю и събеседник, неизменно да ги поставя в национален и световен контекст. Но изграждането на неговата екранна персона се опира и на творческата му интуиция, на гениалната му прозорливост кое е „необходимо“ или „излишно“ при всеки телевизионен разговор. Кое „различава“ неговите интервюта – винаги различните събеседници или винаги различните въпроси на водещия? От което следват – винаги различни отговори на събеседниците. Проблемът е не толкова до винаги различните въпроси, колкото до тяхната оригиналност, неподражаема форма и сгъстен смисъл, които много често буквално шокират събеседника. Мнозина събеседници отбелязват, че в студиото Кеворкян им задава много трудни въпроси, които изискват от тях и много трудни отговори.

Всъщност филмовият/телевизионният екран преизграждат личността, те я превръщат в нещо коренно различно от обикновения човек – извън екрана. Технологията на киното и телевизията създава възможност на довчера обикновеното лице на водещия да се постави маската на едно съвременно „екранно божество". Без значение дали и доколко водещият иска това, или не. Телевизионната слава неизменно остава свирепа, ако водещият напълно ѝ повярва и реши, че оттук насетне всичко му е позволено. Той може да полегне върху нейните лаври, наивно да сметне, че чак „до края на света" ще се къпе в народната любов, която все така ще е готова всичко да му прости. Всъщност това е голямата самоизмама на хиляди телевизионни водещи от многобройни телевизионни програми и предавания по целия свят.

Телевизионната слава е свирепа, защото тя манипулира преди всичко самия водещ, след което – и неговите зрители. След като водещият е постигнал голяма слава и телевизионна популярност, той решава, че е време името му да работи за него. Което означава, че вече може да свали професионалното равнище и да започне да работи доста по-небрежно, ей така – през пръсти. Действително големите телевизионни водещи или филмови актьори се отличават от всички останали по това, че изцяло/докрай не се поддават на своята екранна слава. Те не позволяват славата „да премаже" творческата им личност, да отнеме нейната неповторима индивидуалност.

Величието на Кеворк е и в това, че той успешно се преборва с медийната слава и не позволява тя да го унищожи като творческа персона. Като телевизионен журналист и водещ на много трудно предаване в жанра „телевизионен магазин". През целия живот на ВН това е – може би – неговата най-трудна професионална битка.

Безспорно Кеворк творчески се възползва от телевизионната слава, но не позволява славата да се възползва от него самия. През дългите години на ВН неговата телевизионна журналистика остава с все толкова високо качество, колкото и в началото. Той не сваля професионалното равнище в своите разговори в студиото – като въпроси и цялостна концепция за предаването. Не се отпуска, не допуска наивната вяра, че голямата популярност като с гума може да изтрие немарливостта в телевизионния занаят, отсъствието на необходимата подготовка за всеки разговор и в крайна сметка – подценяването на зрителя. Професионалното доказателство за това безспорно са неговите многобройни интервюта.

В дългите години на ВН за Кеворк телевизионната слава остава все така свирепа, тя е тежко състезание с много силен противник, на чиито

изкушения трудно можеш да устоиш. Но като водещ той винаги се опира и на друго творческо правило – че трябва да е постоянно различен в границите на този силен и проклет медиен стереотип, който може да уеднакви отделните предавания и водещи, като ги затвори в една и съща „телевизионна консерва".

През цялото време на ВН Кеворк постоянно прилага еднакво високи професионални критерии и стандарти. Но всеки път различно – с отделните събеседници, на които задължително задава различни въпроси. Дори когато кани един и същ събеседник, в отделни периоди на ВН, въпросите към него не се повтарят. Но като водещ той често „изважда" някои отговори и позиции на определен събеседник, казани в предишно негово участие във ВН, като иска от него актуален коментар и оценка.

Без съмнение това е *свирепа конкуренция* със себе си, с дълбоко стаеното човешко желание (поне за миг) да се отпуснеш, да не дадеш всичко, на което си способен. Изумителното в случая е, че той въобще не си позволява това през годините. Неговите интервюта в различните периоди на ВН категорично го доказват. Те и днес поразяват с майсторството на водещия да води смислен и много стойностен разговор, с високо качество на въпросите, което най-често определя и високото качество на получените отговори.

В киното и телевизията всяка маска/персона овъншнява емоционалния живот на водещия, придава му съвсем друго медийно съществуване. Екранната персона прикрива индивидуалността, тя е другото лице, чиято цел е да скрие истинското лице на водещия и събеседника в студиото. Тук неизбежно властват медийните стереотипи, които, по условие, премахват всичко прекалено индивидуално, те поставят акценти върху типичното, това, което би задоволило масовия вкус. ВН, в своите пет издания, въобще не е част от масовата култура, но водещият няма как да избяга от жестоките правила на телевизионния занаят. Във ВН той влиза в медийния стереотип на телевизионен водещ, който притежава ярка индивидуалност и е лишен от големи недостатъци. Известно е, че публиката няма как да ги хареса, ето защо те биват скривани. Публиката знае, че Кеворк е жив човек, който притежава огромен талант, но той не е лишен от своите обикновени човешки качества. Като мнозина други тв водещи, той непрекъснато спори с екипа си, понякога боледува, често вечеря с верни приятели, колекционира картини, обича хубавите книги, постоянно гледа спортни състезания. Нищо човешко не му е чуждо, но тази много лична информация не се предлага на зрителите. Изнасянето на показ на човешкото в телевизионния водещ може да убие неговия екранен мит, който

е потребен колкото на него самия, толкова и на предаването и неговата аудитория.

Всеки екранен мит в действителност провокира всеобщата замяна между множеството почитатели и обожаваното екранно лице. **(9)** Телевизионният зрител най-често иска да изгуби себе си, невзрачното си съществуване, дори за малко да се слее с блестящата роля на телевизионния водещ. По думите на Ено Паталас: „Образът на екрана ще оживее само тогава, когато зрителят познае в него своите представи, стремежи и страхове". Всеки екранен мит е продукт на насъщната необходимост да се предложи на аудиторията различно зрелище, една нова „испанска коррида", на която чрез мъжеството и блясъка на властващия „екранен тореадор" зрителят поне за малко да забрави своето безлично съществуване. Всъщност Кеворк е първият *„телевизионен тореадор"* у нас, който през всичките години на ВН не позволи на *„телевизионния бик"* да го победи. Той е първият и последен засега „медиен тореадор" в 60-годишната история на Българската телевизия.

Като създава разстояние между любимото публично лице и неговите поклонници, телевизионният екран определя появата на мита, защото въвежда в него невидимото, недокосваемото. Кеворк, като телевизионен водещ, е видим – в своята невидимост зад кадър, цели три десетилетия той присъства в живота на българския зрител чрез своето физическо отсъствие. Телевизионният екран в едно и също време е медийна пропаст и своеобразна граница, която отделя физическия човек от неговия екранен образ. Именно разстоянието, което „телевизионната машина" създава между водещия и неговите зрители, се превръща в условие за предефинирането на водещия – в различен екранен образ.

Телевизионната невидимост е вечната „шагренова кожа" на надеждата, която зрителят толкова искрено желае. Той се нуждае от вярата, че Кеворкян е толкова могъщ и съвършен, колкото телевизионният екран го показва всеки път. Че той е олицетворение на всемогъщото и всезнаещото, един медиен компендиум на най-добрите и желани човешки качества. В дългото всекидневие на телевизията зрителите неусетно попадат в този медиен калъп. Големият телевизионен водещ, дори и да не иска, влиза в образа на своята свирепа медийна слава, която му налага някои правила, а понякога – и жестоки ограничения.

Получавайки национална слава, която напълно е заслужил, Кеворк плаща за нея своята горчива цена. От едната страна на махалото е неговата огромна популярност, която означава загуба на онази житейска свобода, която всяка анонимност ти предлага. Да можеш да се разхождаш

спокойно по улицата, без да се страхуваш, че някой ще те разпознае и непременно ще те коментира. Популярността неизбежно е тежко бреме, с което водещият трябва да свикне. Да приеме, че дълго ще чете в жълтата преса всякакви нелепости и измислици за своя живот, ще се къпе в народната любов, но и постоянно ще бъде удрян в гръб с многобройни фалшиви новини. А личният му живот неизменно ще е на показ. От другата страна на махалото е много силният творчески егоизъм, който позволява егото на водещия да нарасне толкова, че буквално да „пробие и надхвърли" хоризонта.

Кеворк не споделя как през годините е успявал да се справи с тази свирепа слава? В повечето случаи е успявал, но едва ли винаги. Голяма роля за *„сдържането"* на тази *„свирепа слава"* изиграва неговият най-тесен приятелски кръг. Той споделя, че в продължение на години след всяка емисия на предаването отива за малко в дома на Любомир Левчев и на чаша уиски пред него си *„разгримира душата"* – фраза на самия Левчев, по свидетелство от книгата на Антон Стефанов. Най-вече, за да чуе неговата приятелска оценка и критика. В онези години неговият най-голям и верен критик е съпругата му Джени – нейната роля в живота му е изключително голяма. Джени е много интелигентна, образована и разумна и както той споделя – никога не му спестява критичното си мнение за неговата работа като телевизионен журналист. Вероятно критиката, която е можел спокойно да понесе за своята работа, е била именно нейната. Други критични мнения и оценки през годините той приема болезнено и често реагира остро.

Модерният екранен мит е „реакция срещу тоталната рационализация и технизация на живота, които заплашват индивида с прекъсване на всички връзки със земята, с „прахумата" на човешкото съществуване" **(10)**. Като търси наивитета на началото в „езика на прадумите" (Иван Славов), човекът съществено модифицира своята представа за природното и човешкото, своеобразно редуцира човешкото до силната медийна личност, която, по условие, е над всички останали. Кеворкян в продължение на три десетилетия емоционално захранва обикновения зрител, дава му възможност да мечтае и фантазира, илюзорно да се слива с него самия. Такава е била телевизионната му роля и е нямало как да избяга от нея.

Дали тази професионална роля е била лесна за него? Съмнявам се. Но той едва ли ще признае каква огромна планина от изпитания и неудобства през всичките тези години е съпътствала телевизионната му слава. Сигурно през годините е игнорирал някаква част от големите неудобства на своя публичен образ, за да постигне нужната професионална

концентрация в студиото. Ако Кеворкян беше подчинил телевизионната си работа на славата и бе позволил тя да го погълне, отдавна щеше да е напълно забравен. В дългия живот на ВН като телевизионен водещ не позволи това да се случи. Той не допусна мимолетната телевизионна популярност да ограничи неговия истински мащаб на много сериозен телевизионен журналист.

Един от проблемите, с които ВН и Кеворкян през всичките тези години се сблъскват, е промяната на акцентите между шедьовъра и неговите двойници на телевизионния екран. И още – вирусното разрастване на кича на територията на визуалните копия и тиражи, които киното и телевизията създават в огромни мащаби. Според Алрахам Мол новият свят на технологически силната визуална комуникация е истинската канава на всекидневния живот, който все повече се населва от имитации на оригинали, от повторени двойници на безсмъртни шедьоври, от безбройни отпечатъци, чиито матрици грижливо се съхраняват в музейната памет на цивилизацията.

Днес и в бъдеще шедьоврите вероятно ще съществуват в разпокъсан вид – те ще се разтварят в многобройните произведения на кича, ще бъдат зависими от масовия вкус на зрителя, което ще изтласка на заден план истинските шедьоври. Абрахам Мол определя кича като антиизкуство, което осъществява процес на структурно разлагане на оригинала. **(11)** Основните аргументи на кича са „користните подстрекателства на всеналичната публичност", която чрез познати стереотипи и устойчиви схеми лъжливо осигурява щастлив живот, комфорт, лична свобода, устойчив престиж и разбира се, съблазни" (Едгар Морен). Кичът има сложна система, но и универсална формула, която включва в себе си: безвкусицата, състоянието на духа, манталитета на човека, неговия еснафски морал, конформистка идеология, маниера му на съществуване. **(12)**

Кичът значително облекчава всекидневното съществуване, тъй като естетизира, разкрасява, стилизира, тонизира, но не може да съществува другояче, освен като „естетически и художествен паразит, който непосредствено черпи енергия и взаимства форми от света на изкуството" **(13)**. Ако перифразираме Ролан Барт, днес благодарение на кича шедьовърът определено се експроминира, той се отрича от собственото си име, от своята формула, в която е съществувал от векове. Или на мястото на истинското изкуство удобно се разполага неговата конфекция. Автентичната творба универсално се заменя от недотам успешния ѝ двойник, а шедьовърът започва да се оглежда в отраженията на многобройните си отпечатъци. Те на практика го експроминират, принуждават го да се отре-

че от традицията на своето име и форма на съществуване. Бурно развиващата се визуална култура създава своите нови шедьоври, които изграждат новата естетика на всекидневието, поради което охотно се възприемат от зрителите. Абрахам Мол неслучайно въвежда понятието „нови шедьоври на културата“, които създават киното, телевизията, радиото, видеото. А днес – интернет и социалните мрежи. Те съществуват, защото се търсят и поддържат от масовия вкус, защото са в непрекъснат обмен, защото са популярни и много желани. Именно на тях принадлежи бъдещето, защото всеки шедьовър се нуждае от стабилна връзка със своята аудитория.

Телевизионната култура навсякъде по света успя да създаде своите екранни шедьоври. В историята на българската телевизия „Всяка неделя“ несъмнено е екранен шедьовър. Предаването в продължение на няколко десетилетия създаде телевизионни стандарти, които и днес остават ненадминати. Цялостната формула на магазинното телевизионно предаване беше създадена и наложена от ВН; телевизионното интервю, съдържателно и провокативно, е запазена марка на Кеворкян; телевизионните мостове и интервюта с чужди събеседници от различни краища на света отново е марка на ВН и Кеворкян; телевизионният фичър се разви в репортажите на ВН, в които постоянно се изследва чувствителността на зрителя към социалната несправедливост; прякото участие на телевизията в национални каузи се случи най-напред във ВН – чрез кампанията за събиране на средства за възстановяване на войнишките паметници. И още много други неща, в които ВН безспорно беше първата и най-добрата.

Но в епохата на високотехнологичната цивилизация и Мрежата съдбата на телевизията като „историческа медия“ и на отделното предаване – като медиен шедьовър, е повече от ясна. Ексноминацията поставя всеки шедьовър на по-непрестижно място, изтласква го в периферията на актуалната медийна култура. Той често бива изместен от многобройните си „клонинги“, които – недотам сръчно – се опитват да постигнат нищожна част от неговия голям успех. Днес новите предавания от „магазинен вид“ най-често препускат по повърхността на „телевизионната кожа“, а техните водещи постоянно нямат време за внимателна подготовка, още по-малко – за онези истински, проклети въпроси, чрез които могат да „разтворят“ събеседника в погледа на зрителя.

Технологичните новости, интернет, социалните мрежи, инфлуенсърите коренно променят телевизионната журналистика – като медийно явление, граници и субекти. Днес говорим за аз-медия; аз-репортаж, гражданска журналистика; журналистика на данните; автоматизирана робожурналистика и др.

Свидетели сме на създаването на телевизионна журналистика, която постоянно редуцира истинските стойности на интервюто, репортажа, портрета и другите журналистически жанрове – до едно полуаморфно състояние, което Кеворкян определя като *„полусурово, недопечено интервю“*, интервю полуфабрикат, в което въпросите хаотично се задават, без никаква предварителна подготовка. Логично и отговорите са хаотични, а събеседниците – случайно подбрани. В телевизията се разгръща нова корпоративна журналистика, бранд журналистика, в която пиарът (на фирми и корпорации, политици, бизнесмени и публични личности) започва да замества представянето на социалните проблеми, да замъглява фокуса върху най-важните въпроси за националния зрител.

Поставянето на телевизионен шедьовър като ВН в „килера“ на родната телевизионна история е недостойна медийна забрава, която показва развалата на телевизионната среда у нас. Универсалното заместване на телевизионния шедьовър с неговите кич имитации за жалост не разширява истинската територия на телевизията. Повечето предавания „след“ ВН, с малки изключения, се разполагат в медийния шаблон на привидното, вече познатото, а „величието на телевизионния въпрос“, за което пише Кеворкян, отдавна не съществува.

Днес Кеворкян не иска да приеме голямата промяна в нагласите и вкусовете на зрителя, който отдавна не е същият. Зрителят е донякъде „развратен“ от лавината *„жълти“* предавания и *„пожълтели“* телевизионни водещи, които едва ли са прочели и десет книги в живота си, но сръчно обсебват малкия екран, а оттук – погледа и медийния вкус на зрителя. Вероятно на това се дължи неговата оценка за нелеката съдба на телевизионния занаят в днешните условия. Защото, както казва Фридрих Ницше: „Наистина кална река е човекът. Трябва да си море, да приемеш една кална река, без да се замърсиш“ **(14)**.

В дългата история на българската телевизия ВН, казано метафорично, се оказа „голям медиен кораб“, който дълго и успешно плува в „морето“ на истинската телевизионна журналистика. Все едно колко „кални реки“ през годините ВН и Кеворкян е трябвало да преодоляват, колко непозволени удари и действия да изпитат на гърба си. Без значение е колко труден и непоносим е бил характерът на Кеворк като телевизионен водещ, колко нелека е била всекидневната работа с него, колко дълго и упорито се е борил с телевизионното ръководство за налагане на някои медийни стандарти, които превърнаха ВН в модерна, визионерска програма, гледана с огромно желание от зрителите. Днес всичко това няма особено значение. Важен е постигнатият телевизионен резултат, който наистина е впечатля-

ващ. Именно затова в историята на българската телевизия ВН и Кеворкян съумяха успешно да преплуват през онази „кална река“ и да стигнат до истинското море, за което говори Ницше, без да се замърсят.

3. ТЕЛЕВИЗИЯ ЗАВИНАГИ

Някои разговори превръщат телевизията
в злокачествено място

Кеворк Кеворкян

След 2006 г. телевизията, наред с политиката, стана любимо занимание на неговото критическо перо – в многобройните текстове, които Кеворкян пише активно в пресата. В продължение на години той поддържа рубриката „Приказки за телевизията“ във в. „Труд“, има свои рубрики във вестниците „Стандарт“, „Преса“ и „Уикенд“. Неговите дописки в пресата са около 1100. *„В телевизионната джунгла се срещат само картонени лъвове“*, казва той. И пише за телевизията често критично, иронично, възмутено, а в някои случаи – с несъвсем прилични квалификации. Пестелив е на похвалите, рядко предаване или журналист могат да му харесат. Реагира гневно и емоционално на предаванията, които повтарят формулата на ВН, нарича ги нейни „клонинги“, които създават една нова „пластмасова журналистика“, основана на прекомерно самочувствие, повърхностни знания и пълно отсъствие на предварителна подготовка. В многобройните му текстове, посветени на телевизията, се срещат и редица положителни оценки – прави специални портрети на Ники Кънчев и Даниела Тренчева, отбелязва с респект качествата на Мартин Карбовски, макар по отделни поводи да не спестява критиката си към него. Дава положителни оценки за журналистическата работа на Диана Найденова, Лора Крумова и Милен Цветков, за Мира Добрева и Велизар Енчев, а също и за неотразимия Юлиан Вучков, който оценява съвсем в началото, когато всички го смятат за „нелепо старче“. Не пропуска и футболните коментатори на телевизия „Диема“, Иво Инджев, когото несправедливо прогонват от телевизионния екран, Светла Петрова и Венета Райкова, Жени Марчева, Иван и Андрей, Генка Шекерова, Лили Боянова и Мая Костадинова, Миролюба Бенатова и Елена Йончева, харизматичния Слави Трифонов.

Именно Кеворкян спасява Бригита Чолакова от уволнение веднага след политическата промяна, а към Нери Терзиева отправя покана да

води новините „По света и у нас“. Дори този бегъл преглед показва, че оценките на Кеворкян за мнозина телевизионни журналисти съвсем не са само с отрицателен знак.

Кеворкян казва, че по принцип: *„страданията и страданията на телевизионните бълхи малко го занимават“*. Той по-скоро се интересува от днешното състояние на телевизионните програми, водещите тенденции, развитието на телевизията като политика. Въобще анализира съвременната телевизионна журналистика, която в редица случаи не изглежда професионално убедителна.

В неговите оценки се улавя недоволството му от българската телевизия – такава, каквато е днес. Телевизията (тук и навсякъде) отдавна прилича на уморена стара дама, която не е интересна дори на себе си. От години тя затъва в скучни шоу програми и риалити формати, в които нито водещите, нито гостите оставят някаква следа след себе си. Има и отделни щастливи изключения, но те се изгубват в сивия поток. Качествената телевизионна журналистика все повече „се разтваря“ в новата ширпотреба на риалити форматите, които профанират вкуса на зрителя и пораждат у него нездрав интерес към някакви „изцяло измислени герои“ от малкия екран. Кеворкян има цялото професионално право взискателно да оценява съвременната телевизионна журналистика – от позициите на голямата си професионална роля в нейното развитие през годините. Без съмнение – напълно е заслужил своето национално влияние и медийна роля. Но, както казва Фройд, „в душата съществува силна тенденция към принципа на удоволствието, на която обаче се противопоставят някои други сили и състояния, тъй че крайният резултат невинаги съответства на тази тенденция“ **(15)**. За телевизията това е валидно в много голяма степен. Нейната „вълшебна кутия“ постоянно, и в огромен мащаб, трябва да поднася на зрителя разнообразни и всякакви удоволствия. Ако във времето на единствената телевизия у нас журналистиката с добавена стойност беше задължителна, а зрителят с удоволствие я гледаше, защото тя бе неговият основен „прозорец и отдушник към света“, сега нещата са коренно различни.

Днес погледът на зрителя буквално е потопен в лекомислени развлечения, които ерозират неговия вкус и естетическа оценка. В наши дни качествената телевизионна журналистика е по-скоро изключение, отколкото правило. В телевизионния занаят дилетантизмът много често побеждава, той понижаващо редуцира фактите, събитията и личностите. Кеворк разказва за това в интервю за сп. „Biograph“:

„Още преди повече от 40 години Тончо Жечев – а той беше знаков интелектуалец, да се чуди човек как може да се роди такова чудо в Див-

дядово – разказваше следната история. Докато писал „Българският Великден“, се срещнал и с един гръцки духовник, който му казал: „В наши дни и тесните специалисти вече са дилетанти“. Тончо беше съкрушен от тия думи и често ги повтаряше. Сега щеше да е още по-тъжен. И, все пак, той дойде от едно шуменско село, Радичков пък – от Калиманица. „Простолюдието“ има навика да зашлеви претенциите на всяко време с някое необикновено дарование. Фразата „Прост народ – проста държава“ е измислена от „държавата“, от Властта, за да се оправдае някак за дивотиите си. И сега има умни хора, но няма критерий за умност, Властта го е закопала в някоя „Царичина“. Трябват им диваци, своенравието на талантливия човек не им е нужно.

За мен публиката винаги е бил Великият Цяр. Ако съдя по страницата си във Фейсбук, тя си е все същата като преди: хаплива, състрадателна и умна. И порядъчно гневна – но това е разбираемо, понеже тъкмо умността ражда гнева.

Странното е, че публиката продължава да помни „Всяка неделя“ – сякаш от години участваме заедно в едно съзаклятие. Забелязвам също – по казаното от някои читатели, – че сякаш младите приемат „мита“ от родителите си. Е, това вече е голяма чест за мен…“ (бр. 97, 2019 г.).

Днес оцеляването на телевизията като медия е възможно главно чрез нейното приближаване до Мрежата и новата гражданска журналистика. Но гражданската енергия онлайн се оказва много опасна тъкмо по отношение на качеството на посланията и професионалните стандарти. Свидетели сме как гражданската журналистика в Мрежата лекомислено разрушава отколешни професионални стандарти, които се „давят“ в анонимни послания, постистини и фалшиви новини.

Всъщност принципът на телевизионното удоволствие в епохата на мрежовото общество няма (почти) нищо общо със сериозната журналистика. Но дали въобще е възможна качествена телевизионна журналистика в епохата на новите медийни технологии, които все повече превръщат телевизията в историческа медия? Преди появата на интернет Кеворкян в лични разговори определя телевизията като *„изгубена територия на разумността“*. Винаги е смятал, че тя е място за срещи на силни личности и духовни сблъсъци, че е задължена да показва на зрителя най-добрите герои на своето време. Ужасява се от нейната засилваща се комерсиалност, от емиграцията на здравия смисъл в отделни предавания, от ограничаването на публичните лица до едни и същи персони, които подобно на цветарки обикалят телевизионните студия. В своите текстове той често критикува опростачването на телевизията

и нейните водещи и фактическото „пенсиониране“ на качествената журналистика.

Мнението му за днешната телевизионна журналистика в много случаи не е ласкаво, в него има натрупан гняв по нейното изгубено славно минало. В интервю за в. „Галерия“, на въпроса: „Какво се случва с журналистиката, която през последните години не изживява добри дни?“, Кеворк отговаря: „*Опадаха ѝ зъбите, изглежда ми като* ***баба с пластмасови венета****, която все се надява да ѝ дойде цикълът. И все е недохранена... Все още има, разбира се, чудесни пишещи журналисти. Но пък в телевизиите е интелектуална Кампучия. Мечтая си някой да издаде сборника „Книгите, които телевизионерите не са чели“. Обаче все подскачат като ярета, все са фалшиво изненадани – а би трябвало да се изненадат само ако в студиото им влезе Мюлер, шефът на Гестапо, примерно. Имам един кеворкизъм, който гласи: „Телевизионните журналисти* ***дори крак да си отрежат в ефир, и той ще се окаже дървен****“… И както казваше Клавел – „дори Божията ръка да се протегне, пак няма да успее да измъкне журналистиката от калта…“* **(16)**.

Кеворк се изказва отрицателно и за някои съвременни телевизионни водещи: „*Имам усещането, че телевизионните водещи изобщо не си дават сметка в какви ратаи са се превърнали на по-известните публични лица у нас. Повечето от тях са некадърни ратаи – но все пак ратаи. Едни и същи лица се въртят в различните предавания – пощипват ги оттук-оттам и накрая ги пускат да си вървят. Интервютата обичайно са повърхностни, а повечето и направо сурови. Днес властва жанрът на недопеченото интервю“*. И продължава: „*днешните водещи толкова неуверено човъркат госта си, и то само отвън, че в края на разговора с него той е още по-непознат за тях“* **(17)**.

За съжаление, жанрът на полусуровото, „*недопечено интервю*“ има определен успех в днешния възход на комерсиалната телевизия – у нас и по света. А водещите често сядат в студиото неподготвени, те имат съвсем бегла представа за своя гост, въпросите, които задават, се плъзгат по неговата популярна „кожа“ и въобще не успяват „да влязат“ в личността му, която мотивира определени действия или проблеми, които е дошъл да представи – или да „замаже“ – в студиото. Телевизионната посредственост обикновено го довежда до неудържима ярост и в такива случаи понякога нарушава добрия тон и език. В една публикация нарича водещите на предаването „Комбина“ на „Нова телевизия“ „кляфки“, а журналиста Сашо Диков в доста публикации заклеймява като „Мунчо“. Но мнението му за него далеч не е еднозначно отрицателно. Това личи от статията му „Петя.

Сашо“ във в. „Труд“ **(18)**. Всъщност неговите силно отрицателни мнения за отделни водещи обикновено са по конкретни поводи, те не поставят под съмнение тяхната цялостна журналистическа работа.

В редица случаи Кеворкян отделя някои водещи от общата „медийна плява“. По повод интервю на Жени Марчева с Бойко Борисов в bTV прави следния коментар във в. „Стандарт“: *„Жени изглежда много въздържана, но в същото време е и неотстъпчива, въпросите ѝ са лаконични, но с много барут в тях. Има чудесен език, а и изглежда добре, което никак не е без значение сутрин рано, а и изобщо – сега ефирът е пълен с дами, които са прилично опаковани, но няма сила, която да прикрие прелестната им глупост... Неотстъпчиво неуслужлива е..., не се умилква като мнозина други водещи, но е ефикасна и успява да измъкне нерядко запомнящи се отговори, има и добро чувство за хумор... Не спести никакви неудобства на госта си. Мисля, че е единственият водещ в момента, който може да запази самообладание пред театралните избухвания на Бойко, повечето от другите се свиват като кутрета“* **(19)**.

Тази положителна оценка донякъде разбива мита за неговата неспособност да види и оцени по достойнство чуждия успех. Може да го направи, но само ако прецени, че си заслужава. В многобройни текстове в последните години Кеворкян определя телевизията чрез някои негативни и укорими метафори като: „интелектуална Кампучия“; „телевизионно Илиянци“; „телевизионна халтура“. Във връзка със смъртта на легендарния футболист Трифон Иванов се възмущава: *„Телевизиите умират да показват българина като формен идиот. И затова нерядко ни представят истински бисери на невнятното говорене. Те най-често преливат от пустословие и откровени дуращини. И това е така от дълги години. „Риалити“ форматите, които са раят на фалшивостта, наложиха културата на крясъците, утвърдиха празнословието и словесната гаменщина. Днес брутално невежи хора са представяни като знаменитости. А пък баналните уличници са натиквани в ролята на мислители“* **(20)**. В друга своя публикация казва: *„Непрекъснато си спомням за фразата на един писател, който казваше, че когато срещне хубава жена, веднага вижда скелета ѝ... И наистина, представяте ли си какво изпитва човек, който разбира донейде телевизионния занаят, докато гледа днешна телевизия, какво издевателство над него е това. А пък и каква търпимост проявява българинът към тоталния телевизионен буламач...“* **(21)**.

Ако приемем, че телевизията преживява известна криза, това съвсем не означава, че в нея напълно отсъства качествена журналистика, силни предавания и ярки медийни персони. Модерната телевизия днес (без

значение континента, страната, границите, езика, обичаите) отдавна е изгубила функцията си на „интелектуален салон“, на една „неделна църква“, която някога събираше в своя медиен храм истински водещи – истински събеседници, и истински зрители. Силната конкуренция – между телевизионните програми, между традиционната телевизия и социалните мрежи, между телевизионната и гражданската журналистика, битката за рейтинга и любовта на зрителя, извади на бял свят нови телевизионни формати, които сериозно я отдалечават от онази качествена журналистика, която беше възможна единствено в епохата на монологичния телевизионен дискурс – по думите на Режи Дебре.

Във времето на риалити форматите, които превзеха световната телевизия, тя престава да бъде институция за културното и интелектуалното ускорение на нацията, без този факт задължително да я превръща в *„интелектуална Кампучия“*.

Като колумнист на в. „Уикенд“ Кеворк нарича телевизията *„келешотрибуна“* **(22)**. Впрочем телевизията обичайно представя всички слоеве на обществото, в това число – и прослойката на „келешите“. Но за жалост – и на серийните убийци, наркотрафикантите, биячите, които изграждат т. нар. „човешка утайка“. В десетилетията на прехода от малкия екран (незнайно защо?) изчезнаха предимно разумните хора – писателите, художниците, изобретателите, учените. Преходът „изключи“ от телевизионния си интерес именно личностите, които създават интелектуалното ускорение на нацията. Но за сметка на това щедро „включи“ осъдените на доживотен затвор, които телевизията лекомислено предефинира от злодеи в „медийни герои“, като им дава достатъчно екранно време, за да „поизперат“ донякъде своя имидж на доказани убийци. И когато убийците с доживотна присъда за телевизията се оказват по-интересни и търсени от известните писатели, учени, артисти, тогава тя наистина се преобразува – в „келешотрибуна“. Оценката е ужасно обидна, но, за жалост, е вярна.

По повод 26 години от създаването на студентското предаване „Ку-Ку“ и силното „гримиране“ от страна на бившите кукувци на славното минало на тяхното предаване Кеворк прави някои верни уточнения и не пропуска да направи своето отрицателно сравнение: *„Телевизионерите не бива да заприличват на политиците – а на тях сякаш задължително им правят лоботомия и отстраняват онази част от мозъка им, която дирижира приличието на паметта“* **(23)**.

Жестока е неговата оценка за видимото оттегляне на телевизията от територията на духовността, на образованието и културата. За него: *„Телевизиите се превръщат в концлагер на неукостта, малцината четящи там могат да се поберат в един микробус“* **(24)**.

Вярно е, че днешната телевизия „не харесва особено“ високообразованите и интелигентни хора, ето защо не обича да ги кани. Не заради друго, а защото те остават неразбрани за широкия поглед на зрителя. Телевизията предпочита бързата консумация, тя е нещо като „медиен хотдог“, предназначен за бързо хранене в движение. Конкуренцията между многото на брой, но често еднообразни програми невинаги ражда по-високо качество на техния продукт. За да се прави качествена журналистика и предавания, които се превръщат в медийна територия на умността, са нужни поне няколко условия: медийна политика – финансови средства – качествени журналисти – свобода на словото – зряла медийна среда. При отсъствието на тези предпоставки телевизията е принудена да се развива предимно на територията на професионалния компромис. В интервю на Антон Стефанов за сп. „Biograph“ Кеворк цитира една мисъл на Станислав Стратиев: *„Някои ни упрекват, че не сме казвали достатъчно в ония години. А вие на какъв език мълчахте? С какви думи мълчахте!“ Хубаво, нали? Обаче ония от късния фанфарен оркестър на демокрацията не се трогват от подобни истини. Както и да е. „Всяка неделя“ никога не е била уютно местенце за страхливи душички, там не се спотайвахме, а водехме смислен живот. Дори само изреченото от академик Николай Амосов на 26 декември 1988 година струва повече от всички напъни на късните антикомунисти, които изпълзяха неизвестно откъде – а отгоре на всичко допълзяха до най-високите места в политиката. Точно тия охлюви най-много ги е яд, че „Всяка неделя“ се превърна в символ на другото мислене в тоталитарните години. Охлюви сладки...“* (сп. „Biograph“, октомври 2012).

Тази категорична позиция на Кеворкян е донякъде разбираема: *„Навремето телевизията не беше това, което е сега, наивно смятахме, че тя не създава власт – а самата тя е власт. Още по-рано пък, когато бяхме далеч по-наивни, обичах да повтарям, че телевизията не бива да се влачи като пиян слепец след всяка власт. Е, всички виждате какво се случи. Сега ни остана единствено утешението, че тя е ефикасен механизъм за публични самоубийства, поне това“* **(25)**.

Но какво се случва с телевизионната журналистика, която той прави след 1990 г.? Дали тя става по-лоша, или с по-ниско качество? Не, разбира се. Това е ясно видимо в неговите интервюта след промяната. Повечето от тях по стойност на въпросите и посланията въобще не отстъпват на неговите интервюта от ранния период на ВН. Именно след промяната той налага някои нови професионални стандарти – на телевизионните мостове, които превръщат целия свят в едно малко телевизионно село.

В първите тв мостове (от 1980 г.) участват актьорите Вячеслав Тихонов, Инокентий Смонктуновски, Ян Енглерт и композиторът Микис Теодоракис. В периода между 2002 г. – 2005 г. Кеворкян прави нещо удивително – над 60 телемоста от близо 50 световни града на четири континента. От Валкорт, Канада, където намира създателите на първото клонирано бебе Ева, до обсадения свещен град Наджаф, Ирак, откъдето разговаря с говорителя на бунтовниците на Моктада ас Садр. Интервюто предизвиква гневна декларация на ОДС. **(26)**

Това се отнася и за много широката палитра от събеседници, в които има изключителни личности и професионални постижения. Всъщност Кеворкян (едва ли) се бори единствено със забравата. Със своите отрицателни оценки за днешната телевизия той се бори най-вече с разпада на професионалните критерии за качествена телевизионна журналистика. Но цялостното му отношение към телевизията се дължи и на неговото нежелание да се примири с „медийния боклук“. Той постоянно задава въпроса кои са днес неговите успешни конкуренти на малкия екран, кой от тях е успял да го задмине по професионални умения, кой е предложил медиен стил и маниер на работа, които наистина превъзхождат тези, които той създаде във ВН? И в крайна сметка дали Кеворкян, като най-добрия телевизионен журналист за шест десетилетия телевизионна история у нас, няма моралното право да бъде и своеобразен медиен ментор? Всъщност у нас винаги е на мода късата памет за всички национални победи и постижения. В това число – и за големите постижения в развитието на българската телевизия.

4. ТЕЛЕКЕВОРКИЗМИ

Случайният герой е най-важният за телевизията

Кеворк Кеворкян

Глаголът „кеворкирам“ не е измислен от Кеворкян. По спомени на Катя Паскалева тази дума се ражда в кръговете на кинодейците, в техния клуб, спонтанно, без зла умисъл, а Катя е първата, която я споменава в телевизионен ефир в интервю за Кеворк. **(27)**

Всъщност едва ли има друг подобен случай в историята на световната телевизия. Проблемът е кога личното име на един телевизионен водещ се превръща в глагол, а оттук – в телевизионна метафора и символ? И какво означава цялостната персонификация на глаголното действие,

което изгубва универсалната си характеристика и (де факто) се редуцира до действията / разговорите / въпросите, които задава един конкретен телевизионен водещ?

Тази необичайна и оригинална метафора може да се разгледа в няколко основни контекста: монологичният медиен дискурс; качеството на телевизионната журналистика; развитието на телевизионната реторика; създаването на публичен бранд в глобалния медиен свят.

В контекста на монологичния телевизионен дискурс глаголът „кеворкирам“ е възможно действие в условията на една телевизионна програма, която е съвсем сама на медийното игрище. В нея властва вертикалната конкуренция – между отделните предавания и водещи, техните идеи и журналистически подходи. Хоризонталната конкуренция (между различни телевизионни програми и формати) все още е много далече.

Именно монологичният дискурс необичайно усилва връзката / тъждеството между отделното предаване и неговия водещ. Той създава възможност те да съществуват в неразривно единство. Случайно или не, глаголът „кеворкирам“ изразява именно това. Той е необичаен „съединителен мост“ между „Всяка неделя“ и нейния конкретен водещ, който показва тяхната много силна творческа връзка. В даден период ВН има и друг водещ (Янчо Таков), но професионалната общност не предлага глаголно образувание, което да носи неговото име.

Въобще превръщането на личното име на Кеворк като телевизионен водещ в глагол е изключително висока оценка за неговата журналистическа работа. И най-вече – за качеството на неговите въпроси към отделните събеседници, които в редица случаи наистина са изненадващи и неудобни.

Следователно чрез глагола „кеворкирам“ професионалната общност де факто признава творческото превъзходство на Кеворк – над всички останали телевизионни журналисти в епохата на монологичния дискурс.

В контекста на телевизионната журналистика глаголът „кеворкирам“ означава цялостна редукция на глаголното действие „правя телевизионно предаване / задавам въпрос“ **до** личността на един телевизионен водещ, чиято професионална работа се оценява от колегията като единица мярка за високо качество. „Кеворкирам“ най-често означава: „Кеворк задава много трудни въпроси, които винаги са оригинални, а понякога – и твърде неудобни. В студиото той неизменно търси истината – за процесите, личностите и нещата“. В журналистиката тази истина често е грапава, нелицеприятна, в нея има силни и слаби моменти, правилни и неправилни действия и постъпки, за които е неудобно да се говори от

националния екран пред милионната аудитория. Този журналистически похват е негова собствена марка, ето защо заслужено се обозначава с неговото лично име. Глаголът всъщност е единствен по рода си, по необичаен начин той гарантира запазеното място на Кеворк в голямата телевизионна журналистика.

В контекста на телевизионната реторика глаголът „кеворкирам“ ни връща към класическата антична реторика – „изкуството на убеждаващата комуникация е **афектът, емоционалното преживяване** на публиката/аудиторията… Изнамирането на образното музикално, ритмично и живописно слово, фигурите на словото и фигурите на мисълта… уменията и способностите на оратора да владее своя **глас, интонация, поглед, жестове, мимики, положение и движения на главата, ръцете, тялото,** които са изведении от античните образци на ораторския стил“ **(28).**

Всъщност глаголът „кеворкирам“ изразява таланта/умението на Кеворк постоянно да задава оригинални, изненадващи, различни въпроси, които *облича* с подходяща интонация и много силен поглед, с богата невербална комуникация, която създава непринудена атмосфера и в редица случаи помага на събеседника да бъде *себе си.*

Или – „кеворкирам“ обозначава таланта и майсторството на Кеворк да предразположи събеседника в студиото, да „извади“ от него каквото пожелае, понякога дори неудобни истини и факти. Следователно „кеворкирам“ обозначава известен страх на събеседника от таланта на Кеворк майсторски да разговаря и задава неочаквани въпроси, да владее някои реторически умения, които са присъщи на ораторското изкуство още от Античността.

В контекста на изграждането на публичен бранд в глобалния медиен свят глаголът „кеворкирам“ изпреварващо брандира цялото предаване чрез името и личността на водещия, с което изцяло го персонализира. Обозначаването на ВН с личния бранд на Кеворк медийно отъждествява предаването и водещия, които стават *неразделни* за професионалната общност. Името на водещия носи основните значения и послания на предаването. И обратното.

Следователно с този необикновен глагол професионалната общност дефинира стойността и смисъла на персонифицираната телевизионна журналистика, която е неделима от конкретното име на своя автор. Брандът на водещия, неговата медийна марка се превръща в телевизионна марка на цялото предаване, те се сливат без остатък.

От този необичаен глагол се раждат и *кеворкизмите* – малки фрази на Кеворк, които са натоварени с много послания и смисъл. Те често съ-

държат едновременно оценка и присъда и са своего рода лакмус, който изследва цветността на героите и ситуациите, измерва глаголната температура на историческия и медийния момент.

Състоянието на различните телевизионни програми, и най-вече „тайните на занаята", са постоянен обект на различни кеворкизми. На въпроса кой е неговият любим кеворкизъм за телевизията, Кеворк отговаря: *„Поне веднъж в кариерата си всеки би трябвало да драсне клечката и да запали собствената си клада"*. (сп. „Biograph", октомври 2012).

Малка подборка от негови кеворкизми за телевизията, без претенция за пълнота и изчерпателност:

– *„Водещият не бива да си позволява да е нервен или възторжен. Той трябва да работи като златар – с малкото чукче, докато постигне желания резултат. Стига да знае какво иска да постигне."*

– *„В телевизията не можеш да се изпотиш наум, ако сгафиш – там веднага личи, че си плувнал в пот."*

– *„Грамадата от фъфлещо незнание затрупва истинската история на времето."*

– *„Най-важната свобода: да говориш умно."*

– *„Само в клетка с тигри журналистът е в правото си да мънка – иначе трябва да говори ясно и почтено."*

– *„Каквото и да се случва пред теб в студиото, каквато и да е история – и ти си в нея, и на теб може да ти се случи."*

– *„Доверието, което внушава, е главният чар на един водещ."*

– *„Истината е в детайлите. Ако проникнеш както трябва в тях, те придобиват силата на оръдеен снаряд. Ако ги проспиш, снарядът експлодира в лицето ти."*

– *„Телевизионното студио днес е „нещо като изповедалнята на „Биг Брадър", а това означава, че от теб се очаква да си единствено свободен – свободен да нямаш никакви задръжки."*

– *„Днешната телевизия е некрофилска, обладава мъртвите и немощните и не смее да гъкне срещу по-силния."*

– *„Мнозина се перчат на екрана, а гърбовете им са потни от страх."*

– *„Ако телевизионните предавания ги задължават да боравят с доказателства, скоро ще си останем единствено с футболните мачове. Придирчиви са към дреболиите, хладни към важното. Гонят сянката, вместо същността."*

– *„Повечето репортери нямат никакъв проблем с преглъщането, каквато и субстанция да попадне в устната им кухина – протеини, дребни подаяния, преувеличения, неискреност, лъжи, лъжи, лъжи."*

– „Журналистиката се превърна постепенно в уста, която е загубила прекалено много зъби заради възпаление на вътрешностите. Заради възпаление на душата.“

– „Телевизията се превърна в сурогатна майка за някакви добре опаковани гърли, иначе кухи отвътре“.

– „Повечето от днешните телевизионни лица са просто разносвачи на небивалици. Породата на истинските коментатори е окончателно заличена.“

– „Днешната телевизионна продукция е гробище на недовършената работа.“

– „Истинската журналистика се създава в самота“. Тя е „да изстискаш сълзи и от камък…“

– „Медиите днес нямат нужда от прецизност, а от кръв, хрущене на кости, дегустация на трупове.“

– „Телевизията потъва като рибарска гемия, с трюмове, пълни с развалена риба – шоупрограмите, правени под индиго.“

– „Телевизиите избягват автентичните хора, сякаш са радиоактивни.“ **(29)**

Кеворкизмите, посветени на колегията, често носят отрицателна оценка за състоянието на днешната телевизия. В тях се съдържа и известен спомен за ранната българска телевизия, която беше напълно извън комерсиалността и тиранията на рекламите. Която не беше открила риалити форматите, но беше създала качествени предавания, а също знаещи и можещи журналисти. Ветровете и бурите на днешната медийна развала обаче не изключват напълно появата в телевизията на силни предавания и журналистически постижения. Но те са принудени да съществуват в морето от засилваща се комерсиализация, която все повече превръща телевизията в развлечение, а не в послание и смисъл.

5. ЕМОЦИИ И СТРАСТИ

Трябва да бъдеш трън в петата на властта

Кеворк Кеворкян

Отношенията на Кеворкян с политическата класа открай време са много сложни и нелеки. Като телевизионен водещ той трудно се съобразява с властта, успява да създаде свободна медийна територия за ВН. Най-често сам взема решенията си, без да иска мнението на ръководството.

Затова свидетелстват редица генерални директори, с които е работил – Иван Славков, Павел Писарев, Хачо Бояджиев.

„Всяка неделя“ винаги е била в политиката и е правила политика“, казва Кеворкян. Това личи от многобройни цитирани документи за времето от 1982 г. до 1989 г. и по-късно през 1990 г., когато ВН предизвиква Заявление на правителството на Андрей Луканов, както и Декларация на Висшия съвет на БСП. През 1983 г. запалват ателието на Георги Баев, докато известният художник разговаря с Кеворкян в СЖ – най-вече заради неговите яростни критични оценки по отношение на властта. Именно в СЖ Кеворкян представя книгите на писателя Давид Овадия „Леваневски“ и „Менахо терористът“, които цялостно преобръщат представите на зрителя за партизанското движение у нас. След години на медийна изолация Кеворк успява да уговори за интервю в СЖ Радой Ралин – последните минути от това интервю са посветени на „беглеца“ Милчо Левиев. Радой настоява той да бъде опростен – подобно говорене за невъзвращенец е нещо нечувано – абсолютен политически скандал.

Във ВН Кеворкян кани и партийни дейци, които имат неприязнени отношения с Тодор Живков – като Крум Радонов и др. Както пише Божидар Божилов: „Кеворкян само чака Партията да критикува някой, за да го покани във ВН“. Факт е, че Кеворк не се съобразява с политическото ембарго, поставено върху имената на Блага Димитрова, Марко Ганчев и др. Именно ВН вади от забравата хора като д-р Иван Руменов, асистент на проф. Станишев, екзекутиран от Народния съд… Още в „Информационен дневник – Неделя“ Кеворкян си позволява да критикува съветски филм. Именно във ВН остро е критикуван филмът „Юмруци в пръстта“, чийто сценарист е генералният директор на БТ Иван Славков. Кеворк разказва за политическите реакции след излъчването в СЖ на интервюто с Николай Амосов: *„ВН е свалена от програмата на БТ с едно доста глупаво обяснение, прочетено от говорител. Възмущението на публиката ескалира – в ЦК са получени над 700 гневни писма – с копия до БТ и Кеворкян. ЦК на БКП, в лицето на Йордан Йотов, настоява КК да възстанови програмата, той пък настоява да се извинят от екрана – пак с текст, прочетен от говорител. Пазарят се известно време – накрая извинението е прочетено, програмата тръгва, но съдбата ѝ вече е решена“*.

Всичко това дразни Властта – а конкретните поводи се трупат: интервю с генерал Владимир Стойчев, който говори срещу десталинизацията, и то в разгара на Перестройката; допинг аферите в щангите и смъртта на един щангист, неодобрение предизвиква и интервюто в СЖ с Бойка Вапцарова. В средата на 80-те години силно раздразнение предизвикват

телевизионните мостове, които Кеворк прави от СССР, в които е представен елитът на перестройката. Във ВН известната кинорежисьорка Бинка Желязкова за пръв път споменава, че в София има клошари, а проф. Христо Иринин критикува проекта „Кремиковци“. Цяла група „герои на труда“, повлияни от съветската „гласност“, са силно критични към отделни страни на „социалистическата система“. Всички споменати факти говорят за трайната любов между ВН и политиката.

Генералният директор на телевизията Иван Славков е своеобразен „кръстник“ на „Всяка неделя“, която се излъчва три години и половина, в които той е генерален директор на БТ. Но Славков не е обичан от партийната върхушка, независимо че е зет на Живков. В този смисъл няма разтворен „партиен чадър“ върху ВН. Ролята на другите директори на БТ за развитието на програмата – при това в доста по-ожесточени времена, въобще не е за подценяване.

Кеворкян яростно отстоява свободата и правото си да бъде истински журналист.

По повод на интервюто с академик Николай Амосов, Кеворкян казва следното: *„**Амосов удари камбаната.** Това бе разрушително интервю, което постави под съмнение самите скрижали на комунистическата идеология. Логото „Пролетарии от всички страни – съединявайте се!“ все още красеше вестниците „Правда“ и „Работническо дело“. Бурята щеше да се разрази след почти цяла една година. Но хората си казаха, че нещо ще се случи, че нещо наближава и то е неизбежно. Така се и оказа“* **(30)**.

Заради проявената смелост в това интервю от акад. Амосов и от Кеворкян „Всяка неделя“ е спряна. А в. „Работническо дело“ (декември 1988) не пропуска да напише, че Кеворкян „окончателно е нагазил в блатото на антикомунизма“. В случая Кеворк се интересува не толкова от същността на комунизма, колкото от неговата пропагандна фразеология. С този въпрос той (може би) леко побутва акад. Амосов да поговори именно за фалшифицираната пропаганда на комунистическия режим.

Но да имаш смелостта да отстояваш своята журналистическа позиция във времето на властваща комунистическа утопия, тоталитарни практики и номенклатурни комунистически величия, наистина е било рисковано. Дори за журналист от неговия ранг.

Въобще отношенията на Кеворк и ВН с партийната власт открай време са много трудни. Няколко документа го доказват.

Единият е от 1982 година и е поместен в книгата на Стоян Михайлов – бивш секретар на ЦК на БКП: „Политически фрагменти. Из кухнята на сталинистко-тоталитарното общество. 1971 – 1988“. В Протокола

от заседание на Политбюро на ЦК на БКП от 27 април 1982 г. е отразена критиката на Живков за филма на Христо Христов „Една жена на 33“: „Филмът на Христо Христов действително е порочен… **Във „Всяка неделя“ не се споменава за Партията, за нашата дейност, няма партийно ръководство там**“. Скоро след премиерата на филма става ясно, че ще последват партийни санкции, Христо Христов е свален от поста председател на Съюза на българските филмови дейци. Въпреки това партийно наказание Кеворкян във ВН прави предновогодишна анкета за „Филмът на годината“, която класира на първо място точно „Една жена на 33“. Именно това предизвиква и репликата на Тодор Живков.

Той е прав в страховете си, че Партията вече не е онзи толкова нужен „идеологически лакмус“, който цялостно може да оцветява художествения, научния и медийния живот в страната. Вероятно Живков вече е усещал засилващата се ерозия на комунистическата идеология, която започва да „се просмуква“ през многобройни публични канали, един от които е киното. Без съмнение, Кеворк проявява голяма смелост, като класира филма „Една жена на 33“ на първо място. С което ясно показва, че не желае да се съобразява с ясно изразените партийни предписания.

Вторият документ отново е от книгата на Стоян Михайлов – това е протокол от среща на Живков с актива на кинодейците, Варна – 22 ноември 1984 година, в който Живков хвали новия филм на Христо Христов: „Критиката на някои отклонения не доведе до стагнация, а до подем. Филмът „Събеседник по желание“ прави поврат, защото в него комунистът защитава своя идеал, **а във „Всяка неделя“ тъкмо това го няма**“. В случая той противопоставя филма на Христо Христов на „Всяка неделя“, която, като цяло, според него не защитава комунистическия идеал. Това наистина е така, но Живков явно си е давал сметка, че в СССР се появяват нови политически ветрове, които го карат да бъде особено внимателен. Комунистическите величия разбират, че всяка бърза смяна на водещия на ВН е политически нецелесъобразна, търси се постепенен подход на ерозиране на медийното влияние на Кеворкян – чрез включване на други журналисти в програмата, на чийто фон той да „избледнее“. Това е може би най-куриозният идеологически „прочит“ на мястото и ролята на ВН и Кеворкян в класацията на телевизионната журналистика у нас. Допускането, че с лека ръка могат да се намерят други телевизионни журналисти, които успешно да се съизмерват с Кеворк, показва крайно непознаване на тежестта на предаването и изключителната роля на водещия, който тогава въобще не може да бъде заменен. Неслучайно Петко Бочаров се отказва да бъде водещ на ВН, с аргумента че Кеворкян не може да бъде заменен като тв водещ.

Но комунистическите величия, освен идеологически догматизъм, за жалост, показват и ниска медийна култура и пълно непознаване на някои основни правила в публичната комуникация, при които партийната цензура и спирането на ВН не лишават предаването и неговия водещ от народната любов. Всъщност любовта и доверието на зрителя изобщо не стават по партийни предписания. Още по-малко – с въвеждане на открита цензура в предаването, което друго комунистическо величие предлага (Иван Панев).

Поради всичко това (и не само) Кеворк не изпитва респект и уважение към българските политици. Счита, че *„между тях почти не останаха хора, които да притежават изящен или поне приемлив език. Мнозина не говорят, а цепят дърва. От подобни дървари всичко може да се очаква“*. Според него *„в политиката ни е пълно с овце, наметнати с изкуствена тигрова кожа“* **(31)**.

По повод речта на Ахмед Доган пред актива на ДПС в навечерието на 2016 г. пише във Фейсбук:

„Всъщност речта му е намек за формалното, а много често и диващко отношение на нашия политически „елит“ към идващото Време. И ни кара да се замислим какъв всъщност властови капацитет имат нашите управляващи – и имат ли го изобщо.

Това е удар срещу привидната политика, която у нас се прави по инерция – и под индиго от чужди внушения. Доган се държи предизвикателно с нашите дребни, провинциални политически илюзионисти.

Повечето от тях обаче сякаш са се заклели дори да не произнасят думата „България“. Сякаш се срамуват от нея?... В словото му обективното око несъмнено ще открие усилие да се провиди Българската Участ. И да се предпази тя от лесни изкушения. Това е основното послание. Може да не ви харесва, че тъкмо Доган го отправя. Но кой иначе го прави?“ **(32)**

Доган със сигурност е българският политик, който е заслужил неговото уважение. Но от всички политици на прехода Кеворкян най-много цени Петър Дертлиев.

През 2000 г. Кеворкян е първият гост в „Шоуто на Слави“. Тогава той споменава фразата на Момо Капур: *„Да остаряваме като катедрали, а не като цървули“*. През май 2002 г. Слави Трифонов гостува във възобновената „Всяка неделя“ и повтаря тази фраза, дори я написва в книгата за автографи на ВН: „Искам да остарявам като катедрала“. Без изобщо да подозира какво ще напише Слави и воден от инстинкта си, Кеворкян му подарява един цървул, поставен в рамка – и така донякъде омекотява конфузната ситуация. Години по-късно, когато Слави заявява желанието

си да участва в политиката, Кеворк пише във Facebook: „*Обаче възможно ли е изобщо, в днешната ни политика, да се остарява като катедрала, когато в нея има толкова много потурковци? Всъщност какво означава да остаряваш като катедрала? И за кой български политик може да се каже, че е катедрала – или дори невзрачна селска църквица?*“ **(33)**.

През 2016 г. по повод „учудването“ на Мая Манолова в ролята ѝ на омбудсман, че проблемите на хората са ужасяващи, Кеворк гневно реагира: „*Няма да откриете дори един-единствен български политик, който да чувства искрено угризение – разумът им е устроен така, че не калкулира изобщо грешките. А разкаянията им са все закъснели. Не си спомням български политик да е писал декларация в подкрепа на пенсионерските манифестации. Иначе са изуй гащи с всеки гей*“ **(34)**.

Кеворкян е безжалостен към политиците дори когато те имат силна власт. При първия мандат на Бойко Борисов пише следното: „*Когато е така обгрижван от медиите, има опасност скоро да загуби представа за себе си. Ако не се скрие от влажните си ухажори, в скоро време ще вижда нещата край себе си деформирани и тогава часовникът му ще започне да върви наобратно… Няма да харесва вече огледалата, в които се оглежда, и ще започне да ги чупи… Медийният му образ живее твърде самостоятелно и независимо от него и той се превръща в обитател на собствените си отражения*“ **(35)**.

Впрочем в историята на ВН политиката е основен фокус, заедно с българската култура, националната съдба и световните културни и научни постижения. Но в неговите публицистични текстове в последните години именно политиката (политиците, техните действия и бездействия) заемат централното място.

БЕЛЕЖКИ

1. Мелтев, Михаил. Изразни средства на камерата. София: НБУ, Годишник на департамент „Масови комуникации“, 2009.

2. Пак там.

3. Пак там.

4. Бенямин, Валтер. Художественото произведение в епохата на неговата техническа възпроизводимост. – В: ***Бенямин, Валтер.*** *Художествена мисъл и културно самосъзнание.* София: Наука и изкуство, 1989, с. 343.

5. Пак там, с. 359.

6. Пак там, с. 359 – 360.

7. Ницше, Фридрих. Тъй рече Заратустра. София: Летера, 2000, с. 49 – 52.

8. Пешева, Маргарита. Брод. Визуалната култура: 2000 – 1986 г. София: Магус, 2000, с. 268.

9. Пак там, с. 272.

10. Славов, Иван. Критически резонанси. София, 1982, с. 145.

11. Мол, А. Художественная футурология. К роли китча и копии в социально-естетическом развитии. – В: ***Борев, В., А. Коваленко.*** *Культура и массовая коммуникация*. Москва, 1986, с. 269.

12. Вж. **Славов, Иван.** Кичът. София: Народна младеж, 1977, с. 79.

13. Стефанов, Иван. Между сериозното и развлекателното изкуство. София, 1988, с. 110 – 112.

14. Ницше, Фридрих. Цит. съч., с. 50

15. Фройд, Зигмунд. Отвъд принципа на удоволствието. София: Наука и изкуство, 1992, с. 111.

16. В. *Галерия*, 29 декември 2015.

17. Кеворкян, Кеворк. Журналисти ратаи. – В: *Уикенд*, 25 април – 1 май 2015 г.

18. Кеворкян, Кеворк. Петя. Сашо. – В: *Труд*, 24.11.2009.

19. В. *Standartnews*, 22 март 2012.

20. Кеворкян, Кеворк. Чудовището Трифон и нормалността. – В: *Уикенд*, 20 – 26 февруари 2016, с. 32.

21. В. *Стандарт*, 6 март 2012.

22. В. *Уикенд*, 25 декември 2015.

23. Пак там.

24. Кеворкян, Кеворк. Надувайте балони. – В: *Уикенд*, 26 септември – 2 октомври 2015.

25. Кеворкян, Кеворк. Сепуко. – В: *Преса*, 6 юни 2015.

26. 916-те седмици на „Всяка неделя“. – В: *24 часа*, 31 октомври 2009.

27. Стефанов, Антон. 77 свидетелства за „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои“. София: ИК „Труд“, 2003, с. 131.

28. Йорданова, Росица. Барокова реторика. Варна: Славена, 2020, с. 17 – 18.

29. Вж. повече в: **Кеворкян, Кеворк.** Мъгла от тямян. Фрази и миниатюри. Кеворкизми. София: Enthusiast, 2012.

30. Кеворкян, Кеворк. Още за 10 ноември: безпомощната свобода. – В: *Уикенд*, 22.11.2019

31. Кеворкян, Кеворк. Бухалки на глупостта. – *Facebook*, 27 септември 2015.

32. Кеворкян, Кеворк. – *Facebook*, 23 декември 2015.

33. Кеворкян, Кеворк. Слави, референдумите и катедралите. – *Facebook*, 10 февруари 2016.

34. Кеворкян, Кеворк. – *Facebook*, 8 февруари 2016.

35. Кеворкян, Кеворк. Джърк офф. – В: *Уикенд*, 5 – 11 декември 2015.

Девета глава

СВИДЕТЕЛИТЕ – СЪБЕСЕДНИЦИ И РЕСПОНДЕНТИ

Водещият не бива да си позволява да е нервен или възторжен.
Той трябва да работи като златар – с малкото чукче,
докато постигне желания резултат.
Стига да знае какво иска да постигне

Кеворк Кеворкян

1. СЪБЕСЕДНИЦИ

Рубриката „Събеседник по желание“ беше
едно внезапно озарение, сякаш някакво хрумване
на телевизионния Господ, ако има такъв

Кеворк Кеворкян

„Всяка неделя“ е предаване, което има редкия шанс да се развие и наложи в зрителския поглед на границата на две политически епохи и култури. В медийно отношение тя обединява по необичаен начин комунизма и демокрацията, аналоговата и дигиталната култура, традиционната и модерната телевизия. Всъщност истинският разцвет на предаването се случва във времето, когато аналоговата телевизия е най-силната електронна медия, която има огромна власт върху обществото и неговите ценности. Именно традиционната телевизия е високоговорител на разнообразни идеи и социални практики, които най-често стигат до зрителя чрез публичните личности, които формират и донякъде управляват общественото мнение.

Ако си послужим с метафората на Михаил Неделчев за „Всяка неделя“ като „своеобразна църква“ в неделния следобед, то нейният могъщ екран внася в българския дом словото на нейните *проповедници* – онези именити личности, които често са *истинските герои* на обществото. Програмата „внася“ мъдростта на тяхното слово във всеки български

дом. Техните виждания и идеи за вечните проблеми на битието и съществуването, за смъртта, любовта и безсмъртието, за силата и куража неизменно да побеждаваш, за смелостта да налагаш новите идеи въпреки трудностите, се оказват живителна глътка *медиен въздух и кураж* за зрителя. Без значение дали интервютата на Кеворкян с *цвета* на българската нация се случват в епохата на зрелия социализъм, или малко по-късно – в бурните дни на демокрацията. Тези интервюта неизменно носят печата на времето с неговите сложни медийни, културни и политически обстоятелства. Независимо от голямото разнообразие от личности и типажи, събеседниците в студиото на ВН неизменно полагат усилия да бъдат „себе си", да стигнат до истината за нещата и събитията, които действително ни правят българи и европейци. Те най-често дават обективна и справедлива оценка за истинската роля на ВН за културното съзряване на нацията и личната заслуга на Кеворкян като тв водещ, за налагането на редица общочовешки ценности в националната памет. Кеворкян много дълго е най-разпознаваемата медийна персона в Българската телевизия, чиято роля е всевластна – чрез силата на идеите, които от малкия екран наистина „завладяват" зрителите.

Лидерите на общественото мнение, които участват като *събеседници* в рубриките на ВН „Събеседник по желание", „Гореща линия"/„Горещият стол", най-често са известни писатели и поети, режисьори и актьори, учени и изследователи, спортисти и треньори, герои на социалистическия труд и обикновени работници, политически лидери и активисти. Те създават **единия полюс** на обществената оценка за ВН и нейния водещ. И са *известните свидетели,* които традиционно формулират обективна и справедлива оценка за изключително важната роля, която ВН и Кеворкян изпълняват за духовното ускорение на нацията. На **другия полюс** на обществената оценка за ВН и нейния водещ се разполагат *неизвестните/анонимните свидетели*, чието мнение улавят социологическите изследвания през годините. Те са *респондентите*, които дават относително обективна оценка за качеството на различните телевизионни предавания и водещи, подреждат ги по степен на влияние върху националната аудитория. Историята на ВН показва, че както *известните*, така и *неизвестните свидетели* дават еднакво висока оценка за качеството на предаването и големия талант на неговия водещ. Което означава, че обективната оценка за високия телевизионен професионализъм не се нуждае от анонимност в случая. Наличието или отсъствието на анонимност в свидетелствата на публичните личности и респондентите по същество не променя тяхната оценка.

Събеседниците – за „Всяка неделя“

Някои събеседници обръщат внимание на важната роля на ВН да обединява националната общност, да предлага общи идеи и ценности, да показва ясно изразено отношение към доброто и злото, към подвига и грехопадението. Функцията на ВН (по аналогия) се търси в храма, в църквата, с нейния ефект на *медийно свързване*.

Други от тях акцентират върху възможността, която предаването дава за открито споделяне на мнения, за нейното развитие като *свободна медийна зона*, която преодолява строгата „партийна цензура“. ВН се развива като авангардно предаване, в него се чуват нови идеи и мнения, които се проектират много по-напред във времето. Става медиен еталон за гражданска доблест. Това има огромно значение за обществения живот в страната.

Някои подчертават, че ВН се превръща в своего рода *отдушник,* чрез който всеки можеше да реагира и да бъде съпричастен на събития, които живо го интересуват. Едно публично наложено, *легализирано дисидентство,* което кара зрителя да бъде приобщен към личностите и идеите, които ВН му предлага.

Други оценяват превръщането на ВН в голям *медиен прозорец* за ставащото у нас и по света. В различни оценки се отбелязва, че тя е сериозен опит за разбуждане на нацията, че съумява да покаже в едър план постиженията на цялото общество – чрез постиженията на отделната личност. Някои оценки подчертават, че в даден исторически период ВН се превръща в събирателен образ на България, който действително подготвя почвата за голямата политическа промяна.

Мнозина събеседници споделят, че при социализма в обществото не е имало друг медиен форум, в който може да се говори толкова свободно. Творческата свобода в програмата оказва огромно значение за развитието на обществения живот в страната. Общото в многобройните оценки е, че ВН сериозно допринася за промяната в мисловния модел на българина, тя разрушава редица идеологически стереотипи и успешно се преборва с множество политически щампи, с които е изпълнен всекидневният живот. Именно репортажите и интервютата във ВН помагат на българския зрител да преодолее старото догматично мислене за хората, събитията и нещата, издържани в черно-бялата тоналност.

Умелият подбор на събеседниците (наши и чужди), композицията и посланията на отделните рубрики превръщат ВН в предаване, което (де факто) изпреварва своето време. Предаването и водещият правят толкова

голяма крачка напред в телевизионната журналистика, която следващото поколение журналисти наистина ще трябва да догонят.

Събеседниците – за Кеворкян

Важно е какво мислят събеседниците за професионалната работа на Кеворкян като тв водещ в дългия живот на „Всяка неделя“. Главното признание идва от личности, които имат голям принос в развитието на българската наука, култура и социални дейности. Известният писател, журналист и продуцент Петър Увалиев вижда неговата основна заслуга в „*съживяването, обновяването и запазването на общественото мнение в страната*“. Но и в рушенето отвътре на „*живота по еднопосочно партийно предписание*“.

Някои събеседници подчертават големия талант на водещия да задава оригинални въпроси, говорят с респект за неговото майсторство да провежда телевизионно интервю, което изисква сериозни професионални умения и максимална концентрация.

Други обръщат внимание на умението му да общува с различни по образование, характер и темперамент личности, да създава спокойна атмосфера в студиото, да ги предразполага към откровен разговор, което действително е много трудна работа.

Отделни събеседници подчертават желанието на водещия да им предложи своето приятелско рамо в труден момент от техния живот, без да придава публичност на своите човешки жестове.

Редица събеседници смятат, че Кеворкян по принцип не допуска евтини политически игри в предаването. Неговият стремеж е животът у нас и по света да се показва относително обективно и честно. Проектирането на предаването извън комунистическия шаблон гарантира националната му значимост за българския зрител.

Мнозина акцентират върху свободомислието на Кеворкян, което дава възможност ВН да се развива, донякъде извън опеката на политическата власт. За разлика от други телевизионни журналисти, ВН и Кеворкян въобще не участват в разгръщането на „телевизионната пропаганда“ по време на т. нар. Възродителен процес, не стават негови трубадури, телевизионни репортери или медийни пропагандисти. Което е проява на голяма смелост и кураж в онова време.

Някои обръщат внимание на постоянния стремеж на Кеворкян да търси *другото мислене*, *другия поглед* върху явленията и процесите. Да се бори срещу медийната рутина и партийния шаблон. Редица от тях под-

чертават и друго ценно негово качество – голямата му любов към Отечеството и националните герои. Неистовото му желание да се съхрани националната памет и нейните исторически свидетелства.

Редица събеседници отбелязват куража, който водещият им вдъхва да говорят в студиото това, което мислят. Те определят ВН като „храм на истината", в който задължително трябва да се говори честно и откровено. И акцентират върху умението на водещия да „подаде" на събеседника въпрос, а когато е нужно, и „глътка кислород", за да не се „удави" пред погледа на телевизионната аудитория.

Мнозина споделят майсторството на Кеворкян еднакво добре да говори със завършения интелектуалец и обикновения селянин, да надникне в сърцето и душата и на единия, и на другия. Да намери точните думи и послания за духовно извисения интелигент и обикновения човек, потопен в своите всекидневни проблеми. Този универсален подход към толкова различни събеседници (по образование, характер и манталитет) в определен период превръща Кеворкян в най-силната телевизионна персона в страната, в нейния *национален медиен герой*.

Други подчертават неговата образованост и остроумие, безспорния му талант за полемика, неговите изненадващи въпроси, които съдържат множество значения и смисли. Към тях водещият обичайно добавя своята подкупваща усмивка и магнетичен поглед, от който мнозина събеседници буквално се страхуват. Някои от тях посочват голямото му майсторство да води разговор в студиото, в приятелска атмосфера за броени минути „да извае" характера на човека и го покаже на зрителя като цялостна личност.

Но всички събеседници са напълно убедени в неговия висок професионализъм като телевизионен водещ, в безспорния му талант да разговаря естествено и непринудено с всеки свой гост. Някои от тях отбелязват известна промяна в предаването след 1990 г., силното му политизиране и активно участие в политическите борби на прехода. Много от тях споделят възхищението си от умението на водещия да предугажда порива и нуждите на обществото, да създава усещане за общи теми и проблеми, които вълнуват всички граждани на страната.

Някои фрагменти от многобройните оценки на различни събеседници, събрани и представени в книгата анкета на Антон Стефанов: „*Всяка неделя". Легендата и нейните герои. 77 свидетелства, записани от Антон Стефанов*" (София, изд. „Захарий Стоянов", 2003).

„Кеворкян – съживител, обновител и пазител на общественото мнение в България“

Петър Увалиев (псевдоним *Pierre Rouve*) е български дипломат, филмов продуцент, сценарист, театрален режисьор, теоретик на изкуството, семиотик, университетски преподавател, писател, преводач, радиожурналист и критик. Той е един от най-влиятелните български интелектуалци емигранти през втората половина на XX век. В България е познат главно от предаванията си по радио BBC и от публикуваните у нас, след смъртта му, негови студии и сборници. Автор е на над 4500 емисии на културни теми на български език и предавания на френски език за Радио *France Culture*. Гост-лектор в редица университети в САЩ и Франция, Италия и Мексико. Почетен доктор на СУ „Св. Климент Охридски“ (1992).

„Уважаеми Кеворк Кеворкян,

Без никога да съм ви виждал, винаги съм ви завиждал: вие сте съживител, обновител и пазител на общественото мнение в България. И не само това: вие пръв и единствен съумяхте да вградите в сплашеното българско мислене непосредствеността, най-могъщата подривна сила, която руши отвътре живота по еднопосочно партийно предписание. У вас всяка неподправена изповед става ненатрапчива проповед…

Пращам ви книгата на английския Кеворкян – Великия инквизитор сър Робин Дей, и записките на създателя на Кеворкяновата традиция в тукашната телевизия – Джон Фриман. Ако вече ги имате, дайте ги на някои от чираците ви, които се учат на занаят при голям майстор.

От все сърце ви желая упорство и успех.

Сърдечно ваш

Петър Увалиев. 18.01.1990“ **(1)**

„Кеворкян премина през границите на две епохи, без да му се налага да се видоизменя, да се самоотрича, да се пригажда“

Любомир Левчев е поет, писател, публицист и обществен деец. Има множество стихосбирки, между които: „Звездите са мои“, „Но преди да остарея“, „Заклинания“ и др. Автор е на книги с художествена проза и есеистика, както и на сценарии на филмите: „Мълчаливите пътеки“, „Гибелта на Александър Велики“ и „Сладко и горчиво“. Председател на Съюза на българските писатели (1979 – 1988). Член на Световния съвет на

мира и на Европейската академия за наука и изкуство. Носител на Златния медал за поезия на Френската академия и на званието „Рицар на поезията“. Носител на Голямата награда на института „Александър Пушкин“ и на Сорбоната. Носител на Националната награда „Христо Г. Данов“ за цялостно творчество и др.

„Когато народът беше на мода, къде с обич, къде със завист Кеворкян го наричаха „любимеца на народа“. Еднократно може да спечелиш и от тото. Но да защитаваш това прозвище всяка неделя, е в зоната на невероятното.

Веднъж в годината една шепа интелектуалци се събирахме на султански лов. Ставаше, разбира се, в неделя. Водеха ни във Воденската гора. Вечер се събирахме в голямата ловна резиденция. Точно там съм виждал една невероятна гледка: Тодор Живков седи сам пред телевизора и гледа „Всяка неделя“. Охраната прави знак да не влизаме в хола и да пазим тишина. „Човекът от народа“ гледаше „любимеца на народа“. Изражението му беше напрегнато като на пусия – най-опасния лов. Няколко пъти съм виждал как стрелят от упор в сърцето на любимеца. Но той оцеляваше като по чудо. Като вълшебния елен рогата му пращяха в гъсталаците на световните проблеми. И преследвачите му спираха стъписани, загубили безопасния път. Така феноменът Кеворк Кеворкян премина през границите на две епохи, без да му се налага да се видоизменя, да се самоотрича, да се пригажда. А обществото се нуждае колкото от обновителни промени, толкова и от неизменните еталони. Такава продължителна способност имаше Уолтър Липман преди ерата на екрана или Лари Кинг, или Джей Лено след това. И от тях искаха да направят трофеи, но не успяха. Като тях Кеворк беше и е не вълшебен елен, а вълшебен ловец – ловец на новини, ловец на тенденции, ловец на истини. Мярка за височина и дълбочина…

…Кеворк е един феноменален диалогист. Няма значение дали говори със своя „събеседник по желание“, или с „група граждани“, или с въображаемия народ. Все едно дали разкрива „тайните на телевизията“, или потайностите на нашето безвремие – той предизвиква двуостра реч.“

~

„Кеворк е феноменален диалогист, безподобен словесен гладиатор…“

„Чудя се на кого да уподобя този безподобен словесен гладиатор. Може би на диалогиста Платон. Но не онзи, който се разхожда в градините на

Академията, а другият, когото продават на пазара за роби, та учениците му едва го откупват.

В блажените времена, когато бях млад поет и моят незабравим (тогава анатемосан) учител Атанас Далчев ме посвещаваше в световната поезия, той слагаше по върховете онзи епизод от „Илиадата“, когато старият Приам отива при Ахил да измоли трупа на своя син Хектор. Победителят и бащата на победения сядат край огъня и започват един разговор, един страшен диалог за печалната съдба на хората, за безсърдечието на олимпийците, за тяхното коварство и безсмъртна несправедливост.

И тази човешка реч се издигала като богохулен дим към небето. А лоши птици кръжали над ахейци и троянци...

Никога не съм откривал точно тези думи в епоса, но съм сигурен, че ги има.

Има такъв богохулен стълб от думи в диалогичността на Кеворк. Това е неговата самоубийствена дързост.

Драги приятелю, като ти честитя новата книга, моля те, не давай да угасне огънчето, от което се въздига човешката реч към божествените небеса.“

(Слово на Любомир Левчев, произнесено при представянето на книгата на Кеворк Кеворкян „Тайните на телевизията“) **(2)**

„Кеворк умее да говори с всекиго за неговите работи – с учени, с юристи и с бандити, с политици и артисти“

„Драги Кево,

Откакто те познавам, те наблюдавам внимателно и съм забелязал (кой ли не го е забелязал), че ти умееш да говориш с всекиго за неговите работи – с учени, с юристи и с бандити, с политици и с артисти. Като че ли ти знаеш всички възможни езици. И чрез това знание се превъплъщаваш на каквото си поискаш. Ако имаше чак твоята магическа способност, Дионис нямаше никога да бъде разкъсан от разбеснелите се титани. И той се превъплъщава на разни работи. Но според една от легендите, май в образа на Телец, той се загубва в едно суетно огледало и там богоядците го спипват. А теб – не могат. Тъкмо решат, че са те приклещили, и ти изчезваш от капана на екрана. Превръщаш се на други същества, говорители на същото с друг език, или се превръщаш на книга, или на портрет, направен от стотици наши малки портретчета.

И е много хубаво, важно и весело, че титаните не могат да те настигнат!

Но ако съвсем не съм прав и дори ако съм прав, кажи ти нещо. Макар че не е Неделя. И не е Всяка. Кеворкирай ни пак. Продължавай да бъдеш опасно жив и здрав!“

(Слово, произнесено при представянето на книгата „Всяка неделя – легендата и нейните герои“)

„Остроумието на Кеворк има отблясъка на източната мъдрост…“

Иван Славов е професор, доктор на философските науки, публицист и дипломат. Бил е посланик на България в РСловакия (1994 – 1998). Научните му изследвания са посветени на остри и злободневни въпроси от естетиката и всекидневната култура – кича, безвкусицата, деформацията на човешките нрави. Той неуморно преследва не само кича и чалгата, но и еснафщината като цяло, плиткоумието и неграмотността във всичките им форми и прояви, на които противопоставя елитарния снобизъм на т. нар. „конячна интелигенция“. Най-известните му произведения са: „Иронията в структурата на модернизма“ (1979); „Критически резонанси“ (1982); „Дилетантизмът“ (1984); „Кич спектър“ (1990); „Речник на глупостта“ (2001); „Джоконда – Джокондиада“ (2010).

„Остроумието му има отблясъка на източната мъдрост, обогатена от френските и немските моралисти – то е изострено до пароксизъм от натрапчивите предизвикателства на посредствеността. А поначало остроумието е дар от бога, когато тайно му е суфлирал Дяволът. Затова то е прокобата за плоскомислещите – онези, които са главните потърпевши от фразите на Кеворкян...

Той търси емоционалия резонанс при всяко по-важно мнение, ненавижда безчувствеността, рутинното машиноподобно мислене на неопитни или самонадеяни репортери и политици. Едно по-задълбочено познаване на литературните и естетическите предпочитания на Кеворк разкрива респектираща образованост и начетеност. Както е известно, остроумието и талантът не могат да се присадят – а авторът притежава и едното, и другото. Кеворк е великолепен полемист, който не само с въпроси, но с усмивка и израз на очите допълва иносказанието, намека, многозначителността на думите. Трудно устояваха на неговите въпроси закоравели догматици, политикани и хитровати псевдодемократи. Чрез него иронията показваше неудържимата си сократовска стихия… Нер-

вите на управляващите не издържаха на своеобразната „идеологическа диверсия“ на Кеворк Кеворкян и неговата програма. Срещу него се опълчиха преди всичко „бетонните глави“, професионалните завистници и въобще хората, спекулиращи с т. нар. заплаха от Запад. „Всяка неделя“ дразнеше със своя динамизъм, разнообразие и нестандартност. Безспорно, тя бе повече от обикновено явление. Тя беше симптоматично събитие, подхождащо и в значителна степен съдействащо за ерозирането на тоталитаризма, формирането на друг, демократичен слой на културата и мисленето.“ **(3)**

~

„Всяка неделя е това, което другите ще бъдат утре“

Борислав Геронтиев е писател, поет и публицист. Работил е в редица периодични издания и в БНТ на различни управленски позиции. Публикувал е много книги с поезия и публицистика. Бил е главен редактор на в. „Пулс“. Носител е на множество награди – за поезия на Съюза на българските писали за книгата „Спомен за вино“ (1981), на Съюза на българските журналисти за книгата „Кабинет на десетия етаж“, на Националната награда за поезия „Никола Фурнаджиев“ (2012), на Националната награда за лирика „Иван Пейчев“ (2015), на Националната литературна награда „Иван Динков“ (2021).

„Кеворкян успяваше да измъкне от събеседниците си всичко, което поиска. Много от нещата, които казвах във „Всяка неделя“, след това ги написах, не само във вид на публицистика във вестниците, а и в художествени книги… Ликвидирането на „Всяка неделя“ за мен беше нещо съвсем естествено и нормално. Дръпнаха шалтера на най-светлото предаване и започна времето на събранията и заклеймяванията. Започваше мрак. Много силна беше поредицата със събеседници отвън. Това и изяде главата на Кеворк. Всичко, което се говори по адрес на Кеворкян и „Всяка неделя“, няма никакво значение за историята. „Всяка неделя“ е това, което другите ще бъдат утре.“ **(4)**

~

„Кеворкян съумява да извае в броени минути характера на всеки „Събеседник по желание“

Блага Димитрова е писателка и поетеса, литературен критик и политик. Автор е на поетичните стихосбирки „До утре“, „Светът в шепа“,

„Обратно време“, „Мигове“ и др. Публикува няколко романа – „Пътуване към себе си“, „Отклонение“, „Страшният съд“, „Лавина“, „Лице“ и др. В съавторство с Йордан Василев публикува изследванията „Младостта на Багряна и нейните спътници“ (1975) и „Дни черни и бели. Елисавета Багряна – наблюдения и разговори“ (1975). Името на Блага Димитрова е официално въведено в американската енциклопедия на трансконтиненталните писателки и поетеси заедно с поетесите Елисавета Багряна и Ваня Петкова. Блага Димитрова е съосновател на Комитета за екологична защита на гр. Русе и на Клуб за подкрепа на гласността и преустройството. Участва в ръководството на Федерация на клубовете за демокрация в СДС. Народен представител във Великото народно събрание. Тя е избрана за вицепрезидент на РБългария (януари 1992 – юли 1993 г.). Има множество български и международни награди, носител е на орден „Стара планина“, първа степен, и на Хердерова награда.

„Това е рядка дарба. Народът го е казал точно: „Не е достатъчно да имаш ум, но да ти иде навреме!“.

А този млад, изключително находчив журналист, с пъргава мисъл и жив интерес към най-различни области на изкуството, литературата, науката, спорта, на целия съвременен калейдоскоп от имена и прояви, нагледно ни убеди в нещо почти невероятно…

Кеворк Кеворкян има смелостта да води почти единствената у нас трибуна без редактор, на живо. Затова се изисква вътрешна освободеност и поемане на риск от всякакви непредвидени изненади…

Най-ценното, струва ми се, при тези интимни разговори пред телекамерата е, че водещият Кеворк Кеворкян съумява да извае в броените минути характера на събеседника по желание, да го изгради не „оттук-оттам“, а в една вътрешна архитектоника, без преднамереност и без поза, но ярко и запомнящо се като общо впечатление. Понякога въпросите му падат като „гръм от ясно небе“ от една изненадваща гледна точка, откъдето самият „ответник“ не се е поглеждал. И това създава допълнително напрежение както за събеседника срещу водещия, така и за зрителите още едно интригуващо „Ами сега?“.

Предаването се превърна в легенда тъкмо защото бе противопоказно на регулацията, затормозваща всичко чрез готов „сценарий“, „запланувани речи“, „спуснати отгоре разпоредби“ без никакво отклонение. „Всяка неделя“ бе един откреднат прозорец към свободно споделено мнение и едно упование, че у нас има достойни интелектуалци. Тя беше не само оазис за „поемане на глътка въздух“, но и надежда за зреещa промяна.

Имам известни подозрения, че главните плашливци от това предаване бяха посредствените „интелигенти“, които се чувстваха пренебрегнати от най-гледаната програма по телевизията, а когато успяваха да наложат собствената си поява, претърпяваха провал и още повече се озлобяваха срещу водещия.

Навярно и управляващата върхушка се е дразнела от някои по-смели изказвания, както и от нежеланото „популяризиране“ на лицата, обикновено затиквани в ъгъла на соц. обществото.

Сега, през далекогледа на изминалите години, искам да подчертая силното въздействие от появата на художника Георги Баев. Неговото слово без никакви задръжки навлече отмъщението на тъмните сили: запалиха ателието му и картините, създавани през най-плодоносния период от живота му, бяха изгорени тъкмо в навечерието на ретроспективната му изложба.

Тази трагедия залегна в замисъла на моята „Балада за кладата“, в която почти буквално съм предала думите на събеседника по желание Георги Баев.“ **(5)**

„Думата „кеворкиране“ не съм я измислила аз…“

Катя Паскалева е театрална и филмова актриса**.** Прави забележителни роли в киното – „Козият рог“, „Матриархат“, „Звезди в косите, сълзи в очите“, „Вилна зона“ и др. На Стената на славата пред „Театър 199“ има пано с нейните отпечатъци. Член е на Съюза на филмовите дейци. Носител е на престижни награди – заслужил артист (1974); Награда „Фемина“ за ролята на Мария във филма „Козият рог“ (Брюксел, Белгия, 1973); Отличие за принос в развитието на световното кино (Карлови Вари, 1976); „Аскеер“ за водеща женска роля за „Месарят вътре в стаята“ (1991) и др.

„Думата „кеворкиране“ не съм я измислила аз. Тя се роди в нашите кръгове, спонтанно, без зла умисъл, просто някак на шега, и аз я споменах, когато Кеворк ме попита защо толкова дълго не съм се съгласявала да участвам. Според мен едно от най-добрите качества на Кеворк, когато водеше „Всяка неделя“, беше това, че избираше свестни хора. Той имаше слабост към качествени хора… Всичко беше на прима виста. Тази импровизационност е нещо, което сега въобще не мога да видя по телевизията.“ **(6)**

„Кеворк умее да разговаря и провокира…“

Георги Черкелов е театрален и филмов актьор**.** Създал е над 100 роли в театъра и около 70 роли в киното. Пресъздал е най-много централни герои в пиеси на Уилям Шекспир. Незабравими остават неговите изпълнения в ролите на Крал Лир, Ричард Втори, Сократ и др. Участва в редица филми, някои от тях са „Цар и генерал“ (1966), „Бялата стая“ (1968), „Мъже в командировка“ (1969), „Сватбите на Йоан Асен“ (1975), „Аспарух“ (1981) и др. Член на Съюза на артистите в България и на Съюза на българските филмови дейци. Народен артист (1974). Носител на орден „Кирил и Методий“, втора степен, на орден „Стара планина“ за приноса му в българската култура (2001), Награда „Аскеер“ за цялостно творчество (2009), Награда на фестивала „Любовта е лудост“ за цялостен принос (2010) и др.

„В онези години Кево (Кеворкян) беше един от публицистите, взел най-доброто от западния маниер. Той умее да разговаря и да провокира. Даже не най-точната дума е „провокация“. Той предразполага, предизвиква. Това предполага човекознание. Кево разбира от хора. Когато слушате разговора му със съответния човек, можете да научите много неща за събеседника, и то само от начина, по който Кево говори с него. Той не се държеше еднакво с всички. Към някои беше направо опасен… Този вид предавания са много важна част от обществения ни живот. Само като се видят личностите, които Кеворк е канил, се разбира кого зрителите са искали да чуят – по-необичайните, обществено значимите, популярните, но не такива, каквито са сега. Някои се обиждаха, че Кеворк не ги кани. Но той правеше добре, че не ни ги показва... Не искам да обиждам Кеворк и да го кръщавам дисидент, но това, което той правеше, бяха трайни работи. В тях имаше морално-обществена хигиена.“ **(7)**

„Всяка неделя“ е документация на думите и мисълта“

Тодор Динов е художник аниматор, един от основателите на българското анимационно кино, член-кореспондент на БАН. Емблематичен е неговият филм „Маргаритката“, събрал овациите на фестивалите на анимационното кино в Лайпциг, Буенос Айрес, Анкара, Виена, Чикаго и Кан. През 1967 г. „Маргаритката“ е обявен за най-добрия български детски

филм. Други известни анимационни филми на Динов са „Гръмоотвод“, „Ревност“, „Епиграма“, „Прометей 20“, „Тъпанът“, „Парижкият дъжд“. Тодор Динов е режисьор и сценарист и на няколко игрални филма – „Иконостасът“, „Барутен буквар“, „Грехът на Малтица“. Има множество изяви като карикатурист, илюстратор, график, живописец и плакатист. Той е един от основоположниците на първата „Студия за анимационни филми“ в България. Основател на специалността „Анимационна режисура“ в НАТФИЗ. Негови ученици са аниматори и режисьори като Доньо Донев, Стоян Дуков, Иван Андонов и др.

„Всяка неделя“ е един паметник, ако искате го наречете, една документация на думите. Но не само на думите. Това е всъщност документация на мисълта… Когато човек влиза във „Всяка неделя“, той сякаш отива в една творческа лаборатория, в която става съавтор, без да знае в какво точно ще съавторства. Аз се чувствах удобно, защото имах вяра в него. В това взаимно доверие се раждаше истината.“ **(8)**

~

„Всяка неделя“ беше оазис на истината…“

Иван Андонов е актьор, кинорежисьор и художник**.** Той е режисьор на известни български филми като: „Дами канят“, „Опасен чар“, „Вчера“, „Адио, Рио“ и др. Популярен е с ролите си във филмите: „На малкия остров“, „Отклонение“ и „Иван Кондарев“. Носител е на множество филмови награди. Филмът „Опасен чар“ печели Голямата награда в Кианкиано (Италия), „Мечтатели“ е награден на фестивала във Варна. „Вчера“ е отличен с Наградата на зрителите във Варна, с Голямата награда в Сан Ремо (Италия) и с Награда за най-добра режисура в Москва. Носител на ордена „Кирил и Методий“ (1974). Занимава се активно и с живопис, в последните си години открива над дузина самостоятелни изложби.

„Никога неговите въпроси не са бивали стандартни и не са предполагали стандартни отговори. Истините, които се казваха в това предаване, не се казваха никъде другаде. Няма защо да крия – много пъти, в покъсните му предавания, не само че съм стоял залепен пред телевизора, но и съм плакал. Аз бих го формулирал предаването като един оазис на истината. Ние всички се въртяхме около истината, но кой успяваше да я хване за гушата и кой да я покаже като своя булка, това е друг въпрос… Интелектуалецът в миналото имаше два пътя. Единият бе добре отъпканият, валиран от едни стабилни валяци. А другият – на търсенето на малките и големите битки. Струва ми се, особено в по-късните години,

„Всяка неделя“ подканваше към такива битки и това беше нейното голямо качество. Това, което се казваше във „Всяка неделя“, никъде човек не можеше да го прочете.“ **(9)**

„В Кеворк има много човешко излъчване, едно съвременно апостолство“

Радой Ралин е псевдоним на Димитър Стефанов Стоянов, български писател, поет сатирик и дисидент, който в произведенията си защитава ценностите на свободата. Член е на Съюза на българските писатели. Ревностен почитател на джаза. Един от създателите на сатиричен театър „Стършел“ – първия български театър на сатиричната миниатюра. Работи в студиите за игрални филми и за късометражни документални филми, в които създава поредица от документални киносатири. В неговите сатирични епиграми се преосмислят и актуализират традициите на притчата, пословицата, поговорката, баснята, народната приказка. Неговата книга „Люти чушки“, в съавторство с Борис Димовски, е инкриминирана от комунистическия режим и изгорена в пещите на Полиграфическия комбинат. Удостоен с Националната литературна награда за хумор и сатира „Райко Алексиев“ за цялостно литературно творчество и принос в областта на хумора и сатирата.

„Кеворкян си носеше своето плуралистично начало. Той винаги вземаше от различни хора различни мнения, предизвикваше ги към изповеди, за да издири истината. Той беше разбрал, че истината не може да бъде само от едната или от другата страна…

Кеворкян караше хората да се отпуснат, да се почувстват приласкани, макар и за няколко минути. Той беше не само журналист, той беше политик в онова време, без да определя принадлежността си към някое движение…

Кеворкян по време на най-големите пристрастия и най-голямото сектантство каза: „Чакайте, има различни хора в тази страна, има и македонци, има и национален въпрос, има монархисти…“. Той накара много хора с различни позиции да пресеят собствените си разбирания. Той стана като един озонатор на нашето време. Страшно помогна на нашия десетоноемврийски подем…

Голям риск беше Кеворкян да ме извика в едно време, когато даже вестниците не ме печатаха. Бях безработен, в едно положение, в което бях действително черна овца.

В Кеворкян има нещо магично, когато изправи хората пред себе си. Това идва от нещо необяснимо. В него има много човешко излъчване, едно съвременно апостолство. Помня, че когато заболя Иван Радоев, той се грижи за него, помагаше да се намерят пари, лекарства, издаде му стихосбирка. И не само към него, а и към други закъсали хора винаги е бил човечен. И докато другите трупаха капитали, той трупаше приятелства и уважения. Това е най-големият капитал за един човек. Той е неповторим.“ **(10)**

~

„Всяка неделя“ беше свободна, безмитна зона, в която нямаше цензура“

Йордан Радичков е писател, драматург и сценарист, представител на т. нар. магически реализъм в българската литература. Пише романи („Неосветените дворове“, „Всички и никой“, „Ноев ковчег“), има много сборници с разкази („Ние, врабчетата“, „Барутен буквар“, „Хора и свраки“, „Малки жабешки истории“, „Пупаво време“, „Скитащи думи“ и др.). Неговите пиеси „Суматоха“, „Януари“, „Лазарица“ и „Опит за летене“, освен у нас, са играни с голям успех в много европейски страни като Австрия, Германия, Швейцария, Унгария, САЩ и др. Пише сценарии за игрални филми – „Горещо пладне“, „Привързаният балон“. Носител е на престижната Международна награда в Италия „Гринцане кавур“ за белестристика. Носител е на Голямата награда за литература „Добри Чинтулов“. През 1996 г. получава Наградата „Аскеер“ за цялостен принос в развитието на театралното изкуство. Удостоен е с орден „Стара планина“ за цялостен принос в българската култура.

„Кеворк, на теб искам специално да честитя подновяването на „Всяка неделя“. За мен това е нещо като Възкресение. Преди години, когато я имаше „Всяка неделя“, това беше свободна зона, безмитна зона. Там нямаше цензура. Можеше човек да говори това, което мисли…“ **(11)**

~

„Всяка неделя“ беше едно легализирано дисидентство…“

Рангел Вълчанов е филмов режисьор, сценарист и актьор. Народен артист, член на Европейската филмова академия. Много известни с оригиналния характер на неговото художествено мислене са филмите му – „Инспекторът и нощта“, „Вълчицата“, „Следователят и гората“, „Лачените

обувки на незнайния войн“, „За къде пътувате?“, „А сега, накъде?“. От 1970 г. до 1972 г. работи в Чехословакия, където заснема филмите „Лице под маска“ и „Шанс“. Избран е за филмов режисьор № 1 на България през XX век. Носител е на орден „Стара планина“ (1999). Отличен е с Държавната награда „Св. Паисий Хилендарски“ (2008). Удостоен е с орден „Св. св. Кирил и Методий“ (2008).

„Всяка неделя“ сякаш беше особен дъжд в нашата изсъхнала почва на културата и стана отдушник, чрез който всеки можеше да реагира и да бъде съпричастен със събития, които го интересуваха.

Това беше легализирано дисидентство и доста парливи неща се появяваха. След всяко предаване ние си говорехме: „Гледа ли „Всяка неделя“?“, „А чу ли този какво каза?...“. Ние просто живеехме с „Всяка неделя“… Кеворк разбираше от хора, имаше усет, беше агресивен и бъркаше направо в раната. Беше малко и невъзпитан, но имаше доста богат аксесоар от средства, за да разкрие „противника“ си. Кеворк ще си остане епоха в нашата телевизионна журналистика, независимо от упреците, които биха му отправили. Усещам, че на някои млади хора им личи, че не са гледали неговите предавания. При други пък личи, че са повлияни по някакъв начин от неговия опит… Това беше най-живото предаване в общо взето, заспалия ни културен живот. Хората зарязваха всичко, за да го гледат. То поддържаше буден духа на хората.“ **(12)**

~

„Кеворк ме покани, когато имах проблеми със записи и участия…“

Емил Димитров е едно от най-големите имена в българската музика на 20 век. Международната преса го нарича „Франк Синатра от Изток“. Той е най-продаваният български композитор – 65 милиона копия от неговите албуми са продадени по света. Популярен е с песните си „Моя страна, моя България“, „Ако си дал“, „Нашият сигнал“ и др. Емил Димитров е единственият български композитор с десет хита в европейските музикални класации. Неговият хит „Моя страна“ по-късно става песен на столетието. Той е първият български член на Съюза на френските композитори (1971).

„Благодарен съм на „Всяка неделя“, защото Кеворкян ме покани в един период, в който имах проблеми с изяви, записи. Не ме пускаха по радиото и телевизията. Изведнъж той ме блъсна и ме издигна нагоре.“ **(13)**

„Кеворк винаги ми даваше свобода да говоря каквото и както искам“

Славка Славова е театрална, филмова и телевизионна актриса. Изиграла е десетки роли в Народния театър, Младежкия театър, „Театър 199“, театър „Сълза и смях“. Участвала е в театрални пиеси по произведения на Софокъл, Уилям Шекспир, Оскар Уайлд, Антон Чехов, Бертолд Брехт, Едуард Олби, Пейо Яворов, Валери Петров. Има редица роли в киното. Славка Славова намира силната си изява и в още един жанр – рецитаторския. Години наред вдъхновено и всеотдайно поднася по нов и неочакван начин разказите на Максим Горки, прозата на Константин Паустовски, „Съдбата на човека“ на Михаил Шолохов, „Шумки от габър“ на Николай Хайтов, стиховете на Блага Димитрова, Валери Петров и др. През своята кариера активно се занимава с озвучаване на филми, сериали и радиопиеси.

„В онези времена не можеше да се говори истината, а пък аз не исках да лъжа. Кеворк беше единственият човек, който ми казваше: „Ще говорите каквото и както искате“. Развързваше ми ръцете и никога не ме е ограничавал. Той ми даваше свобода.“ **(14)**

„Всяка неделя“ предлагаше нещо непознато на българския народ – свобода на словото“

Стефан Цанев е поет, драматург, автор на исторически изследвания. Той е автор на стихове, на 30 пиеси, на публицистика и есета, на романа „Мравки и богове“, на историческата сага „Български хроники“ в четири тома, на стихове и пиеси за деца. Негови стихове са превеждани на всички европейски езици, а също на китайски, монголски, арабски и иврит, а пиесите му (най-вече „Последната нощ на Сократ“ и „Другата смърт на Жана д’Арк“) са играни в повече от 200 театри в България и по света. Има 15 стихосбирки, между които: „Стъпки по облаците. Парапети“ (1997); „Сълзата на Бога“ (2003); „Душата ми плаче за сняг“ (2017). Неговите последни пиеси са „Плач на ангел“ (2015); „Цигуларката на Бога“ (2016); „Убийството на Богородица“ (2020). Носител е на редица престижни награди – Наградата „Орфеев венец“ за високи постижения в съвременната поезия (2012); Наградата „Икар“ за изключителен принос към българския театър (2019); Наградата „Аскеер“ за цялостен принос към театъра (2021).

Удостоен е с орден „Стара планина“, първа степен, за цялостен принос към българската култура (2006).

„Във „Всяка неделя“ цареше някаква атмосфера на таен заговор между журналисти, оператори, работници, режисьори, хората на пулта зад стъклата. След някои от предаванията се прегръщахме… Веднъж попитах Кеворкян: „Ами, ако кажа еди-какво си?“. Той ми отвърна: „Не бой се, бате!“. Чисто професионално – предаването беше конструирано строго, ритмично, нервно, нямаше разливане, нямаше запълване на времето, нямаше мързел. От друга страна, предлагаше нещо непознато дотогава за българския народ: свобода на словото. Това беше твърде самотно предаване. Като всяко свободно нещо.“ **(15)**

~

„Във „Всяка неделя“ имаше съзнателен тласък към събуждането на хората, да мислят честно и да не се боят“

Кольо Георгиев е журналист, драматург, преводач и писател. Работи последователно във в. „Работническо дело“, Радио „София“, секретар е на Съюза на българските писатели. Бил е драматург на Народния театър на младежта, след което е директор на театър „София“. Бил е драматург в Киноцентъра и директор на агенция „София прес“. Депутат от Великото народно събрание. Има много пиеси, между които „Съдии на самите себе си“; „Четвърта-пета степен по скалата на Рихтер“; „Изповеди на захождащото слънце“ и др. Автор на много книги с разкази и публицистика, между които „Малкото конче на стръмната улица“ (2013); „Човекът с дървената ръка“ (2014); „Прелистени страници: разкази и новели“ (1992); „Гнездо на чучулиги. Разкази и пиеси“ (2006). Носител е на Вазовата награда (2003) и на Наградата „Елин Пелин“.

„Всяка неделя“ в историята на журналистиката, на публицистиката, в културния и духовния ни живот беше нещо уникално. Беше един опит, и то много сполучлив, да се вкара в нашия оборот плурализмът на мненията. Сблъскваше се с политическия монопол и милиони хора я следяха. Реагираха активно с обаждания и писма. Наченките на реалното приложение на плурализма бяха дадени в предаването на Кеворк. Там се защитаваха реални ценности и това създаваше уют за онези, които бяха отчаяни от невъзможността да изявяват своите разбирания. „Всяка неделя“ изигра положителна роля в узряването на общественото съзнание.

Помня, че имаше един много опасен период, в който Кеворк го бяха отстранили от екрана за шест месеца. Активни борци против фашизма се

оплакали на Тодор Живков, че в предаването се поставят под съмнение ценностите на живота и делото им…

Във „Всяка неделя“ имаше съзнателен тласък към събуждането на хората, да мислят честно и да не се боят.“ **(16)**

~

„Хората, които говореха във „Всяка неделя“, имаха гражданска позиция и публиката жадуваше за такова нещо“

Йосиф Сърчаджиев е театрален, филмов и телевизионен актьор. Народен артист (1984). Член на Съюза на артистите в България и на Съюза на филмовите дейци. Има запомнящи се роли в редица театрални постановки – „Краят на играта“ на Самюел Бекет; „Вишнева градина“ на Антон Чехов, „Напразни усилия на любовта“, „Ромео и Жулиета“ и „Макбет“ на Уилям Шекспир и др. Активно работи в постановки на Телевизионния театър на БНТ, има многобройни участия в редица български филми – „Ханът и империята“; „Хайка за вълци“; „Дървото на живота“; „Време разделно“, „За къде пътувате“; „Тайфуни с нежни имена“; „Реквием за една мръсница“ и др.

Носител е на множество награди за ролите си в театъра и киното – Награда за мъжка роля на Съюза на артистите в България (1980); Първа награда за мъжка роля за пиесата „Господин Пунтила и неговият слуга Мати“ (1987), медал за заслуги към Българската народна армия за участието му във филма „Хан Аспарух“ (1981); Награда „Аскеер“ за цялостен принос в театралното изкуство (2010). Носител е на Главна награда за филма „Черните ангели“ на фестивала в Карлови Вари, Чехословакия (1970).

„Появата във „Всяка неделя“ в онова време изменяше социалния ти статус. Участието влечеше след себе си много позитиви. Поканеният се чувстваше облагодетелстван, тъй като това беше най-гледаното предаване. Даваше се възможност да говориш много по-свободно, отколкото навсякъде другаде. Кеворк съумяваше така да подава въпросите, че даваше възможност за по-освободени отговори. Той хитро подхлъзваше интервюирания и го освобождаваше от автоцензурата, която е много по-страшна от цензурата. Цензурата можеш да излъжеш, но себе си – трудно…

След като свалиха „Всяка неделя“ от екран, се получи брожение сред зрителите. Това говори, че програмата беше страшно необходима. Тя се оказа един социално-политически отдушник. Хората, които говореха там, имаха гражданска позиция и публиката жадуваше за такова нещо.“ **(17)**

„Кеворкян много точно подбираше събеседниците“

Дамян Илиев е строител на много мостове в България. Носител на е на орден „Георги Димитров“. За своето свободомислие и остър език е изключен от БКП, след което неговото членство е възстановено отново. Режисьорът Христо Ковачев снима документален филм за него със заглавие „Дамян“.

„Кеворкян много точно подбираше събеседниците. Във „Всяка неделя“ ти си нищо. Кеворкян ти дава посоката. Задава ти въпроса, леко ти дава разклоненията и ако си смел, влизаш в страшната зона, ако не – се снишаваш зад храстите. Когато пък тръгнеш да се давиш, той леко ти подава кислород и пак те пуска да се давиш.“ **(18)**

Във „Всяка неделя“ в никаква форма не беше пропагандиран и подкрепен т. нар. Възродителен процес…“

Атанас Свиленов е кинокритик, литературен историк и изкуствовед. Автор е на 20 книги и стотици публикации по проблемите на киното, джаза и естетиката. Ето някои от тях – „Събеседници“ (Книга първа и втора), „Притежания на паметта“ (1983), „Знаци по пътя“ (1987), „Премеждия с интервюта“ (2007) и др. Главен редактор на вестниците „Литературен форум“ (1992) и „Демокрация“. Директор на Българската национална филмотека. Оглавява и филмотечния архив в БНТ. Член на Сдружението на българските писатели.

„Предаването си създаде много приятели, но и много неприятели. Особено когато дойде периодът на задълбочаващата се перестройка, тогава „Всяка неделя“ застана на вълната на новите течения, които идваха от Русия и Горбачов. А това срещаше отпор у нас от хора, които не искаха такива промени. Самият Тодор Живков заявяваше, че такива промени няма нужда да се правят, защото те били направени още с Априлския пленум през 1956 г.

Така че никак не се учудих, че след интервюто с (Николай) Амосов се организира цяла една кампания. В „Работническо дело“ се публикуваха писма, уж някакви читатели пишели против „Всяка неделя“. Проведе се кампания, за да задуши предаването и то да спре.

Също така не можеше да не направи впечатление, че в предните еднадве години във „Всяка неделя“ в никаква форма не беше пропагандиран

и подкрепен така наречениият „Възродителен процес“. Много се искаше Кеворк да се включи в тази кампания, в която тогава участваха много популярни журналисти, някои се и поразкаяха после, но това не стана. Дали защото е арменец, или знае колко са чувствителни етническите малцинства в една държава, но той не се включи и това му прави чест.

Той никого не насили под никаква форма да обслужи подобна кауза… Въпреки всички атаки, трябва да го призная, Кеворк никога не си смени позицията… Няма да забравя, когато директно от Талин, Естония, предавахме два часа и половина. Хората там бяха поразени, че такова нещо може да се прави, и гледаха на нас като някакви суперевропейци. Ние бяхме съвсем малка групичка, а те – цели заводи от екипи. „Всяка неделя“ всъщност беше една стаичка в нашата телевизия…“ **(19)**

~

„Всяка неделя“ беше един прозорец, през който влизаше чист въздух…“

Станислав Стратиев е писател, драматург и филмов сценарист. Има редица книги с публицистика и множество пиеси. Най-известните негови пиеси са: „Римска баня“, „Сако от велур“, „Рейс“, „Рагаца“, „От другата страна“, „Мамут“, „Балкански синдром“, „Зимните навици на зайците“, „Мотиви за кларинет“ и др. Пише сценарии за филмите „Равновесие“, „Оркестър без име“, „Кратко слънце“, „Гардеробът“ и др. Носител е на редица престижни награди – Награда „Чудомир“, Първа награда на Конкурса за европейска драматургия в Мобьож, Франция, за пиесата „Животът, макар и кратък“, Втора награда в световния конкурс на BBC за пиесата „От другата страна“, Награда „Аскеер“ за същата пиеса (1993). Лауреат на Димитровска награда.

„Най-напред трябва да кажа, че „Всяка неделя“ беше един прозорец, през който влизаше чист въздух. Това беше много важно предаване за нас, едно от малкото неформални предавания, обръщаше внимание на неща, на които официалната критика и пресата не отделяше място…

Дали във „Всяка неделя“ се усещаше една свобода? Това е факт и се дължи на куража на Кеворк да направи крачка по-напред, на практика в неизвестното. Дотогава у нас имаше един вътрешен страх и вътрешна цензура, която казва: „Леле, това ще го спрат, с това ще ме съсипят...“. А човек е длъжен да опита. Не да прави революция, а да опита. Кеворк се осмели и се оказа, че може. Той беше достатъчно умен, балансиран… Не

пускаше само един вид мислене. Главното за мен беше, че в предаването имаше съвсем друга атмосфера…

Нормално беше да го спират. Смешно е да се очаква, че едно такова предаване, което беше таралеж в пазвата на властта, на управляващите, на обкръжението, няма да бъде спирано. Е, сега казвам, че е нормално, но само Кеворк и хората му си знаят какво им е струвало.“ **(20)**

„Всяка неделя“ беше първото предаване, в което се търсеше другото мислене“

Крикор Азарян е театрален режисьор и преподавател. Режисьорската му кариера трайно е свързана с театър „Българска армия“. Той е дългогодишен преподавател по „Актьорско майсторство и режисура“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Известни са неговите постановки по Антон Чехов. Освен тях е поставял пиесите „Януари“ и „Опит за летене“ от Йордан Радичков, „Дванайсета нощ“ и „Крал Лир“ от Уилям Шекспир, „Дневникът на един луд“ от Николай Гогол, „Хенри Четвърти“ от Луиджи Пирандело, „Трамвай желание“ от Тенеси Уилямс и др. Режисирал е филма „Всички и никой“ по сценарий на Йордан Радичков (1978). Получавал е всички български театрални награди. Удостоен е с почетен „Аскеер“ (2004). Получава Наградата „Икар“ на Съюза на артистите в България в категорията „Режисура“ за спектакъла „Чайка“ на Театъра на българската армия (2008). Почетен професор на Нов български университет от 2006 г.

„Кеворк се ползваше с голям авторитет освен сред хората на изкуството, културата, интелигенцията, но и не по-малко любопитство и интерес будеше и у най-широката публика. Това е едно от най-ценните му качества. Бих казал, че той е уникален. През последните години се появиха, слава Богу, интересни водещи, но те се харесват на едни и не се харесват на други.

А Кеворк умееше да се харесва на всички. Аз го наричам това „Феномена Моцарт“, защото този проблем ме е интересувал в изкуството, по-специално в театъра. Да правиш театър, който да бъде хем високо изкуство, хем в същото време да вълнува и най-обикновения зрител.

Мисля, че няма да е пресилено, ако кажа, че не само за мен, а и за културната общественост и по-широката аудитория това беше първото предаване, в което се търсеше другото мислене. Това е едно от най-големите качества на Кеворк. Него го интересуваше не подготвеният отговор, а откриването на отговора, процеса на раждането на отговора, процеса на мисленето.

От програмата се страхуваха тези, които имаха модели за всяко нещо. Модел какъв трябва да бъде вестникът, театърът, предаването по телевизията. За всички тези неща имаше „идеал“. Но „Всяка неделя“ беше личностно предаване. То беше различно, рошаво, черната врана, така да се каже. То биеше точно в сърцевината на нещата.

Помня, че невероятно силен отзвук имаха интервютата му с цар Симеон и Ванче Михайлов. Тогава имах чувството, че Кеворк вече прекрачва допустимата граница. Мислех го от най-добри чувства. Боях се за него. До такава степен беше драстично, дори за времето, за което говорим.

От скандалните разговори помня този прословут скандал на Кеворк с главния редактор на вестник „Работническо дело“. Тогава за първи път видях Кеворк ядосан.

Това беше бомба. За първи път на екрана стана нещо, което не само не беше предвидено, не само не беше прието, просто имах чувството, че ще прекъснат предаването, че нещо ще се случи.

Неговият лаф беше – да вървим нататък. А въпросът, който винаги е присъствал, е „Защо?“. Например той ти задава въпрос, ти му отговаряш, но пак те пита – „Защо все пак?“.

Кеворк е човек, който дълбаеше. За него човекът не е две и две четири, а е нещо много по-сложно. Това му беше особеното, че когато получаваше отговора, той търсеше и още, и още. Тогава се раждаха тези мигове, които правят телевизията уникална.

Кеворкян по такъв категоричен начин направи своето отсъствие, че като че ли това е някакъв упрек към нас. Като затворя очите си, за мен Кеворк е човек, който върви нататък. Казва „Майната му“ и върви…“ **(21)**

„За Кеворк спирането на „Всяка неделя“ беше това, което е за Ботев куршумът в челото. Стана легенда“

Николай Хайтов е български писател, драматург и публицист. Най-известен е неговият сборник „Диви разкази“, който има над 10 издания у нас и е преведен на 28 чужди езика, включително на китайски. Пише сценарии за редица филми – „Мъжки времена“, „Козият рог“, „Дърво без корен“, „Гола съвест“, „Краят на песента“, „Засукан свят“, „Капитан Петко войвода“ в 12 телевизионни серии. Дълго издирва гроба на Васил Левски, пише няколко книги на тази тема. Председател на Съюза на българските писатели. Носител на Националната литературна награда „Йордан Йовков“ и на Вазовата награда за литература. Действителен академик на БАН.

„Това беше най-гледаното, най-смелото и най-интригуващото предаване. Навсякъде другаде не се съобразяват с националните интереси и се правят опити да се асимилира българската култура, да се погълне от световната, или по-точно от американската култура. Във „Всяка неделя“ такова нещо нямаше. Спазваше се една здравословна национална линия и при подбора на хората и на темите.

Ние с него имаме нещо общо за националната позиция. Макар че той е арменец, в доста отношения е пò българин от много българи, които станаха живи еничари.

Опитът за спирането на „Всяка неделя“ всъщност даде увенчанието на предаването. Това материализира успеха. За Кеворк спирането на „Всяка неделя“ беше това, което е за Ботев куршумът в челото. Стана легенда.“ **(22)**

„Кеворк провокираше нацията да се сети за миналото си…“

Никола Анастасов е театрален, филмов и телевизионен актьор. Първата си значителна роля в Сатиричния театър играе през 1961 г. в комедията „Когато розите танцуват“ на Валери Петров. Участва и в пиесите „Римска баня“, „Сако от велур“, „Суматоха“. Участва и в редица филми – „Пагоните на дявола“, „На всеки километър“, „Нако, Дако и Цако“ – първия цветен български телевизионен сериал. Най-популярните му екранни превъплъщения са Пейо в класическия филм на Зако Хеския „Тримата от запаса“ и Димитраки в популярната постановка „Криворазбраната цивилизация“ на БНТ по класическата пиеса на Добри Войников (1974). Носител на званията „заслужил артист“ (1970) и „народен артист“ (1980). Носител на орден „Народна република България“, втора степен (1982). Носител на Наградата „Икар“ на Съюза на артистите в България за изключителен творчески принос към българския театър (2015).

„Притеснявахме се от респекта, който внушава. Той не случайно е номер едно като телевизионен журналист. Хората са си го казвали – Кеворк Кеворкян е цяла телевизия.

Кеворк умее да изважда истината. Успява, защото е добронамерен към събеседника.

Наистина всичките му събеседници са усещали това приятелско чувство и казваха истината пред него.

Имаше страхотни предавания за войнишките паметници и за паметта на народа. Кеворк провокираше нацията да се сети за миналото си…“ (**23)**

„Всяка неделя“ за мен лично беше мигът на истината“

Вълo Радев е кинорежисьор, оператор и сценарист. Завършва режисура във Френския институт за Кино в Париж. През 1964 г. е премиерата на неговия режисьорски филм – „Крадецът на праскови“. Работи в Българска кинематография (1953 – 1990). Оператор, сценарист и режисьор на 14 български филма като „Крадецът на праскови“, „Цар и генерал“, „Осъдени души“, „Адаптация“ и др. Музеят на модерното изкуство в Ню Йорк съхранява в „Златния каталог“ филма на Вълo Радев „Крадецът на праскови“. Преди него заснема филма „Тютюн“ под режисурата на Никола Корабов. Народен артист (1980). Художествен ръководител на изложбата „Панорама на българската култура“ (1982). Член на Съюза на българските филмови дейци. Преподавател във ВИТИЗ (1980). Има множество награди – „Златната роза“ за филма „Цар и генерал“ (1966); награда за филма „Черните ангели“ от фестивала в Карлови Вари, Чехословакия (1970); Награда за режисура за филма „Осъдени души“ от Съюза на българските филмови дейци (1975). Носител на орден „Кирил и Методий“, II и I ст. Лауреат на Димитровска награда (1969). Герой на социалистическия труд. Носител на орден „Георги Димитров“ и на орден „Стара планина“ (2003).

„Ако трябва с няколко думи да характеризирам какво е „Всяка неделя“, за мен лично това беше мигът на истината.

Кеворк е човек с мисия, има ги такива хора… Той успя по своему, така както никой не е успявал досега и не знам дали ще успее някога, да надникне в духовността на народа и в душевността на отделни представители на тоя народ.

Кево отключваше хората, навлизаше дълбоко в същността на това, което са те, на тяхната проблематика. И според мен това беше едно от огромните достижения пред народа. За българина това бяха откровения, това бяха проповеди на неговите свещенодейци, които излизаха и проповядваха благодарение на Кеворк.

Това бяха проповеди, но направени чрез главния жрец. Ако го нямаше него, тия проповеди може би нямаше да достигнат толкова дълбоко в хората.

Второто, което Кеворк успя да направи, е, че той създаде самочувствие на базата на националната самобитност на българина. Вземам например проблема за корените на всеки човек, за родовата памет. Никой не беше се сетил дотогава да го разчовърка този въпрос.

Третата насока, по която Кево се движеше по онова време, бяха войнишките паметници. Кеворк предизвика този процес и се получи всенародно движение. Тук се легитимираше мисията на Кеворк като едно явление, което го нямаше до тогава в медиите, а го няма и днес.

И аз започвам да се съмнявам, че някога ще се повтори.

Оттук идва и онова огромно уважение, да не кажа любов към него, защото имаше и много хора, които не го обичаха и не го признаваха. Но болшинството български интелигенти бяха открити към него и не случайно и днеска отношението към него не се е променило. Въпреки всичко, въпреки всички обрати на съдбата в обществения живот и въпреки нелеката съдба на много дейци на културата не се е променило отношението към Кеворк. Това говори, че тогава се е заложила една много сериозна основа, и то благодарение на неговите качества. Кево, гласността започна всъщност с тебе. Въпреки всичките приказки, които се изприказваха след 1985 г. за гласност, у нас тя беше дошла много по-рано." **(24)**

„Във „Всяка неделя" нямаше евтини политически игри…"

Дончо Цончев е писател, сценарист и публицист. Работи като зидар, геолог в Родопите и Странджа (1959 – 1963), учител в София (1963 – 1966), геолог в Министерството на горите. После е завеждащ редакция в издателство „Народна младеж", сп. „Съвременник" и др. Две години е републикански шампион по бокс (1951 и 1952) и три години – републикански шампион по автомобилизъм (1964, 1965 и 1966). Има десетки книги разкази и проза между които: „Почти любовна история" (1982), трилогията „Жълтата къща" (1982 – 1986), „Принцовете" (1991), „Червени слонове" (2007). Носител на орден „Стара планина", I степен, за големите му заслуги към българската литература (2004). Носител и на Голямата награда за литература на СУ „Св. Климент Охридски" (2007).

„С нещата, които трябваше да разказвам във „Всяка неделя", написах цял сборник – „На добър час, момчета". Стана добър сборник… Кеворк е много кадърен, много мъжки човек, благороден и честен. Той е торпила малко и това ни свързва, ние сме приятели. В името на това, в което е убеден, е готов да прави рискове. „Всяка неделя" стои като едно бижу между другите програми. Също и с нашата помощ. „Всяка неделя" правеше нещо, което не уйдисваше на управляващите. Аз съм сигурен, че и на сегашните управляващи няма да им уйдисва. За мен пък това е хубавото, и за народа това е хубавото. Ужасно много се въртят и докато свикнеш с

едната лъжа, новият управник ти носи друга лъжа. Народът е отвратен. Във „Всяка неделя“ нямаше евтини политически игри, там се правеше един опит за бъдем разумни, точни. И да търсим добър път в това ужасно време.“ **(25)**

≈

„Всяка неделя“ коментираше всичко, което е авагардно…“

Аксиния Джурова е изкуствовед и преподавател. Тя е член-кореспондент на БАН (2008). От 1986 г. е директор на Центъра за славяно- византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ в СУ „Св. Климент Офридски“. Член на ръководството на фондация „Елена и Иван Дуйчеви“. Вицепрезидент на Международната асоциация за изследване на славянските култури към ЮНЕСКО (1987 – 1995). От 1989 г. е гост-професор в други университети: в Йерусалим, Сорбоната (Париж), Институт за евроазиатски изследвания (Венеция). Автор на стотици публикации и 25 научни изследвания върху средновековната култура, славянското и византийското средновековно изкуство, славянската кодикология, както и на публикации за модерното изкуство, между които се отличават 30 монографии – албуми за български художници.

„Имало е случаи, в които Кеворк развенча имена. Просто хора, които си бяха кратуни, той ги развенча… Кеворк беше по-популярен и от политиците дори. През 1990 година ми стана обидно, че съм участвала в това предаване, защото Кеворк го политизира много. Стана ми обидно, че го превърна в една политическа трибуна. „Всяка неделя“ коментираше всичко, което е авагардно. Беше алтернативно предаване. Това беше алтернативата на телевизията. Извън официалната телевизия имаше само „Всяка неделя“. И въпреки тази алтернатива не може да се каже, че това е извоювано със страхотна борба. Аз не защитавам този режим. Аз го защитавам в позитива му. Знам му негатива. И не можеше такъв журналист като Кеворк, който толкова години беше на върха на вълната, да се включи най-активно в деструкцията. Това не приемам…“ **(26)**

≈

„Всяка неделя“ беше поле на интелектуалните сражения“

Юлиан Вучков е български публицист, театрален, литературен и телевизионен критик. Доктор на науките. Създател, коментатор и водещ на редица телевизионни предавания в различни тв програми – телевизия

2001, СКАТ, ТВ2, ББТ, „Нова телевизия“, „Канал 3“, „Евроком“ и др. Автор е на около 150 публикации в печата и на повече от 20 книги в областта на художествената култура, българската и световната драматургия. Най-известните от тях са: „Българската драматургия 1944 – 1979“ (1981) и „Българската драматургия 1878 – 1944“ (1983), „Кратка история на световната драматургия“ (1998). Има около 150 участия в телевизионни предавания и 50 участия в предавания на Българското национално радио. Почетен професор на Университета по библиотекознание и информационни технологии и на УНСС.

„Истината е, че Кеворк искаше от единичното да извлече общото.

Няма никакво съмнение, че Кеворк като водещ и организатор на телевизионни предавания, като създател на програмата „Всяка неделя“ и преди това на „Информационен дневник“ е явление, даже бих казал и епоха в Българската телевизия. Убеден съм, че ако знаеше блестящо един западен език, щеше да прави много силно впечатление не само на Изток, а и на Запад.

Той е наистина, както обичат да казват хората, феномен, капия, чешит, ексцентрик, нещо, което се набива на очи от пръв поглед. Нищо да не прави, пак се откроява – с мълчанието си, с гримасите си, с неволните си реакции, неосъзнати от самия него. Той прави впечатление. Той е човек, който притежава абсолютно всички качества на добрия водещ. Няма нещо, което да не притежава. Той има светкавични рефлекси, безотказно чувство за хумор, контактност, конкретен подход към партньора, когато желае да бъде конкретен.

Минусът при него е този, че на моменти зависеше от своите настроения. Той е максимално пристрастен водещ. Той е човек, който трудно може да си скрие отношението към обсъжданите обекти, а и няма желание да го скрие. И дори да се опита – не може. Личи му във всичко – в израза на лицето, в начина на задаване на въпросите.

Кеворк се държеше с нас така, че ни създаваше чувството, че се явяваме на един изпит. Изпит, но не на оставачи, не на пропаднали ученици, а за получаване на по-висока титла в професията ни. Нещо като явяване на конкурс. Оттук идва и напрежението на очакването. Телевизията е драматургия. Няма значение какво е предаването. Няма ли драматургия, няма и телевизия. Кеворк много рано разбра това и той правеше драматургия. Канеше обикновено хора, които са му приятели. Но седне ли на масата, вече приятелството го няма. Казваше – приятели сме, затова те каня, но ако се изложиш в момента, това си е твой проблем. Значи не си се подготвил, значи не си вътре в темата, значи не умееш да импровизираш. В такива случаи не беше милостив.

Чрез Кеворк за пръв път разбрах, че бъдещето на телевизията е в предаванията на живо, а не в предварително заснетите.

Пак ще се повторя – Кеворкян е ненадминат до ден-днешен като водещ. И сега има трима-четирима, които са добри, но не са на неговото равнище.

Помня разговорите му, в които диалозите се превръщаха в един истински театър, в един спектакъл. Това беше един фойерверк от взривове, прозрения, наблюдения, гледни точки. Когато Кеворк обича и високо цени някого, той умее да му създаде един неповторим телевизионен уют.

„Всяка неделя" бе един прозорец към света. Нямаше нито една важна, значима тема, която Кеворк да е заобикалял. За мен това беше една стопроцентова панорама – целият спектър на живота, с всичките му цветове, плюсове и минуси. Това не само привличаше, а и преобръщаше духовете.

Кеворк не влезе плахо, по терлици в телевизията, той го направи категорично. Почна едва ли не от върха. От самото начало съумя да взриви аудиторията. Той е човек, който обича риска, лотарията, хазарта, в преносния смисъл на думата.

„Всяка неделя" беше и поле на интелектуалните сражения. Сражения на възгледи, на различни начини на мислене. Колкото и да е имало надзор отгоре, трябва да сме идиоти или крайно субективни, за да подценим голямата роля, която това предаване играеше за развитието на мисленето.

Кеворк показа, когато стана началник, че може да надмогне всичките си лични пристрастия и да бъде обективен. При Писарев той стана шеф на програмата. Кеворкян никак не обичаше Бригита Чолакова. Тя е опитен човек, но страда от прекалена опитност. Имаше нещо заучено в нейното представяне, суетността ѝ много излизаше на преден план. Но когато Кеворкян стана шеф, той удължи срока на работа на Бригита Чолакова, въпреки че много хора я погнаха и искаха моментално да я пенсионират. Кеворкян тогава каза, че независимо дали му е по вкуса или не, тя е професионалист и човек с опит. С такива хора трябва да се разделяме с нужното уважение и деликатно, а не така брутално и варварски.

Нямам думи какво представляваше Кеворкян зад кулисите. Всичко трепереше, всички удряха токове и козируваха. Той беше вечно недоволен от всички – и от режисьори, и от оператори по време на излъчването. Това поддържаше хората в напрежение и ги караше да си гледат работата. На българина ако не му вземеш страха, той почва да си гледа формално работата. Кеворк беше направо бесен по време на предаването. След като свърши програмата обаче, той сменяше цялата тая беснотия с усмивка и казваше, че всичко е минало прекрасно. Неговата острота всъщност е и тактика…" **(27)**

„Всяка неделя“ беше еталон за гражданска доблест…“

Нешка Робева е състезателка и треньорка по художествена гимнастика, заслужил майстор на спорта. Старши треньор на българския национален отбор по художествена гимнастика (1974 – 1999). Член на Европейския комитет по гимнастика (1993 – 1997). Ръководител на трупа „Нешънъл арт“ за съвременна интерпретация на българския и балканския фолклор. Герой на социалистическия труд на България. Почетен гражданин на София и други градове в България и по света. Депутат в две народни събрания. Съучредител на Обществения комитет за екологична защита на гр. Русе.

„Кеворк е психолог. Обвиняваха го, че гледа да смаже събеседника си, за да изпъкне. Но аз не мисля, че е така. Напротив. С тези въпроси той даваше възможност на човека да се изяви. Той задаваше актуални въпроси и така „Всяка неделя“ не можеше да остарее, тя беше без възраст. Позволяваше си да прави предавания, които за онези времена бяха доста смели…

Той не пусна филм, който му бяха изпратили и в който бях представена като кръвопиец. Кеворкян беше казал, че няма да го пусне само с нареждане на директора на телевизията, а иска и нареждане от ЦК или Държавния съвет. Това става през 1988-а. Спират филма, но аз след това имах възможност да го видя, и той наистина беше много мръсен. Покрай програмата аз имам едно много добро приятелство с Кеворк и фактически той ми даде възможност да общувам с такива хора като него, които имат немалко влияние в цялостното развитие на моя живот, най-вече обществен… Предаванията му бяха еталон за гражданска доблест…“ **(28)**

„Всяка неделя“ за мен беше предаване откритие с голямо обществено значение“

Христо Христов е кино- и театрален режисьор и сценарист. Той е първият български кинематографист, избран за член на Европейската филмова академия (EFA) (от 1992 г.); професор в НАТФИЗ. Неговият филм за Георги Димитров „Наковалня или чук“ (1972) получава „Златна роза“ от Варненския кинофестивал. Филмът му „Една жена на 33“ (1982) е цензуриран, поражда бурна медийна дискусия и е свален от екран, а

Христов е публично порицан и освободен от поста председател на Съюза на българските филмови дейци. През 1984 г. излиза неговият филм „Събеседник по желание“, на който е режисьор и сценарист. Той е сценарист и на филмите: „Суламит“, „Dum spiro spero“, „Тест'88“, „Двойна примка“, „Камионът“, „Срещу вятъра“, „Циклопът“, „Дърво без корен“, „Иконостасът“. През 1976 г. излиза „Циклопът“, приеман от критиците като първия български филм, фокусиран изцяло върху вътрешния свят на човека и удостоен със Специално отличие от фестивала „Берлинале“ през 1977 г. Носител е на редица престижни наши и международни награди – Награда за чуждестранен режисьор в Атланта, САЩ, през 1974 г. и Специална награда на журито на Фестивала на младото европейско кино в Тулон, Франция, през 1975 г. за филма „Последно лято“; сребърен медал от Международния кинофестивал в Москва (1979) и на „Златна роза“ от кинофестивала във Варна за филма „Бариерата“ (1980). Носител на званието „народен артист“. Удостоен с Държавната награда „Св. Паисий Хилендарски“ (2004). Пръв носител на Наградата на министъра на културата за цялостен принос към българското кино (2006).

„Талантът на Кеворкян, умението му да импровизира и да насочва, ги няма в нито един журналист днес… Програмата извади от анонимност много хора и показа проблеми, за които само се шушукаше… Неслучайно взех заглавието „Събеседник по желание“ за един от филмите си, защото се постарах самият ми филм да застане лице в лице със зрителя по главните проблеми. Там героят е човек, чийто живот е минавал доста конюнктурно. Всъщност аз го изправих пред самия него. Във „Всяка неделя“ това е същността. Всеки се изправя пред самия себе си и не може да лъже. Ако го направи, Кеворкян го усеща и веднага провокира. За мен това беше предаване откритие с голямо обществено значение… Кеворкян игра себе си в този филм.“ **(29)**

~

„Всяка неделя“ беше ценна с това, че събираше разнополюсни личности“

Георги Дюлгеров е режисьор, сценарист и продуцент. Професор по кинорежисура, ръководител на клас в НАТФИЗ, член на Европейската филмова академия (1995). Поставя и театрални постановки. През 2011 г. след близо 20-годишно прекъсване режисира в „Театър 199“ спектакъла „Кики ван Бетовен“ от Ерик-Еманюел Шмит. Режисьор е на десетки филми – „Изпит“ (1971); „Авантаж“ (1977); „Мера според мера“ (1988);

„За момичетата и тяхната Нешка Робева“ (1985 – 1986) и др. Носител е на редица престижни награди – „Сребърна мечка“ на кинофестивала в Берлин за „Авантаж“ (1978); „Гран при“ в Грузия (1997); Награда на Европейското младежко жури в Монс, Белгия за „Черната лястовица“ (1999); Златен рицар от фестивала в Палермо за „Нешка Робева и нейните момичета“ (1986); Награда за цялостно творчество на фестивала „Златна роза“, Варна (2018).

„Всяка неделя“ беше ценна с това, че събираше разнополюсни личности. Без да ги насилва и манипулира с въпросите си, Кеворк даваше възможност да изразят това, което мислят. Заслугата му беше и в подбора на събеседниците. Те взаимно се допълваха и индиректно спореха помежду си. Създаваха картина на времето.“ **(30)**

„Всяка неделя“ беше своеобразна неделна следобедна църква“

Михаил Неделчев е литературен историк и теоретик, литературен критик, културолог, есеист и публицист, общественик и политик. Професор в Нов български университет. Автор е на литературоведски и литературноисторически изследвания в областта на литературната теория и философия на историята, история на българската култура и литература, история на новия демократически преход. Автор е на научни изследвания върху някои чужди литератури и култури (руска, полска, сръбска, хърватска, френска и др.). Има поредица книги, посветени на живота и литературната дейност на Пейо Яворов. Много респектиращо е неговото изследване: „Как работи литературната история?“, Том 1 и 2. (София, Изд. на НБУ, 2019 – 2021). Председател на Сдружение на българските писатели (от 2000 г.). Активен участник в създаването на Съюза на демократичните сили (СДС). Участва в заседанията на *Кръглата маса* (1990). Народен представител в Седмото велико и 36-ото обикновено народно събрание с листата на СДС. Председател на Парламентарната комисия по радио и телевизия в 36-ото НС. Носител е на Националната награда за хуманитаристика „Христо Г. Данов“ (2003) за книгата „Размишления по българските работи“, на Специалната награда на Салона на изкуствата в НДК (2003); Специалната награда на празниците на изкуствата „Аполония“ (2004); Национална литературна награда на името на Яворов (2008); Национална литературна награда „Тодор Влайков“ (2008) и др.

„Участието във „Всяка неделя“ автоматично те превръщаше в публична фигура.

„Всяка неделя“ имаше особен ефект и този ефект беше уникален. Смисълът на предаването беше в една съборност, т. е. всяка неделя „Всяка неделя“ се гледаше от всички.

Това беше една своеобразна неделна следобедна църква. Така както религиозните хора ходят задължително на църква, така и тези, които искат да са в курса на нещата, задължително гледаха това предаване. С появата във „Всяка неделя“ ти всъщност ставаш медиатор. Разбира се, основният медиатор е Кеворк Кеворкян, но особената магия на предаването се криеше в ефекта на свързване на всички българи чрез „Всяка неделя“.

Приносът на „Всяка неделя“ е в три неща. Първо – наложи категорично самия Кеворкян като свръхтопжурналист, като една публична фигура. Второ – бяха представяни множество не само гледни точки към различни проблеми, но и се демонстрираше какво означава личностното присъствие в културата, в обществения живот чрез теми, които до този момент не бяха теми на журналистиката. Трето – обедини всички българи и се създаде един ефект на свързване. Това днес не може да стане заради плурализма в медиите и в обществения живот, но за времето си беше изключително важно.

Всички ние, които сме били участници в програмата, трябва да сме много благодарни на Кеворк, защото с появата ни на екрана той всъщност ни направи недосегаеми. Самото афиширане те издигаше в очите на по-дребните управници и ти ставаше важен човек. Кеворк ни даде един статут и за това трябва да му благодарим.“ **(31)**

„Всяка неделя“ търсеше винаги отворен прозорец навсякъде по света“

Вили Цанков е театрален и кинорежисьор. Създал е 130 театрални постановки и 15 игрални филма (най-известните „Сватбите на Йоан-Асен“ и „Демонът на империята“), 2 опери, оперети и редица телевизионни екранизации. Създава първия „Домашен театър“ в България. Награждаван е на български и международни фестивали – „Лъвът на Сан Марко“ във Венеция, „Златната ракла“. Носител е на престижните награди: „Аскеер“ и „Икар“ на Съюза на артистите в България.

„Всяка неделя“ се помни като предаване, което гледаше колкото може болезнено или с езоповски език да отхвърля мантията на посредствеността, на глупавото, ограничено разбиране за изкуство, за обществен живот. Всичко това го правеше единственото събудено предаване. Търсеше

винаги отворен прозорец навсякъде по света… Помня как, когато щеше да се прави предаването за царя, миньорите от Перник бяха изпратили телеграма, в която пишеше – „Спри това, защото ще дойдем в София с кирките!“. Кеворк го прочете по телевизията и каза: „Спокойно, господа!“. Това за мен беше един от най-страшните случаи, защото в Румъния се случи точно това. Извикаха миньорите и те почнаха да бият в Букурещ. Ако имаше един провокатор да ги поведе, можеше да стане и у нас такова нещо.“ **(32)**

~

„Кеворк винаги е имал пряко отношение към обществено значими теми и е държал пулса на времето тогава“

Тончо Жечев е писател, хуманитарист и литературен критик. Тълкувател на българското духовно наследство. Автор на фундаменталното историческо изследване „Българският Великден, или страстите български“. Той е автор на редица литературоведски изследвания, между които „Идеи на прозата“, „История и литература“, „Въведение в новата българска литература“, „Какво иска свободата“ и др. Заедно с Тома Томов снима на Златния рог документалния филм „Страстите български. Цариградски разговори с Тончо Жечев“. Член-кореспондент на БАН, директор на Института за литература на БАН, главен редактор на сп. „Летописи“. Член на Съвета на международната фондация „Св. св. Кирил и Методий“. Член на Обществения съвет при фондация „Отворено общество“. Член на Националния съвет за радио и телевизия (НСРТ). Носител на наградата на Факултета по славянски филологии в СУ „Св. Климент Охридски“ за принос в литературознанието. Носител е на орден „Стара планина“, I степен. Почетен доктор на Шуменския университет „Константин Преславски“.

„Кеворк винаги е имал пряко отношение към обществено значими теми и е държал пулса на времето тогава. Въртеше, сучеше и гледаше да ни изпита и по най-животрептящите въпроси… Те и затова я закриха, след разговора с (Николай) Амосов. Остро беше предаването за тия времена. „Всяка неделя“ беше голям прозорец към света и към това, което става в страната. Тогава нямаше нито парламент като хората, нито печат, какъвто трябва. Беше едно нескончаемо надпяване по една и съща мелодия, а „Всяка неделя“ се различаваше и изпълняваше до известна степен ролята на несъществуващия парламент, на несъществуващите вестници с влияние. Създаде наченките на един по-свободен и нормален диалог в обществото. Помня много добре и интервюто с (Николай) Амосов. Това беше събитие.

Моментът беше кризисен, тежък. Турците бягаха към Турция, почваха вълнения, чуваше се, че се стреля в някои от турските райони в България. „Екогласност“ започваше някои от акциите си и излизането на Амосов в такъв момент наистина възбуди духовете. Той каза много силни думи за времето, за пороците на социализма, а това бяха неща, които не бяха озвучавали българското политическо пространство в продължение на пет десетилетия.“ **(33)**

~

„Всяка неделя“ беше своеобразен оазис… Беше място, което притегляше…“

Борис Димовски е художник график и карикатурист. Съавтор на Радой Ралин в „Люти чушки“. Илюстрира над 200 книги за деца и възрастни, между които „Невчесани мисли“ на Станислав Йежи Лец и „Моля, заповядайте“ на Радой Ралин. Депутат във ВНС и в 36-ото НС. Работи като художник във вестниците „Труд“ и „Стършел“. В периода: 2002 – 2005 г. директно в студиото на „Всяка неделя“ прави стотици шаржове на събеседници на Кеворкян в рубриките „Гореща линия“ и „Горещият стол“.

„Всяка неделя“ беше своеобразен оазис. Макар и в държавен сектор, тя можа да се оформи като трибуна. Разбира се, Кеворкян внимаваше да не се минават границите. Аз за това не съм го съдил. Сега, като са минали толкова години, пак ще кажа: тогава можеха да се кажат много по-горчиви истини, а в момента, когато е свобода, аз не мога, защото дадоха свобода на циниците, а те говорят всичко друго, но не и истината. „Всяка неделя“ беше място, което притегляше. Сега няма такъв център.“ **(34)**

~

„Всяка неделя“ ще бъде история на България, един достоен летопис...“

Невена Коканова е театрална и филмова актриса. Има десетки роли в театъра и киното. В над 50 роли изгражда някои от най-запомнящите се женски образи в българското кино. Изпълнява ролята на Ирина от екранизацията на романа „Тютюн“ (1962), Лиза от „Крадецът на праскови“ (1964), Неда от „Отклонение“ (1967), учителката в „Най-добрия човек, когото познавам“ (1973), голямата етърва в „Дами канят“ (1980), Боряна в „Опасен чар“ (1984) и др. През 1969 г. се снима във филма на голямата италианска кинорежисьорка Лилиана Кавани „Галилео Галилей“. Блага

Димитрова написва „Отклонение“ специално за нея. Носител е на званието „народен артист“. Удостоена е с поредица награди за най-добра женска роля във филмите: „Тютюн“, „Отклонение“, „Крадецът на праскови“, „С дъх на бадеми“, „Момчето си отива“ и др. Носител на орден „Кирил и Методий“, първа степен (1969). Носител на Голямата награда „Златна камера“ на Съюза на българските филмови дейци „за значителен принос в българското кино“ (1976), Награда за цялостно творчество от Съюза на българските филмови дейци (1998 – 1999). Носител на орден „Стара планина“, I степен (1999).

„Във „Всяка неделя“ Кеворк успяваше да покаже духовното ниво на своите събеседници от всички ъгли. Имаше способността да оголи човека, и когато пред него заставаше богата личност, той достигаше до дълбините на нейното мислене. А това е голяма работа. „Всяка неделя“ беше първото явление в нашата телевизия, заради което хората се прибираха вкъщи, да не го пропуснат. Това не е никак малко. Нашият народ бе жадувал за такова нещо, а същата потребност има и днес. Жалко, че вече няма такова събитие… „Всяка неделя“ ще бъде история на България, един достоен летопис...

Въпросите към всеки събеседник съм отнасяла към себе си и съм търсела своя отговор. В този смисъл Кеворк не те изоставяше, не те захвърляше. Той продължаваше да те държи във връзка със себе си, независимо че не си в студиото. Така изгради едно цяло ново общество от избраници – събеседници за всяка неделя“. **(35)**

„Всяка неделя“ просто беше изчистена от лозунгите…“

Иван Славков е спортен журналист, генерален директор на Българската телевизия (1972 – 1982). От 1982 г. е председател на Българския олимпийски комитет (БОК). През 1987 г. става пожизнен член на Международния олимпийски комитет (МОК). През 1995 г. е избран за президент на Българския футболен съюз (БФС). Бил е член на Комисията на ФИФА по организацията на световните първенства. Славков получава скандална световна известност, след като скрита камера на телевизия BBC го заснема през 2004 г. в софийския хотел „Радисън“ по време на преговори с фиктивни лобисти, представящи се за бизнесмени от измислената компания „Ню Лондон Венчърс“, за осигуряване гласове на членове на МОК за кандидатурата на Лондон за Олимпиадата през 2012 г. Записът е излъчен в предаването „Панорама“ на BBC, във филма „Да купиш игрите“. През

2005 г. Славков е изключен от Международния олимпийски комитет. Това автоматично го отстранява и от поста председател на БОК. След което той губи и поста на президент на БФС. Носител на званието „доктор хонорис кауза“ на Националната спортна академия. Професор е по спортен мениджмънт и социално управление в Киевския университет. Носител е на орден „Стара планина“, първа степен, по повод 80-годишнината от създаването на Българския олимпийски комитет – за неговия принос за развитието на физическата култура и спорта (2003).

„Всяка неделя“ правеше един събирателен образ на България. „Събеседник по желание“ беше документална картина на един човек, за който не беше необходимо да се обяснява кой е. И това му даваше стойност на документално кино.

Нямаше баластра. Отиваше се към това, което всяко документално кино трябва да извади – верують на човека, позицията му и оценката му за днешния ден. И там беше силата. Кеворк при тия си събеседвания получи пресечната точка от личност, професия и общество. Кево това го знае и затова отпадна превзетият тон на интервютата. „Всяка неделя“ просто беше изчистена от лозунгите. Това си беше едно човешко предаване, в което се казваха неща по същество…“ **(36)**

„Всяка неделя“ беше най-смелото, най-оригиналното и най-силното за времето си предаване“

Лили Иванова е най-известната поп певица в България. От 1961 г. развива постоянна изпълнителска и концертна дейност, записва песни и албуми, участва в телевизионни програми, снима видеоклипове. През 1966 г. печели голямата награда „Златен ключ“ за най-добър изпълнител на международния конкурс в Братислава, Чехословакия. През 1970 г. печели „Златна плоча“ на фестивала в Атина. През 1974 г. на фестивала „Златният Орфей“ печели Голямата награда за изпълнител. През 60-те, 70-те и 80-те години на 20-и век Лили Иванова осъществява многобройни концертни турнета в чужбина – в СССР, Германия, Куба, Япония, Турция, Чехия, Югославия, Унгария, Полша, Гърция, Португалия и др. През 80-те години активно работи в ГДР. Прави многобройни концерти и в България. В своята кариера е изнесла повече от 11 хиляди концерта, има над 35 дългосвиращи албума и е издала повече от 2 млн. плочи. Носител е на званието „народен артист“ (1981). Носител е на орден „Стара планина“, първа степен, за големи заслуги към българската култура в областта на

популярната музика (1999). През 2019 г. получава специално, първо по рода си, отличие за изключителни заслуги към музиката и културата от Съюза на артистите в България.

„Не само най-гледаното – то беше най-смелото, най-оригиналното и най-силното за времето си предаване. Даже когато Кеворк излизаше в отпуск, това ме вбесяваше. Когато през август нямаше „Всяка неделя“, за мен телевизията не съществуваше.

Аз винаги ще помня срещите с Кеворк, които внасяха една особена краска в моето ежедневие. Дължеше се на това, че той съумяваше интелигентно да вникне в най-малките детайли на проблема и да го реши по някакъв начин. Хората отиваха при него, за да им бъде решен някакъв проблем, и това ставаше. Чувала съм доста негативни изказвания за Кеворк – какво е това предаване, как е възможно да си позволява толкова много. Но той има право, тъй като знае как да си го позволи. Той е личност. Той интервюираше най-различни хора – работници, селяни, интелигенти, и с всеки намираше език. Предразполагаше хората и влизаше под тяхната кожа… Той случайни хора не канеше.“ **(37)**

„Всяка неделя“ е едно мъдро предаване, което непрекъснато предлага на населението модели на мислене“

Александър Чирков е известен лекар кардиохирург. От 1966 г. работи в Западна Германия, става професор в Университета във Фрайбург (1981). През 1984 г. Чирков се завръща в България, поканен от акад. Атанас Малеев, ректор на Медицинската академия. През 1986 г. Александър Чирков извършва първата сърдечна трансплантация в България и на Балканите. Дълги години е директор на болницата „Св. Екатерина“. Проф. Чирков печели световна популярност и признателност за своя професионализъм в областта на сърдечните заболявания. Осъществил е хиляди операции и множество успешни трансплантации.

„За мен това е едно мъдро предаване, което чрез интервютата на интелигенти и успели в живота хора непрекъснато предлага на населението модели на мислене. По този начин допринася за промяна на мисловния модел на българина и помага той да стане по-рационален, да се унищожи старото азиатско мислене от днес за утре.“ **(38)**

„Във „Всяка неделя“ се появиха нови идеи, чуха се нови гласове, нови мнения“

Николай Генчев е български историк, ректор на СУ „Св. Климент Охридски“ и член-кореспондент на БАН. Известен публицист и автор на множество исторически беседи, които се излъчват от Българската телевизия. Известен е със своето свободомислие и оригинални идеи. Той е професор (1974) и доктор на историческите науки (1978). Проф. Николай Генчев изследва българското културно и политическо Възраждане и следосвобожденския период. Автор е на редица монографии, между които: „Българско Възраждане“ (1978); „Българската култура: 15 – 19 век“ (1988); „Левски, революцията и бъдещият свят“, „Социално-психологически типове в българската история“ и др. Основател и председател на Националния демократичен съюз и на движението „Български конституционен форум“.

„Програмата се появи в годините, когато комунизмът започна да отстъпва от своите основни позиции и идеологеми. Тя предизвика едно първоначално сътресение сред нашата общественост, защото в нея се задаваха нестандартни и неудобни въпроси, повдигаха се теми, които реално интересуваха хората. Възстановяваха се истини, смазвани в продължение на дълги години.

Тогава доминираха определени догми, а правилният отговор можеше да се дава само от първия секретар на партията. Във „Всяка неделя“ обаче се появиха нови идеи, чуха се нови гласове, нови мнения. Това имаше огромно значение за обществения живот в страната. На екрана се показваха писатели, които не бяха склонни да се придържат към социалистическия реализъм.

„Всяка неделя“ стана феномен, защото издигна и защити една нова платформа, далеч по-цивилизована от тази, която господстваше в медиите тогава. Второ – тази платформа беше защитена с изключително професионално майсторство от Кеворкян. „Всяка неделя“ можеше да направи една или две фатални грешки и да бъде погубена още в началото, но Кеворк не допусна тези грешки. Той успя да запази спокойствие, макар да беше атакуван и да предизвика предубеждение и омраза, натрупана от реакционните среди на обществото.

През XIX век голяма роля играеха създателите на българската възрожденска публицистика. Те въведоха идеите на свободата, на правото на държавно съществуване и го противопоставиха на цялата вехтория

на азиатския Изток. Това до голяма степен направи и Кеворк Кеворкян. Макар че съм републиканец и не споделям платформата на монархизма, интервюто на Кеворкян с цар Симеон Втори беше знаменито и разтърси България. С Ванче Михайлов също. (Николай) Амосов категорично отрече тогавашната ситуация и даде на Кеворкян възможност да утвърди „Всяка неделя" като една от най-демократичните платформи в България." **(39)**

По повод липсата на памет за истинските постижения на българската телевизия в миналото Кеворк споделя в едно интервю: „*Няма нещо, което да не е правено във „Всяка неделя". Още преди 35 години, имаше експерименти от всякакво естество, критиката отдавна е признала новаторските ѝ търсения. Тя наложи нов стил на общуване. Възстанових стотина войнишки паметника. Уникални са телевизионните мостове на предаването с всички кращща на света. А галерията от световни знаменитости, представени в предаването, остава ненадминатата и досега, някой път дори се чудя как се е случвало това в ония години на немалки ограничения. Само заради интервюто ми с академик Амосов, който съсече основния лозунг на марксизма, трябва да направят паметник на „Всяка неделя*" **(40).**

В края на поредната ВН Кеворкян казва следното: „*Онова, което ме измъчва, е дали днешната публика има очи за качеството на телевизионния продукт, независимо кой го създава. Или от много гледане на силикон и от слушане на силиконови думи е загубила част от рефлексите си. Ясно е, че днес за големите цици опашката е най-дълга. Но смисленото говорене също има своите шансове – продължавам да мисля така. Моето предназначение е да съхранявам спомена за „Всяка неделя", да я предпазя от провал*" **(41)**.

На въпроса в първите години на промяната, как се е разделил с миналото на ВН, Кеворк отговаря: „*Не виждам историята на ВН по този начин. Никога не съм се разделял с „миналото" ѝ – то винаги е вървяло с ВН през всичките ѝ по-късни перипетии; то е било нейният барут, нейната съвест, нейната мярка*".

На следващия въпрос как днес оценява силното политизиране на ВН в първите месеци на промяната? Като грешка на водещия или неизбежна необходимост на „вятъра на промяната", Кеворк казва следното: „*Политизирането" беше неизбежно – къде трябваше да се състои това, ако не в предаването, което само си беше извоювало – и изстрадало – най-голямата свобода. ВН винаги е била политизирана – но това минаваше*

през умното слово. ВН осигури мощна акустика на промяната, това го признават всички. Също така предложи и един честен прочит на Историята – с поредицата за лагерите, с изваждането от Забравата на имена и факти, и пр. Доста бързо схванах, че настъпва и времето на приспособенците, на фалшивите антикомунисти – през последните години пиша непрекъснато за това. И това беше основната причина да се оттегля от телевизията. Все пак утвърдих някои светли имена от опозицията – но те също бяха постепенно елиминирани. ВН беше забранена зона за фалшификаторите".

„Всяка неделя" действително остава най-доброто предаване в шестте десетилетия история на българската телевизия. Това предаване буквално е вградено в телевизионната памет на зрителя. Основната заслуга принадлежи на Кеворкян и на неговия талант като негов автор и телевизионен водещ.

2. СОЦИОЛОГИЧЕСКА ЛЕЩА

Никой вече не желае да коментира фактите

Кеворк Кеворкян

През годините са провеждани многобройни социологически изследвания, които изследват нагласите и оценките на телевизионните зрители за „Всяка неделя" и Кеворкян като негов водещ, и по-общо за развитието на българската телевизия и на качествената тв журналистика у нас. Всички социологически изследвания в дълъг период (от 1986 г. насам) показват едни и същи резултати – в рейтинга на тв предавания и водещи неизменни победители са „Всяка неделя" и Кеворк Кеворкян. Без значение дали изследването има представителен характер или не, коя е социологическата агенция и какъв е времевият период – „социологическата леща" от почти 30 години (1986 – 2013) показва едни и същи емпирични резултати.

При това тези резултати са дадени от различни социологически агенции – редакция „Проучване на аудиторията", **Българска телевизия (БТ)**; Национален център за изследване на общественото мнение **(НЦИОМ)**; **BBSS „Gallup Internasional"**; Център за изследване на демокрацията **(ЦИД)**; Институт по маркетинг и социални изследвания **(МБМД)**, агенция **„Сова Харис"**, агенция **„G Consulting"** и др.

И вчера, и днес – това са авторитетни социологически агенции, които работят с професионално доказани и проверени методики. В различни изследвания и времеви периоди те безпогрешно улавят голямото влияние на ВН върху мненията и оценките на българския зрител за събитията в държавата, за развитието на културата, за динамиката в националните представи за добро и зло, справедливо и несправедливо.

Всъщност голямото превъзходство на ВН и нейния водещ в социологическите рейтинги се определя основно от качеството на предлагания тв продукт, от наистина изключителния талант на Кеворкян за създаване и развитие на оригинално тв предаване, което за шест десетилетия живот на Българската телевизия се оказа *единствено по рода си*. В епохата на ВН телевизионното интервю стигна своето най-високо професионално равнище – като дълбочина и оригиналност на въпросите и като професионален подбор на събеседници, които бяха истински знаменитости – всеки в професионалната си област – у нас и по света. Именно ВН в неподозиран мащаб разшири понятието „телевизия", придаде му нов смисъл, въведе в него нови герои, оригинални идеи и творчески предизвикателства.

Чрез предаването зрителят получаваше *истината за нещата, процесите, идеите, личностите.* Поради което през годините той изцяло вярваше на ВН и Кеворкян. Тази огромна, всепоглъщаща вяра беше истинска медийна магия, която всеки път беше улавяна в различни социологически изследвания. „Всяка неделя" за българския зрител наистина беше уникална „неделна църква" (Михаил Неделчев), тя внасяше в българския дом много нови знания, социални практики, професионален опит и много емоции, които караха зрителя едновременно *да се информира*, *да мечтае и да се бори*.

Следователно успехът на ВН и водещия Кеворкян се основава на комплекс от фактори – монологичния дискурс, който *„събира"* целия национален телевизионен поглед; структурата на ВН, която отговаря на най-добрите телевизионни практики по света; водещия Кеворкян, който в жанра на телевизионното интервю всяка поредна седмица постига значителни професионални успехи, които го утвърждават като най-разпознаваемата телевизионна персона, на която зрителите безрезервно вярват.

Неговата качествена тв журналистика действително го превърна в истински национален герой. ВН развива, обогатява и надгражда медийните жанрове; тя постоянно създава нови и оригинални рубрики; прави сериозна селекция на събеседниците, които са „извадка" от най-доброто от българския и световния елит в областите на науката и социалните дейности, изкуствата и културата. Програмата отваря „телевизионния

прозорец“ на зрителя към други светове, които му позволяват въображаемо да „пътува“ в други цивилизации, да сравнява *техните и нашите постижения и личности,* да трупа социален опит.

Но най-важният фактор за изключителния успех на ВН е творческата персона на Кеворкян, който влага (в известен смисъл) свръхчовешки усилия, за да създаде, развие и наложи медийната формула на ВН – такава, каквато я познаваме. Неговата къртовска работа като тв журналист се превърна в необходимо и задължително условие за големия успех на предаването. Социологическите рейтинги, провеждани в различно време от различни агенции, удивително точно улавят фактическото отъждествяване на ВН с нейния водещ Кеворкян.

Този комплекс от фактори определя и безспорния успех на ВН, който става възможен най-вече чрез силната творческа персона на Кеворкян. В противен случай е много трудно да се получи удивителен синхрон между сухата статистика на социологическите рейтинги и блестящите оценки за качествата на Кеворкян като тв водещ, дадени от именити представители на българската интелигенция, доказани публични личности, с които нацията и днес заслужено се гордее.

Много високи оценки за ВН и водещия Кеворкян дават наистина изключителни личности като **Петър Увалиев, Блага Димитрова, Йордан Радичков, Николай Хайтов, Любомир Левчев, Радой Ралин, Вело Радев,Тончо Жечев, Стефан Цанев, Рангел Вълчанов, Борис Димовски, Крикор Азарян, Иван Славов, Николай Генчев, Тодор Динов, Лили Иванова, Емил Димитров, Нешка Робева**. Впрочем списъкът е много дълъг. Той много точно регистрира големия професионален успех на Кеворкян – като създател и водещ на ВН.

Основната част от социологическите изследвания, които се разглеждат, са представителни за националната общност. Някои от тях нямат представителен характер, но са проведени по утвърдени социологически методики и съдържат ценна информация за моментната оценка на анкетираните за различни телевизионни предавания и водещи в определен исторически период.

Социологическите изследвания се представят хронологично, те са проведени в отделни периоди по установени методики и от различни социологически агенции. Техният единствен общ резултат е много високата оценка на телевизионните зрители за предаването „Всяка неделя“ и неговия водещ Кеворк Кеворкян, които отправят погледа на зрителя към цивилизования свят и му предлагат образци на истинска телевизионна журналистика.

Ето как изглеждат социологическите рейтинги през годините:

Национално социологическо изследване „Градът и селото – 86“ (Българска телевизия, редакция „Проучване на аудиторията“, 3918 души, + 16, 1986 г.)

Представителното национално изследване, което е проведено от редакция „*Проучвания на аудиторията*“ в БТ в далечната 1986 г., се отличава с внушителна извадка анкетирани (почти 4000 респонденти) и тяхната по-висока възраст – +16 г.

Данните показват, че „Всяка неделя“ е предаването, което се гледа с най-голям интерес от българските зрители в национален мащаб. **61.9 %** го гледат с много голям интерес, след него се подреждат известни предавания като: „Телевизионен театър“ (56.5 %), „По света и у нас“ (50.2 %) и „Студио Х“ (49.1 %). Анкетираните смятат, че трите най-добри предавания на тогава единствената телевизия у нас са: „Всяка неделя“ (73.2 %), „Добро утро“ (65.5 %) и „Актуална антена“ (4.1 %). Трябва да се отбележи значителната разлика в рейтинга между първото и второто най-добро предаване (ВН и „Добро утро“), която е цели 8.3 %. Тази голяма дистанция между оценката на анкетираните за ВН и за други телевизионни предавания в годините се улавя в редица социологически изследвания. Или става дума за устойчива тенденция – зрителите постоянно дават много висока оценка на ВН и я подреждат далеч по-напред от всички останали предавания.

Кеворкян заема първо място като **най-добър журналист по брой гласове (1111 гласа**), следван от водещите на „Панорама“ и на „Актуална антена“ Иван Гарелов и Иван Константинов – съответно със 781 и 538 гласа. И тук разстоянието между Кеворкян и Иван Гарелов (в брой гласове) е голямо (**330 гласа)**, което показва безспорната оценка на респондентите в полза на модерната журналистика на Кеворкян, която наистина изпреварва своето време.

Изследването показва и нещо любопитно – „Всяка неделя“ е предаването, без което българският зрител не може (47.2 %), следвано от „Добро утро“ (38.5 %) и „По света и у нас“ (26.5 %). И тук разстоянието между първото и второто предаване в рейтинга е ясно доловимо (около 9.0 %), което не оставя съмнения за категоричния избор на българския зрител в полза на ВН.

Игралните филми и „Панорама“ остават по-назад в скалата в сравнение с публицистичните предавания в жанра „телевизионен магазин“

и новините. Данните убедително сочат, че ВН се налага като безспорен лидер в националния ефир, а Кеворкян е телевизионният водещ в Българската телевизия, който (де факто) е без конкуренция. В първите седем години на „Всяка неделя", като тв журналист, Кеворкян работи неуморно, упорито и всеотдайно, ето защо този безспорен професионален успех е напълно заслужен. **(42)**

~

„Най-добрите рубрики и журналисти на Българската телевизия" (национално представително изследване на редакция „Проучване на аудиторията" на Българската телевизия, 3918 респонденти, + 9 г., 1988 г.)

Изследването е особено важно, тъй като има значителна извадка, която е представителна за цялото население в страната, без децата, и е проведено една година преди политическата промяна. Анкетната карта съдържа три въпроса, два от които се отнасят до най-добрите предавания и журналисти на Българската телевизия за 1987 г. Третият въпрос е кои предавания в най-голяма степен задоволяват информационните потребности на българския зрител. За да могат зрителите точно да преценят кои са тези предавания, третият въпрос съдържа алтернатива: *„Представете си, че възможностите на Българската телевизия са ограничени и трябва да се излъчват само три предавания, посочете без кои от тях не можете?"*. Респондентите показват удивително единство в своите предпочитания – те избират само информационни и публицистични предавания. В късните години на перестройката българският зрител постоянно се нуждае от социални събития и политически новини, без които неговият живот не би имал същото качество.

„Всяка неделя" е посочена като най-добро предаване от **2867 души**, което е много висок относителен дял от **73.2%.** Тя заслужено заема **първото място** в рейтинга. Предаването има национална значимост за българския зрител, то отдавна е „трибуна на инакомислието", зрителят получава шанс чрез неговия екран да общува с личности и културни събития, които сериозно обогатяват духовния му хоризонт. **Две трети от анкетираните** без колебание посочват, че **ВН е най-доброто предаване.** На следващите места се подреждат: „Добро утро" (2567 души, 65.5%), „Актуална антена" (1573 души, 40.1%), „Панорама" (1554 души, 39.7%) и „По света и у нас" (1378 души, 35.2%). Или това са предавания основно за публицистика и новини.

Класацията за „най-добър ТВ журналист“ не поднася особени изненади – **Кеворк Кеворкян** заслужено заема **първото място (1111 души)**, следван от Иван Гарелов (781 души), Иван Константинов (538 души), Бригита Чолакова (458 души) и Петър Кожухаров (348 души). Телевизионните журналисти, които правят публицистични предавания, се оценяват от анкетираните като най-добри. Трябва да се отбележи разстоянието от **330 гласа** между първото и второто място в тази класация, както и между първото и третото място – **573 гласа**, между първото и четвъртото място – **653 гласа,** между първото и петото място – **763 гласа.** Това са много големи разстояния, измерени в гласове, които показват, че Кеворкян е толкова напред в рейтинга, че дори изглежда „извън“ него. Просто зрителската оценка го поставя толкова високо в рейтинга, че буквално обезсмисля всяко сравнение между него и другите телевизионни журналисти. Тази зрителска оценка убедително показва безспорния успех на Кеворкян като телевизионен журналист. Той наистина води в тази класация със смазващо предимство.

Отговорите на третия въпрос са много интересни. Анкетираните класират 5 телевизионни предавания, без които не могат. Първото място заслужено заема **„Всяка неделя“ (1879 анкетирани, 47.2 %),** след нея се подреждат „Добро утро“ (1532 души, 38.5 %); „По света и у нас“ (1056 души, 26.5 %); „Филми и сериали“ (1009 души, 25.3 %); „Панорама“ (697 души, 17.5 %). Най-близко до ВН се подрежда предаването „Добро утро“, което по своя жанр също е телевизионен магазин, който се излъчва в утрото на уикенда. **(43)** Следователно социологическата леща ясно показва съвпадението на *рационалните и емоционалните* оценки на респондентите по отношение на ВН. Те не само я класират като „най-добро предаване“, но и като „предаване, без което не могат“, защото то променя техния начин на живот, внася в него много нови знания, оригинални събеседници, друг културен хоризонт и социален опит, които значително разширяват духовния им хоризонт.

Вот на доверие към предаването „Всяка неделя“, 1990 г.

Той е поискан на 17 декември 1989 г. Окончателните резултати са обявени на 18 март 1990 г. Вот на доверие към предаването „Всяка неделя“ дават **488 945 души** и **118 колектива**, които не са посочили броя на подписите си. Недоверие към „Всяка неделя“ изразяват **5 605 души** (главно заради интервюто на Кеворкян със Симеон Втори). **11 555 души** (и

5 подписки) отхвърлят обвиненията срещу „Всяка неделя“ за разговора със Симеон Втори в Мадрид. Резултатите от допитването са удостоверени пряко в ефир от нотариуса в Софийския нотариат Димитър Танев. **(44)**

Тези данни показват, че около половин милион телевизионни зрители дават вот на доверие на ВН. Дори с днешна дата – това е много висок социологически резултат, който показва истинския мащаб на влиянието на ВН и нейния водещ върху българските зрители, но и голямата смелост на Кеворкян директно да поиска вот доверие от тях. За шест десетилетия история на Българската телевизия това е уникален случай, който никога не е повторен. Той е показателен, че телевизията е много силно медийно „оръжие“, особено ако е в ръцете на талантлив водещ, с чиито идеи и оценки зрителите се идентифицират всяка седмица, че ВН е отличен инструмент за медийно влияние върху българското общество, което свободно и на висок глас изразява своето мнение и оценка за професионалните качества на предаването и неговия водещ. В изминалите 60 години на Българската телевизия няма друго телевизионно предаване у нас, което да е получило толкова висока и напълно заслужена оценка от националната общност.

„Аудиторията на средствата за масова информация“ (национално представително изследване на Център за изследване на демокрацията (ЦИД) и Gallup, февруари 1991 г.)

Изследването регистрира, че във втората година на промяната, радиото и телевизията имат по-малък процент недоверие – 15.4 %. В първите години на промяната започват яростни и страстни дискусии, отнасящи до „посиняването“ на националната телевизия, която чрез предавания като ВН отстоява каузата на Съюза на демократичните сили (СДС) и необходимостта от коренна политическа промяна в обществото. В бурните дни на политическия преход се води много силен публичен дебат за необходимостта от известни гаранции за надпартийността и обективността на Българската телевизия.

Според резултатите от това изследване сред радио-телевизионните предавания предимство има най-вече „Всяка неделя“, която трудно може да обвинена в комунистически пристрастия. Предаването се ползва с доверието на 32.3 % от анкетираните. Второто и третото място остават за „По света и у нас“ с 14.4 % и за „Панорама“ с 12.6 %. Всъщност това са най-силните публицистични и новинарски предавания в този исторически момент, които показват на българския зрител актуалната политическа

ситуация в страната. А времето е ужасно политизирано, в обществото бушуват силни страсти, които са ярко политически оцветени.

В тази сложна обстановка Кеворкян получава **36.0% доверие**, Иван Гарелов – 22.4%, Асен Агов – 8.5%. Дори във времето на полюсни политически страсти и идеи водещият на ВН запазва високото доверие, което българските зрители му дават. Следователно *сините/червените* пристрастия по същество дават преднина на качествената телевизионна журналистика на ВН, която се е доказала през годините. Над една трета от анкетираните вярват на ВН – без значение нейното отношение към една или друга партия. Това изследване донякъде опровергава крайния субективизъм на бушуващите *синьо-червени* страсти и предлага относително обективна оценка на ВН и водещия Кеворкян, което за онова време е удивителен социологически факт.

И още един показателен резултат – процентът недоверие на анкетираните към един или друг телевизионен журналист е приблизително еднакъв (13.5%). Или недоверието към основните персони в телевизионната журналистика е сравнително ниско, анкетираните са твърде раздвоени, 42.1% от тях не могат да преценят на кого всъщност да имат доверие. Времето е ужасно трудно, политическата битка е яростна, партийните страсти са нажежени до бяло, но единственият безспорен резултат са онези **36.0% доверие**, които Кеворкян получава. Дори в сложния и объркан политически преход доверието към него остава много високо, то е *константна величина*. Голямата популярност на Кеворкян в онези дни неизменно е партийно оцветявана. 64.9% от тези, които му имат доверие, ще гласуват за СДС, 14.9% – за БЗНС, и само 4.5% – за БСП. ВН подкрепя каузата на СДС, защото в условията на политическия преход СДС е тази партийна коалиция, която отстоява каузата на демокрацията и правото да всеки да бъде свободен. Кеворкян е първият телевизионен журналист, който прекрачва медийните стандарти и кани директно в студиото на ВН „лицата на протеста“, които всеки ден правят митинги пред сградата на телевизията. В този исторически момент рискованият професионален ход от негова страна е напълно оправдан. **(45)**

~

„40 години Българска национална телевизия“. Анкета на в. „Труд“ (януари 2000 г., 162 публични личности)

Ще представя анкета, която проведох с моя авторска методика по инициатива на в. „Труд“. В нея взеха участие **162 публични личности** с

безспорен обществен авторитет, които принадлежат към различни поколения, политически, научни и културни кръгове.

Целта на тази анкета е да се види каква е публичната оценка на *лидерите на мнение* за работата на БНТ и нейните утвърдени журналисти? Как те оценяват и класират най-добрите предавания на националната телевизия и нейните най-добри водещи? Представям моя авторски коментар на резултатите от тази анкета, публикуван във в. „Труд“ (2000 г.), допълнен от професионална интерпретация с днешна дата.

Какво от славното минало на *Българската национална телевизия* (БНТ) е останало и какво е отдавна похарчено? Коя част от медийната ѝ биография се е запазила в културната памет на нацията? Отношението на публичните личности към БНТ е толерирано, а жанровите им предпочитания са главно *новините, публицистично-коментарните предавания и игралните филми.* В този кръг респонденти националната телевизия се разглежда най-вече като официалното лице на държавата, „високоговорител“ на властта и „проводник“ на нейната официална политика.

Всъщност истинското „лице“ на националната телевизия са нейните предавания и водещи, много популярни и обичани от зрителите.

Кои са трите най-добри тв предавания през годините? Според анкетираните **„Всяка неделя“ е най-доброто предаване** на националната медия, то убедително печели първото място. Второто и третото място остават за „По света и у нас“ и „Панорама“, но с доста голяма разлика.

Публичните личности убедително гласуват за първите 11 години на предаването „Всяка неделя“, когато негов водещ е Кеворк Кеворкян. Те напълно отъждествяват „Всяка неделя“ и Кеворкян. За тях програмата и водещият са едно и също нещо. „Всяка неделя“ е немислима без Кеворк Кеворкян. И обратното. Този много висок резултат на ВН изцяло се дължи на огромните усилия на нейния водещ.

Анкетата регистрира и голямата популярност на „По света и у нас“ в средите на публичните личности и тяхното уважение и респект към „Панорама“ – като централно политическо предаване на седмицата. Но тя показва и нещо друго: в културната памет на духовния елит „По света и у нас“ е предаване, което е основният медиен субект на властта и държавата в Българската телевизия. Конкретните лица на водещите и говорителите, които новините четири десетилетия „изпомпват“ на екрана, са без особено значение. Поради което те остават назад в класацията. Милена Милотинова прави изключение, но тя получава гласове предимно за документалните си филми, което изрично е отбелязано в анкетите.

Общата класация показва, че най-добрите тв предавания се поделят между вчерашния и днешния ден: „Всяка неделя“ и „Панорама“, „Наблю-

дател“ и „По света и у нас“. В изминалите години тези предавания са оказали и най-трайно влияние върху общественото мнение у нас.

Според анкетираните **безспорен лидер по национално влияние е „Всяка неделя“**. Известната програма има много по-голямо влияние от други предавания като „По света и у нас“ и „Панорама“. Вероятно тук си казва думата и разстоянието на времето, което е нужно за изграждането на сравнително обективна оценка. Публичните личности гласуват убедително и за предаването „Атлас“, вероятно заради неговия отворен прозорец към света, който събира страните, континентите, населението, а не ги разделя.

За отбелязване е, че анкетираните не поставят знак на равенство между най-добрите телевизионни предавания – и тези, които имат най-трайно влияние. Единствено на ВН се признава лидерството и в двете класации. Това показва, че едно предаване може да има високи професионални качества, но да няма силно влияние върху зрителя. Силното влияние на телевизионния екран често бива „превземано“ от комерсиалните жанрове (спорт, телевизионни игри, музикални предавания, а днес – и риалити формати). Те постигат висока гледаемост, без да имат нужното високо качество. Единствено на ВН се признава *първото място* и в двете класации. Социологически факт, който се потвърждава и от редица други изследвания, направени през годините от различни социологически агенции. За жалост, в изминалите две десетилетия друго тв предаване и неговият водещ не успяха да постигнат тази висока оценка на зрителите, без значение от мястото им в духовната култура на нацията.

Публичните личности дават своите гласове за около 40 предавания и също толкова телевизионни журналисти. Но това разнообразие е донякъде привидно – само няколко предавания, и още толкова журналисти, действително имат много висок рейтинг. Всъщност БНТ за изминалите 40 г. е създала малко предавания и личности, които трайно са останали в националната памет.

Доколко е актуална или отминава ерата на персонализираната журналистика? Кои са националните телевизионни персони? За добро или зло, те се разполагат във вчерашния, а не в днешния ден. Сборната класация показва, че десетината големи журналисти по телевизионен ранг са: **Кеворк Кеворкян** и **Иван Гарелов**, Бригита Чолакова и Елена Йончева, Тома Томов и Димитри Иванов, Нери Терзиева и Маргарита Михнева, Милена Милотинова и Даниела Кънева. В началото на 21 век само трима от тях са на националния екран, другите са част от едно славно минало. Кеворкян води класацията с убедителна разлика: **неговият рейтинг е няколко**

пъти по-висок. След него се нареждат Иван Гарелов, чийто авторитет е неотделим от „Панорама“. Анкетираните високо оценяват политическите анализи на журналисти като Тома Томов и Димитри Иванов в „Наблюдател“, както и репортерските предизвикателства на Елена Йончева.

Въпросът е защо един журналист като Кеворкян, който е свързан повече с миналото на БНТ, въобще не е забравен? Защо именно неговата телевизионна персона разбива на пух и прах твърденията, че телевизионната слава много бързо отминава, че тя е мимолетна и преходна. Тази мимолетна тв слава не оставя възможност на един журналист, който извън екрана много трудно може да се пребори за интереса и любовта на зрителя. Това правило е валидно за всеки друг, но не и за Кеворкян. Неговата телевизионна слава преодолява времето и забравата, най-вече защото зрителят има медийна и емоционална памет за неговата качествена журналистика във ВН през годините. Тази своеобразна „емоционална памет“ на зрителя се трансформира в голяма благодарност към Кеворкян за срещите и разговорите със световноизвестни личности, за които зрителят дори не си е позволявал да мечтае. Блестящите интервюта на Кеворкян са оставили много ярка следа в паметта на зрителя, която изгражда един, много „жив спомен“ за ВН и Кеворкян като тв водещ.

Кои са телевизионните журналисти с най-трайно влияние върху общественото мнение у нас? **Най-трайно влияние е оказал Кеворк Кеворкян**, след него остава Иван Гарелов, зад тях със значителна разлика се подреждат Тома Томов, Димитри Иванов и др. Единствено при Кеворкян анкетираните събират оценките си за *„най-добър журналист“* и *„най-трайно влияние“*. Което е много показателно: известният водещ от десет години не е на екран, но съвсем не е забравен.

Класацията изглежда необичайна и по отношение на *жените* и *мъжете* в телевизионната журналистика. Известните жени, като правило, не се отъждествяват с предаванията, които те са водили: рейтингът на Бригита Чолакова и Нери Терзиева, Елена Йончева и Маргарита Михнева като журналистки не отговаря на рейтинга на техните предавания. Всяка една от тях функционира в културната памет като отделна телевизионна персона, която е относително независима от предаването, което тя е водила.

Например Бригита е телевизионна епоха, която публичните личности пряко не свързват с нейните предавания „ТВ обектив“ и „ТВ неделник“, а Маргарита Михнева пряко не се отъждествява с предаванията „Актуална антена“ и „Конфликти“.

При *мъжете* телевизионни журналисти нещата изглеждат по-различни: Кеворкян, като телевизионен журналист, се свързва именно с „Всяка

неделя“, предаването има професионална и творческа биография единствено „във и чрез“ неговата медийна персона. Изминатият дълъг път от „Панорама“ в началото на новия век се свързва най-вече с Иван Гарелов, макар че през годините предаването има и други водещи. „Наблюдател“ се отъждествява с Тома Томов и Димитри Иванов, които мнозина анкетирани определят като творчески тандем.

Всъщност действително големите журналисти са малко. Класацията прави избор само между няколко известни имена, повечето от които принадлежат към средното поколение, а някои от тях вече не са на екран. Анкетата улавя поколенческия срив при телевизионната журналистика, липсата на приемственост, бедността откъм телевизионни генерации. Въпреки всичко публичните личности смятат, че БНТ има бъдеще в новия век. В националната медия има още много хляб, но тя не бива да забравя, че скоро няма да е сама на националното медийно игрище. И тогава в условията на силна конкуренция тревожно ще зейнат някои големи празноти откъм предавания и водещи. Крайно време е БНТ, ако иска да има бъдеще, сама да се погрижи за него. **(46)**

В дълга поредица други социологически изследвания на различни агенции през годините ВН и Кеворкян неизменно водят по доверие на зрителите, убедително печелят зрителския вот.

~

„Кого бихте искали да видите като събеседник във „Всяка неделя“?“ (Институт по маркетинг и социални изследвания (МБМД), 2002 г.)

13.9 % от анкетираните искат Симеон Сакскобургготски да е събеседник на Кеворкян. Участниците в анкетата очакват това заради *„златната слава на рубриката „Събеседник по желание“ – там навремето всеки казваше нещо различно, което се знае от всички, но никой не го изрича. Е, точно това изричане очакват да се случи във „Всяка неделя“.*

Анкетата показва, че най-желаният гост на Кеворкян е Бойко Борисов (8.2 %). В онези дни Бойко Борисов създава усещане, че много говори, защото често е цитиран от медиите. Други желани гости са някои политици, които са известни със своето мълчание – Иван Костов (3.6 %), Лидия Шулева (1.8 %), Милен Велчев (1.7 %), Николай Василев (1.5 %). Това са хора от властта, които винаги могат да кажат нови и интересни неща, ако се срещнат в студиото на ВН с Кеворкян. На шеста позиция е самият Кеворкян – да влезе в студиото на ВН и да бъде питан за всичко.

Рубриката на ВН „Събеседник по желание“ е най-силно запомнена от зрителите (40.2 %). След нея се нарежда анимационният филм „Розовата пантера“ (16.0 %). След тях на много голямо разстояние се подреждат рубриките на ВН „Гореща линия“ (2.1 %), „Новините с Димитри Иванов“ (1.4 %), спортната емисия (1.3 %), „От мястото на събитието“ (0.5 %). **Почти всички анкетирани (93.9 %) си спомнят ВН**. Половината от тях и сега биха следили редовно това предаване, а 44.4 % биха го гледали от време на време. Зрителите искат повече политически и икономически анализи на тв екран поради неяснотите в политическия живот. 5.0 % от анкетираните ги очакват точно от ВН.

През 1986 г. **62.0 % от анкетираните следят ВН с голям интерес** – според изследването на **Института по социология** към БАН. 50.3 % от тях гледат новините „По света и у нас“. 13 години по-късно, през 2002 г., **68.4 %** от градското население харесва ВН – преди и сега. Или след 13 години **6.4 %** повече респонденти харесват ВН – предаването нито е забравено, нито е износено. Няма ерозия в зрителските оценки, нито снижаване на интереса към ВН.

Неслучайно 43.0 % от анкетираните смятат, че в днешния ден ВН също ще има успех. Те не виждат сериозна алтернатива сред публицистичните предавания на трите национални тв програми – БНТ, bTV и Нова телевизия. Всеки десети от анкетираните смята, че евентуален съперник на „Всяка неделя“ е „Шоуто на Слави“ и „Наблюдател“ на Тома Томов, но само 1.0 % от анкетираните го смятат за конкурент на Кеворкян.

Данните от тази анкета на МБМД показват, че „Всяка неделя“ и нейният водещ Кеворкян и днес са живи в паметта на българските зрители. Дори след дълго отсъствие от екрана те остават без конкуренция в актуалната телевизионна програма. Което наистина е удивителен случай, който нарушава медийното правило за бързата забрава и износване на телевизионните предавания и водещи, особено ако вече не са на екран, което е валидно за редица други предавания и водещи, но не и за визионерската роля на „Всяка неделя“ и Кеворкян в областта на телевизионната журналистика. **(47)**

~

„Всяка неделя“ привлича 50.0% от зрителите в почивния ден“ (социологическо изследване на агенция „Медия ЛИНКС“, септември 2002 г.)

Данните от изследването на „Медия ЛИНКС“ показват, че в борбата на телевизионните програми за привличане на повече зрители в почив-

ните дни българските медии показват гъвкавост и бърза реакция, поради което в последните месеци големите тв програми правят различни рокади в програмните си схеми.

В национален мащаб „Канал 1“ на БНТ и bTV са основните лидери на телевизионния пазар. „Нова телевизия“ и „Диема+“ увеличават в последните месеци своята аудитория, но те нямат национален обхват на разпространение, което не им позволява да бъдат сериозна конкуренция на БНТ и bTV. През 2002 г. „Нова телевизия“ все още не е получила лицензия за национално разпространение, което обяснява и нейните по-ниски резултати.

В сутрешните часове на неделните дни най-висок рейтинг има първата национална търговска телевизия bTV. Нейните предавания – тв шоу „Сблъсък“ и коментарно-политическото предаване „В десетката“ привличат голяма част от аудиторията. Двете предавания се гледат от над 50.0 % от всички тв зрители в този часови интервал. В ранните обедни и следобедни часове се забелязва спад в рейтинга на bTV и покачване на рейтинга на Канал 1 на БНТ. Часовият период от 12.00 до 16.00 часа е единственият от неделния ден, в който двете медии събират по-нисък от 50.0 % общ дял, тъй като аудиторията се разпределя и в по-малки регионални канали.

Предаването с най-висок среден рейтинг по националната телевизия и през почивните дни са новините „По света и у нас“. Новините по Канал 1 обаче губят част от своята аудитория, за сметка на игралния филм по bTV, който се излъчва по същото време, той който има по-висок среден рейтинг и по-голям дял от тв аудиторията.

В желанието си да привлекат по-голяма част от тв аудиторията, медиите и в бъдеще ще оптимизират програмните си схеми и ще търсят различни пътища към зрителя. За програмата „Канал 1“ на БНТ най-успешното предаване в неделния ден е ВН. Екипът на Кеворк Кеворкян привлича **половината от зрителите в почивния ден,** което е много значим социологически факт. То има по-високи стойности на средния рейтинг от всички други предавания по всички тв канали, излъчвани по същото време, и постига най-голям дял от цялата тв аудитория в момента (около 50.0 %). Този социологически факт едва ли може да бъде повторен – в друга телевизионна програма или предаване. Днес, 20 години по-късно, с изключение на новините, други публицистични тв предавания в различни телевизионни програми нямат никакъв шанс да повторят този изключителен успех. **(48)**

„Предпочитания на телевизионната аудитория в България“ (НЦИОМ, ноември, 2002 г.)

Социологическото изследване представя мненията и оценките на респондентите за обществено-политическите телевизионни предавания. На първите позиции се класират съответно: „Панорама“ (БНТ, 17.5 %); „Всяка неделя“ (БНТ, 17.0 %); „Открито“ (БНТ, 8.4 %) „В десетката“ (bTV, 8.0 %) и „Неудобните“ („Канал 3“, 2.8 %). „Всяка неделя“ получава по-висок дял в групата на по-младите зрители. „Панорама“ и „Всяка неделя“ имат равни дялове по отношение на предлаганите теми, но ВН печели с водещите и гостите. С най-интересни гости са предаванията: **„Всяка неделя“ (БНТ, 16.4 %)**, „Панорама“ (БНТ, 13.5 %), „В десетката“ (bTV, 7.3 %), „Открито“ (БНТ, 4.6 %), „Неудобните“ („Канал 3“, 3.0 %).

Първите пет предавания по зрителски интерес са: **„Всяка неделя“ (БНТ, 16.9 %)**; „Панорама“ (БНТ, 10.5 %); „В десетката“ (bTV, 8.1 %); „Открито“ (БНТ, 7.9 %) и „Неудобните“ („Канал 3“, 4.2 %). Прави впечатление, че три от водещите предавания според оценката на зрителите са продукции на обществената телевизия, а други две са продукции на две търговски телевизии, едната от които е с национален обхват и ефирно разпространение.

Интересни са резултатите кой е най-добрият телевизионен водещ на публицистично предаване у нас? Първите пет журналисти, които респондентите класират, са: **Кеворк Кеворкян** (**1**), Бойко Василев (**2**), Иво Инджев (**3**), Валя Ахчиева (**4**) и Маргарита Михнева (**5**). Отново журналистите на БНТ водят пред тези от търговските телевизионни програми. bTV е най-гледаната тв програма (42.7 %), следвана от БНТ (41.4 %). Което означава, че респондентите гледат повече първата търговска телевизия с национален обхват, но оценяват по-високо предаванията и водещите на обществената БНТ. В челните места на рейтинга неизменно са „Всяка неделя“ и Кеворкян. **(49)**

Представително социологическо изследване на националната аудитория на „Всяка неделя“ по Канал 1 на БНТ (НЦИОМ, 5 – 9 декември 2003 г., 985 интервюта в 125 гнезда, 86 населени места).

На първо място, изследването показва, че най-общите представи на аудиторията на „Всяка неделя“ се определят като твърдо положителни. **90.0 %** от респондентите смятат, че най-силната страна на предаването са **интервютата на Кеворкян** със световноизвестни личности. На второ място, е оценката, че то се прави професионално – 87.0 %. На трето място,

се подрежда актуалността на ВН – 85.0 %. Много висок сред зрителите е медийният престиж на предаването, анкетираните го определят като интересно, полезно и развлекателно.

Данните показват, че високият професионализъм е „визитната картичка" на ВН и тази оценка се споделя във всички обществени групи. Не подлежи на съмнение и актуалността на предаването, неговата тематична обвързаност с топ новините от седмицата, които зрителите посочват. Във ВН много актуални са дискусиите и анализите по особено важни въпроси за националната общност, като обществената патология, социалната защита и др.

„Всяка неделя" е едно от малкото предавания, *„които създават чувството за телевизионно време и за поколенческа памет"*. Младите помнят анимацията, по-възрастните – събеседниците, коментарите и водещите. Единствено „Панорама" се доближава до този медиен образ. За разлика от нея ВН е отгледала и възпитала своята аудитория през годините. *„Тя развива зрителските вкусове и изгражда естетическите оценки"*.

Над половината от днешните зрители на ВН са гледали предаването повече от 10 години. Или ВН трайно присъства в тяхното медийно всекидневие. Едва 3.0 % от респондентите сочат, че не са гледали предаването в някое от предишните му издания. Следователно аудиторията на ВН е специфична, а зрителите се отнасят към нея емоционално и донякъде сантиментално (*„Всяка неделя" като част от моя живот, моята биография"*).

Изследването показва и връзката между честотата на гледане на ВН – и оценките на анкетираните за нея. Над половината от редовно гледащите ВН са на мнение, че днес предаването е по-добро от по-ранните си издания. „Всяка неделя" е предаването с най-много отлични оценки сред съизмеримите като жанр предавания на другите телевизионни програми. **38.0 % от зрителите му дават отлична оценка**, **39.0 %** – много добра. Под 4.0 % са средните оценки. Над три четвърти от зрителите на ВН очевидно са удовлетворени от предаването и го посочват в телевизионните си предпочитания.

Кеворкян и неговата рубрика „Горещият стол" много силно впечатляват аудиторията на ВН. Смяната на имената на някои рубрики често поражда сред респондентите отговори, които могат да се интерпретират в миналото на предаването, но те са знакови и за неговото сегашно. Такъв е случаят с рубриката „Гореща линия", която по-късно се преименува на „Горещият стол". Нейният първообраз е посочван като **рубрика № 1** на ВН от **60.0 %** от зрителите. Следващите рубрики в класацията се намират на много голямо разстояние от най-известната рубрика на ВН. Или във

фокуса на зрителското внимание остават интервютата на Кеворкян с интересни събеседници – наши и чужди.

Хората, които гледат ВН, поставят много високи оценки на водещия и на гостите (като подбор и представяне). Обсъжданите теми и актуалността на тази рубрика са горещо одобрявани от три четвърти от зрителската аудитория на предаването.

Много интересни са отговорите на отворения въпрос: „В каква степен според вас следните твърдения се отнасят до „Всяка неделя"?" Респондентите трябва да дадат повече от един отговор по 9-степенна съдържателна скала: (**1**) интересно е; (**2**) дава полезна за зрителя информация; **(3)** търси сензацията; **(4)** политически независимо е**; (5)** прави се професионално; **(6)** развлекателно е; **(7)** актуално е; **(8)** осигурява контакти със световноизвестни личности; **(9)** защитава широки обществени интереси. Оценката за съдържанието и качеството на ВН не се отклонява от неговия вече изграден професионален авторитет и публичен образ.

Респондентите подреждат на първите пет позиции: (**1**) неговите контакти със световноизвестни личности/интервютата на Кеворкян чрез телемостове с представители на световния научен и художествен елит (**89.7 %**); (**2**) професионалната работа в предаването, която внушава респект и печели уважението на зрителя (86.6 %); (**3**) неговата актуалност (85.1 %); (**4**) предизвиква интереса на зрителя (81.8 %); и (**5**) съдържа полезна информация (79.4 %). Всички други съдържателни твърдения в ценностната скала остават назад в класацията. За отбелязване е, че респондентите не оценяват ВН като развлекателно предаване, което постоянно търси сензацията – тези оценъчни твърдения се подреждат съответно на 5 и 6 позиция.

Данните от това изследване позволяват да се направят няколко важни извода – дългият живот на „Всяка неделя" и прекъсванията ѝ не оказват влияние на оценката на зрителите, тя остава много висока и след периодите, в които не е на екран. Високата оценка съдържа сериозни аргументи, свързани с телемостовете със световноизвестни личности, с професионалната работа на Кеворкян в предаването, с неговата актуалност и злободневност и с полезната информация, която то съдържа. Ето защо нито предаването, нито водещият Кеворкян са забравени от зрителите, те остават много живи в националната памет, което е, по своему, изключително. Най-интересното е, че тази голяма „любов и медийна вярност" на зрителя към ВН и Кеворкян се оказва постоянна социологическа величина. През годините тя безпогрешно се улавя с различни социологически инструменти и от различни агенции. **(50)**

Кеворк Кеворкян с телевизионен приз за цялостен принос (Фондация „Телевизионен свят“, 2003 г., Съюз на българските журналисти, 2018 г.)

Водещият на „Всяка неделя“ Кеворк Кеворкян през 2003 г. е награден за цялостен принос от международния борд на фондация „ТВ свят“. Отличието е обявено в края на церемонията по връчването на *Гран при* на медийния фестивал в курорта „Албена“. Награда за Кеворкян е напълно заслужена, израз на високата оценка на професионалната гилдия, която най-добре познава предаванията и водещите в нашия телевизионен свят. Но тази висока оценка съвсем не е единствена.

Много по-късно, през 2018 г., Съюзът на българските журналисти му присъди голямата награда „Йосиф Хербст“ за цялостен принос в областта на българската журналистика. Една достойна оценка, дадена от професионалната гилдия за високия професионализъм на Кеворк Кеворкян в областта на българската журналистика. Ето и професионалните аргументи на СБЖ: *„Най-голямото отличие, носещо името на Йосиф Хербст, за цялостна дейност и особени заслуги в българската журналистика беше връчено на Кеворк Кеворкян, създател на телевизионната легенда „Всяка неделя“ и „построил“ стотици мостове в онези трудни за журналистиката времена преди промените по целия свят. Срещнал зрителите с големи имена в науката, литературата и изкуството, които тогава трудно можеха да се появят в българските медии“* **(51)**. Напълно заслужена професионална награда, макар и малко закъсняла.

Национално представително социологическо изследване на НЦИОМ на тема: „Медийните предпочитания на българите“ (1000 интервюта в 125 гнезда в 86 населени места в цялата страна, 17 – 22 януари 2004)

Какво е общественото мнение за коментарните обществено-политически предавания по телевизията? **Най-често гледаните коментарни обществено-политически предавания са: „Всяка неделя“ (**Канал 1, БНТ, 27.3 %), „В десетката“ (bTV, 18.3 %), „Панорама“ (Канал 1, БНТ, 15.6 %), „Сеизмограф“ (bTV, 11.3 %), „Блиц“ (bTV, 7.6 %), „Актуално“ (Канал 1, БНТ, 6.5 %). Или общественото мнение посочва, че лидер сред коментарните обществено-политически предавания е „Всяка неделя“. Преда-

ването е посочвано най-често и като предаването с най-добрия водещ, с най-интересните теми и гости. Което показва, че ВН успява да се пребори с вътрешната конкуренция в БНТ в лицето на „Панорама“, която преди година заема челното място в тази класация. Второто място неизменно се държи от предаването „В десетката“ на bTV. То успява не само да затвърди позициите си, но и да разшири своята аудитория. 73.0 % от посочващите, че ВН е предаването с най-интересни теми, са на мнение, че това е и предаването с най-добър водещ. 67.0 % от преценяващите, че „В десетката“ е лидер по интересни теми, смятат, че Иво Инджев е най-добрият водещ на обществено-политическо предаване.

С най-интересни теми сред коментарните обществено-политически предавания са: „Всяка неделя“ (25.4 %); „В десетката“ (12.4 %), „Панорама“ (9.2 %), „Блиц“ (8.9 %) и „Сизмограф“ (3.7 %). Или конкуренцията е предимно между предаванията на Канал 1 на БНТ и bTV.

Първите пет коментарни обществено-политически предавания са: „Всяка неделя“ (26.8 %); „В десетката“ (14.9 %); „Панорама“ (9.9 %); „Блиц“ (9.9 %) и „Сизмограф“ (5.2 %). И по този показател ВН убедително води пред всички останали. Кеворкян е сред малкото водещи, които могат да се похвалят с десетилетна висока популярност след тв аудиторията. Водещият Иво Инджев се нарежда с „В десетката“ на второ място. По индекса „добри водещи“ предаванията „Панорама“ и „Сеизмограф“ са с изравнени позиции.

С най-интересните гости сред коментарните обществено-политически предавания са: „Всяка неделя“ (31.2 %); „В десетката“ (12.3 %); „Панорама“ (10.3 %); „Блиц“ (8.1 %) и „Шоуто на Слави“ (7.9 %). **(52)**

~

„Всяка неделя“ – лидер в уикенда“ (Институт по маркетинг и социални изследвания (МБМД), представително социологическо изследване за пълнолетното население на гр. София и областните градове, 23 и 24 юли 2004 г., 690 респонденти, телефонно интервю, +18)

Изследването е представително за пълнолетното население в столицата и областните градове на страната. Данните показват, че „Всяка неделя“ е предпочитана от 27.5 % от интервюираните. На второ място е „Сблъсък“ с 16.2 %, на трето място – „Чай“ с 6.4 %, а на четвърто – „В десетката“ с 5.5 %. „Всяка неделя“ е лидер и сред коментарно-обзорните предавания, излъчвани през двата почивни дни. 22.7 % от интервюираните заявяват,

че предпочитат „Всяка неделя“. С 16.2 % на второ място се нарежда „В десетката“, следвано от „Сеизмограф“ с 12.1 % и „bTV репортерите“ с 6.0 %.

Резултатите от изследването показват, че ВН събира предпочитанията на хора от всички социално-демографски групи. В разгара на летните отпуски 26.9 % от интервюираните заявяват, че следят предаването всяка или почти всяка неделя. В последните предавания най-силно впечатление на зрителите е направила темата за българските заложници в Ирак. След нея се нареждат темите за сираците и ромите. Високата популярност на ВН се потвърждава и от факта, че на 11 юли неговата аудитория е 45.3 %, а на 18 юли – 40.1 %. Или зрителите са гледали цялото предаване, или част от него. Участието на световноизвестния професор Ноам Чомски в предаването одобряват 64.1 % от интервюираните. Срещу него се обявяват едва 6.1 %. Умелият подбор на теми и сюжети, качествените новини, любовта и грижата за България и нейните граждани при ВН действително са без конкуренция. **(53)**

Национално представително социологическо изследване на НЦИОМ (45 години БНТ, 1500 интервюта, 108 населени места, 22 – 26 септември 2004 г.)

Най-предпочитаното предаване на БНТ според зрителите е „Всяка неделя“. Това твърдят 49.7 % от българите, анкетирани в национално представително изследване на НЦИОМ. **Кеворкян е най-запомнящият се тв водещ** според 41.2 % от респондентите. В класацията на предаванията, след „Всяка неделя“, следват „Панорама“ с 26.0 % и „Минута е много“ с 20.4 %. Веднага след тях се подреждат „Открито“ и „Клуб НЛО“. В класацията на тв журналисти Кеворкян заема първото място (**41.2 %**), следван от Валя Ахчиева, за която гласуват 32.0 % от анкетираните. Веднага след тях е Иван Гарелов с 19.6 %. В средата попадат имената на известните журналисти Бригита Чолакова и Димитри Иванов, както и някои сравнително нови имена като Мартин Карбовски и Део. **(54)**

Данните от това изследване показват, че две телевизионни програми с национален обхват (БНТ и bTV) си поделят зрителския интерес към коментарните публицистични предавания. Битката между тях за любовта и интереса на зрителите се усложнява след старта през 2003 г. на третата тв програма с национален обхват – „Нова телевизия“. В програмите и на трите национални тв програми зрителите търсят най-добрите и интересни публицистични предавания. Те оценяват тези от тях, които представят

отлична телевизионна журналистика с добавена стойност. А ВН е образец именно на такава качествена журналистика.

~

Национално представително изследване на телевизионната аудитория (НЦИОМ, 10 – 12 януари 2005 г., 840 души)

Резултатите от проведеното изследване показват, че зрителите харесват най-много водещите Кеворкян и Слави Трифонов, защото „те са хората, които ни информират, забавляват и провокират. Тв лицата, на които имаме най-голямо доверие, които харесваме и на които вярваме и разчитаме. Те са постоянно присъствие в нашите домове, част от ежедневието ни, почти членове на семействата ни“. Кои са тези всенародни любимци, които отдавна са се превърнали в блюстители на вкуса на огромната зрителска аудитория?

Кеворк Кеворкян и Слави Трифонов водят в класациите за най-харесван водещ на предаване и за най-добър шоумен. Звездите на БНТ и bTV са любимци на всеки втори българин – резултат, който може да предизвика завист сред голяма част от политическия елит.

Зрителите високо оценяват провокативността и интелигентността на водещия Кеворк Кеворкян, както и необичайните гледни точки към обществения живот, които ВН представя. Българските зрители искат да бъдат забавлявани, разсмивани, а понякога – и поучавани, от шоумен № 1 Слави Трифонов.

Всъщност това са две отделни класации, в които и Кеворк Кеворкян, и Слави Трифонов заслужено заемат първото място. Но като телевизионни водещи те не могат пряко да се сравняват, защото работят в различни по жанр тв предавания, които имат специфично съдържание и драматургия и се адресират към зрители с различни вкусове.

„Всяка неделя“ е сериозно публицистично предаване в жанра „ТВ магазин“, което предлага богата и разнообразна информация на зрителите (интервюта, новини, театрален и филмов преглед, преглед на изложби, срещи и интервюта с наши и чужди публични личности, детска анимация, многобройни национални инициативи и др.). Водещият Кеворкян е много желан и обичан от зрителите, той им дава привилегията за срещи и разговори с представители на националния и световния елит, които превръщат ВН в своеобразна „културна лаборатория“ за множество идеи, визии и социални практики, които (рано или късно) променят света. Кеворкян е отличен телевизионен журналист, неговите интервюта са много

стойностни, а понякога – и твърде предизвикателни. В тях демонстрира огромни познания, той е цялостно изграден интелектуалец, което неизбежно проличава в стотиците интервюта, които показват величието на неговите въпроси. В края на петата „Всяка неделя“ (2014 г.) въпросите, които е задал на своите събеседници, са над 70 000. Респектиращо число, което не се нуждае от специален коментар.

За разлика от „Всяка неделя“ „Шоуто на Слави“ е изцяло развлекателно предаване, което е издържано в жанра на т. нар. „политическо кабаре“. В него има много музика, песни, разнообразни скечове, стендъп комедия и др. Водещият Слави Трифонов работи по предварителен сценарий, подготвен от сценариен екип, който изгражда драматургията на „Шоуто“, в което има от всичко по малко – възрожденски песни, поп, рок и чалга музикални изпълнения, политически скечове, специални рубрики и др.

На практика Слави Трифонов е всичко, което Кеворкян не е и не може да бъде. Ако Слави Трифонов е най-добрият телевизионен шоумен в страната, то Кеворкян несъмнено е най-добрият телевизионен журналист. Техните медийни персони са две далечни „телевизионни планети“, които могат да се сравняват единствено по много силната харизма, която и двамата, като тв водещи, притежават. Това е онзи магнетизъм на телевизионното присъствие, който превръща водещия в специално „медийно божество“, което зрителите обожават и постоянно следват. Погрешно е, като тв водещи, да се съпоставят и сравняват – това са две напълно различни „телевизионни персони“, които имат съвсем различни зрители и задоволяват напълно различни медийни вкусове.

Социологическите данни неизменно показват, че зрителският вкус е много разнообразен. Интересна е класацията **ТОП 5 „Най-добри водещи на телевизионни журналистически предавания“ за 2004 г.** Тук се подреждат: **Кеворк Кеворкян (44.7 %)**; Слави Трифонов (43.9 %); Гена Трайкова (26.3 %); Валя Ахчиева (26.2 %) и Ники Кънчев (19.8 %).

В **ТОП 5 „Предаване, на което зрителите имат най-голямо доверие“ за 2004 г.**, зрителите посочват: **„Всяка неделя“ (15.6 %)**; „bTV репортерите“ (15.1 %); „Открито“ (10.7 %); „В десетката“ (6.0 %) и „Искрено и лично“ (5.2 %)**. (55)**

Следователно телевизионните зрители не правят разлика между „телевизионно журналистическо предаване“ като „Всяка неделя“, новини, разследваща журналистика и др. Поради което те класират Слави Трифонов на второ място като „най-добър водещ на журналистическо предаване“, а всъщност „Шоуто на Слави“ е музикално-развлекателно предаване, а не журналистическо. Но зрителите очевидно правят тази класация

предимно по степен на медийна популярност. Кеворкян печели дори в тази класация, в която зрителите сравняват неговата популярност с тази на Слави Трифонов. Оказва се, че Кеворкян, който прави много сериозна телевизионна журналистика, е с около 1,0 % по-популярен от Слави Трифонов, който прави музикално-развлекателно телевизионно Шоу.

Логично „Всяка неделя" е лидер по телевизионно доверие. Но зрителите гласуват телевизионно доверие именно на водещия Кеворкян. Защото ВН нито е възможна, нито е мислима без него.

~

Национално представително изследване на телевизионната аудитория (НЦИОМ, 16 – 21 март 2005 г., 1000 души, 86 населени места)

Данните показват, че Кеворк Кеворкян като водещ на „Всяка неделя" събира най-голямо зрителско одобрение. 27.0 % от респондентите смятат, че в негово лице ВН има най-добрия водещ. С много по-слаби и изравнени резултати (7.5 %) са Миглена Ангелова от „Искрено и лично", Николай Бареков и Мариана Векилска от сутрешния блок „Тази сутрин" на bTV.

В челната петица на най-харесваните тв водещи са още Валя Ахчиева („Открито", Канал 1 на БНТ) и Иво Инджев („В десетката", bTV). **„Всяка неделя" е безспорен победител по зрителски интерес.** То е предаването, което според 18.2 % от анкетираните представя най-добре истинския живот. В тази класация в първите три места се нареждат още „bTV репортерите" (16.4 %) и „Искрено и лично" (8.3 %). Предаването на Кеворкян е с най-силни позиции сред аудиторията между 35 и 55 години във всички градове на страната. Разследващото предаване „BTV репортерите" е харесвано най-вече от софиянци и от хората до 30 години. Затрогващите истории на Миглена Ангелова се радват на най-много почитатели сред жителите на малките населени места, възрастните и жените.

Зрителите търсят и предаванията, в които има интересни гости. И по този критерий най-високата оценка получава „Всяка неделя". За всеки трети българин голямото достойнство на предаването е, че в него участват любопитни личности. Една от най-силните му страни е, че държи обратната връзка със зрителите. Добре приемани от анкетираните са още „Искрено и лично" (bTV, 7.6 %) и „На кафе" („Нова телевизия", 7.3 %). Тези резултати показват водещата роля на БНТ и bTV в предпочитанията на българския зрител. Това се отнася както за предаванията, така и за известните журналисти, които са техни водещи. ВН държи първото място

по доверие на зрителите към предаването и по тяхната оценка за Кеворкян като най-добър тв водещ. **(56)**

Национално представително социологическо изследване, проведено по случай 50 години БНТ (МБМД Консултинг, 30 октомври – 2 ноември 2009 г.; 1176 пълнолетни граждани от страната, двустепенна случайна квотна извадка, пряко стандартизирано интервю по домовете на респондентите, 1176 пълнолетни граждани от цялата страна. Стандартна стохастична грешка +/– 2.8%)

На въпроса, зададен в свободна форма: **„Според Вас кое е най-доброто предаване на БНТ за последните 50 години, откакто тя е създадена?“**, респондентите в двете групи (всички и 18 – 29 г.) категорично посочват, че това е **„Всяка неделя“ (17.8%** и 19.3%). За тях безспорно това е най-доброто предаване на БНТ за нейната 50-годишна история, което превръща Кеворкян и „Всяка неделя“ във визитна картичка на националната телевизия в България. ВН е следвана от „Панорама“ (БНТ, **15.9%** и 18.7%), „Минута е много“ (БНТ, **6.3%** и 9.5%), „По света и у нас“ и „Открито“ заемат четвъртото място (БНТ, ПСН **4.3%** и 1.8%, „Открито“ **4.3%** и 4.0%). „Частен случай“ е на пето място (**4.0%** и 1. 0%). Много висок е относителният дял на респодентите, които не са дали отговор (**35.0%** и 20.3%).

Интерес представляват данните в групата на младите зрители (18 – 29 г.). Дори в групата на младите зрители „Всяка неделя“ е безспорен победител, а това съвсем не е лесно.

В класацията за „най-добро телевизионно предаване“ прави впечатление, че по-висок резултат тук имат главно публицистичните предавания (БНТ, „Всяка неделя“ и „Панорама“). „Всяка неделя“ е на **3.4% разстояние** от „Панорама“, на **9.8% –** от „Минута е много“ и на **7.5% и 15.3%** – от новините „По света и у нас“ и „Открито“.

На въпроса в свободна форма: **„Кой е най-добрият журналист на БНТ за последните 50 години, откакто е създадена?“**, двете групи респонденти (всички и 18 – 29 г.) правят следната класация. **Кеворк Кеворкян** убедително заема първото място (**16.4%** и 18.8%), следван от **Иван Гарелов** (**12.4%** и 10.6%), **Маргарита Михнева** (**6.7%** и 7.5%), Валя Ахчиева (**6.2%** и 7.7%), Елена Йончева (**5.2%** и 8.5%), Тома Томов (**2.3%** и 1.5%). Данните от това изследване показват още, че **24.9%** от респондентите дават отлична оценка на Кеворкян като водещ на ВН, **31.2%** от

тях категорично пак биха гледали ВН, ако тя се върне на екран. А **32.9%** от всички респонденти по-скоро биха го гледали отново. Което означава, че **64.1%** от респондентите с голямо желание отново биха гледали ВН. Според резултатите в младежката група 18 – 29 г. младите зрители запазват същата поредност в класацията, а Кеворкян отново заема лидерска позиция на разстояние **8.7%** от Иван Гарелов, на **11.3%** – от Маргарита Михнева, на **11.1%** и **10.3%** – от Валя Ахчиева и Елена Йончева. Това са големи социологически разлики, които показват, че лидерската позиция на Кеворкян е безспорна.

На въпроса в свободна форма: **„А за кои други предавания се сещате?“**, двете групи респонденти (всички и 18 – 29 г.) правят следната класация. **„Панорама“** е на първо място (**17.1%** и 15.7%), плътно следвана от **„Всяка неделя“** (**14.8%** и 17.5%). **Третото** място остава за „Минута е много“ (**7.8%** и 11.9%), на четвърто място е „Открито“ (**4.4%** и 8.3%), на пето и шесто място са „Чай“ (**5.4%** и 6.2%) и „Частен случай“ (**5.9%** и 4.4%). В групата 18 – 29 г. „Всяка неделя“ категорично заема първото място, което показва нейната модерна формула, която е запомнена от младите респонденти от детската им възраст, и „Розовата пантера“, която се излъчва именно във ВН.

На въпроса: **„А сега ще ви покажа 19-те най-добри журналисти, номинирани от общественото мнение на 45-годишнината на БНТ. Като имате предвид тази класация, сега кого бихте посочили като най-добър журналист?“**, **Кеворк Кеворкян убедително заема първото място (21.6%),** следван от Маргарита Михнева (14.2%), Иван Гарелов (13.1%), Елена Йончева (11.9%). По-назад в скалата остават Валя Ахчиева (11.6%), Бригита Чолакова (4.6%), Нери Терзиева (2.9%) и Тома Томов (2.5%). 11.3% от респондентите не дават отговор.

На въпроса**: „А каква оценка бихте дали на водещия на „Всяка неделя“ Кеворк Кеворкян?“**, **24.9%** от респондентите му дават отлична оценка, 29.0% – много добра, 23.6% – добра, 7.8% – задоволителна, и 5.2% – слаба, 9.5% нямат отговор. Или повече от половината респонденти (**53.9%)** му дават отлична и много добра оценка.

На въпроса: **„Спомняте ли си предаването „Всяка неделя“ на Българската национална телевизия с водещ Кеворк Кеворкян?“,** отговорите на анкетираните са повече от категорични – **86.2%** си спомнят за него**,** а само 13.8% – не си спомнят. Което показва, че ВН е много жива в медийната памет на преобладаващата част български зрители. А известно е – зрителите помнят ярки, качествени предавания, които са гледали с интерес, научили са много нови неща, имали са срещи с незабравими събеседници.

На въпроса: **„Като използвате скала от 2 до 6, където 2 е слаба, 3 е задоволителна, 4 е добра, 5 е много добра, а 6 е отлична оценка, каква оценка бихте дали на предаването „Всяка неделя“ като цяло?, 22.4 %** от тях дават отлична оценка за ВН като цяло, 32.4 % – много добра, 24.6 % – добра, 8.3 % – задоволителна, и само 3.0 % – слаба оценка. 9.2 % остават без отговор. Следователно ВН и Кеворкян получават **отлична и много добра оценка от 55.0 %** от респондентите.

На въпроса: **„А сега ще ви покажа 10-те най-добри предавания, номинирани от общественото мнение за 45-годишнината на БНТ. Като имате предвид тази класация, сега кое предаване бихте посочили за най-добро?“, „Всяка неделя“** убедително води тази класация (**23.2 %),** следвана „Панорама“ (18.2 %), „Минута е много“ (13.4 %), „Открито“ (8.7 %), „Частен случай“ (6.6 %) и „Клуб НЛО“ (6.0 %). 10.6 % от респондентите не дават отговор.

На въпроса: **„Да предположим, че предаването започне отново да се излъчва в същия формат, по същото време и отново го води Кеворк Кеворкян, бихте ли го гледали?“**, **31.2 %** отговарят „да, със сигурност“**, 32.9 % –** „по-скоро да“, 11.9 % – „по-скоро не“, 8.8 % – „не“, 15.2 % – „не знаят“**. (57)** Или **64.1 %** дават положителен отговор в полза на водещия Кеворкян.

В редица социологически изследвания ВН неизменно заема първото място в рейтинга на предаванията, които българският зрител предпочита. Този факт се потвърждава и от специално проведените две социологически изследвания през 2013 г. за целите на научноизследователския проект на тема: „Телевизията в България: 1954 – 2014. Програми, журналистика, регулация, нови медии“.

Национално представително изследване на агенция „Сова Харис“ на тема: „Телевизията в България – вчера и днес. Медийно поведение и жанрови предпочитания на националната аудитория“ (октомври 2013 г., двустепенна гнездова извадка, обем на извадката над 1000 души +18, стандартизирано face to face интервю, проведено в дома на респондента)

Представеният фрагмент от доклада на социолога Васил Тончев обхваща следните раздели: нагласи относно предаванията на Българската телевизия по време на тоталитарния режим и по време на политическия преход от тоталитаризъм към демокрация; най-добрите тв предавания и

публицистични предавания в цялата история на Българската телевизия; най-добрите тв водещи и водещи на публицистични предавания от цялата история на Българската телевизия.

„Нагласи относно предаванията на българската телевизия по време на тоталитарния режим

Мненията на пълнолетното население на страната не са еднозначни относно оценката на Българската телевизия преди 1989 г. Открояващите се настроения се определят от:

– **Носталгия по стария формат на тв програма** на Българската национална телевизия от времето на социализма;

– **Критично отношение към концепцията на тв програма** на Българската национална телевизия, подчинена на партийната идеология.

Отчита се, че преди падането на Желязната завеса Българската телевизия е разполагала с качествена журналистика и отлични тв водещи, тя е предлагала на своята аудитория интересни предавания и хубави филми, но в същото време се подчертава, че тези предавания изцяло са били подчинени на комунистическата идеология. В хода на изследването се наблюдават следните нагласи:

– Българската телевизия преди 1989 г. имаше качествена журналистика и отлични водещи като: **Кеворк Кеворкян, Бригита Чолакова, Тома Томов, Димитри Иванов и други** (35.0 %);

– Българската телевизия беше изцяло подчинена на комунистическата идеология (35.0 %);

– Някои предавания на Българската телевизия се придържаха към официалната идеологическа линия на БКП (31.0 %);

– Българската телевизия преди 1989 г. показваше хубави филми (25.0 %);

– Българската телевизия преди 1989 г. имаше много хубави и интересни предавания (24.0 %);

– Българската телевизия пряко обслужваше комунистическата върхушка и лично др. Тодор Живков (23.0 %);

– Българската телевизия показваше хубави песенни конкурси и фестивали (17.0 %).

Нагласи относно предаванията на българската телевизия в годините на политическия преход (след 1989 г.) от социализъм към демокрация

Отново отчитаме поляризация и липса на еднозначност сред споделените възгледи относно предаванията на българската телевизия в годините

на прехода след 1989 г. Резултатите от изследването рамкират възгледите на тв аудиторията по този въпрос със следните щрихи:

– Преобладаващо е становището, че **след 1989 г. българската телевизия се опитва да бъде обективна, но често не успява.** Това мнение се споделя от близо 31.0 % от пълнолетните жители на страната.

– Приблизително 28.0 % от хората считат, че **през второто десетилетие на прехода българската телевизия е станала по-обективна**, появиха се нови търговски тв програми, които предлагат на зрителя различни гледни точки към събитията у нас и по света.

– Около 26.0 % смятат, че **през второто десетилетие на прехода българската телевизия е станала по-интересна** благодарение на новите формати – забавните програми и риалити предавания. – Около 24.0 % от тв зрителите оценяват негативно българската телевизия в периода след 1989 г. и смятат, че тя е допуснала редица политически грешки и се е превърнала в **инструмент за политически манипулации.**

– Около 23.0 % от респондентите се обединяват около твърдението, че **в началото на прехода българската телевизия се е превърнала в трибуна на гражданските движения** и е отразила провеждането на Кръглата маса, която демократизира българското общество.

– Близо 20.0 % са пълнолетните зрители, които оценяват българската телевизия положително заради излъчването на **българските филми и сериали, харесвани от тв аудиторията.** 19.0 % споделят мнението, че **българската телевизия в началото на прехода е била твърде пристрастна.** Българската телевизия често се оприличава на *стенвестник за обяви и съобщения* на многобройните партии.

– Най-нисък е делът на хората (около 11.0 %), които смятат, че по време на второто десетилетие на прехода българската телевизия е станала твърде пристрастна и **открито обслужва интересите на своите собственици.**

ТЕЛЕВИЗИОННИ ПРЕДАВАНИЯ

Най-добрите тв предавания от цялата история на българската телевизия

„Всяка неделя“ и „Панорама“ са най-ярко открояващите се предавания в историята на българската телевизия.

Предаването **„Всяка неделя“**, което съществува от 7 януари 1979 г., в продължение на десетилетие е било излъчвано по Първа програма на БНТ. Съществуването на „Всяка неделя“ продължава и след 1989 г.: между

1993 – 1999 като копродукция, а през 2002 – 2005 г. – като външна продукция. От 2012 г. предаването е възродено в телевизионния ефир на „Нова телевизия“. **Близо 30.0 % от пълнолетните жители на страната посочват „Всяка неделя“ сред петте предавания от цялата история на българската телевизия, които са запомнени като най-добри.**

Политическо-информационното предаване **„Панорама“** се нарежда на второ място сред най-добрите предавания в историята на българската телевизия. То е посочено от близо 26.0 % от пълнолетните жители на страната. Предаването съществува от 70-те години на миналия век, а негов емблематичен водещ е Иван Гарелов. Бойко Василев е водещ на „Панорама“ от 2000 г.

Третото предаване, избрано от пълнолетната тв аудитория, е емисията **„По света и у нас“** (БНТ 1). Първото излъчване на „По света и у нас“ датира от 1960 г. По това време телевизорите в България са около 10 000. Информационната емисия „По света и у нас“ е посочена от 15.0 % от хората сред петте най-добри предавания в историята на българската телевизия.

Най-популярното предаване на bTV **„Шоуто на Слави“**, излъчвано в тв ефира от 27 ноември 2000 г., е посочено сред петте най-добри предавания в историята на българската телевизия от близо 11.0 % от пълнолетното население на страната.

В класацията попада и токшоуто на bTV **„Нека говорят... с Росен Петров“,** посочено от около 6.0 % от тв зрителите. Предаването е създадено по идея на руското токшоу „Пусть говорят“.

Най-добрите публицистични тв предавания от цялата история на българската телевизия

Според пълнолетните жители на страната най-добрите публицистични предавания в историята на българската телевизия са следните: **„Всяка неделя“ (47.0 %)**; bTV новините (37.0 %); „Панорама“ (35.0 %); „По света и у нас“ (32.0 %); „Нека говорят... с Росен Петров“ (27.0 %); „Лице в лице“ (22.0 %); „bTV репортерите“ (18.0 %); предаванията на Мартин Карбовски по ТВ 7 (1.0 %) „Тази сутрин“ (17.0 %); „Часът на Милен Цветков“ (16.0 %).

Най-добрите тв водещи от цялата история на българската телевизия

Отговорите на въпроса: „*Кои пет телевизионни водещи от цялата история на българската телевизия сте запомнили през годините като най-добри? Можете ли да ги изброите?*“**,** показват следната картина:

– Първа позиция за Кеворк Кеворкян (27.0%) – водещ на „Всяка неделя“ (БНТ, „Нова телевизия“);

– Иван Гарелов (20.0%) – водещ на „Панорама“ (БНТ); „Екип 4“ (БНТ); „Вот на доверие“ (bTV); „Оригиналът“ (ТВ 7);

– Слави Трифонов (9.0%) – „Ку-Ку“ (БНТ); „Каналето“ (БНТ); „Хъшове“ (БНТ; Телевизия „7 дни“); „Шоуто на Слави“ (bTV);

– Ани Салич (9.0%) – „В сърцето на София“ („Нова телевизия“); водещ на новините по „Канал 3“; „Да разпръснем мъглата“ („Канал 3“); „bTV новините“ (bTV);

– Анна Цолова (9.0%) – водещ на сутрешния блок на bTV в продължение на 13 години. Водещ и на сутрешния блок на „Нова телевизия“ („Здравей, България“).

Най-добрите тв водещи на публицистични предавания от цялата история на българската телевизия

Това представително изследване поставя следните акценти относно „Всяка неделя“ и нейния водещ Кеворкян:

– „Всяка неделя“ и „Панорама“ са най-ярко открояващите се предавания в историята на българската телевизия. Близо 30.0% от пълнолетните жители на страната посочват „Всяка неделя“ сред петте предавания от цялата история на българската телевизия, които са запомнени като най-добри.

– „Всяка неделя“ заема първото място с 47.0% сред най-добрите публицистични предавания в историята на българската телевизия. След нея се подреждат новините на bTV и „Панорама“ на БНТ.

– Кеворк Кеворкян заема първото място сред най-добрите водещи на публицистични предавания в цялата история на българската телевизия. Той получава одобрение от **27.0%** от всички отговорили на въпроса кои са петте най-добри тв водещи в историята на българската телевизия, следван от Иван Гарелов (20.0%) и Слави Трифонов (9.0%).

– Кеворк Кеворкян отново е посочен като най-добрия водещ на публицистични предавания с 46.0%. След него се подреждат Иван Гарелов и Анна Цолова, съответно с 38.0% и 36.0%. Тези данни почти изцяло съвпадат с данните от поредица други изследвания, които вече бяха представени. Те са твърде красноречиви и не се нуждаят от специален коментар. **(58)**

Качествено социологическо изследване на тема: „История на телевизията в България в културната памет на съвременния българин“, проведено от агенция G Consulting (юли – септември 2013 г.)

Изследването е реализирано чрез използване на два качествени социологически метода: **групова дискусия и дълбочинно интервю**. Те са релевантни за особената изследователска задача – да се погледне към историята на телевизията в България през погледа на хората – представители на различни поколения, социални категории, културни и субкултурни групи. Естествено, тази специфична гледна точка няма претенции за изчерпателност и обективност, но безспорно обобщава следите, които телевизията е оставила в индивидуалната и културната памет на онези, заради които съществува. Една обективна национална история може да използва тази гледна точка като коректив към своите хипотези и изводи.

5-те фокус групи са проведени в няколко града на България: София – 2 фокус групи, Варна – 1, Пловдив – 1, Благоевград – 1.

20-те дълбочинни интервюта са разпределени основно в София и някои по-малки градове като Созопол и Пещера.

Обхванатите респонденти са в широк възрастов диапазон – между 20 и 80 г., за да се открои поколенческата диференциация не само по опит с телевизията, но и по нагласи и очаквания към тази медия. Ето един фрагмент от доклада на социолога Живко Георгиев:

„В началото на епохата на Иван Славков Българската телевизия става все по-амбициозна и широкоформатна медия, която предлага всичко за всички. **Значимите иновации, запомнени от респондентите, са няколко.**

– Светът навлиза в новините

„*През годините новините все повече ставаха „По света и у нас“.* В тях все по-значим дял имат материали от видеообмена, чуждестранни кореспонденти на БНТ, репортажи от мястото на събитието.

– Появяват се обзорни предавания, нов тип лица – анализатори, коментатори. Откроващо се сред тях е „Панорама“ с Иван Гарелов.

Във втората половина на периода (80-те г.) **събитие е появата на магазинното предаване „Всяка неделя“ с Кеворк Кеворкян – едно наистина авторско предаване.** Спомен за него имат всички, които са били на + 4 г. тогава. По-възрастните са спечелени от оригиналния начин на водене (т. нар. кеворкиране). Други – заради интересните гости (силно присъствие на интелектуалци).

„Събеседник по желание“ бе рубриката, която не пропусках“

С тази епоха се свързва и появата на първите български телевизионни сериали. *„Те бяха събитие. Когато даваха „На всеки километър“, улиците опустяваха.“*

Събитие, оставило следи в съзнанието на всички, са и

Новогодишните програми на Хачо Бояджиев

„Страхотни бяха. Наистина най-кадърните артисти, певци. Имаше всичко. С размах. Умееше да създаде празнична атмосфера. Сега никой не може да го стигне.“

„Чудесни бяха. Дори новогодишното слово на Тодор Живков се вписваше идеално в него.“ Мнозина си спомнят с носталгия прекрасните детски предавания от всякакъв жанр.

„Имаше чудесни филми („Войната на таралежите“, „Изпити по никое време“ и т. н.), сериали, състезания, образователни предавания. Децата бяха основна аудитория. Сега големите телевизии не се интересуват от тях. Те не правят рейтинг.“

– Много позитивни отзиви събират и предавания с познавателна стойност като „Атлас“ и водещите проф. **Тянко Йорданов и Димитър Езекиев.**

„Те бяха прозорец към света. Не съм ги пропускал.“

– С добро са запомнени и предтечите на т. нар. *женски предавания*, водени от журналистката **Бригита Чолакова**.

„Голяма класа беше. Пред нея водещите на такива предавания са лигави момиченца.“

– Своеобразни брандове за времето си са и предаванията „Телевизионен театър“.

– „Частен случай“ с **Владо Береану** – опит за съчетание на човешки истории, разследваща журналистика, социална ангажираност, непознати за нашата телевизия до този момент.

– „Добро утро“ на **Александър Авджиев** – калейдоскопично магазинно предаване за събота сутрин; със стил, направил го любимо на цялото семейство, оказало се способно да надживее времето си и да се превърне в стандарт за подобни предавания.

В представите и спомените на респондентите периодът след 70-те години е период и на известно отваряне към света.

– *„Появиха се стойностни чужди сериали. Като се започне със западните „Сага за Форсайтови“, „Богат, беден“, „Шатовалон“, „Октопод“ и нелоши от соцлагера – „17 мига от пролетта“, „Жената зад щанда“, „Болница на края на града“. Не си ги спомням всички, но бяха много“.*

– *„Не беше лоша и филмовата подборка. Естествено, за времето си преобладаваха руски филми, но имаше и много европейски. При това качествени“.*

Помнят се и развлекателни предавания като:

– фестивалите „Златният Орфей“, но и „Сан Ремо“, и създаденото в ГДР „Шарено котле“.

– солидното представяне на големи спортни състезания (около които израснаха спортни журналисти като Мичмана, Вера Маринова и др.).

От водещите, лицата на телевизията в периода, **звездите са Кеворк Кеворкян, Иван Гарелов, Димитри Иванов, Тома Томов, Бригита Чолакова**, **Александър Авджиев, Димитър Езекиев, Мичмана** и много други по-млади, чийто апогей е в следващия период.

Респондентите, все едно дали са били още деца, или вече в младежка или зряла възраст, открояват като особено ярко, оригинално, „някак не от нашия свят“ авторското предаване на Климент Денчев.

„Страшно артистично, непосредствено, модерно, изпреварило времето си. Може би най-цветното петно върху телевизионния екран“.

Всички респонденти си дават сметка, че през целия период до 1989 г. **БНТ** е:

– идеологическа институция, инструмент в политиката на БКП;

– работата ѝ се контролира и цензурира;

– развива се в неконкурентна среда.

Идеологическият контрол върху телевизията през този период за респондентите е видим в такива нейни особености като следните:

„В новините преобладаваше акцентът върху събития от СССР и соцлагера. Западът бе показван тенденциозно като поле на несправедливост, класови сблъсъци, враждебност. Там нищо добро не се случваше.“

„Във вътрешните новини се криеха проблемите, престъпността, дори бедствията. Имаше само постижения, прогрес, ударници на труда.“

„Гостите в студиото, ако имаше такива, бяха само правилни хора... Телевизията бе монологична.“

„Беше рядкост да покажат рок концерт, нашумели филми, показващ и в добра светлина западния стил на живот... Имаше нетолерантност към това, което идеологията наричаше западна масова култура.“

Всички са запомнили и хитрости от рода:

„Най-интересна селекция от предавания имаше в навечерието на Великден... Замисълът бе хората да си останат вкъщи, край телевизора, за да не ходят на църква.“

„Постоянен обект на осмиване и бичуване беше еснафското, потребителството, което бе проблем за една икономика на дефицита."

„Телевизията моделираше положителните герои на епохата... Скромен, трудолюбив, вярващ в идеалите на комунизма. И това го правеше от детските предавания, през филмите и сериалите, дори през по-леките развлекателни жанрове."

Въпреки всичко цензурата не се е усещала поради липса на конкуренция между няколко телевизии. Тя започва да става видима в края на 80-те години, след като се появява дисидентското движение, ролята на радиостанциите „Свободна Европа", ВВС, „Дойче Веле" и руската телевизия в епохата на Перестройката.

Част от по-възрастната публика намира за много съществен факт в историята на телевизията новия разкрепостен стил на публицистичните и дискусионните предавания, привнесени у нас чрез достъпната в края на 80-те години руска телевизия.

„Перестройката с повика за публичност и гласност породи съвсем нов стил телевизия. Появиха се предавания като „Взгляд", различни варианти на дискусионни студиа, вълна от документални филми с нов поглед към историята, остра публицистика. Поне за интелигенцията у нас това бе откритие. Всички гледаха руската телевизия, четяха руски вестници и списания. Изведнъж нашата телевизия си намери неочакван конкурент и започнахме да осъзнаваме нейната ограниченост, несвобода."

Най-големите провали на **БНТ** от този период са:

– информационното затъмнение на случая в Чернобил;

– циничните репортажи с участието на видни телевизионни журналисти (Иван Гарелов, Асен Агов, Маргарита Михнева) от българо-турската граница при „Голямата екскурзия".

Краят на този период пак е свързан с телевизията:

„Тя може би ни остави най-ярките документи за края на една епоха. За мен това са репортажите на Владо Береану от събитията в Румъния (свалянето на Чаушеску) и кадрите от прословутия Пленум на ЦК на БКП, показващи един нов Тодор Живков – човека; изненадан, безпомощен, може би поуплашен."

Всички тези следи от ранната история на телевизията реконструираме най-вече по спомените на участниците, които към момента са на възраст поне 35 г.

По-младите знаят малко или въобще не знаят нищо

Голяма част от социализиралите се след 1990 г. имат в съзнанието си една фрагментарна представа, в която съжителстват споделено от родите-

ли и баби, идеологически щампи на новото време, спорадично докосване до телевизионни продукти (най-често български сериали и филми) от „онова“ време.

„Представата ми за тези години е, че всичко е било едно благопристойно и благоприлично, всички са в костюми, малко недодялани, без никаква показност. Предаванията говорят главно за прогреса на държавата и ролята на Партията. Например как леля Цонка в завода за цигари е произвела повече, отколкото е трябвало за месеца, и те я дават в интервю.

– Как го направихте?

– Ами с желание, да помогна на хората!

Ей такива неща си представям.“

„Аз пък си представям една сериозна, даже малко строга, с възпитателна функция телевизия. Иска да крепи морала, патриотизма. Като сериала „Капитан Петко войвода“. Аз съм го гледала.“

„Телевизия, според която хората са добри, а у нас и щастливи. Лоши са американците – алчни, агресивни, неморални.“

„Чувала съм, че предлага само добри новини, положителни герои, които побеждават лошите. Нито дума за секс, купон, западна музика, упадъчни филми. Сега пък е точно обратното, което е тъпо.“

Телевизионната ни история за целия период е преди всичко история на **Канал 1 на БНТ.** Част от участниците си спомнят, че към края на периода се появява и втори национален канал на **БНТ**, прераснал през 90-те в **Ефир 2**, но спомените за него са бегли, неясни.

Резултатите от това качествено изследване показват следните основни тенденции:

– **Спомен за предаването „Всяка неделя“ имат всички, които тогава са били над 4 години.** По-възрастните са спечелени от оригиналния начин на водене (т. нар. кеворкиране). Други – заради интересните гости (силно присъствие на интелектуалци). Няколко мнения: *„Събеседник по желание“ беше рубриката, която не пропусках“.* Друг, бил тогава на 5 – 6 г., също споделя: *„Аз тогава най-много обичах „Всяка неделя“.* Модератор: *„Но ти си бил съвсем малък. Да не грешиш?“.* Респондент: *„Не, не греша. Във „Всяка неделя“ даваха „Розовата пантера“.*

– Значимите иновации, запомнени от респондентите за периода от 70-те до началото на 90-те години са няколко. **Появата на „Всяка неделя“ и Кеворкян**, предаването „Панорама“ и Иван Гарелов, новогодишните програми на Хачо Бояджиев **(59).**

Данните от представените социологически изследвания са твърде красноречиви. Те са категорични в едно – **„Всяка неделя“ и водещият Кеворк Кеворкян неизменно заемат първото място в оценката на зрителите**. Което не е учудващо. Учудващото е друго – нито едно друго предаване или телевизионен водещ през всичките тези години не успяха да надградят над постигнатото от предаването ВН и Кеворкян като негов водещ. Социологическите методи много ясно улавят това – сравнително по-младите журналисти (Валя Ахчиева, Елена Йончева, Александър Авджиев, Ники Кънчев и др.) за жалост не могат да постигнат високите резултати на ВН и Кеворкян. Социологическата дистанция между тях и „Всяка неделя“/Кеворкян неизменно е много голяма.

„Всяка неделя“ и Кеворкян остават самотен връх в развитието на българската телевизия в тези шест десетилетия. „Творческата самота“ на ВН се определя от нейните многобройни медийни постижения – *отлична концепция / разнообразни рубрики и сюжети / умело подбрани събеседници / нестандартни интервюта / оригинални въпроси / професионална журналистическа работа на водещия* и др.

„Всяка неделя“ като *медиен вихър* премина през годините и остави в българските зрители незаличим спомен. За важните събития и герои на българската нация, за големите постиженията на родната култура, за невероятните срещи със световноизвестни личности, за изключителните въпроси на водещия, за неговата качествена журналистика. След края на ВН нейното място на медийния терен и досега остава празно. И ако високите ѝ професионални постижения са основателен повод за национална гордост, то „медийният вакуум“, който тя остави след себе си, предизвиква дълбока меланхолия.

3. ПАМЕТ ЗА БЪЛГАРИЯ

Как се живее без сърце?

Кеворк Кеворкян

Любовта на Кеворк към Отечеството е пословична, тя буквално е вградена в цялата история на „Всяка неделя“. Именно той, като телевизионен водещ, чрез ВН организира първата голяма национална инициатива за събиране на средства за възстановяване на войнишките паметници в страната. Няколко десетилетия подкрепя творците и техните произве-

дения в различни области на изкуството и културата. Дава им трибуна, без да ги цензурира или ограничава. На въпроса кой беше най-големият успех на ВН в областта на патриотичната тема, Кеворк отговаря така:

„Създадох първото всенародно дарителско движение (1988 – 1989) – събрах над три милиона лева, които по тогавашния курс се равняваха на три милиона долара, и възстанових около сто паметника. След удивителния успех на Инициативата властите се опитаха да я парират и създадоха Комитет за възстановяване на партизанските паметници – и претърпяха пълно фиаско.

Много ценя и рубриката си „Час по семейна история“. Пуснах я набързо, преди шефовете да се усетят. Те бързо схванаха номера, но вече беше късно и им остана само да скърцат със зъби. Рубриката се появи два-три месеца, след като до смърт бяха унизили нашите турци, като им смениха имената. И представете си сега към какво ги призовавах с „Час по семейна история“ – да описват историите на родовете си! Да пишат горките хорица: „Прадядо ми се казваше Ахмед, дядо ми Мехмед, баща ми беше Хасан, а пък аз съм Сергей!“. Всъщност по този начин казвах на зрителите, че техните наглед скромни спомени и описания някой ден ще бъдат могъщ лек срещу всевъзможните заблуди“.

В дългите години на ВН към националната аудитория са отправени много думи на обич и преданост към България, изречени от Кеворкян и неговите събеседници. Неговите разговори за *България / Родината / националните каузи / националните герои* са една от постоянните теми в предаването. Ето малка подборка на думи от ВН – за *България / българина / българското / родното*, изречени от водещия и от изявени български интелектуалци в сферите на културата, изкуствата, науката и социалните дейности:

~

Йордан Радичков: „България като роден край, хора и характери“
„Всяка неделя“, 2002

„Но няма по-прекрасен край от Българския Северозапад. Продължавам да мисля така и не съм срещал никъде по света такава красива смесица от хора, характери, невероятни типажи. Там не само че съм се родил, но там съм изживял всичко красиво в моя живот. Не може без роден край, да ви кажа. Пък и няма, няма същество, което да е без роден край.“ **(60)**

С тези поетични думи големият писател изразява своята любов към България, към родното и самобитното, които не се нуждаят от специален коментар.

Тончо Жечев: **„България като майка на всички ни“**
„Всяка неделя“, 2002

„Бог ни е дал едно от най-хубавите кътчета на земята, дарби колкото искаш в нашия народ. Но ум Бог не дава. Ум и разум се дават от културата. Ние страдаме от липсата на култура в отношенията помежду ни, а това се създава с дълги, дълги години плодоносна работа. Това не става за ден, за два. Трябва да бъде преодоляно нетърпението... България трябва да бъде майка за всички ни. Помните, че през 1923 година Гео Милев изрече нещо страшно: „А що е то Отечество?“. Невероятен въпрос. След като още Ботев беше поставил отечеството дори и пред децата си! Ние го задълбочихме този въпрос и това до голяма степен се оказа основа на ожесточението... Затова гениалният Шилер казва, че за да се обясни един момент, е нужна цялата история…“ **(61)**

И досега райските кътчета в Родината не могат да компенсират огромната липса на култура в отношенията между българите и тяхната отчайваща омраза помежду си.

Радой Ралин: **„България цяла сега нази гледа“**
„Всяка неделя“, 1980/2002

КК: *„Добре, напишете ни нещо все пак?“*

РР: „Сега, какво друго да ви пиша, просто пак ще кажа онова, което казах в началото: „България цяла сега нази гледа“. Нека всички и когато пишем, и когато работим, да знаем, че никой не работи само за себе си. Може човек да е над тъкачната машина, може да е над пишещата машина, където и да е – „България сега нази гледа!“.

КК: *„България?“ (в списание „Всяка неделя“, 1993 г.), отговорил си – „Неразбрана“.*

РР: „Ама стана вече и неразбираема!“

РР: „Дали, все някога, ще дойде времето, ние, българите, да се разберем помежду си, да престанем неистово да се мразим, за да разберем най-сетне и България.“ **(62)**

Днес, двадесет години по-късно, това време (все още) ужасно закъснява.

Николай Хайтов: „Изтървем ли България, изтървали сме всичко!“ „Всяка неделя“, 2002

„Аз не бях сред тези, които много-много се съобразяваха. Имаше неща, които си казвах, както и сега. Тогава малко хора смееха, малко хора можеха и съвсем малко се включиха в битката за гроба на Левски. Аз останах сам. Никой не излезе публично, ей така, да ме подкрепи и да даде рамо. Това беше битка срещу целия исторически официоз, начело с Димитър Косев и неговите асистенти. Той пък имаше влияние в ЦК. И каквото каже в ЦК, там си го слушаха. Тогава да водиш битката за Левски и да проникнеш до телевизията, беше почти невъзможно. Но ето сега ми идва на ума, че един от въпросите, които ние разисквахме с Кеворк, беше за гроба на Левски. И мисля, че той го постави този въпрос. Кеворк има някаква слабост към темата за гробовете на националните ни герои и войнишките паметници. Слабостта му към националната тема аз я ценя много.“

Оценката на Хайтов е много точна – Кеворкян през цялото съществуване на ВН поставя / разисква / анализира темата за България, за нейния просперитет и бъдеще. Много известна е фразата на Николай Хайтов: „Изтървем ли България, изтървали сме всичко!“.

В рубриката „Памет за Хайтов“ неговата съпруга, известната преводачка **Жени Божилова**, казва, че иска на неговия надгробен паметник да пише следното: „Тук почива Николай Хайтов – българин“. Защото той беше наистина невероятен българин. Той можеше да напише 20 художествени книги. Нали виждате какво направи? Той фактически спря да пише художествена литература. Той започна да блъска и да се бие, и да оправя живота в България“ **(63).**

Иван Татарчев: „България – като вяра и любов към Отечеството“ „Всяка неделя“, 2004

„За мен помияри бяха тези, които през 1946 година, при преброяването, принуждаваха своите съотечественици да се отказват от националността си и да се записват в несъществуващата, измислена по нареждане на международния комунизъм нация – македонската. Помияри бяха тези, които в по-близките години признаха несъществуващия македонски език. Помияри за мен са и тези, които от вродена сервилност, без да им е искано, унищожиха боеспособността на българската армия, и в мо-

мента България е един разграден двор, без да сме участвали във война на страната на губещата сила. Тези хора са национални предатели и духовни мъртъвци."

КК: *„Непрежалимото за тебе?"*

ИТ: „Непрежалимото за мене е, че България ще стане колония."

КК: *„Фразата, която ще ни кажеш?"*

ИТ: „Да се събуди народът от летаргията!" **(64)**

За жалост, помиярите и днес съществуват, и продължават да „теглят" Отечеството назад. Крайно време е България да се събуди и да излезе от дългата летаргия, в която влезе в посткомунистическия преход.

Христо Г. Данов: **„България – място за любов, а не за омраза"**
„Всяка неделя", 2002

„Ако ме питате истински каква я искам, искам България оправена. Друго нищо не мога да пожелая. Ако тя се оправи, всичко ще се оправи. Всички ще бъдем щастливи и доволни... Но ако речем да се пооправим малко, работите ще тръгнат. И стига сме се мразили. Омразата, която съществува, е страхотно нещо. Вярно е, че ние учихме дълго време – петдесет години имахме възможност да учим за класова омраза. А тази омраза се прехвърли помежду ни, още повече че я имаме заложена от турско робство. Който се прояви малко повече, той е душманин. Той е думбазин, той е чорбаджия." **(65)**

Не успяхме да се справим с омразата помежду ни, тя често е „негативен филтър" на народната любов и вярност към Отечеството.

Любомир Левчев: „България, която никой не може да открадне"
„Всяка неделя", 2003

КК: *„Кой ще открадне България? Мислил ли си върху това?"*

ЛЛ: „Не. Могат да се откраднат блага и други неща, България – не. Няма страшно…"

КК: *„Утопията е победена, казваш?"*

ЛЛ: „Да. Ние живеем в свят, където няма утопии, няма даже сериозни идеи за бъдещето. Едно на нула за прагматизма."

КК: *„Твоето последно залагане какво ще бъде?"*

ЛЛ: „Последното, за което бих заложил себе си, колкото и да звучи старомодно, това е България."

КК: *„Има един девиз на Харвардския университет: „Приличай на британец, мисли като евреин". На кого да приличаме и като кого да мислим?"*

ЛЛ: „Аз искам да мислим като българи и да приличаме на себе си."

КК: *„Какво ще ни напишеш?"*

ЛЛ: „България." **(66)**

Наистина изглежда твърде старомодно да заложиш себе си в името на Родината. Но тази много искрена и морална позиция и днес предизвиква голям респект и уважение.

~

Нешка Робева: „България – като отредена ни лумпениана"
„Всяка неделя", 2003

КК: *„Ролята, която е отредена на България от големите? Един път каза, че тази роля е ролята на, с извинение, „еблив селянин". Какво имаше предвид?"*

НР: „Имах предвид текста на една песен на „Бийтълс" за това, как се формират лумпените. Само че над тези големи има други големи. И съм абсолютно убедена, че човек предполага, а Бог разполага." **(67)**

Дали успяхме като народ да победим и надвием лумпенианата, която ни е отредена? Това ще каже историята някой ден.

~

Блага Димитрова: „България – един скаран народ"
„Всяка неделя", 2003

„Аз се радвам на радостта на хората, на това всенародно ликуване от промяната, но ме изпълва една растяща тревога. Наследството, което ни е оставено, на взаимни омрази, на недоверие и на озлобление, е много опасно. Особено през последните години се насъскваше организирано отгоре едно наистина враждуване на хора срещу хора, а също така и на шовинистична омраза към шовинистични страсти, които са много опасни. България е дала доста кръвен данък на тия грешки през вековете и не бива да се връщаме назад, смятам аз. Има една народна мъдрост „Скаран народ – под хомот". Нека не я забравяме." **(68)**

Блага Димитрова казва тези думи във ВН на 19 ноември 1989 г. – само девет дни след голямата политическа промяна. Днес те звучат пророчес-

ки и за жалост, показват, че нищо старо не е забравено и нищо ново не е научено.

~

Борис Димовски: „България – „Кубрат и синове“ ООД“
„Всяка неделя“, 2003

КК: *„Първата ти рисунка в книгата е от 93-а година – нарекъл си я „Кубрат и синове“ ООД?“*

БД: „Да.“

КК: *„Какво искаше да кажеш? Че българинът е най-подходящ за ограничената отговорност?“*

БД: „Тя му е родова черта. Апелира към колективност, но не е много склонен към единение. Той си е един неудачник – индивидуалист. Моята теория е, че ние не сме такова племе единно, дошло на коне, ами сме сбироток. Шопите казват сбироток. Тук има най-много траки. Траките са били като нас...“

КК: *„Какъв номер ще направи България на света, Боре?...“*

БД: „Има цитирани анекдоти, че където българин стъпи, той разрушава империи...“

КК: *„Обаче?“*

БД: „Да не дава Господ, но те ще разрушат и Европа, бе. Аз не казвам, че те са терористи. Те са хора ивдивидуалисти. Пак казвам – доминира тази именно черта на характера. Индивидуалисти. От нас колектив не става. В чужбина българите не се събират, не си помагат. Следователно сега в Европа няма да има сцепление. И ние ще внесем също разнобой на много места.“ **(69)**

Днес тези печални констатации на великия Борис Димовски все още са верни. А дали Родината ни тъпче на едно място, или се върти в кръг, историята ще се произнесе след време.

~

Николай Василев: „Проклятието на България – политическите партии“
„Всяка неделя“, 2003

КК: *„Продължаваш ли да смяташ, че проклятието на България са политическите партии?“*

НВ: „Да, те трябва да минат през своя катарзис. У нас партиите се опартизаняват. Това го е казал Васил Радославов в началото на века открито. Единственият мошеник, който го е казал почтено: „Партията оголя и обося, време е да вземем властта!“. Докато не се променят партиите в България, те ще бъдат опасни за българската демокрация.“ **(70)**

За съжаление, тези думи и днес остават верни.

≈

Никола Манев: „България – земя от шоколад“
„Всяка неделя“, 2003

КК: *„На едно място казваш, че Чирпан е Сицилия. Защо?“*

НМ: „Имам чувството, че тази земя (България) е от шоколад, имам желание да я ям тази земя. Има нещо много красиво. Не преувеличавам, нито се преструвам. Земята е красива, земята е силна, земята е хубава като цвят. Има нещо апетитно в тази земя. Аз живея в Европа от 41 години, такава хубава земя никъде не съм видял. Това е един чернозем, който прилича на шоколад.“ **(71)**

Това е една от най-оригиналните и интересни метафори за България – думи от ВН, които показват любовта на един голям художник към своето Отечество**.**

≈

Георги Първанов: „България – силна държава с правила“
„Всяка неделя“, 2004

КК: *„Какъв е личният ти договор с България?“*

ГП: „Силна държава, но не потискаща, не репресираща, не администрираща. Държава, която дава правила, която дава възможности на бизнеса, дава възможности на гражданина. Държава, която гарантира сигурност на обикновения човек, социална държава. Като че ли сме забравили, че това е основна постановка на Конституцията. Лично се надявам в края на този мандат България да има шансовете да се утвърди вече като лидер в региона и достоен член на ЕС.“ **(72)**

България действително стана член на ЕС, но не успя да стане силна държава, не успя да гарантира правата на обикновения човек и не се превърна в социална държава.

Всъщност Кеворкян през цялото време безстрашно и смело защитава своята родина България – и чрез думите във ВН, и чрез хилядите журна-

листически текстове, които постоянно пише в продължение на половин век. И чрез многобройните инициативи във ВН за опазване на националните светини и българската памет, една от които е събирането на средства за възстановяване на войнишките паметници в България. Паметотеката „Всяка неделя“ (по израза на Димитър Стайков) събира под своята медийна стряха българските национални герои: интелектуалците, с които се гордеем – и обикновените работници, любителите на градския живот – и хората от селата. И едните, и другите еднакво страдат и милеят за родното. В продължение на десетилетия ВН е национална трибуна, запазено място за автентичните български герои, които с мъка и отдаденост всяка седмица съграждат образа на България и на българския успех. Голямата любов на Кеворкян към Отечеството ярко се откроява в многобройните му текстове, които от години пише в пресата. Мисля, че няма друг журналист, който да е написал толкова силни / проникновени / оригинални текстове за България / българина / българското.

Два много ярки фрагмента от неговото слово за България:

*– **„Някой да е чувал наскоро поне един от българските първенци да е изричал думата „България“?** Сякаш тази дума не съществува. Сякаш зад нея се крие нещо абстрактно и аморфно – някаква слуз, с която не искат да си имат работа.“*

– „България отдавна е подвластна на всевъзможни гаври и ругателства. Всеки ден се случват все по-позорни неща, но ние изобщо не им обръщаме внимание. Само когато някой македонец направи нещо съвсем катилско, дежурните ни херои скачат и вадят ятаганите. Словесни, разбира се. А иначе, дори името „България“ да бъде ипотекирано, няма и да се усетят.“

По повод смъртта на бежанеца, улучен от рикошират куршум, казва:

„Нямаме граница, защото нямаме идея как да се защитим – изобщо. Дупедавството не е идея. Варварите идат – но нас ще ни изкарат варвари. Нямаме съюзници – освен на думи, ако думите на европейските чиновници изобщо значат нещо. Не ни трябват догадки и фантазии. Трябва ни Провиждане за Мътното Време, което вече ни залива:

*„**Колкото повече залинява паметта ни, толкова по-големи стават фалшивите байраци.** Сега е дошла и модата на бутафорните старини. В бутафорния ни разсъдък еднакво добре съжителстват Златните следи от Миналото и Мукавата. От една страна, перчим се с главата на Север, още малко ще я сложим и в герба си – от друга обаче, нямаме нищо против да възстановим с гипсокартон някои старини. Така постепенно и **целият ни патриотизъм ще стане мукавен, бутафорен“**.*

Неговата голяма любов към Отечеството изпълва цялата му кариера на телевизионен журналист и водещ. И това несъмнено е едно от най-ценните му професионални и човешки качества.

БЕЛЕЖКИ

1. Писмо на Петър Увалиев до Кеворк Кеворкян. – Във: ***„Всяка неделя“****. Легендата и нейните герои.* Том 1 (2002 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 675.

2. Слово на Любомир Левчев на премиерата на книгата на Кеворк Кеворкян „Тайните на телевизията“. – Във: ***„Всяка неделя“****. Легендата и нейните герои*“; **Левчев, Любомир.** Събирачът на бъдеще. – В: *Стандарт*, 11 септември 2014.

3. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. 77 свидетелства, записани от Антон Стефанов. София: изд. „Захарий Стоянов“, 2003, с. 494.

4. Пак там, с. 271 – 275.

5. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том. 1…, с. 638 – 639.

6. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. 77 свидетелства…, с. 131 – 135.

7. Пак там, с. 521 – 527.

8. Пак там, с. 35 – 39.

9. Пак там, с. 137 – 143.

10. Пак там, с. 173 – 177.

11. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 76.

12. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. 77 свидетелства…, с. 361 – 365.

13. Пак там, с. 373 – 375.

14. Пак там, с. 397 – 403.

15. Пак там, с. 431 – 434.

16. Пак там, с. 467 – 471.

17. Пак там, с. 515 – 519.

18. Пак там, с. 335 – 341.

19. Пак там, с. 61 – 67.

20. Пак там, с. 499 – 503.

21. Пак там, с. 19 – 25.

22. Пак там, с. 13 – 17.

23. Пак там, с. 91 – 95.

24. Пак там, с. 105 – 111.

25. Пак там, с. 27 – 33.

26. Пак там, с. 41 – 51.

27. Пак там, с. 81 – 89.

28. Пак там, с. 287 – 291.

29. Пак там, с. 411 – 415.

30. Пак там, с. 417 – 423.

31. Пак там, с. 97 – 103.

32. Пак там, с. 75 – 79.

33. Пак там, с. 281 – 285.

34. Пак там, с. 127 – 129.

35. Пак там, с. 377 – 381.

36. Пак там, с. 165 – 171.

37. Пак там, с. 21.

38. Пак там, с. 389 – 395

39. Пак там, с. 481 – 485.

40. Кеворкян, Кеворк. Надувайте балони. – В: *Уикенд*, 26 септември – 2 октомври 2015.

41. Хюсеин, Паола. Кеворк Кеворкян: „Може би е време да се откажа от класическия модел на „Всяка неделя“. – В: *24 часа*, 23 септември 2014.

42. Вж. www.vsyakanedelya.com, раздел „Сондажи“. Национално социологическо изследване – 86. Също и в: *Български журналист*, 1989, бр. 7.

43. Вж. **Митичев, Антон.** Оценката на телевизионните зрители. – В: *Български журналист*, 1991, бр. 2.

44. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 667.

45. Вж. **Иванов, Андрей.** Ние сме в журналистиката и тя е в нас. – В: *Български журналист*, 1991, бр. 2.

46. Пешева, Маргарита. 40 години Българска национална телевизия. – В: *Труд*, януари 2000; **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 694 – 701.

47. Вж. **Хюсеин, Паола.** Кого бихте искали да видите като събеседник във „Всяка неделя“? – В: *24 часа*, 2 май 2002.

48. Вж. **Ангелов, Любомир.** „Медия Линкс“: „Всяка неделя“ привлича 50,0 % от зрителите в почивния ден. – В: *Монитор*, 21.09.2002.

49. Вж. www.vsyakanedelya.com, раздел „Сондажи“; **Хюсеин, Паола.** Кеворкян – водещ № 1, bTV – телевизия № 1. – В: *24 часа*, 17.12.2002.

50. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том. 2 (2003 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 835 – 838.

51. Вж. **Димитрова, Диляна.** Кеворкян с тв приз за цялостен принос. – В: *Труд*, 9 юни 2003; **СБЖ** връчи годишните с награди 2018 г. – Достъпно на: www.sbj – bg.eu, 9.11.2018 г.

52. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 3 (2004 г.). София: изд. „Захарий Стоянов“, ИК „ТРУД“, 2005, с. 254 – 256.

53. Вж. **Живков, Петър.** „Всяка неделя“ – лидер в уикенда. – В: *Труд*, 3 август 2004.

54. Вж. **„Всяка неделя“** и Кеворкян са № 1. – В: *Стандарт*, 4 ноември 2004.

55. Вж. **Бъчварова, Албена.** Зрителите харесват Кеворкян и Слави. – В: *Труд*, 26 януари 2005.

56. Бъчварова, Албена. Кеворк Кеворкян е най-харесваният тв водещ. – В: *Труд*, 27.03.2005. Вж. също на: www.vsyakanedelya.com, раздел „Сондажи“.

57. www.vsyakanedelya.com, раздел „Сондажи“.

58. www. newmedia21.eu, раздел „Проекти“.

59. Пак там.

60. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 403.

61. Пак там, с. 507 – 508.

62. Кеворкян, Кеворк. „Събеседник по желание“. Том 2. София: Народна младеж, 1983, с. 125; **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1…с. 579.

63. Вж. **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. 77 свидетелства…, с. 13 – 17; Също и: **„Всяка неделя“.** Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 363.

64. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои., Том 3…, с. 122.

Иван Татарчев е български юрист, главен прокурор на Република България: 1992 – 1999 г., потомствен патриот и националист.

65. „Всяка неделя“. Легендата и нейните герои. Том 1…, с. 283.

Христо Г. Данов е юрист, министър на вътрешните работи: 1990 – 1991 г. Председател на Конституционния съд: 2000 г. Автор на монографии в областта на правото. Съставител на „Англо-български юридически речник".

66. „Всяка неделя". Легендата и нейните герои. Том 2…, с. 448 – 450.

67. Пак там, с. 20.

68. Пак там, с. 288.

69. Пак там, с. 426 – 432.

70. „Всяка неделя". Легендата и нейните герои.Том 2…, с. 463.

Николай Василев е учен философ и антрополог, поет, публицист и политик. Вицепремиер и министър на образованието и науката: 1991 – 1992 г. Професор и доктор на науките на СУ „Св. Климент Охридски", народен представител в 36-ото НС.

71. „Всяка неделя". Легендата и нейните герои. Том 2…, с. 502.

Никола Манев е български художник, който до края на живота си живее и работи в Париж. Завършва специалност „Живопис" във Френската академия по изящни изкуства. Има 137 самостоятелни изложби в цял свят и множество групови изложби и биеналета. Над 3000 негови творби са притежание на държавни и частни колекции и музеи в над 30 страни по света. Действителен академик на Българската академия за наука и изкуство. Сред постоянните теми в неговото творчество са *небесните магистрали и парижките комини*. В картините си изследва мистичното и приказното.

72. „Всяка неделя". Легендата и нейните герои. Том 3…, с. 377.

Георги Първанов е политик и историк. Президент на Република България два мандата: 2002 – 2012 г. Автор на монографии и исторически изследвания: „От Бузлуджа до театър „Корона"; „Българската социалдемокрация и Македонският въпрос в края на 19 век до 1918 г."; „Преди и след Десети" и др. През 1989 г. е сред учредителите на Общонародния комитет за защита на националните интереси (ОКЗНИ). Председател на БСП: 1990 – 2001 г. Народен представител в няколко народни събрания. Автор на инициативата за благотворителна дейност в подкрепа на тежко болни деца „Българската Коледа". След края на втория си президентски мандат създава партия „АБВ" и става неин лидер. Публикува и две документални изследвания: „Първият мандат на Георги Първанов. Сборник с речи, лекции и изявления" и „Отчетът на президента. Събития, факти, идеи". Носител на много наши и чужди награди като: Орден за граждански заслуги – колие (Испания), Орден на слона (Дания), орден „Серафима" (Швеция) и др. „Доктор хонорис кауза" на Прешовския университет в Словакия и на Ереванския държавен университет. Носител на големия златен медал на Масариковия университет в Бърно, Чехословакия.

Вместо заключение

СЪСТЕЗАНИЕ СЪС СЕБЕ СИ

Напред, напред – трябва да кажеш най-важното.
Без оглед на загубите, които можеш да понесеш

Кеворк Кеворкян

През годините на „Всяка неделя“ Кеворкян неизменно се състезава главно със себе си и собствения си успех. Знае, че този успех може да „приспи“ професионалните му сетива за важното, истински значимото в телевизионната професия. Дава си сметка за капаните на популярността и славата, в чийто измамен станиолов блясък са се изгубвали не едно и две дарования.

Винаги е нащрек – неизменно пренапряга себе си и своя екип, внимателно подбира събеседниците, търси и въвежда нови рубрики и творчески похвати в телевизионната професия. Той е първият телевизионен водещ в Българската телевизия, който осъществява директни телевизионни мостове едновременно от няколко столици, въвежда социалния експеримент „Сюжет за малък разказ“, който наистина се оказва успешен.

Отново пръв използва екрана на ВН за провеждане на общонационална благотворителна кауза – събиране на средства за възстановяване на войнишките паметници. Постоянно развива и обновява рубриките в предаването, не се страхува от трудни събеседници и сблъсък на мнения в студиото. В битката за своята „творческа кожа“ предлага редица нови творчески идеи, които остават запазена марка на предаването. Това го превръща в своеобразен „интелектуален салон“, който се оказва особено нужен на нацията в онези години.

Питам го през годините с кого друг се е състезавал, освен със себе си? Отговаря ми:

„С никого. Понеже съм насмитал, по един или друг повод, някои поизвестни лица от телевизията, може да е останало впечатлението за някакво съперничество, но то е измамно. Пък и всички проучвания доказват това, разликите в оценките за ВН или КК и останалите винаги

са доказвали това. Бил съм доста груб понякога – например, казвал съм за един, че е далеч зад мен в прахоляка. Обяснението е просто: аз воювах, а те служеха, мен ме спираха, а те драпаха за назначения. Например споменатият „конкурент“ бе толкова услужливо наивен, че месец преди Промяната го назначиха за политически наблюдател в Комитета за телевизия и радио, номенклатура на Политбюро. А мен и ВН окончателно ни бяха спрели – няма много подобни случаи в медийната история на България, в телевизионната история със сигурност няма нито един.

Има многобройни забавни истории, но напълно достоверни – описал съм ги неведнъж и съм посочил авторите на съответните свидетелства, и никой не ги опроверга. Веднъж, след една разширена среща на партийния и държавен архив, Живков тръгнал да си ходи, здрависвал се с този или онзи и по някое време видял Любомир Павлов, по онова време той беше шеф на Комитета за телевизия и радио (КТР). „Ти къде си на работа, Любчо?“ – попитал Живков. Онзи изтръпнал, понеже Живков много добре знаел къде е. „Ами, в телевизията“ – смотолевил Павлов. „А, така ли – казал Първият, – аз пък мислех, че там командва Кеворк.“

„Командвах“ ги, разбира се, с работата си – примерно, с интервюто си с Николай Амосов, а подобни случаи имаше десетки, и преди, и след „Промяната“. Обединените демократични сили (ОДС) на Иван Костов излязоха със специална парламентарна декларация след интервюто ми с говорителя на Ал Садр.

Правителството на Андрей Луканов публикува Заявление след интервюто ми със Симеон, по-късно, в края на 1990 г., Декларация направи и Висшият съвет на БСП – все едно и също, все едни и същи номера. Как да гледам тогава на нагласените „звезди“ на телевизията, които усърдно си показваха суратите, обаче също тъй усърдно криеха какво има в главите им.

От друга страна, през годините съм поощрявал и доста хора – и то от екрана, което си беше необичайно. На някои им подарих наготово кариерата с някои щедри жестове. И всички до един ме разочароваха. Хвалиш го някой, а всъщност го носиш на гърба си. Не мога да се сетя дори за една дума на осъзната благодарност, изречена от някой от тия – извън казионното „Учителю“, нещо, с което по-скоро ме наскърбяваха… Други пък си останаха примитивни идиоти – а пък вече се имат за „легенди“, безкнижни провинциалисти, Мунчовци разни… Един идиот пък, който се има за медиен „експерт“, а едва е закърпен като човек, веднъж каза, че му е омръзнало все Кеворкян да е най-добрият. Кеворкян ли е виновен за това? И го казват за човек, който цял живот се е опитвал да се докаже и

пред себе си, най-вече това… От мекушавост превърнаха телевизията в кален занаят…“

След последната ВН Кеворк прави известна преоценка на случилото се, на себе си като водещ и на предаването, което има зад гърба си три десетилетия история: „*През последните дълги години съм се състезавал със себе си, със спомена за работата ми, а можех да си остана лихвар на славата си... Важното сега е, че* ***вече сякаш няма хляб за „Всяка неделя“,*** *този тип телевизия или журналистика изглежда неуютно на фона на дръгливото боричкане за празни думи. Битка за празни думи от празни хора... Силиконовите думи лесно се износват, а аз през всичките тези години проявявах любопитство към големите фигури на времето... Обаче днес сериозната публицистика изобщо не е нужна, защото тя предлага повече въпроси, отколкото отговори. Те кънтят дълго, като камбани. За жалост, вече е за предпочитане една приказка за политиката, която сякаш е разказвана от луд, както казваше Шекспир за Историята“* **(1)**.

В друго интервю споделя: „*Онова, което ме измъчва, е дали днешната публика има очи за качеството на телевизионния продукт, независимо кой го създава. Или от много гледане на силикон и от слушане на силиконови думи е загубила част от рефлексите си“* **(2)**.

Наистина днешната публика съществено е променила вкусовете си. Оттук идва и тъгата на Кеворкян – той вижда промяната и според него: „*Днешната телевизия отдавна не е катедрала на публичността.* Тя е по-скоро *магазин за елексири и отрови. Елексири за властта, отрова – за слабите“* **(3)**.

В интервю за сп. „Biograph“ Кеворкян размишлява за изминатия дълъг път като телевизионен водещ и професионалния успех на ВН: „*Просто винаги съм бил предан на съдбата си и толкова. Това в нашия занаят не е от най-лесните неща, има предостатъчно изкушения, които те дърпат встрани от пътя ти. Гледах да не им се поддавам, казвах си от време на време девиза на американските рейнджъри – „Мери се с най-добрите, умирай като всички“, и продължавах. Това е. Е, имаше едно техническо затруднение, понеже винаги са ми казвали, че точно аз съм най-добрият в моя занаят, но се правех, че не знам това. Можеш да се мериш с всякакви хора, стига да видиш нещо, което да те привърже към тях“* **(4)**.

На какво се дължи професионалният успех и дали е възможно винаги да успяваш, при положение че телевизията страшно бърза, трябва за кратко време да постигнеш много сериозни резултати? Кеворк предлага изненадваща метафора за успеха в телевизионния занаят. Той смята, че в телевизионната игра водещият успява само „*когато е гладен – но не в*

буквалния смисъл на думата. Бившата шефка на английското контраразузнаване Стела Римингтън – първата жена на този пост, с която разговарях през 2004 година, пише в книгата си „Заплахата“: „Трябва да имаш глад за яростно, устремно участие в играта“. За такъв глад става дума. Лошото е, че това желание остава живо и до края, ако веднъж си се заразил...“ **(5)**.

По отношение на „рецептата“ на телевизионното интервю и как през годините е приближавал събеседника „до“ себе си, карал го е да се чувства удобно и уютно в студиото, Кеворк отговаря твърде скептично: *„Истински става рядко, но пък си заслужава усилията. А в наши дни пък се случва още по-рядко: днешните водещи толкова неуверено човъркат госта си, и то само отвън, че в края на разговора с него той е още по-непознат за тях. Но гледам, че това изобщо не ги трогва. Разбирам ги – те себе си не се стараят да опознаят, та ще им дреме за някакъв наивник, който е имал глупостта да седне срещу тях. А всъщност сега няма и какво толкова да разтваряш – болшинството от хората, които се появяват по телевизията, са съвършено кухи отвътре. Иначе са добре опаковани – но по мострата на онази тъпа игра, която се играеше навремето: занесат на рожденика луксозно опакован обемист пакет, той започва усърдно да разопакова – хартия след хартия, докато накрая остане нещо съвсем миниатюрно. И това е шегата. Днес обаче се сблъскваме непрекъснато с мънички човечета, прелуксозно опаковани – а отвътре нямат нищо“* **(6)**.

Кеворк не крие, че живият разговор в студиото създава непредвидени ситуации, а реакциите на събеседниците невинаги могат да се предвидят. В студиото: *„Всеки може да те изненада, винаги. Мислиш си, че познаваш някого, понеже си прекарал години с него – и сетне изведнъж проблясва нещо и ти разбираш, че всъщност си имал работа с един непознат. Разговарял съм с доста големи световни писатели. Обаче тъкмо Дейвид Балдачи, който не е от тази категория, каза нещо, което ме жегна. „Ние изобщо не познаваме родителите си – рече той. – Когато се раждаме, те са вече на двайсет и няколко или повече години. И ние нищо не знаем за тези години, и докрай те си остават тайна за нас.“ Намирам, че тези думи на Балдачи са доста смущаващи“* **(7)**.

Кеворк често говори за телевизията, опитва се с думи да улови и най-точно да формулира нейната творческа магия и медийна специфика. В отделни случаи казва: *„Вече сме в ерата на клонинговата телевизия. Всичко се взема отнякъде, всичко се прави под индиго. Да напънеш собствената си глава и да измислиш нещо, се смята за неприлично. Днес великият телевизионен инструмент е индигото“.*

По отношение на трудностите в професионалния му път, приятелите, враговете, неизбежната омраза, която следва всеки успял телевизионен журналист, споделя: *„Е, днешната цаца не може да ме уплаши. Навремето продуцент на телевизията беше ЦК на БКП, понякога дори и Политбюро – и пак оцелях. После, след промените, стана доста по-трудно, около телевизиите взеха да се усукват и ослюнчват ония – газените фенери, които се правят на морски фарове. Човек вече трябваше да има други умения и дори друг език, каквито аз не притежавах“* **(8)**.

По отношение на трудностите и перипетиите на ВН, сложните отношения на водещия с управляващите – преди и след промяната, Кеворк не прави кой знае каква разлика между тях:

„Правех това, което смятах, че е нужно, а ония от високата камбанария се държаха по същия начин. И заедно добре се забавлявахме. Големи тъпаци си бяха тогавашните цензори, да ти кажа, а чувството им за хумор съвсем беше излиняло накрая. Но и аз си го просех системно – единдва пъти, и най-вече с интервюто си с академик Николай Амосов, направо ги подлудих. Но не се плашех особено – какво можеха да ми направят, в края на краищата бях „любимецът на народа“, както ме наричаше още тогава Любо Левчев. Дори разказваше как „човекът от народа“ Живков ги изпъждал, докато са на някой ловен излет, за да гледа „любимеца на народа“. Впрочем Левчев единствен написал протестно писмо до „Работническо дело“ след скандала с Николай Амосов, за което разбрах чак след 10 ноември. То, разбира се, не видя бял свят. Само Левчев протестира, макар че през „Всяка неделя“ се извървя, и то по няколко пъти, целият елит на интелигенцията ни и всеки можеше да каже каквото си ще.

Дори в един архивен материал от предпремиерното издание на възобновената „Всяка неделя“ чух нещо, което бях забравил: Йордан Радичков разказваше, че предаването е било единствената „свободна зона“ преди 1989 година. И мнозина други са го казвали през годините. Но след разправиите заради Амосов от интелигенцията протестира само Левчев – и още около 700 обикновени зрители го направиха, които, без да им дреме, писаха до ЦК, а отгоре на всичко пратиха копия от писмата си и до мен. Още ги пазя. Страхотни хора. Някои от тях побесняха по мой адрес след Промяната, понеже бяха решили, че вече ще мирясам. Откъде накъде?

„Самураите“ не мирясваха – защо тогава аз да кротувам? Хайде, грабвай теслата – и ковни едно-две пирончета по нечий кръст.“ **(9)**

Равносметката

Обобщението на извървения творчески път през няколко десетилетия на Кеворкян и ВН е изключително сложна творческа задача. Най-вече по отношение на подбора на събеседниците, развитието на рубриките, творческите новости и инициативи в предаването.

Събеседниците

От началото до края на ВН подборът на събеседниците е изключително прецизен и професионално аргументиран. В „Събеседник по желание“ (след което в „Гореща линия“ и „Горещият стол“) се канят личности, които имат високи постижения в своята работа, те са безспорни авторитети у нас и в чужбина.

В първата и втората „Всяка неделя“ (януари 1979 – юни 1989; ноември 1989 – март 1991) в рубриката „Събеседник по желание“ участват десетки световни знаменитости: диригентът **Херберт фон Караян,** композиторът **Джан-Карло Меноти,** кино- и театралните режисьори **Анджей Вайда и Никита Михалков, Юрий Любимов и Витoрио Тавиани,** актьорите **Инокентий Смоктуновски, Марсел Марсо и Жан-Луи Баро,** писателите и поети **Евгений Евтушенко, Жоржи Амаду и Булат Окуджава**, **Уилям Сароян и Джани Родари,** певците **Ив Монтан, Силви Вартан и Жулиет Греко,** учените **Николай Амосов и Жан Гитон**, полският дисидент **Адам Михник**. И още – астронавтът от „Аполо“ **Ръсел Швейкарт,** легендарният алпинист **Йежи Кукучка**, създателят на магическия куб **Ерньо Рубик**, екстрасенсът **Анатоли Кашпировски**, историкът генерал **Дмитрий Волкогонов**, синовете на съветските вождове **Никита Хрушчов и Микоян...**

Кеворк разказва: *„След години на изолация, през 1980 г., Радой Ралин получава трибуна в „Събеседник по желание“ – и не пропуска случая да похвали „невъзвращенеца“ Милчо Левиев. Следващата неделя пък партизанският командир Чочоолу си признава, че е попаднал в затвора преди Девети септември заради конекрадство... Успехът на „Всяка неделя“ е очевиден. „Гафовете“ – също. Както се изразява известният партиен поет Божидар Божилов, Кеворкян само чака някой да бъде критикуван, за да го покани в студиото…“.*

В третата „Всяка неделя“ (ноември 1993 – февруари 1999) предаването излъчва като копродукция **италианското калчо** – най-скъпия телевизионен продукт в света / NBA, а също **Телевизионно бинго** – 40 милионери, дава над 30 автомобила „Рено Туинго“, около 20 млн. лв. дарения.

В четвъртата „Всяка неделя“ (април 2002 – април 2005) в рубриката „Гореща линия“ участват световноизвестни събеседници от сферите на изкуствата, политиката, науката, спорта и шоубизнеса: **Михаил Горбачов** – човекът, който събори стената между Изтока и Запада; **Антонио Ди Пиетро** – бащата на операция „Чисти ръце“ – чрез телевизионен мост София – Рим; **Владимир Жириновски**, лидер на либералдемократите в Русия – Москва; **Горан Брегович**, геният на балканската музика – Монте Карло; световноизвестният режисьор **Андрей Кончаловски** – Флоренция; знаменитият руски поет **Андрей Вознесенски** – Москва; известният испански журналист **Рамон Перес Маура** – Мадрид; световният киномайстор, носител на ОСКАР, **Анджей Вайда** – Варшава; майсторът на супертрилъри **Дейвид Балдачи** – чрез телемост София – Арлингтън, Вирджиния.

И още: руската журналистка **Анна Политковская** – чрез телемост София – Москва; актьорът **Рон Мос** от най-гледания сериал в света „Дързост и красота“ – чрез телемост София – Лос Анджелис; авторът на „Ледоразбивачът“ **Виктор Суворов;** емблемата на съвременния поп рок и блус **Дзукеро**; ангелогласният **Андреа Бочели** – чрез телемост София – Париж; турският държавник **Ертугрул Ялчънбаир** – чрез телемост София – Анкара.

И още: **Бриджит Боаслие и Раел** – създателите на първото клонирано бебе Ева – чрез телемост София – Валкорт, Канада; един от доайените на космическата програма „Аполо“ **Дон Нелсън** – чрез телемост София – Хюстън; кралицата на любовни истории **Джаки Колинс** – чрез телемост София – Бевърли Хилс; живият класик на съвременната литература **Гор Видал** – чрез телемост София – Лос Анджелис; патриархът на световната икономическа мисъл **Джон Кенет Гълбрайт** – чрез телемост София – Кеймбридж, Масачузетс; носителят на Нобелова награда за литература **Дарио Фо** – чрез телемост София – Милано; **Ноам Чомски**, съвестта на световната интелигенция – чрез телемост София – Кеймбридж, Масачузетс. **(10)**

Девизът

Кеворкян увлекателно разказва интересна случка, свързана с появата на девиза на ВН:

„Старецът ме посреща прав между двете легла в тясната стая на софийския „Новотел“. Улавя учудването ми и казва: „Костюмът ми е ри-

суван от великия Давид!“. (В София го е довел Атанас Ванчев дьо Траси. Големците все още не са се усетили и гостът се вози с трамвая. Скоро обаче нещата ще се променят.)

– Имам и сабя, но я оставих в Париж! – продължава старецът.

– И какъв девиз гравирахте върху нея? – питам. Стоим все още между леглата.

*Старецът отговаря тържествено: „**Истината е винаги над нас!**“.*

– Но това е девизът на Мълъри! – казвам и старецът присяда на едно от леглата.

Това вече е непоносимо за него – влачат го по трамваите, а сега някакъв натрапник от телевизията е чувал за Мълъри. Старецът е Жан Гитон, старейшината на Френската академия на безсмъртните.“

Кеворк продължава своя разказ: месеци преди срещата му с Жан Гитон ВН започна да излъчва фрагменти от забележителната поредица на Би Би Си „Време за спомени“:

„Филмите бяха захвърлени от години в мазето на телевизията – сметнали, че са неподходящи, но след като ги закупили. Както винаги обаче, Иван Славков си затвори очите и „Всяка неделя“ започна да ги излъчва.

*В един от епизодите – този за 1926 година, виждаме една точка на по-малко от сто метра от Еверест. Това е англичанинът Мълъри. „Този кадър е последното, което остана от него“ – казва дикторът. – Неговият девиз бе: „**Истината е винаги над нас!**“.*

Новаторските експерименти

През всичките години ВН е територия на свободното слово и новаторските експерименти. Програмата винаги се е излъчвала само на живо. На живо са правени дори и репортерските анкети, например за рубриката „Сюжет за малък разказ“ – нещо сякаш немислимо за онова време.

От 1980 г. ВН започва да излъчва от различни градове на страната. От 1983 г. – директно и от редица европейски столици, между които Москва, Будапеща, Париж, Талин, Варшава и други. Уникални за европейската телевизионна практика на онези години са унилатералните излъчвания на програмата. Например през 1986 г. тя се излъчва директно едновременно от Москва, Киев, Тбилиси и Петербург.

Телевизионните рекорди

ВН е рекордьор в много отношения. Тя е най-дългото магазинно предаване с времетраене 140 минути, а след 1994 г. – и с времетраене от 270 минути. Когато излъчва срещите от италианското футболно първенство, което е един от новаторските приноси на предаването, на 1 януари 1984 г. програмата е цели осем часа. В това предаване събеседници по желание са едно дете на 6 години и един столетник.

В книгата за автографи на ВН са запазени около 400 девиза или афоризми, оставени от нейните гости. Първият е на Николай Хайтов и гласи: „И в живота е както в телевизията – „Едно е да искаш, друго е да можеш, а трето и четвърто да го направиш!“. Последният е на посланик Хю Кенет Хил: „Няма нищо страшно, освен самия страх!“.

В програмата участват както лауреати на Нобелова награда – акад. Басов, така и обикновени работници. Най-възрастните събеседници по желание са поетесата **Елисавета Багряна и ген. Владимир Стойчев** – те гостуват в предаването, когато са над деветдесетгодишни.

ВН се опитва да изиграе в ефир, макар и неуспешно, партия шах със супершампиона **Гари Каспаров**. Геният на пантомимата **Марсел Марсо** представя свои етюди на живо в студиото. **Ерньо Рубик** разгадава тайните на магическия си куб. **Колективен събеседник по желание** са световните шампиони по вдигане на тежести – директно от залата за тренировки. В дългия живот на ВН са представени стотици изложби, книги, театрални и филмови премиери.

Светът като село

Територията на ВН включва **58 телемоста** от **39 града в 17 държави от 4 континента**: Рим, Чикаго, Монте Карло, Флоренция, Москва, Париж, Мадрид, Варшава, Лос Анжелис, Анкара, Валкорт – Канада, Гуда – Холандия, Хюстън, Бевърли Хилс, Кеймбридж, Багдад, Милано, Маями, Йерусалим, Вашингтон, Тарб – Франция, Балтимор, Щутгарт, Лондон, Ню Йорк, Саутхемптън, Канкун – Мексико, Делгани – Ирландия, Наджаф – Ирак, Уиндзор – Канада, Хага, Арлингтън – Съединени щати, Уфа – Башкирия, Адана – Турция, Филаделфия, Владикавказ, Мюнхен, Солт Лейк Сити.

Рубриките на „Всяка неделя“

Кеворк често говори за „*клонингите*“ на ВН, за телевизионните копирачи на знаменитата програма. Някои рубрики, **„клонирани“** през десетилетията в други телевизионни програми:

– **„Песента на „Всяка неделя“** създава и представя години наред хитовете на естрадната музика.

– В **„Открит урок“** се издирват талантливи млади музиканти и певци.

– В **„Сюжет за малък разказ“** известни писатели директно в ефир пишат телевизионни разкази по действителни случаи.

– **„Арбитраж в неделя“** прави скандални разследвания – например за допинг аферите в българския спорт.

– **„Час по семейна история“** пробужда у зрителите небивал интерес към родовата им памет.

– **В „Студио Бумеранг“**, което се излъчва на живо и в присъствието на стотици зрители, се обсъждат драматични проблеми на българското здравеопазване, образование и др. Тук пеят и най-популярните естрадни и фолклорни звезди.

– **Рубриките „Полемика“, „Искам думата“,** „**Право на отговор“** са трибуна на остри словесни сблъсъци.

– **Рубриките „Животът край нас“**, **„Пощенска кутия „Всяка неделя“**, **„Истории край ПТС“, „Странни писма“** са опит за пробив към истинската публичност.

– **Най-популярната рубрика** „**Събеседник по желание“** се появява и като **„Един въпрос – два отговора“ и „Десет години по-късно“**.

– Един от игралните филми на големия български режисьор Христо Христов е озаглавен **„Събеседник по желание“**, в който Кеворкян играе себе си.

ВН първа създава всенародно дарителско движение. Събрани са няколко милиона лева, с които са възстановени десетки войнишки паметници. В края на 1989 г. ВН прави нещо безпрецедентно: иска вот на доверие от зрителите и получава подкрепата на над 480 хиляди души. Когато през 2002 г. е възстановена, ВН предлага на своите зрители новия си девиз: „***Ние сме това, което сме били. Другите да се променят!***“.

Кеворк винаги е гледал презрително на плагиатите в телевизионния занаят, тези, които не могат нищо свое да измислят, но винаги са готови „да откраднат“ нещо от славното минало на ВН. Не се дразни кой знае колко от днешните имитатори на неговия творчески стил като телевизионен водещ. Казва, че „*се чувства като артист, който, без да напуска гри-*

мьорната си, получава ръкопляскания. Е, нещичко ме дразни все пак и то е, че водещите на клонингите не си пускат мустаци. Шегувам се, разбира се. Състезанието не се води по външните белези на класическата „Всяка неделя", външното в нашия занаят е без никакво значение. Битката е за това, кой може да разговаря най-сносно" **(11)**.

На екзистенциалния въпрос дали е познал щастието в професията, дали смята себе си за щастлив човек, Кеворк отговаря с нескрита ирония: *„Е, не съм толкова безразсъден, за да казвам подобни неща, точно обратното – доста съм суеверен. Пък и зная, и на много хора повтарям думите на Дьо Гол. Веднъж попитали генерала дали е щастлив – а той отговорил: „Вие за идиот ли ме смятате!". Искам да кажа, че всеки, който в някаква степен е отговорен – за каквото и да е, – посмъртно няма да каже тези думи. Имам една друга игра със себе си – питам се какво наказание ще ми е най-неприятно в Ада? Всеки трябва да я играе от време на време... Най-вероятно ще бъде забраната да чета, най-често това си мисля. Колкото повече минават годините – толкова повече ми се чете. Колкото пъти минавам през библиотеката си, толкова пъти изпитвам тъга – понеже виждам жалостивите изражения на стотици книги, които пак искат да бъдат прочетени. Последните две поколения пък нищо не четат – и така България ще си остане в някаква странна поза, разкрачена между четящи стари наивници и диви неграмотници. Сигурно ѝ предстоят големи веселия…"* **(12)**.

Унамуно казва за Дон Кихот: „У Дон Кихот говореше волята, а не умът и казвайки: „Аз зная кой съм!", той имаше предвид само: „Аз знам какъв искам да бъда!". И това е същността на целия човешки живот: да знае човек какъв иска да бъде. Малко трябва да те интересува какъв си: главното за теб е какъв искаш да бъдеш". Но тъй като „личността е воля и волята е устремена винаги към бъдещето, този, който вярва, вярва в това, което ще дойде, тоест в това, на което се надява"... Вярата е свързана с волята, тя е движение на духа към една практическа истина, към една личност, към нещо, което ни вдъхва живот, а не ни кара само да разбираме живота" **(13)**.

„Истината е винаги над нас!", това е девизът на ВН през десетилетията на нейното съществуване. За съвременния читател (и зрител) е потребна обективната истина за действителните постижения в телевизионната журналистика на Кеворкян и направеното от него в предаването „Всяка неделя".

Давам си сметка, че постигането на тази истина е трудна задача за всеки медиен историк, защото е сложна, изпълнена е с множество значения и

противоречия. Тази истина съдържа силна творческа емоция, зрителски възторг и въодушевление. Но те се смесват още с омраза и професионална завист, отхвърляне и човешка злоба. Според Кеворкян: *„Легендите имат тази особеност, че не умират. Само дето имат и още една особеност – в някои дни да изглеждат като диаманти, а в други – като обикновени камъни, както би се изразил Блок. Какво да казвам повече – ще се постарая да излъскам диаманта“* **(14)**.

Опитах се да разкажа обективно и безпристрастно за един изключително голям професионален успех, който хвърля тежка сянка върху днешното битие и съществуване на Българската телевизия. Мнозина се опитват да се съизмерват с Кеворкян – засега без особен успех. Други лекомислено разчитат на забравата на времето.

Написах този текст именно срещу забравата. Срещу неумението ни да споделяме професионален опит и знание само с най-добрите. Срещу нежеланието ни да оценим и признаем както подобава чуждия успех. На този телевизионен водещ, който отдавна има своето запазено място на първата скамейка на Българската телевизия.

Всъщност не можеш да си добър медиен историк, ако си лишен от нужната висока чувствителност към близкото телевизионно минало и неговите най-известни личности, но и от професионални умения и научен морал. Именно научният морал изисква от всеки медиен историк да направи обективен и честен научен анализ на един професионален живот, който и днес е медиен образец за следване. И ако историята според Стефан Цвайг е само „поредица от събития, центрирани около една бележита личност“, то извървеният път на Българската телевизия в тези шест десетилетия наистина се фокусира в една медийна личност и в едно телевизионно предаване.

В професионалния път на Кеворкян като телевизионен водещ като в камера обскура се обръща творческата енергия на нацията да създава и се съизмерва само с най-големите идеи и най-успелите персони на своето време.

Може би „чрез“ историята на „Всяка неделя“, де факто, могат да се разкажат историята и постиженията на народа и България, от които нямаме причина да се срамуваме.

Може би качествената журналистика на Кеворк Кеворкян днес е особено нужна на новото поколение телевизионни журналисти, които се нуждаят от свой професионален образец за следване.

Всъщност всеки истински творец постоянно търси най-трудните пътища към победата. На арената *цената на победата на тореадора* се

определя от *силата и могъществото на бика*, от неговата съпротива дълго да се бори и да оцелява, *въпреки всичко*. Но заедно с това – от *силата и волята на тореадора* да посреща упорството на бика и да се бори с него до последна капка кръв.

Такава е ужасно трудната битка, която Кеворкян цели три десетилетия води на *„телевизионната арена"*. Тя показва отличната му професионална подготовка, несломимата му вяра *в себе си* като телевизионен журналист, но и *смазващата сила и мащаб* на неговия характер и воля.

Тореадор.

БЕЛЕЖКИ

1. Кеворкян, Кеворк: „Не ми е мястото на екран по избори". – В: *Шоу*, 3 – 9 септември 2014.

2. Кеворкян, Кеворк: „Може би е време да се откажа от класическия модел на „Всяка неделя". – В: *24 часа*, 23 август 2014.

3. Кеворкян, Кеворк. Мъгла от тамян. Фрази и миниатюри. Кеворкизми. София: Enthusiast, 2012, с. 84.

4. Пешунова, Цветана. Кеворк Кеворкян на 75: „Получих шанса публиката да е зад гърба ми". – В: *Biograph*, октомври 2019.

5. Пак там.

6. Пак там.

7. Пак там.

8. Пак там.

9. Пак там.

10. Списъкът с известни събеседници на Кеворк във ВН е твърде дълъг. Той включва още: световноизвестния биолог професор **Виторио Кулизи** – чрез телемост София – Рим; **Джеймс О'Брайън**, съветник на президента Клинтън и дясна ръка на Мадлин Олбрайт – чрез телемост София – Вашингтон; **Питър Бъргън**, експерта по тероризма, който се е срещал с Осама бин Ладен – чрез телемост София – Вашингтон; адвоката на българските медици в Либия **Осман Бизанти** – чрез телемост София – Париж; култовия писател **Паулу Коелю** – чрез телемост София – Тарб, Франция; най-скъпоплатения американски автор **Том Кланси** – чрез телемост София – Балтимор; кралския астроном **проф. Мартин Рийс** – чрез телемост Кеймбридж, Великобритания.

И още: проф. **Никълъс Уолд**, откривателя на „Полипил" – чрез телемост София – Лондон; **Джон Маккук** от сериала „Дързост и красота" – най-известния телевизионен актьор в света; кралицата на съспенса **Мери Хигинс–Кларк** – чрез телемост София – Ню Йорк; създателя на нова епоха във френския шансон, световната легенда **Шарл Азнавур** – чрез телемост София – Париж.

И още: **Алина Фернандес**, дъщерята на Фидел Кастро – чрез телемост София – Маями; **Ширин Абу Ала топ** – репортерката на арабския телевизионен лидер „Ал Джазира" – чрез телемост София – Йерусалим; **Сейф ал Ислам Кадафи**, син на либийския ръководител Муамар Кадафи – чрез телемост София – Лондон; един от най-известните анализатори на ЦРУ за Източния блок, **генерал проф. Мелвин Гудман** –чрез телемост

София – Вашингтон; изпълнителния директор на Американската асоциация за контрол върху оръжията **Дарил Кимбъл** – чрез телемост София – Вашингтон.

И още: скандалната **Илона Сталер–Чичолина** – чрез телевизионен мост София – Рим; идола на френския футбол **Мишел Платини** – чрез телемост София – Париж; легендарния полицейски комисар **Бърнард Керик** – чрез телемост София – Ню Йорк; британския военен експерт **Пол Бийвър** – чрез телемост София – Саутхемптън; **Карлитос Паес**, участник в една безпрецедентна история, в която канибализмът е единственият начин да оцелееш – чрез телемост София – Канкун, Мексико; анализатора на световните конспирации **Гордън Томас** – чрез телемост София – Делгани, Ирландия; пазителя на синята папка на КГБ **акад. Владимир Ажажа** – чрез телемост София – Москва; бащата на торсионните полета **акад. Анатолий Акимов**, директор на Научно-техническия център за нетрадиционни технологии – чрез телемост София – Москва; един от лидерите на тъканното инженерство **проф. Андрей Брюховецки** – чрез телемост София – Москва.

И още: **генерал Марк Кимит** – зам.-командир на военните операции в Ирак – чрез телемост София – Багдад; канадския депутат **Джо Комартин** – чрез телемост София – Уиндзор, Канада; желязната лейди на Хагския трибунал, безжалостната **Карла дел Понте** – чрез телемост София – Хага; **проф. Ернст Мулдашев**, изобретател на алопланта и автор на сензационните книги „От кого сме произлезли“ и „Трагичното послание на древните“ – чрез телемост София – Уфа, Башкирия; **Мурад Казъл**, заложник в Ирак – чрез телемост София – Адана, Турция; **Майкъл Бърг**, баща на обезглавен в Ирак американски заложник – чрез телемост София – Филаделфия; **Томас Мъри**, член на Комисията по етика към Световната антидопингова агенция – чрез телемост София – Ню Йорк; зам.-директора на Националния институт за ракови заболявания на Съединените щати **д-р Марк Клантън** – чрез телемост София – Вашингтон; **Фатима Аликова**, която по чудо оцеля след касапницата в Беслан – чрез телемост София – Владикавказ; знаменития руски дисидент **Владимир Войнович** – чрез телемост София – Мюнхен; **Марк Сейджман**, съветник на американското правителство и експерт по ислямисткото движение „Ал Кайда“ – чрез телемост София – Филаделфи; първата жена, оглавила МИ 5, кралицата на всички тайни **Стела Римингтън** – чрез телемост София – Лондон; човека компютър, гения аутист **Ким Пик** – чрез телемост София – Солт Лейк Сити, Юта, САЩ.

11. Пешунова, Цветана. Цит. съч.

12. Пак там.

13. Унамуно. Есеистика. София: Наука и изкуство, 1983, с. 655 – 656.

14. Сп. *Biograph*, октомври 2012.

Списък на основните съкращения

БАН	–	Българска академия на науките
БЗНС	–	Български земеделски народен съюз
БНТ	–	Българска национална телевизия
БКП	–	Българска комунистическа партия
БСП	–	Българска социалистическа партия
БТ	–	Българска телевизия
БТА	–	Българска телеграфна агенция
БФС	–	Български футболен съюз
ВМРО	–	Вътрешна македонска революционна организация
ВН	–	„Всяка неделя“
ГЛ	–	„Гореща линия“, рубрика на „Всяка неделя“
ДПС	–	партия „Движение за права и свободи“
ЗРТ	–	Закон за радиото и телевизията
ИД	–	„Информационен дневник“, предаване на БНТ
КТР	–	Комитет за телевизия и радио
МБМД	–	Институт по маркетинг и социални изследвания
НБУ	–	Нов български университет
НВК	–	Невербална комуникация
НДК	–	Национален дворец на културата
НЦИОМ	–	Национален център за изследване на общественото мнение
НСРТ	–	Национален съвет за радио и телевизия
ОКЗНИ	–	Общонароден комитет за защита на националните интереси
ПСН	–	„По света и у нас“
САЩ	–	Съединени американски щати
СБЖ	–	Съюз на българските журналисти

СДС	–	Съюз на демократичните сили
СЖ	–	„Събеседник по желание“, рубрика на „Всяка неделя“
СЕМ	–	Съвет за електронни медии
СССР	–	Съюз на съветските социалистически републики
ЦИД	–	Център за изследване на демокрацията
ЦК на БКП	–	Централен комитет на Българската комунистическа партия

Маргарита Пешева

ТОРЕАДОР.
КЕВОРК КЕВОРКЯН – ВОЛЯ ДА ПОБЕЖДАВАШ

•

Рецензент: Милко Петров
Редактор: Милена Йовчева
Художник: Брайко Брайков

•

Формат 70x100/16
Печатни коли 43,5

*

ФАБЕР
Велико Търново
ул. „Гара Велико Търново“ № 1
(062) 600 650
www.faber-bg.com
www.newmedia21.eu / Е-книги